00083068

BOMBAY BRANCH

OF THE

Royal Asiatic Society.

Digitized with financial assistance from

Government of Maharashtra

on 30 January, 2020

DOCTRINA

NVMORVM VETERVM.

DOCTRINA
NVMORVM VETERVM

CONSCRIPTA

A

IOSEPHO ECKHEL

THESAVRO CAESAREO NVMORVM, GEMMARVMQVE VETERVM, ET REI ANTIQVARIAE IN VNIVERSITATE VINDOBONENSI DOCENDAE PRAEFECTO.

83068

PARS II.

DE

MONETA ROMANORVM.

VOLVMEN VI.

CONTINENS

NVMOS IMPERATORIOS A IVLIO CAESARE VSQVE AD HADRIANVM EIVSQVE FAMILIAM.

VINDOBONAE.

SVMPTIBVS IOSEPHI CAMESINA ET SOC.

IMPRESSVM TYPIS KVRTZBEKIANIS.

MDCCXCVI.

00083068

PRAEFATIO.

Rem monetariam imperii Romani explicare aggredior, quo nullum hactenus orbis vidit auguſtius, nullum famae magis porrectae, et quadam nominis ſuperſtitione magis conſecratum. Tamen ampliſsimum iſtud meritum parum ad inſtitutum meum pertineret, niſi, quantum vetera imperia exceſsit potentia et majeſtate, tantum etiam monetae ſuperſtitis et copia, et praeſtantia, et varietate anteiret. Monetae conſularis tametſi incredibilis numerus ad noſtram usque aetatem duravit, tamen parum illo ſatisfactum nobis putamus. Principio ſolum aes ad incudem vocatum, argenti uſu nonniſi ſero invecto, auri fere ignoto, nulla tum adhuc in utroque metallo typorum varietate, donec praefectorum monetae vanitas, et jactandi generis libido veteris ſimplicitatis faſtidium levavit. Sed neque ſic impetravere, ut non alia deſideraremus poſteri. Gratius enim nobis accidiſſet, prae factis antiquis, iisque plerumque fabuloſis, videre in moneta publice imperata res geſtas eo tempore, quo ſignata ipſa fuit, et aliquam ſaltem fuiſſe adſtitutam notam chronologicam, quae numi percuſsi aetatem, ſi non certam definitamque, at ſaltem vicinam edoceret. Alia ſub imperatoribus monetae facies. Praeter promiſcuum triplicis metalli uſum habita etiam ratio praeſentis fortunae, rei domi foriſque inſigniter geſtae, officiorum principis in populum, et viciſsim, et quaecunque in

amplo imperio ad memoriam digne geri conſuevere. Qua illa laude praecedentium regnorum, etſi clariſsimorum monetam longe ſuperat, quae vix ullo ad hiſtoriam ſubſidio eodem fere tantum argumento occupatur, ſic ut conſpecto uno ejusdem regis numo te ejus omnes vidiſſe poſsis arbitrari. Confer numos Philippi II., Alexandri M., Ptolemaeorum, Lyſimachi, aliorumque. Aetatem vero numorum, etſi non ſemper ipſum annum tenemus, ſic tamen habemus definitam, ut certi eſſe poſsimus, eorum natales coercendos intra tempus, quo is imperio praefuit, cujus in iis imago exhibetur. Sed et iſtud animo, qui veteris aevi recordatione ſuaviter adficitur, non vulgarem debet adferre voluptatem, quod haec principum Romanorum ſeries inde a Iulio Caeſare usque ad poſtremum Conſtantinum per ſaecula omnino XV. porrigitur, et ſingulorum offert imagines, et ipſa oculis fidele, incorruptumque teſtimonium objicit maximi olim per orbem imperii paullatim mole ſua laborantis deficientisque, ac denique in extremam barbariem, artisque veteris oblivionem prolapſi.

Atque haec tam vaſta, tam late patens monetae veteris claſsis cum non modo philologiae ſtudiis ampliſsima adferat ſubſidia, ſed etiam antiquitatis cognitione delectet animum, incredibile dictu, quanta cupiditate inde a renatis literis non principes modo, ſed privati quoque comparandis his Romanae vetuſtatis reliquiis operam, ſumptusque impenderint, et quod magis mirum, vix imminuto a tot jam ſaeculis in hodiernum usque diem adverſum eas adfectu. Horum honeſtiſsimis ſtudiis, atque indefeſſo conatui debemus locupletes, et illuſtres ſeries ab eo tempore cognitas, et in literarum incrementa cum orbe erudito communicatas, ex quibus eas, quae illuſtrioris ſunt per Europam famae, alibi enumeravi. a) Praeclaris his cimeliis conquirendis

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XXIII.

inferendisque cum ſuas viri beati partes abunde impleviſſent, nolebant ſuis deeſſe viri eruditi, ſive cum eorum nobis perpetuos catalogos inſtruerent, ſive explicarent argumenta, ſive probos falſosque diſtinguere docerent, quae quidem cura in hujus ſtudii curriculo e praecipuis una fuit. Etenim, quod fieri conſuevit, ut, ubi avidus eſt emptor, ibi mala fides mercem corrumpat, factum magno artis noſtrae incommodo, ut jam a primis ejus incunabulis turpis quaeſtus ad vitiandam prae aliis omnibus Auguſtorum monetam omne ſuum ſtudium conferret, quae labes ſucceſſu temporis adeo invaluit, ut monetae hujus claſſis falſae non multo minor ſit numerus, quam primaevae, et genuinae, tantumque fere ſtudii impendendum illi parti, quae diſcernere utramque docet, quantum ipſi ſcientiae, et doctrinae ex ejus uſu percipiendae. Quam quidem poſtremam partem hoc loco indicaſſe ſatis fuerit; nam varios monetae adulterandae modos alibi copioſe ſumus perſecuti. [a]) Sed neceſſarium omnino eſt, in judicium vocare cognitos hactenus monetae Auguſteae catalogos, et in hanc eruditorum commentarios, ut, quantum ab iis veri, ſincerique ſubſidii poſsit exſpectare philologia, planiſsime intelligamus.

Primus fuit HVBERTVS. GOLTZIVS, qui primum in ſuis *Faſtis magiſtratuum et triumphorum R.* inſignem numerum numorum Iulii Caeſaris, Auguſti, virorumque principum, qui his coaevi fuere, vulgavit, deinde in *Theſauro rei antiquariae huberrimo* imperatorum, Caeſarumque, et Auguſtarum titulos, nomina, et epitheta a Iulio Caeſare usque ad Heraclium ex numis, ut ajebat, deſcripſit. Ab examinandis his ejus operibus poſſum nunc jure abſtinere, quia iſtud multo adcuratius, quam hactenus a quocunque alio factum, a me alibi praeſtitum eſt, [b]) cujus ſumma haec eſt: numos omnes ab uno hoc viro pro-

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XIX. b) Vol. I. Proleg. gen. p. CXLI.

mulgatos aut putandos eſſe conſictos, et ſaepe quidem erudite, aut vafre ac ſubdole deſcriptos, aut, ſi qui fraude carere videantur, ſaltem ſuſpectos tamdiu, donec aliorum teſtium accedat auctoritas. In praeſente ergo examine hominem inde ab exortu ſuo veritatis numismaticae ſicarium, ut alibi ſemper, procul habebimus.

At in recenſendis, ordinandisque monetae Auguſteae numis inde a duobus ſaeculis, et amplius maxima laus fuit ADOLPHI OCCONIS medici Auguſtani, cujus habemus opus tenue primum, et hoc nomine editum: *Impp. Romanorum numismata a Pompejo M. ad Heraclium. Antverpiae M. D. LXXIX. in 4to.* Ab ipſo auctore emendatum, locupletatumque iterum prodiit Auguſtae Vindelicorum anno M. DC. I. Recuſum Antverpiae M. DC. XXV. teſtatur Fabricius. [a]). Si laudanda jure eſt praeſtantis viri diligentia, et conſilium, quod primus fuit, qui colligere Auguſtorum numos omnes tum cognitos, et in temporum rationem diſtribuere tentaverat, tamen noſtra hac aetate, qua non modo multo habemus auctiorem ejus monetae numerum, ſed hanc etiam multo adcuratius deſcriptam, vulgatamque, opus illud ab iis, quorum intereſt, vix amplius in conſilium adhibetur. Nihilominus hunc induſtriae ſuae tulit fructum, ut, qui deinceps eodem in argumento verſati ſunt, Occonis veſtigiis inſiſtendum ducerent, atque profiterentur ipſi, nihil ſibi aliud fuiſſe propoſitum, quam ut Occonis catalogum amplificarent, et ſi qua peccatum eſſet, ſanitati reſtituerent.

Et hanc quidem provinciam poſt annos centum in ſe ſuſcepit FRANCISCVS MEDIOBARBVS BIRAGVS S. R. I. Comes, et regiae civitatis Papiae decurio, edito juſti voluminis opere, ſic inſcripto:

---

a) ad Bibl. num. Brud. p. 36.

PRAEFATIO.

Imperatorum Romanorum numismata a Pompejo Magno ad Heraclium ab Adolfo Occone olim congeſta, nunc Auguſtorum iconibus, perpetuis hiſtorico-chronologicis notis, pluribusque additamentis illuſtrata, et aucta. Mediolani. MDCLXXXIII. fol.

Opus iſtud ſimul lucem vidit, ſimul omiſsis Occonis exemplaribus avide arreptum, unumque fuit in manibus eorum, qui enucleandae Auguſtorum hiſtoriae, et chronologiae ſeriam, ſolidamque operam impenderunt. Et vero inſignia ſibi ad propoſitum acceſsiſſe ſubſidia, jure ſibi videbantur poſſe gratulari, cum viderent Occonis opus tam laeta, et copioſa numorum acceſsione auctum, amplificatumque, numos ipſos meliore, et magis conſpicuo ordine deſcriptos, et per annales ſecundum tempora, quibus cuſi videbantur, diſtributos. Quapropter mirum non eſt, perſpecta ejus operis opportunitate, accedente praeterea Mediobarbi auctoritate, et nullatenus ſuſpecta fide, jam inde a tot annis ad hoc ejus opus fuiſſe provocatum, numosque in hoc deſcriptos velut incorruptos illius aevi teſtes ad confirmandam rerum geſtarum temporumque fidem adſidue compellatos. Ergo cum hic Mediobarbi catalogus tam late porrecti ſit uſus, et unus maxime in conſilium ſoleat adhiberi, mearum in praeſente inſtituto partium ſane eſt, quod meum ſit de univerſo hoc opere judicium, longo edoctum uſu candide aperire.

Quod neceſſe cumprimis eſt, cum quis operis, praeclaram ab ipſa aetate, et virorum excellentium judicio opinionem nacti, cogitur elevare auctoritatem, ſolicite commonere lectorem, atque indicare, quid de eo viri alii magnum ab illa arte nomen, famamque nacti, et quidem in hodierni aevi artium omnium perfectione ſenſe-

rint, ne is ſolus videatur agnitis dudum, confeſsisque auctoris laudibus obtrectare, iſtud mihi in praeſentis operis criſi propter creditam diu ejus praeſtantiam anxie, et religioſe curandum video. Et reperi ὑπερ-ασπιστὴν virum, cujus nemo in re numismatica uſum, et praeſtantiam, in ferendo judicio circumſpectionem, et inſignem candorem animi poſ-ſit in dubium vocare, Bimardum intelligo baronem de la Baſtie. Eruditus hic cenſor poſteaquam edixit, Occonis catalogum propter vitia, quae commemorat, nullam jam promereri fidem, continuo ſubjicit: a) „ Scripſit comes Mediobarbus illa aetate, qua antiquitatis ſtu-„ dia magnos jam fecere progreſſus, et numorum ſcientia voluptati „ vulgo fuit. Tamen ejus catalogus non multum praeſtat Occoniano, „ quem is tantum augere inſtituit. Ergo magis ſolicitus, ut opus ſu-„ um diſtenderet inferendo numos omnes, quorum potuit obtinere de-„ ſcriptionem, quam ut eos tantum vulgaret, qui certae eſſent fidei, „ omnia nullo dilectu intulit numorum indicia, quae ſecum commu-„ nicata fuere, et quae ex miſsis ſibi catalogis potuit excerpere, con-„ tentus, illa omiſſo omni examine diſponere ſecundum legem, quam „ ſibi ſequendam praefixerat. Ex quo factum, ut ſaepe [illegible] „ numos falſos, typos informes, et inſcriptiones luxatas; ſic ut ejus „ operis nullam poſsis oſtentare paginam, quae non mendis referta „ ſit. Quapropter ex ejus unius praeconio nullum exiſtima numum „ vere antiquum, cum hic inſolentius quid offert, et antequam is ad „ confirmandam hiſtoriam advocetur, certum te reddi oportet, talem, „ qualem deſcripſit, in muſeo quopiam exiſtere. „ Hucusque Bimardus, cum cujus judicio conſentit aliud multo vetuſtius praeclari Ioberti. b) Sed et pridem cl. de Valois eruditam coepit ejus operis adornare cenſuram, qua inde ab Auguſto usque ad Hadrianum multorum nu-

a) B. L. Tom. XII. Mem. p. 381. b) Science des méd. T. I. p. 109.

morum eo contentorum aut ſpurios natales, aut falſam lectionem, aut alia vitia idoneis argumentis demonſtrat. [a])

Haec quiquis legerit, facile ipſe intelliget, cum edixero, non modo parum iſto Mediobarbi catalogo conſultum philologiae, ſed etiam, ſi ſequare, graviſsimis te quaquaverſum offenſionis periculis occurſurum, nihil me amplius adſerere, niſi quod a praeſtantibus iis viris pridem fuit conſtitutum. Enimvero antequam Mediobarbus ad conſcribendos imperatorum numos appelleret animum, multa illi antea fuere providenda, magni faciendi apparatus, quibus omiſsis curis tantum abſuit, ut ſana eruditioni alimenta, et in incrementum profutura pararet, ut etiam, cum recte ipſa valeret, morborum examen induceret, et, ſi opis indigeret, contrariis remediis ſalutem redderet impeditiorem. Oportebat primum, non recipere in catalogum, niſi numos, quorum antiquitatem verumque ſtatum aut adprobaſſet ipſe, aut nonniſi a viris in arte noſtra praeſtantiſsimis adprobatam noviſſet. Atqui in horum numero non fuiſſe Occonem ſuum, intelligere ipſe facile potuit. Ut enim in quavis arte prima experimenta fallacia ſunt, ita non poſſunt Occonis commentarii, qui aliud non ſunt, niſi primum artis noſtrae tentamen, variis modis non frequenter, graviterque peccare, quos ſi cum aetatis ſuae opibus contendere libuiſſet, reperiſſet continuo, majorem numorum, quos ii continent, partem aut eſſe falſam, aut ſpectata epigraphe, typis, aliiſque cauſis graviſsimis a vero magnopere abludere. At vero hujus naturae non modo ſunt, quos Mediobarbus in catalogum ſuum recepit, nummi Occoniani, et qui his permixti ſunt, Goltziani, ſed etiam, quos ipſe nullo dilectu ex communicatis ſecum catalogis, ſchediſque corraſit, et in ſuum Amaltheae

a) B. L. Tom. XII. Hiſt. p. 309. Tom. XIV. Hiſt. p. 116. Tom. XVI. Hiſt. p. 145.

cornu conjecit. Percurre, ſi lubet, fontes, unde is ſua hauſit, et quos ipſe in fine operis ſui indicavit, et reperies in his aut obſoletos illos Levinum Hulſium, Triſtanum, Angelonum, Smetium, aut, quibus nulla plane habenda fides, Ligorium, numos Arſcotanos etc. aut catalogos contextos ab auctoribus, quorum nomina reip. literariae ignota ſemper fuere. Atque ex his praeconiis cum maximam ſupplementorum ſuorum partem legeret, factum neceſſario, non modo ut ſpuriorum copiam inferret, numosque repraeſentaret eo cultu, quem antiquitas inficiatur, ſed etiam ea praeteriret, quae ad verum ex numis capiendum fructum praetereunda minime fuerunt. An enim toto illo opere vel ſemel commonitus eſt lector, argenteum quempiam numum eſſe ex ſubaeratorum genere, aut praeter morem majore *vilioris* metalli acceſsione depravatum, aut cujuscunque metalli numum fabricae eſſe rudioris, aut ſaltem a ſolito ſtatu abludentis, certo commatis peregrini, aut plane barbari argumento? quas quidem omnes cauſas penitus noſſe quantum interſit, aut diximus alibi, aut deinceps, cum occaſio tulerit, docebitur. Quanta ſit praecipue in moneta Romana ſubaeratorum copia, et quam turpia in his mendacia, olim loco explicavimus. [a]) Ad alterum quod attinet, monendum v. c. in Auguſto, aliisque fuerat, certos quosdam conſecrationis numos eſſe argenti *vilioris*, et operis *minus* elegantis, ſignatos ergo inclinante imperio, neque ſynchronos iis, quorum exhibentur capita. Denique ſi numum Romanum putabimus, qui, etſi Latine inſcriptus, *tamen* ab urbe Graeca, vel colonia, vel ipſis etiam barbaris ſignatus eſt, iniquum de eo plerumque erit noſtrum judicium. Exſtant aenei Othonis numi cum epigraphe Latina, et in averſa S. C. Eorum inſpecta fabrica, modusque facile perſuaſit eruditis, fuiſſe extra urbem, et quidem, quod hodie ſatis conſtat, Antiochiae Syriae percuſſos. Hanc periſtaſin cum

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XIX.

docere lectorem negligeret Mediobarbus, ſecit, ut non modo id genus numi crederentur commatis Romani, ſed confirmarent etiam judicium eorum, qui ſibi perſuaſere, numos aeneos Romae cum Othonis capite ſuiſſe ſignatos.

At enim variae hae cauſae, quas modo commemoravi, non ſolae ſunt, quae religioſum catalogi architectum, cujusque praeconiis philologia confidenter uti poſsit, impellere debuerant, ne parceret utilibus monitis, indiciisque, et ſaepe neceſſariis. Exſtant in omnibus muſeis numi certae antiquitatis, neque tamen ſubaerati, in quibus, ſive ſcripturae legem ſpectes, ſive notas chronologicas, ſive anticae cum *averſa ſocietatem*, ſive quidquid aliud a cognitis legibus diverſum, aut peccatur, aut ſaltem peccari videtur. Non poſtulabimus tum ab auctore, ut ejus diſſenſus cauſam exponat, eumque aut incuriae monetariorum, aut permutationi matricum, aut certae rationi, ſed nobis minus cognitae, imputet; at poſtulabimus, ut eum diſſenſum habeat perſpectum, ac tum indicare non negligat, numum eſſe vere antiquum, ad haec ſanum et illaeſum, nihilque, in quo diſſentit, anceps et ambiguum. Quo pacto obtinebimus, non modo ut rei inſolentiam vocare in dubium non poſsimus, ſed ut omnis etiam tollatur ſuſpicio, illud, quod inſolens videtur, ex typographi potius incuria fluxiſſe. Quam quidem cautionem ut jure in Mediobarbi catalogo deſideramus, ita e converſo experimur, ſi qui numi repugnare rationibus chronologicis videbantur, eorum illum mentione ſtudioſe abſtinuiſſe. Exſtant numi Philippi junioris inſcripti: P. M. TR. P. VI. COS. P. P., iique tanto numero, ut veriſimile non ſit, eos viri, qui omnem ſuam operam conquirendae monetae R. addixit, fugere diligentiam potuiſſe. Tamen eorum nullum in ejus Auguſti moneta deſcriptum reperias; haud dubie, quod monetariorum in iis feriundis lapſum eſt ſuſpicatus,

qui averſam, quae patris eſt, filio adfinxerint, aut quod eos omnes, eſſe patris Philippi putavit, etſi facies juvenilior nullum relinquat dubium, filii in iis caput eſſe propoſitum. Addo veterem, juſtamque eruditorum querelam, in eo catalogo mentionem quidem metalli factam, at omiſſam fuiſſe eam, quae numorum magnitudines explicaret, quarum tamen indicium, praecipue in moneta aenea, ad varias res cognoſcendas magnas adfert opportunitates.

Multa adhuc dicenda forent de ſphalmatis paſsim obviis, quorum magna pars non poterat niſi ab auctoris feſtinatione, et opera perfunctoria proficiſci. Ait v. c., M. Antonium dictum fuiſſe imperatorem *allato in urbem Catilinae capite*, citatque ejus teſtem Dionem. (Pag. 14.) Verum Dio longe aliud docet, ut dicemus in ejus IIIviri numis. Ait, (Pag. 63.) Tiberium ſtatim mortuo Auguſto dictum fuiſſe *patrem patriae*, qnod ab eo ſcriptum tanto magis lubet mirari, non modo quod auctores omnes conſpirant, a Tiberio hunc honorem conſtanter fuiſſe repudiatum, ſed etiam quod ipſe nullum repraeſentavit numum, in quo Tiberius P. P. appellaretur. Ait, (Pag. 64.) Tiberium V. C. 769 imperatorem VIII. ab exercitu fuiſſe ſalutatum, et tamen per plures deinceps adhuc annos profert numos inſcriptos IMP. VII. Ait, (Pag. 151.) Trajanum V. C. 956 (lege 856.) dictum fuiſſe *Dacicum*, et tamen jam ad V. C. 853 deſcripſit numos, in quibus is dicitur GER. DAC. Nolo cumulare exempla, quorum juſtum numerum in ſequentibus commentariis dabimus, atque iſtud ad hactenus dicta addidiſſe ſufficiat, catalogum hunc, ut a Mediobarbo vulgatus exſtat, non modo illos, qui uti volunt, in avia ducere, ſed et magnopere impedire. Quod ſi Pagius in ſua Baronii Critica non raro quaevis alia monumenta numorum auctoritati anteferenda putavit, ad iſtud ſe judicium neceſsitate compulſum vidit, quia alios numos in conſilium

PRAEFATIO.

non adhibuit, niſi quos ab Occone, et Mediobarbo deſcriptos reperit. Atqui teſtari ipſe poſſum, quo tempore ad ordinandos, explicandosque Auguſtorum numos acceſsi, cum eodem Mediobarbi catalogo nondum ſatis explorata ejus natura uti inciperem, ſenſi me laqueis undique irretitum, ex quibus me antea expedire non potui, quam ego fallacia ea teſtimonia aſpernatus unius muſei Caeſarei numos, aliosque, quos a viris fide dignis vulgatos noveram, ſequendos, audiendosque duxi. Ergo quicunque explicandae monetae Auguſteae dabit operam, tantum jubebo diffidere Mediobarbo, quantum Goltzio, cum inter utrumque aliud diſcrimen non reperiam, niſi quod Mediobarbus nimium ſaepe credulus, ſaepe etiam minus attentus, bona tamen fide numos aut falſos, aut male deſcriptos promulgavit, at Goltzius mala fide aut numos totos, aut varias eorum periſtaſes confinxit, quod alibi a me invicte demonſtratum fuit. Qua in cauſa illud ſane eſt multo moleſtiſsimum, quod uterque rara fortuna ampliſsimam ſibi apud aequales poſterosque fidem comparavit, quam deinde inolitam, inveteratamque ſi quis cordatus convellere cupit, tanto plus experiatur difficultatis, quanto illa altiores durando radices egit. Veriſsime adeo dictum Dioni Chryſoſtomo: [a]) *cumque res ſit difficilis docere, tanto eſt difficilior dedocere, praecipue cum qui ex longo tempore mendacia imbiberunt, neque ſolum decepti ſunt ipſi, ſed patres quoque eorum, avique, et paene majores omnes.*

At erunt haud dubie, qui ſibi perſuadebunt, haec Mediobarbi vitia aut penitus, aut magna ſui parte ſublata fuiſſe in poſtrema ejus editione, quae inſcribitur:

Imperatorum Romanorum numismata etc. a Franc. Mediobarbo Bi-

---

a) Orat. XI. p. 152.

rago illuſtrata, nunc vero ab innumeris mendis expurgata, additionibus usque hac deſideratis, criticisque obſervationibus exornata curante Philippo Argelato Bononienſi. Mediolani MDCCXXX. fol.

Mearum partium eſt inquirere, quantum poſt ampla haec promiſſa ei operi caſtimoniae, et puritatis acceſſerit. Ad eam procurandam parum operae ſtudiique fuiſſe collatum, argumento eſto, quod eadem haec vitia, quae paullo ſupra tanquam exiguam totius partem ex Mediobarbo recitavi, ejusque ſunt naturae, ut ſuapte in ſeduli cenſoris oculos incurrant, in nova hac editione prorſus intacta permanſere, et totus ille numorum grex, qui aut aperte falſi ſunt, aut jure ſuſpecti, quorum copia praecipue Trajani imperium maculavit, ſuam adhuc ſtationem occupat, nulla adjecta animadverſione, quae de eorum fide dubitare jubeat, aut quae veram monetam a contorniatorum ſordibus diſcriminet. Factum etiam nonnunquam, ut adderentur obſervata falſa, quibus caret prima editio. Sic pag. 313 legas monitum: *Numi Elagabali cum* TR. P. V. COS. IIII. *vel mendoſi, vel adulterini putantur*, de quorum dubitare numorum veritate, qui obvii ſunt, auctorem arguit ſane imperitum. Denique exiguam hercle a nobis editor iniit gratiam, quando intactis auctoris ſui mendis non curavit inſerere numos praeſtantiſsimos, qui inde a vulgato Mediobarbi catalogo lucem videre, a viris illuſtribus, Morellio in Specimine, Haymio, Bandurio, aliisque cum erudito orbe communicati. Ex quo apparet, quam futilia ſint illa promiſſa, quae Argelatus in Mediobarbi ſui redivivi fronte tanto cum hiatu lectori expoſuit, quamque parum novo hoc apparatu promovendis ſcientiae noſtrae commodis conſultum fuerit.

Non majorem Mediobarbo fidem merentur ii, qui numos Auguſtorum aut ex corruptis, aut ſaltem valde ſuſpectis fontibus hauſere,

videlicet ex Goltzio, Pyrrho Ligorio, Iacobo, et Octavio de Strada, et ſimilibus, quos inter fuere Sebaſtianus Erizzus, Carolus Patinus in Suetonio ſuo, Ioachimus Oudaanus, et qui in hujus tabulas commentatus eſt, Iacobus Oiſelius, quibus adde IVviros Ioannem Hemelarium, Albertum Rubenium, Iacobum Biaeum, Laurentium Begerum, qui numos, ut ajunt, a Carolo duce Croyaco et Arſchotano congeſtos edidere, quod adſertum mihi plane mirabile videtur, quia hos inter multos reperias mere Goltzianos. Atque horum opera tanto pronius poſſunt in fraudem inducere, quia omiſerunt indicia, quibus poſſemus certiores reddi, quos numos viderint ipſi, quos aliorſum, et a quibus ſint mutuati. Sic v. c. ignorarem, unde Oudaanus ſuos hauſerit numos, *niſi Oiſelius eorum interpres* in praefatione dejeraret, ex probatiſsimis illos fide dignorum antiquariorum operibus fuiſſe ſelectos, quos inter nominat Goltzium, Aeneam Vicum, Octavium de Strada, theſaurum ducis Arſchotani, Pignorium etc. omnes optimo jure ſuſpectos. Olim vix tandem elicui, Erizzum in numos Faſtorum Goltzii fuiſſe commentatum, de quo egi alibi. [a]) Exſtant praeterea opera virorum plane eruditorum, quo in numero jure cenſemus Franciſcum Angelonum, Ioannem Triſtanum, aliosque, ſed quorum indicatis numis non niſi cautiſsime utere, etſi non vulgaverint, niſi a ſe conſpectos. Scripſerunt illi ea aetate, quae nondum tot ſubſidiis artis noſtrae, nondum neceſſaria illa numos plures contendendi facultate inſtructa fuit; ex *quo factum*, ut, quae nobis dederunt numorum indicia etiam in gra*vioribus cauſis* a vero frequenter longiſsime aberrent.

Tandem multo tutius, expeditiusque iter per vias, quas ſequentis proxime aevi conatus inde ab exeunte ſaeculo XVII. ad noſtra us-

a) Vol. I. Proleg. gen. p. CLIII.

que tempora munivere. Iam nunc ſeveriorem in adprobandis numis videmus exercitam cenſuram, excludi, aut palam reprobari numos falſos, aut ſi ſuſpecti videbantur, eorum ſaltem indicari praecones, ut ex horum ſide arbitrari lector de numis ipſis poſſet, jam certiorem nobis, minusque corruptum offerri numorum ſtatum. Ex iis, qui hanc ſibi laudem jure vindicant, commemorandi ſunt Ioannes Vaillantius, quo nemo hactenus ſanius, purgatiusve de numorum veterum ſide judicavit, hoc uno hercle culpandus, quod in deſcribenda Auguſtorum moneta (de hac una mihi tantum ſermo) partium adverſarum indicare ſtatum neglexit, tanquam eum noviſſe parum interſit, quod funeſtum arti noſtrae inſtitutum in numorum veterum praeconibus pridem perſtrinxit Pagius. *Ex quibus intelligis*, inquit, [a]) *quantum reprehenſione digni ſunt antiquarii, qui numiſmata mutilata, ac detruncata nobis obtrudunt, quaſi antica eorum pars, quae ad nundinandum non neceſſaria, eruditioni etiam inutilis eſſet, et numiſmatographia nonniſi ad vendendum inſtituta eſſet.* Accedunt Ioannes Harduinus vir gravis et verax, cum ſapere libuit, Carolus Patinus in numis, quos ipſe vidit, Laurentius Begerus in Theſauro Brandenburgico, Paulus Pedruſius in Muſeo Farneſio, Anſelmus Bandurius, et qui ejus catalogum auxit, Hieronymus Taninius, Chriſtianus Liebe in Gotha numaria, auctor Muſei Theupoli, Thomas comes Pembrock in editis inſignioribus muſei ſui numis, Franciſcus Wiſe in Muſeo Bodleiano, auctor muſei reginae Chriſtinae ab Havercampo illuſtrati. Nolim adfirmare, in his, quos modo recitavi, catalogis non etiam reperiri numos ſpurios, neque eorum auctores aliquid humani paſſos, cum ipſe non ſemel coactus fuerim, nonnullorum ſidem in dubium vocare. Iſtud tamen certum, in ſtabilienda numi antiquitate rarius fuiſſe lapſos, etſi frequentius in recitanda numorum epigraphe, aut deſcribendis typis, praecipue cum

a) Crit. Baron. ad ann. Chr. 269 § 6.

minus integri fuere, peccaverint. Ex catalogis monetae Auguſteae hucusque vulgatis haud dubie amplifsimus is eſt, qui numos muſei Caeſarei Vindobonenſis complectitur, in quo edendo omnem dedi operam, ut lectori nonniſi mercem ſinceram offerrem, ac ſedulo monerem, ſi qui numi aut fraudis veteris, aut noviciae ignominia notati ſunt. Enarravi hactenus opera, quae aut omnes, aut plures hujus monetae claſſes continent. At ſunt praeterea, quae certam tantum claſſem ſiſtunt, ac praecipue numorum maximi moduli, inter quae commendari merentur numismata hujus clafsis, quae fuere in muſeo cardinalis Carpegna a Philippo Buonarroto immenſae eruditionis viro explicata, cardinalis Albani in lucem data a Rodulphino Venuti, *muſei Piſani* ab Alberto Mazzoleno. Cautius adhibeto numismata moduli maximi ex cimeliarchio Ludovici XIV. tabulis XLI. exhibita, quorum partem fuſam, et adulterinam, partem male lectam, partem per incuriam alienis imperatoribus tributam teſtatur Bandurius. a) Idem fere judicium de numis ejusdem clafsis muſei Medicei a Gorio editis, de quorum ſide egi alibi. b)

Poſtremum mihi judicium erit de copioſis tabulis aeneis, quae monetam priorum XII. imperatorum ipſius Morellii manu delineatam complectuntur. In parandis his tabulis mirabile fuit, et, qui iis uti volunt, permoleſtum celebris ejus viri inſtitutum. Praecedunt more Goltziano capita ſingulorum Auguſtorum, ſequuntur partes averſae pro diſcrimine metallorum, et magnitudinum diſpoſitae. Claudunt agmen numi ex Goltzio, ejusve MSS. capti. Bono quidem conſilio plerisque partibus averſis adſtituit notam aliquam, v. c. lilium, leonem, columbrum, coronam, etc., ut, ex quo numi eſſent muſeo petiti, continuo

---

a) Bibl. num. ſub Seguino in fine. b) Vol. I. Proleg. gen. p. CLXII.

intelligeretur; at iſtud profecto mirum, quod his quoque immiſcuerit numos Goltzianos, etſi hos addito ſigno diſtinguat, cum tamen, ut ſupra dixi, Goltzianam mercem in ſeparatas tabulas conjecerit. Atque hanc ille curam cum impenderit partibus averſis, vituperandus ſane, quod fontes, unde partes anticas hauſit, adſcribere plane neglexit, tanto juſtiore querela, quod in compluribus, utrum ſincerae ſint, et in numis vere exiſtant, jure poſſumus dubitare. Operae pretium me facturum exiſtimo, ſi capita, et adjectas iis inſcriptiones, quas in probis auctoribus, ſinceriſque catalogis hactenus videre non licuit, et vere adeo Goltzianas ſuſpicor, ex his Morellii tabulis indicavero.

Ex tabulis Iulii Caeſaris.

CAESAR. DICT. TERT. PONT. MAX. Tab. I. n. 33.
CAESAR. DICTATOR, vel addito praenomine C. Tab. I. n. 29. 30.
CAESAR. COS. QVINT. DICT. PERP. Tab. II. n. 38.
CAESAR. IMP. AVGVR. P. M. Tab. V. n. 16.
CAESAR. IMP. SEX. DICT. QVART. Tab. V. 19. 20.
CAESAR. IMP. QVART. Tab. I. n. 31.
CAESAR. AVGVR. PONT. MAX. Tab. I. n. 32.
CAESAR. AVGVR. IMP. QVIN. COS. QVAR. Tab. II. n. 37.
CAESAR, AVGVR. IMP. SEXT. COS. QVINT. Tab. II. n. 39.
C. CAESAR. COS. TER. ſcriptum juxta ejus caput laureatum velatum. Tab. II. n. 29.
Γ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΟΥΠΑΤΟΣ. Β. Tab. II. n. 67.

Ex tabulis Auguſti.

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. V. P. P. IMP. VII. Tab. II. n. 61.
Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡΩΝ. Tab. I. n. 5.
IMP. CAESAR. PONT. IMP. ITER. IIIVIR. ITER. R. P. C. Tab. I. n. 24.
IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. TER. IIIVIR. TER. R. P. C. Tab. I. n. 29.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΚΑΙCΑΡ. ΘΕΙΟΥ. ΥΙΟC. Tab. I. n. 34.

IMP. CAESAR. DIVI. F. PONT. IMP. TER. COS. ITER. ET. TER. DES. Tab. II. n. 57.

CAESAR. DIVI. F. AVGVR. PONT. IMP. QVAR. COS. TER. Tab. II. n. 57.

CAESAR. DIVI. F. IMP. V. COS. IIII. Tab. II. n. 58.

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. V. IMP. VI. Tab. II. n. 59.

CAESARI. DIVI. F. COS. V. IMP. VII. Tab. II. n. 60.

DIVI. F. P. P. Tab. II. n. 63.

IMP. CAESAR. AVG. P. P. Tab. II. n. 68. 69. 70.

CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. COS. VIII. P. P. IMP. VII. Tab. V. n. 174.

AVGVSTVS. COS. VIII. Tab. VI. n. 176.

AVGVSTVS. P. P. COS. X. Tab. VI. n. 177.

AVGVSTVS. DIVI. F. COS. IX. IMP. VIII. Tab. VI. n. 194.

AVGVSTVS. DIVI. F. COS. XI. TR. P. II. IMP. VIII. Tab. VI. n. 195.

Deſino congerere plura exempla alia, et etiam ex ſequentium imperatorum moneta, ex quibus ſolis jam ſatis perſpicimus, quam periculoſum ſit, in conſilium adhibere imagines numorum, quae tot hiſtoricis, et chronologicis mendis refertae ſunt. An ſatis Morellius artis noſtrae commodis proſpexit, quando partium quidem averſarum fidem deſinivit, partibus interim anticis impune, et cum veritatis interneciono mendacibus? Quid quod numos etiam obtulit, quos haud difficulter in ſpuriorum numerum referimus. Ejus exemplum dabimus in numis D. Liviae Auguſti uxoris. Qui ergo tabulis his uti volet, dabit operam, ut fidem non habeat, niſi numis iis, quos additae muſeorum notae diſtinguunt, ſigno evidente, eos a Morellio ex arche-

typis ipſis captos, delineatosque, neque ex incertis, ſuſpectisque fontibus fuiſſe petitos.

Hactenus de monetae Auguſteae fide, praecipua ſane artis numismaticae parte, diſſeruimus. Agendum etiam de eorum merito, quorum opera in illa illuſtranda, explicandaque verſata eſt. Has quidem partes jam occupavi in generalibus ad hoc opus Prolegomenis toto capite XXII., tamen hoc loco nonnulla privatim monenda reſtant. Generatim non niſi caute utendum veteribus artis noſtrae magiſtris, ut: Triſtano, Spanhemio, Begero, quorum etſi incredibilis fuit eruditio, tamen nimia facilitas partim in adprobandis numis, qui ſpurii ſunt, aut ſaltem jure ſuſpecti, partim in recipiendis illis eo modo, quo ab aliis vulgatos repererunt, cum non magnopere in verum numorum ſtatum curarent inquirere. Quae fuerint alia eorum aut vitia, aut etiam illuſtria merita, tum et illorum, qui hos ſecuti ſunt, in iisdem Prolegomenis compendio dixi. In hunc tamen locum reſervavi judicium de amplis commentariis, quos ad explicandas tabulas Morellii duodecim imperatorum numos complexas, de quibus paullo altius egimus, elucubrati ſunt IIIviri magni ab eruditione nominis Chriſtianus Schlegelius, Sigebertus Havercampus, et Franc. Ant. Gorius. Horum primae partes cum eſſent, de ſingulorum numorum fide certos nos reddere, neglecta ea cura amplum nobis teſtimoniorum apparatum, nimirum veterem cantilenam toties ad faſtidium auditam, obtrudunt, et ne neſcii videantur, in quorum operibus nidulentur numi ſinguli, primum Goltzianam mercem quater nobis obtrudunt, ex Goltzio ipſo, deinde ex Nonnii collectione, tum ex Vaillantio, denique ex Morellii numis reſtitutis; his conjungunt artis noſtrae atavos, Erizzum, Occonem, Hemelarium, Oudaanum, aliosque, quos non vades idoneos, ſed ſerva Goltzii pecora aptius appellaveris. Verum

niſi inſtitutum iſtud placuiſſet, quomodo enaſci potuiſſet magnum illud volumen, magnum ſcilicet malum? Atque haec ut moleſta ſunt, ita aliud multo perniciofiſsimum. Dixi ſupra, in Morellianis his tabulis Goltzii exemplo partes anticas, ſive capita ab averſis ſeorſim exhiberi. Ad hos ergo cenſores cum pertineret, cum partibus averſis nonniſi veras, probatasque partes anticas componere, parum religioſi cum illis anticas etiam mere Goltzianas junxerunt. Ita Schlegelius numum Iulii Caeſaris tab. IV. num. 31 ſic deſcribit: (Pag. 63.)

Caput Caeſaris laureatum, vel: C. CAESAR. DICTATOR.
Caput Caeſaris laureatum.
L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Taurus cornupeta.*

Altera antica conjuncta cum hac averſa Goltziana eſt, religioſi antiquarii tantum priorem noverunt. Cur ergo antica ſuſpecta jungitur cum averſa ſincera in eo tractatu, in quo de genuinis tantum agitur? aut ſi iſtud placuit, cur non addito ſigno monetur, eam antiquam reperiri in uno Goltzio? An perinde habendum, quaecunque demum antica cum averſa ſociatur? Morellius ad iconem hujus numi anticam citat aliam, ſed quae item in genuinis nunquam cum hac averſa comparet.

Aliud exemplum luculentius: Ad numum M. Mettii tab. IV. n. *32 pag. 63* citat Schlegelius tres varias anticas, inter quas poſtrema cum epigraphe: CAESAR. COS. QVINT. DIC. PERP. Citat hujus numi indices Vrſinum, Patinum, Morellium, Vaillantium. Quis non crederet, apud eosdem auctores exſtare etiam hunc numum cum dicta epigraphe? et tamen apud unum Goltzium reperias.

Plura exempla ex copioſa ſilva comportet, cui operae pretium

viſum fuerit. Ceterum ex his, quae modo expoſui, intelligere quivis poteſt, quanta in univerſo hoc opere, ſeu tabulas ſpectes, numorumque ordinem, ſeu commentarios, regnet rerum omnium confuſio, in qua diſcernere verum a falſo, certum ab incerto, utile a damnoſo, niſi multo adhibito labore non poſsis, ut adeo unicum praegrandis operis meritum ſint imagines numorum, quos Morellius ipſe vidit, magna et cura, et veritate pro ejus viri more delineatae, quanquam et in his cautione opus ſit; nam deperditis caſu tabulis Morellianis, quae continent numos Titi aureos argenteosque, jacturam ſupplevit Gorius, qua fortuna, monebimus in ejus Auguſti moneta.

Atque iſto quidem modo hactenus cum *nobiliſsima hac monetae* veteris claſſe actum fuiſſe, nemo eſt, qui ignoret, ad quam ego explicandam cum accederem, facile intellexi, ut labor utilis evaderet, haec potiſsimum eſſe ſpectanda, ejus puritatem, ordinem, et commentarios, de quibus omnibus generatim a me actum jam eſt volumine I. in praefatione ad univerſum hoc opus, quibus quod addam, vix habeo. Ac puritatem quidem numorum conſtituit ſcientia, aut prudens judicium, qui numi putandi genuini, qui ſpurii, ſeu vetus eos fraus, ſeu moderna parturivit. Diximus, quanta in hac praecipue monetae veteris claſſe mercis alterutro hoc modo adulteratae ſit eluvies, quae proinde niſi reſecetur, aut adpoſito ſigno diſtinguatur, quod praecipue ob cauſas cognitas in ſubaeratis omittendum non eſt, non modo inutile eſt numorum veterum ſtudium ad hiſtoriam, et chronologiam Auguſtorum, ſed plane peſtiferum. Quorum opera hoc contagio infecta, et aut vitanda, aut caute conſulenda ſint, altius indicavimus. In praeſente inſtituto numos hujus naturae omnes negligendos duxi, niſi cum eos recitandi certa adfuit cauſa, placuitque iſtud, non modo ut conſuleretur brevitati operis, verum etiam, ut aliquando hae artis noſtrae

vomicae elegantias noſtras inquinare deſinant. Interim noverit eruditus lector, ſi quem numum rarioris, inſolentiorisve argumenti in his meis commentariis deſiderari intelliget, jam vel ideo a me condemnatum, quia omiſſum. Altero modo procurare puritatem adlaboravi, revocando ad ſanitatem numorum aut epigraphen, aut typorum ſtatum, in quibus promulgandis quam graviter ſaepe ab antiquariis peccatum fuerit, commonere neceſſe non eſt, et ſine quibus ad veritatem reſtitutis fieri non poteſt, ut ars numismatica eos rependat fructus, quos ab ea ob multiplices cauſas philologia poteſt exſpectare. Qui commentarios hos pervolverit, continuo perſpiciet, me in numis adprobandis, reſtituendisve ſumma cum religione, et circumſpectione fuiſſe verſatum.

Ad ordinem quod attinet, conſtat, in conſcribendis, ordinandisque Auguſtorum numis alium aliis placitum fuiſſe. Alibi dixi, [a]) omnium praeſtantiſsimum, utiliſsimumque videri ordinem chronologicum, attulique rationes graves, quas recoquere otioſum foret. Neque amplius addam ad ea, quae in praefatione ad praeſens opus de moderandis commentariis praecepi. Nimirum quam hactenus legem ſequendam duxi, eidem me deinceps quoque inhaeſurum, quod iſtud eaedem cauſae exigunt, inſpicienti patebit.

---

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XXIV.

CONSPECTVS VOLVMINIS VI.

Iul. Caeſar. Pag. 1.
M. Brutus. Pag. 19.
C. Caſſius. Pag. 25.
Sex. Pompejus. Pag. 27.
Lepidus IIIvir. Pag. 34.
Antonius IIIvir. Pag. 35.
Antonius IIIviri fil. Pag. 68.
C. et L. Antonius IIIviri fratres. Pag. 68. 69.
Auguſtus. Pag. 69.
Livia Auguſti. Pag. 146.
Octavia Auguſti ſor. Pag. 159.
Marcellus Octaviae fil. Pag. 161.
M. Agrippa. Pag. 162.
Iulia Auguſti fil. Pag. 167.
Cajus et Lucius Agrippae filii. Pag. 169.
Agrippa Poſtumus. Pag. 174.
Druſus ſenior. Pag. 175.
Antonia Druſi. Pag. 178.
Tiberius Aug. Pag. 182.
Druſus jun. Ti. fil. Pag. 202.
Tiberius et N. gemelli Druſi jun. filii. Pag. 207.
Germanicus. Pag. 208.
Agrippina Germanici. Pag. 212.
Nero et Druſus Germanici filii. Pag. 216.
Caligula. Pag. 218.
Druſilla Caligulae ſor. Pag. 231.
Livilla Caligulae ſor. Pag. 232.
Claudius (Ti.) Pag. 233.
Antonia Claudii fil. Pag. 251.
Meſſalina Claudii. Pag. 251.
Britannicus. Pag. 253.
Agrippina Claudii. Pag. 255.
Nero. Pag. 260.
Octavia Neronis. Pag. 285.
Poppaea Neronis. Pag. 286.
Claudia Neronis filia. Pag. 287.
Meſſalina Neronis. Pag. 287.
Claudius Macer. Pag. 288.
Galba. Pag. 290.
Otho. Pag. 300.
Vitellius. Pag. 308.
Veſpaſianus. Pag. 319.
Domitilla Veſpaſiani. Pag. 345.
Domitilla Veſpaſiani filia. Pag. 349.
Veſpaſia Polla Veſp. mat. Pag. 349.
Titus. Pag. 350.

CONSPECTVS VOLVMINIS VI.

Iulia Titi filia. Pag. 365.
Domitianus. Pag. 367.
Domitia Domitiani. Pag. 399.
Veſpaſianus junior. Pag. 402.
Nerva. Pag. 403.
Trajanus. Pag. 411.
Plotina Trajani. Pag. 465.
Marciana Trajani ſor. Pag. 467.
Matidia Marcianae fil. Pag. 469.
Hadrianus. Pag. 473.
Sabina Hadriani. Pag. 519.
Aelius Caeſar. Pag. 524.
Antinous. Pag. 528.

MONETAE ROMANORVM

PARS II.

COMPLECTENS
NVMOS AVGVSTORVM, CAESARVM, TYRANNORVM.

C. IVLIVS CAESAR.

Natus Romae patre C. Iulio Caeſare, *matre Aurelia.* De anno litigatur. Alii natum C. Mario VI. et Flacco cos. adſcrunt, ſeu V. C. 654, quae fuit mens Petavii, et plerorumque; alii, ſed quae ſententia minus veriſimilis, anno ſequente. Menſem, quo natus eſt, plures prodidere, nempe Quinctilem, qui deinceps in ejus honorem *Iulius* dictus eſt. a). Diem Macrobius ſtatuit IV. Id. Quinctiles, b) cum quo conſentit vetus Kalendarium a Lambecio editum, in quo: *IV. idus I. Caeſaris natalis.* Vide plura apud Noriſ-

a) Suet. c. 76. Dio L. XLIV. c. 5. Flvrus L. IV. c. 2. b) Saturn. L. I. c. 12.

um, [a]) ac praecipue Fogginum. [b])

Exoſus jam puer L. Sullae fuit cum ob neceſsitudinem cum C. Mario, nam ejus amita Iulia huic nupta fuit, [c]) tum quod Corneliam Cinnae filiam, quam uxorem duxit, nullo pacto, ut repudiaret, permoveri potuit, ac denique quod multos ei Marios, nimirum multum popularis aurae ineſſe videret. Ejus metu Roma profectus apud Nicomedem Bithyniae regem non ſine rumore, ut ait Suetonius, proſtratae regi pudicitiae deſedit. Magnum juvenis prompti et intrepidi animi ſpecimen dedit, cum captus a piratis ac pecunia redemptus comparata celeriter claſſe eos ex improviſo adortus eſt, captosque in crucem egit. [d]) Romam reverſus primum tribunus militum populi favore creatus, dein quaeſtor in Hiſpaniam profectus Gadibus conſpecto Alexandri M. ſigno notas illas, atque ambitioſas lacrimas flevit. Redux creatus aedilis populum ſibi ludorum magnificentia demeruit.

V. C. 691 A. X. 63. *M. Tullio Cicerone, C. Antonio cos.* mortuo Metello Pio dicitur pontifex maximus profuſis in populum largitionibus, cum praedixiſſet matri, quo die ad comitia deſcenderat: *hodie filium aut pontificem maximum, aut exulem videbis.* [e]) Fuit autem jam ante in pontificum conlegium cooptatus, cum in Aſia abeſſet. [f])

V. C. 692 A. X. 62. *D. Iunio Silano, L. Licinio Murena cos.* praetor urbanus. Ex praetura proconſule in Luſitaniam abit, ibique

V. C. 693 A. X. 61 *M. Pupio Piſone Calpurniano, M. Valerio Meſſalla cos.* domitis, quos quidem non reperit, ſed per cupiditatem triumphi et praedae fecit, hoſtibus dicitur imperator. [g])

V. C. 694 A. X. 60. *L. Afranio, Q. Caecilio Metello Celere cos.* in urbem ad comitia reverſus ſimul triumphum, ſimul conſulatum petit, quod cum utrumque obtinere non poſſet, (non enim, niſi praeſens eſſet, candidatus eſſe conſulatus potuit, et ſi urbem privatus ingreſſus eſſet, poſtea ex lege triumphare non licuit) abjicit triumphum, creatusque in annum

V. C. 695 A. X. 59. *conſul conlega M. Bibulo*, legem agrariam per vim perfert, obtinetque a ſenatu Illyricum, Galliamque citeriorem et ulteriorem proconſule in quinquennium, quo elapſo adjutus opera Cn. Pompeji M., et M. Craſsi aliud ſibi quinquennium extorquet. Ejus per hoc tempus victoriae de Helvetis, Germanis, Gallis, Britannis cognitae.

V. C. 705 A. X. 49. *C. Claudio Marcello II. L. Cornelio Lentulo cos.* bellum civile cum Pompejo coeptum. Tranſito Rubicone, Pompejoque cum Marcello et Lentulo cos. in Graeciam profugo Romam adit, et aerarium perfringit. Inde in Hiſpaniam profectus Petreium et Afranium Pompejanarum legionum duces, ut nihil a tergo intutum haberet, ad deditionem cogit die II. Sextilis, [h]) expugnataque Maſsilia in urbem redit, cum adhuc abſens dictator

a) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 6. b) Faſti Verrii p. 123. c) Plut. in Caeſ. d) Sueton. Plut. e) Plutarch. in Caeſ. f) Velleius L. II. c. 43. g) Plutarch. h) Kal. marm. Capran.

comitiorum habendorum cauſa dictus eſſet, quo tamen ſe munere poſt dies XI. abdicat. [a])

V. C. 706 A. X. 48. *conſul II. conlega P. Servilio Vatia Iſaurico* ad Dyrrhachium victus primum, mox ad Pharſalum Theſſaliae adverſas partes atterit V. idus Sext., qui dies in anno proleptico Iuliano cadit in menſem Iunium. Vide dicta ad aeram Caeſarianam Vol. IV. p. 400. Ea victoria Romae audita creatur dictator in integrum annum, qui honos ſingulis deinceps annis eſt renovatus. Continuo fugientem Pompejum perſecutus in Aegypto caeſum reperit, ibique amoribus Cleopatrae irretitus temerarium pro amaſia Aegypto praeficienda bellum cum ejus fratre Ptolemaeo ſuſcipit.

V. C. 707 A. X. 47. *Q. Fuſio Caleno, P. Vatinio cos.* Alexandriam capit die XXVII. Martii. [b]) Caeſo Ptolemaeo hujus ſorori Cleopatrae Aegyptum tribuit. Militem contra Pharnacem Boſpori regem rapit, eumque ad Zielam Cappadociae vincit die II. Sextil. [c]) Reverſus in urbem compoſitis in hac turbis accingit ſe ad bellum Africanum a Pharſali reliquiis, ſed per Iubae Numidiae regis acceſſionem metuendis conflatum, et circa ſolſtitium brumale, ſed ante hoc, in Africam trajicit. [d])

V. C. 708 A. X. 46. *conſul III. conlega M. Aemilio Lepido* Scipionem, Iubam, Petreium ad Thapſum Africae vincit VIII. id April.. [e]) Reverſus in urbem triumphat quatuor diebus quaternis triumphis de Gallis, Aegypto, Pharnace, Iuba. Correctis anni rationibus bellum Hiſpanienſe adverſus Pompeji M. liberos apparat, idque ſub ipſam hyemem gerit.

V. C. 709 A. X. 45. *conſul IV. ſine conlega* hoſtes veris tempore, et ipſis quidem Liberalibus apud Mundam difficili Marte ſuperat, [f]) victoriae nuncio pridie Parilium Romam perlato. [g]) Reverſus de victis civibus, quod nunquam antea, triumphat. Oſtentata regni cupiditate, et admiſsis honoribus plusquam mortalem deceret, omnium invidiam et odium incurrit.

V. C. 710 A. X. 44. *conſul V. conlega M. Antonio* bellum in Getas, et Parthos meditans idib. Martiis in ſenatu XXIII. vulneribus Bruto et Caſsio conjurationis auctoribus conficitur.

Vir ad omnes pacis bellique artes, ſi quis alius, ad miraculum excultus, cui quem praeferre poſſet, non habet antiquitas. Ingenium acre, eloquentia cum nativa, tum literarum ſtudiis expolita, animus tam ad audendum promptus, quam in adverſis praeſens et intrepidus, ſagacitas ſumma in praevidendo aeque ac explicando, cum maxime conſtrictus teneretur, par ad aggrediendum impetus, ad perficiendum patientia, felicitas plus quam humana, quae ei praeſto ſemper fuit, etiam cum plurima temere, et inconſulto ſuſciperet. Ad haec comitas ſingularis, mores fa-

a) Caeſar de Bell. civ. b) Kal. marm. Maffei. c) Kal. marm. Amitern. d) Cyprian. de idol. vanit. Plut. in Caeſ. cap. 52. Minucius in Octavio c. 26. Cic. de Divin. L. II. e) Faſt. Verrii. f) Auct. belli Hiſp. c. 31. g) Dio L. XLIII. § 42.

ciles, ac praeſertim in victos clementia incredibilis, ſic ut ſanguinem niſi obſiſtentis non effunderet. In pugna ad Pharſalum, ut parceretur civibus, praeconis voce edixit, poſita ſimul cum armis odia, cum victis non in gratiam modo rediit, ſed opes etiam et honores communicavit. Praeter libidinis infamiam, quae tanta fuit, ut omnium virorum mulier, omnium mulierum vir diceretur, alterum habuit vitium multo peſtilentius ambitionem, qua inde a teneris orbis terrarum imperium complexus eſt. Huic ut litaret, multa, quibus per naturam abſtinuiſſet, agenda fuerunt injuſte, faciendi ſumptus ingentes, ut populi beneficio honores aut maturarentur, aut prorogarentur, ſolicitandae gentes etiam pacatae, ut triumphis materiam ſufficerent, vexandae urbes ſociae et amicae, diripienda fana, et aeraria publica, ac denique in ipſos cives arma vertenda. Sane omnium confeſsione princeps fuiſſet eo faſtigio digniſsimus, et omnibus, quotquot fuere, anteferendus, ſi imperium hereditatis jure adiviſſet, et non fuiſſet armis parandum.

Vxores duxit I. *Coſſutiam* adhuc praetextatus, ſed quam mox dimiſit. II. *Corneliam* Cinnae quater conſulis filiam, ea mortua III. *Pompejam* Q. Pompeji filiam Sullae neptem, quam repudiavit ſuſpectam adulterii cum P. Clodio. IV. *Calpurniam* L. Piſonis filiam in conſulatu. a)

Filiam *Iuliam* ex Cornelia genuit, quam conſul Pompejo M. collocavit, quae obiit V. C. 700. b)

Ex Cleopatra *Caeſarionem.*

Numi
ſignati usque ad annum V. C. 706.

Caput Veneris.

CAESAR. *Aeneas gradiens d. Palladium, ſ. Anchiſen geſtat.* AR. Reſtitutus etiam a Trajano.

Venus obvius in Caeſaris numis typus. Paſsim creditum, Iuliam gentem ad Iulum Aeneae filium, Veneris nepotem, genus ſuum referre. Ipſe Caeſar teſte Suetonio c) in laudatione funebri amitae Iuliae hoc decus palam jactavit: *Amitae meae Iuliae maternum genus a regibus ortum, paternum cum diis immortalibus conjunctum eſt. Nam ab Anco Marcio Marcii ſunt Reges, quo nomine fuit mater, a Venere Iulii, cujus gentis familia eſt noſtra.* Quare Veneri, genitricis nomine, per omnem vitam maxime fuit devotus, cui ante pugnam Pharſalicam templum vovit, ac poſtea dedicavit. d) Averſam obtinet Aeneas Veneris filius gentis Iuliae per Iulum filium auctor. Ovidius: e)

Hinc videt Aeneam oneratum pondere charo,
Et tot Iuleae nobilitatis avos.

Reliqua innumera teſtimonia de Iuliorum ex Venere, et Anchiſe proſapia vide apud Schlegelium in Impp. Morellii Tom. I. p. 36 et 58. Aliam genealogiam ſtruxit auctor epigrammatis, quod Epheſi reperit Pocockius, vulgavitque. f)

---

a) Sueton. capp. 1, 6, 21. b) Dio L. XXXIX. c. 64. c) Cap. 6. d) Appian. Bell. civ. L. II. e) Faſt. L. V. v. 563. f) Inſcr. ant. p. 18.

αι ΠΟΛΕΙΣ. ΑΙ. ΕΝ. ΤΗΙ. ΑΣΙΑι. ΚΑΙ. Ο - - -
ΚΑΙ. ΤΑ. ΕΘΝΗ. ΓΑΙΟΝ. ΙΟΥΛΙΟΝ. ΓΑΙΟυ υιοΝ.
ΚΑΙΣΑΡΑ. ΤΟΝ. ΑΡΧΙΕΡΕ. ΚΑΙ. ΑΥτοΚΡΑΤΟΡΑ.
ΤΟ. ΔΕΥΤΕΡΟΝ. ΥΠΑΤΟΝ. ΑΠΟ. ΑΡΕΩΣ. ΚΑΙ.
ΑΦΡΟΔΕιΤΗΣ. ΘΕΟΝ. ΕΠΙΦΑΝΗ. ΚΑΙ. ΚΟΙΝΟΝ.
ΤΟυ. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ. ΒΙΟΥ. ΣΩΤΗΡΑ.

Vrbes Aſiae, et - - - et gentes C. Iulium C. F. Caeſarem pontificem maximum, et imperatorem iterum, conſulem, a Marte et Venere oriundum, deum manifeſtum, et communem humani generis ſervatorem.

* * *

CAESAR. *Elephas priore pede ſerpentem calcans.*

Simpulum, aſpergillum, ſeceſpita, apex. AR. Reſtitutus etiam a Trajano.

Denarius, ut praecedens, obvius. Variae ſunt eruditorum de elephanti typo ſententiae, quas fuſe enumerat Schlegelius. [a]) Alii ad devictos Iubam et Scipionem in Africa, cujus regionis id animal ſymbolum eſt, referunt. Alii, quod I. Caeſaris avus prodentibus Servio, [b]) Spartiano [c]) et noviſsime Laurentio Lydo [d]) elephantum in Africa, qui Punice *Caeſar* dicitur, occiderit, ex quo genti hoc cognomen adhaeſerit. Verum jam ante hunc avum apud Livium reperitur Caeſaris cognomen. Si verum eſt, quod refert Conſtantinus Manaſſes, Καισαρες γαρ ελεφαντες τοις Φοινιξι καλουνται, *Caeſares enim elephanti a Phoenicibus vocantur*, quod, ut diximus, confirmant quoque Servius, et Spartianus, hic elephas eſſet adluſio ad nomen, et cum praeterea ſerpentem calcet, cum quo animali teſte Plinio elephantis perpetua eſt dimicatio, conſiet etiam ex Artemidoro, [e]) elephantum in Italia ſignificare δεσποτην, και βασιλεα, και ανδρα μεγιστον, habemus faventem Caeſaris ambitioni typum, quo debellatos a ſe barbaros, et gloriae ſuae invidos volebat indicari. Quidquid erit, potuit hic typus futurae potentiae omen videri. Elephas enim apud Romanos extra belli et amphitheatrorum uſum certa fuit ſeu honoris ſeu arrogantiae ſignificatio. Teſte Suetonio [f]) Cn. Domitius Neronis atavus victis in conſulatu Allobrogibus elephanto per provinciam vectus eſt, turba militum, quaſi inter ſolennia triumphi, proſequente. Cornuficius ob ſervatos in Sicilia milites tantos ſpiritus ſumpſit, ut Romae, quoties foris coenaret, elephanto domum reveheretur. [g]) Ipſe Caeſar noſter confectis jam bellis animo elatior adſcendit Capitolium ad lumina, XL. elephantis dextra atque ſiniſtra lychnuchos geſtantibus. [h]) Denique elephantorum nullus publice uſus, niſi ad vehendas Caeſarum thenſas, aut eorum ſive triumphantium, ſive in conſulatu procedentium ducendos currus. Iure igitur

---

a) l. c. pag. 60. b) ad Aen. I. 286. c) in Aelio c. 2. d) Πεϱι Μηνων in Iulio c. 1. e) Oniroer. L. II. c. 12. f) in Nerone c. 2. g) Dio L. XLIX. § 7. h) Sueton. in I. Caeſ. c. 37.

Iuvenalis hos fervidi ſolis incolas vocavit [a])

Caeſaris armentum, nulli ſervire paratum
Privato.

Idem typus reſtitutus eſt in numo Auguſti Hadrumeti Africae ſignato.

* * *

Caput Veneris adhaerente collo Cupidine.

CAESAR. *Tropaeum inter duos captivos barbaros humi ſedentes.* AR. obvius.

Caput Veneris.

CAESAR. IMP. *Tropaeum inter ſtruem armorum.* AR. (Morelli.)

IMP. ITER. *Caput Veneris.*

C. CAESAR. C. F. *Tropaeum, juxta quod captivus ſtans, inde currus falce ferrata munitus.* AR. (Morelli.)

IIT. *Caput Veneris*, in aliis: *caput muliebre velatum.*

CAESAR. *Tropaeum, juxta ſeceſpita*, in alio: *Captivus humi ſedens.* AV. (Muſ. Farnes. et Barthelemy ex muſ. reg. Gall. B. L. Tom. XXX. p. 374.) AR. obvii.

Typi Caeſaris victorias praedicant. In numo II. Caeſar nude IMP. dicitur, in III. autem IMP. ITER., de quo vario modo agemus infra ſub titulo *Imperator.* Veriſimile eſt, quod obſervat Vaillantius, tropaeum numi III. referendum ad victoriam Gallicam, et adſtantem captivum eſſe Vercingetorigem regem, qui Alexia capta in Caeſaris poteſtatem venit, a quo ad triumphum reſervatus, ac poſt eum V. C. 708 necatus eſt. [b]) Literae IIT. numi poſtremi aenigma offerunt. Eas Vaillantius, aliique interpretantur II. *Tropaeum*, et conjiciunt, notari id, quod narrat Dio, Caeſarem victo Pharnace eo loco, quo ante annos plures Triarius a Mithridate victus erat, cum per religionem non auderet regis tropaeum, quippe Marti ſacrum, loco movere, alterum Romanorum tropaeum juxta ſtatuiſſe, quod adeo τῳ IIT. indicaretur. At tum hae literae potius tropaeo, non Veneris capiti fuerant adſtituendae. Havercampus in hoc tropaeo arma potius Hiſpanienſia videt, ac propterea referendos potius hos numos ad victoriam de Hiſpanis relatam, cujus ſententiae accedit quoque Barthelemyus. [c]) Nihil hactenus expeditum. Forte verius ſignificant id, quod in numo praecedente plenius ſcriptum eſt: IMP. ITER. Vide plura infra ad titulum *Imperatoris.*

V. C. 707. A. X. 47.
COS. II. DICT. I. II.

C. CAESAR. IMP. COS. ITER.

Caput Veneris.

A. ALLIENVS. PRO. COS. *Vir nudus d. pede prorae navis inſiſtens d. triquetram tenet.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De parte averſa egimus in numis Allieni.

* * *

Alios hujus anni certos numos non habemus. Quos Mediobarbus huc vocat, aut Goltziani ſunt, aut certum pro hoc anno criterium non ſuppeditant. Quem Oiſelius citat inſcriptum DIC. ITER. (Tab. 95 n. 7.) huc pertineret quidem, ſed eum nusquam alibi deſcriptum invenio, et forte ſic inique lecta

a) Satyra XII. v. 106. b) Plutarch. Dio. c) l. c.

epigraphe pro DICT. TER.

V. C. 708 A. X. 46.
COS. III. DICT. II. III.

C. CAESAR. COS. TER. *Caput muliebre velatum.*
A. HIRTIVS. PR. *Inſtrumenta pontificalia.* AV. obvius.

Caput muliebre partis anticae Pietatis eſſe videtur. In numis muſei Caeſarei fingitur varia aetate, in aliis juvenili, in aliis media, in aliis decrepita. De A. Hirtio actum in gente Hirtia.

COS. TERT. DICT. ITER. *Caput Cereris.*
AVGVR. PONT. MAX. *Inſtrumenta pontificalia.* AR. obvius.

C. CAES. DIC. TER. *Protome Victoriae.*
L. PLANC. PR. VRB. in aliis: PRAEF. VRB. *Guttus.* AV. obvius.

Caeſarem augurem probabimus infra in ejus titulis. De L. Munatio Planco PRAEF*ecto* VRB*is* egimus in gente Ceſtia. Numus ſimilis, ſed inſcriptus IMP. QVART. videtur Goltzianus, etſi non repugnet hiſtoriae, et rationi temporum.

CAESAR. DIC. TER. *Protome Victoriae.*
C. CLOVI. PRAE. *Pallas gradiens cum tropaeo, clypeo Meduſae, et gaeſis Hiſpanicis.* AE. II. obvius.

De Clovio praefecto egi in numis gentis Cloviae, et Ceſtiae.

Conſulem III. etiam prodit numus reſtitutoris Trajani, quem explicabimus infra in numis reſtitutionum I. Caeſaris.

V. C. 709. A. X. 45.
Cos. IV. DICT. III. IV.

Caput I. Caeſaris laureatum.
L. FLAMINIVS. IIIVIR. *Mulier ſtans d. caduceum, ſ. haſtam.* AR. (Morelli.)

Iam nunc ejus caput in moneta comparere incipit. Refert Dio: [a]) *προς τε τυτοις τοιυτοις ἐσι, πατερα τε αὐτον της πατριδος ἐπωνομασαν, και ἐς τα νομισματα ἐνεχαραξαν*, *haec cum ita eſſent, patrem eum patriae appellaverunt, et in numis ſignaverunt.* Oratio nonnihil ambigua, quam iisdem verbis reſtituit Zonaras,[b]) quo factum, ut ea duplici modo ab eruditis explicaretur. Alii cenſuere, hac ſententia innui, decretum fuiſſe a ſenatu, ut I. Caeſaris caput monetae inſerretur, alii, ut tantum titulus patris patriae numis inſcriberetur. Tamen ſpectatis verbis prior ſententia veriſimilior eſt, et verbum *αὐτον*, *illum*, procul dubio ad alteram quoque ſententiae partem pertinet. Ad haec titulum ſemel a ſenatu conceſſum inſcribi monetae inſolens prorſus non eſt, verum quod antehac indultum nunquam fuerat, ipſum viventis caput in numis exhiberi, is honos novus exſtitit, et dignus adeo, qui ab hiſtorico memoraretur. Dio iſtud decretum inter ſenatus acta anni 710 refert, at veriſimilius mihi videtur, eam legem hoc anno latam, nempe

a) L. XLIV. § 4. b) L. X. c. 12.

poſt victoriam Mundenſem, poſtquam conſtat, nihil fuiſſe honorum, quos ſenatus non impertiret ei, cui jam nemo qui reſiſteret, ſuperſuit. Hanc ſententiam niſi malimus, neceſſe erit ſtatuere, numos omnes Caeſaris capite inſignes intra binos fere tantum menſes, quibus vivere ei per hunc annum licuit, fuiſſe percuſſos, quod vix veriſimile. Ceterum nullus certus exſtat numus cum capite Caeſaris, qui ad priorem aliquem annum poſsit referri. Quos Mediobarbus V. C. 708 ſignatos cenſet, aut ſunt Goltziani, aut caput Caeſaris non offerunt, aut poſt ejus omnino mortem ſignati ſunt, ut numus cum capite hinc I. Caeſaris, illinc M. Antonii, de quo pluribus agemus in numis hujus IIIviri, et alter reſtitutoris Trajani, de quo infra differemus.

*

CAESAR. IMP. *vel* IMPER. *Caput Caeſaris laur.*

M. METTIVS. *Venus Victrix ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam transverſam, et ſimul clypeo innititur, qui globo impoſitus eſt.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

Teſte Dione [a]) Caeſaris annulo inſculpta fuit Venus armata, et teſte Appiano [b]) Caeſar ante pugnam Pharſalicam teſſeram dedit *Venerem Victricem*, et iterum Venerem ante praelium Mundenſe, cum Pompeius Pietatem mallet. [c]) Hic Veneris Victricis typus frequens eſt in numis M. Mettii, et L. Munatii Planci IIIvirorum monetalium hujus aetatis, aliorumque.

CAESAR. DICT. QVART. *Caput I. Caeſaris laur.*

M. METTIVS. *Iuno Siſpita in bigis.* AR. (Morelli.)

CAES. DIC. QVAR. *Protome Victoriae.*

L. PLANC. PRAEF. VRB. *Guttus.* AV. (Morelli Impp. Tab. III. n. 13.)

Averſas vide explicatas in numis gentium Mettiae, et Munatiae.

V. C. 710. A. X. 44.
COS. V. DICT. IV. deinde PERPETVO. PARENS PATRIAE.

Non adfirmo, numos omnes, quos hoc articulo propono, vivo adhuc Caeſare fuiſſe cuſos. Tamen in hunc locum conferre placuit, quia nihil in ſe continent, quod Caeſaris jam mortui tempora reſpiciat.

CAESAR. DIC. QVAR. *Protome Veneris.*

COS. QVINQ. *intra lauream.* AV. (Muſ. Caeſ.)

CAESAR. DICT. PERPETVO. *Caput I. Caeſaris laur.*

L. BVCA. *Caduceus, et faſces decuſſati, in area dexterae junctae, globus, et ſeceſpita.* AV. AR. (Morelli.)

CAESAR. *Caput idem.*

L. AEMILIVS. BVCA. IIIIVIR. *Duae dexterae junctae.* AR. (Morelli.)

Quamcunque alii hunc typum de concordia Caeſaris cum ſenatu capiant, ego judico referendum eo, quod narrat Appianus, [d]) *Templa multa tanquam deo ex S. C. decreta ſunt, et in his unum ipſi*

a) L. XLIII. § 43. b) Bell. civ. L. II. c. 76. c) ibid. c. 104. d) Bell. civ. L. II. c. 106.

et Clementiae nomine, in quo ſimulacra eorum jungerent dexteras.

CAESAR. IMP. P. M. *Caput laureatum, pone lunula.*

L. AEMILIVS. BVCA. *Venus Victrix ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

CAESAR. DICT. PERPETVO. *Caput laureatum velatum.*

C. MARIDIANVS. *Venus Victrix ſtans, ut ſupra in numo Mettii.* AR. (Muſ. Caeſ.)

In ſimili, quem ex muſeo ſuo protulit Sanclementius, [a]) eſt ſingularis capitis epigraphe: DICT. IN. PERPETVVM.

* * *

CAESAR. PARENS. PATRIAE. *Caput laur. velatum.*

C. COSSVTIVS. MARIDIANVS. A. A. A. F. F. *ſine typo.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De titulo *parentis patriae* agemus infra in ejus *honoribus.*

* * *

CAESAR. IMP. *vel* IMPER. *vel* DICT. PERPETVO. *Caput ſimile.*

P. SEPVLLIVS. MACER. *Venus Victrix ſtans, ut ſupra in numis Mettii.* AR. (Muſ. Caeſ.)

CLEMENTIAE. CAESARIS. *Templum 4 columnarum.*

P. SEPVLLIVS. MACER. *Deſultor binos equos agens, in area palmae ramus, et corona.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Ad annum hunc refert Dio, [b]) decretum fuiſſe, ut templum Caeſari, et *Clementiae Iuliae* dedicaretur, huicque ſacerdotio M. Antonium velut Flaminem Dialem praefectum fuiſſe. Appiani locum, qui huc pertinet, continuo adduximus. Factum etiam attingit Plutarchus, [c]) additque, decretum iſtud, quod hoſtibus ſuis non veniam modo, ſed et honores impertivit. Fuiſſe autem clementem habitum non aequalium adulatione, ſed poſteritatis etiam praeconio, docet Plinius: [d]) *Caeſaris proprium et peculiare ſit clementiae inſigne, qua usque ad poenitentiam omnes ſuperavit.* Vere iſtud, nam ſtatim ab ejus caede palam jactatum, *clementiam illi malo fuiſſe, qua ſi uſus non eſſet, nihil et tale accidere potuiſſe.* [e]) Et M. Aurelius in epiſtola ad Fauſtinam uxorem, quam conſervavit Vulcatius Gallicanus: [f]) *haec* (Clementia) *Caeſarem deum fecit.* Elato exemplo laus clementiae celebrata etiam fuit in Caeſaribus crudeliſsimis. Tiberii Clementiam, et Moderationem celebrant numi, et juſsit ſenatus ſacrificari Caligulae Clementiae. [g]) Ceterum ut factum iſtud ad annum praeſentem pertinet, ita non conſequitur, hos quoque Sepullii denarios eodem hoc anno fuiſſe ſignatos. Nam Caeſaris caput etiam poſt ejus necem ſaepe denariis eſt illatum. Vide gentem Sepulliam.

a) de vulg. aera pag. 37. b) L. XLIV. § 6. c) in Caeſare. d) H. N. L. VII. § 26. e) Cic. ad Attic. L. XIV. ep. 22. f) in vita Avid. Caſsii. g) Dio L. LIX. § 16.

Numi Iulii Caeſaris
poſt ejus mortem ſignati.

C.CAESAR.DICT.PERP.PONT. MAX. *Caput laureatum I. Caeſaris.*
C. CAESAR. COS. PONT. AVG. *Caput Octaviani nudum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

AVG. partis averſae eſt AVG*ur*, ut dicetur in numis Octaviani.

* * *

CAESAR. DIC. *Caput laureatum I. Caeſaris, pone urceus.*
M.ANTON.IMP. *Caput nudum modice barbatum M. Antonii, pone lituus.* AR. obvius.

Alius, ſed epigraphe averſae:
M. ANTON. IMP. R. P. C. *Caput idem.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

Vaillantius et Havercampus binos hos numos ſignatos cenſent V. C. 706, ſed horum ſententiam refellemus proxime in numis M. Antonii ad annum V. C. 711.

* * *

Caput I. Caeſaris laureatum.
L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Bos cornupeta.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hunc denarium Caeſare jam mortuo ſignatum cenſeo, nam habemus quoque numos cum capite omnium IIIvirorum, et inſcripto Regulo, niſi forte hic diverſus ab illo fuit. Idem ſenti de numis: L. MVSSIDIVS. LONGVS.

CAESAR. IMP. *Caput I. Caeſaris laureatum.*
P. CLODIVS. M. F. *Mars nudus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium.* AR. (Morelli.)

Hic quoque numus mortuo Caeſare lucem vidiſſe videtur, nam exſtat numus M. Antonii cum eadem omnino averſa, aliique denarii cum capite Octaviani, et inſcripto eodem P. Clodio.

Caput I. Caeſaris laureatum.
T. SEMPRONIVS. GRACCVS. Q. DESIG. S. C. *Aquila legionaria, ſignum militare, aratrum, decempeda.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Exſtant ſimiles numi alii cum capite Octaviani; quare praeſens in dictatoris jam mortui memoriam percuſſus haud dubie eſt. De typo averſae actum in Sempronia.

CAESAR. DIC. PER. *in aliis:*
C. CAESAR. DICT. PERPET.
EX. S. C. *inſcriptum ſellae curuli, ſupra quam laurea.*
CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *in aliis:* CAESAR. DIVI. F. IIIVIR. ITER. R. P. C. *Caput Octaviani nudum.* AR. (Morelli Fam. Iul. tab. 7.)

Typum explicat Dio, narrans, [a]) inter alia decretum a ſenatu, *ut in theatra ſella ejus aurea, et corona auro et gemmis inſignis, deorumque coronis par inferretur.* Apertius Appianus, [b]) paullo poſt Caeſaris necem imminentibus ludis Octavianum *patri ſellam auream et coronam paraſſe, id quod illi ex S. C. in perpetuum ludis omnibus decretum erat.* Iſtud quidem quo minus perficeret, prohibuit Antonius, ut ibi proſequitur Appianus, et confirmat Dio, [c]) at quo minus hos patris honores monetae inferret, ut ex his numis perſpicimus, prohibere non potuit. Fuiſſe ſellam hanc aliquod indicium divinitatis, colligo praeterea ex Plinio juniore: [d]) *Horum unum ſi praeſtitiſſet alius, illi jam dudum radiatum caput, et media inter deos*

a) L. XLIV. § 6. b) Bell. civ. L. III. c. 28. c) L. XLV. § 6. d) Panegyr. c. 52.

ſedes auro ſtaret, aut ebore, auguſtioribusque aris, et grandioribus victimis invocaretur.

Divus Iulius.

Caeſari, cui adhuc vivo teſte Suetonio a) *thenſa et ferculum Circenſi pompa, templa, arae, ſimulacra juxta deos, pulvinar, flamen, Luperci* a ſenatu decreti fuere, idem veros *divi* honores poſt violentam ejus mortem conſtituit; unde Plutarchus: b) Καισαρα μεν ὡς θεον τιμαν ἐψηφισαντο, *decretum, ut Caeſari divini honores haberentur.* Plura teſtimonia collecta vide a Schlegelio. c) Obvium igitur apud hiſtoricos, in marmoribus et numis *Divi* epitheton Iulio tributum.

DIVOS. IVLIVS. *Caput laur., hinc apex, illinc lituus.*

DIVI. FILIVS. *Caput Octaviani nudum.* *AV.* (Muſ. Caeſ.) Sunt etiam numi ſimiles obvii Aenei II. formae.

IMP. CAESAR. IIIVIR. ITER. R. P. C. *Caput Octaviani nudum.*

COS. ITER. ET. TER. DESIG. *Templum 4 col., cujus epiſtylio inſcriptum:* DIVO. IVL. *Iulius intus ſtans, in aliis ſedens, augurali habitu, in area luculenta ara.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Templum Iulio fuiſſe erectum praeter alios, quos a Schlegelio citatos vide, d) teſtatur Appianus: e) *quo loco deinde ara primum exſtructa eſt, nunc templum eſt ipſius Caeſaris, ubi divinis honoribus colitur.*

DIV.VS. IVLIVS. *Cometes.* CAESAR. AVGVSTVS. *Caput Auguſti laureatum.* AV. AR. (Morelli.)

Partem adverſam explicat Suetonius: f) *In deorum numerum relatus eſt non ore modo decernentium, ſed et perſuaſione vulgi. Siquidem ludis, quos primo conſecratos ei heres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies continuos fulſit exoriens circa undecimam horam, creditumque eſt, animam eſſe Caeſaris in coelum recepti, et hac de cauſa ſimulacro ejus in vertice additur ſtella.* Plura vide apud Schlegelium in Impp. Morellii Tom. I. p. 179.

DIVI. IVLI. *Caput laureatum, cui cometa imminet.*

CAESAR DIVI. F. *Caput Octaviani nudum.* AV. Similis antica eſt etiam in numis gentis Sanquiniae.

Rationem ſtellae Caeſaris capiti imminentis paullo ante in Suetonio vidimus. Addendus Dio: g) *Ea re* (nempe cometa exorto) *Octavianus animo confirmato ſtatuam patris aeream cum ſtella ſupra caput in Veneris templo poſuit.* Ipſe Auguſtus de ſe teſtatur apud Plinium: h) *Iis ipſis ludorum meorum diebus ſidus crinitum per ſeptem dies in regione coeli, quae ſub ſeptemtrionibus eſt conſpectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque, et omnibus e terris conſpicuum fuit. Eo ſidere ſignificari vulgus credidit, Caeſaris animam inter deorum immortalium numina receptam, quo nomine id inſi-*

a) cap. 76. b) in Caeſare. c) in Impp. Morellii T. I. pag. [illegible] d) Morelli Impp. T. I. pag. 181. e) Bell. civ. L. II. c. 148. f) cap. 88. g) L. XLV. c. 7. h) H. N. L. II. § 23.

gue ſimulacro capitis ejus, quod mox in foro conſecravimus, adjectum. eſt. In eandem ſententiam Zonaras, [a]) et Servius ad v. 47 eclogae IX. *Ecce Dionaei proceſſit Caeſaris aſtrum.* Etiam in numo Antiochi II. Syriae regis, niſi quarti eſt, capiti imminet ſtella, adludendo nempe ad cognomen *Dei.*

DIVOS. IVLIVS. *intra lauream.*
DIVI. F. *Caput Octaviani nudum.* AE. II. Obvii.

DIVOS. IVLIVS. CAESAR. *Caput radiatum.*
PROVID. S. C. *Ara ignita.* AE. II. (Pellerin Mel. I. p. 196.)

Providentiam fere diis ſolum tributam conſtat. Interea falſum, quod ibi adſerit Pellerinius, vocem *Providentiae* conjunctam cum ara fuiſſe ea aetate ſignum conſecrationis; nam utrumque conjunctum videmus etiam in numis Galbae, et Vitellii. Haec averſa in hoc tantum numo hactenus comparuit, ſed obvia eſt in aeneis D. Auguſti.

* * *

DIVO. IVLIO monetam quoque conſecravere propoſito ejus capite M. Antonius, et Lepidus IIIviri, M. Agrippa, Voconius Vitulus, aliique monetales.

* * *

Numi reſtitutionum.

Hos jam deſcripſi in Prolegomenis ad numos familiarum capite XVII. Ex his tamen revocandi ſunt bini aurei, quia ad alios I. Caeſaris numos illuſtrandos valent.

C. IVLIVS. CAES. IMP. COS. III. *Caput Iulii nudum.* In aliis: DIVVS, IVLIVS. *Caput laureatum, et in nonnullis juxta cometa.*
IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Venus ſeminuda, et averſa ſtans ſiniſtro cubito columnae innixa d. galeam, ſ. haſtam transverſam, pro pedibus clypeus.* AV. (Morelli Impp. in Caeſ. tab. III. Muſ. Caeſ., le Beau in B. L. Tom. XXI. Mem. p. 354. 355.

Varia in his inſolita occurrunt. Caput Caeſaris, quod in aliis conſtanter laurea redimitur, in horum aliquibus nudum eſt, atque, ut re ipſa fuit, recalvaſtrum; ad haec lineamenta, ſaltem in exemplari muſei Caeſarei, nihil habent I. Caeſaris. Etiam prior capitis epigraphe citra aliarum morem. Nullum enim certum habemus hujus dictatoris numum, qui eum ante conſecrationem *Iulium* diceret. Quid quod hactenus alium numum nacti non ſumus, qui doceret, Caeſaris caput jam in conſulatu III., ſeu anno V. C. 708 numis fuiſſe illatum. Typus etiam averſae, qui in Auguſti numis obvius eſt, in moneta I. Caeſaris hucusque conſpectus non eſt. Quibus omnibus expenſis neſcio, an unicus hic numus, isque a Trajano ſignatus, contra legem ſupra a me conſtitutam probare ſatis queat, jam in conſulatu III. permiſſum, ut Caeſaris caput in moneta proponeretur.

* * *

DIVVS. IVLIVS. *Caput laureatum.*
Eadem Trajani epigraphe. Mulier alata gradiens d. veſtem a pectore ad os admovet, ſ. caduceum, pro pedibus ſerpens. AV. (Muſ. Caeſ.)

a) Ann. T. II. P. 135.

Neque hic averſae typus hactenus in Iulii numis compertus, etſi obvius ſit in numis Claudii, unde ejus explicationem pete. Etiam antica quid offert a numis Caeſaris omnino alienum, nimirum diadema poſt ejus caput defluum, quo Iulium nunquam uſum infra in ejus *Attributis* monebimus.

Numi commatis peregrini.

Imperatorii.

Theſſalonica Macedoniae ejus caput dedit in numis apud Vaillantium, et Morellium, [a]) ſed et hi poſt ejus mortem ſignati ſunt, ut docet additum ΘΕΟΣ. Alterum, quem Pergamenum dixit Vaillantius, alii Nicaeenſem, alii Nicomedenſem ſtatuunt, ut dixi in Prolegomenis ad numos Bithyniae Vol. II. p. 397. In muſeo Theupoli proponitur numus apud Mytilenen ſignatus, in quo etiam ejus capiti additur ΘΕΟΣ.

Coloniarum.

Hujus generis plures ſuppetunt cum capite I. Caeſaris ſignati Beryti, Corinthi, Copiae ſeu Lugduni, Sinope, Viennae, quanquam et horum plerosque ſatis probabile ſit in ejus memoriam ſignatos. Quem Vaillantius Carthaginem vocavit, eſt Sinopes, quem Valentiae, verius Viennae, ut in harum coloniarum numis dictum.

Numi ſpurii.

In horum numero, quod ad reliquorum etiam imperatorum numos valeat, puto, qui a viris eruditis pro genuinis editi ſunt, et propter hanc ipſam eorum auctoritatem imponere minus exercitatis poſſunt. Eam ob cauſam non hic recenſebo numos illos, quorum ignominioſus partus ſuapte in oculos incurrit, ut eſt notus ille Caeſaris noſtri: VENI. VIDI. VICI, aut eos, quos Patavinos dicimus, qui collecti, et aeri inciſi exſtant in Muſeo Genovevae, aut eos, qui a falſariis ſecundum iconiſmos Goltzianos effigiati ſunt.

DIVI. IVLI. *Caput I. Caeſaris nudum, pone lituus.*

S. C. *Caeſar paludatus ſedens dextera capiti admota, ad quem a milite deducitur captivus manibus retro ligatis.* AV.

Numum edidit Begerus in Thes. Palat. pag. 290, additque, eum electori Palatino Car. Ludovico quatuor millibus thalerorum fuiſſe aeſtimatum, qua pecunia tam male collocata, et vel ſola, quam facile juſtum monetae genuinae agmen comparari poterat!

IVLIVS. CAESAR. *Caput laureatum, juxta lituus.*

M. BRVTVS. *Caput M. Bruti nudum, pone pugio.*

Editus a Maffeio in *Verona illuſtr.* Part. III. p. 235. Hujus numi malam fidem ſatis jam comprobavit Bimardus. [b])

MAGISTRATVS ET HONORES.

Conſul.

Conſul quinquies proceſsit ea lege, quam ſupra deſcripſi. Non omnes conſulatus toto anno geſsit, verum ut plures ſibi devinciret, aut gratiam refer-

a) in Impp. b) ad Iobert. Tom. I. p. 122.

ret, primus contra majorum exempla intra annum aliis hunc magiſtratum ceſſit, quod mox imitati ſunt IIIviri, ac deinceps Auguſti. Illud riſu exceptum, quod in locum Q. Fabii Maximi, qui et ipſe conſul ſuffectus poſtremo die anni V. C. 709 mortuus eſt, in reſiduas horas ſuffecit C. Caninium Rebilum. Vnde facete pro more Cicero: a) *Ita Caninio conſule ſcito neminem prandiſſe. Nihil tamen eo conſule mali factum. Fuit enim mirifica vigilantia, qui ſuo toto conſulatu ſomnum non viderit.*

Dictator.

Dictaturae, quam teſtibus hiſtoricis et numis perinde ac conſulatum iteravit, ratio nonnihil implexa. Auctores veteres videntur innuere, Caeſarem eodem tempore, quo conſulatus renovavit, renovaſſe etiam dictaturas. Ita Suetonius: b) *Tertium et quartum conſulatum titulo tenus geſſit contentus dictaturae poteſtate decretae cum conſulatibus ſimul.* Et Dio: c) *Anno inſequente* (V. C. 708.) *ſimul dictator, ſimul conſul fuit, tertium utrumque.* Et alio loco: d) *Anno ſequente* (V. C. 710.) *Caeſar et dictator V. fuit, et conſul V.* Quin in ſynopſi quoque praefixa libris XLII. et XLIII. ſine reſtrictione dictaturas II. III. IV. V. conjungit cum conſulatibus II. III. IV. V. Verum hanc ſententiam evertunt marmora et numi certae fidei. Obvii ſunt denarii, quos ad annum V. C. 708 dedi, inſcripti: COS. TERT. DICT. ITER., qui adeo docent, ſerius Caeſarem iteraſſe dictaturam, et non eodem tempore cum conſulatu. Quare vel ex his numis refellitur Dio ſcribens de eodem hoc anno 708: *anno inſequente ſimul dictator, ſimul conſul fuit, tertium utrumque*, ſi his verbis intelligi vult, Caeſarem uno eodemque tempore utrumque magiſtratum iteraſſe. Alter inſignis aureus anni V. C. 710 haec ait: CAES. DIC. QVAR. COS. QVINQ. Ergo Caeſar illo anno, quo conſul V. proceſsit, fuit adhuc dictator IV. Cum hoc numo conſpirant etiam fragmenta Capitolina, e) in quibus legitur:

C. IVLIVS. C. F. C. N. CAESAR.
VI. DICT. IIII. OVANS. EX MONTE. ALBANO. VII. KAL. FEBR.

Fuit haec ovatio velut triumphus Caeſaris VI. poſt priores quinque de Gallis, Aegypto, Pharnace, Iuba, et Hiſpanis a ſenatu, nulla relata victoria, ſola adulatione ſuadente ei decretus, cujus meminit et Dio: f) *ut ipſe feriis Latinis peractis ex Albano in urbem equo inveheretur*, et obiter Suetonius. g) Hanc ovationem ipſe Dio inter acta anni V. C. 710 memorat, et fragmentum diem ipſum prodit, nempe VII. Kal. Febr. Ergo etſi jam tum conſul V., tamen fuit adhuc dictator IV. Ergo quod idem ait ad hunc eundem annum: *anno ſequente Caeſar et dictator V. fuit, et conſul V*, verum eſſe nequit in hoc ſenſu, quaſi iisdem Kal. Ian., quibus proceſſit conſul, iteraverit etiam dictaturam. Horum igitur monumentorum teſtimonio indubitatum eſt, Caeſarem ab initio

a) ad Fam. L. VII. ep. 30. b) Cap. 76. c) L. XLIII. c. 1. d) L. XLIII. c. 49. e) Gruter p. 297. f) L. XLIV. § 4. g) Cap. 79.

conſulatu aliquanto poſt tempore ſupremum illud munus iteraſſe. Quare alter repetitae dictaturae ſtatuendus ordo, quem hic proponam, et qui concordat cum numis, neque repugnat hiſtoricis, atque commode ex ratione iteratae deinceps tribuniciae poteſtatis illuſtratur. Facem praefert ipſe Dio, cum narrat ad annum V. C. 706, [a]) decretum fuiſſe Romae audita pugna Pharſalica, *ut Caeſar quinque annis continuis eſſet conſul, et dictator non ad ſemeſtre tantum ſpatium, ſed in integrum annum.* Pugna ad Pharſalum commiſſa fuit circa aeſtatem, ut probat Noriſius, [b]) ergo ex *S. C.* primus dictaturae annus exivit in aeſtate anni ſequentis 707, ac tum coepit annus dictaturae alter, et ſic porro. Non repugnare hanc ſententiam teſtimoniis hiſtoricorum, ex adnexo infra canone patebit. Illuſtratur vero haec ſententia ex lege iteratae trib. poteſtatis, juxta quam videmus, binas numero diverſas, v. c. tertiam et quartam ſaepe conjungi cum eodem conſulatu. Eſt ergo iterati hujus magiſtratus ſequens ratio probabilis.

V. C. 705 victis in Hiſpania Petreio et Afranio Romam reverſus iniit dictaturam comitiorum habendorum cauſa, at eo ſe munere poſt dies XI. abdicavit. [c]) Temporariae hujus dictaturae Caeſar in ejus iteratione rationem non habuit.

V. C. 706. DICTATOR. I. COS. II. Romae percepta ad Pharſalum victoria decretum, ut Caeſar *quinque annis continuis eſſet conſul, dictator non ad ſemeſtre tantum ſpatium, ſed in annum integrum.* [d])

V. C. 707. DICTATOR. I. II. COS. II. Sic Dio de Caeſare poſt victum Pharnacem Romam reverſo: [e]) *haec a Caeſare eo anno geſta ſunt, quo re ipſa imperium dictator iterum geſſit*, ſed intellige, inde ab aeſtate. Et Plutarchus: [f]) victo Pharnace *Romam profectus eſt circumagente ſe anno, in quem dictus eſt dictator iterum, cum hic magiſtratus nunquam antea annuus eſſet.*

V. C. 708. DICTATOR. II. III. COS. III. Dio: [g]) *ſequente anno dictaturam ſimul, et conſulatum, utrumque tertia vice geſſit*, ſed rurſum intellige, inde ab aeſtate, et mox infra: [h]) *Dictator in decennium* victo Iuba *conſtitutus eſt.* Cum in Hiſpaniam contra Pompeji liberos moveret, quod accidit anno hoc inclinante, recte eum auctor incertus [i]) vocat dictatorem III. deſignatum IV. Ad hunc ergo annum, ſed ejus partem priorem pertinent numi: COS. TERT. DICT. ITER.

V. C. 709. DICTATOR. III. IV. COS. IV. ſuadente iſtud analogia, etſi numi certi, qui iſtud confirment, deficiant.

V. C. 710. DICTATOR. IV. deinde PERPETVO. COS. V. Dictatura IV. principio hujus conſulatus probatur ex numis: DIC. QVAR. COS. V., et ex fragmento Capitolino ſupra probavi, fuiſſe Caeſarem dictatorem IV. adhuc VII. Kal. Febr. ejus anni. At neceſſe eſt, eum paullo poſt creatum dictatorem perpetuo, quod quidem tempus ad-

a) L. XLII. c. 20. b) Epoch. Syromac. p. 163. c) Dio, Plut. Appian. d) Dio L. XLII. § 20. e) L. XLII. § 55. f) in Caeſ. p. m. 731. F. g) L. XLIII. § 1. h) § 14. i) de bell. Hiſp. c. 2.

curate non definiunt ſcriptores, tamen ex Ciceronis teſtimonio conficitur, eum per proxima ſequentis Februarii Lupercalia hunc honorem jam tuliſſe. Sic enim ille: [a]) *At etiam adſcribi juſſit in faſtis ad Lupercalia: C. Caeſari dictatori perpetuo M. Antonium conſulem populi juſſu regnum detuliſſe, Caeſarem uti noluiſſe.* Peragebantur Lupercalia XV. Kal. Mart. teſte Ovidio. [b]) Ergo ex Ciceronis verbis Caeſar hac die dictator perpetuo jam fuit. In edicto I. Caeſaris apud Ioſephum legitur: [c]) Γαιος Καισαρ αὐτοκρατωρ, δικτατωρ το τεταρτον, ὑπατος τε το πεμπτον, δικτατωρ ἀποδεδειγμενος δια βιυ. *C. Caeſar imperator dictator IV. conſul V. dictator deſignatus perpetuo.* Numi igitur hoc honore inſcripti inter poſtremos Caeſaris locandi, etſi dubium non ſit, eorum complures etiam eo jam e vivis erepto fuiſſe ſignatos.

Imperator.

In numis Caeſaris et ſucceſſorum duplex eſt ratio tituli imperatoris.

I. Natus is eſt ab acclamatione militari, et repetitus ſaepius, ut aut militibus libuit, aut duci acceptare placuit.

II. Sumendus eo modo, quo ſubinde iis, qui ſummum imperium obtinebant, tanquam nomen aliquod proprium delatum fuit, et quo revera primum huic Caeſari fuiſſe delatum diſerte teſtatur Dio, [d]) et Suetonius: qui memorat, [e]) eum acceptaſſe *praenomen imperatoris*, idque inter cauſas adornatae adverſus eum conſpirationis refert. Sed de hoc titulo curatius agetur in tractatu peculiari.

Ad primam rationem pertinet numus Allieni inſcriptus: C. CAESAR. IMP. COS. ITER., quem dedi ad annum V. C. 707. Caeſar conſul II. erat annis 706 et 707, quibus Allienus pro conſule Siciliam rexit, ut dixi in hujus numis. Quare το IMP. notare nequit ſupremam poteſtatem altero, ut dixi, modo acceptam, nam hac teſte Dione donatus primum fuerat poſt victoriam Hiſpanienſem. Alium inſcriptum CAESAR. IMP. protuli inter numos ſignatos usque ad annum 706, et eodem loco alium: IMP. ITER. Ceterum dubitari poſsit, utrum numi inſcripti IMP. ITER. ad iſtud aevi, quorſum pertinere cenſui, et non poſterius aliud pertineant, cum in numo Allieni anno V. C. 706 vel 707 cuſo legatur tantum IMP. ſine iteratione. De modo et tempore hujus iterationis nihil eruo e veteribus. Solus Plutarchus narrat, eum ex bello, quod V. C. 693 pro conſule cum Luſitanis geſſerat, acclamatum imperatorem, et eundem illi honorem delatum capta Ategua XI. Kal. Mart. V. C. 709 narrat auctor incertus. [f]) Multa in hac cauſa ſunt incerta. Marmor Pokockii Graecum, quod ſupra *in numis* recitavi, conſulatum ſimplicem cum imperatore iterum conjungit. Sed conſtat etiam, ejus viri epigrammata infinitis mendis ſcatere, unde parum ab his ſubſidii.

Alii numi certae fidei non exſtant,

a) Philipp. II. c. 34. b) Faſt. II. v. 267. c) Ant. Iud. L. XIV. c. X. § 7. d) L. XLIII. § 44 et L. LII. § 41. e) Cap. 76. f) de bell. Hiſp. c. 19.

qui iteratum ſaepius hunc honorem proderent. Citantur quidem etiam numi inſcripti: IMP. III. IMP. IIII. IMP. QVIN. IMP. SEXT., verum tales non inveni, niſi apud Goltzium, et eos, qui Goltzii ſcrinia expilarunt, videnturque ab hoc conficti pro numero VI. triumphorum, quos egiſſe Caeſarem continuo ſupra dixi. Vide, quae huc pertinentia indicavi in praefatione ad praeſentes imperatorum, Auguſtorumque numos.

Ad ſecundam rationem videntur pertinere numi ab anno V. C. 709 ſignati cum epigraphe CAESAR. IMP. vel IMPER., etſi τo IMP. praenominis modo non praeponatur, ſed ſequatur, de quo lege, quae diſputabimus in tractatu de titulo *Imperatoris*, quem in volumine VIII. hujus operis dabimus.

Pontifex Maximus.

De hoc magiſtratu egi ſupra in annalibus. Legitur etiam aliquoties in numis, ſcripto P. M. vel PONT. MAX. deinceps in principum numis obvio.

Augur.

Fuiſſe Caeſarem inter augures unum, probant primum ſcriptores. Dio: [a]) *Pontificibus, AVGVRIBVS, ex quibus et ipſe erat, quindecumviris, ſingulis unum addidit.* Et Cicero: [b]) *Sperare tamen videor, Caeſari, collegae noſtro, fore curae etc.* Fuere autem Cicero, et Servilius, ad quem epiſtolam ſcripſit, augures. Deinde etiam denarii ejus obvii inſcripti: AVGVR. PONT. MAX. Auguratum etiam probat lituus, qui nonnunquam ejus capiti adſtituitur, quin et in conſecrationis numis proponitur ipſe velatus lituum dextera tenens, quo modo M. Antonius quoque in denariis proponitur.

Parens Patriae.

Honorificum hunc titulum, de cujus ſignificatione olim agemus in tractatu peculiari, I. Caeſar ſibi delatum vidit poſt victoriam Hiſpanienſem teſtibus Dione, [c]) Appiano, [d]) Suetonio. [e]) Continuatus etiam is fuit poſt mortem; nam referente Suetonio [f]) *eo caeſo populus ſolidam columnam prope XX. pedum lapidis Numidici in foro ſtatuit, ſcripſitque: PARENTI PATRIAE.* Idem factum narrat Cicero, ſed cauſam in Antonium transfert: [g]) *Auget tuus amicus* (Antonius) *furorem indies; primum in ſtatua, quam poſuit in roſtris, inſcripſit: PARENTI OPTIME MERITO.* Quare et ejus percuſſores *parricidae* per invidiam paſſim dicti ſunt, [h]) et ipſae idus Martiae, quibus caeſus eſt, *parricidium.* [i]) Confirmat hunc titulum denarius anni V. C. 710 ſupra deſcriptus.

Attributa Iul. Caeſaris.

Laurea. Hac fere conſtanter ejus caput redimitur. Fuit etiam hic honos inter alios in victorem Caeſarem prodige collatos. Et vero teſte Suetonio [k]) *ex*

---

a) L. XLII. § 51. b) Ad Famil. L. XIII. ep. 68. c) L. XLIV. § 4. d) Bell. civ. L. II. c. 106. e) Cap. 76. f) Cap. 85. g) ad Famil. L. XII. ep. 3. h) Cicero l. c. i) Suet. c. 88. k) Cap. 45.

omnibus non aliud aut recepit, aut uſurpavit libentius, quam jus laureae perpetuo geſtandae. Nam quod recalvaſter erat, ad tegendam calvitiem, cujus eum ſuppudebat, non aliud praeſto eſſe poterat ſubſidium opportunius; quae cauſa fuit, cur olim rex quoque Agathocles coronam geſtaret. [a]) Idem de Caeſare teſtatur Dio quoque: [b]) ſcilicet, *ſemper et ubique laurea eum corona fuiſſe ornatum, objecta cauſa, quod calvus eſſet.* Sed animadvertendum, lauream, qua I. Caeſar uſus eſt, fuiſſe diverſam ab ea, qua uſi ſunt ejus ſucceſſores Auguſti; nam horum laurea intexta fuit diademati, cujus extremae faſciae in numis conſpiciuntur poſt occiput ex nodo dependere. At I. Caeſaris laurea hoc diademate conſtanter deſtituitur, neque id unquam ei a populo permiſſum fuit, cum diadema regiae poteſtatis Romanis tantopere exoſae eſſet indicium. Narrat Suetonius, [c]) aliquando quemdam e turba ſtatuae Caeſaris coronam lauream candida faſcia praeligatam impoſuiſſe, at eam continuo Epidii Marulli, et Caeſetii Flavi tribunorum juſſu detractam fuiſſe. Idem adfirmant Appianus, [d]) et Dio. [e]) Refert etiam Plutarchus bis, [f]) M. Antonium inter Lupercalia obtuliſſe Caeſari pro roſtris ſedenti, et ſpectanti diadema lauri corona exornatum, at rejectum a Caeſare, quod graviter iſtud ferre populum animadvertit. Cujus naturae videatur fuiſſe diadema laureatum, quo ſucceſſores Caeſares uſi ſunt, examinabimus infra in numis Auguſti ad annum V. C. 726.

Caput *velatum*, ſignum auguratus, ut dictum ſupra ſub *Augure*, quorſum etiam pertinet *lituus*.

Aſtrum nonnunquam juxta Caeſaris caput ponitur, quod forte indicat aſtrum Veneris matris Aeneae, aut annum ad ſolis curſum aptius revocatum. *Lunae*, quae item juxta ejus caput nonnunquam viſitur, incerta ſignificatio, niſi forte annum quoque correctum reſpicit.

PRETIVM.

Cl. Beauvais in opere ſuo, quod *Hiſtoire abregée des Empereurs* inſcribitur, ſingulis imperatorum vitis ad calcem adjecit ſuas de numorum uniuscujusque Auguſti pretio conjecturas. Vt rem gratam feciſſe viſus eſt iis, qui colligendis numis veteribus dant operam, ne iis emendis in fraudem inducantur, dubitant tamen plurimi, utrum univerſim ejus judicio tuto ſtari poſsit. Nam primum generatim loquendo nimium videtur eorum valor exaggeratus; deinde fruſtra eſt, cum numorum, quorum per omnia Europae muſea unicum, aut forte duo tantum exſtant exempla, certum figit pretium; cum e. c. aureum Peſcennii numum, qui unicus eſt, 1200 libris Gallicis aeſtimat. Poterat eodem jure ejus pretium duplo augere, cum res, quae pecunia parari vulgo non poſſunt, quantivis ſint pretii. Mihi hoc loco aliud propoſitum non eſt, quam in genere lectorem raritatis gradum pro

a) Diod. Sic. L. XX. c. 54. b) L. XLIII. § 43. c) Cap. 79. d) Bell. civ. L. II. c. 108. e) L. XLIV. § 9. f) in Caeſ. et M. Anton.

vario metallo edocere, liberum cuivis relinquens, quod ſingulis pretium, quod plerumque a fortuna pendet, velit conſtituere. Quod ad ſingulos numos attinet, quo loco eos deſcribam, monere non negligam, ſi qui eximia ſunt raritate, et typo erudito, neque facile obvio.

Aurei ſine capite I. Caeſaris - - - - - - -	C.
cum ejus capite - - - - - - - -	RR.
Argentei ſine ejus capite - - - - - - -	C.
cum ejus capite - - - - - - -	R.
Aenei I. et II. formae, in quibus hinc caput I. Caeſaris, illinc Auguſti, videntur eſſe commatis peregrini, ſuntque - - - - - - - - -	C.
Aenei III. formae, et maximae - - - - -	O.

De numis Graecis, et coloniarum actum ſupra.

M. IVNIVS BRVTVS IMP. qui et Q. CAEPIO.

In funeſto reip. diſſenſu Cn. Pompeji M. partes ſecutus, quod libertatis ille cauſam obtenderat, poſt cladem ad Pharſalum non modo venia a Caeſare donatus, ſed ampliſsimis etiam honoribus adfectus iſtud tantis ejus meritis rependit, ut ejus occidendi princeps cum C. Caſsio auctor eſſet. Atque horum recordatio beneficiorum in ipſo caedis tumultu magnum advertit Caeſaris animum, ſic ut Bruto in percuſſorum turba conſpecto in haec verba prorumperet: *tune etiam inter hos es, fili?* Patrato parricidio in provinciam Macedoniam profectus, cum lege Pedia conjurationis ſociis bellum indictum intelligeret, non jam reip. ſolum, ſed ſuae etiam ſalutis cauſa ad vim repellendam converſus, verum ad Philippos Macedoniae ab Antonio et Octaviano victus mortem ſibi ipſe conſcivit annum agens ſeptimum, et triceſimum, integerrimae vir vitae, nulliſque aut voluptatis, aut avaritiae corruptelis pervius, quemque unum virtutis, et honeſti cauſa ad interficiendum Caeſarem compulſum communis ferebat opinio, cum ceteris omnibus alia fuiſſent propoſita. At enim multum a vera laude detraxit, non tam, quod decreta Caeſaris nece pius in patriam eſſe non poterat, quin ſeſe in parentem alterum comprobaret impium, quam quod obverſari animo debuit, inutilem eam fore, inconſultamque pietatem, multis pro uno in eamorum corruptela paratis Caeſaribus, et quod eventus docuit, multo ſuperbius atrociusque victoria uſuris. Confer inſigne Senecae hoc ſuper argumento judicium. a) At idem aeternam vitae ſuae inuſsit maculam, quando concepto vitae abjiciendae propoſito illud Herculis palam profeſſus eſt: b)

a) de Beneſic. L. II. c. 20. b) Dio L. XLVII. c. 49.

Ω τλημων ἀρετη, λογος ἀρ' ἠσθ'. ἐγω δε σε
Ὡς ἐργον ἠσκυν. συ δ' ἀρ' ἐδυλευες τυχη.
Ah miſera virtus, verbum nempe eras, ego vero te
Tanquam rem colebam; at tu ſerviebas fortunae.

Ex quo maxime patuit, cum virtutem ſequeretur, virtutem ipſam omiſiſſe. Vide Appianum, Florum, Dionem, ac praecipue Plutarchum in ejus vita.

Numi:

BRVTVS. *Caput L. Bruti nudum barbatum.*

AHALA. *Caput Servilii Ahalae nudum barbatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

M. BRVTVS. IMP. COSTA. LEG. *Caput M. Bruti modeſte barbatum intra coronam quernam.*

L. BRVTVS. PRIM. COS. *Caput L. Bruti nudum barbatum intra coronam quernam.* AV. (Muſ. Caeſ.)

LIBERTAS. *Caput Libertatis.*

BRVTVS. *Conſulis proceſſus inter duos lictores praeeunte accenſo.* AR. (Muſ. Caeſ.) Reſtitutus etiam a Trajano.

Aquila d. crure lauream ſtringens.

ΚΟΣΩΝ. *Conſul procedens inter duos lictores, in nonnullorum area monogramma ex literis* LB *conflatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Multa ad praeclaros hos numos obſervanda, et digno operae pretio. Omnes aut caput vetuſti illius L. Iunii Bruti, qui reges urbe exegit, primusque in libera civitate conſul fuit, aut argumentum offerunt, quod ad eum pertineat. Iure hoc loco quaeritur, utrum a vetere illo L. Bruto noſter M. Brutus genus duxerit. Erant inter ipſos veteres, qui adfirmarent, et qui negarent. Inter hos princeps Dionyſius Halic. [a]) teſtatus nobiliſsimos rerum Rom. ſcriptores negat ullos Lucio relictos liberos ſeu mares, ſeu feminas, caeſis nempe ab ipſo patre geminis filiis, quod cum Tarquiniis colluſerant. Addit argumentum, cui, ut putat, contradici nequeat, Lucium fuiſſe generis patricii, at Iunios, et Brutos, qui ſe ab eo profectos gloriantur, omnes fuiſſe plebeios, et obiviſſe plebeiorum magiſtratus. Similia praedicat Dio forte ex Dionyſio hauſta, [b]) additque, a multis de induſtria in vulgus ſparſum, Marcum a Lucio deſcendere, ut recordatione generis ad evertendum quoque Caeſarem tyrannum excitaretur. Ab his diverſi abeunt alii. Etenim Plutarchus advocato teſte Poſidonio duos quidem filios ait a L. Bruto ſecuri percuſſos, ſed relictum tertium adhuc infantem, qui genus propagavit. Nonnullos etiam eorum, qui ex gente Iunia fuerunt, eodem teſte repraeſentaſſe facie Bruti ſtatuam. [c]) At multo hoc gravior Cicero teſtis ſic in patrum ſenatu locutus eſt: [d]) *Fuerit ille L. Brutus, qui et ipſe regis dominatu remp. liberavit, et ad ſimilem virtutem, et ſimile factum ſtirpem in prope quingenteſimum annum propagavit.* Luculentius alibi de Decimo, et Marco Brutis conjurationis auctoribus agens: [e]) *Brutos ego impellerem, quorum uterque L. Bruti imagi-*

a) L. V. p. m. 292. b) L. XLIV. c. 12. c) in Bruto ſub init. d) Philipp. I. c. 6.
e) Philipp. II. c. ..

nem quotidie videret, *alter* (Marcus) *etiam Ahalae?* Plura hujus oratoris teſtimonia idem probantia videſis in commentariis Havercampi ad Morellii familias pag. 220. Haec veteres, quo in diſsidio potius adducor, ut credam, adfictam eam fuiſſe originem, nota illo aevo hominum vanitate vetuſtas origines venantium, quorum copioſa exempla ipſi numi ex Calpurniis, Marciis, Pomponiis ſuppeditant, ut taceam fabuloſa Iuliorum, Antoniorum, Mamiliorum, Fabiorum. Quod ipſum conqueſtus Livius *vitiatam*, ait, [a]) *memoriam funebribus laudibus reor*, *falſisque imaginum titulis*, *dum familia ad ſe quaeque famam rerum geſtarum*, *honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certe et ſingulorum geſta*, *et publica monumenta rerum confuſa.* Huc refer, quae dixi in Prolegomenis ad numos familiarum cap. XII. Fecerit vero ſimilitudo nominum, et facti ſeu deſiderati, ſeu deinde patrati, ut cognationem hanc veram cuperent, quibus tum rerum ſtatus non adriſit, quoniam ita ſumus a natura comparati, ut, quod volumus, libenter credamus. Auxerit ſuperſtitionem, quod *gentiles* non modo vocabantur ii, qui ex eadem gente fuere, ſed etiam, qui eodem tantum nomine. Cicero: [b]) *Gentiles ſunt*, *qui inter ſe eodem ſunt nomine.* Iure adeo idem dixit alibi: [c]) *Pherecydes Syrius primum dixit*, *animos hominum eſſe ſempiternos; antiquus ſane*, *vixit enim meo regnante gentili*, nempe Servio Tullio, cui tamen cum Tullio noſtro Cicerone nihil commune praeter nomen fuit. Sed et ad eundem modum Feſtus: [d]) *Gentilis dicitur et ex eodem genere ortus*, *et is*, *qui ſimili nomine appellatur*, *ut ait Cincius: gentiles mihi ſunt*, *qui meo nomine appellantur.* Quare qui gentilis fuit nomine, potuit facile cupientibus videri gentilis ſanguine quoque. Qui Dionyſii auctoritati conjecturam opponunt, poſteriores Iunios a patriciis ad plebeios transiviſſe, effugium ut quaeſitum, ſic neceſſarium nobis narrant. Non injucundum animadvertere, eandem fabulam jam primis reip. temporibus actam a quodam L. Iunio plebeio, ac ignobili, qui ut populi in montem ſacrum ſecedentis adverſum patres iras efficacius poſſet intendere, *Bruti* ſibi cognomen indidit, primus ſubinde tribunus plebis creatus. [e]) Haec utcumque erunt, hac fiducia non deſtitere multi miſsis in vulgus libellis Brutum ad avita facta hortari. Et vero circa tribunal M. Bruti (nam praeturam ipſo caedis anno gerebat) repertae literae hoc argumento: *dormis*, *Brute!* et: *non es Brutus.* [f]) Sane tollere reges Brutorum proprium eſt habitum; unde jocus Perſii apud Horatium coram praetore M. Bruto, qui tum poſt Caeſaris necem in Aſia verſabatur, ſic in Rupilium cognomento Regem invecti: [g])

Per magnos, *Brute*, *deos te*
Oro, *qui reges conſueris tollere*, *cur non*
Hunc Regem jugulas? Operum hoc, *mihi crede*, *tuorum eſt.*

---

a) L. VIII. c. 40. b) in Topic. c. 6 c) Tuſcul. diſp. L. I. c. 16. d) in Gentilis. e) Dionyſ. Hal. L. VI. c. 70. f) Dio L. XLIV. § 12. Appian Bell. civ. L. II. c. 112. g) L. I. Sat. 7.

Haec in genere ad deſcriptos hic numos fuere obſervanda, deſcendamus ad ſingulos.

Numus prior hinc caput L. Bruti, inde Ahalae offert, quae ipſa utriusque capitis ſocietas numos hos huic M. Bruto invicte vindicat. Nam, ut per patrem ad L. Brutum genus ſuum referre credebatur, ita per matrem Serviliam Servilium Ahalam in certis majoribus habuit, qui et ipſe Sp. Melium tyrannidem adfectantem propria manu interfecit. Vide Plutarchum. [a]) Praeclare numum hunc explicat Cicero verbis ſupra laudatis: *Brutos ego impellerem, quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter* (Marcus noſter) *etiam Ahalae?*.

Numus alter imaginem iterum veteris *hujus* Bruti adſcripto: L. BRVTVS. PRIM. COS., et tertius ejusdem proceſſum conſularem ſiſtit. Vterque typus ad praeſentem reip. ſtatum adludit; namque ut L. Brutus pulſis regibus ipſe PRIM*us* CO*n*S*ul* fuit, cumque conſulibus libertatem invexit, ita M. Brutus caeſo dictatore veterem dignitatem reſtituit, et una reip. libertatem, quae in II. numo typo coronae quernae, in III. ipſo capite Libertatis indicatur. Praeclare numum hunc illuſtrat Suetonius, qui perhibet, [b]) hanc orationem Caeſaris ſtatuae fuiſſe inſcriptam: *Brutus, quia reges ejecit, conſul primus factus eſt; hic conſules ejecit, rex poſtremo factus eſt.*

Idem numus alter noſtri quoque M. Bruti imaginem exhibet, eamque valde macilentam. Et tali fuiſſe eum corporis habitu, ipſius Caeſaris verbis comperimus. Nam cum ad eum deferrentur M. Antonius, et Dolabella, ut qui rebus novis ſtuderent, negabat timere ſeſe obeſos illos, et crinitos, ſed pallidos hos, et macilentos, Brutum et Caſsium notans. [c]) Barbam modicam adpendit, nimirum propter reip. calamitatem ſordes, et ſqualorem profeſſus, de quo more plura differam in moneta Auguſti ad annum V. C. 717. Ceterum mirum videatur, ejus caput illatum monetae, qui libertatis ſeſe vindicem propalam ferebat, quando iſtud libera rep. nunquam fuit permiſſum, atque iſtud demum I. Caeſari inter immodicos alios congeſtos honores. Videri poſſet, imprudente iſtud Bruto attentatum ab ejus legatis, quorum plerumque nomina ejus monetae inſcripta leguntur. At ſi fides *Dioni*, cujus verba infra recitabo, factum iſtud volente, ac praecipiente Bruto.

IMP*erator* in eodem denario, et frequenter alias inſcribitur. Ejus accepti tituli et tempus, et cauſam prodidit Dio, [d]) nimirum in Thracas Beſſos eum profectum, *cum ut eorum maleficia vindicaret, tum ut nomen ſibi dignitatemque* imperatoris *pararet, quo facilius contra Caeſarem et Antonium bellum gerere poſſet, et utrumque perfeciſſe.* Secundum Plutarchum ipſe una cum Caſsio apud Sardes ab exercitu acclamatus eſt imperator. [e])

Reſtat numus IV., cujus generis magna ſupereſt copia, ſic tamen, ut a

a) in Bruto ſub init. b) in Caeſare c. 80. c) Plut. in Caeſ. M. Anton. et Bruto.
d) L. XLVII. c. 25. e) in Bruto c. 34.

gentei rariores ſint aureis. Pondere fere conſpirant cum aureis imperatorum primi aevi, fabrica ſatis hiulca. In hos poſt alios liberalius commentati ſunt Liebeus, [a]) ſerius Havercampus, cujus ſententia eſt in compendium redacta, [b]) ſignatos videri Coſis Etruriae, cumque haec urbs deducta ſit colonia V. C. 480, ut docet Velleius, neceſſe eſſe, cuſos ante iſtud tempus, quia Graeca lingua inſcripti ſunt, qua Etruſci veteres, antequam Romanis ſubjicerentur, uſi ſunt; propoſitos vero in numo lictores cum faſcibus, et aquilam, nempe inſignia imperii *Etruſcis* pridem *cognita, atque ab his Romam volente Romulo traducta.* Secutus eſt Havercampus hac in ſententia anteſignanos Triſtanum, et Patinum. [c]) Moleſtum tamen fuit viro erudito ſcriptum in typis Morellianis ΚΩΣΩΝ, cum ΚΟΣΩΝ ſcribi oporteret, ſi urbem Coſas epigraphe indicaret, deinde quod temporibus illis moneta aurea nondum ſignata eſt in Italia. Quare veriſimile quoque viſum, vocabulum ΚΩΣΩΝ *nomen magiſtratus urbis Aſiae vel Graeciae eſſe, quae tempore Caſſii et Bruti nummum cuderit, literas monogrammatis* ΑΒ *initiales eſſe primi conſulis L. Bruti.* Haec Havercampus, qui tamen fruſtra ſe turbari paſſus eſt Morellii iconiſmis; nam in *archetypis* omnibus, quorum magnam copiam vidi, nunquam ΚΩΣΩΝ, ſemper ΚΟΣΩΝ ſcriptum legi. At expendendum primum fuerat Havercampo, omnibusque, qui numos hos Coſis tribuerunt, ſitne veriſimile, urbem exigui nominis, et de cujus opibus non conſtat, tanta copia aureos feriiſſe, quanta, Graecarum urbium nullam, ne potentiſsimas quidem Syracuſas ex hoc metallo fudiſſe novimus? an tantos proventus dabimus urbeculae Etruſcae, cum alias ejus gentis urbes opibus multo ſuperiores monetam auream nunquam ſignaſſe ex ipſo ejus defectu jure arguamus? Multo igitur magis probabilis altera ſententia, quae cuſos eos imperante Bruto in urbe quapiam Graeca, Coſone operi praefecto, conjicit. Praeterquam enim quod typus proxime cum reliquis Bruti numis conſpirat, animadvertendum etiam, ipſam fabricam rudiorem opus tumultuarium, et per ſubitas cauſas imperatum teſtari. Deinde non parum ſententia haec juvatur oratione Appiani narrantis, [d]) Polemocratiam reguli cujusdam Thracii uxorem caeſo ab inimicis marito, cum filio ſuo metueret, ad Brutum profectam, et filium ei ſuum commendaſſe, et mariti theſauros tradidiſſe, magnam in his repertam auri argentique copiam, unde, addit, ſignatum a Bruto numiſma. Non metuo levis, aut inconſultae conjecturae notam, ſi numos hos eosdem eſſe putem, quos hoc loco indicavit Appianus, praecipue cum eam temporis, locique periſtaſes multum adjuvent. Et vero teſtari ipſe poſſum, frequentes id genus numos nobis ex Dacia, et inferiore Hungaria adferri, quo ipſo alveo tot ad nos Philippi, Alexandri, Lyſimachi adfluunt, ex quo ipſo facile intelligas, ſignatos in tractu vicino hos

a) Goth. num. p. 15. b) ad Famil. Morellii p. 223. c) Num. fam. p. 140. d) Bell. civ. L. IV. c. 75.

numos, diſpenſatosque, ubi et bellum civile geſsit Brutus, frequentiusque propterea nunc ibi reperiri. Signatae quoque Bruti et Caſsii nomine monetae ex collatitio auro, et argento alibi meminit Appianus. a) Denique additum monogramma L B facile L. Brutum primum conſulem inter lictores procedentem indicat. Quibus expenſis cauſis jure numos hos Coſis Etruſcis ademptos genti Iuniae reſtituimus. Neumannus eos poſſe tribui *Coſſeae* Thraciae urbeculae, quam memorat, Stephanus, conjecit, ſed ſic, ut facile pateat, eum ad hanc opinionem neceſsitate adactum inclinaviſſe. b)

BRVT. IMP. L. PLAET. CEST. *Caput M. Bruti nudum modeſte barbatum.*

EID. MAR. *Pileus libertatis inter duos pugiones.* AR. (Muſ. Caeſ.)

LIBERTAS. *Caput Libertatis.*

P. R. REST. *in aliis:* RESTITV. *Pileus libertatis inter duos pugiones.* AR. (Muſ. Caeſ.)

En pugiones, funeſtae caedis inſtrumenta, in rariſsimis his denariis propoſitos, quos libertatis obtentu non dubitavit Brutus, Caeſaris, quod ad ſe attinebat, de ſe optime meriti ſanguine cruentare *facto pius, et ſceleratus eodem*. Denarium priorem jubente ipſo Bruto percuſſum tradidit Dio, cujus verba, quoniam cimelium iſtud ſecundum omnes modos graphice deſcribunt, placet utraque lingua proponere: *και ἐς τα νομισματα, ἁ ἐκοπτετο, ἐικονα τε ἀυτου, και πιλιον, ξιφιδια τε δυο ἐνετυπου, δηλων ἐκ τε τουτου και δια των γραμματων, ὁτι την πατριδα μετα του Κασσιου ἠλευθερωκως ἐιη, etiam numis, quos ſcriundos curavit, imaginem ſuam, pileumque, et duos pugiones impreſſit, typo hoc et inſcriptione declarans, ſeſe una cum Caſſio patriam liberaſſe.* c) Epigraphe EID. MAR. feralem diem *idus Martias* eloquitur, quo triſte parricidium perfectum eſt. In denario altero utriusque faciei epigraphen conjungendam patet, nimirum ut ſenſus ſit: *Libertas populi R. reſtituta.* Has idus Martias appellatas fuiſſe *parricidium*, dixi ſupra in titulis I. Caeſaris.

Q. CAEPIO. BRVTVS. IMP. vel PROCOS.

His nominibus M. Iunius Brutus noſter frequenter in numis notatur, quae etiam a veteribus confirmantur. Omnium princeps teſtis eſto Cicero, qui eum in fine Philippicae X. repetitis vicibus *Q. Caepionem Brutum proconſulem* appellat. Ex quo certum ſit, adoptatum eum fuiſſe a Q. Servilio Caepione, qui fuit ejus per Serviliam matrem avunculus. At non more conſueto, producto nempe gentis nomine, ſe dixit *Iunianum*, forte quod eodem tempore jam fuit Craſſus Iunianus, ſed adoptantis cognomen *Caepio* ſede motum in nomen vertit, retento ſuo Bruti cognomine. Advertit etiam iſtud auctor *de Ratione nominum*, qui Val. Maximo ſubjici ſolet, d) *quin etiam*, inquit, *quaedam cognomina in nomen verſa ſunt, ut Caepio, namque hoc in Bruto nominis locum*

a) Bell. civ. L. V. c. 6. b) Num. pop. P. II. p. 128. c) L. XLVII. § 25. d) pag. m. 877.

obtinuit. Dioni dicitur ὁ Καιπιων ὁ Βρȣτος ὁ Μαρκος. [a])

Nominis IMP. cauſam ſupra expoſui, PROCOS. dicitur, quia Macedoniam provinciam proconſulari poteſtate rexit. Numos ſic inſcriptos latius hoc loco enarrare ſupervacaneum puto; nam cum plerique a quopiam Bruti legato, vel proquaeſtore ſignati ſint, in horum ipſorum moneta deſcripti jam ſunt. Sunt autem: M. SERVILIVS. LEG. — L. SESTI. PROQ. — L. PLAET. CEST. — LENTVLVS. SPINT. Corneliae, — COSTA. LEG. Pedaniae — CASCA. LONGVS. Serviliae — C. FLAV. HEMIC. LEG. PROPR.

Typi in his nihil magnopere memorabile offerunt, et qui ad ipſos Bruti legatos pertinent, eos in ſingulorum denariis explicatos habes. Inſtrumenta pontificalia ſaepe Bruto tribuuntur. Et vero fuiſſe eum pontificem, innuit Cicero in epiſtola V. et XV. ad hunc Brutum.

PRETIVM.

Aurei cum Bruti capite	. . . . . .	RRRR.
Argentei cum eodem	. . . . . .	RRR.
Argentei ſine hoc	. . . .	R.
Aenei	. . . .	O.

C. CASSIVS IMP.

C. Caſsius Longinus magni in hujus aevi hiſtoria nominis, ſed famae ambiguae, notatus praecipue a crudelitate, qua in victos uſus eſt. M. Craſſum ad bellum Parthicum pro quaeſtore ſecutus rem Romanam ducis temeritate in Oriente perditam praeclare reſtituit, Syriamque exactis Parthis vindicavit. In bello civili partes Pompeji amplexus, et hoc victo venia donatus a Caeſare, et una cum Bruto ad praeturam promotus, auctor ipſe huic conjurandi in Caeſarem fuit. Hujus caede perpetrata in Syriam ſibi pridem decretam contendit, mox a ſenatu confirmatam addito imperio. Victis in Aſia Dolabella, Rhodiisque, et junctis cum Bruto copiis ad Philippos cum M. Antonio, et Octaviano ſigna confert, victusque caput ſervo amputandum praebet V. C. 712.

C. CASSEI. IMP. *Caput muliebre laureatum.*

M. SERVILIVS. LEG. *variis typis, quos explicatos vide in gente Servilia.* AV. AR. (Muſ. Caeſ. Morelli in fam. Caſſ.)

C. CASSI. IMP. LEIBERTAS. *Caput muliebre nimbo redimitum, in aliis praeterea velatum.*

LENTVLVS. SPINT. *variis typis, quos explicatos vide in Cornelia.*

[a]) L. XLI. § 63.

Addita vox IMP. confirmat, quod referunt rei Rom. ſcriptores, Caſsium cum imperio in Syriam miſſum. Sed et Sardibus una cum Bruto ab exercitu acclamatum imperatorem, narrat Plutarchus. [a]) Libertatis caput jure in his numis praefulget, quoniam ejus obtentu arma ſumpſit. Facile patimur, ſcribi LEIBERTAS prò LIBERTAS, at durius eſt ſcriptum CASSEI pro CASSI., quanquam et hoc excuſavimus in Prolegomenis ad numos Familiarum cap. VII. § 3.

* * *

M. AQVINVS. LEG. LIBERTAS. *Caput muliebre nimbo redimitum.*

C. CASSI. IMP. *Tripus impoſita cortina.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum jam dedimus in gente Caecilia.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - -	R.
Aenei - - - - - - - -	O.

SEX. POMPEIVS IMP.

Pompeii M. filius natu minor victo caeſoque patre in Hiſpanias cum fratre ſeniore Cnaeo profectus univerſam eam regionem propter veterem gentis in patrem adfectum facile in armorum ſocietatem pertraxit, ſed victus a I. Caeſare ad Mundam V. C. 709, caeſoque fratre Cnaeo jam unus ſuperſtes latebris aliquamdiu ſalutem texit. Confirmatis interim partibus prodire auſus, et ſeſe Pompeium profiteri, interempto paullo poſt Caeſare in bona etiam paterna ſucceſsit, et praefecturam claſsis, et orae maritimae decernente ſenatu abſtulit, cum repente proſcriptum ſe lege Pedia, tanquam conſcius caedis Caeſarianae fuiſſet, intellexit. Tum vero ad vim converſus, Sicilia, quam tenuerat, praeſidiis munita, receptisque plurimis, quos fortuna proſcriptioni eripuit, usque eo maria claſſe infeſta reddidit, ut urgente urbem fame Antonius, et Octavianus V. C. 715 pacis cum eo conditiones inire cogerentur, qua Sicilia, Sardinia, Corſica, et Achaia ejus imperio ſubjiciebantur. Anno ſequente rupta iterum pax, victoque aliquoties mari Octaviano ducibus Mena, et Menecrate libertis paternis, cum fortuna neque uti ſciret, neque per elatos immodice animos poſſet, V. C. 718 III. non. Sept. ab Octaviano navali praelio fuſus fugatusque, et in Aſiam elapſus, juſſu M. Antonii apud Midaeum Phrygiae, ut refert Dio, vel ſecundum Strabonem [b]) et Appianum [c]) apud Miletum occiſus eſt V. C. 719. conſulibus L. Cornuficio, et Sex. Pompeio Sex.

a) in Bruto cap. 34. b) L. III. p. m. 209. c) Bell civ. L. V. c. 144.

F., qui diverſus fuit a Sex. Pompeio noſtro, ut diſerte Dio, [a]) nam eodem teſte conſulatus, qui deſtinatus illi fuit, orto inter aemulos bello abrogatus eſt. [b])

Ejus ingenium his verbis deſcripſit Velleius: [c]). *Hic adoleſcens erat ſtudiis rudis, ſermone barbarus, impetu ſtrenuus, manu promptus, cogitatione celer, fide patri diſſimillimus, libertorum ſuorum libertus, ſervorumque ſervus, ſpecioſis invidens, ut pareret humillimis.*

Numi:

SEX. MAGN. PIVS. IMP. *Caput Cn. Pompeji patris, infra quod* SAL.

PIETAS. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. haſtam.* AR. (Morelli in fam. Pomp.)

MAGN. *Caput Iani gemini imberbe.*

PIVS. IMP. *Prora navis.* AE. I. obvius.

Frequenter in numis ſuis patris Magni caput propoſuit Sextus. Caput iſtud ambiguum non eſt; nam eadem ejus ſunt lineamenta in numis Pompejopolis Ciliciae, quae et Solopolis, cujus is conditor eſt habitus, ut dictum ad hujus urbis numos. Suffragatur etiam oratio Plutarchi, qui, dum ejus formam deſcribit, memorat quoque ἀναστολην της κομης ἀτρεμα, *comam nonnihil ſurſum projectam,* [d]) ipſum vero plenum majeſtatis, gravitatisque, ac propterea Alexandri M. ſimilem habitum. Adde, quod Lucanus de Pompeji M. crinibus memorat: [e])

illa verenda
Regibus hirta coma, et generoſa fronte decora
Caeſaries compreſſa manu eſt.

Et Silius Italicus: [f])

Ille, hirta cui ſubrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris Magnus caput.

Adſtituitur plerumque lituus ſignum auguratus, de quo infra.

Epigraphe capiti Pompeji M. addita ad Sextum pertinet, quem morem hic conſtanter tenuit, ſaltem in numis, quos haud dubie ab eo ſignatos conſtat. Dicitur in denario IMP*erator*, de quo titulo agam in ſequentibus. Singulare eſt το SAL. Pompeji capiti ſubjectum. Fuere, qui literas has legendas SAL*duba*, quod fuit vetus Caeſarauguſtae nomen, exiſtimarunt, quos inter fuit Iobertus, [g]) ſed quam ibi ſententiam jure exploſit Bimardus, qui ejus loco legendum SAL*us* conjecit, ſed quod ipſum quoque propter multas cauſas non ſatis adridet. Ingenioſa eſt Vaillantii explicatio, qui citat Appianum, cujus verba ſunt Latine reddita in editione Henr. Stephani pag. 729. Sextus *tantum Neptuni ſacris operabatur et SALATIAE, quorum etiam filium appellari ſe ſuſtinuit.* De hac Salacia Feſtus: *Salaciam dicebant deam aquae, quam putabant ſalum ciere, hoc eſt, mare movere.* Ejus meminit quoque Varro, [h]) *Salacia Neptuni ab ſalo*, et Cicero [i]) narrat creditum aliquibus, *Oceanum, Salaciamque Coeli*

a) L. XLIX. § 18. b) L. XLVIII. § 54. c) L. II. c. 73. d) in Pompeio ſub init. e) Phars. L. VIII. v. 679. f) Punic. L. XIII. v. 861. g) Tom. II. p. 165. h) de L. L. lib. IV. i) in fragmento Timaei cap. XI.

ſatu, Terraeque conceptu generatos editosque. Servio fuit cognomen Thetidos,[a]) alibi eadem cum Venilia,[b]) alibi idem narrat, factam ex Neptuno Tritonis matrem. [c]) Appuleius eam in numero deorum marinorum recenſet. [d]) Denique bis eam prodidit D. Auguſtinus, dixitque Neptuni ſponſam, [e]) numen igitur per tot veterum praeconia nobile, et illuſtris nominis. Exiſtimat ergo Vaillantius, quemadmodum Sextus ſe in denariis aliis, quos proxime recenſebimus, Neptuni filium dixit, ita in hoc ſe Salaciae filium profiteri. Res dubio non careret, niſi obturbaret textus Graecus Appiani, in quo ſic legitur: [f]) ἀλλ' ἐθυε μονον ϑαλασσῃ και Ποσειδωνι, και υιος ἀυτων ὑφιστατο καλεισϑαι, nimirum pro Σαλατιᾳ ſcribitur ϑαλασσῃ, quam difficultatem jam vidit Havercampus in ſuo ad Morellii familias commentario. At cum interpres Appiani in editione Henr. Stephani tam confidenter verterit *Salatiae* pro *maris*, veriſimile eſt, eum exemplar prae manibus habuiſſe, in quo revera legebatur Σαλατιᾳ, quod librarii parum eruditi, quibus de Salacia dea nihil conſtiterit, in adfinem vocem ϑαλασσῃ, proniore, ut putaverint, ſenſu correxerint. Voci Σαλατιᾳ ſuffragatur etiam, quod ſecus oratio veram tautologiam includeret: *ſacrificare mari et Neptuno, eſſe filium maris, et Neptuni.*

MAGNVS dicitur in numis Sextus, quod nomen a patre hereditarium habuit, deinde PIVS, cum quod in patriam videri pius volebat receptis civibus proſcriptis, et ex Philippenſi clade elapſis, tum quod patris mortem inter maxima pericula ultum ibat. Pompeiorum item in pugna ad Mundam teſſera fuit *Pietas.* [g]) Ad cognomen iſtud etiam typo Pietatis, et fratrum piorum adluditur, ut dicetur.

Ad numum alterum aeneum advertit Havercampus, in ſimilibus capita Iani ad omnia Cnaei patris lineamenta formata eſſe, quod verum eſſe, ex ſimilibus muſei Caeſarei colligo. Typi ex Romanorum aſsibus cogniti ſunt.

* * *

MAG. PIVS. IMP. ITER. *Caput Pompeji patris, prae quo lituus, pone urceus.*
PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. *Neptunus nudus d. acroſtolium dextero pede prorae navis inſiſtit, hinc et illinc fratres pii parentes efferunt.* AR. (Muſ. Caeſ.)

MAG.PIVS.IMP.ITER. *Triremis, ſupra quam turricula rotunda feneſtris patens, cui ſuperne inſiſtit Neptunus d. haſtam, ſ. delphinum, ſ. pede prorae navis impoſito, juxta proram aquila legionaria, pro puppi thyrſus et tridens.*
PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. *Scylla canibus ſuccincta ſublato remo ictum intentat.* AR. (Muſ. Caeſ.)

MAG. PIVS. IMP. ITER. *Caput Neptuni, pone tridens.*
PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. S. C. *Tropaeum navale Scyllae canis*

a) ad Georg. I. 31. b) ad Aen. X. 76. c) ad Aen. I. 144. d) Metam. L. IV. p. m. 81, et Apolog. p. m. 279. e) de Civ. dei L. IV. c. 10, et L. VII. c. 22. f) B. C. L. V. c. 100. g) Appian. Bell. civ. L. II. c. 104.

bus horrens. AR. (Muſ. Caeſ.)

NEPTVNI. *Caput Pompeji patris, prae quo tridens, infra delphinus.*

Q. NASIDIVS. *Navis turgente velo, juxta aſtrum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

In his numis jam ſe IMP*eratorem* ITER*um* appellat. Imperator *primum* dictus videtur ex rebus adhuc in Hiſpania praeclare geſtis. Nam cum poſt cladem Mundenſem vires iterum collegiſſet, cum Aſinio Pollione congreſſus, quem I. Caeſar ad tuendam Hiſpaniam miſerat, inſignem victoriam retulit. a) Auctus deinde numerus ex aliqua victoria maritima, quarum plures de Octaviani claſsiariis retulit, de quibus infra. Non omittendus hoc loco numus Morellianus, in cujus antica idem eſt typus, qui in denario ex citatis III. addito etiam IMP. ITER., in averſa: IMP. TER. Tropaeum. Eum Havercampus refert ad victoriam ad Tauromenium, ex qua, ut illi videtur, IMP. TER. fuerit compellatus. At mirum, Sextum in eodem numo dici IMP. ITER. et IMP. TER. Si reflexiſſet animum ad numum VIII. tabula V. gentis Antoniae apud Morellium, vidiſſet, averſam hujus denarii ad M. Antonium pertinere, quem adeo vix dubitem ex ſubaeratis unum eſſe. Non ergo ex hoc numo argui poteſt, Sextum tertio fuiſſe acclamatum imperatorem.

PRAEF*ectus* CLAS*ſis* ET ORAE MARIT*imae* EX. S. C. in plerisque ſuis numis dicitur. Nimirum victo poſt Caeſaris necem Aſinio Pollione, ut ſupra diximus, cum augeretur ejus potentia, perfecit, ut ex S. C. non modo ſua ſibi bona redderentur, ſed etiam claſsis imperium committeretur, quo etſi ſubinde agente Octaviano privaretur, claſſem retinuit tamen, cumque ſeſe paullo poſt proſcriptum intelligeret, occupata continuo Sicilia vim oppoſuit, ſuasque fortiter ultus injurias ſeu interceptis navibus frumentariis, ſeu multata aliquoties Octaviani claſſe perfecit denique, ut IIIviri pacis cum eo conditiones inire cogerentur, ut principio dixi. Cum igitur Sextus priore ſenatus conſulto ſtaret, perrexit praefecti claſſis titulum numis ſuis inſcribere. Vide de his Dionem, b) et Velleium. c) Ad hoc maris imperium, tum et victorias mari relatas adludit frequens in Sexti denariis typus Neptuni, aut navis.

NEPTVNI ſcriptum juxta caput Pompeji M., et legendum NEPTVNI *filius*, quem ſe eſſe profeſſus eſt Sextus. Enimvero teſte Dione d) et Appiano e) ex aliquot ſecundis mari adverſus Octavianum ſucceſsibus adeo animos extulit, ut Neptuni ſe filium palam ferret, praecipue quod et pater ejus imperium quondam maritimum habuiſſet, pro puniceo caeruleum paludamentum ſumeret, et equos virosque vivos in mare abjiceret. Ad hanc ejus animi impotentiam adluſit Horatius: f)

Vt nuper actus cum freto NEPTVNIVS
DVX fugit uſtis navibus.

Eadem inſania jam olim Clitus, poſtea-

a) Dio L. XLV. § 10. a) L. XLV. 10. L. XLVII. 12. L. XLVIII. 17. c) L. II. c. 73. d) L. XLVIII. § 19 et 48. e) Bell. civ. L. V. c. 100. e) Epod. IX. 7.

quam apud Amorgum aliquot triremes depreſsit, Neptunum ſe appellavit, et tridentem geſtavit. [a])

Denarius I. praeter Neptuni typum habet fratres pios Catanenſes, qui nempe ad cognomen *Pii* adludunt. Horum unus eſt etiam in numis gentis Herenniae, uterque in numis Catanae, ex quibus nobilis hujus fratrum paris hiſtoriam pete. Denarius II. turriculam triremi imminentem exhibet, quam Vaillantius propugnaculum navi more veterum impoſitum, Havercampus monumentum in Neptuni honorem in litore erectum exiſtimat. Vtrumque incertum. Ejus averſa Scyllam horrido cultu, et adducto remo obvia pulſantem exhibet, quo Sextus detrimenta, quae Octavianus in freto Siculo eo ipſo loco, quo Scyllae cubilia fuere, accepit, propoſita ejus monſtri imagine ob oculos ponit. Vide hanc Octaviani cladem apud Appianum. [b]) Ad eandem pertinet quoque tropaeum navale denarii III. Iſtud Scylla monſtrum marinum jam ex Homero cognitum, [c]) ſed qui illi pedes XII., et ſex colla praelonga totidem capitibus praefixa tribuit diſsimulata virginis forma, quam haud dubie Graeci poſteriores elegantiae magis ſtudioſi addiderint, ut argumentum gratius variarent. Scyllae imago, quam Virgilio debemus, qui eam non multis poſt cuſos hos numos annis pinxerat, magis cum numis conſpirat: [d])

Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
Pube tenus, poſtrema immani corpore piſtrix,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.

Lupos appellat, quos a canibus una feritas diſtinguit. Serius Ovidius: [e])

Illa feris atram canibus incingitur alvum,
Virginis ora gerens.

Haec etſi nota, commemoranda tamen videbantur, ut artificum a vetuſtiſsimis poetis diſcrepantia in nonnullis intelligatur, quam in fingenda eadem hac Scylla jam advertit Themiſtius. [f]) Simillimam Scyllae imaginem habet etiam numus Tarſi Ciliciae, ac praecipue numi contorniati, Vlyſsis per fretum Siculum iter, ſociorumque jacturam graphice exprimentes, et ſimilis perelegans exſtat inter picturas Herculanenſes. [g]) Scyllae effigiem remum alte jactantis artifices cum poetis communem habuere. Sic nempe etiam Silius Italicus: [h])

Scylla ſuper, fracti contorquens pondera remi,
Inſtabat, ſaevosque canum pandebat hiatus.

* * *

S. POMP. *Caput nudum barbatum.*

Sine epigraphe. Navis turgente velo, in area triquetra. AV. Quin. (Muſ. M. Ducis.)

MAG. PIVS IMP. ITER. *Caput nudum modeſte barbatum intra coronam quernam.*

PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT.

---

a) Plut. de fort. Alex. or. 2. b) Bell. civ. L. V. c. 81. c) Odyſſ. M. 85. d) Aen. III. 428. e) Metam. XIII. 732. f) Orat. XXII. p. 279. g) Tom. III. tab. 21. h) Punic. V. 135.

EX. S. C. *Caput nudum Pompeji patris, pone lituus, cui adverſum eſt caput alterum nudum modice barbatum, pone tripus.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eadem epigraphe. Caput Pompeji patris nudum.

Eadem epigraphe. Capita duo nuda adverſa, quorum dextero adſtituitur lituus, ſiniſtro guttus. AV. (Liebe Goth. num. p. 29.)

Numum ex his primum olim edidi, et pictum ſiti, [a]) in quo veram exhiberi Sexti effigiem veriſimile eſt, etſi lineamenta multum differant a capitibus numorum ſequentium, in quibus probabile item eſt, ut dicetur, ejus offerri imaginem. Numi II. et III. multum faceſſunt moleſtiae. Mitto brevitatis cauſa, quae eruditi varii ad eos explicandos protulere, et ea, quae veriſimilia videntur, ſolum perſequar. Caput anticae numi II. eſſe ipſius Sexti, omnia perſuadent. Barbam modice promittit ſueto ejus aetatis cultu; nam eam aluerunt etiam ſaltem aliquamdiu Octavianus, M. Antonius, Brutus, cujus cauſa fuere aut luctus privatus ob violentam patris, aut benefactoris mortem, aut publicus ob reip. calamitates, ut in ſingulorum numis obſervamus. In Sexto noſtro honeſta quidem, ſed tamen adfectata continuati luctus cauſa eſſe potuit bellum cum Octaviano repetitum, quaſi nimirum invitus vetera reip. vulnera refricare cogeretur. Eadem etiam de cauſa Octavianum ultra praefinitum tempus promiſiſſe barbam, in ejus moneta ad annum V. C. 717 veriſimile dicam. Sexti caput ambit corona querna, qua quidem jure gloriari poterat, quod ea ſervatorum civium decus habita eſt, ipſe vero copioſis, qui proſcriptionis vim evaſerant, perfugium praebuit, eosque, cum primum facultas dabatur, cum IIIviris reconciliavit, patriaeque reddidit. [b]) Pars averſa ad latus dexterum luculentum exhibet Pompeji patris caput, ut praeter exemplar Morellianum docent ſimiles duo integerrimi numi muſei Caeſarei. Pone adſtituitur lituus, quia fuit augur docente ipſo Cicerone. [c]) Quod huic opponitur caput, ſecundum plerosque eſt Cnaei filii, qui Sexti frater natu major fuit, et in Mundenſi praelio occubuit, atque verum ut fatear, cujus alterius eſſe poſsit, ignoro. Barbam ut promitteret, impulit luctus patris ulciſcendi cauſa advocatus. De tripode pone ejus caput poſito agetur continuo.

Numus III. caput Pompeji patris in anticam trajicit. Quae ſint capita averſae, inquirendum. Nemo erit, qui non primo aſpectu ea Cnaeo et Sexto filiis eſſe propria velit, ſic ut quod ad dexteram eſt, ſit Cnaei, quod ad ſiniſtram, Sexti. Sed tamen eſt magni momenti cauſa, quae ſententiam hanc graviter ferit. In numo praecedente vidimus, capiti, quod eſſe Cnaei putamus, adſtitui tripodem, in hoc videmus lituum. Eſſe hunc auguratus certum indicium, quis neſcit? Sed neque auguratui repugnat tripus ſecundum verba Martiani Capellae: [d]) *Oeoniſtice tertia eſt, per quam tripus illa ventura denunciat, atque omnis eminuit noſtra cortina etc.* Secundum ergo hos numos habebimus

a) Num. vet. p. 312. b) Dio L. XLVIII. § 36. c) Philip. XIII. c. 5. d) L. VIII.

Cnaeum augurem. At eum hoc ſacerdotio fuiſſe inſignem, non modo veterum nemo prodidit, ſed neque ex inſtituto Romanorum, et per ipſas ejus temporis cauſas eſſe potuit. Enimvero aut patre vivo, aut mortuo in augurum conlegium fuiſſet cooptatus. Non patre vivo, nam ex luculento Dionis teſtimonio, quod totum in numis Lentuli Spintheris recitavi, lex aperte prohibebat, ne duo ex una gente idem ſacerdotium haberent. Vtrum in hac obſervanda ſatis ſemper diligentes fuerint Romani, non inquiro. Iſtud certum, non occurrere exemplum rep. integra (nam aliud paullo poſt imperatoribus placuit) ſacerdotii duobus, ſaltem ex eadem familia, ſimul vivis delati, de quo lege differentem copioſe Noriſium. [a]) Sequitur ergo, quamdiu in vivis fuit pater, quoniam hic, ut diximus, augur jam fuit, in filium conferri auguratum non potuiſſe. At videri poſsit caeſi patris honorem ipſe adeptus. Quo conferente? certe non I. Caeſare, cujus ille inimicus fuit, quique deinceps honores omnes iis, qui de ſe bene meriti fuere, elargitus eſt. Ergo ſi caput illud eſt Cnaei filii, quid ad eum lituus? ſin non eſt hujus Cnaei, cujus erit? Ardua res, fateor, hunc amoliri lapidem, etſi nihili is labor viſus Havercampo. *Sed facile*, inquit, *diſpelli poteſt haec objectio. Patre Cnaeo defuncto honor iſte conveniebat Cnaeo ut filio majori, ideoque ad ejus faciem ſignatus a Sexto; Cnaeo occiſo heres paterni honoris erat Sextus.* Eugepae! ergo ſacerdotia ut hereditates ad filios tranſivere, atque ut in nomen Magni, ſic et in auguratus honorem utrique filio jus fuit? Sin iſtud, cur neceſſe fuit Ciceroni, hortari populum R., ut Sextum in augurum conlegium cooptarent, ſi per Cnaei fratris mortem auguratum jam adivit? [b]) Vtrum haec longius refutanda? Addit continuo: *Sextum non tantum augurem, ſed et pontificem fuiſſe.* Novi, antiquitus quoque utrumque ſacerdotium uni eidemque delatum. Sic Q. Fabius Maximus, is, qui Cunctator dictus eſt, una augur, una pontifex fuit teſte Livio. [c]) An vero et ſimile jus delatum Sex. Pompejo? Quid quod Sextus neque augur, neque pontifex unquam fuit, aut augur eſſe potuit. Mirabitur iſtud Havercampus, et qui haec inconſultius adſeruere, ſed facile ſententiam tuebimur. Fuiſſe augurem, probant ex Cicerone: [d]) *in primis paternum auguratus locum, in quo eum* (Sextum) *mea nominatione COOPTABO.* An vero etiam tum cooptatus? Sin iſtud, quae cauſa fuit, cur ei quadriennio ſerius, ut mox patebit, auguratus decerneretur? V. C. 715 conventum inter Sextum, et IIIviros, Sextum *ὑπατον τε ἀιρεθηναι, και ὀιωνιστην ἀποδειχθηναι*, *conſulem creari, et augurem DESIGNARI*, ut narrat Dio, [e]) quod idem his verbis Appianus refert: [f]) *και της μεγιστης ἱερωσυνης ἐς τȣς ἱερεας ἐγγραφηναι*, *et ut inter pontificatus maximi ſacerdotes cooptaretur.* Quod vero non ſtatim cooptatus eſt, in cauſa fuerit, quod plenus jam eſſet augurum

a) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 7. b) Philip. XIII. c. 5. c) L. XXX. c. 26. d) l. c.
e) L. XLVIII. § 36. f) Bell. civ. L. V. c. 72.

numerus, quem augere per leges non licuit, ac proinde mors unius exſpectanda. Quod vero maxime probat, eum auguratum nunquam conſecutum, eſt alterum Dionis teſtimonium, quo refert, a) IIIviros ortis iterum V. C. 717 novis irarum cauſis *Sex. Pompejo conſulatum, et ſacerdotium, quae ei DESTINATA fuerant, ademiſſe*, τον μεν Σεξτον της τε ἱερωσυνης ἁμα, και της ὑπατειας, ἐς ἡν ἀπεδεδεικτο, ἐπαυσαν. Enimvero ſi auguratum jam ſuſcepiſſet, qua is ratione etiam ab iratis adimi potuiſſet, cum ſacerdotium illud ex vetere inſtituto perpetuum fuerit? b) Plinius junior auguratum vocat *ſacerdotium cum priſcum et religioſum, tum hoc quoque ſacrum plane et inſigne, quod non adimitur viventi*, et diſerte Plutarchus c) nunquam auguri, etſi ſummorum flagitiorum comperto, abrogari ſacerdotium, aliumque in ejus locum fieri teſtatur, etſi iſtud contingat alterius ordinis ſacerdotibus. Sane ſi adimi ſacer hic magiſtratus potuiſſet, et reipſa Sexto tum ademptus fuiſſet, non dubitaſſet Octavianus aliquot poſt annis eundem quoque auferre M. Antonio, quem non dubitavit conſulatu deſignato, ac reliqua poteſtate omni privare. d) Eadem de cauſa Lepido, etſi imperio eum exuiſſet, in exilium ejeciſſet, et omnibus modis vexaſſet, tamen pontificatum maximum, quoad vixit, non ademit, etſi, ut eum ſuſciperet, ſaepius a populo interpellatus, quia hic quoque perpetuus fuit, et viventi adimi non potuit. Ex quibus et teſtimoniis, et exemplis certum utique, Sexto nequaquam auguratum, ſed jus, quod ad illum per nominationem, et pacta obtinendum habuit, fuiſſe abrogatum.

Ex his ergo, quae fuſius, ac forte non inutiliter diſputavi, liquet, quam difficile ſit, de utroque averſae capite certi quid conſtituere, cum certum ſit, Pompeji M. liberos nunquam auguratus honorem eſſe conſecutos. Si caput nummi poſtremi ex latere ſiniſtro poſitum vere eſt Sex. Pompeji, ut creditur, minus laboro propter adſtitutum guttum, quem eſſe perinde, ac lituum auguratus inſigne, docent obvii quinarii M. Antonii, et denarii L. Sullae. Tum enim dici poteſt, eum προληπτικως gloriatum dignitate, quam quidem nondum adivit, ſed quae tamen ſibi deſtinata fuit, ut paſſim conſulatus deſignatos memorari in nummis videmus.

PRETIVM.

Aurei	RRR.
Argentei	R.
Aenei aſsis forma	C.

a) L. XLVIII. § 54. b) Liv. L. I. c. 18. Dionys. Hal. L. II. c. 21. c) in Quaeſt. Rom. d) Dio L. L. § 4.

M. AEMILIVS LEPIDVS IIIVIR.

In diſsidio civili partes I. Caeſaris ſecutus, V. C. 708 illius in conſulatu conlega, anno ſequente magiſter equitum creatus eſt, mox vacuum caede Caeſaris pontificatum maximum abſtulit. Profectus in provinciam Galliam Narbonenſem, fervente tum maxime bello Mutinenſi in Gallia transalpina tantisper adhaeſit, juſſus a ſenatu M. Antonium bello perſequi. Verum cum huic apud Mutinam victo, et in Galliam profugo ſive perfidia, ſive inconſulto metu legiones ſuas commiſiſſet, hoſtis primum a ſenatu judicatus, mox a coeuntibus in amicitiam Antonio, et Octaviano in IIIviratus ſocietatem adſcitus eſt V. C. 711, cujus fine anni Romam ingreſſus de Hiſpanis triumphum egit. In provinciarum ſortitione nactus Hiſpaniam, Galliamque Narbonenſem, et conſul iterum V. C. 712, Antonio et Octaviano ad M. Bruti bellum egreſsis Italiae interim cuſtodiam habuit. Ceterum propter ſocordiam contemptui habitus ab Octaviano pro Gallia, Hiſpaniaque biennio poſt provinciam Africam accipit. Accitus deinde ad bellum cum Sex. Pompejo gerendum, hoc fuſo fugatoque cum animos ſtolide efferret, ab Octaviano legionibus, provincia, IIIviratu exutus V. C. 718 apud Circejos deinceps privatus vitam exegit, mortuus V. C. 741. Vide haec apud Dionem, Appianum, Velleium, aliosque.

Numi:

M. LEPIDVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput Lepidi nudum.* — *Caput M. Antonii, vel Octaviani.* AR. In aliorum averſa: *varii IIIviri monetales, Muſſidius Longus, Livineius Regulus etc.* AV. (Muſ. Caeſ.)

M. LEPID. COS. IMP. *Capeduncula, aſpergillum, ſeceſpita, apex.* M. ANTON. COS. IMP. *Lituus, praefericulum, corvus.* In denariis, et quinariis. (Morelli in fam. Anton. tab. 5.)

IMP*erator* in numo altero inſcribitur Lepidus, qui, antequam id genus numi ferirentur, imperator iterum dictus jam fuit teſte ipſo Cicerone, [a]) et binis epiſtolis, quae ſunt inter familiares Ciceronis L. X. 34. 35. Neque vero ſolum legiones ſub ſe habuit, ſed bis triumphavit etiam, etſi ex nulla bellica laude, primum V. C. 708 ex Hiſpania citeriore favente I. Caeſare, cum non haberet, quod in triumpho inferret praeter ademptas ſociis pecunias. [b]) Triumphus alter ei a ſenatu V. C. 711 nondum IIIviro R. P. C. decretus, quod reconciliato cum rep. Sex. Pompejo Hiſpaniam ſine ſanguine recuperavit. [c]) Ipſe pontifex maximus inſtrumenta pontificalia in numo oſtentat, ut Antonius augur auguralia.

Numi commatis peregrini.

Vrbis liberae Graecae numi cum capite Lepidi ſunt rariſsimi. Antipolis

a) Philip. XIII. c. 4. b) Dio L. XLIII. § 1. c) Cic. Phil. XIII.

Narbonenſis habemus unum, quem deſcriptum vide in moneta hujus urbis. Alium urbis ignotae edidit Vaillantius. Alius cum ejus capite a Cois ſignatus fertur, ſed de cujus fide lubet dubitare, ut adverti in horum moneta.

Colonia Cabellio ejusdem Narbonenſis, ut IIIvirorum omnium, ſic et Lepidi nomen aeri ſuo intulit.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei	RRR.
Argentei	R.
Aenei	O.
Commatis peregrini, ut mox dictum,	RRR.

M. ANTONIVS.

Natus avo M. Antonio oratore inſigni, patre M. Antonio Cretico, unde in numis *Marci Filius Marci Nepos* dicitur. Prima ſtipendia ſub Gabinio in Syria meruit, cui V. C. 699 in reducendo in regnum Ptolemaeo praeſto fuit. a) Ad I. Caeſarem in Gallias transgreſſus, cum ſe illi prompta fidelique opera commendaret, eo agente V. C. 705 creatus tribunus plebis intercesſit ſenatus conſulto, Caeſarem legiones dimittere jubenti. Qua de cauſa cum vim ſibi intentari videret, relicta urbe ad Caeſarem fugit. V. C. 706 in acie Pharſalica ſiniſtro cornui praefectus rem praeclare gerit. V. C. 707 a Caeſare magiſter equitum adlectus eo in Aegypto Aſiaque abſente res in urbe procurat. V. C. 710 conſul conlega Caeſare dictatore. Interfecto idib. Martiis Iulio ſuae primum vitae metuens percuſſorum cauſam ſuſcipit, lataque lege dictaturam in perpetuum abolet, mox in eosdem populum lecto Caeſaris teſtamento, ejusque cadavere palam oſtenſo concitat, Octavium Caeſaris heredem, et ex teſtamento filium omnibus modis oppugnat, D. Bruto Galliam citeriorem extorturus ex urbe proficiſcitur, eumque Mutinae obſidet. V. C. 711 ob apertam vim hoſtis a ſenatu judicatur. Caeſar Octavianus cum Hirtio et Panſa cos. ex S. C. ad liberandum D. Brutum misſi. Cum his aliquoties proſpero Marte conſligit Antonius, verſa fortuna victus ad M. Lepidum in Galliam Narbonenſem fugit, qui a propriis legionibus ſolicitatus contra datam reip. fidem ſe cum Antonio conjungit. Auctus igitur copiis, plusque quam antea metuendus cum faciliorem jam haberet Octavianum, cum hoc in agro Bononienſi congreſſus, adjuncto Lepido celebrem IIIviratum cauſa reip. conſtitu-

a) Plut. in Anton.

endae init ex A. D. V. Kal. Decembres, ut probabitur in numis Auguſti.

V. C. 711 A. X. 43.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

In provinciarum diviſione Antonius Galliam novam, et Ciſalpinam aufert, vetere ſeu Narbonenſi Lepido una cum Hiſpania tributa. Bellum in Brutum, et Caſsium comparat. (Dio, aliique.)

Numi:

M. ANTON. IMP. *in aliis:* M. ANTON. IMP. R. P. C. *Caput Antonii nudum barbatum, pone lituus.*

CAESAR. DIC. *Caput I. Caeſaris laureatum, pone urceus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Viſum Vaillantio, aliisque, ſignatos hos numos anno V. C. 706, vel ſequente, quando poſt pugnam Pharſalicam I. Caeſar appellatus dictator M. Antonium ſibi magiſtrum equitum adſcivit. Quo vero minus mortuo eos Caeſare ſignatos putarent, cauſae fuere primum, quod in his Caeſar ſimpliciter DIC*tator* dicitur, cum ſane *dictator perpetuo* dicendus fuiſſet, aut etiam *divus*, aut aliqua ſaltem ejus conſecrati nota addenda; deinde, quod in his Antonius dicitur: IMP. R. P. C., at vero ſi denarii hi cuſi fuiſſent poſt Caeſaris necem in Antonii IIIviratu, ſcribendum fuerat IIIVIR. R. P. C. more omnium aliorum ejus numorum in IIIviratu percuſſorum. Haec ergo dignitas cum abſit, veriſimile exiſtimant, Antonium in ſuo equitum magiſterio ſic fuiſſe dictum imperatorem R. P. C., ut Caeſar dictus erat dictator R. P. C. Specioſa haec videri poſſunt, ſed tamen aut falſa ſunt, aut parum valida. Etenim, ut ſupra in Caeſare diximus, ne huic ipſi quidem permiſſum fuit ante annum V. C. 709 imaginem ſuam monetae inferre; qua ergo fiducia adſeri poteſt, jus iſtud a Caeſare jam V. C. 706 fuiſſe occupatum, atque ut demus indultum Caeſari dictatori, an etiam Antonio magiſtro equitum? Abeſt titulus dictatoris perpetui, et conſecrationis indicium; verum haec abſunt quoque in pluribus aliis numis, quos ſupra in Divo Iulio recitavi. Quod ad praetenſum imperatoris R. P. C. titulum attinet, novimus apud Romanos et dictatores, et IIIviros cauſa reip. conſtituendae, at fuiſſe etiam imperatores R. P. C., in omni antiquitate non novimus. Fuit imperatoris titulus tum adhuc totus militaris, at conſtituere remp. ad togam pertinuit. Perinde igitur in his numis omiſſa eſt dignitas IIIviri, atque in denario gentis Calpurniae, qui inſcribitur: PISO. CAEPIO. AD. FRV*mentum* EMV*ndum*, omiſſa eſt dignitas IIviri, vel quaeſtoris. Quod ſi, ut paſsim creditur, Antonius barbam aluit ob luctum caeſi dictatoris, de quo mox agemus, quoniam in omnibus his denariis Antonius luculentam barbam habet, neceſſe eſt, eos eſſe Antonii denarium IIIviri. Denique adverſam ſententiam evertit, quod in omnibus his denariis Antonius dicitur IMP*erator*, quam illi dignitatem nonniſi V. C. 710 fuiſſe delatam, ad calcem numorum hujus IIIviri probabimus.

Agendum jam etiam de barba, quae in omnibus numis, quos ad hunc annum recito, Antonii genas veſtit. Re-

fert Plutarchus, [a]) in Antonio fuiſſe excellentem quandam formae dignitatem, quam etiam adjuvabat *barba quaedam generoſior*, πωγων τις ἐκ ἀγεννης. Verum haec laus fuerit forte Antonii juvenis, nam adoleſcentes Romani ultra ipſum etiam aetatis annum XX. barbam alere ſunt ſoliti, ut prolixius docebo in numis Auguſti ad annum V. C. 717. Eodem teſte Plutarcho [b]) Antonius poſt cladem Mutinenſem comam, barbamque promiſit. Sed iſtud factum eſt praeſentis luctus cauſa, quem mox abſterſit inita cum Octaviano, aliisque ducibus concordia. Cum jam pridem *apud Romanos mos invaluiſſet, ut barbam raderent teſtantibus iſtud* luculente numis, in quibus paſsim videas imberbes propoſitos Marcellum quinquies conſulem, Coelium Caldum, Sullam, ejusque in conſulatu collegam Pompejum *Rufum*, Pompejum M., I. Caeſarem, *quaeri jure* poteſt, quae cauſa ſit, cur modo viri Romae illuſtres, M. Antonius, Sex. Pompejus, M. Brutus, Octavianus, Lepidus, Domitius Ahenobarbus, Labienus, ut numi iterum docent, barbam promiſerint. Ejus ego inſtituti aliam cauſam non reperio, quam aliis iſtud ſuaſiſſe luctum reip. publicum, cujus infra in Auguſto copioſa proferam teſtimonia, aliis vindictae de hoſtibus ſumendae ſtudium, cujus illuſtre exemplum de I. Caeſare refert Suetonius, [c]) audita cum clade Tituriana barbam, capilloſque ſummiſiſſe, nec antea demiſiſſe, quam vindicaſſet. Eodem et Antonius conſilio tamdiu barbam nutriverit, donec de Caeſaris ſicariis, in quorum perniciem conjuraverat, ſumptum fuiſſet ſupplicium. Praeclare iſtud confirmatur eo, quod expleta per Bruti, et Caſsii necem, quae anno ſequente contigit, vindicta ad cultum priorem redivit, quod teſtantur numi anno ſequente 713 ſignati, qui ejus genas jam laeves exhibent; neque deinceps barbatum videas Antonium in numis, qui per certa indicia poſteriori cuipiam anno debentur. Ad hanc cauſam cum non ſatis animum adverterent eruditi, factum, ut ſaepe numos Antonii barbati annis conſequentibus, imberbis anno praeſenti inique adfigerent.

* * *

M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *addito in aliis* AVG., *vel ejus vice lituo. Caput Antonii nudum barbatum.*

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani nudum barbatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

IIIVIR. R. P. C. *Caput muliebre velatum.*

M. ANTON. — CAESAR. *Duae dexterae caduceum ſuſtinent.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

M. ANTON. IMP. *vel:* M. ANTON. COS. IMP. *Lituus, praefericulum, corvus.*

M. LEPID. IMP. *vel:* M. LEPID. COS. IMP. *Capeduncula, aſpergillum, ſeceſpita, apex.* In denariis, vel quinariis. (Morelli.)

Omitto denarios alios, qui IIIviros ſociant, cognito jam argumento. Tribuuntur Antonio inſtrumenta auguralia quippe auguri. Quae cauſa corvum au-

a) in Anton. p. 917. C. b) ibid. p. 923. C. c) in I. Caeſ. c. 67.

gurio ſubjiciat, explicabitur in numo Vitellii: XVVIR. SAC. FAC. De Antonio augure infra.

* * *

Caput Antonii barbatum velatum, prae quo lituus, pone praefericulum.

P. SEPVLLIVS. MACER. *Deſultor binos equos incitans.* AR. (Muſ. Caeſ.)

M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

L. Muſſidii Longi, vel: *P. Clodii*, vel: *Vibii Vari etc.* quos vide deſcriptos in ſingulis familiis.

* * *

M. ANTONI. IMP. *Caput Antonii barbatum.*

IIIVIR. R. P. C. *Protome Solis intra templum diſtylum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Caput Antonii barbatum, pone lituus.

M. ANTONIVS. IIIVIR. R. P. C. *Caput Solis radiatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Si Vaillantium, et Mediobarbum audias, ſingitur in his numis Sol, quod M. Antonius Oſirim, qui Aegyptiis ſol eſt, ſe dici voluit. Havercampus typum ad bellum Parthis illatum, et opera Ventidii confectum revocat, ex quo Orientis, cujus ſol ſymbolum fuit, domitor videri voluit. Verum omnes has conjecturas liquido refellit barba, quae Antonium in hujus ſolum, et ſequentis anni denariis honorat, quo istempore necdum Oſiris videri voluit, necdum de Parthico bello cogitavit. Videtur ergo hunc typum legiſſe Antonius, quod eſſet augur, cujus erat de coelo ſervare, vel quod Apollo augurii praeſes eſt, quod ipſum confirmatur numo, quem dabimus ad annum V. C. 718, in quo hinc Antonius habitu augurali procedens, illinc caput Solis ſinguntur.

* * *

Protome Victoriae alata.

LVGVDVNI. A. XL. *Leo gradiens.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

IIIVIR. R. P. C. *Protome Victoriae alata.*

ANTONI. IMP. A. XLI. *Leo gradiens.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

Vtrumque hunc quinarium ſignatum Lugduni, celebri jam olim Galliae urbe, ipſa epigraphe LVGVDVNI manifeſtat. Ea hoc ipſo anno, in quo ſumus, V. C. 711 juſſu ſenatus deducta eſt colonia a L. Munatio Planco, teſtibus Dione, [a]) Seneca, [b]) et marmore Gruteri, [c]) et paucis poſt menſibus M. Antonii imperio ſubjecta, cui in provinciarum diviſione a IIIviris conſtituta ceſsit Gallia nova, in qua ſitum Lugdunum. Ergo nova haec colonia continuo ſidem ſuam commendare ſatagebat Antonio, cum numos feriret ejus nomine inſignes. Alioqui ab ea non Plancum, ſed M. Antonium noſtrum obſervantiae cauſa conditorem agnitum, colligo ex Senecae ludo de morte Claudii Auguſti, in quo Febris ad Herculem haec de Claudio: *Lugduni natus eſt*, (ex Antonia M. Antonii filia) *Marci municipem vides*, quo nomine haud ſane alius intelligi poteſt, quam noſter *Marcus* Antonius, quod ex ſequentibus amplius patebit. Primi ergo ſunt hi numi, qui officinam Lugdunenſem commen-

a) L. XLVI. § 50. b) Epiſt. 91. c) Pag. 439. n. 8.

dant, cujus deinde progreſſum praedicat Strabo, cum refert, ſua ibi aetate a praefectis Romanis monetam cum auream, tum argenteam cudi. [a]) Typus in his Victoriae nequaquam neceſſario, quod plerisque eruditis viſum, relatam aliquam victoriam innuit, cum ea ſit typus obvius in Romanorum quinariis, cum quibus hi pondere conſpirant. Qua ratione leo ad Antonium pertineat, dicetur infra ad annum V. C. 715. Ex hoc in Antonium adfectu Vaillantius leonem, qui hodieque urbis inſigne facit, tum et ipſam urbis appellationem *Lion* derivat.

Inſcripti anni XL. XLI. uberius merito examen poſtulant, quod antequam exordior, inquirendum, quibus urbis conditae annis poſsint reſpondere. Iſtud certum, eos intra annos V. C. 711, et initium 714 conſtringendos. Nam anno demum 711 Lugdunum, ut dixi, deducta colonia, et eo ad finem vergente Antonio permiſſa Gallia nova, in qua ſitum Lugdunum, et ipſe IIIviratum adivit. Poſtea initio anni 714 Octavianus in Gallias profectus exercitum, qui ibi ſub Fuſio Caleno Antonii legato ſtabat, atque ipſam Antonii provinciam Galliam occupavit, [b]) ex quo tempore veriſimile non eſt, Antonii nomine ſignatam Lugduni pecuniam. Ergo annos XL. retrorſum gradiendo, annus I. pendebit ab annis V. C. 672, 673, 674 tanquam initio epochae, in cujus conſtitutae cauſam modo inquirimus.

Eam Vaillantius ſic exponit: [c]) Gallia Transalpina facta eſt provincia Romana V. C. 634. Lugdunum tunc eſſe coepit ſub Romanorum poteſtate. Iam vero M. Antonius IIIviri pater V. C. 674 L. Manilio in Gallia Narbonenſi fuit legatus proquaeſtore, qui Lugdunenſibus ſenatus conſultum, quo municipes eſſent, attuliſſe videtur. Pro quo adeo beneficio Lugdunenſes ab hoc anno 674 aeram numerare coeperunt.

Omnis haec Vaillantii oratio partim aperte falſa, partim ambiguis nixa vel hoc uno refellitur, ſi negem, Lugdunum aut anno V. C. 634, aut 674 fuiſſe in Romanorum poteſtate. Per id tempus Romanis ea tantum Galliae pars paruit, quae ſerius Narbonenſis, at tum Gallia Transalpina dicta fuit, ad quam nullo pacto pertinuere Seguſiani, in quibus ſitum Lugdunum. En ejus luculentum teſtem Caeſarem: [d]) *Seguſianisque, qui ſunt finitimi Provinciae etc.* ſi finitimi, ergo non in Provincia. Alibi: [e]) *Ab Allobrogibus in Seguſianos exercitum ducit; hi ſunt extra Provinciam trans Rhodanum primi.* Si ergo Caeſaris adhuc aetate Lugdunum fuit liberum, multo magis id fuit annis retro XX., et quod ſequitur, municipium Lugdunum conſtitui non potuit ultra imperii fines tum adhuc poſitum. Neque vero etiam plus valeat, quae ibi de M. Antonio IIIviri patre L. Manilii in Gallia Narbonenſi proquaeſtore ex Livii breviario libri XC. Pighium ſecutus, ut fere ſemper, differit. Pridem eruditi hunc locum luxatum viderunt, et pro *Antonius* reponendum *Domitius.* Parum

a) L. IV. p. 292. b) Appian. Bell. civ. L. V. c. 51. c) Num. fam. p. 91. c) Bell. Gall. L. VII. c. 64. d) ibid. L. I. c. 10.

ergo proſpere, ut et hoc perſtringam, eodem loco edixit Vaillantius, a Seneca citatis ſupra verbis: *Marci municipem vides*, non intelligi M. Antonium IIIvirum, ſed M. Antonii patrem, praetenſum ſcilicet Manilii proquaeſtorem, quod eum ea tempeſtate fuiſſe in Gallia nulla certa fide conſtat. Ad haec cum Seneca ſolo praenomine *Marci* utatur, neceſſe eſt, eo intelligi virum aliquem ex illuſtriſsimis unum, quam laudem multis ſane cauſis emeruit Antonius IIIvir, at omnium minime Antonius pater, quem diſſolutum, prodigum, ignavum ſcriptores perhibuere. Eodem modo etiam M. Aurelium Auguſtum ſcriptores ſaepe uno Marci nomine indicavere. Operae pretium putavi huic ſententiae refutandae diutius immorari, quod eam ab ipſo etiam Havercampo liberaliter collaudatam, erroremque adeo hujus etiam auctoritate propagatum video.

Profligata hac ſententia nolim a me quis requirat, ut certiorem aliam de cauſa conſtitutae aerae adferam, quando hujus indolis nullam ſuppeditant veterum monumenta. Quid ſi A. XL. — A. XLI. aliud eſſent, quam quod vulgo credimus, epochae argumentum? Enimvero mirum videatur, Lugdunum, oppidum, antequam colonia deduceretur, ſic obſcurum, ut ejus ne meminerit quidem in commentariis ſuis Caeſar, reperiſſe in ſua egeſtate dignum aliquid, unde epocham duceret, eamque canore adeo promulgaret. Mirum etiam videatur, novos colonos ex vicina Vienna huc advectos, ut diſerte teſtatur Dio, maluiſſe epocham ex ignobili aliquo veteris Lugduni eventu, et a ſe penitus alieno ducere, et non potius, quod ad eos pertinuit, a coloniae ſuae natali, quod fecere Sinopenſes Paphlagoniae, Viminacienſes Moeſiae, et provinciales Daciae. Veriſimile videri poſsit, cum et epigraphe, et typus ad unum M. Antonium pertineant, ipſi vero Lugdunenſes tantum debuerint Antonio, ut etiam *Marci municipes* dicerentur, hos etiam annorum numeros aliquid ad Antonium pertinens indicare. Quod ſi eſſet exemplum, ejus, cujus nomen, aut effigiem praefert numus, commemorari etiam aetatem, crederem, his, de quibus agimus, notis indicari Antonii annos vitae. Teſte Plutarcho Antonius anno V. C. 724, quo mortem ſibi conſcivit, ex nonnullorum ſententia egit annum LIII. a) ergo is anno V. C. 711, quo fere tempore id genus numos feriri coeptos diximus, annum egit XL. Sed manum a tabula, ne conjectura usque eo, quod libenter fateor, inſolens in aegri ſomniis putetur, tametſi, ſi quid in ea videatur abſurdi, tueri me poſsim auctoritate Frölichii, ſimilem explicationem ad numos Pythodoridis Ponti reginae tentantis.

V. C. 712. A. X. 42.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

Vna cum Octaviano Brutum et Caſſium apud Philippos vincit.

Numi:

C. ANTONIVS. M. F. PRO. COS. *Protome muliebris pileo tecta.*

a) in Anton. pag. 955.

PONTIFEX. *Securis, et duo ſimpuvia.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Lis eſt inter antiquarios, utri ex binis Antoniis, quibus in praeſentem denarium jus eſt, denarius hic tribuendus ſit. Horum unus eſt C. Antonius Marci frater, de quo Cicero: [a]) *erat ei* (M. Antonio) *ſpes una in C. Antonio, qui duorum fratrum* (Marci et Lucii) *aetatibus medius interjectus vitiis cum utroque certabat, qui tanquam extruderetur a ſenatu in Macedoniam, et non contra prohiberetur, ita cucurrit.* V. C. 710 fratre Marco conſule, fratre Lucio tribuno pl. ipſe praetor fuit. [b]) Caeſo dictatore Marcus, quoniam provinciam Galliam D. Bruto praeripere meditabatur, decretam ſibi Macedoniam fratri Caio ceſſit, ad quam is occupandam ſtatim profectus, ſed a M. Bruto excluſus captusque, hujus juſſu, quo IIIviris in D. Brutum, Ciceronem, aliosque ſaevientibus vicem rependeret, interſectus eſt anno hoc, aut praecedentis exitu. Vide rerum R. ſcriptores.

Alter C. Antonius Hybrida Ciceronis in conſulatu collega, et IIIviri patruus. Hic quoque cedente Cicerone ſortitus provinciam Macedoniam, eam per annos V. C. 692, 693 pro conſule rexit; verum re cum Dardanis aliquoties male geſta, et compertus avaritiae ſucceſſorem nactus, in exilium miſſus diu poſt a IIIviro nepote ſublevatus eſt, de quo vide plura apud Glandorpium. [c])

Anceps nonnihil controverſia, utri denarius hic adjudicandus videatur, cum uterque et proconſul, et uterque in Macedonia fuerit. Tutius tamen videtur inhaerere ſententiae communi, quae IIIviri fratri numum largitur; nam hujus aetate major fuit licentia monetae magiſtratuum nomine cudendae, uti et copioſos alterius fratris Lucii numos habemus, de quibus ad annum ſequentem. Neque obeſt, eum a Bruto excluſum provinciam nunquam tenuiſſe; nam ad eam, etſi per nefas decretam, jus habuit, ad eamque regendam urbe exivit, et conſtat ex Cicerone, [d]) hunc C. Antonium ſemper provinciam Macedoniam in ore habuiſſe.

Etiam caput muliebre pileatum, quod offert numi antica, in contrarias ſententias eruditos diſtraxit, quas videre potes apud Havercampum ad hunc Morellii numum. Praeplacet judicium Morellii, qui ex numis Hadriani, inſcriptis: ADVENTVI. AVG. MACEDONIAE, in quibus genius Macedoniae ſimili pileo tegitur, feliciter auguratus eſt, etiam hujus denarii capite exhiberi genium Macedoniae, cujus C. Antonius fuit proconſul. Vide Havercampum ad denarium gentis Planciae. Pileus, quo mulier tegitur, haud dubie eſt cauſia familiare Macedonum geſtamen, de quo vide plura a me diſputata in numis Antigoni I. Macedoniae regis. Dicitur C. Antonius PONTIFEX, quam dignitatem videtur nactus a I. Caeſare, cum is ſacerdotia augeret.

a) Phil. X, c. 5.   b) Dio L. XLV. § 9.   c) Onomaſt. p. 75.   d) Phil. III.

V. C. 713 A. X. 41.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

Antonius ad cogendas promiſſas militibus pecunias in Aſiam proficiſcitur, et Cleopatram ad ſe in Ciliciam evocatam amare occipit. Eo abſente frater Lucius cos., et uxor Marci Fulvia bellum, dictum Peruſinum, conſlant, concitando in Caeſarem populos, quorum is ademptos agros veteranis diviſit. Obſeſſo, captoque Peruſiae Lucio bellum finitum.

Numi:

M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. M. NERVA. PROQ. P. *in aliis:* M. BARBAT. Q. P. *Caput nudum imberbe M. Antonii.*

L. ANTONIVS. COS. *Caput L. Antonii nudum.* AR. (Morelli.)

ANT. AVG. IMP. IIIVIR. R. P. C. *aut ſimiliter. Caput ejusdem nudum imberbe.*

PIETAS. COS. *Mulier ſtans d gubernaculum, ſ. cornucopiae.* In aliis praeterea *pro pedibus adſtat ciconia.* In aliis: *Mulier ſtans d. arulam accenſam, ſ. cornucopiae.* AV, AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR. R. P. C. M. BARBAT. Q. P. *Caput nudum imberbe.*

CAESAR. IMP. PONT. COS. IIIVIR. R. P. C. *Caput Octaviani nudum barbatum.* AV. (Pembrock Part. I. tab. 12.) AR. (Muſ. Caeſ.)

Denarii primo, et ſecundo loco deſcripti praeter caput M. Antonii etiam caput vel epigraphen fratris L. Antonii ſiſtunt. Hic V. C. 710 fratre conſule fuit tribunus pl. a) Conſul anno praeſente 713 fratris in Aſia abſentis res procuravit. Conſlato adverſus Octavianum bello, ut mox diximus, Peruſiae captus, liber tamen dimiſſus, et ab Octaviano honoris ſpecie Hiſpaniae praefectus eſt. b) Quem deinde habuerit vitae exitum, non conſtat. Eum Cicero mirmillonem, gladiatorem, crudelem, vinoſum, verbo: fratri ſimillimum appellat, c) narratque, eum equeſtri ſuae ſtatuae inſcribendum curaſſe: *quinque et triginta tribus patrono.* d) Mitior Appianus in eo patriae, et libertatis adverſus ipſum fratrem amorem liberaliter collaudat. e)

Animadvertenda in numis alterius loci epigraphe: PIETAS. COS. Eſſe in his vocabulum PIETAS verum cognomen a Lucio adſcitum, docebit Dio addita cauſa: f) δια γαρ την προς τον ἀδελφον ἐυσεϐειαν και ἐπωνυμιαν ἑαυτῳ ΠΙΕΤΑΝ ἐπεθετο, *propter ſuam enim in fratrem pietatem cognomen ſibi PIETAS ſumpſerat.* Ab eodem Dione in breviario L. XLVIII. ad annum V. C. 713 ponitur conſul: Λ. Αντωνιος Μ. ὑιος Πιετας. Quoniam a genio linguae Latinae videtur abhorrere, ut cognomen cuipiam non *Pii*, ſed *Pietatis* tribuatur, ſuſpicatur Fabricius ad hunc Dionis locum, Dionem iſtud inſpectis his denariis temere adſeruiſſe. At non adv[...]

a) Dio L. XLV. § 9. b) Appian. B. C. L. V. c. 54. c) Phil. III. c. 5. d) Phil. VI. c. 5. e) Bell. civ. L. V. c. 54. f) L. XLVIII. § 5.

tit vir praeſtans, Vitellium quoque, cum quietem publicam, et concordiam praeferret, *Concordiae* cognomen ſumpſiſſe. [a]) Quid quod etiam in faſtis Idatio tributis legatur: *Antonio Pietate, et Iſaurico.* Typus ſub eadem imagine et Fortunam, et Pietatem ſociat. Fortunam faciunt gubernaculum, et cornucopiae, Pietatem ciconia, et ara ignita, ut notum ex numis familiarum ſpeciatim in Caecilia Metelli Scipionis, tum et ſequentium imperatorum.

In numis I. et III. ſedis legitur M. BARBAT. Q. P. Eos jam propoſui in gente Valeria, quia ſunt, qui credunt, hoc nomine intelligendum Barbatum Meſſallam. Sed adverti ibi quoque, ſub eadem haec tempora ab Appiano memorari Barbatium quemdam Antonii quaeſtorem, Βαρβατιος δε ὁ Αντωνιȣ ταμιας, [b]) ſic, ut veriſimile ſit, vocem truncam legendam BARBAT*ius*, non BARBAT*us*. Iſtud ſi verum, citati hi denarii ultra hunc annum moveri non poterunt; nam addit ibidem Appianus, Barbatium eodem hoc anno ab Antonio deſciviſſe.

V. C. 714. A. X. 40.
IIIVIR. R. P. C. COS. IMP.

Irritatus a Fulvia uxore adverſus Octavianum M. Antonius in Italiam revertitur, et bellum res ſpectabat, cum opportune morte Fulviae reſtituta pax, qua Oriens Antonio permiſſus, eique denupta Octavia Caeſaris ſoror. Antonius Ventidium in Parthos praemittit, qui duce Labieno ad eos transfuga Aſiam late vaſtabant.

Numi:

M. ANTON. IMP. AVG. III-VIR. R. P. C. *Lituus et guttus.*
L. PLANCVS. PRO. COS. *in alio:* IMP. ITER. *Guttus inter fulmen, et caduceum.* AR.

Denarios hos explicatos jam habes in gente Munatia, ex qua fuit Plancus. Hoc anno Aſiae proconſul ab Antonio conſtitutus eſt Plancus, [c]) cum anno praecedente bello Peruſino pro L. Antonio interfuiſſet. [d])

ANT. IMP. IIIVIR. R. P. C. *Caput Antonii nudum, pone lituus.*
CN. DOMIT. AHENOBARBVS. IMP. *Prora navis, ſupra quam aſtrum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Hoc anno Domitius Ahenobarbus ad M. Antonium, ſuum prius hoſtem, tradita ei claſſe tranſivit. Reliqua ad hunc denarium pertinentia occupavi in numis gentis Domitiae.

V. C. 715 A. X. 39.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. II.

Conſules in annos VIII. deſignantur, et Antonius quidem in annos V. C. 720 et 723. Ventidius Labienum, Parthosque in Cilicia internecione caedit.

a) Suet. in Vitell. c. 15. b) B. C. L. V. c. 31. c) Dio L. XLVIII. § 24. d) Appian. B. C. L. V. c. 50.

Sub anni exitum Antonius cum uxore Octavia Roma proficiſcitur; et Athenis hibernat.

Numi :

M. ANTONIVS. M. F. M. N. AVG. IMP. ITE. *Antonius paludatus ſ. pede prorae navis inſiſtens, d. haſtam, ſ. parazonium.*

IIIVIR. R. P. C. COS. DESIG. ITER. ET. TERT. *Leo gradiens d. pede pugionem, ſuperne aſtrum.* AV. (Morelli.)

Illuſtrem, ac ſingularem hunc numum hoc loco ſiſtere placuit, non quod certe ſit hujus anni, ſed quod propter titulum *conſulis deſignati iterum et tertium* hoc anno maturius ſignari non potuit. Neque etiam certum, utrum hoc anno imperatoris titulum iteraverit, etſi cauſam ejus ſpecioſam habuit victoriam de Labieno, et Parthis ſuis auſpiciis partam, de quibus dubiis agam uberius infra in titulis Antonii.

Pars adverſa Antonium militari cultu conſpicuum ſiſtit. Pedem prorae imponit, quo maritima potentia indicatur. Alibi dixi, (Choix de pierr. grav. p. 10.) pedem rei cuipiam impoſitum indicare ejus ipſius rei poſſeſsionem, aut in eam jus, aut teſtimonium, quempiam ea in re excellere, multumve poſſe. At magis ad Antonii hiſtoriam illuſtris eſt partis averſae leo, quem jam in ejus numis vidimus ad V. C. 711 propoſitis. Pertinuiſſe aliquo modo leones ad Antonium, certum eſt praecone ipſo Tullio ſic ad Atticum ſcribente: [a]) *tu Antonii leones pertimeſcas cave.* Pertinuit autem ad Antonium ferum illud animal, quod ab Hercule genus ducere credi voluit. Teſtatur Plutarchus, [b]) Antonium barbae decore, frontis amplitudine, naſo adunco Herculis ſimulacris germanum viſum, et fuiſſe veterem famam, Antonios ab Hercule genus ducere, prognatos quippe ab Antone Herculis filio. Apud Appianum Octavianus aperuit Antonio, de eo ſucceſſore deſignando deliberaſſe I. Caeſarem, atque illud unum obſtitiſſe, quod dubitaret, aequo eum animo ex Heraclidarum gente ad Aeneadas tranſiturum. [c]) Hoc fretus auſus fuerit, quod a nemine hactenus Romae tentatum, tempore belli Pharſalici junctis currui leonibus in urbe progredi, quod teſtantur Plinius, [d]) et Plutarchus, [e]) atque ex eadem cauſa Herculis cultum praeferens proponitur in numis Alexandrinis, et contorniatis, quos vide ſuis locis. Quod vero Antonianus hic leo pugionem pede ſtringit, ut ejus cauſa in incerto eſt, ſic mirum ſane, eandem prorſus imaginem fuiſſe in annulo Pompeji M., nam teſte Plutarcho ei inſculptus erat λεων ξιφηρης, *leo enſem tenens.* [f])

V. C. 716 A. X. 38.

IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. II.

Per C. Soſium legatum Antigonum Iudaeae regem ſuperat, et virgis caeſum ſecuri percutit Herode M. in regno confirmato. Ventidius victis iterum Parthis, et Pacoro Orodis regis filio in a-

a) L. X. ep. 13. b) in Anton. p. 917. C. c) B. C. L. III. c. 16. d) L. VIII. § 21. e) in Anton. f) in Pomp. ſub fin.

ci[illegible] anni de Parthis primus triumphat. [a])

Numi:

Caput M. Antonii nudum.

C. SOSIVS. IMP. *Tropaeum, ad cujus imum mulier moeſta ſedens, et vir nudus revinctis manibus.* AE. III.

Numum hunc explicatum vide in gente Soſia.

M. ANT. - - - R. P. C. *Caput M. Antonii nudum barbatum.*

P. VENTIDI. PONT. IMP. *Vir nudus ſtans d. haſtam, ſ. ramum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hunc item explicavimus in gente Ventidia.

V. C. 717 A. X. 37.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. II.

Antonius Romam venit per ſpeciem ferendi Octaviano auxilii contra Sex. Pompejum, revera explorandi cauſa, renovatoque cum eo foedere obtentu belli Parthici in Syriam meditans, Octaviam in Corcyram appulſus redire Romam jubet, ne periculi, quod cauſabatur, in bello conſors eſſet, revera in Cleopatrae gratiam.

Numi hujus anni certi deſunt.

V. C. 718 A. X. 36.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. III.

Hujus anni initio per Canidium Craſſum legatum Iberos vincit, ipſe Mediam ingreſſus magnis acceptis a Parthiae et Mediae regibus incommodis aegre evadit. Redux in Aegyptum ſuis ex Cleopatra natis liberis varias urbes diſtribuit, quo Romanos graviter offendit.

Hoc anno, ſed quod non ſatis certum, Antonius videtur imperator III. dictus, de quo vide plura infra in titulo *imperatoris*. Quare numos hoc notatos nunc procedere jubeo.

Numi:

M. ANTONIVS. M. F. M. N. AVGVR. IMP. TER. *Antonius velatus gradiens d. lituum praefert.*

IIIVIR. R. P. C. COS. DESIG. ITER. ET. TERT. *Caput Solis radiatum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vtraque denarii hujus pars ad Antonii auguratum pertinet, ut jam innui in numis V. C. 711. De ejus auguratu vide infra ſub *Augur.*

ANTONIVS. AVGVR. COS. DES. ITER. ET. TERT. *Caput nudum.*

IIIVIR. R. P. C. IMP. TERTIO. *Tiara Armeniaca cum transverſo arcu, et ſagitta.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Niſi ſatis conſtaret, Vaillantium et Havercampum commentarios in familiarum numos ſcribere conſtituiſſe, ut timere viderentur, ne ſatis cito coronidem operi imponerent, mirarer, quo pacto typum averſae ad captam Armeniam, actumque de ea triumphum

a) Plut. in Anton. p. 931. Fragm. Capitol. apud Gruter. p. 297.

poſſent referre, quando ipſi patrata haec omnia ad annum V. C. 720, et recte quidem referunt. Verum illo anno Antonius neque fuit, neque adeo dici amplius potuit COS. DES. ITER. ſed COS. DES. III. Neceſſe ergo eſt, denarium praeſentem aut anno, in quo ſumus, 718, aut proxime ſequente, certe ante 720 malleum expertum. At quoniam tantum aberat, ut hoc anno Antonius victoriam ſibi in Armenia partam poſſet arrogare, ut etiam a Parthiae, Mediaeque regibus undique petitus, atque obſeſſus velut deſperabundus celebratum illud ὦ μυριοι ſaepe cogeretur proferre, ac denique aegre admodum amiſsis viginti ſuorum millibus ſeſe explicaret, videtur ſane Armeniaco hoc typo ſola in Armeniam hoc anno ſuſcepta expeditio indicari.

* * *

ANT. AVGVR. (*vel* AVGV.) IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum.*
IMP. TER. *Tropaeum, humi duo clypei, vel clypeus unus, et prora navis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Incerta victoria, quae tropaeum iſtud extulit, et ex qua veriſimile eſt, Antonio IMP. TER. titulum partum. Forte propter navis proram intelligenda navalis de Sex. Pompejo victoria, cujus etiam particeps fuit miſsis ad id bellum navibus. In antica numi ſimilis apud Vrſinum leguntur tituli IMP. ANT. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. Epigraphe ſingularis propter praepoſitum IMP. inſtar praenominis, de quo modo inſolente agemus infra ſub titulo *imperatoris.*

* * *

M. ANTONIVS. M. F. M. N. AVGVR. IMP. TIIRT. *Caput nudum.*
COS. DIISIG. ITIIR. IIT. TIIRT. IIIVIR. R. P. C. *Caput muliebre colligatis retro in nodum crinibus.* AV.

Illuſtrem hunc numum ex muſeo Antonii le Froi Angli protulit Philippus de Venutis in opella Liburni edita. Vir eruditus in poſtica proponi Cleopatram adſerit, mallem Octaviam ſecundum ea, quae infra in numis aeneis praefectorum Antonii diſſeram. Adverti meretur ad elementum II poſitum conſtanter pro E. Venutus hanc ejus formam in pluribus marmoribus obſervavit, ſic: PARIINTIIS pro PARENTES, a) BIINII. MIIRIINTI pro BENE. MERENTI. b) Addi poſſunt plura alia ex indice Gruteri pag. LXXXIX. Addo propius exemplum ex numis, quorum complures, etiam denarios, Morellius in gente Cariſia vulgavit, ſuntque ſimiles in muſeo Caeſareo, qui offerunt ſcriptum IIMIIRITA pro EMERITA, quae fuit Hiſpaniae urbs. Addo denique illuſtre exemplum ex marmore, quod edidit Maffeius: c)

TII LAPIS OPTIISTOR LIIVITIIR SVPIIR OSSA RIISIDAS.

Atque haec ſcribendi lex barbara videri poſsit, et ſapere vel Hiſpanos, vel Aegyptios linguae Romanae rudes. Verum exſtant inſcriptiones in ipſa urbe exaratae, non quidem auctoritate publica, ſed privatis dictantibus, in quibus obvium eſt II pro E. Sic in copioſis urnis cinerariis prope Romam in via Appia erutis, quas deſcriptas habes

a) Maffei Muſ. Veron. p. 156. b) Reines. Cl. XJIX. n. 30. c) Muſ. Veron. p. [illegible]58. 3.

in *Saggi di Cortona* Tomo II. p. 151, paſsim legas EIDVS, VALIIR. etc. pro EIDVS, VALER., et tamen certa in his adſunt indicia, eas I. Caeſaris imperium praevertere. Ex quo apparet, hunc ſcripturae modum, etſi a claris monumentis extorrem, fuiſſe tamen florente adhuc rep. vernaculum, et uſurpatum a monetariorum grege in provinciis Romanis ad monetae negotium adhibito.

V. C. 719 A. X. 35.
IIIVIR. R. P. C. COS. DES. II. ET. III. IMP. III.

Sex. Pompejum anno praecedente ab Octaviano victum, et per Aſiam vagum Midaei in Phrygia occidi jubet. Regi Armeniae bellum facturus Aegypto egreſſus, verum audito, Octaviam ad ſe venire, Cleopatrae precibus perſuaſus mittit Athenas, qui eam Romam repetere juberent, ipſe mox in Aegyptum rebus infectis in Cleopatrae amplexus redit.

Numi:

ANTONIVS. AVGVR. COS. DES. ITER. ET. TER. *Caput Antonii nudum.*
M. SILANVS. AVG. Q. PRO. COS. *ſine typo.* AR. (Morelli.)

Denarium hunc anno praeſenti adſigo, quia exſtat ſimillimus alter, ſed per Antonii conſulatum II. anni ſequentis, de M. Silano augure vide in gente Junia-Silanorum.

V. C. 720 A. X. 34.
IIIVIR. R. P. C. COS. II. DES. III. IMP. III.

Conſul II. procedit Alexandriae, ſed continuo in locum ſuum fecit L. Sempronium Atratinum. Initio veris in Armenia ipſe praeſens Artavasdem regem dolo captum cum conjuge et liberis in triumphum Alexandriam ducit, et Cleopatrae ejusque cum ex ſuperiore Caeſare, tum ſe liberis pulcherrimas Aſiae Africaeque provincias addicit.

Numi:

ANTON. AVG. IMP. III. COS. DES. III. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum.*
M. SILANVS. AVG. Q. PRO. COS. *ſine typo.* AR. (Muſ. Caeſ.)
Eadem adverſa.
ANTONIVS. AVG. IMP. III. *ſine typo.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Similem Silani denarium, alio tantum Antonii conſulatu, ad annum praecedentem vidimus.

*

ANTONI. ARMENIA. DEVICTA. *Caput Antonii nudum, pone tiara Armeniaca.*
CLEOPATRAE. REGINAE. REGVM. FILIORVM. REGVM. *Caput Cleopatrae diadematum, prae quo prora navis* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vtraque numi hujus ſuperficies res hoc anno geſtas commemorat, et a ſcriptoribus traditas confirmat. Pars adverſa *Armeniam*, ut in annalibus diximus, modo *devictam* praedicat, cujus cauſa et tiara Armeniae ſymbolum apponitur, quam Havercampus, neſcio quid paſſus, pharetram appellat. Alterius partis oratio plena faſtus, cum Cleopatram appellat *reginam regum*, et *filiorum regum* ſcilicet matrem, etſi vere ad hiſtoriam. Diſerte enim Dio ad

hunc annum: a) Antonium habita ad populum Alexandrinum oratione Cleopatram reginam regum, Ptolemaeum Caeſaris ſuperioris ex Cleopatra filium, qui et Caeſarion, regem regum appellari juſsiſſe attributa iis Aegypto et Cypro. Tum ſuis ex Cleopatra natis liberis, Ptolemaeo Syriam, omnesque ad Hellespontum regiones, Cleopatrae Cyrenaicam, Alexandro Armeniam, et quidquid trans Euphratem armis capturus fuerat, elargitum. Vide ſimilia apud Plutarchum. b) Cum ejus capiti prora navis additur, veriſimile eſt, ea indicari maritimas mulieris vires. Si fides Servio, denarii hi ſignati videri poſſunt Anagniae Latii urbe. Ait enim: c) *Antonius Auguſti ſorore contempta, poſtquam Cleopatram duxit uxorem, monetam ejus nomine in Anagnia civitate juſſit feriri.* Verum non omnibus ejus grammatici ceterum praeclari narratis ſubſcribendum cenſeo.

V. C. 721. 722. A. X. 33. 32.
IIIVIR. R. P. C. COS. II. DES. III. IMP. III.

Gliſcit bellum civile Antonium inter, et Octavianum, ac demum apertae inter utrumque querelae. Antonius Octaviam repudiat, mittitque Romam, qui eam domo ſua exturbarent. Ei Romae abrogatur conſulatus deſignatus in annum ſequentem, ſuffecto in ejus locum Meſſala Corvino.

Numi horum annorum certi deſunt.

V. C. 723 A. X. 31.
IIIVIR. R. P. C. COS. III. IMP. III.

Lege contempta procedit conſul III, ut docent numi. IV. Non. Sept. ad Actium navali praelio cum Cleopatra victus in Aegyptum refugit.

Numi:

M. ANTO. COS. III. IMP. IIII.
Caput Iovis Ammonis.
ANTONIO. AVG. SCARPVS. IMP. *Victoria gradiens d. lauream porrigit, ſ. palmam.* AR. (Muſ. Caeſ.)
Eadem adverſa.
SCARPVS. IMP. LEG. VIII. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Pembrock P. III. tab. 13.)
M. ANTONIVS. AVG. IMP. IIII. COS. TERT. IIIVIR. R. P. C.
Caput nudum Antonii.
D. TVR. *Victoria gradiens d. coronam lemniſcatam porrigit, ſ. palmam, omnia intra lauream.* AR. (Muſ. Caeſ.)
Alius, ſed nulla in averſa epigraphe. AR. (Muſ. Caeſ.)

Scarpi denarios explicatos jam habes in gente Pinaria. Is exercitui in Africa ad tuendam Aegyptum excubanti praefectus audito fato Actiaco profugum ad ſe Antonium non recepit, quod jam ſequi Octavianum conſtituerat. In denario III. legitur D. TVR., quod forte explendum: D. TVRullius. Fuit Turullius quidam unus ex praefectis M. Antonii, inter Caeſaris percuſſores habitus, et ab Antonio rebus ſuis proſtratis Octa-

a) L. XLIX. § 41. b) in Anton. p. 941. c) ad Aen. L. VII. v. 684.

v[illegible] proditus, et mox neci datus, de quo vide Dionem. a) Verum, cum hic Dioni *Publius* dicatur, non *Decimus*, conjicit Havercampus, hunc fuiſſe Publii fratrem. b)

V. C. 724. A. X. 30.

Octavianus Antonium in ipſam Aegyptum inſequitur, urgetque. Deſperata venia, et meliore fortuna violentas ipſe ſibi manus infert.

Fuit vir et virtutibus, et vitiis ſummus, ſic tamen, ut principio praevalerent virtutes, deinde vitia. Inde a juventute ſic indulſit *commiſſationibus*, *jocis*, *muliercularum amoribus*, ut haec continuo ſeponeret, cum ſerio quid agendum eſſet. Ergo idoneus habitus, cujus fidei, et conſiliis rei ſummam ſaepe committeret I. Caeſar, credito illi ſiniſtro cornu in acie Pharſalica, qua de imperio dimicatum eſt. Caeſo dictatore invaſit remp., non tam ambitione, quam ut intempeſtivis conviviis, et liberalitatibus ſumptus ne deeſſent. Inito IIIviratu victis ſua unius virtute ad Philippos Bruto et Caſsio propter belli ſcientiam haud dubie principe inter collegas loco fuerat, niſi Cleopatrae paulio poſt amoribus irretitus imperatorias virtutes, et ſanitatem ipſam dedidiciſſet. *Quae ſe duce ſubinde geſta ſunt, infauſte omnia cecidere, et ſi quid inſigniter patratum, ſuorum virtuti legatorum, et incredibili militum in ſe affectui, fideique debuit.* Extremum alienati animi documentum in praelio ad Actium dedit, quando nullo adhuc graviore incommodo accepto, et ſi quod mari acceptum foret, tuto ad legionum robur perſugio, facto a Cleopatra fugae initio ipſe continuo praelio exceſsit, imperiumque orbis, pro quo totius Orientis vires excivit, et ſalutis propriae arbitrium aemulo permiſit. Ejus vitam eleganter ſcripſit Plutarchus, tum varia apud Dionem, Appianum, aliosque hiſtoriae R. ſcriptores, coaevos item auctores reperies, quos inter cave Ciceronem audias, qui in Philippicis ſibi denique fatalibus privato odio ductus veras Antonii laudes diſsimulavit, vitia aut adfinxit, aut in majus auxit.

Vxores illuſtriores: FVLVIA, P. Clodii primum, dein Curionis vidua. Ex ea nati M. ANTONIVS, Graecis ANTYLLVS, ab Octaviano caeſus non diu patri ſuperfuit. Ejus vitam et numum infra dabimus. IVLVS ANTONIVS a victore non ſervatus modo, ſed honoribus etiam auctus, vitiata Caeſaris filia Iulia exitium ſibi maturavit.

OCTAVIA Octaviani ſoror, ex qua natae ANTONIA major, nupta Druſo ſeniori. Ejus numi infra, poſt hunc Druſum deſcribentur. ANTONIA minor L. Domitio Ahenobarbo juncta.

CLEOPATRA Aegypti regina. Ex hac nati: ALEXANDER et CLEOPATRA gemelli, et PTOLEMAEVS. Cleopatra Iubae II. nupta ſuos habet numos, quos vide in numis regum Mauretaniae. Ejus arbitrio permiſsi Alexander, et Ptolemaeus fratres. c) Vterque numis certis caret, ex quorum nu-

a) L. LI. § 8. b) ad Morelli fam. p. 24. c) Dio.

mero certe non eſt is, quem Alexandro tribuit Triſtanus, [a]) inique adeniptum Alexandro Syriae regi. Veniam damus veteri, bonoque Triſtano, at non aeque Spanhemio ejus judicium adprobanti. [b])

Numi.

Aut nulli jam hoc anno, quippe poſt perditas res, ſignati ſunt, aut non exſtant certi, qui huic anno debeantur.

Numi legionum, et cohortium.

Amplam et illuſtrem monetae Antonianae partem conſtituunt numi, qui legionum, cohortiumque, quas ſub ſignis habuit, nomina inſcripta offerunt. Eorum ut incredibilis numerus ad nos pervenit, ſic legiones aliae rariores, aliae rariſsimae, aliae unicae. Eſt haec claſsis argentea tota, demptis binis aureis. Nequaquam hoc loco omnia ea perſequar, quae de legionibus Romanis ex numorum doctrina diſputari, animadvertique poſſunt, quem ego tractatum in eum locum rejicio, quo numos legionum nomine inſignes ex toto regno monetario vetere collectos ob oculos ſiſtam. Hoc loco recitatis omnibus Antonii numis legionariis nonniſi paucas notas adſpergam, quas ad eos illuſtrandos opportunas duxero.

ANT. AVG. IIIVIR. R. P. C. *Navis praetoria.*
LEG. *addito numero. Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.*

Sunt argentei omnes dempto aureo legionis XIX. Ad typos quod attinet, partis averſae aquila, legionum totum inſigne, inter duo ſigna militaria, explicatione non eget. Hunc quoque typum legit Severus in ſuis legionum numis, tum et Clodius Macer, aliique. In parte adverſa eruditi navim praetoriam ex elato in prora vexillo agnoſcunt, de quo lege differentem cl. Paciaudum. [c]) Ejus in hos numos vocatae cauſa minus certa. Exiſtimat Paciaudus, [d]) Antonium hoc typo uſum in Cleopatrae gratiam; nam teſte Plutarcho usque adeo is mulieri ſeſe addixit, ut, cum valeret plurimum terreſtribus copiis, ejus gratia victoriam navalem concupiſceret. Verum Plutarchus iſtud tantum de poſtremo Antonii bello intelligit, quo is in Cleopatrae gratiam malebat mari, quam terra fortunam experiri; at enim id genus denarios multo jam ante ſignari coeptos facile quivis ſibi perſuadebit. Magis ſane veriſimilis eorum eſt ſententia, qui opinantur, voluiſſe Antonium utroque typo jactare vires ſuas tam maritimas, quam terreſtres. Quod vero legiones ſuas numis inſcripſit, iſtud videtur feciſſe, ut earum captaret benevolentiam. Cujus quidem in milites ſuos adfectus cum ſaepe alias uberes tulit fructus, tum praecipue poſt fatalem ad Actium pugnam. Etenim XIX. legiones, quae integrae tum in litore excubabant, Antonio etiam compertâ ejus fuga tantam praeſtitere fidem, ut, cum alicunde eum apparituram ſperarent, diebus VII. cohaererent, miſſosque …

a) Comment. hiſt. T. I. p. 60. b) Tom. II. p. 316. c) Animadv. phil. p. 23. d) l. c. p. 21.

[illegible] Caeſare legatos repudiarent, neque deditionem facerent, quam a Canidio duce ad Caeſarem transfuga proditos ſeſe intellexerunt.

En legiones Antonii ſecundum legem arithmeticam progredientes:

LEG. I. Numus integerrimus, et ſincerus, hactenus ex ſolo muſeo Caeſareo cognitus, niſi addere velis ſimilem in catalogo muſei Lefroyani Liburni edito, et quem ex Gorleo citat Mediobarbus. Alii inſcripti LEG. PRI. et LEG. PRIM. ANTIQVAE ſolum Goltzium auctorem habent.

LEG. II. — LEG. III. — LEG IIII. vel IV. — LEG. V.

LEG. VI. numus obvius. Rarior eſt idem reſtitutus hoc modo: ANTONIVS. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. *Navis praetoria.* ℞ LEG. VI. ANTONINVS. ET. VERVS. AVG. REST. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Muſ. Caeſ.) Cur unum legionis VI. numum ex tot aliis reſtituerint M. Antoninus, nemo, quod norim, hactenus adſecutus eſt. In typo Morelliano ſignorum unum dexteram arrectam praefigit, ſed quem modum numi ſimiles bini muſei Caeſarei non confirmant.

LEG. VII. — LEG. VIII. — LEG. VIIII. vel IX. LEG. X. — LEG. XI.

LEG. XII. vel: LEG. XII. ANTIQVAE. Legionis ſic dictae nusquam alias fit mentio.

LEG. XIII. — LEG. XIIII. vel XIV. (Muſ. Caeſ.) LEG. XV. — LEG XVI. Morellius in familia Antonia tab. XI. n. 4. quinarium obtulit: *Caput Auguſti nudum.* ℞ LEG. XVI. *Leo currens.* Iam miratus eſt Havercampus, Auguſti numum inſertum numis M. Antonii. Videtur Morellius quinarium hunc hauſiſſe ex muſeo electoris Brandeburgi, nam eundem ſiſtit et Begerus. b)

LEG. XVII. vel: LEG. XVII. CLASSICAE. Neque legionis cum hoc cognomine ſtante rep. alibi mentio occurrit. Dubium non eſt, eam claſsi fuiſſe deſtinatam, et ab hac appellationem traxiſſe.

LEG. XVIII. vel LEG. XVIII. LYBICAE, ſic dictae, ſeu quod Libyes fuere, qui eam conſtituerant, ſeu quod in Libya excubabat. Revera Antonius in ea Africae parte, quae Marmaricam, et Pentapolin complexa Libya proprie a Romanis dicebatur, exercitum habuit praefecto Pinario Scarpo, ut ſupra ad annum V. C. 723 diximus. Adverte ad perverſam ſcripturam LYBICAE pro LIBYCAE, cum Latini juxta Graecum ΛΙΒΥΑ ſemper ſcripſerint LIBYA.

LEG. XIX. denarius obvius in argento, ſed aureus unicus in muſeo regis Galliarum teſte Pellerinio. c)

LEG. XX. denarius notus, ſed robur LEG. XX. HISPANICAE ſolus Goltzius conſcripſit.

LEG. XXI. — LEG. XXII. — LEG. XXIII.

LEG. XXIV. numus rariſsimus, neque ante Patinum cognitus. Eum recitat quoque Morellius. Similis exſtat etiam in Caeſareo, ſed certis admoti ſcalpri indiciis, quae fraus frequenter hos legionum numos corrupit; nam ad-

a) Plut. in Ant. p. 947. b) Theſ. Brand. T. II. p. 538. c) Mel. I. p. 165.

dito, vel dempto numero facile eſt ex denario obvio facere rarum.

LEG. XXV. hactenus uni ſe Goltzio indulſit.

LEG. XXVI. Vnicum hunc numum, et fraudis ſuſpicione liberum primus vulgavit Khellius ex muſeo olim comitis Arioſti, nunc Caeſareo. (Supplem. ad Vaill. p. 6.)

LEG. XXVII. Hujus fides ſolo teſtimonio Goltzii, et cl. Beauvais nititur, qui hanc legionem exſtare adſerit, ſed non indicatis ſtativis. (Abrégé p. 33.)

LEG. XXVIII. et XXIX. nondum emerſere, niſi ex Goltzii officina.

LEG. XXX. numus inſignis, et fidei indubitatae, qui multis jam annis in muſeo com. Arioſti ſervabatur, nunc in Caeſareum translatus. Serius ſimilis in muſeo comitis Roncalli repertus invitavit cl. Paciaudum, ut elegantem diſſertationem conſcriberet, quam *Animadverſiones philologicas* inſcripſit. Alium citat muſeum Lefroyanum ſupra laudatum. Ignoravit haec cl. Beauvais, qui denarium ſimilem tanquam unicum exſtare in muſeo Enneryano adſirmavit. (l. c.)

Hac legione XXX. poſterior alia reperta nondum eſt. Atque ex irrefragabili hoc numorum teſtimonio docemur, Antonio ſaltem tot legiones paruiſſe, quot hi denarii praedicant. Quibus nimio auctus hic numerus viſus eſt, nixis potiſsimum Dionis oratione, Auguſti aetate quinque tantum et viginti legiones conſtitiſſe adfirmantis, a) aliorum teſtimonia auctorum aut non viderunt, aut negligenda duxerunt. Teſte Appiano Octavianus biennio poſt pugnam Philippenſem ſub ſignis habuit legiones XL. plures, b) qua ſiducia negabimus Antonio legionum, quas numi memorant, numerum? Legionis XXX, quin et XXXV. meminit Cicero in variis ſuis epiſtolis, et Philippicis, quae copioſius enarrata vide apud Paciaudum. c) Quo tempore ad Actium pugnavit Antonius, teſte Plutarcho in litore ſtetere legiones XIX., in navibus viginti millia peditum, duo ſagittariorum. Adde exercitum Africanum Scarpo commiſſum, et ſparſa per tot provincias praeſidia, atque tum aude Antonio legiones XXX. negare. Tantum ad explicandos hos Antonii denarios ſatis eſto, nam alias eorum redibit mentio, quo loco totum numorum legionariorum agmen in unum cogam.

* * *

ANT. AVG. IIIVIR. R. P. C.
Navis praetoria.

CHORTIVM. PRAETORIARVM. *Aquila legionaria monili ornata inter duo ſigna militaria.* AV. (Pellerin Mel. I. p. 165.) AR. (Muſ. Caeſ.)

De cohorte praetoria haec Pomp. Feſtus. d) *Praetoria cohors eſt dicta, quod a praetore non diſcedebat. Scipio enim Africanus primus fortiſſimum quemque delegit, qui ab eo in bello non diſcederent etc.* Idem inſtitutum placuit imperatoribus qui ſucceſſere. I. Caeſar auctore Dione e) decimam legionem cohortem praetoriam ſibi delegit, quod confirmat ipſe Caeſar in ſuis Commentariis, ſuorum ignaviam militum his verbis perſtri-

a) L. LV. § 23. b) Bell. civ. L. V. c. 53. c) l. c. ſect. 3. d) in Praetoria
e) L. XXXVIII. § 47.

[illegible] a) quod ſi praeterea nemo ſequatur, tamen ſe cum ſola decima legione iturum, de qua non dubitaret, ſibique eam praetoriam cohortem futuram. Atque hoc modo Catilinae quoque cohortem praetoriam tribuit Cicero, ſed ex ſcortis conflatam. b) De Antonii cohorte praetoria non uno loco mentio apud Appianum. V. C. 710, cum jam bellum civile animo volveret, delegit ſibi ex omnibus, qui corpore, aliisque modis praeſtabant, in cohortem praetoriam optimum quemque, *ἐπιλεξαμενος ἐκ παντων στρατηγιδα σπειραν ἀνδρων, ἀριστων τα τε σωματα, και τον τροπον.* c) quam deinde *cohortem regiam*, *σπειραν βασιλικην* invidioſe appellavit Cicero. d) Alibi milites emeritos ab Octaviano, et Antonio cohortibus praetoriis adſcriptos idem Appianus refert. e) Octavia, ut Antonium ſibi demereretur, ad maritum iter ingreſſa ſecum duxit *ἐπιλεκτους στρατιωτας δισχιλιους εἰς στρατηγικας σπειρας κεκοσμημενους ἐκπρεπεσι πανοπλιαις*, *delectorum militum duo millia in praetorias cohortes omni armorum genere inſigniter ornata.* f) Habet Antonii cohors praetoria in denario aquilam legionariam, ſed eandem cohortem dictam quoque fuiſſe *legionem*, mox ex Dione, et Caeſare vidimus. Habet denarius *ἀρχαϊκον* CHORTIVM pro COHORTIVM, quo et utitur marmor Gruteri, g) in quo Marcianus dicitur miles CHORT. XII. Valuit deinceps *chors*, [illegible] in re ruſtica ad deſignanda villarum ſepta, at in re militari priore obliterato tantum *cohors*. Sic et in numis legionum ſub Gallieno percuſsis: COHH. PRAET. VI. P. VI. F. Monilis, quo harum cohortium aquila in hoc denario ornatur, cauſam ignoro. Certe ipſarum legionum aquilae illo carent.

* * *

ANT. AVG. IIIVIR. R. P. C.
Navis praetoria.
CHORTIS. SPECVLATORVM. *Tria ſigna militaria, aut verius haſtae coronis exornatae, et navium proris infixae.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De ſpeculatoribus veterum multa praeclare collecta vide in diſſertatione Chriſtiani Schwarzii de hoc argumento, ex cujus induſtria haec tibi in pugnum contracta ſiſto. Speculatorum varia apud veteres munia, et notio. Speculatores fuere iidem, qui exploratores, Graecis *ὠτακουσται, ἐποπται*, eorumque opera valuit non modo in re militari ad deprehendenda hoſtium conſilia, ſed et civili, ac tum a delatoribus non differebant. Varro: h) *Speculator, quem mittimus ante, ut reſpiciat, quae volumus.* Ex cauſa ſimili ſic dicebantur etiam homines curioſi, et intima rimantes. Speculatores in re item militari appellabantur etiam, qui ex ſpeculis, ſeu locis editis hoſtium motus et incurſus explorabant, ſpeculabanturque, et excitato igne procul ſignificabant, dicti Graece *κατασκοποι, διοπτηρες*, cumque ad eosdem pertineret etiam, curriculo, quae e re forent, nunciare, dicti et hemerodromi, ingens die uno emetientes curſu ſpatium teſte Livio. i) Secundum Fe-

---

a) B. Gall. L. I. c. 40. b) in Catilin. II. c. 10. c) B. C. L. III. c. 45. d) Appian. l. c. c. 5[illegible]. e) L. V. c. 3. f) Plut. in Ant. p. 940. g) pag. 538. 8. h) de L. L. Lib. [illegible]. i) L. XXXI. c. 24.

ſtum [a]) *Speculator ab exploratore hoc diſtat, quod ſpeculator hoſtilia ſilentio perſpicit, explorator pacata clamore cognoſcit.* Imperatorum aetate fuere ſpeculatores quaſi apparitores, et cuſtodes corporis, unde Tacitus conjunxit manum *praetoriarum cohortium, et ſpeculatorum,* [b]) et Suidas: Σπεκελατωρος, τυ δορυφορυ. Quare ſaepe in marmoribus ſpeculatores cohortibus praetoriis immixtos videas, ut: SPEC. COH. IIII. PR. Speculatores denique dicebantur etiam, quorum erat, capite damnatos ſupplicio adficere, cujus illuſtre exemplum ſuppeditat Seneca. [c]) Vnde in gloſsis Graeco-barbaris ſpeculator idem, quod carnifex, Graece, ὁ δημιος, ἀποκεφαλιστής. Hujus naturae, niſi forte regius fuit apparitor, erat is, quem Marcus evangeliſta ad amputandum Ioanni caput miſſum narrat, [d]) και εὐθεως ἀποστειλας ὁ βασιλευς σπεκελατωρα κ. τ. λ. Latina vulgata vertit *ſpiculator*, quaſi ea vox derivanda eſſet a geſtato ſpiculo. Perperam; nam in vocabulo σπεκυλατωρα nullus hactenus deprehenſus codicum diſſenſus.

At vero chortem ſpeculatorum, quam denarius hic offert, ad rem maritimam pertinuiſſe, defixae navium prorae abunde indicant. Non eodem ſtudio video praeſtantem Schwarzium in iſtud rei navalis munus inquiſiviſſe, contentum fere, Vaillantii in hunc numum commentarium recitare. Iam vero ſpeculatores maritimi idem in mari munus obibant, quod ſpeculatores in terra ex locis editis, exploratores, et quos dixi, hemerodromi. Inſigne ejus teſtimonium exhibet Vegetius: [e]) *Scaphae tamen,* inquit, *majoribus Liburnis EXPLORATORIAE ſociantur - - - per has et ſuperventus fieri, et commeatus adverſariorum navium aliquando intercipi aſſolet, et SPECVLANDI ſtudio adventus earum, vel conſilium deprehendi. Ne tamen exploratoriae naves candore prodantur, colore Veneto, qui marinis eſt fluctibus ſimilis, vela tinguntur et funes, cera etiam, qua ungere ſolent naves, inficitur. Nautae quoque, vel milites Venetam veſtem induunt, ut non ſolum per noctem, ſed etiam per diem facilius lateant explorantes.* Teſte Polybio Scipio in Hiſpania Poenos aggreſſurus *praemiſit binas Maſſilienſium celoces ſpeculatorias,* προαπεστειλε κατασκεψομενας δυο ναυς ταχυπλοουσας Μασσαλιωτικας. [f]) Id genus naves etiam Cn. Pompejum ad bellum civile contraxiſſe, docet Plutarchus: [g]) ἠσαν δε πεντακοσιων μεν ουκ ἐλαττους αἱ μαχιμοι, Λιϐυρνιδες δε και ΚΑΤΑΣΚΟΠΙΚΑ και ἀφρακτα παμπληθη, *erant naves bellicae haud infra quingentas, Liburnicarum, SPECVLATORIARVM, et apertarum immenſus numerus.* Huc pertinuit M. Staberius, qui in marmore Muratorii dicitur centurio COHortis VI. SPECVLATorum CLASſis MISENenſis. [h]) Igitur quemadmodum Antonius, ut ad numum praecedentem diximus, ex militibus optimum quemque ſelegerat, ex quibus praetoriam ſuam cohortem conflaret, ita veriſimile eſt, eum ex optimis quibusque claſſi-

a) in Explorare. b) Hiſt. II. c. 33. c) de Ira L. I. c. 16. d) Cap. VI. v. 27. e) L. IV. c. 37. f) Hiſt. L. III. c. 96. g) in Catone min. c. 54. h) pag. 865. 3.

[illegible] ſe[illegible]iſſe. cohortem, quae ſeſe in navalibus ſuis expeditionibus ſtiparet, et eſſet cohortis [illegible] praetoriae maritimae, in multiplicibus maris periculis propter rei navalis peritiam uſui futurae. Cumque utriusque generis cohortes, illae *praetoriae* et hae *ſpeculatorum* magno eſſent in honore, quod eorum ſidei ſalutem ſuam commiſerat, factum obſervantiae cauſa, ut eorum etiam nomina huic numorum ſuorum claſſi inſcriberet. Tres navium prorae, quae haſtis adſixae in his denariis conſpiciuntur, roſtris carent, ſed quibus naves ſpeculatorias caruiſſe revera teſtatur Livius: [a]) *Livius una et octoginta roſtratis navibus, multis praeterea minoribus, quae aut apertae roſtratae, aut ſine roſtris ſpeculatoriae erant, Delum trajecit.*

NVMI AENEI

Praefectorum M. Antonii.

Copioſa haec quoque monetae Antonianae claſsis, et quia rite propoſita explicataque ejus aevi hiſtoriam multum illuſtrat, placuit hujus argumenti numos in unum conferre ſubjectis commentariis, quibus majorum noſtrorum de iis opiniones aut ſtabilire, aut refellere adlaborabimus.

M. Fonteius Capito.

M. ANT. IMP. COS. DES. ITER. ET. TERT. III - - - *Capita jugata, Antonii nudum, et muliebre.*

FONTEIVS. CAPITO. PROPR. - - - *Navis cum velo.* AE. II. III. (Morelli, Vaill.)

De hoc Fonteio Antonii amico actum in gente Fonteia.

M. Oppius Capito.

M. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Duo capita virilia nuda jugata, quorum anterius eſt Antonii, poſterius juvenile, quibus adverſum eſt tertium muliebre nudum.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAE. CLASS. *Navis cum velo, infra* Γ, *et triquetra.* AE. m. m. (Muſ. Piſani tab. III.)

Alius, ſed in quo tertium caput muliebre diademate redimitur. AE. m. m. (Morelli in fam. Oppia.)

Eadem epigraphe. Capita jugata, Antonii nudum, et muliebre.

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. F. C. *Navis cum velo, infra* A *et globus.* AE. III. (Morelli, et Vaill. in Oppia.)

Eadem epigraphe. Capita ſe reſpicientia, Antonii nudum, et muliebre diadematum.

M. OPPIVS. CAPITO. PRAEF. C. - - *Navis ſine velo, infra* B. AE. III. (Morelli in Oppia.)

M. ANT. IMP. IT. COS. DESIG. IT. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo ſe reſpicientia, Antonii nudum, muliebre alterum, pone quod prora navis.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAE. CLASS. F. C. *Navis cum velo, infra* B. AE. II. (Vaill. Morelli.)

---

a) L. XXXVI. c. 42.

M. ANT. IMP. ITER. COS. DESIG. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita jugata Antonii nudum et muliebre.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. *Navis cum velo, in imo* A. AE. III. (Theupoli pag. 7 collata correctione ſub fin. Tom. II.)

M. ANT. IMP. TER. COS. DES. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo ſe reſpicientia, Antonii nudum, et muliebre nudum.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. F. C. *Duae figurae, togata una, ſtolata altera in quadrigis hippocamporum, pone* HS, *in imo* ΔI. *et arula.* AE. m. m. (Morelli in Oppia.)

M. ANT. IMP. COS. DES. IIIVIR. R. P. C. *Capita tria, ut ſupra in numo hujus Oppii primo.*

M. OPPIVS. CAPITO. PROPR. PRAEF. CLASS. *Navis cum velo, infra* Γ, *et triquetra.* AE. I. (Pembrock P. II. tab. 58, et P. III. tab. 46.)

Si hujus inſcriptio numi talis eſt, qualis perhibetur, neceſſe eſt, notam III bis accipiendam, ſic ut primum efficiat: COS. DES. III., deinde IIIVIR. R. P. C.. Etenim Antonius COS. DES. non fuit, niſi anno V. C. 709, ſed quo is tempore IIIVIR nondum fuit.

De hoc Oppio Capitone Antonii praefecto nihil ſuppeditat hiſtoria vetus. M. Oppium quendam aetate IIIvirorum memorat Dio. [a]) Oppium Statianum Antonii in bello Parthico ducem, ſed a Parthis V. C. 718 caeſum narrant Dio, aliique.

* * * *

L. Sempronius Atratinus.

M. ANT. IMP. TER. COS. DES. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo ſe reſpicientia, Antonii nudum, muliebre diadematum.*

L. ANTONIVS. AVGVR. PRAEF. CLASS. F. C. *Duae figurae, togata una, ſtolata altera in quadrigis hippocamporum, pone* HS, *in imo* Δ *et arula.* AE. I. (Morelli in Anton. et Sempron. Vaill. Hiſt. Ptolem. p. 195.)

Eadem epigraphe. Capita duo ſe reſpicientia, Antonii nudum, muliebre nudum.

L. ATRATINVS. AVGVR. COS. DESIG. *Navis cum velo, ſupra duo pilei Dioſcurorum, infra* B. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

M. ANT. IMP. TER. COS. *Capita duo ſe reſpicientia, Antonii nudum, et muliebre nudum.*

L. ATRATINVS. AVGVR. COS. DES. *Navis cum velo, infra* B. AE. II. (Morell.)

Eadem epigraphe. Capita duo virilia nuda jugata, quorum anterius eſt Antonii, poſterius juvenile, ex adverſo tertium muliebre.

L. ATRATINVS. AVGVR. COS. DESIGN. *Navis cum velo, in imo triquetra, et* Γ. AE. I. (Muſ. Theup. p. 8.)

M. ANT. - - - - IIIVIR. R. P. C. *Capita jugata Antonii, et muliebre.*

- - - TINVS. AVGVR. *Navis cum velo, in imo* A. AE. II. (Ibid.)

L. Sempronium Atratinum magnae iſſe apud Antonium auctoritate, in

a) L. XLVIII. § 53.

liquet, quod Antonius jam inde a quinquennio deſignatus conſul iterum, quem magiſtratum iniit V. C. 720, eodem die, qui proceſsit, Atratinum pro ſe conſulem ſuffecit. [a]) Quare jam ante ab Antonio deſignatus jure ſe in numis vocat *conſulem deſignatum.* Fuiſſe augurem, ex ſolis his numis docemur.

* * *

L. Calpurnius Bibulus.

M. ANT. IMP. TER. - - - *Capita duo ſe reſpicientia, Antonii nudum; et muliebre nudum.*

L. BIBVLVS. M. F. PR - - - *Duae figurae, togata una, ſtolata altera, in quadrigis hippocamporum, pone* HS, *in imo* Δ *et arula.* AE. m. m. (Muſ. Caeſ.)

M. ANTONIVS. M. F. COS. ITER. IIIVIR. R. P. C. *Caput Antonii nudum.*

L. BIBVLVS. M. F. PRAE. CL. F. C. *Prora navis.* AE. III. (Morelli.)

M. ANT. IMP. TER. COS. DESIGN. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita duo ſe reſpicientia, Antonii nudum, muliebre diadematum,* In alio: *Capita ſimilia, ſed jugata.*

L. BIBVLVS. PRAEF. CLASS. *Navis cum velo.* AE. I. (Vaill. Hiſt. Ptol. p. 197.)

Eadem epigraphe. Capita duo jugata, Antonii nudum, muliebre diadematum.

L. BIBVLVS. M. F. PRO. SIC. *Navis cum velo.* AE. II. (Vaillant in fam. Anton. et in Hiſt. Ptol. p. 197, at idem in eodem numo in gente Calpurnia legit PROC. SIC. id eſt: *Proconſul Siciliae,* et quam eſſe veram lectionem, in ejus numi explicatione tuetur.

- - - AVG. IIIVIR. R. P. C. *Capita tria, ut in numo primo Oppii Capitonis.*

L. BIBVLVS. M. F. PR. DESIG. *Navis cum velo, in imo triquetra et* Γ. AE. I. (Theupoli.)

L. Bibulus, filius haud dubie ejus M. Bibuli, qui primum I. Caeſaris in conſulatu conlega, deinde in bello civili hoſtis attritis indefeſſo labore viribus mortuus eſt V. C. 706. [b]) De noſtro L. Bibulo haec refert Appianus, quibus praeterea praeſentes numi praeclare illuſtrantur, [c]) fuiſſe in proſcriptorum numero, ſed in gratiam receptum, ſubinde ab Antonio *praefectum claſſi,* pacis conditionum inter Antonium, Caeſaremque ſaepe fuiſſe internuncium, denique Syriae ab Antonio praefectum in hac provincia deceſsiſſe. De epigraphe PROC. SIC. agam infra in commentariis.

L. Pinarius Scarpus.

M. ANTON. IMP. COS. DES. ITER. ET. TER. IIIVIR. R. P. C. *Capita jugata, Antonii nudum, et muliebre.*

L. PINAR. SCARPVS. IMP. *Navis cum velo, infra* AF. AE. I. (Angelloni

a) Dio L. XLIX. § 39. b) Caeſar de B. C. L. III. c. 18. Dio L. XLI. § 48. c) B. C. L. V. c. 38.

Hiſt. Aug. poſt pag. 19 num. 10. 11.)

De hoc Scarpo Antonii ſocio, et exercitui Africano praefecto, et ejus denique proditore vide, quae diximus in numis gentis Pinariae.

* * *

Pacuvius, *vel Q. Paquius Rufus.*

De hoc vide numos gentis Pacuviae.

* * *

Praefectus incertus.

M. ANTON. - - - CLEOPATRA. *Capita jugata Antonii et Cleopatrae.*

- - - PRAEF. CLASS. *Navis cum velo.* AE. I. (Morelli et Vaill. in fam. Anton.)

* * *

In hanc numorum claſſem copioſe commentati ſunt Seguinus, a) Panelius, b) Vaillantius, c) Havercampus, d) aliique pauci. Noviſſime eam illuſtrandam ſuſcepit eruditus Abbas Mazzolenus contexta larga diſſertatione, quam reperias in ejus Animadverſionibus in numos muſei Piſani pag. 163. At vero in omnibus his eruditorum tentaminibus plus conatus, quam profectus reperio. In cauſa eſt, cum quod aliorum ſimilium ſubſidio nobis opus adhuc eſt, tum quod ii, qui ad nos pervenere, male plerumque ab aevi injuriis habiti ſunt. Quo factum, ut non modo auctores hi inter ſe, ſecumque ipſis ſaepe diſſentirent, ſed et eorum decreta in conjecturas denique abeant. Quare conſultius puto, ut legentium taedium ſublevem, in iis commemorandis, tum et elevandis, ſtabiliendisve tenere modum, atque iſtud ſatagere tantum, ut, quae certa ſunt, quaeque adhuc dubia, intelligamus.

Potior controverſia in definiendo capite muliebri, quod Antonii capiti ſociatur, quod plerique eſſe Cleopatrae exiſtimant, at Mazzolenus in adſerenda Octavia Octaviani ſorore, Antonii uxore totus eſt. Controverſum etiam, cujus ſit caput juvenile, quod in nonnullis numis, primo Oppii, quarto Atratini, quinto Bibuli cum Antonii capite jugatur, Vaillantio, aliisque in Caeſarionem I. Caeſaris ex Cleopatra, vel Antyllum Antonii filium inclinantibus, dum Mazzolenus ipſum in eo Octavianum videt, additamque juxta Octaviam, quae Antonium maritum, et Octavianum fratrem reſpicit. Mazzoleni argumenta praecipua ſunt: Ex ipſo, inquit, ſignatae hujus monetae tempore conſequi, capita haec Cleopatram referre non poſſe. Nam cum horum nonnulli ſignati jam ſint inde ab anno V. C. 715, quod ex literis A. B. Γ. Δ colligitur, quibus indicari annos praefecturae in ſingulis praefectis ſtatuit, veriſimile non eſſe, quo tempore magna conſtabat amicitia Antonium inter ac Caeſarem, agente potiſſimum Octavia, auſurum fuiſſe Antonium poſthabita legitima uxore pellicis Cleopatrae vultum cum ſuo in numis ſociare, neque eam cum Antonio conjunctam, niſi an

a) Sel. num. p. 106. b) Num. ciſt. p. 68. c) Hiſt. Ptol. et in Num. fam. d) ad Fam. Morell.

annum V. C. 722, quo uterque IIIvir rupta concordia bellicum ſonuit. Ad haec cum in nonnullis ex horum genere videatur triquetra, certum, ut ait, Siciliae ſymbolum, quin et ipſe Bibulus dicatur proconſul Siciliae, et conſtet, pulſo Sex. Pompejo Siciliam omnem in poteſtatem Octaviani veniſſe, quin ullam ejus partem obtineret Antonius, veriſimile rurſum non eſſe, praetores ab Octaviano conſtitutos, quos inter fuiſſe Bibulum numus docet, Antonium cum Cleopatra, praeterita Octavia, voluiſſe in moneta proponere, certa Octaviani offenſione. Vultus, inquit, ſi ſpectentur, juvenilem cum Antonio conjunctum omnino referre Octavianum, muliebrem autem Octaviae nullo pacto convenire. Quocirca nullum in hos numos jus eſſe aut Cleopatrae, aut Caeſarioni, aut Antyllo. En ſumma Mazzoleni capita.

Verum in hac viri eruditi doctrina complura video non ſatis ſtabilita, nonnulla etiam falſa. Ait I., adverſari Cleopatrae tempora, quibus hi ſignati numi; at haec ille computat ex literis ſolitariis A, B, Γ, Δ, quibus non dubitat indicari annos praefecturae, quo admiſſo certum utique foret, horum numorum complures anno V. C. 715, conſtante adeo inter utramque IIIvirum amicitia, cuſos eſſe. Exemplo eſto numus L. Atratini cum litera Δ, ſive anno IV. Quoniam in hoc numo Antonius dicitur COS. DES. ITER. ET. TER., ſignari non potuit poſterius anno V. C. 719, nam anno proximo, quo conſul II. proceſsit, dici coepit COS. DES. TER. Si ergo Atratini annus Δ coincidit cum anno 719, neceſſe eſt, ejusdem annum A, quem habet numus quintus Atratini, incidere in annum 715, quo tempore nupta Antonio recens Octavia Cleopatrae in aere publico vultum merito excludit. At enim facile eſt, ſententiae hujus fallaciam oſtendere. In omnibus Atratini, Oppii, Bibuli numis, qui in antica habent tria capita, in averſa triquetram, alia litera non legitur, quam Γ, ergo omnes hi praefecti nonniſi tertio ſinguli ſuae praefecturae anno velut certa quadam praefixa regula eundem ſibi typum legerunt? Deinde in omnibus eorundem praefectorum numis, qui habent ſingularem typum duarum figurarum hippocampis vectarum, exſtat litera Δ, ergo idem ſingulis placuit quarto demum praefecturae ſuae anno? Quid vero literae ΔI. in numo VII. Oppii? an et hinc annum XIV. exſculpes? Advertit hic nodus Mazzolenum, verum cum ſolvere facile non poſſet, effugio uſus eſt parum idoneo. a) Harum ergo literarum ſenſum aeque incertum puta, atque earum, quas in aeneis Lollii, tum et urbium Thraciae, Syriae, aliarumque regionum magno numero obvias habemus. Sane numi praeſentis argumenti aliud certum natalium ſuorum tempus non manifeſtant, quam illud, quod ex Antonii inſcripto conſulatu petitur, nimirum hos cuſos ante aditum conſulatum II. V. C. 720, alios deinceps. Vacillat ergo argumen-

a) pag. 168.

tum, quod in Octaviae favorem a tempore ſignatae hujus monetae petitur.

Ait II., praetores in Sicilia poſt exactum Pompejum ab Octaviano conſtitutos auſuros non fuiſſe cum Antonio ſociare Cleopatram neglecta Octavia patroni ſui ſorore. Hos ipſos autem praetores fuiſſe Siciliae praefectos, arguere triquetram, numumque, in quo Bibulus dicitur PROC*onſul* SIC*iliae*. Omnia in hac oratione male cohaerentia, tum aperte falſa. Trium, ut in praefixo catalogo vidimus, habemus praetorum numos triquetra inſignes, Oppii, Atratini, Bibuli, quos omnes ſi praetores Siciliae ſtatuas, neceſſe erit ſtatuere etiam, fuiſſe omnes tres ejus provinciae praetores uno eodemque anno V. C. 719, non prius, nam Sex. Pompejus nonniſi exeunte anno praecedente 718 victus per ſuos antea homines inſulae res procuravit, non poſtea, nam anno ſequente Antonius jam proceſsit conſul II.; at in omnium horum trium numis notatur conſulatus II. nondum initus, nempe COS. DES. ITER. ET. TER. In unum vero annum tres varios compingi praetores, an non abſurdum? At, inquit, triquetra Siciliae praetores haud dubie arguit. En tibi ſymbolum hocce fatalem illum ſcopulum, in quo navim adliſere viri ſummi, Spanhemius, Vaillantius, Havercampus, Mazzolenus, aliique omnes, dum eo duce numis his Siciliam natale ſolum imputant. Novi, triquetram eſſe vulgatum Siciliae ſymborum, at non ſolius, niſi et numos Sueſſae Campaniae, Metaponti et Veliae Lucaniae, Aſpendi Pamphyliae, Selges Piſidiae, principum Olbenſium Ciliciae velis in Sicilia eſſe ſignatos, in quorum omnium numis, ut ſuo loco diximus, luculentam, et Siculae ſimillimam habemus triquetram. Novi, eam in Siculis notare tria inſulae promontoria, at idem ſymbolum in aliarum regionum numis aliud notare poteſt, ac debet. Sic monogramma XP. in numis inferioris aevi notare Chriſtum, confeſſum eſt, at idem in numis Ptolemaeorum aliud notare debere quis dubitabit? Ex quo apparet, triquetram nimium fallax eſſe monetae Siculae argumentum. At Bibulus in numo ſimili dicitur PROC*onſul* SIC*iliae*, magiſtratum ergo hi in Sicilia obtinebant. Iſtuc ibam. Mirum, in quae abſurda numus hic a Vaillantio promulgatus eruditos averterit. Primum Vaillantius patere ex hoc numo ait, *Siciliam fuiſſe in Antonii poteſtate, quod ipſum Dionis quoque verbis confirmat.* Fuiſſe ergo Bibulum ab Antonio in Sicilia conſtitutum proconſulem, et ab hoc praeſentem numum in Sicilia cuſum. [a]) Vaillantium temere ſecutus eſt Havercampus. [b]) Non immorabor inconſultae huic orationi, quando jam Mazzolenus abunde probavit, nunquam Antonio jus ullum in Siciliam fuiſſe, et Dionis locum male Vaillantio intellectum. Aliter ergo aenigma explicat Mazzolenus, ſed et aliter peccat. Ait, Bibulum pro Caeſare fuiſſe Siciliae proconſulem, ſignaſſe tum in ea inſula hunc numum juncta cum Antonio, quod aliter fieri non poterat, Octavia. Subinde V. C. 722 Bibulum a Caeſare ad An-

a) in fam. Anton. p. 220. b) ad Morell. fam. p. 25.

Antonium tranſiviſſe, ejus copias navibus contra Caeſarem transvexiſſe, acceptaque provincia Syria paullo poſt in ea mortuum, quae omnia teſtimoniis Dionis et Appiani comprobata putat. a) At perperam: falſum enim, aut certe nullo auctore probari poteſt, Bibulum unquam Caeſari adhaeſiſſe. Dio, qui V. C. 722 permiſſum a Caeſare ſuis ad Antonium tranſitum memorat, nihil de transgreſſo ad Antonium Bibulo pronunciat, quem tamen Dionis locum citat vir eruditus. Appiani verba peſsime intellecta Mazzoleno. Is cum in actis anni V. C. 711 aliquot exempla enarraſſet virorum illuſtrium, qui a IIIviris proſcripti inſperato ſalutem reperere, haec de Bibulo item proſcripto tradit: b) *eum una cum Meſſala in gratiam receptum, et claſſi praefectum ab Antonio, conditionum pacis inter Antonium, Caeſaremque ſaepe fuiſſe internuncium, denique Syriae ab Antonio praefectum in hac provincia mortuum.* Nihil hic Appianus de Bibulo Caeſari adhaerente, nihil de eo ad Antonium transgreſſo, nihil de ductis ab eo V. C. 722 contra Caeſarem copiis commemorat; quin ut Appiani verba accipienda omnino ſunt, patet, Bibulum inde ab anno V. C. 711, quo IIIviris reconciliatus eſt, conſtanter Antonio adfixum in ejus fide ad extremum perſeveraſſe. Abſurdum praeterea videri poſsit, ſi Caeſaris fuit Bibulus in Sicilia proconſul, eum proconſulatus ſui numis caput non Caeſaris, cui paruit, ſed Antonii alieni potius intuliſſe. At, inquies, ſi Bibulus non fuit praefectus Caeſaris, cui paruit Sicilia, fuit autem praefectus Antonii, ad quem Sicilia non pertinuit, quis deinde erit hujus numi explicatus? Opinare, numi epigraphen male a Vaillantio lectam, quod factum ſaepe alias, ſublata eſt omnis difficultas. Ejus vero opinandi ratio non ſimplex, I. numus, in quo Bibulus dicitur proconſul Siciliae, a nemine alio editus reperitur. Eum Vaillantius citat ex muſeo regio, c) ac tum mirum, cimelium tam rarum fugiſſe Morellii in perquirendo induſtriam. II. nullum aliud novi exemplum in numo ſeu Latine, ſeu Graece inſcripto, proconſulem, ſeu propraetorem adſcripſiſſe nomen provinciae, in qua magiſtratum geſsit, ut in praeſente PROC. SIC. Denique III. videtur numus hic eandem habere inſcriptionem, quam praefert Theupolianus, quem in Bibuli numis poſtremum propoſui, in quo is dicitur PR. DESIG., pro quo Vaillantius facile legere poterat PROC. SIC.

Ex his ergo, quae modo diſputavi, nequaquam ſequitur, agnoſcendam in his numis Octaviam propterea, quod non modo temporis ratio, quo ſignati hi numi, ſed et praetores Caeſaris, a quibus cuſi in Sicilia ferebantur, Cleopatram cogant inficiari. Reliqua ergo diſputatio ad vultus lineamenta, et capitis cultum redit. His in conſilium vocatis adfirmat Mazzolenus, I., faciem muliebrem in his numis multum abludere ab ea, quam in certis Cleopatrae numis intuemur, II. in omnibus id genus numis, qui ſibi ob oculos venere, nunquam ſibi caput illud muliebre viſum diademate revinctum. Vni ergo in

a) Pag. 173 ſeq.

b) B. C. L. IV. c. 38.

c) Hiſt. Ptol. p. 197.

hos numos Octaviae jus eſſe. Argumento a lineamentis petito non immorabor, cum quod haec, praecipue in numis externis, ſint fallacia, tum quod dempto numo unico, quem in ejus moneta dabo, monumentum aliud non habemus, quod indubitatam nobis Octaviae effigiem offerat, cum qua adeo praeſentium numorum vultus poſsimus conferre. Ad capitis cultum quod attinet, vidimus in praefixo catalogo, ex auctorum indicio ſaepe caput illud adſeri diademate redimitum; quod ſi verum, quis Cleopatram inficiabitur? Sed Mazzoleno judice temere illud ornamentum a Morellio, aliisque adſictum eſt, quam quidem ego ſententiam calculo meo neque repudiare poſſum, neque approbare; non hoc, quia tot teſtes diadema ſtabiliunt, non illud, quia et ipſe experientia doctus cogor profiteri, nonnullos eruditos revera mulieri diadema praeter veritatem adſinxiſſe, credo, quod mulierem, quam eſſe Cleopatram citra dubium dixerunt, eſſe diadematam oporteret. Si iſtud in Morellio probavero, cujus celebrata eſt in numorum pictura adcuratio, multo magis ſuſpicio feriet ſolutiores alios. Video nimirum, in binis Ciſtophoris, quos Morellius in familia Antonia tab. 2 ſiſtit, additum caput muliebre cinctum diademate, quo tamen illud caret in numis iisdem, atque integerrimis muſei Caeſarei, muſei Albani, et quos exhibet Panelius. a) Si ſic peccatum in numis, qui per volumen, et metallum minus detrimenti accepere, jure poſſumus ſuſpicari, in aeneis, qui corruptioni plus patent, et quorum multi exiguo ſunt volumine, diadema quoque ab antiquariis de ſuo, et ex praejudicata opinione fuiſſe additum.

Atque his perpenſis omnibus apparet, quam ſit difficile, in hoc diſsidio ſeu Octaviae, ſeu Cleopatrae partes tueri. Vt tamem meam hac quoque in cauſa conjecturam proferam, non magnopere alienum me a Mazzoleni ſententia profiteor, opinantis, muliebri huic capiti in nullo id genus numo additum diadema. Iſtud ſi verum, quoniam Cleopatra vere regina fuit, et in certis ejus numis, in quibus praecipue denarium puto, quem in moneta Antonii ad V. C. 720 deſcripſi, ejus caput conſtanter habetur diadematum, videtur etiam conſequi, ſi caput in hujus, de qua agimus, claſsis numis eſſet Cleopatrae, non debere regio iſto, ſibique debito inſigni carere. Equidem video, objici mihi poſſe aeneum Oppii, quem Vaillantius in Antonia tab. XV. n. 47, Morellius tab. XI. n. 2 edidere, in quo pone caput muliebre non diadematum eſt prora navis, quod attributum certam nobis Cleopatram facit, ut videre eſt ex eodem denario a me ad annum 720 producto. At enim quemadmodum, ut continuo diximus, peccatum ab antiquariis addendo diadema, quo loco abeſſe debuit, ſic peccari facile potuit omittendo, praecipue cum is, quem Morellius ſiſtit, inſignia ab aevo vitia fecerit. Quod ſi in horum nonnullis vere eſt caput diadematum, atque adeo Cleopatrae, ejus reginae in his numis propoſitae duplicem video ad-

a) Num. Ciſtoph. p. 69.

ſerri poſſe cauſam. Primam, quod ex Dione video, [a]) Antonium jam anno V. C. 718, et quod ſequitur, amico adhuc Caeſare, ſic Cleopatrae amore inſaniviſſe, ut non dubitaret, natis ex ſe, et Cleopatra liberis multas Arabiae, Phoenices, Palaeſtinae, Cretae partes, ipſam etiam Cyrenen, et Cyprum, Romanas nempe provincias elargiri, mox V. C. 720, ut ad hunc annum dixi, pulcherrimas iisdem Aſiae, Africaeque provincias addicere. Tantum facinus qui auſus erat palam atque in luce attentare, levius certe aliquid auſus eſt, cum *in* moneta *hac* aenea *atque ignobili reginam* pellicem *ſibi ſociari eſt* paſſus, *neque* neceſſe eſt cum Mazzoleno ſtatuere, non poſſe Antonium cum Cleopatra componi ante annum V. C. 722, quo tandem rupta inter utrumque IIIvirum pax, quando *multo* ante Antonium graviora auſum *videmus. Altera* cauſa peti poteſt a libidine praefectorum. Conſtat, horum alios, quos reverentia Romani nominis tenuit, graviter tuliſſe immoderata haec Antonii in Cleopatram ſtudia, et fuiſſe etiam, qui hac una de cauſa ad Caeſaris partes transirent. At fuere etiam, qui turpis quaeſtus cauſa eam inſaniam aut ferebant, aut etiam approbabant. *Ex horum* numero fuiſſe Canidium Craſſum, *unum* ex praecipuis Antonii ducibus, numi ipſi docent; nam non erubuit homo impurus, numo Aegyptio Cleopatrae ſolius, quem in hujus reginae moneta deſcriptum dedimus, nomen ſuum inſcribere, nimirum ut queritur Horatius: [b])

Romanus (eheu poſteri negabitis)
Emancipatus feminae
Fert vallum, et arma miles, et ſpadonibus
Servire rugoſis poteſt.

Atque huc vere pertinet, quod refert Dio, [c]) Cleopatram ita ſibi Antonium, et ceteros, qui in aliqua apud eum exiſtimatione fuerant, velut incantatione quadam devinxiſſe, ut ſibi imperium in Romanos ipſos auderet polliceri. Horum ergo alii, qui magis ſobrii fuere, poterant Antonio Octaviam conjugem legitimam, alii Cleopatram adulteram ſociare. Sed haec copioſius illuſtranda permittamus tempori, quod forte aliquando plures hujus argumenti numos, eosque magis integros ſpectandos dabit.

Superſunt explicanda aliqua, quae ad inſcriptiones, et typos ſpectant.

In nonnullis poſt omnes praefecti titulos adduntur literae F. C. Novam ſententiam commentus eſt Panelius, eas explicans: PRAEFectus CLaſſi Foederatarum Copiarum, quam refutare piget. Eas literas jam habuimus in numis Vticae, et in denariis Eppii, in quorum examine diximus, eos ſignificare: *Flandum*, vel *Feriundum Curavit*, quam explicationem maluit quoque Bimardus. [d]) Literas in his numis ſolitarias A, B, Γ, Δ, ΔΙ non poſſe indicare annos praefecturae, ſed notare aliquid incertum, ſupra in ipſis his commentariis diximus. Ignota etiam ſignificatio literarum HS, quae ſunt in nonnullis aeneis majoris formae. Havercampus ſimili nota in numo Atratini putabat in-

a) L. XLIX. § 32. b) Epod. Od. IX. v. 11. c) L. L. § 5. d) ad Iobert. T. II. p. 136.

dicari muſeum ad ſocios Ieſu ſpectans,[a]) quod abſurdum laborioſus hic, at parum adcuratus ſcriptor non dixiſſet, ſi reflexiſſet animum ad ſimilem numum Oppii apud eundem Morellium.

Singularis typus in numis Oppii, Atratini, et Bibuli: *figurae duae, togata una, ſtolata altera in hippocamporum quadrigis vectae.* Vaillantius in his Antonium, et Cleopatram agnoſcit, putatque, hoc typo adludi ad triumphum de capta Armenia, ejusque rege Artavasde. Ignoſcendus hic error Vaillantio, cujus numus vitiatus fuit, at non perinde Havercampo idem cum Vaillantio ſentienti; [b]) nam nactus numum integrum, in quo Antonius dicitur COS. DES. ITER. ET. TER., intelligere debuit, eum ſignatum, antequam Antonius de Armenia triumpharet. Allegoricus certe eſt typus, ſed cujus ego, parum in obſcuris audax, explicationem non tento.

De typo triquetrae egi in ipſis commentariis.

* * *

Inter duces M. Antonii commemorandus hic foret P. CANIDIVS. CRASSVS. LEG. A. P., vel, ut Mediobarbus legit: LEG. AF. [c]) unde Spanhemius LEG*atum* A*rmeniae* P*rovinciae* conficit, [d]) Mediobarbus LEG*atum* AF*ricae.* Verum cum hic numus certa ſit merx Goltziana, negligendum puto, donec a viris idoneis adprobatum videro.

* * *

Numi alii commatis peregrini.

M. ANTONIVS. IMP. COS. DESIG. ITER. ET. TERT: *Caput Antonii hedera redimitum, infra lituus, omnia intra coronam hederaceam.*

IIIVIR. R. P. C. *Ciſta Bacchi inter duos ſerpentes, cui imminet caput muliebre nudum.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Eadem epigraphe. Capita jugata, Antonii hedera redimitum, et muliebre nudum.

IIIVIR. R. P. C. *Ciſta Bacchi inter duos ſerpentes, cui inſiſtit Bacchus ſtolatus d. cantharum, ſ. thyrſum.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Eſt uterque hic numus ex Ciſtophororum genere, de quorum natura typisque hic non agimus, contenti, ea ſolum attingere, quae in his ad Antonium pertinent. Quem in numo anni V. C. 715 Antonium Herculem vidimus, nunc ex corona hederacea agnoſcimus Bacchum, copioſis veterum teſtimoniis hanc ejus apotheoſin confirmantibus. Refert Dio, [e]) et Seneca, [f]) Antonium V. C. 715 ex Italia in Graeciam reverſum Bacchum ſe alterum nominaſſe, hoc quoque ſtatuis nomine ſubſcripto, illudque ab aliis ſibi tribui voluiſſe. Cumque obviam progreſsi Athenienſes Liberum eum ſalutarent, quem honorem teſte Diogene Laertio [g]) jam antea Alexandro quoque M. detulerant, rogarentque, ne gravaretur,

a) Pag. 26. b) ad Morell. p. 56. c) Pag. 18. d) Tom. II. p. 178. e) L. XLVIII. § 39. f) in Suaſor. I. g) L. VI. § 63.

ſuam ſibi Minervam in matrimonium deſpondere, probare ſe iſtud dixiſſe, at dotis nomine exegiſſe HS. quadragies. Addit Seneca, cum nimis iſtud durum videretur, Graeculorum quempiam dixiſſe Antonio: *κυριε, ὁ Ζευς την μητερα σȣ Σεμελην ἀπροικον εἰχε, domine! Iuppiter matrem tuam Semelen indotatam duxit.* Teſte Socrate Rhodio apud Athenaeum a) Antonius ipſe inter pompam Bacchicam ſe praeconis voce Bacchum proclamari juſsit. Quae in eadem cauſa refert Plutarchus, biennio ante accidere. Narrat enim, b) eum victo Bruto in Aſiam profectum, Epheſumque ingreſſum, exceptum a feminis Baccharum, a viris puerisque Satyrorum, et Panum ornatu, appellatum palam Bacchum benignum, ac blandum, urbemque totam hedera, thyrſis, pſalteriis, fiſtulis, tibiis repletam. Hoc de Epheſo teſtimonium tanto plus valet, quod numi hi, qui Antonium nobis Bacchum exhibent, ſignati ſunt in provincia Aſia, in qua Ciſtophoros omnes lucem vidiſſe certum eſt. At conſtat etiam, non primum fuiſſe Antonium, cui iidem Aſiani Bacchi honores omnes detulere; nam iidem et Mithridatem Ponti regem Bacchum dixere, ut ejus regis moneta docet. Neque vero deinceps etiam Antonii ceſſavit inſania perhibente Velleio, c) eum *redimitum hederis coronaque velatum aurea, et thyrſum tenentem, cothurnisque ſuccinctum curru velut Liberum patrem vectum eſſe Alexandriae*, quem furorem aeterno etiam monumento confirmatum vide in moneta Balaneae Syriae. Ne vero et Cleopatrae ſuae coeleſtes deeſſent honores, ſeſe in Aegypto Oſiridem et Liberum patrem, illam Lunam et Iſidem profeſſus eſt. Ex ſucceſſoribus Romanis habemus etiam Bacchum Caium cognomento Caligulam teſte Athenaeo. d)

De utriusque hujus numi aetate aliud dici nequit, niſi ſignatos fuiſſe ante annum V. C. 720, quod docet inſcriptus conſulatus. De controverſo capite muliebri utriusque numi, ſitne Octaviae, an Cleopatrae, proxime diſputavimus.

* * *

M. ANTΩNIOC. AΥTOKPA-TΩP. TPITON. TPIΩN. AN-ΔPΩN. *Caput nudum.*
BACIΛICCA. KΛEOΠATPA. ΘEA. NEΩTEPA. *Caput Cleopatrae diadematum.* AR. m. m. (Morelli, Vaill. Hiſt. Ptol.)
ANTΩ. ΥΠA. F. *ſine typo.*
BACIΛ. ΘEA. NEA. *ſine typo.* AE. II. (Haym.)

Addi his poſſunt: numus urbis incertae cum anno epochae incertae: ETOΥC. KAΤOΥ. KAI. C., quem vide in numis Cleopatrae. Alter Theſſalonicae Macedoniae in conſortio cum Octaviano, coloniae Corinthi, aliique pauci. Signatum haud dubie Alexandriae inſcripto PΩMHΣ vide in numis Alexandrinis. Exſtat etiam Antonii caput in numo Polemonis I. Ponti regis cum epigraphe: M. ANTΩNIOC. AΥT. TPIΩN. ANΔPΩN.

---

a) L. IV. p. m. 148. b) in Anton. p. 926. c) L. II. c. 82. d) L. IV. p. m. 148.

Numus ſpurius.

Copioſi circumferuntur numi tam argentei, qnam aenei: M. ANT. ΑΡΜΕΝΙΑΝ. ΚΑΤΑΔΟΤΛΟΣ. *Caput Antonii.* ℞ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ. ΑΡΜΕΝΙ. ΑΙΓΤΠ. ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. *aut ſimiliter. Caput Cleopatrae.* Primus ſimilem vulgavit Goltzius, atque ab hujus ficto archetypo fluxerunt alii omnes ejusdem farris. Similem vulgavit et Frölichius, [a]) qui nunc eſt in muſeo Caeſareo, ſed hic certe ſpurius. Malam horum numorum fidem jam comprobavit B. Bimardus. [b])

TITVLI M. ANTONII.

Augur.

Auguratum agente Caeſare obtinuit V. C. 705 teſte Plutarcho, [c]) ergo in hoc ſacerdotio collega Ciceronis, qui eum in Philippicis augurem ſaepe appellat, ſed et perverſa ab eo auguria criminatur. Ejus mentio in Antonii numis fere conſtans, inſcripto AVG. AVGV. AVGVR., et ad auguratum pertinent adſtitutus ſaepe lituus, caput velatum, aut ipſe velatus gradiens, et lituum praegeſtans. Graecum *auguris* nomen ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ in ſolis Goltzianis legitur. Quare jure ſuſpectum puto numum Longostaletorum Laconiae, quem dedit abbas Seſtinius, in quo legitur: M. ΑΝΤΟΝΙΟϹ. ΑΥΤΟΚ. ΟΙΩΝΙϹΤ. ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡ., ut obſervavi in hujus urbis numis.

Conſul, IIIvir R. P. C.

De utroque munere ad ipſos numos egimus. IIIviratus dignitatem ad extrema usque tempora numis ſedulo inſcripſit, cum eam collega Octavianus ſatis mature negligeret. At conſtat etiam ex Plutarcho, [d]) et Dione, [e]) inique tuliſſe Antonium, Lepido a Caeſare IIIviratum per vim fuiſſe ademptum. In numis Graecis ΤΡΙΩΝ. ΑΝΔΡΩΝ, ſed et hoc perrarum demptis Goltzianis, ut vidimus in numis commatis peregrini.

Imperator.

In Antonii numis legitur IMP. ſolum, IMP. ITER., IMP. III. et IMP. IIII. Quo tempore imperatoris titulum adeptus ſit, quove ſingulos multiplicarit, ardua eſt quaeſtio. Parum ad id conferunt hiſtorici. Solus Dio, ſed indefinite, eum teſtatur fuiſſe πολλακις αυτοκρατορα, *imperatorem ſaepius.* [f]) Mediobarbus dictum fuiſſe imperatorem primum ait V. C. 710 allato Catilinae capite, [g]) atque iſtud parachronismi portentum video placuiſſe etiam Vaillantio, [h]) et quod magis mirum videatur, uterque Dionem teſtem advocat, qui tamen eo loco adlatum Catilinae caput non a Marco noſtro, ſed C. Antonio conſule, Ciceronis in conſulatu conlega, Marci patruo, quod debuerat, recte ſtatuit. [i]) Addit Vaillantius conjecturam aliam: *quum ad exercitum circa Mutinam profectus eſt,* ſed nullo iſtud argumento probat. Menſe Sextili V. C. 710 nondum fuiſſe imperatorem, patet ex epigraphe literarum, quas ad eum

a) IV. Tent. p. 153. b) ad Iobert T. II. p. 168. c) in Anton. p. 917. d) in Anton. p. 941. e) L. L. § 1. f) L. L. § 25. g) pag. 14. h) Hiſt. Ptol. p. 190. i) L. XXXVII. § 40.

dedere Brutus et Caſsius praetores, in quibus Antonius tantum conſul appellatur. [a]) At paullo poſt illi oblata eſt ex S. C. haec dignitas; nam deceptis artificio patribus, ut teſtatur Appianus, [b]) ᾑρεϑη της ἐν Μακεδονιᾳ δυναμεως ἑιναι ϛρατηγος ἀυτοκρατωρ, *creatus eſt imperator Macedonici exercitus.* Deinceps certe eum tuliſſe imperatoris nomen, patet ex Cicerone, qui dum ejus ad Hirtium, et Caeſarem literas recitat, quarum exordium fuit: *Antonius Hirtio et Caeſari*, haec continuo ſubjicit: [c]) *Neque ſe imperatorem, neque Hirtium conſulem, nec propraetore Caeſarem. Satis hoc quidem ſcite. Deponere alienum nomen ipſe maluit, quam illis ſuum reddere.* En *alienum* vocat imperatoris nomen, quia fraude acquiſitum, ſed tamen ab Antonio uſurpatum.

IMP. ITER. rarius occurrit, et tum jungitur cum COS. DESIG. ITER. ET. TERT., quae formula coepit V. C. 715. Veriſimile, Antonium eodem hoc anno dictum imperatorem iterum ex victoria ſuis auſpiciis de Labieno, Parthisque relata.

IMP. III. Quo tempore hoc titulo uti coeperit, juſta controverſia. Qui putant hunc captum ex victoria Armeniaca, quos inter Vaillantius, Havercampus, aliique paſsim, non adverterunt, exſtare magna copia Antonii numos inſcriptos: IMP. III. COS. DES. ITER. ET. TERT., ergo ſignatos ante conſulatum ejus II., et annum V. C. 720. Verum Antonius nonniſi hoc anno initoque jam conſulatu II. in vere ingreſſus eſt Armeniam, eamque ſubegit, et quod ſequitur, jam ante hanc victoriam fuit imperator III. Idem probatur ex numo II. Atratini ſupra deſcripto, in quo hic dicitur COS. DESIG*natus*, et Antonius IMP. III. Atqui Atratinus nonniſi usque ad Kal. Ian. V. C. 720 fuit conſul deſignatus, ergo Antonius jam ante annum hunc ineuntem fuit imperator III. Quapropter neceſſe eſt eum ſic appellatum ex priore aliqua victoria, forte ea, quam Canidius Craſſus V. C. 718 de Iberis retulit, aut qua eodem anno victus eſt Sex. Pompejus, qui habebatur communis et Octaviani, et Antonii hoſtis, et contra quem et ipſe naves miſit.

IMP. IIII. jungitur cum COS. III., ſunt adeo hi numi cuſi inde ab anno V. C. 723, quo conſul III. proceſsit. Quae fuerit ea victoria, ob quam titulum auxit, mihi incompertum, niſi jactatio potius fuit de victoria inani ſpe occupata, quam ſpem lepidam revera innuit Dio. [d])

Videor mihi poſſe conjicere, in Antonii numis imperatoris titulo non ſemper numerum additum, eumque ſaepe, praecipue in Ciſtophoris, et aeneis praefectorum dici tantum IMP., cum IMP. ITER. vel TER dicendus fuerat.

Singularis eſt numus apud Vrſinum in Antonia tab. VI. n. 5, in quo circum Antonii caput eſt epigraphe: IMP. ANT. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. In hac titulus IMP. ad victorias referri nequit,

a) Cic. ad Famil. L. X. ep. 3. b) B. C. L. III. c. 25. c) Phil. XIII. c. 10. d) L. L. § 7.

quia is jam memoratur in ejusdem numi averſa ſcripto IMP. TER. An ergo Antonius titulo imperatoris tanquam praenominis uſus quoque eſt aemulatione Octaviani, qui eadem jam aetate ſcripſit etiam IMP. CAESAR? an vitioſe ex numo epigraphen excepit Vrſinus? Sane in alio numo Antonii, ſi Goltzianos demas, praefixum IMP. non reperi.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei - - - - - - - - - -	RR.
Argentei - - - - - - - - - -	C.
Aenei - - - - - - - - - -	O.
Commatis peregrini.	
Argentei max. mod. - - - - - - - -	RR.
Vrbium liberarum, et coloniarum - - - -	RR.
Alexandrini - - - - - - - - -	RR.

M. ANTONIVS IIIVIRI FILIVS.

M. Antonii ex Fulvia filius natu major, auctoribus Graecis paſsim dictus *Antyllus*, nempe ὑποκοριστικῶς. Ei pater a clade Actiaca in Aegyptum reverſus continuo togam virilem dedit, ut, ſi quid ſibi accideret, Aegyptiis vir rex ne deeſſet. Sed id ipſum miſero exitium maturavit; nam eum poſtea Octavianus ad D. Iulii ſimulacrum profugum jugulari praecepit. [a])

Numus:

M. ANTONIVS. M. F. - - *Caput filii nudum.*

ANTON. AVG. IMP. III. COS. DES. III. IIIV. R. P. C. *Caput patris nudum.* AV.

Hujus numi duo exſtant exemplaria, unum eſt in muſeo Caeſareo, alterum fuit in muſeo Petri Seguini, et ab hoc vulgatum, [b]) poſtea in muſeum regis Galliarum translatum. Singulare in utroque, non tam, quod alterum alteri ut gutta guttae ſimillimum eſt, quam quod utrumque eodem plane loco in parte antica vitium fecit. An propterea fraudis in ambobus ſuſpicio? Sane exemplar Vindobonenſe habet nonnulla, quae peritioribus minus poſsint adridere.

C. ANTONIVS IIIVIRI FRATER.

Ejus denarium vide in fratre IIIviro ad annum V. C. 712.

a) Dio L. LI. § 6 et 15. Sueton. in Aug. c. 17. b) Sel. num. p. 11.

Ad pag. 69. Vol. VI.

STEMMA CAESARVM.

- C. Iulius Caeſar. *Vxor* Aurelia.
  - C. IVL. CAES. DICT.
  - Iulia *uxor* M. Atii Balbi
    - Atia *uxor* C. Octavii
      - Octavia *uxor* primum C. Claudii Marcelli. *uxor* deinde M. Antonii IIIviri.
        - M. Marcellus. *uxor* Iulia Auguſti filia.
        - Antonia major. *uxor* L. Domit. Ahenobarbi.
          - Cn. Domit. Ahenobarbus *uxor* Agrippina Germanici F.
            - NERO AVG. *uxor* Poppaea Sabina.
              - Claudia Auguſta.
        - Antonia minor. *uxor* Neronis Claud. Druſi.
      - OCTAVIANVS AVGVSTVS *uxor* Scribonia. *uxor altera* Livia cujus prior maritus Ti. Nero.
        - Iulia *uxor* M. Agrippae.
          - Cajus Caeſar.
          - Lucius Caeſar.
          - M. Agrippa Caeſar Poſtumus.
          - Agrippina *uxor* Germanici.
        - (Livia et Ti. Nero:)
          - TIBERIVS AVG. *Vxor* Vipſania Agrippina.
            - Druſus Caeſar. *uxor* Livia Germanici ſoror.
              - Tiberius.
          - Nero Claud. Druſus. *uxor* Antonia minor.
            - Germanicus Caeſ. *uxor* Agrippina Agrippae F.
              - Nero Caeſar.
              - Druſus Caeſar.
              - C. CALIGVLA.
              - Agrippina *uxor* Cn. Domit. Ahenob. et Claudii Aug.
            - CLAVDIVS AVG. *uxor* Val. Meſſalina
              - Britannicus
              - Octavia *uxor* Neronis.

L. ANTONIVS IIIVIRI FRATER.

Ejus denarios vide in fratre IIIviro ad annum V. C. 713.

AVGVSTVS.

Octavia gens, ex qua is oriundus fuit, Velitris Volſcorum floruit, olim patricia, ſed ad plebem ſerius ſe contulit, reſtituta in patriciam a I. Caeſare. Ea ſtirps, quae Octavium noſtrum protulit, equeſtri dignitate contenta fuit usque ad C. Octavium ejus patrem, qui egregiis opibus, et indole primus *ad remp. acceſsit*, et inter ſenatores adlectus pace et bello conſpicuus fuit. Duxit is primum Anchariam, ex qua ſibi nata Octavia major, deinde Atiam filiam M. Atii Balbi domo Aricini, et Iuliae I. Caeſaris ſororis, ex qua natus C. Octavius Caepias noſter, [a]) et Octavia minor, [b]) ut adeo ejus ſtirpis perbreve ſchema ſit:

M. Atius Balbus, *uxor* Iulia I. Caeſaris ſoror.
|
Atia, *uxor II.* C. Octavii.
|
C. Octavius, ſubinde Auguſtus.

Fuit igitur I. Caeſar Auguſti avunculus major. Haec ex Suetonio. [c])

Quoniam ad intelligendam hujus aevi hiſtoriam permagni intereſt, Caeſareae ſtirpis cognationes, adfinitatesque noſſe, adjicere ad hunc locum Caeſarum ſtemma placuit, ſed contractius, quod omnium illorum nomina contineat, quorum exſtant numi. Porrectius aliud, nimirum hiſtoriae cauſa contextum dedit Gabriel Brotierus, et erudite explicavit in Tacito ſuo. [d])

Natus eſt Velitris IX. Kal. Octob. V. C. 691 A. X. 63. *Cicerone, et C. Antonio cos.* Multa iſtud teſtimonia confirmant, quae vide collecta a Schlegelio. [e])

V. C. 706 A. X. 48. *C. Iulio Caeſare II. P. Servilio Vatia Iſaurico cos.* ſumit togam virilem, [f]) et quidem die XVIII. Octobris. [g])

V. C. 709 A. X. 45. *C. Iulio Caeſare IV. cos. ſine collega.* I. Caeſarem in Hiſpaniam comitatus victis Pompejis et finitis bellis civilibus omnibus Apolloniam Illyrici ſtudiorum cauſa abit.

V. C. 710. A. X. 44. *C. Iulio Caeſare V. M. Antonio cos.* In hunc annum a I. Caeſare dictatore deſignatus magiſter equitum, quod munus iniret, cum M.

a) Dio L. XLV. § 1. b) Suet. in Iulio c. 27 et Aug. c. 4. c) in Aug. c. 1 — 4. d) T. I. p. 461. e) ad Morellii Impp. p. 115. f) Suet. c. 8. g) Kalend. Antiat.

Lepidus paludatus in Galliam et Hiſpaniam exiſſet. [a]) Sequentibus idib. Martiis occiditur Caeſar. Audita avunculi morte C. Octavius confeſtim ex Illyrico Romam revertitur, et Caeſaris teſtamento heres ex ſemiſſe, et in nomen adoptatus ſe dixit C. IVLIVM CAESAREM OCTAVIANVM. Tum turbae cum M. Antonio, qui cum alias per vim omnia gereret, auſus eſt etiam pro decreta ſibi a ſenatu Macedonia provincia D. Bruto Ciſalpinam Galliam illi a Caeſare dictatore adſignatam et a ſenatu confirmatam attentare, ipſumque Brutum ſe adverſus vim armantem Mutinae obſidere. Communi Antonii odio prudenter uſus Octavianus patris legiones ſibi devincit.

V. C. 711 A. X. 43. *A. Hirtio, C. Vibio Panſa cos.* Antonius hoſtis a ſenatu judicatur. Adverſus eum mittuntur conſules Hirtius et Panſa, eisque ut Octavianus pro praetore adeſſet, decernitur. Sancitum iſtud VII. idus Ian., et quoniam permiſſa tum illi ea poteſtas proſpere ceſsit, factum, ut deinceps *hac die primum imperium orbis terrarum auſpicatus* diceretur, ut docet inſigne marmor Narbonenſe, [b]) et Foggini us. [c]) Ex primo ſecundo praelio Octavianus Caeſar una cum conſulibus dicitur IMPERATOR. Altero apud Mutinam praelio XVIII. Kal. Maji [d]) cogitur Antonius in Galliam ad M Lepidum procos. fugere, ſed uterque conſul paullo poſt victoriam ex vulneribus obit. Conſulatum in locum Panſae repugnante primum ſenatu, mox admotis ad urbem legionibus coacto ſibi extorquet, eumque adit nondum exacto vigeſimo aetatis anno menſe Sextili, ut diſerte Macrobius, [e]) et Dio, [f]) et quidem die XIX. Auguſti teſtibus Dione [g]) et Tacito [h]) contra Velleium, qui die XXII. Sept. initum ab eo hunc magiſtratum tradit. [i]) Atque ille jam tum ſummae rei intentus cum Antonio et Lepido prope Bononiam congreſſus ac conciliatus concordiam his legibus ſancit, ut in quinquennium aequa poteſtate eſſent IIIviri reip. conſtituendae, Caeſar Africam, Siciliam, Sardiniam, Lepidus Hiſpaniam cum Gallia *Narbonenſi*, reliquas Gallias Antonius *obtinerent*, ad haec Lepidus conſul anni ſequentis provideret Italiae, Caeſar et Antonius Brutum Caſsiumque bello perſequerentur. Propoſita mox infamis proſcriptionis tabula. Quo die coeperit *hic* IIIviratus, et quo tempore exiverit, diſerte docet marmor Collotianum: [k])

- - AEMILIVS. M. ANTONIVS.
IMP. CAESAR.
IIIVIR. R. P. C. EX. A. D. V. KAL.
DEC. AD. PR. KAL. IAN.
SEXT.

Ergo deſignati fuere IIIviri a die V. Kal. Dec. V. C. 711 usque ad diem pridie Kal. Ian. V. C. 716.

V. C. 712 A. X. 42. *M. Aemilio Lepido II. L. Munatio Planco cos.* Antonius, et Caeſar Brutum, et Caſsium apud Philippos Macedoniae vincunt, quorum uterque mortem ſibi conſciſcit. Poſtea

a) Pighius. b) Gruter pag. 229. c) Faſt. Verrii pag. 5. d) Ovid. Faſt. IV. 627.
e) Saturn. L. I. c. 12. f) L. LV. § 6. g) L. LVI. § 30. h) Ann. L. I. c. 9.
i) L. II. c. 65. k) Gruter p. 298.

Caeſar ſibi Hiſpaniam, et Numidiam, Antonius Galliam, et Africam deſignant.

V. C. 713 A. X. 41. *L. Antonio*, *P. Servilio Vatia Iſaurico cos.* M. Antonio in Aſiam ad cogendas pecunias profecto ejus frater L. Antonius Pietas cos. et M. Antonii uxor Fulvia Italos, qui agros ſuos veteranis cedere juſsi fuerant, adverſus Caeſarem concitavere. Hinc bellum, dictum Peruſinum, exortum Caeſarem inter et L. Antonium, quod finitum fuit hoc Peruſiae obſeſſo, et ad deditionem coacto. Vide de hoc bello praecipue Dionem, [a]) et Appianum. [b])

V. C. 714 A. X. 40. *C. Aſinio Pollione*, *Cn. Domitio Calvino cos.* Octavianus ſibi a M. Antonio ob vim fratri factam metuens Sex. Pompejum Magni filium natu minorem, qui elapſus e praelio Mundenſi mortuo dictatore iterum emerſit, et comparata claſſe, receptisque proſcriptis, et occupata Sicilia ſatis validus Italiae oram vexavit, in partes ſuas pertrahere conatus eſt ducta eum in finem Scribonia ſorore Scribonii Libonis, patrisque alterius Scriboniae Sex. Pompeio in matrimonium collocatae. Aſt irritum cecidit artificium. Revera M. Antonius ex Aegypto in Italiam appulſus Brunduſium per vim cepit, cum mortua improviſo Fulvia totius belli face in concordiam uterque rediit ea lege, ut Oriens M. Antonio cederet, Lepido Africa, Octaviano Gallia, Hiſpania, Dalmatia, Sardinia, atque hic bellum Sex. Pompeio, Antonius Parthis faceret. Ea pax magis firmata Octavia Caeſaris ſorore Antonio in matrimonium data.

V. C. 715. A. X. 39. *L. Marcio Cenſorino*, *C. Calviſio Sabino cos.* Sex. Pompejo litora omnia Italiae infeſtante, et creſcente in urbe fame Antonius et Caeſar ad mitiora compulſi conſilia cum Pompejo prope Miſenum congreſsi ſunt, quo in colloquio ſancitum, ut Pompejus Achaiam, Siciliam, Sardiniam in quinquennium teneret. Deſignati praeterea in VIII. annos conſules, et quidem ut Caeſar anno V. C. 721 eſſet conſul II., 723 conſul III. [c]) Caeſari ex Scribonia naſcitur Iulia.

V. C. 716. A. X. 38. *Appio Claudio Pulchro*, *C. Norbano Flacco cos.* Pax Caeſarem inter et Pompejum rupta, et pugnae maritimae vario eventu. Exeunte hoc anno IIIviratus quinquennio eundem ſibi honorem in aliud quinquennium prorogant IIIviri. Caeſar repudiata Scribonia Liviam ducit abductam marito ſuo Ti. Claudio Neroni, et tum Druſo gravidam.

V. C. 717. A. X. 37. *M. Agrippa*, *L. Caninio Gallo cos.* Magni Caeſaris ad bellum contra Sex. Pompejum apparatus Agrippa ſummae rei praefecto. Romae Pompejo ſacerdotium deſignatum, et conſulatus deſignatus abrogantur. (Dio., Appianus.)

V. C. 718 A. X. 36. *L. Gellio Poplicola*, *M. Cocceio Nerva cos.* Sex. Pompejus poſt varias vices demum navali praelio victus in Aſiam profugit. Commiſſa pugna III. non Sept. docente iſtud Kalendario Amiternino: FER. ET. SVP-

a) L. XLVIII. § 5 ſeq. Appian. B. C. L. V. c. 73.

b) Bell. civ. L. V.

c) Dio L. XLVIII. § 35 et lib. L. § 10.

PLICATIONES. APVD. OMNIA PVLVINARIA. QVOD. EO. DIE. CAES. DIVI. F. VICIT. IN. SICILIA. CENSORIN. ET. CALVIS. COS. Dubium non eſt, his verbis intelligendam poſtremam Octaviani de Sex. Pompejo victoriam; nam et Dio refert,[a]) hujus cauſa victoriae illi decretam fuiſſe ἱερομηνιαν ἀΐδιον, *ſupplicationem perennem*, nimirum quotannis repetendam, quam illa ob cauſam in Kalendario quoque notata fuit. Etiam Appianus decretae hujus ἐτησιν ἱερομηνιας, *annuae ſupplicationis* meminit.[b]) Haec opportune. Sed mirum Kalendarii parachronismum excuſare non poſſum, dum hanc victoriam, quae certe fuit anni praeſentis, per conſules Cenſorinum, et Calviſium ad annum V. C. 715 retrahit. Caeſar tota Sicilia potitur. M. Lepido ſibi adverſanti exercitum, imperium, et provinciam Africam extorquet, et IIIviratu ſpoliat. Ex S. C. urbem ovans ingreditur. Vide numos anni V. C. 719.

Numi
ab anno V. C. 711 A. X. 43 usque V. C. 718 A. X. 36.

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. PONT. COS. DES. II. III. IMP. I. II. III. IV.

Omnes horum annorum numi, qui caput Octaviani offerunt, illud barbatum exhibent, cujus cauſam continuo infra expediemus.

* * *

DIVI. IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*
TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIIIVIR. Q. DESIG. *Typos vide in gente Sempronia.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

DIVI. IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*
Q. VOCONIVS. VITVLVS. *Vitulus ſtans.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Exſtant ſimiles denarii alii et Sempronii, et Voconii, ſed qui in antica habent caput I. Caeſaris, ex quo jure arguimus, hos quoque poſt hujus mortem ſignatos honore inter patrem filiumque diviſo. Fuit hic Sempronius haud dubie IIIIVIR. A. A. A. F. F. et deſignatus ad capeſſendam quaeſturam. Idem dici debet de Voconio, nam et hic in denariis, ſed cum capite I. Caeſaris, addit Q. DESIG. Havercampus Vaillantium ſecutus hos numos poſt M. Antonii mortem ſignatos cenſet, quia tum demum *divi filius* in denariis dici coepit.[c]) Vtrumque falli apparebit mox infra ex numis, in quorum averſa eſt: M. AGRIPPA. etc. vel COS. ITER. ET. TER. etc. Ad haec in omnibus hujus generis numis mentum Octaviani barbatum eſt, quae periſtaſis usque ad eam aetatem non porrigitur.

* * *

C. CAESAR. COS. PONT. AVG. *Caput nudum barbatum.*
C. CAESAR. DICT. PERP. PONT. MAX. *Caput I. Caeſaris laureatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Nunc primum conſulatus fit mentio, quem ſibi V. C. 711 per vim extorſiſſe, et iniviſſe menſe Sextili diximus. Quoniam in hoc denario non fit mentio IIIvi-

a) L. XLIX. § 15. b) B. C. lib. V. c. 130. c) ad Famil. Morell. p. 379.

ratus, exiſtimat Havercampus, eum curſum intra hunc Sextilem, et finem Novembris, quo eum magiſtratum inivit. [a]) Verum conſtat ex numis annorum vicinorum, eam dignitatem non fuiſſe ſemper monetae inſcriptam, et vix exiſtimo, IIIviros, antequam hoc munus ſibi extorſere, auſos fuiſſe, ſuo nomine et imagine ferire monetam.

PONT*ifex* dicitur in hoc numo, et conſentit Cicero, qui in Philippica V., dicta, antequam Caeſar cum conſulibus contra Antonium Mutinam exiret, eum vocat *pontificem*, *propraetorem.*[b]) Apertius teſtimonium ſuggerit Nicolaus Damaſcenus narrans, [c]) Octavium *annos natum circiter XIV. in locum L. Domitii* (in acie Pharſalica caeſi) *in conlegium pontificum adſcriptum fuiſſe.* Ergo honorem hunc abſtulit V. C, 706. Erravit tamen Nicolaus annum aetatis XIV. adſignando, cum Octavius tum annum XVI. auſpicatus jam ſit, quod et obſervavit Noriſius. [d])

AVG*ur*. Ergo is una pontifex, et augur, ex quo patet, eum ſerius in augurum quoque conlegium fuiſſe cooptatum, etſi de hac dignitate apud auctores nihil diſtincte memorari videam. Paullo infra eum praeferre lituum videbimus, et hunc praefert quoque in inſigni gemma muſei Caeſarei, quam olim vulgavi. [e])

* * *

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
CAESAR. DIC. PER. *inſcriptum ſellae curuli, ſupra quam laurea.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Explicationem vide in numis I. Caeſaris poſt ejus mortem ſignatis.

* * *

CAESAR. IMP. PONT. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
M. ANTON. IMP. IIIVIR. R. P. C. AVG. *Caput M. Antonii barbatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Alios Caeſaris et Antonii denarios vide in numis M. Antonii.

* * *

CAESAR. IMP. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
M. LEPIDVS. IIIVIR. R. P. C. *in aliis additur* PONT. MAX. *Caput Lepidi.* AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
POPVL. IVSSV. *Caeſar paludatus in equo citato.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Cenſent eruditi, eſſe hanc illam ſtatuam equeſtrem, quae Caeſari S. C. poſita fuit, cum adverſus M. Antonium ad bellum Mutinenſe exiret, de qua loquitur Velleius. [f])

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
L. LIVINEIVS. REGVLVS. *Victoria ſtans.* AR. (Muſ. Caeſ.) vel: L. REGVLVS. IIIIVIR. A. P. F. *Aeneas Anchiſen efferens.* AV. (Pembrock, Khell Suppl. ad Vaill. p. 8.)

a) ad Famil. Morell. p. 216. b) Cap. 17. c) de educat. Aug. d) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 4. e) Choix de pierr. grav. p. 9. f) L. II. c. 61.

Averſa gentem Iuliam reſpicit, ut in numis I. Caeſaris.

* * *

C. CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

Q. SALVIVS. IMP. COS. DESIG. *Fulmen.* AR.

De incerto hoc Salvio egimus in gente Salvia.

* * *

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

S. C. *Caeſar paludatus in lento equo d. lituum, infra prora navis.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Lituus Caeſaris auguratum notat, de quo ſupra. Ad quod ejus factum maritimum hujus aetatis adludat prora navis, ambiguum. Fors procuratam annonam notat, et ſtatuam eapropter a ſenatu decretam.

* * *

CAESAR. IMP. *Caput nudum barbatum.*

S. C. *Caeſar paludatus in lento equo d. elata.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Varii hi Caeſaris equitis typi variis eum a grato ſenatu ſtatuis equeſtribus honoratum arguunt. Poſt bellum Philippenſe Caeſarem ovantem urbem ingreſſum refert Suetonius. [a])

* * *

CAESAR. IIIVIR. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*

S. C. *Tropaeum, et aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

IIIVIR. R. P. C. *Caput muliebre velatum.*

C. CAESAR. M. ANTON. *Duae dexterae junctae intermedio caduceo.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

Caput anticae eſſe deae Concordiae, dubium non eſt, ad quam etiam refertur typus averſae. Vterque IIIvir ſaepe per hanc aetatem diſsidens ſaepe ad concordiam et foedera rediit, ut notum ex hiſtoria, et confirmant numi ſequentes:

CAESAR. IIIVIR. *Caput nudum barbatum.*

Eadem averſa. AR. (Morelli in Famil. Anton. tab. VI.)

CAESAR. IMP. *Caput nudum barbatum.*

ANTONIVS. IMP. *Caduceus.* AR. (ibid.)

* * *

IMP. CAESAR. DIVI. IVLI. F. *Caput nudum barbatum.*

M. AGRIPPA. COS. DESIG. *in area numi.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Dubium non eſt, M. Agrippam fuiſſe ex iis unum, quos ſupra ad annum V. C. 715 conſules in VIII. annos deſignatos dixi. Iſtud certum, Agrippam proceſſiſſe conſulem anno V. C. 717, atque adeo numum cudi debuiſſe ante hunc annum. Certum etiam ex hoc numo, Caeſarem non primum poſt captam Aegyptum ſe dixiſſe DIVI. IVLI. F., ut cenſuiſſe Vaillantium ſupra ad numum I. horum annorum dixi, quod et nonnulli ex ſequentibus numis comprobabunt. Exſtant praeterea numi alii ſimiles aurei et argentei cum capitibus I. Caeſaris et Octaviani ſe reſpicientibus. De praenomine IMP. jam nunc frequentius occurrente vide quae notabimus infra

a) Cap. 22.

ad numos anni V. C. 725.

*
* *

IMP. CAESAR. DIVI. F. IIIVIR. R. P. C. *Tripus.*
COS. ITER. ET. TER. DESIG. *intra lauream.* AR. (Morelli Impp. tab. XIII.)

*
* *

IMP. CAESAR. DIVI. F. III-VIR. ITER. R. P. C. *Caput nudum barbatum.*
COS. ITER. ET. TER. DESIG. *Templum 4 columnarum, cujus epiſtylio inſcriptum:* DIVO. IVL. *imminente ſuperne ſidere Iulio, intus I. Caeſar augurali habitu ſtans d. lituum, in area ara luculenta.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Typum averſae explicavimus in numis D. Iulii.

Eadem adverſa.
Eadem epigraphe. Inſtrumenta pontificalia. AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus ad Caeſaris pontificatum adludit.

Numos ſic inſcriptos pertinere ad annos V. C. 717 et 718, docebimus continuo.

*
* *

Animadverſio ad numos hactenus deſcriptos.

Eos omnes intra fines principio praeſcriptos, nempe ab anno V. C. 711 usque 718 eſſe coercendos, et quos poſtremos dedi cum epigraphe in antica: IIIVIR. ITER. R. P. C., in averſa COS. ITER. ET. TER. DESIG., adhuc arctiores poſtulare limites, nempe annos V. C. 717 et 718, modo comprobare aggredior.

Dixi in annalibus ad annum V. C. 711, IIIviros primum IIIviratum iniviſſe V. C. 711 V. Kal. Decembres, eumque vi marmoris Collotiani exſpirare debuiſſe ante diem pridie Kal. Ian. anni 716. Ex quo conſequitur, niſi quid deinceps fuit immutatum, ipſis Kal. Ianuariis anni 717 coepiſſe alterum IIIviratus quinquennium, quod iis fuiſſe permiſſum diſerte memorant Dio, Appianus, faſti triumphales, et numi. Sed uterque hic ſcriptor minus adcurate alterius quinquennii initium defigit. Dio in actis anni V. C. 717 narrat obiter, [a]) IIIviros ſibi in aliud quinquennium, cum prius illud jam exſpiraſſet, principatum prorogaſſe, *ἑαυτοις δε την ἡγεμονιαν ἐς ἀλλα ἐτη πεντε, ἐπειδη τα προτερα ἐξεληλυθει, ἐπετρεψαν.* Idem narrat Appianus, cui etiam in tempore cum Dione convenit: *ἐπει δε ὁ χρονος ἀυτοις ἐληγε της ἀρχης, ἡ τοις τρισιν ἐπεψηφιςο ἀνδρασιν, ἑτεραν ἑαυτοις ὡριζον πενταετιαν, poſteaquam vero illis tempus principatus effluxit, quod IIIviris decretum fuit, aliud ſibi quinquennium definivere.* [b]) Tum narrat uterque, Antonium feſtinaſſe in Syriam, Caeſarem bellum adverſus Sex. Pompejum apparaſſe, quae omnia contigere V. C. 717. Alio loco ſibi ipſi adverſatur Appianus, cum narrat, Octavianum exeunte anno V. C. 720 ex Dalmatia Romam profectum, et mox inito Kalendis Ian. 721 conſulatu rediviſſe in Dalmatiam, cum IIIviratum adhuc obtineret. Addit continuo: *δυο γαρ ἐλειπεν ἐτη τῃ δευτερᾳ πενταετιᾳ τησδε της ἀρχης, ἡν ἐπι τῃ προτερᾳ σφισιν ἀυτοις*

a) L. XLVIII. § 54. b) B. C. L. V. c. 95.

ἐψηφισαντο, *duo enim anni deerant de altero quinquennio hujus imperii, quod ſibi ipſis exacto priore decreverant.* [a]) Iam igitur, ſi, ut dixi, alterum quinquennium coepit Kalendis Ian. V. C. 717, neceſſario illud effluxit Kalendis Ian. V. C. 722. At ſi, ut vult Appianus, Kalendis Ian. V. C. 721 ad explendum alterum quinquennium defuiſſent adhuc anni duo, illud nonniſi V. C. 723 exiviſſet. Hanc ipſam diſcordiam quoad iteratum IIIviratum in ſcriptoribus jam advertit Pighius. [b])

Ex hac diſputatione ſequitur I., veriſimillimum eſſe, et ratione etiam comprobari, IIIviros alterum quinquennium inchoaſſe Kalendis Ian. V. C. 717; non prius, nam, cum ex marmore Collotiano certum ſit, illud definitum fuiſſe a fine Novembris V. C. 711 usque ad finem Decembris V. C. 716, nulla IIIviris fuit ratio alterius quinquennii anticipandi, etſi fuerit ratio ſenatum permovendi priore nondum exacto, ut ad illud deſignarentur, quo magiſtratum diutius uſurparent. Non ſerius; nam cum omnia ex S. C. vellent agere videri, permiſſum autem illis quinquennium effluxerit die Kalendas Ian. anni 717 praecedente, ex ſenſu legis inde ab his Kalendis non fuiſſent amplius IIIviri. Denique cum auctores hanc illis decretam poteſtatem narrantes conſtanter *quinquennii* meminerint, ſeu citius illam, ſeu ſerius iteraſſent, dici vere quinquennium non potuiſſet.

Sequitur II., non poſſe numos inſcriptos IIIVIR. ITER. R. P. C. collocari ante annum V. C. 717, ſi, ut veriſimile dixi, hoc ineunte ea poteſtas iterata fuit.

Sequitur III., quoniam in numis ſic inſcriptis Octavianus luculentam adhuc barbam appendit, eum adhuc anno V. C. 717 barbam aluiſſe. Adverſari iſtud videtur verbis Dionis perhibentis ad annum V. C. 715: *Sane Caeſar tum primum barbam radens et ipſe ſplendide diem eum feſtum egit, et reliquis ſimul omnibus publicum epulum dedit. Ab eo autem tempore genas laeves ſervavit, ſicut alii ſolebant.* [c]) At vero numi teſtes ſynchroni, qui omnes Caeſarem IIIvirum iterum barbatum ſiſtunt, fallere nequeunt, neque etiam temere teſtimonium Dionis iſtud factum diſerte ad hunc annum referentis repudiandum. Expendenda ſolum cauſa, cur barbam a Caeſare nutritam, ac quidem teſtibus *numis* et Dione in tam longum tempus, credibile ſit. Morellius in epiſtola ad Perizonium, quae eſt in Electis Wolterеckii p. 50, ejusque aſſecla Schlegelius, [d]) aliique ejus cauſam in luctum ob mortem I. Caeſaris referunt. Non repugno, nam apud Romanos barba promiſſa revera luctus pars exſtitit. Ad haec aliam rationem, cur M. Antonii caput in prioribus ejus numis barbatum ſit, promere vix poſſumus, quam quod lugere Iulium e vivis ſublatum inſtituit, quem ſupereſſe tantopere ejus intererat, et cujus interempti ſe vindicem ferebat. At vero lugere parentem ſexennio integro, nimirum ab anno V. C. 710, quo Iulius caeſus eſt, usque ad annum

a) Bell. Illyr. c. 28. b) Annal. Rom. ad V. C. 715. c) L. XLVIII. § 34. d) ad

715, quo poſuiſſe barbam ſcribit Dio, et praeter Romanorum inſtitutum eſt, et nullo pacto veriſimile. Quin idem Dio, cum factum iſtud deſcribit, eam periſtaſin propter rei inſolentiam non diſsimulaſſet, ſi mors Iulii ejus ſqualoris tamdiu retenti cauſa exſtitiſſet. Atque haec ipſa omiſſio luculente arguit, cauſam, cur barbam poſuerit, fuiſſe in vulgus cognitam, et paſsim receptam, quae adeo memorari non mereretur. Eam facile reperio in juvenum Romanorum conſuetudine, qui barbam alere ad certam usque aetatem ſolebant, nimirum ad annum usque XX., aut etiam *ultra*. Pagius nimium anxie anno XXII. barbam radi ſolitam adfirmat, [a]) nixus teſtimonio Macrobii: *ter ſeptenarium numerum requiri ad radendam barbam*. Verum non hoc dicit Macrobius, ſed: *Poſt ter ſeptenos annos flore genas veſtit juventa.* [b]) Atque hunc morem certum eſt a juvenibus quoque principibus fuiſſe obſervatum. Octaviani exemplum ex Dione dedimus. De Caligula narrat Suetonius, [c]) eum aetatis anno XX. ſumpſiſſe togam, et poſuiſſe barbam, et de Nerone, [d]) idem ab eo fuiſſe factum aetate magis provecta, nempe anno XXII., et cum Auguſtus jam fuiſſet, quod ipſum numis quoque praeclare confirmatur. Quin et Elagabalum adhuc huic conſuetudini obtemperaſſe, ex Dione diſcimus. [e]) Fuiſſe eum diem, quo primum reſecta barba, laetitiae ſacrum, docuit Iuvenalis: [f])

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati,
Plena domus libis venalibus.

Quibus vero caerimoniis, et qua publica ſolennitate hic mos a principibus fuerit celebratus, ab inſpectis auctorum locis, quos modo citavi, tum et eo, quod de Nerone narrat Dio, [g]) potes erudiri. Similem morem valuiſſe etiam apud Hieropolitas Syros, perhibet Lucianus. [h]) Idem ergo de principum juvenum barbula ſentiendum, quod de verbis Ciceronis, cum is dixit: *noſtri iſti barbatuli juvenes.* [i]) At cum videamus ex numis, Octavianum diutius, quam iſtud vel dicta conſuetudo, vel Dionis teſtimonium permittunt, barbam promiſiſſe, aliam ejus explicandi arceſſendam eſſe cauſam intelligo. Veriſimile enim eſt, poſita ſemel ex conſuetudine prima barba, paullo poſt eandem revocaſſe cauſa luctus publici. Sic et de I. Caeſare ſcribit Suetonius: [k]) *audita clade Titúriana barbam capillosque ſummiſit, nec ante dempſit, quam vindicaſſet.* Et de ipſo Octaviano, ſed jam Auguſto: [l]) *adeo namque conſternatum ferunt* (clade Variana) *ut per continuos menſes barba capilloque ſummiſſo caput interdum foribus illideret.* Etiam M. Antonium poſt cladem Mutinenſem promiſiſſe barbam, tradit Plutarchus, [m]) atque idem feciſſe Catonem in Africa audita ſuorum apud Thapſum calamitate. [n]) Luctus in Octaviano publici cauſa eſſe potuit inimicitia Sex. Pompeji non tam ſibi, quam urbi gravis, inter-

a) Crit. Bar. ad ann. Chr. 56. b) Somn. Scip. L. I. c. 6. c) Cap. 10. d) Cap. 12. e) L. LXXIX. § 14. f) Sat. III. v. 186. g) L. LXI. § 19. h) de dea Syria in fine. i) ad Attic. L. I. ep. 16. k) Cap. 67. l) Cap. 23. m) in Anton. p. 923. n) in Catone min.

cluſis primum commeatibus, et fame late ſerpente, deinde cum ad arma ventum eſſet, clades repetitae, ac praeter publica haec detrimenta rei geſtae dedecus, quibus tandem malis Pompejo V. C. 718 profligato exſtinctis ad ſolitum cultum rediverit.

Sequitur IV., indubitatum plane eſſe, quod principio adſerui, numos Octaviani inſcriptos: COS. ITER. ET. TER. DESIG. addito frequenter in averſa IIIVIR. ITER. R. P. C. et capite ejus ſemper barbato, ad annos V. C. 717 et 718 pertinere, non ad eum, quem iis artis noſtrae periti, quod ſciam, omnes hactenus adſignavere, ex quibus nominare ſatis ſit Mediobarbum, [a]) Vaillantium, [b]) Havercampum. [c]) Iuxta hos prior inſcriptionis pars COS. ITER. ET. TER. DESIG. hunc ſenſum facit, quaſi Caeſar jam proceſsiſſet conſul iterum, et tum tertium eſſet deſignatus. Quare cum conſul iterum proceſſerit V. C. 721, non dubitavere, omnes numos ſic inſcriptos ad hunc annum referre. Quis ſit verus hujus epigraphes ſenſus, tum curatius inquirere coepi, cum primum viderem Caeſaris vultum magis juvenilem, quam qui dicto anno poſſet competere, deinde barbam e mento pendulam, cujus ego rationem ad eum annum non potui reperire. Quare ſic capienda ejus inſcriptionis verba, ut τὸ DESIG. referatur tam ad ITER. quam ad TER., ac tum plana omnia. Dixi in annalibus ad V. C. 715, ex IIIvirorum arbitrio in VIII. annos deſignatos fuiſſe conſulatus, et Caeſari, qui V. C. 711 jam conſul primum fuit, oblatos binos, quorum unum iniret V. C. 721, alterum 723. Ergo jam inde ab eo tempore ſe vere ſcribere potuit, ac reipſa ſcripſit *conſulem iterum, ac tertium deſignatum.* Et ſane verum eſſe hunc inſcriptionis ſenſum, probant numi M. Antonii, qui, cum eodem tempore deſignatus fuerit conſul in annos 720, et 723, inde in numis ſcribere coepit: COS. DESIG. ITER. ET. TER., nullo adeo alio inter utramque epigraphen diſcrimine, quam quod in Antonii numis τὸ DESIG. praeponatur, in Caeſarianis poſtponatur. Si inſcriptio notaret alterum conſulatum jam coeptum, pro more, quem aliorum imperatorum numi ſequuntur, ſcribendum fuerat: COS. ITER. DES. TER. Nequaquam doctrinae meae obſtat numus a Morellio citatus, in quo juxta caput barbatum ſcriptum praetenditur COS. TER. IIIVIR. TER. R. P. C. [d]) nam ſatis certum, hunc numum captum ex Goltzio, qui eum proponit in Auguſto tab. II. p. 23.

Narrat de Octaviano Tacitus: [e]) *interfecto Antonio - - - poſito IIIviri nomine conſulem ſe ferens, et ad tuendam plebem tribunicio jure contentus.* Periit Antonius V. C. 724. Tamen Octavianus inde ab anno V. C. 718 IIIviratus mentione in numis abſtinuit, credo, quod Lepido eodem anno ſeſe abdicare coacto re ipſa IIIviratus amplius non exſtitit, orbis imperio inter Caeſarem et Antonium diviſo, contentus adeo poteſtate IIIviratui permiſſa, qua deinceps

a) ad ann. V. C. 721. b) ad num. 60. Famil. Iuliae. c) ad Famil. Morell. p. 217.
d) in Impp. T. I. n. 29. e) Ann. L. I. c. 2.

quoque , quoad Antonius vixit, uſus eſt. Aliam viam tenuit Antonius, qui adhuc in conſulatu ſuo III. ſeu V. C. 723. ſeſe in numis appellat IIIVIR*um* R. P. C., ſed hic eo rurſum a Caeſare diſſert, quod nunquam ſeſe in moneta appellet IIIVIR*um* ITER*um*, quo titulo Caeſarem uſum vidimus.

* * *

V. C. 719 A. X. 35. *L. Cornuficio, Sex. Pompeio Sex. F. cos.* Sex. Pompejus in Aſia minore M. Antonii juſſu occiditur. Antonius Octaviam uxorem Athenis Romam reverti jubet, ipſe Cleopatrae amoribus vacat.

V. C. 720 A. X. 34. *M. Antonio II. L. Scribonio Libone cos.* Varias in provinciis ſeditiones comprimit Caeſar, et bellum in Dalmatas, aliosque parat.

V. C. 721. A. X. 33. Conſul II. *conlega L. Volcatio Tullo* procedit, ſed eodem die abdicat ſuffecto P. Autronio. Bellum cum Dalmatis gerit, iisque ſubactis pacem facit. Mauretaniam mortuo Boccho rege in provinciam redigit. Caeſaris et Antonii ſimultates gliſcunt.

V. C. 722. A. X. 32. *Cn. Domitio Ahenobarbo, C. Soſio cos.* C. Soſio conſule gravi oratione in abſentem Caeſarem invecto hic redux M. Antonii teſtamentum apud Veſtales repertum populo recitat, vi cujus Cleopatrae liberi provinciarum R. heredes deſignantur. Ergo Antonio conſulatus in annum ſequentem abrogatur, Cleopatrae bellum indicitur. Cn. Domitius, et C. Soſius conſules Antonii amici urbe excedunt, Antonius Octaviam repudiat, utrinque bellum omni vi apparatur.

V. C. 723 A. X. 31. *Caeſar conſul III.* procedit *conlega* in Antonii locum *M. Valerio Meſſala.* IV. non. Sept Antonius et Cleopatra navali praelio ad Actium debellantur. Ex hac victoria dictus imperator VI., ut probabimus alibi.

V. C. 724. A. X. 30. *Conſul IV. conlega M. Licinio Craſſo* in Aegyptum cum exercitu appellit. Capitur Alexandria Kal. Sextil. a) M. Antonius, et Cleopatra deſerti a ſuis, rebus omnibus deſperatis nece voluntaria occumbunt. Caeſar Aegyptum tributariam facit conſtituto praeſide Cn. Cornelio Gallo equite Romano. IIIviratum ponit. b)

V. C. 725. A. X. 29. *Conſul V.* imperator VII. *conlega Sex. Appuleio* Romam redux continuo triduo tres agit triumphos, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum menſis Sextilis die XIV. c) cujus cauſa hic menſis ſerius dictus fuit Auguſtus. d) Iani templum clauditur. e) Honoribus omnibus privatim, et publice mactatur, dictusque *imperator* titulo ſummi imperii indice. (Vide infra ad numos IMP. CAESAR.) Moeſiam per Craſſum ſubigit, et hinc imperatoris titulum iterat. f)

V. C. 726. A. X. 28. *Conſul VI. conlega M. Agrippa II.* Luſtrum facit, plurimas leges perfert, urbem aedificiis ornat, vias munit.

---

a) Oroſius L. VI. c. 19. Kalend. marm. Antiat. b) Tacit. Ann. L. I. c. 2. c) Kalendar. Antiat. d) Macrob. Sat. I. c. 12. e) Sueton. c. 22. f) Vide ſub finem ad hunc titulum.

Numi
ab anno V. C. 719. A. X. 35. usque V. C. 726 A. X. 28.

PONT. COS. I. II. III. IV. V. VI. IMP. IV. V. VI. VII.

Deſinit in numis IIIVIR. R. P. C.

Ex numis, quos hoc articulo complectimur, pauci certum annum dictant, etſi certum ſit, omnes intra annos, quos praeſcripſi, fuiſſe ſignatos.

* * *

CAESAR. IMP. *Caput Octaviani nudum, et, quod deinceps ſemper, imberbe.*

ANTONIVS. IMP. *Caput Antonii nudum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed pro typo averſae Caduceus. AR. (Muſ. Caeſ.)

Hi denarii ultra annum V. C. 722 dimoveri non poſſunt rupta jam tunc inter utrumque IIIvirum concordia.

* * *

DIVI. FILIVS. *Caput Octaviani nudum.*

DIVOS. IVLIVS. *Caput I. Caeſaris laureatum, hinc apex, illinc lituus.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ. Morelli Impp. tab. XXIV. n. 1.)

DIVI. F. *Caput ſimile, juxta in nonnullis aſtrum.*

DIVOS. IVIVS. *intra lauream.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ. Morelli ibid. n. 2.)

Hos numos circa annum V. C. 718 cuſos, eo conjicio, quod in ſimili, quem Morellius bis produxit, [a]) Caeſaris mento barbula adhaeret. Ad haec hujus generis aliquos ante annum V. C. 718, aut ſaltem non poſt hunc annum fuiſſe percuſſos, manifeſte evincit numus recuſus, quem Morellius in eadem tabula familiae Pompeiae dedit. In hujus enim averſa eſt: DIVOS. IVLIVS intra lauream, ac inſuper obſervantur indicia alterius typi ſerius additi, ex quo diſtinguuntur epigraphe PIVS, ac ſumma tabulata navis, (nam totum typum numus non recepit) quae averſa obvia eſt in numis aeneis Sex. Pompeji. Ergo hic Octaviani numus exſtitit jam anno ſaltem V. C. 718, nam hoc labente victus eſt Pompejus, et ex Sicilia ejectus, et ejus adeo nomine feriri moneta deſivit. Id genus numos aeneos veriſimiliter extra urbem fuiſſe ſignatos, infra probabo in animadverſionibus ad calcem numorum Auguſti dilatis. DIVOS pro DIVVS archaismus eſt. Priſcianus grammaticus: [b]) *Romanorum vetuſtiſſimi in multis dictionibus loco V poſuiſſe O inveniuntur - - - et maxime digamma antecedente hoc faciebant, ut* ſervos *pro* ſervus, Davos *pro* Davus.

* * *

Caput Caeſaris nudum.

CAESAR. DIVI. F. *Caeſar eques citato curſu d. elata.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Varios Caeſaris equitis typos jam in denariis praecedentibus vidimus.

Alius, ſed Caeſar equo lente gradiente vectus. AV. (Muſ. Caeſ.)

Caeſarem confecto bello Siculo ovantem urbem ingreſſum memorant Suetonius, [c]) Oroſius. [d]) Dio, [e]) Faſti Capitolini, Appianus. [f])

a) l. c. et in Famil. Pompeja tab. I. lit. A. b) ap. Putſch pag. 554. c) Cap. 22. d) L. VI, c. 18. e) L. XLIX. § 15. f) B. C. L. V. c. 130.

Alius, ſed Apollo nudus inſidens rupi pendente poſt occiput pileo lyra canit. AR. (Muſ. Caeſ.)

Denarii hi ſunt operis eximii. Apollini Octavianum fuiſſe impenſe devotum, cujus etiam filius haberi voluit, multa teſtimonia congeſsit Erizzus, quae vide in Impp. Morellii T. I. p. 271. Apollini Palatino V. C. 726 templum cum bibliotheca ſtruxit. [a]) Quantum ſe Apollini Actio debere profeſſus ſit, infra memorabitur, cui ſe etiam dediſſe in tutelam ridicule fingit Iulianus; [b]) quin factum Apollini ſimulacrum cum ejus cunctis inſignibus refert Servius. [c])

Alius, ſed Venus averſa et ſeminuda ſtans d. galeam, ſ. haſtam transverſam, ſimul columnae innititur, retro clypeus. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eſt haec Venus Victrix in patris Iulii numis paſsim obvia, quamvis in his raro ſit ſtatu averſo.

Alius, ſed Victoria inſiſtens globo, vel: *Victoria in citis bigis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Celebrant hi numi Caeſaris victorias ſeu de Sex. Pompejo, ſeu Dalmatis, ſeu Antonio. De Victoria globo inſiſtente infra.

Alius, ſed quadrigae triumphales, ex quarum loco ſummo quatuor equi decurrentes. AV. (Morelli.)

Videntur innui triumphi a Caeſare V. C. 725 acti.

Alius, ſed mulier ſtans d. ramum, ſ. cornucopiae. AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus ſymbolicus pacem et abundantiam indicans.

Protome Victoriae.

CAESAR. DIVI. F. *Neptunus d. pede globo inſiſtens d. acroſtolium, ſ. haſtam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus victoriarum maritimarum praeco.

Caput Veneris.

CAESAR. DIVI. F. *Miles, aut Caeſar ipſe paludatus ſtans, ſ. haſtam transverſam, et ad dexteram reſpiciens, quorſum et dexteram extendit.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus hujus averſae incerti explicatus.

Caput muliebre inter cornucopiae, et ramum.

CAESAR. DIVI. F. *Miles gradiens d. elata, ſ. haſtam ſuper humero.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Caput anticae eſſe ſymbolicum, apparet ex averſa ſupra citata, in qua fingitur mulier d. gerens ramum, ſ. cornucopiae. Averſae ſenſus mihi item ignotus.

*

CAESAR. DIVI. F. *Caput Caeſaris laureatum.*

S. P. Q. R. *Cupido eques ſuper delphino, utrinque aſtrum.* AR. (Seguin Sel. num. p. 117.)

Rara laurea in hujus aetatis numis, ut continuo ad numum inſcriptum PAX monebo. Incerta etiam ratio typi averſae. An cauſa aſtrorum delphinus eſt ſideribus receptus? An inſidens puer alatus non Cupido, ſed Neptuni genius eſt, atque hoc typo honos habetur Neptuno de Caeſare toties praeclare me-

a) Dio L. LIII. c. 1. b) Spanh. Caeſ. Iul. p. 32 et 274. c) ad Ecl. IV. v. 10.

rito? Sane deinceps quoque frequenter ejus victorias maritimas in moneta jactari videbimus.

CAESAR. DIVI. F. *Victoria globo inſiſtens.*
AVGVR. PONTIF. *Caput Iovis Ammonis.* AR. (Morelli.)

Denarium hunc a Pinario Scarpo in Africa cuſum fuiſſe, facile intelliges collatis numis, quos in gente Pinaria dedimus, et Scarpi hujus hiſtoria. Alium ejusdem Scarpi denarium proferemus infra cum epigraphe: IMP. CAES. DIVI. F.

* * *

CAESAR. IMP. VII. *Caput nudum.*
ASIA. RECEPTA. *Victoria ciſtae myſticae inſiſtens, hinc et illinc ſerpens exſurgens.* Quinarius obvius.

Quam fuerint variae, at ſimul otioſae eruditorum in averſae typo explicando ſententiae, enarrat Panelius. [a]) Nihil tamen eo planius, ac apertius. Myſtica Bacchi ciſta notum eſt ſymbolum *Aſiae* proconſularis, quam numus a Caeſare *receptam* loquitur. Ciſtam ſimilem offerunt numi omnes argentei ab ipſa hac cauſa dicti *Ciſtophori*, quos ſatis conſtat in eadem Aſia fuiſſe ſignatos, et de quibus egimus in tractatu ſingulari. [b]) Inſiſtit Victoria non alia de cauſa, quam quod haec in moneta Romana perpetuus fuit quinariorum typus, ut probavimus in Volumine V. p. 20. Recepit vero Aſiam Caeſar, quando anno V. C. 724 ſeu profectus in Aegyptum, ſeu inde redux in Aſia ſubſtitit, ejusque res ordinavit, hiberna quoque in ea egit, ut narrat Dio. [c]) Suetonius etiam refert, eum conſulatum IV. iniiſſe in Aſia, V. in Samo. Suadente ergo epigraphe ASIA. RECEPTA, tum et inſcripto IMP*eratoris* VII. titulo quinarii hujus aetatem prope tenemus. Diximus Aſiam receptam intra annos V. C. 724 et 725, poſteriore autem hoc anno, quo Caeſarem conſulem V. proceſſiſſe conſtat, fuiſſe eum imperatorem VII., docet illuſtre marmor, quod Romae a ſe viſum vulgavit Pighius: [d])

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. IMP. CAESARI. DIVI IVLI. F. COS. QVINCT. COS. DESIG. SEX. IMP. SEPT. REPVBLICA CONSERVATA.

Ex his patet, quinarium hunc ante annum V. C. 724 feriri non potuiſſe, neque ſerius anno 726, quia anno hunc conſequente Caeſar jam Auguſti nomine uti coepit.

* * *

Caput Caeſaris nudum.
CAESAR. DIVI. F. ARMEN. RECEP. IMP. VII. *Armenius ſtans cum pileo incurvo, et cetero cultu patrio d. haſtam, ſ. arcum.* AR. (Thes. Brand. T. II. p. 606. Vaill. Morelli.)

Armeniam amiſſam fuiſſe a M. Antonio ſub annum V. C. 721, refert Dio, [e]) at eam V. C. 725, vel 726 fuiſſe receptam, tacentibus hiſtoricis fatetur hic denarius ex cauſis, quas ad numum praecedentem dedi. Armeniae meminerunt etiam numi V. C. 734 ſignati, ſed hi inſcribuntur ARMENIA. CAPTA.

---

a) Ciſtoph. p. 76. b) Vol. IV. p. 352. c) L. LI. § 18. d) Ann. Rom. T. III. p. 50. e) L. XLIX. § ult.

Poſteriori huic anno praeſentem hunc denarium adcommodant quoque Noriſius, [a]) et Vaillantius, [b]) ſed perperam, ut oſtendam infra in controverſia de iteratione tituli imperatoris.

* * *

CAESAR. DIVI. F. COS. VI. *Caput nudum ſubjecto capricorno.* AEGYPTO. CAPTA. *Crocodilus.* AR. obvius. Reſtitutus a Trajano in AV. et AR. (Vaill. Morelli.)

Numum hunc ſignatum fuiſſe V. C. 726, demonſtrat inſcriptus conſulatus VI. Renovat ergo memoriam Aegypti ante biennium captae, et menſe quidem Sextili, quae cauſa fuit una ex pluribus aliis, cur ei menſi datum fuerit *Augusti* nomen. [c]) De capricorno agemus ad annum V. C. 743.

* * *

Numi Octaviani cum praenomine IMPERATORIS.

Anno V. C. 725 Caeſarem accepiſſe nomen *imperatoris* his verbis refert Dio: [d]) *Eodem anno etiam IMPERATORIS nomen accepit, non quale propter victoriam tribui more vetuſto ſolebat, - - - ſed quo ſumma imperii demonſtraretur, quod patri quoque ejus Iulio, et ejus filiis nepotibusque fuerat decretum.* Ergo nomine *imperatoris* hic intelligitur titulus inſtar *praenominis*, ut eum vocat Suetonius. [e]) At vero jam in numis Octaviani ab annis V. C. 715 — 718 ſignatis iſtud imperatoris praenomen comparet, ſcripto nempe IMP. CAESAR. DIVI. F. Ex quo colligo, Octavianum jam tum ſat potentem uſum ſponte eo privilegio, quod patri Iulio, ejusque filiis a ſenatu decretum modo ex Dione vidimus, omiſiſſe tamen forte ſubinde, quod invidioſum videretur, et quod revera tum ſummae rei non praeeſſet ſolus, utroque adhuc conlega IIIviro ſuperſtite. Sane Caeſarem imperatoris praenomen ante hunc annum legitime non habuiſſe, apparet ex Maecenatis oratione ad Caeſarem eodem hoc anno 725 habita, qua ei ſpem facit, fore ut propediem paterno imperatoris titulo a ſenatu decoretur. [f]) Cum Dionis teſtimonio praeclare conſpirat marmor anni V. C. 725, quod paullo ſupra ex Pighio recitavi, in quo legitur: IMP. CAESARI. DIVI. IVLI. F. COS. QVINCT. COS. DESIG. SEX. Natalem huius tituli ſtatuit Ovidius XVI. Kal. Majas: [g])

Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
Iuſſit, et aetherios praecipitavit equos.
Vt titulum imperii quamprimum luce ſequenti
Auguſto juveni proſpera bella darent.

* * *

IMP. CAESAR. DIVI. F. COS. VI. LIBERTATIS. P. R. VINDEX. *Caput laureatum.*
PAX. *Mulier ſtans d. caduceum, juxta ara, verius ciſta myſtica, ſuper qua ſer-*

a) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 9 et 17. b) Arſac. imp. p. 174. c) Macrob. Sat. I. c. 12. d) L. LII. § 41. e) in I. Caeſ. c. 76. f) Dio L. LII. c. 40. g) Faſt. IV. 675.

pens, omnia intra lauream. AR. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Eſſe numum hunc ſignatum V. C. 726, inſcriptus conſulatus VI. eloquitur. Deinde plura in eo ſunt nova, et inſolentia. Titulus partis anticae, quem concepit adulatio, neque alius ſive hujus Caeſaris, ſive ſequentium Auguſtorum numus offert. Accedit corona laurea, cujus hactenus unicum exemplum vidimus, et de qua hoc loco adcuratius videtur agendum. Narrat Dio, a) Caeſari noſtro V. C. 714 decretum fuiſſe jus laureae geſtandae toties, quoties triumphans aliquis ea uteretur; perpetuum vero ejus uſum conceſſum demum V. C. 718 poſt victum Sex. Pompejum, idem refert. b) At vero cur laurea haec in numo praeſente, tum et deinceps in numis omnibus non Auguſti modo, ſed et ſequentium imperatorum diademati illigatur, cujus poſt occiput nodo collecti partes duae in humerum defluunt? Diximus in numis I. Caeſaris, lauream huic decretam, et in numis effictam omni prorſus diademate carere, et quod amplius eſt, cum illi ſemel iterumque corona laurea diademate praeligata a M. Antonio, aliisque imponeretur, iſtud tribunos pl. populumque non permiſiſſe, nempe quia regium iſtud videbatur. Cur ergo laurea ſic comparata regium quid viſum in Iulio, non item in Octaviano, et Auguſtis reliquis? Ex quo apparet, diadema lauro veſtitum, quo hi uſi ſunt, non fuiſſe ejus plane formae, cujus fuit alterum I. Caeſari ſubdole oblatum, quia iſtud, non illud, regii moris eſt habitum. Auctores, qui Iulianum illud deſcribunt, alii minus aperte loquuntur. Dio διαδημα tantum vocat. c) Plutarchus uno loco ait fuiſſe διαδημα ϛεφανῳ δαφνης περιπεπλεγμενον, *diadema coronae laureae innexum.* d) Alio loco dicitur M. Antonius διαδημα δαφνης ϛεφανῳ περιελιξας, *diadema coronae laureae illigaſſe.* e) Alii explicatius loquuntur. Suetonius dixit *coronam lauream candida faſcia praeligatam*, f) Appianus: ἐϛεφανωσε δαφναις ἀναπεπλεγμενης ταινιας λευκης, *coronavit laurea, cui faſcia alba obvoluta fuit.* g) Atqui haec ipſa periſtaſis, *taenia alba*, regium fuerit, Romanisque adeo exoſum; nam Lucianus, quo loco regum diadema memorat, illud vocat ταινιαν λευκην περι τῳ μετωπῳ, *faſciam albam, quae frontem ambit.* h) Iam vero diadema, quo nunc uti coepit Octavianus, et reliqui ſubinde Auguſti, alterius fuerit formae, et haud dubie alterius coloris, modo non albi, et commodi tantum cauſa adhibitum, ut laurea eo conſtricta firmius adhaereret, quam adhuc opportunitatem neglexerit Caeſar dictator. Sane hoc diademate nihil fuiſſe quaeſitum ambitioſius, inde patet, quia ſimili ſubinde diademate laureato uſi in numis quoque ſunt, qui Auguſti non fuere, ut Druſus ſenior, Titus et Domitianus adhuc Caeſares, quin et L. Vitellius Auli Auguſti pater, et plane privatus. Tali etiam redimitus in moneta ſua comparet Caligula, non illo regio, quod eum concu-

a) L. XLVIII. § 16. b) L. XLIX. § 15. c) L. XLIV. § 9. d) in Caeſare pag. 736. e) in M. Anton. pag. 921. f) in I. Caeſare c. 79. g) Bell. civ. L. III. c. 108. h) in Πλ[illegible]

piviſſe narrat Suetonius: a) *nec multum afuit, quin ſtatim diadema ſumeret, ſpeciemque principatus in regni formam converteret.* Ceterum quae fuerit coronae laureae viris illuſtribus a Romanis decretae ſignificatio, aptius differemus in tractatu de cultu capitis Auguſtorum.

Denique inſolens in hoc quoque numo eſt metalli volumen, quod illi maximi moduli honorem tribuit, quae quidem cauſa praecipua eſt, cur eum extra urbem ſignatum credam, quia in hac moris hoc aevo non fuit aureos et argenteos majoris formae ferire. Conjecturam auget typus averſae, in cujus area dixi eſſe aram imminente ſerpente, ſed quam forte rectius Havercampus myſticam Bacchi ciſtam cenſet. b) Id ſi verum, probabile eſt, ſignatum in Aſia proconſulari, et eſſe jure inter Ciſtophoros referendum, quorum plures eadem fere aetate cum capite M. Antonii, inſcriptione item utrinque Latina, eodem volumine, et ex eodem metallo ſignati ſunt. Addo indicium aliud non aſperſpernandum, hunc ipſum numum plus duobus ſaeculis in muſeo Caeſareo conſpicuum, et ex eo jam editum a Wolfgango Lazio, Vindobonam allatum fuiſſe ex Oriente ab Augerio Busbeckio Ferdinandi I. Aug. apud Turcos oratore, ut notavi in Hiſtoria muſei Caeſarei ejus catalogo praefixa.

* * *

Caput Caeſaris nudum.

IMP. CAESAR. *Victoria globo inſiſtens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed aedificium elegans et clauſum cancellis, cujus epiſtylio inſcriptum: IMP. CAESAR, *faſtigio inſiſtit Victoria ſuper globo.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Aedificium iſtud, quod templi ſpeciem praebet, videtur eſſe curia Iulia, quam Dio memorat exſtructam ab Octaviano in patris Iulii memoriam, et V. C. 725 dedicatam, poſitamque in ea imaginem Victoriae Tarento olim advectae. c) Addit, eam ſtatuam ſua adhuc aetate exſtitiſſe, cujus etiam mentionem facit Herodianus. d) Id ſimulacrum in Auguſti funere fuiſſe praegeſtatum docet Suetonius, e) fuitque Victoria hoc cultu velut quoddam imperii inſigne, et quamvis ſublata ab imperatoribus Chriſti fidem profeſsis, ut docent Ambroſius, et Prudentius contra Symmachum, tamen eandem ipſam in numis infimi aevi videmus imperatorum dextera praeferri.

* * *

Protome Dianae.

IMP. CAESAR *inſcriptum epiſtylio templi 4 columnarum, intra templum tropaeum navale, ſuperne triquetra.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. denarii, et max. mod. (Morelli Impp. p. 259.)

Diana, tropaeum navale, triquetra ad poſtremam Octaviani ad Artemiſium Siciliae de Sex. Pompejo victoriam alludunt, de qua vide, quae monebimus ad numos anni V. C. 733, nam is ejus facti memoriam pluribus adhuc deinceps annis in moneta celebravit.

* * *

Caput Caeſaris laureatum.

IMP. CAESAR. *Columna navium roſtris,*

a) in Calig. c. 22. b) Morelli Impp. p. 263. c) L. LI. c. 22. d) in Elagab.
e) Cap. 100.

et ancoris exornata, ſuper qua ſimulacrum Caeſaris d. haſtam, ſ. parazonium tenentis. AR. (Muſ. Caeſ.)

Reſpicit typus id, quod narrat Appianus, [a]) Caeſari ex bello Siculo adverſus Pompejum V. C. 718 reduci decretum eſſe inter alia, ut aurea ejus ſtatua habitu triumphali, quo urbem ingreſſus eſt, in foro poneretur adfixis columnae navium roſtris, inſcripto: OB. PACEM. DIV. TVRBATAM. TERRA. MARIQVE. RESTITVTAM. Huc adludit quoque Virgilius, cum inter praeclara Auguſti monumenta commemorat quoque *navali ſurgentes aere columnas*, [b]) addente Servio: *Auguſtus victor totius Aegypti, quam Caeſar pro parte ſuperaverat, multa de navali certamine ſuſtulit roſtra, quibus conflatis quatuor effecit columnas, quae poſtea a Domitiano in Capitolio ſunt locatae - - - Roſtratas C. Duillius cos. poſuit victis Poenis navali certamine etc.* Columnam roſtratam imminente ſtatua habes etiam in denariis Veſpaſiani, et filiorum.

* * *

Victoria prorae navis inſiſtens.
IMP. CAESAR. *Imperator in quadrigis triumphalibus d. ramum lauri.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hic denarius victorias Octaviani maritimas, actosque ob has triumphos teſtatur. Auctore Suetonio [c]) *curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum.* Ipſe in curru ſublimis dextera lauri ramum tenet, de quo Plinius: [d]) *Ex ea* (lauri ſilva) *triumphans poſtea Caeſar laurum in manu tenuit, coronamque capite geſſit.*

* * *

Caput Caeſaris nudum.
IMP. CAESAR. *Tropaeum navale.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

IMP. CAESAR. *Navis expanſo velo.*
DIVI. F. *Victoria currens d. lauream, ſ. gubernaculum, ante eam palmae ramus humi defixus.* Quin. (Morelli Famil. Iulia tab. 8.)

Hi adhuc numi victoriarum maritimarum praecones.

* * *

Caput Caeſaris nudum.
IMP. CAESAR *inſcriptum epiſtylio arcus triumphalis, ſupra quem Caeſaris ſtatua in quadrigis triumphalibus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

C. CAESAR. *Caput muliebre velatum cum modio.*
IMP. CAESAR. *Idem typus.* AR. (Morelli.)

Exiſtimat Havercampus, anticam numi poſterioris pertinere ad C. Caeſarem Agrippae F., ſignatum adeo V. C. 747. Verum cum inſcriptio averſae eadem ſit, quae in numis aliis hujus aetatis, et typus averſae idem cum typo denarii praecedentis, qui manifeſte ad hanc aetatem pertinet, haud dubie hic quoque huic aevo debetur. Sane et noſtro Caeſari praenomen *Caii* fuit, et Caius dicitur in numo altius deſcripto, et in alio gentis Caniniae. Quod vero utrinque Caeſaris nomen repetitur, nihil obſt eſt; nam etiam in numo Morellii [e]) hinc ſcribitur: CAESAR. DIVI. F. illinc:

a) B. C. L. V. c. 130. b) Georg. III. 29. c) Cap. 22. d) L. XV. § 40.
e) Tab. XXV. n. 37. 38.

IMP. CAESAR. Fuiſſe Caeſari poſt victoriam de Sex. Pompeio arcum triumphalem erectum, docet Dio. a)

* * *

PONT. *Caput Iovis Ammonis.*
IMP. CAES. DIVI. F. *Victoria globo inſiſtens d. coronam, ſ. palmam.* AR. (Pembrock P. III. tab. 9.)

Inſolens in Octaviani numis typus Ammonis. At ne quis ſubtiles ejus cauſas advocet, moneo, eum ſignatum in Africa a Pinario Scarpo, ut collati alii ejus denarii docent, quos vide. Iam alium ejusdem Scarpi numum, ſed aliter inſcriptum, ſupra dedimus.

* * *

Caput Apollinis laureatum.
IMP. CAESAR. *Colonus agens boves.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Colonias varias intra hos annos deduxit Caeſar. Verum quae cauſa ſit, cur, quod aliqui exiſtimant, excluſis aliis indicetur colonia Carthago, non ſatis video. Sane caput Apollinis ad Carthaginem non facit.

* * *

Caput Caeſaris laureatum ſecto brachio inſtar hermae, pone fulmen.
IMP. CAESAR. *Ipſe togatus ſellae curuli ſedet, d. Victoriolam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Pacem, quam indicant toga, et ſella curulis, victoria partam reſpicit denarius. Pro parte antica vide numum ſequentem.

Caput Caeſaris nudum.
IMP. CAESAR. *Caput Caeſaris laureatum hermae impoſitum, infra fulmen.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Havercampus, aliique hunc averſae hermen dixere Solis, ipſo autem hermae pondere, et fulmine indicari Caeſaris adagium ex Suetonio notum: σπεῦδε βραδέως, *feſtina lente*, b) tanquam nimirum herma notaret tarditatem, fulmen celeritatem. Iidem in alio quoque numo idem Auguſti ſymbolum viderunt, de quo vide numos gentis Durmiae. At enim certum eſt, in hujus numi averſa proponi idem, quod in antica denarii praecedentis; ſi ergo in hac conſpirantibus omnibus eſt caput Caeſaris, erit etiam in averſa denarii praeſentis, quod numi ipſi collati invicte demonſtrant. Oſtentant ergo aliquam Caeſaris ſtatuam hac forma poſitam, et quidem palmari adulatione addito Iovis attributo. Decepti ſunt viri eruditi a prominentibus laureae foliis, quae eſſe radios Solis, perperam credidere. Alias de hoc typo conjecturas vide apud Oiſelium, c) quas referre piget.

* * *

Caput Caeſaris nudum.
IMP. CAESAR. DIVI. F. *Clypeus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

IMP. *Caput Martis modeſte barbatum.*
CAESAR. *Clypeus, in cujus medio aſtrum, hinc et illinc haſtae promicantes.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Caput anticae in poſteriore denario a variis pro ipſius Caeſaris capite eſt habitum, cum ſit luculentum Martis, cujus ſunt etiam attributa averſae.

* * *

a) L. XLIX. §. 15. b) in Aug. c. 25. c) Num. ſel. p. 203.

Deſcripſimus denarios, in quibus Octavianus dicitur CAESAR. DIVI. F., vel IMP. CAES., et quos propter hanc ipſam etiam cauſam intra hos annos compegimus, quorum poſtremus eſt V. C. 726, poſt quem nomen *Auguſti* inferri numis coepit. Non tamen ſic abolitus vetus modus, ut non, etſi raro, tamen aliquoties recurrat. Exſtant denarii gentis Caniniae, et Petroniae, qui, quia *Armeniam captam* eloquuntur, certe ſerius ſignati ſunt, tamen omiſſo Auguſti nomine ſolum CAESAR. DIVI. F. offerunt.

Notandum praeterea, denarios hujus periodi tam perfecti eſſe operis, et elegantiae vere Graecae, ut omnes hujus principis numos, qui ſeu ante, ſeu poſt ſignati ſunt, hoc merito longe ſuperent.

V. C. 727 A. X. 27.
COS. VII. DES. VIII. PONT. IMP. VII.
Auguſto VII. M. Agrippa III. cos.
Incipit AVGVSTVS.

Anni principio cum abdicare Caeſar ſimulata ad ſenatum oratione praeferret, atque hic, partim quod fraudem ſubeſſe ſenſit, partim quod utilius viſum, remp. ab uno regi, ejus propoſito adverſaretur, imperium in decennium ſuſcepit, ac paullo poſt, fluctuantibus patribus, quod nomen novum principi de ſe optime merito imponerent, cum nonnulli Romulum vocandum cenſerent, ex Munatii Planci ſententia dictus eſt AVGVSTVS. Cum in hoc unanimes ſint Suetonius, [a]) Dio, [b]) Velleius, [c]) et Cenſorinus, [d]) tamen in die diſſenſus eſt inter auctores. Factum iſtud idibus Ian. adfigit Ovidius, [e]) Cenſorinus XVI. Kal. Febr., Oroſius VIII. idus Ian., at Faſti Verrii Flacci XVII. Kal. Febr., ſeu diei XVI. Ianuarii, quibus, tanquam monumento ſynchrono, prae Cenſorino major habenda fides. Vide cl. Fogginum ad Faſtos Verrii pag. 13, et quae ad conciliandas aliorum variantes ſententias adfert Fabricius. [f])

Auguſtus hoc adhuc anno Flaminiam munit, et in Hiſpaniam proficiſcitur adverſum Cantabros et Aſtures apertis Iani portis. [g])

* * *

CAESAR. COS. VII. CIVIBVS. SERVATEIS. *Caput nudum.*
AVGVSTVS. S. C. *Aquila expanſis alis coronae quernae inſiſtens, pone duo lauri rami.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Egregie numum explicat Dio, [h]) decretum hoc anno, ut ante Auguſti domum in palatio lauri ponerentur, ac in faſtigio domus corona querna ſuſpenderetur, quaſi *perpetuus hoſtium victor*, ac *civium ſervator* eſſet. Vide numos gentis Caniniae, quorum unus, etſi pluribus ſerius annis ſignatus, idem argumentum offert. Additum in numo praeſente S. C. indicat, et Caeſarem ex S. C. dictum Auguſtum, et eadem lege decretam quernam, et lauros. Praeclara vox Plinii: [i]) Auguſtum profligatis bellis civilibus coronam civicam a genere humano ipſum accepiſſe.

a) Cap. VII. b) L. LIII. § 16. c) L. II. c. 91. d) de die nat. c. 21. e) Faſt. L. I. 590. f) in nota ad Dionis l. c. g) Dio, Eutropius. h) L. LIII. c. 16. i) L. XVI. § 3.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Victoria globo inſiſtens.*
IMP. CAESARI. SCARPVS. IMP. *Vola manus.* AR. (Morelli.)

Binos Scarpi denarios jam in numis periodi praecedentis dedimus, ex quo veriſimile fit, praeſentem paullo poſt acceptum Auguſti titulum fuiſſe ſignatum. Explicationem hujus denarii pete ex gente Pinaria, ex qua fuit Scarpus.

V. C. 728 A. X. 26.
COS. VIII. DES. IX. PONT. IMP. VII.
Auguſto VIII. T. Statilio Tauro cos.

Conſulatum VIII. Tarracone init. a) Bellum in Cantabros parat, Agrippa interim urbis negotia procurante, eamque aedificiis ornante.

Antica incerta.
COS. OCTAVO. DESIG. IX. *Victoria gradiens.* AE. III. (Morelli.)

Vnicus hic eſt numus, qui anno huic certe debeatur, atque etiam hic commatis Romani non eſt, ſed alicubi extra urbem ſignatus. Hoc adhuc anno numos Auguſti aeneos in urbe cuſos non novi, omnium autem minime III. formae, ut monebimus ſub finem monetae Auguſti.

V. C. 729 A. X. 25.
COS. IX. DES. X. PONT. IMP. VIII.
Auguſto IX. M. Iunio Silano cos.

Hunc quoque conſulatum iniit Tarracone. b) Bellum in Cantabros ipſe gerit, ſed tentatus valetudine Tarraconem redit, ibique decumbit. Interea P. Cariſius Aſtures, C. Antiſtius Vetus Cantabros vincunt. Cum Iuba regiones permutat. Amynta rege mortuo Galatiam et Lycaoniam in provinciam redigit. Victis per M. Vinicium Germanis imperator appellatur. Emeritam in Luſitania condit. Iuliam filiam Marcello Octaviae ſororis filio matrimonio jungit. Iani templum iterum clauditur. c)

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*
IAN. CLV. *Templum Iani.* AR.

Binos ſimiles proponit Morellius, d) quorum unum non dubitem a Goltzio hauſtum. Iani templum inde ab ejus conditore Numa non fuiſſe clauſum, niſi poſt primum bellum Punicum M. Atilio, et T. Manilio cos., deinde imperante Auguſto poſt bellum Actiacum, diſerte tradunt Livius, e) Plutarchus, f) et Velleius. g) Si horum auctorum verba ſpectes, illud ſemel tantum clauſit Auguſtus. Sed iteratum fuiſſe hunc honorem, docuere alii. Dio, qui jam ante dixit, h) clauſum fuiſſe V. C. 725 finito bello Actiaco, omnibusque ejus reliquiis, repetitum iſtud decus narrat V. C. 729 poſt victos Cantabros. i) Vt tertium imperante Auguſto clauderetur, decretum quidem fuiſſe V. C. 744 idem perhibet, ſed caruiſſe eventu, Dacis Iſtrum transgreſsis impreſsionem in Pannoniam facientibus. k) Ergo teſte Dione bis ſub

a) Suet. c. 26. b) l. c. c) Dio. d) in Aug. tab. XVIII. e) L. I. c. 19.
f) in Numa p. 73. g) L. II. c. 38. h) L. LI. § 20. i) L. LIII. § 26. k) L. LIV. § 36.

Auguſto ad Ianum aditus fuit impeditus. At ſunt auctores, qui ter iſtud factum adſerunt. Suetonius: [a]) *Ianum Quirinum ſemel atque iterum a condita urbe memoriam ante ſuam clauſum in multo breviore temporis ſpatio, terra marique pace parta, ter cluſit.* Oroſius: [b]) *Itaque anno ab V. C. 752 Caeſar Auguſtus ab Oriente in Occidentem, a ſeptemtrione in meridiem, ac per totum Oceani circulum cunctis gentibus una pace compoſitis, Iani portas tertio ipſe tunc clauſit.* Verum utroque hoc teſtimonio non omnes acquieſcunt eruditi, et ad Suetonium quidem quod attinet, ſunt codices, in quibus pro *ter* ſcriptum legitur *tertio.* Sin iſtud, Suetonius verbis *ſemel atque iterum memoriam ante ſuam* intelligit templum primum a Numa, deinde poſt bellum Punicum clauſum, ac tertio poſt bellum Actiacum. Oroſii narrata jure impugnat Noriſius. [c]) Nam eodem anno V. C. 752, qui nobis Varronem ſecutis eſt annus V. C. 753, erupit grave bellum Parthicum, ad quod componendum miſſus eodem anno eſt Caius Caeſar, atque etiam hoc compoſito per annos XII. conſequentes perpetua fuere bellorum turbida. Cum tamen ex unanimi ſanctorum patrum conſenſu Chriſtus orbe quaquaverſum pacato natus dicatur, conjicit vel ob ipſam hanc cauſam, non eum anno V. C. 753, ſed 749, quae nunc potior eſt chronologorum ſententia, in lucem fuiſſe editum, cum revera ab anno 748 usque 751 nulla a ſcriptoribus bella geſta memorentur, quo adeo intervallo et clauſum fuerit Iani templum, et natus Chriſtus. Ex his ergo docemur, in clauſo poſt bellum Actiacum Iani templo auctores omnes conſentire, aut certe non repugnare; repetitum idem fuiſſe V. C. 729, uno niti Dionis teſtimonio, idem tertio factum, a viris eruditis controverti. Vide de hoc plura in commentariis eruditorum ad dictum Suetonii locum, apud Chishull Antiq. Aſiat. p. 187, et in diſſertatione Maſſonii de Iano reſerato. Idem Oroſius, cum paullo infra iterum docuiſſet, clauſum fuiſſe Ianum V. C. 752, eodemque anno natum Chriſtum, addit, ſene jam Auguſto apertum rurſum fuiſſe, et patuiſſe usque ad Veſpaſiani imperium, idque teſtimonio Taciti tuetur. [d]) Sed huic ſententiae repugnant numi Neronis, quos vide. Maſſonus certum putat, Iani portas anno V. C. 744, neque alio, ab Auguſto tertium fuiſſe obſeratas. [e]) Ceterum numus hic noſter aut indicat Ianum V. C. 729 clauſum, ſi vera ſunt verba Dionis, aut renovat memoriam ejus V. C. 725 clauſi. Certe propter additum Auguſti nomen ante annum 727 ſignari non potuit.

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVST. COS. IX. *Caput Auguſti nudum, quod ab adſtante Victoria coronatur.*

M. ACILIVS. GLABRIO. PROCOS. *Capita ſe reſpicientia virile nudum, et muliebre.* AE. I.

Numum hunc bis vulgavit Morellius. [f]) Similem edidit Patinus, [g]) ſed is epigraphen anticae facit: D. IVLIVS.

---

a) Cap. 22. b) L. VI. c. 22. c) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 10 d) L. VII. c. 3.
e) l. c. Sect. III. c. 8. f) in Fam. Acil. et in Impp. ſub Aug. g) Famil. p. 308.

CAESAR, averſae: M. ACILIVS. GLABRIO. PROPR. Patinum corrigit Gallandus ex ſimili integerrimo numo Foucaultiano, a) quo teſte in antica ſcribitur: IMP. CAESAR. AVGVSTVS, in averſa ſuperne: M. ACILIVS, inferne: TI. CLAVDIVM. CAESAR. CORI, ex quo res duas colligit, primam, numum eſſe Corinthi ſignatum, alteram, capita ſe reſpicientia non eſſe Auguſti et Liviae, ut viſum Gallando, ſed Claudii Aug. et Agrippinae uxoris. Havercampus in parte averſa numi Morelliani dixit exhiberi Tiberium, et Liviam. b) Ex variis his ſententiis quam adoptare oporteat, pronunciare nequeo, quia, quae vera ſit epigraphe, ignoro. Quod unum eruo, ſi vera eſt Morellii lectio, cujus forte numus diverſus eſt a Gallandiano, numus is propter mentionem conſulatus IX. ad hunc annum pertinet. Neceſſe non eſt, ut doceam, eum ſine dubio extra urbem fuiſſe ſignatum.

* * *

Ab hoc anno usque ad annum V. C. 732 ſignati ſunt in Hiſpania denarii P. Cariſii, quos infra ad ipſum hunc annum ſiſtam.

V. C. 730 A. X. 24.
COS. X. DES. XI PONT. IMP. VIII.
Auguſto X. C. Norbano Flacco cos.

Anni principio Romam revertitur Auguſtus. Cantabri poſt ejus diſceſſum iterum rebelles compeſcuntur.

Deſunt certi hujus anni numi.

V. C. 731 A. X. 23.
COS. XI. PONT. IMP. VIII.
Auguſto XI. A. Terentio Varrone cos.
incipit
TRIBVNICIA POTESTAS.

Auguſtus in gravem hoc anno morbum incidens Piſoni conlegae rationes, Agrippae annulum tradit. Convaleſcit opera Antonii Muſae liberti. Natis Marcellum inter, et Agrippam ſimultatibus, quod huic potius annulus commiſſus erat, hunc Auguſtus in Orientem mittit. Marcellus eodem anno moritur.

TRIBVNICIA POTESTAS, imperii quoddam velut fundamentum huic anno natales ſuos debet. Nam etſi eam jam anno V. C. 718 poſt victum Sex. Pompejum fuiſſe Auguſto collatam doceat Appianus, c) idemque conceſſum V. C. 724, et quidem per omnem vitam referat Dio, d) tamen ſingulari modo illi hoc anno fuit decreta, ſic ut ab hoc ejus iteratae numeri procedant. Additum etiam proconſulare imperium ampliata poteſtate. Conſtituta haec fuiſſe ante diem V. Kal. Iul., conficiunt eruditi. Vide haec latius expoſita apud Noriſium. e) De tribuniciae poteſtatis natura, et ejus numerandae modo vide tractatum ſingularem. Iſtud unum hoc loco obſervatum velim, me ab Auguſto usque ad Antoninum Pium ſingulis annis Iulianis binas trib. poteſtates includere,

a) Elect. Woltereck p. 70. b) ad Morellii Fam. Acil. c) B. C. L. V. c. 132. d) L. LI. c. 19. e) Cenot. Diſſ. II. c. 15.

inde ab hoc ſingulas tantum, cujus rationem in eodem tractatu cumulate dabimus.

* * *

AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.*

M. AGRIPPA. COS. TERT. COSSVS. LENTVLVS. *Caput Agrippae corona murali, et roſtrata cinctum.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

Numum hunc iſthic propono, non quod certo ſignatus ſit hoc anno, ſed quia non ante hunc ſignari potuit. Conſulatum autem XI. deinceps abſque iteratione per multos annos geſsit. Averſa explicabitur in moneta Agrippae.

AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.*

PACI. PERP. *Templum 6 columnarum, in cujus medio ara.* AR. (Vaill.)

Typus huic anno rite reſpondet.

* * *

AVGVSTVS. TR. POT. *Caput nudum.*

P. STOLO. IIIVIR. *Apex inter ancilia.* AR. (Muſ. Caeſ.)

AVGVSTVS. *Caput Auguſti.*

L. CANINIVS. GALLVS. IIIVIR, *juxta* AVGVSTVS. *Sedile humilius, et porrectum adſtituta haſta, ſuperne* TR. POT. AR. (Morelli in Famil. Canin.)

Iam nunc trib. poteſtas monetae inſcribi incipit. Non tamen hi denarii neceſſario ſunt anni praeſentis, quia non ſemper ſuus tribunatui numerus additus fuit. Quin ex aliis Caninii denariis manifeſte colligitur, eum aliquot ſerius annis fuiſſe IIIvirum monetalem. Typi utriusque hujus denarii in ſuis familiis ſunt explicati.

V. C. 732 A. X. 22.
TR.P.I. II. COS.XI. PONT. IMP.VIII.
M. Claudio Marcello, L. Arruntio cos.

Dictaturam vi oblatam non admittit. Aedes Iovis Tonantis dedicat. Cantabri et Aſtures a C. Furnio, et Cariſio vincuntur. Auguſtus in Siciliam trajicit. (Dio.)

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

IOV. TON. vel IOVIS. TON. *Iuppiter in templo 6 columnarum d. fulmen, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Narrat Suetonius, [a]) Auguſtum Iovi Tonanti conſecraſſe aedem, memorem periculi, cum in expeditione Cantabrica lecticam ejus fulgur perſtrinxiſſet, ſervumque praelucentem exanimaſſet. Eam hoc anno dedicatam prodit Dio. Hoc caſu factum timidiorem adverſum fulgura, et tonitrua, quam ut virum deceret, alibi perhibet Suetonius, [b]) ſic ut ubique pellem vituli marini circumferret, et ad majoris tempeſtatis ſuſpicionem in abditum locum ſe reciperet. Denarii hi etiam poſt hunc annum feriri potuere.

* * *

Obiter hoc loco commemorandi numi P. Cariſii, quia eos jam plene recitavimus in gente Cariſia. Fuit is pro Auguſto legatus propraetore in Luſitania, et qui jam V. C. 729 viciſſe Aſtures proditur, hoc demum anno teſte Dione nactus ſucceſſorem C. Furnium. Per horum ergo annorum intervallum

---

a) Cap. 29. b) Cap. 29 et 90.

ſignati denarii, quinarii, aeneique, in quibus hinc caput Auguſti cum ſolita epigraphe, illinc typi ad Hiſpaniam pertinentes, epigraphe aut: P. CARISIVS. LEG., aut P. CARISIVS. LEG. PROPR. Ex diverſa hac epigraphe colligit Haverkampus, [a]) numos, in quibus tantum LEG. exſtat, ſignatos V. C. 729, quo tempore Auguſtus ipſe bello in Hiſpania interfuit, uſusque eſt Cariſio legato, at eos, in quibus LEG. PROPR. legitur, percuſſos anno V. C. 731, quo, ut conjicit, ab Auguſto legatus propraetore in Hiſpaniam miſſus eſt. Illud ut mere arbitrarium eſt, ac nullo fundamento nixum, ita ex ipſis numis falſi convincitur. Nam ex hac lege ſequeretur, numum aeneum ea ipſa tabula Cariſii apud Morellium citatum, in cujus antica eſt: CAESAR. AVGVS. TRIBVN. POTEST., in averſa: P. CARISIVS. LEG. AVGVSTI, aliosque ſimiles a Florezio editos [b]) ſignatos fuiſſe V. C. 729; at conſtat, eo nondum anno Auguſtum trib. poteſtatem numis inſcripſiſſe, quae ei biennio ſerius plene collata eſt. Ergo docente hoc numo ratio potius inverſa valeret. At nolumus nimium eſſe perſpicaces, ac cum malimus ſectari, quod veriſimile, quam quod ſpecioſum, cenſebimus, in utriſque eandem notari dignitatem, et fuiſſe ex arbitrio monetarii, τὸ PROPR. vel addere, vel omittere. Revera magiſtratus, qui Caeſaris provincias adminiſtrabant, jam fuiſſe dictos ſimpliciter *legatos*, jam *legatos Auguſti*, jam *legatos propraetore*, alibi adcurate docuimus. [c]) Quae alia ad explicandos hos Cariſii numos pertinent, jam praecepimus in numis hujus gentis.

V. C. 733 A. X. 21.
TR. P. II. III. COS. XI. PONT.
IMP. VIII.
Q. Aemilio Lepido, M. Lollio coſ.

Auguſto ſub anni ſuperioris exitum in Sicilia abſente ingentes Romae tumultus orti ſunt ob conſulum electionem. Ergo Auguſtus cum neque ſoli Romae vacare poſſet, neque eam ſine moderatore relinquere, Agrippam ex Oriente accivit, juſſoque repudiare Marcellam, quanquam ea ſororis ſuae Octaviae minoris, et C. Marcelli filia eſſet, filiam Iuliam uxorem dedit. Ejus praeſentia compoſitae turbae. Ex Sicilia in Graeciam, inde in Samum navigat, ibique hiemem tranſigit. [d])

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

SICIL. IMP. VIII. *Diana ſtolata gradiens d. telum ex pharetra promit, ſ. arcum* AV. (Vaill. Morelli.)

Viri eruditi numum hunc praeſenti anno adſigunt, quoniam Auguſtus eo labente revera in Sicilia commoratus eſt, ejusque res ordinavit. Similes numos complures, ſed alio ad IMP. addito numero in ſequentium annorum moneta contemplari licebit, et eodem modo alios inſcriptos ACT. IMP. cum variis numeris, et typo Apollinis Actii. Hi Dianae Siculae, et Apollinis Actii typi non ſine cauſa per plures etiam

a) in Famil. Cariſia pag. 74, 75. b) in numis Emeritae. c) Vol. IV. pag. 239.
d) Dio.

annos ſunt repetiti; nam utrique numini ſuam Auguſtus fortunam debuit, victo nimirum apud Artemiſium, ſeu Dianium Siciliae prope Mylas Sex. Pompejo, [a]) et apud Actium Apollini ſacrum M. Antonio. Eodem exemplo jam olim Athenienſes victa apud Artemiſium Xerxis claſſe ejus loci Dianae tropaeum navale conſtituerunt, ut refert Plutarchus. [b]) Atque huc credo pertinere ſacerdotium DIAN. VICTR. ET. APOLLINIS. PALAT. memoratum in marmore Muratorii, [c]) conſtitutum haud dubie ab ipſo Auguſto, quando deorum fratrum ope victor de hoſtibus evaſit, quod tanto veriſimile magis, quoniam Apollinis Palatini habitus idem omnino fuit, qui Actii, ut patebit ex numis Commodi anni V. C. 944. Conſtat vero etiam ex Suetonio, [d]) et Dione, [e]) ab Auguſto fuiſſe aedificatum templum Apollinis, quod in palatio ſtetit, a quo is *Palatinus* dictus eſt. Inanes aliorum plus aequo ſagacium de numis ſimilibus conjecturas vide infra ad annum V. C. 759.

V. C. 734 A. X. 20.
TR. P. III. IV. COS. XI. PONT. IMP. IX.
M. Appuleio, P. Silio Nerva cos.

Samo in Aſiam transmittit, eaque conſtituta Syriam inviſit. A Phraate Partho recipit ſigna militaria, et captivos a Craſsi clade ſuperſtites. Miſſo Tiberio Tigranem Armeniis praeficit. Varios per eum tractum regulos conſtituit. Samum redit; ibique iterum hiberna agit. Abſens viis per Italiam muniendis intentus Romae milliarium aureum facit. Agrippae naſcitur Cajus. [f])

Opportune hoc loco recenſebuntur numi ſignorum reſtitutionem praedicantes, aut ad idem argumentum ſpectantes, quorum magnus eſt numerus. Nam donum iſtud magnae ſibi laudi duxit, tanquam incruente recepiſſet, quod tanta clade amiſſum fuit, ut ait Dio. [g]) Hi tamen numi omnes hoc anno ſignati non ſunt; nam videbimus, factum iſtud honorificum in numis quoque, qui per certa criteria ad ſequiorem annum pertinent, memorari. Quin facti hujus memoriam conſervat etiam numus mortuo Auguſto ſignatus, quem vide in numis D. Auguſti. Hiſtoricorum, et poetarum teſtimonia de reſtitutis his ſignis vide collecta a Schlegelio. [h]) Narrat Velleius, praeter ſigna de Craſſo capta etiam tum fuiſſe remiſſa illa, quae de M. Antonio victo Phraates Orodis F. ceperat. [i])

AVGVSTVS. *Caput nudum.*
SIGNIS. RECEPTIS. *Capricornus.* AV. (Morelli, Liebe.)

Capricornus ad haec ſigna non pertinet, nam jungitur etiam, ut videbimus, cum ARMENIA CAPTA. Fuit Auguſti ſignum genethliacum, de quo agetur infra ad annum V. C. 743.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

a) Dio L. XLIX. § 8. Appian. B. C. L. V. c. 116. b) in Theſeo cap. 8. c) pag. 1119. 1. d) in Aug. c. 29. e) L. XLIX. § 15. f) Dio. g) L. LIV. § 8. h) ad Morellii Impp. T. I. p. 223. ſeq. i) L. II. c. 91.

SIGNIS. RECEPTIS. *Mars ſeminudus ſtans d. aquilam legionariam, ſ. ſignum militare.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Eſt hic Mars Vltor, cujus infra et epigraphen, et templum dabimus. Ei Auguſtus fertur bina templa aedificaſſe, primum, quod *bello Philippenſi pro ultione paterna ſuſcepto voverat*, a) quodque ſtetiſſe in foro Auguſti prodit Ovidius. b) Marmor item Ancyranum memorat *Vltoris templum forumque Auguſtum*, et Suetonius. c) Alterum ſtetiſſe in Capitolio, perhibet Dio his verbis: d) *itaque et ſacrificia ejus rei cauſa* (ſignorum receptorum) *et templum Martis Vltoris in Capitolio ad imitationem Iovis Feretrii, ubi ſigna ea militaria ſuſpenderentur, decerni juſſit, ac deinde perfecit.* Atque ob duplicem hanc aedem exiſtimant aliqui Martem ab Ovidio dictum *bis ultorem*, e) qua in ſententia nuper fuit etiam Sanclementius. f) At aliis eruditis viſum, unicum tantum fuiſſe Martis Vltoris templum, nempe quod in foro Auguſti ſtetit, Dionemque lapſum fuiſſe memoria, aut locum interpolatum, de quo vide notam Fabricii ad hunc Dionis locum. g) Vnicum fuiſſe ejus dei templum, non obſcure quoque colligitur ex Suetonio. h) Dedicatum fuiſſe V. C. 752, in hujus anni rebus geſtis notabimus, quo labente, et deinceps haud dubie plures ex his, qui Martis Vltoris meminerunt, fuerint ſignati, ſed quos propter argumenti adfinitatem hoc omnes loco deſcribam, niſi cum certum annum dictant, quales dabimus ad annos proxime ſequentes.

Adverſa variis typis, et inſcriptionis modis.

SIGN. RECE. *Parthus genuflexus ſignum militare offert.* AR.

Hic typus obvius eſt in denariis Aquillii, Caninii, Durmii, Petronii, qui adeo per hos annos fuere IIIviri monetales. Typum explicat Ovidius coaevus: i)

Parthe refers aquilas, victos quoque porrigis arcus,
Pignora jam noſtri nulla pudoris habes.

Et Horatius: k)

Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit. Ius imperiumque Phraates
Caeſaris accepit genibus minor.

Adverte in his denariis Parthi feminalia ad talos usque deſcendentia, quae braccae dicebantur, a populis, quorum aer inclementior, qualis fuit Parthorum, geſtari ſolitae. De Gallis, Sarmatis, aliisque res nota. Sed et Propertius celebrans Auguſti in Parthos expeditionem ſic de milite Partho: l)

Tela fugacis equi, et braccati militis arcus,

cujus adeo vocabuli in hoc verſu ſenſus, qui nonnullorum criticorum judicia exercuit, conſpectis his denariis continuo clareſcit.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

SIGNIS. RECEPTIS. S. P. Q. R. *Cly-*

a) Sueton. c. 29. b) Faſt. L. V. v. 552. c) l. c. d) L. LIV. § 8. e) Faſt. L. V. v. 595. f) de verg. aera p. 328. g) pag. 736. h) l. c. i) Faſt. V. 593. k) L. I. epiſt. XII. v. 26. l) L. III. eleg. IV. v. 17.

peus votivus, *cui inſcriptum:* CL. V., *hinc ſignum militare*, *illinc aquila legionaria.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De ſimilibus clypeis agemus infra in numis vagis Auguſti.

CAESARI. AVGVSTO. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. *Aquila legionaria in quadrigis triumphalibus*, *ex curru ſuperne quatuor equi exſiliunt.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

S. P. Q. R. *Templum rotundum 4 columnarum*, *in quo aquila legionaria currui triumphali impoſita*, *quem 4 equi ex ſummo ſubſilientes exornant.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eſt hoc templum Martis Vltoris, cujus ipſam epigraphen denarii ſequentes offerunt.

Eadem adverſa.

MAR. VLT. *Templum rotundum ſex columnarum*, *intra quod aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Muſ. Caeſ.)

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

MART. VLT. *Templum ſimile*, *intra quod Mars ſtans d. aquilam legionariam*, *ſ. haſtam transverſam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

MARS. VLTOR. *Caput Martis galeatum.*

CAESAR. AVGVSTVS. SIGN. RECEPT. *Parthus genuflexus ſignum militare offert.* AR. (Morelli in fam. incert. Tab. II. lit. O.)

His jungendi denarii ſequentes, qui quidem Auguſti, aut familiae Romanae nomen non ſiſtunt, ſed certe hanc aetatem, aut ſaltem idem cum prioribus argumentum contingunt. Plerique ſunt in incertis familiis Morellii tab. II., et in Catalogo d'Ennery p. 164.

MARS. VLTOR. (*abeſt in aliis epigraphe.*) *Caput galeatum barbatum.*

SIGNA. P. R. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria*, *intermedia ara ignita.* AV. AR.

VOLKANVS. VLTOR. *Caput pileo tectum.*

Eadem averſa. AR. (Muſ. Caeſ. Pellerin Additions p. 9.)

Vterque numus alio non differt, niſi quod in illo ſit caput Martis, in hoc Vulcani. Pellerinius in ſuis ad alterum hunc numum commentariis exiſtimat, in his denariis exhiberi caſtra praetoria, eosque conjicit ſignatos poſt everſas Carthaginem, et Corinthum Marte et Vulcano ultoribus. Si enim, proſequitur, Auguſti eſſent aetate ſignati, ut cenſuit Havercampus, compareret in iis caput Auguſti, aut ejus epigraphe. Haec Pellerinius, ſed cui adſentiri nullo pacto poſſum; nam probandum primo foret, Martem jam ſtante rep. *Vltoris* nomine fuiſſe cognitum, quod nonniſi poſt bellum Philippenſe invaluit, ut ſupra diximus. Deinde hic typus tam remotum reip. Romanae aevum, quale fuit everſae utriusque urbis, non ſapit. Conſtat de typorum, et inſcriptionum hujus aetatis ſimplicitate. Denique ſatis conſtat, etiam Auguſtorum aetate ſignatos numos absque eorum capite aut inſcriptione, cujus deinceps exempla plura videbimus. Ergo cum videamus, in uno eodemque numo eſſe caput Martis Vltoris, et ſigna, et conſtet, ejus dei honori conditum ab Auguſto templum, eique ſigna a Parthis

recepta fuiſſe illata, dubitari credo amplius nequit, eos vere ad Auguſti aetatem pertinere.

Quod de Marte dixi, ad Vulcanum quoque applicandum: nam in utriusque numis eadem eſt ratio. Cum ſcriptorum nemo doceat, Vulcanum Romae Vltoris nomine fuiſſe cultum, iſtud nos citatus denarius edocet. Ejus quoque ratio prona; nam quemadmodum Mars fingitur Romanorum opprobrium ultus compulſis ad reſtituenda ſigna Parthis, ſic etiam Vulcanus, tanquam paſſus non fuiſſet, arma Romana, quae ſuis quaſi auſpiciis eſſent fabricata, in barbarorum ſolo detineri. Sane ad eum quodam jure pertinuiſſe arma, patet inde, quod ejus velut victima fuere. Ait Servius: a) *Tarquinius Priſcus victis Sabinis in honorem Vulcani eorum arma ſuccendit, quem ſecuti ſunt ceteri.* Secutus autem praeter alios eſt Ti. Sempronius, qui victis Sardis *arma lecta conjici in acervum juſſit, ſacrumque id Vulcano cremavit.* b) Hinc credo factum, ut Romani *Volkanum militarem* colerent, quo is nomine compellatur in marmore Gruteri. c) Ex alio lapide Gruteri d) docemur, Auguſtum anno V. C. 745. ex ſtipe ſibi a populo in ſtrenam oblata VOLCANO ſtatuam dedicaſſe. Occurrit etiam, numos hos, quoniam Auguſti nomen non produnt, ſignatos et distributos occaſione feſtorum. Certe Martis Vltoris honores per ludos Circenſes obitos ipſe docet Ovidius de eodem hoc deo loquens: e)

Solennes ludos Circo celebrate Quirites.

Et in vetere Kalendario ad IV. id. Majas additur: LVDI. MART. IN. CIRC. Sic et Vulcanalia Romae fuiſſe acta, et quidem X. Kal. Sept., docet marmor Gruteri, f) et Varro, g) eosque ludos fuiſſe Circenſes, diſerte tradit Dio, h) et Kalendarium Capranicorum, in quo ad diem XXIII. Auguſti notatur: *Volcano in Circo Flaminio.* Morellius in ſuis incertis familiarum alios quoque numos recenſet, qui ratione typi certo ad Auguſti aevum pertinent, etſi aliud indicium non ſuppeditent, quosque veriſimile eſt etiam, feſtorum quapiam occaſione fuiſſe in vulgus miſſos.

* * *

Conjungo hic alios ejusdem argumenti, qui ſunt apud Morellium in incertis, et in muſeo Caeſareo.

GENIVS. P. R. *Caput barbatum diadematum prominente retro ſceptro.*

SIGNA. P. R. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria intermedia ara.* AR.

Eadem adverſa.

MARS. VLTOR. *Mars nudus gradiens d. telum intentat, ſ. clypeum praetendit.* AR.

Caput ſimile adſcripto G. P. R. comparet etiam in gente Cornelia Lentulorum, et conſtat ex Dione, i) fuiſſe Romae templum Genii P. R. Ejus caput appoſite cum ſignis receptis jungitur,

a) ad Aen. VIII. 562. b) Liv. L. XLI. c. 12. c) Pag. 1069. 5. d) pag. LXI. 12. e) Faſt. V. v. 597. f) pag. LXI. 3. g) de L. L. h) L. LXXVIII. § 25. i) L. XLVII. § 2.

nam Genii erat honori imperii ſui conſulere.

GENIO. P. R. *Caput juvenile imberbe, juxta cornucopiae.*

MARTI. VLTORI. *Mars gradiens, ut ſupra.* AR.

Havercampus in hoc caput Auguſti agnoſcit, qui repraeſentaretur ſpecie Genii P. R. Et ſane lineamenta omnia Auguſtum produnt. Simili cultu Genii, et cum eadem inſcriptione videbimus etiam effictum in numis Galbam.

SALVS. GENERIS. HVMANI. *Victoria globo inſiſtens.*

SIGNA. P. R. *Eadem ſigna cum ara, ut in prioribus.* AR.

Eadem antica in certis Auguſti numis averſam facit, ut patebit ex numis anni V. C. 742. Quare de aetate hujus numi, et ſenſu averſae contra Pellerinium dubitari nequit, et, ut monui, docemur, Auguſtorum aetate etiam numos absque horum aut capite, aut epigraphe, et ſi ita loqui fas eſt, autonomos ſignatos fuiſſe. Horum ſimiles plures dabimus in moneta Galbae, et Vitellii.

* * *

Sequuntur numi captae eodem tempore Armeniae teſtes.

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

ARMENIA. CAPTA. *Sphinx.* (Morelli.)

Eadem adverſa.

ARMENIA. CAPTA. *Tiara Armeniaca, binae pharetrae, et arcus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

ARMENIA. CAPTA. *Victoria ſtans cultrum in tauri jacentis jugulum demittit.* AV. (Muſ. Caeſ.)

L. AQVILLIVS. FLORVS. IIIVIR. *Caput muliebre galeatum.*

CAESAR. DIVI. F. ARME. CAPT. *Armenia genuflexa porrectis ſuppliciter manibus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Alii ſimiles, ſed cum mentione Petronii Turpiliani IIIviri.

Tiberii in Armeniam hoc anno ex Syria ab Auguſto miſſi expeditionem, ut pulſo Artavasde eam fratri Tigrani adſereret, obiter attingit Dio, a) et Tacitus. b) Aptius ad hos numos Velleius: c) Tiberius *cum legionibus ingreſſus Armeniam redactam ea in poteſtatem P. R. regnum ejus Artavasdi* (legendum *Tigrani*) *dedit*, et Suetonius, d) etſi tempus non addat: *Parthi quoque et Armeniam vindicanti facile ceſſerunt.*

Rationem certam non habemus, quo modo Sphinx, typus numi primi, cum Armenia connectatur, et tamen numum hunc revera exiſtere, dubitari vix poteſt, cum Morellius addita lilii nota moneat, eum exiſtere in muſeo regis Galliarum, etſi ambigi nonnihil poſsit de numis aliis, quos ibi proponit cum eadem epigraphe ARMENIA CAPTA, et typo capricorni, ſed apud quos muſei mentionem omittit, neque alio eos loco, praeterquam apud Goltzium, et qui eum exſcripſere, me videre memini. Quidquid erit, utrumque animal poeticum Auguſto fuiſſe in deliciis conſtat, capricornum, quod hic ejus eſſet ſignum genethliacum, Sphingem, incertum cur, at tradidere Plinius, Suetonius, Dio,

a) L. LIV. § 9. b) Ann. II. 3. c) L. II. c. 94. d) Cap. 21.

Auguſtum inter initia Sphinge ſignaſſe epiſtolas.

Tiara numi II. proxime ad Armeniam refertur, quod probant numi Tigranis Armeniae regis, et M. Antonii IIIviri.

Victoria taurum ſubigens numi III. aenigmati propior. Ingenioſa, et veriſimilis eſt ſententia eorum, qui tauro ſubacto montem Taurum, et quod hic in Armeniam ipſam porrigitur, [a]) Armeniam indicari exiſtimant, qui luſus in numis veteribus frequens eſt, quin et aliquando tauro aeneo adumbratum montem hunc cognominem refert Libanius, [b]) ut jam ex Rubenio advertit Schlegelius in ſuo ad hunc numum commentario. Huc etiam facit, quod refert Stephanus: [c]) *Taurus mons mediam Aſiam pervadens, nam veteres omnia, quae magna ſunt, et violenta, tauros appellabant, vel quod partes ejus ad mare ſitae taurinae protomes ſpeciem referebant.* Eadem de cauſa Tyanenſes Cappadociae Tauro monti adſiti taurum in numis ſignavere. Sed et ἀλληγορικως de hoc monte dixit Nonnus Panopolites: [d]) μυκισατο Ταυρος, *immugiit Taurus*, nempe Iovi victoriam de Typhoeo gratulatus. Et Tibullus: [e])

Quantus et aethereo contingens vertice nubes
Frigidus intonſos Taurus arat Cilicas.

Hic ergo numus Armeniam tauri imagine propoſitam a Victoria ſubactam praedicat.

In poſtremis denariis IIIvirorum monetalium ſupplice Armenia rite exprimitur, quod canit Ovidius, ſed multo ſerius de Ponto ſcriptum: [f])

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcum
Parthus eques, timida captaque ſigna manu.

Singulare iſtud in numis cum Aquillii, tum Turpiliani, quod non modo typo, ſed etiam inſcriptione CAESAR. DIVI. F. conſpirent, quae adhiberi ſolita fuit, antequam Caeſar Auguſti nomen obtineret, et quod magis ſingulare, eam tantum in his *Armeniae captae* numis adhibent; nam in aliis omnibus, quos complures diverſis typis emiſere, Auguſti titulus nunquam omittitur.

* * *

Ad hunc etiam annum eruditi referunt denarios gentis Aquilliae, Durmiae, et Petroniae Auguſti nomine inſcriptos, in quibus fingitur *vir elephantorum bigis vectus, et dextera oleae ramum protendens,* quo indicari cenſent Indorum oratorem, quem ad jungendam cum Caeſare amicitiam hoc anno peregre adveniſſe narrat Dio. Sic et *Scorpius*, qui in Aquilliae denario comparet, cum is Commagenes obvium ſit ſymbolum, notare poſſet, quod indicat Dio, [g]) Auguſtum hoc anno Commagenen Mithridati cuidam ceſſiſſe. Alios ſimiles explicatos vide in numis gentis Durmiae, et Caniniae.

---

a) Tacit. Ann. XV. 7. 8. b) in Antiochico. c) in Ταυρος. d) Dionyſ. L. II. v. 644. e) L. I. eleg. VIII. v. 15. f) Triſt. L. II. v. 227. g) L. LIV. § 9.

V. C. 735 A. X. 19.
TR. P. IV. V. COS. XI. PONT.
IMP. IX.
C. Sentio Saturnino, Q. Lucretio Veſpillone cos.

Ex Aſia redux Romam ingreditur IV. idus Octobres, ob quod Auguſtalia conſtituta. Agrippa Gallorum, Germanorum, Cantabrorum ſeditiones coercet.

Caput Auguſti laureatum, in aliis cum corona querna.

FORT. RED. CAES. AVG. S. P. Q. R. *inſcriptum arae.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.) etiam AR. max. mod. (Vaill. Morelli.)

Dio: a) decretorum ſibi honorum *nihil accepit, niſi quod Fortunae Reduci aram conſecrari, diemque ſui reditus inter ferias referri, et Auguſtalia dici paſſus eſt.* Numum, et Dionem eximie illuſtrat Kalendarium, in quo legitur ad diem XII. Octobris: FER. EX. S. C. Q. E. D. IMP. CAES. AVG. EX. TRANSMARIN. PROVINC. VRBEM. INTRAVIT. ARAQ. FORT. REDVCI. CONSTIT.

* * *

Q. RVSTIVS. FORTVNAE. ANTIAT. *Protomae binae Fortunae.*

CAESARI. AVGVSTO. EX. S. C. *Ara, cui inſcriptum:* FOR. RE. AR. (Muſ. Caeſ.)

Hic denarius ipſum inſuper ſenatus conſultum exprimit. De Fortunis Antiatibus actum in gente Ruſtia. In marmore Gruteriano, quod Auguſto dicatum eſt, legitur etiam FORTVNA inter deos conſervatores domus Auguſtae. b)

* * *

AVGVSTVS. COS. XI. *In aliis:* IMP. IX. TR. PO. V. *Caput laureatum, vel nudum.*

S. P. Q. R. (in aliis: S. P. R.) SIGNIS. RECEPTIS. *ſcriptum intra arcum triumphalem, in cujus ſummo quadrigae; epiſtylio inſcriptum:* IMP. IX. TR. POT. V. AV. AR. item AR. max. mod. (Muſ. Albani, et com. Vitzai.)

Auguſtus referente Dione c) propter recepta a Parthis ſigna equo ovans in urbem invectus, et arcu triumphali honoratus eſt.

* * *

IMP. IX. TR. PO. V. *Caput Auguſti nudum.*

MART. VLTO. *Templum rotundum 4 columnarum, intra quod ſignum militare.* AR. max. mod. (Muſ. Caeſ. et com. Vitzai.)

Similem typum, ſed in numo aeneo, et Graece inſcripto, dabimus infra inter numos Auguſti regionis incertae. Quo confirmatur, quod ſub finem numorum hujus principis copioſius explicabo, argenteos maximi moduli omnes etſi Latine inſcriptos, extra urbem ſignatos fuiſſe.

* * *

IMP. IX. TR. PO. V. *Caput Auguſti nudum.*

COM. ASIAE. *Templum 6 columnarum, cujus epiſtylio inſcriptum:* ROM. ET. AVGVST. AR. max. mod. (Muſ. Caeſ. et com. Vitzai.)

Templa, ait Suetonius, d) *quamvis ſciret etiam proconſulibus decerni ſolere,*

a) L. LIV. § 10. b) pag. XVIII. n. 3. c) L. LIV. § 8. d) Cap. 52.

in nulla tamen provincia, niſi communi SVO ROMAEQVE nomine recepit. Nam in urbe quidem pertinaciſſime abſtinuit hoc honore. Parum feliciter conjectat Schlegelius, templum hujus numi eſſe Iovis Olympici, quod Athenis ſtetit, et communi regum Aſiae ſumptu perficiendum locatum erat a) Habemus certiſsima alia indicia, fuiſſe templum illud Pergami provinciae Aſiae. Teſtatur iſtud primum Tacitus: b) *cum divus Auguſtus SIBI atque urbi ROMAE templum apud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet.* Addicunt etiam numi Pergami Graeci, in quibus, non mortuo modo Auguſto, ſed etiam vivo ſignatis, ipſe proponitur ſtans in templo haſtatus ſcripto juxta: ΘΕΟΝ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. Tum etiam in aliis Auguſti quoque aevo apud eandem Pergamum cuſis videre eſt caput Romae turritum cum epigraphe ΘΕΑΝ. ΡΩΜΗΝ. Quin et in numo Pergameno muſei Caeſarei ſub Trajano ſignato legitur: ΡΩΜΗ. ΚΑΙ. ΣΕΒΑΣΤΩ typo *templi, intra quod Auguſtus ſtans et d. haſtam tenens coronatur ab adſtante Roma, ſ. cornucopiae tenente*, cum quo ſi conferantur argentei max. mod. cum capite Claudii, Nervae, et Trajani inſcripti: COM. ASI. ROM. ET. AVG. et typo ſimillimo, ſatis apparet, numos, qui ſic et inſcriptione, et typo conſpirant, etſi una lingua differant, in una eademque urbe, nempe Pergami, fuiſſe ſignatos. Propius ad praeſentem numum Dio, qui cum narraſſet, c) permiſiſſe Caeſarem Epheſi et Nicaeae erigi templum Romae et patri Iulio, addit: *extraneis autem hominibus, quos Graecos ipſe appellabat, conceſſit, ut SIBI quoque templa facerent, ASIANIS quidem Pergami, Bithynis vero Nicomediae.* Idem ergo hi Aſiani ſunt, qui ſe in numo COM*munitatem* ASIAE vocant, indicantque, propoſitum ROM*ae* ET. AVGVST*i* templum ſuis impenſis ſurrexiſſe. Confer item, quae magis infra dicentur in numis Auguſti commatis peregrini ſub ROM. ET. AVG.

* * *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

SICIL. IMP. IX. *Diana gradiens*, ut ſupra ad V. C. 733. AV. AR. (Vaill. Morelli.)

V. C. 736 A. X. 18.

TR. P. V. VI. COS. XI. PONT. IMP. IX.

P. Corn. Lentulo, Cn. Corn. Lent. Augure cos.

Agrippae trib. poteſtatem in quinquennium confert. Ferendis legibus vacat.

S. P. Q. R IMP. CAESARI. AVG. COS. XI. TR. POT. VI. *Caput nudum.*

CIVIB. ET. SIGN. MILIT. A. PARTH. RECVP. *Arcus triumphalis, ſuper quo Auguſtus in quadrigis triumphalibus, hinc et illinc Parthus ſtans, hic ſignum militare, ille aquilam legionariam offerens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Numi argumentum ex praecedentibus cognitum, et typus ex Dione ad annum V. C. 735 citato.

a) ad Morelli Impp. T. I. p. 259. b) Annal. VI. 37. c) L. LI. c. 20.

83068

V. C. 737 A. X. 17.
TR. P. VI. VII. COS. XI. PONT.
IMP. IX.
C. Furnio, C. Iunio Silano coſ.

Agrippae naſcitur filius alter Lucius, quem Auguſtus mox cum hujus fratre Caio adoptat. Ludi ſaeculares.

AVGVSTVS. TR. POT. VII. *Caput laureatum.*

IMP. CAES. AVG. LVD. SAEC. *inſcriptum cippo, juxta:* XV. S. F., *in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. IIIVIR. AR. (Muſ. Caeſ.)

M. SANQVINIVS. IIIVIR. *Caput I. Caeſaris laureatum imminente ſuperne cometa.*

AVGVST. DIVI. F. LVDOS. SAE. *Praeco capite galeato ſtans d. caduceum, ſ. clypeum rotundum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Diſerte ad hunc annum Dio: *Saeculares ludos quinto perfecit*, tum Cenſorinus: [a]) *Quintos ludos C. Furnio, C. Iunio Silano coſ. anno DCCXXXVII. Caeſar Auguſtus, et Agrippa fecerunt.* Suetonius quoque eorum meminit, [b]) etſi tempus pro more non definiat. Quae alia ad ludorum ſaecularium typos attinent, diſputata jam ſunt in numis gentis Sanquiniae, et dicentur in Domitiano ad V. C. 841. In numo Meſcinii adduntur XV*viri Sacris Faciundis*, quia horum erat curare ludos ſaeculares docente Tacito: [c]) *collegio XVvirorum antiquitus ea cura*, et Horatio, qui eosdem ludos carmine celebravit: *Quindecim Diana preces virorum curet.* At exiſtimat cl. Chiſhull, [d]) inſcripto XV. S. F. indicari ipſum Auguſtum tanquam XVvirum ſacris faciundis, idque colligit cum ex verbis marmoris Ancyrani, quae ita ſupplet: *in collegio XVvirorum magiſter adlecto in collegium M. Agrippa per quindecim viros C. Furnio, C. Silano coſ. quintos feci ludos ſaeculares*, tum ex marmore Gruteriano de iisdem Auguſti ſaecularibus agente, [e]) in quo additum: MAG. XV. VIR., quae is verba ad Auguſtum ipſum refert, tanquam is MAG*iſter* XV. VIR*orum* exſtitiſſet. Sed vereor, ut haec ejus ſententia undequaque eruditorum ſuffragia ferat.

*
* *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum intra coronam quernam.*

C. MARIVS. TRO. IIIVIR. *Caput Iuliae Auguſti F. inter capita Caji et Lucii filiorum, ſuperne corona.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Diximus, hoc anno Cajum et Lucium adoptatos ab Auguſto. Numus hic, uti ante annum praeſentem ſignari non potuit, ita proxime ſequentes non faſtidit, non tamen ultra annum 742 moveri poteſt, quo mortuus eſt Agrippa. Hoc enim adhuc vivo C. Marius Trogus huic denario inſcriptus videtur fuiſſe IIIvir, cum in alio ejus numo Agrippa haud obſcure ſignatus noſcatur. Quin cum in aliis ejusdem Trogi denariis fingatur Auguſtus in habitu pontificali, aut cum pontificis attributis, veriſimile fit, hos numos ſignatos inde ab anno V. C. 741, quo pontificatum maximum abſtulit.

a) de die nat. c. 17. b) Cap. 31. c) Ann. XI. 11. d) Ant. Aſiat. pag. 196.
e) pag. 295.

V. C. 738 A. X. 16.
TR. P. VII. VIII. COS. XI. PONT. IMP. IX.
L. Domitio Ahenobarbo, P. Corn. Scipione cos.

Germanis bellum minantibus Auguſtus in Galliam proficiſcitur. Agrippa circa autumnum in Orientem abit.

S. P. Q. R. CAESARI. AVGVSTO. *Caput nudum.*
VOT. P. SVSC. PRO. SAL. ET. RED. I. O. M. SACR. *Mars galeatus, et nudus ſtans d. vexillum, ſ. parazonium.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Caput Auguſti nudum.
IOVI. VOT. SVSC. PRO. SAL. CAESARIS. AVG. S. P. Q. R. *intra coronam quernam.* AR. (Morelli tab. XVII.)

Caput Auguſti laureatum.
S. P. Q. R. V. P. RED. CAES. *inſcriptum baſi, cui inſiſtit Mars nudus galeatus d. haſtam, ſ. parazonium, in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. AR.

CAES. AVG. CONS. S. C. OB. R. P. CONS. *Clypeus laurea circumdatus, in quo caput nudum adverſum Auguſti.*
S. P. Q. R. V. S. PRO. S. ET. RED. AVG. *inſcriptum baſi, cui inſiſtit Mars eodem cultu, in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. IIIVIR. AR. (Morelli.)

C. ANTISTIVS. VETVS. IIIVIR. *Protome Victoriae.*
PRO. VALETVDINE. CAESARIS. S. P. Q. R. *Sacerdos velatus ſtans ante aram ignitam d. pateram, hinc victimarius taurum adducens.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Deſcriptorum hic numorum aetas ambigua videri poſsit, nam ex quo Caeſar Auguſti titulum abſtulit, aliquoties pro ejus reditu vota concepta ſunt. I. anno V. C. 730, cum Tarracone aeger decumberet, reditumque pararet, quod diſertis etiam verbis Dio ad hunc annum factum confirmat, nimirum: Auguſto Romam reduci *alia fuiſſe facta pro SALVTE ET REDITV ejus.* II. V. C. 735, cum ex Oriente Romam rediret, in hujus anni numis dictum. III. anno praeſente 738, nam, ut narrat Dio, *Auguſto Roma profecto* (tendebat autem in Gallias) *aedes Iuventutis inſequenti nocte conſlagravit, cujus cauſa vota ſunt pro reditu Auguſti concepta*, ſed ſoluta V. C. 941, ut docet lapis Gruteri. [a]) IV. V. C. 747, cum ea vota Cajus Caeſar pro abſente Tiberio perſolveret, ut refert Dio, et marmor Gruteri. [b]) V. demum V. C. 761, cum bello Illyrico intentus Arimini ſubſiſteret. [c])

Priores duos numos Havercampus, aliique paſsim ad annum V. C. 730 revocant, quoniam eorum epigraphe praeclare cum periculo Tarraconenſi, et verbis Dionis conſpirat. Quo minus etiam ſequentes duos, etſi cum typo, tum inſcriptione conſpirent, eodem adigat, terruit IIIvir Meſcinius iis inſcriptus, qui, ut ex numis conſtat, munus illud obivit anno V. C. 737. Ergo eos occaſione alterius reditus V. C. 735 ſignatos contendit. Sed necdum plana omnia, cum reditus contigerit V. C. 735, Meſcinius IIIviri munere functus ſit anno primum 737, IIIvirorum vero monetalium munus, ut ipſe intrepide adſerit, [d]) annuum tantum fuerit. Vt ergo hanc dif-

a) pag. XI. n. 2. b) pag. XI. n. 1. c) Dio. d) in Famil. Meſcinia p. 279.

ſicultatem amoliatur, ſuſpicatur cum Vaillantio, biennio poſt Auguſti reditum V. C. 737, nempe quo Meſcinius IIIvir, Martis ſtatuam, quae in his numis ſiſtitur, perfectam demum, et dedicatam fuiſſe.

Multa ſunt, quae in univerſo hoc ratiocinio diſplicent. Primum, quod numos, quos propter inſcriptionem, et typum veriſimile eſt eodem anno ſignatos, variis annis tribuat. Si eum abſterruit Meſcinius, quo minus hujus numos ad annum 730 referret, praeſtabat, numos etiam priores eodem, quo Meſcinii numos, anno ſignatos adſerere, illorumque aetatem per hos explicare. Mira deinde conjectura, numos, qui vota anni 735 continent, biennio poſt a Meſcinio fuiſſe ſignatos, quia Martis ſtatua tum primum fuerit dedicata. Non meminit vir eruditus, ſe numum primo loco poſitum, in quo ſimilis Martis ſtatua conſpicitur, ad annum 730 retuliſſe; ergo ea jam hoc anno perfecta, et dedicata fuit. Non placet etiam, quod numos cum ſtatua Martis, quam eſſe Vltoris ipſe profitetur, jam ad annum 730 adſigat, cum tamen hic Mars in numis certis primum ab anno V. C. 734 comparere incipiat.

Omnes hae difficultates ultro evaneſcunt, ſi ſtatuatur, omnes hos numos ſignatos anno, in quo nunc ſum, nempe V. C. 738. Certum eſt, ut probavi ex Dione, hoc anno Romae facta vota pro Auguſti reditu. Nihil impedit Meſcinius etſi certus anni prioris IIIvir, nam etſi demus, quod quidem Havercampus et Vaillantius ſaepe adſertum, nunquam tamen idoneis argumentis ſtabilivere, annuum fuiſſe tantum IIIvirorum munus, poterat ejus annus occupare partem anni prioris 737, et partem praeſentis, niſi velint etiam evincere, eos cum conſulibus Kalendis Ian. magiſtratum inchoaſſe. Sententiam meam praeclare juvat numus inſignis aureus, ac forte unius muſei Caeſarei, quem poſtremum deſcripſi. Eum anno praeſente fuiſſe ſignatum, dubium non eſt; nam prodit IIIvirum C. Antiſtium Veterem, cujus plures habemus numos cum inſcripta Auguſti trib. poteſtate VIII., quae in hunc annum cadit. Khellius, qui numum hunc edidit, a) *putat*, numi inſcriptione reſpici morbum Tarraconenſem anni V. C. 729. At ejus adferendi nulla ſane eſt ratio. Pro ſalute, ſeu, quod idem eſt, pro VALETVDINE Caeſaris, etiam cum rectiſsime valeret, quotannis vota concipi ſunt ſolita. Ita Dio jam ad annum V. C. 725 refert, decretum fuiſſe a ſenatu, ut in votis non ſolum publicis, ſed etiam privatis pro Caeſaris ſalute litaretur, et univerſim quotannis III. non. Ian. pro Auguſtorum ſalute vota facta ſunt, de quibus agemus in tractatu de numis Votorum. Taurus hoſtia, etſi aliis quoque diis, tamen cumprimis Iovi mactata fuit. Iovi vero ſacra fuiſſe haec vota, numi duo priores diſerte loquuntur. Ergo ſi numus hic ad praeſentem annum pertinet, rationem non video, cur non quatuor denarii praecedentes ejusdem ſint anni partus putandi, praecipue cum viderimus ex Dione, quam anxie Romani ejus e Galliis reditum cu-

a) Subplem. ad Vaill. p. 7.

piverint, ipſo etiam Horatio longiorem hanc ejus abſentiam elegante carmine conqueſto. [a])

Commode his numis jungemus alium Meſcinii denarium, quoniam his annis IIIvir monetalis fuit:

IMP. CAES. AVGV. COMM.*uni* CONS.*enſu*, *inſcriptum cippo*, *extra quem:* S. C., *in orbem:* L. MESCINIVS. RVFVS. IIIVIR.

I.*ovi* O.*ptimo* M.*aximo* S. P. Q. R. Votum *Suſceptum* PRo *Salute* IMP. CAE. QVOD. PER. EV.*m* R.*es* P.*ublica* IN. AMP.*liore* ATQ *ue* TRAN.*quilliore* S.*tatu* E.*ſt ſcriptum intra coronam quernam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Senſus epigraphes planus, et conſtat ex Suetonio, [b]) pluribus annis ſerius poſt cladem Vari votos ab Auguſto ludos magnos Iovi O. M., *ſi remp. in meliorem ſtatum vertiſſet.*

* * *

IMP. CAESAR. AVGVS. TR. POT. IIX. *in aliis:* VIII. *Caput nudum.*

APOLLINI. ACTIO. *vel:* FOEDVS. P. R. CVM. GABINIS., *in orbem:* C. ANTISTIVS. VETVS. IIIVIR. *Duo viri togati, et velati ſtantes porcam ſuper ara ignita ſimul attinent.* AR. (Morelli.)

C. ANTISTIVS. VETVS. IIIVIR. *Protome muliebris.*

IMP. CAESAR. AVGVS. COS. XI. *Inſtrumenta pontificalia.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hos, aliosque hujus Antiſtii denarios explicatos vide in numis hujus gentis.

* * *

AVGVSTVS. TR. POT. VIII. *Caput nudum.*

Cippus, cui inſcriptum: S. P. Q. R. IMP. CAE.*ſari*, QVOD. V.*iae* M.*unitae* S.*unt* EX. EA. P.*ecunia*, Q.*uam* IS. AD. A.*erarium* DE.*tulit*, *in orbem:* L. VINICIVS. L. F. IIIVIR. AR. (Muſ. Caeſ.) *Statua equeſtris Auguſti ſuper cippo, pone porta civitatis.*

Eadem averſa. AR. (Morelli in Vinicia.) *Statua equeſtris Auguſti ſuper cippo, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. IMP. CAES., *retro porta civitatis.*

QVOD. VIAE. MVN. SVNT. *Pons opere arcuato, cui alii duo fornices inſiſtunt, ſuper his imperator in bigis elephantorum ſtante retro Victoria.* AR. (Muſ. Caeſ.)

S. P. Q. R. IMP. CAESARI. *vel:* S. P. Q. R. CAESARI. AVGVSTO. *Caput nudum.*

Eadem averſa. AV. AR. (Muſ. Caeſ.) *Alios nonnihil varios vide apud Morellium tab. XVII.*

Egregie ad hos numos Dio: [c]) *Auguſtus Flaminiam, quod ea ducturus erat exercitum, ipſe procuravit, eſtque ea ſtatim inſtaurata, ac ob id ſtatuae Auguſto in arcubus cum in ponte Tiberis, tum Arimini ſunt poſitae.* Refert iſtud Dio ad V. C. 727, at numi deſcripti hoc demum anno, etſi antiquarii alii, inter quos praecipue Mediobarbus, diſcrepent. Certe numus I. ad hunc annum pertinet, quoniam trib. poteſtatem VIII. memorat, ſed etiam numus II., nam habet eandem cum primo averſam, et eundem L. Vinicium auctorem. Etiam

a) L. IV. ode 5. b) Cap. 23. c) L. LIII. c. 22.

numus III., nam habet anticam fere eandem cum ſecundo. Etiam numus IV., nam ejus averſa eadem eſt cum averſa tertii. Ratio prona. Anno V. C. 727 coeptae muniri viae; at arduus hic labor eſt, et tempus, ſumptusque poſtulat, et ſaepe intermittitur; hoc demum anno ſtatui poteſt abſolutus, ac eapropter poſitae, ac dedicatae ſtatuae, quas memorat Dio, et proponunt numi. Addit ſane eodem loco etiam Dio: *reliquae viae poſteriore tempore refectae.* Sunt tamen etiam teſtimonia propiora. Narrat Suetonius. a) *Quo autem facilius undique urbs adiretur, deſumpta ſibi via Flaminia Arimino tenus munienda reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia ſternendas diſtribuit.* Quod hic Suetonius non indicato tempore prodit, id factum Dio ad annum ſuperiorem refert: *iis, qui triumphaverant, mandavit, ut in rerum a ſe geſtarum memoriam aliquod monumentum ex manubiis exſtruerent.*

Literae ſolitariae numorum I. et II. recte explentur ex Livio: b) *Senatus conſultum factum eſt, ut, quos ludos inter ſeditionem militarem in Hiſpania voviſſet, ex ea pecunia, quam ipſe in aerarium detuliſſet, faceret.* Quo minus literae IS, quod aliqui opinati ſunt, I.*uſſu* S.*uo* notare poſsint, obſtat, quod poſt I in numis etiam optime conſervatis punctum non appareat.

Alius adhuc L. Vinicii numus connectendus:

Caput Auguſti nudum.

S. P. Q. R. IMP. CAE. *inſcriptum epiſtylio arcus triumphalis, ſupra quem imperator in quadrigis, hinc et illinc Parthus ſtans, infra arcum:* L. VINICIVS. AR (Morelli in Vinicia, Muſ. Caeſ)

Typum ſimilem jam vidimus ad annum V. C. 736. Ergo hac adhuc aetare honores Parthici memorantur.

V. C. 739 A. X. 15.
TR. P. VIII. IX. COS. XI. PONT. IMP. IX.
M. Livio Druſo Libone, L. Calpurnio Piſone cos.

Adhuc in Galliis agit, in quas, ut etiam in Hiſpaniam, colonias ducit. Tiberius, et Druſus fratres Rhaetos compeſcunt.

Certos hujus anni numos non reperio.

V. C. 740 A. X. 14.
TR. P. IX. X. COS. XI. PONT. IMP. IX.
M. Licinio Craſſo, Cn. Corn. Lentulo cos.

Pergit res Galliae, Germaniae, Hiſpaniae componere. Aſandro mortuo Agrippa bellum in tumultuantes Bosporanos movet, eosque victos Polemoni ſubjicit, et Dynamin Aſandri viduam uxorem dat.

Neque hujus anni numi exſtant certi.

V. C. 741 A. X. 13.
TR. P. X. XI. COS. XI. PONT. IMP. IX. et forte X.
Ti. Claud. Nerone, P. Quintilio Varo cos.

Romam revertitur. Moritur M. Lepidus pontifex max., et olim IIIvir R.

a) Cap. 30. b) L. XXVIII. c. 38.

P. C. Agrippa ex Oriente redit, eique in aliud quinquennium trib. poteſtas decernitur. Ara Pacis conſtituitur. [a])

Deſunt hujus anni numi certi, niſi forte huc quoque pertinent inſcripti IMP. X., qui ad annum ſequentem deſcribentur.

V. C. 742 A. X. 12.
TR. P. XI. XII. COS. XI. IMP. X. XI.
M. Valerio Meſſalla Barbato, P. Sulp. Quirino cos.

Incipit
PONTIFEX MAXIMVS.

Agrippa repreſsis Pannoniis redux in Campania exſtinguitur. Auguſtus privigno Tiberio, prius Vipſaniam Agrippinam Agrippae et Pomponiae filiam repudiare juſſo, Iuliam filiam Agrippae viduam deſpondet, et anno ſequente matrimonio jungit. [b]) Tiberius Pannonios, Druſus Sicambros et Friſios domat. Auguſtus in locum mortui anno praecedente Lepidi pontificatum maximum ſuſcipit ſaepe eo adhuc vivo oblatum, ſemper recuſatum, quoniam ex lege nonniſi per alterius mortem vacabat. Hactenus initus hic honos anno *ſuperiore credebatur*, verum inſignes *Faſti Verrii* praeſentem conſtituunt. [c]) Factum iſtud pridie non. Mart. docentibus iisdem faſtis, Ovidio, [d]) et veteri Kalendario. Non audienda ergo mora, quae hanc dignitatem anticipant, inter quae praecipuum eſt illud, quod dedit Gruterus, [e]) et etiam poſt tentatas correctiones Noriſii, [f]) et Chishulli [g]) in notis chronologicis adhuc peccat.

* * *

Ad hunc annum ab eruditis collocantur numi, qui Auguſtum IMP*eratorem* X. dicunt, ut et ii, in quibus eſt IMP. XI. Neque hiſtoria, neque monumenta repugnant, ut dicetur in fine ſub titulo *Imperator*.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

IMP. X. ACT. *Apollo Actius ſtolatus ſtans d. plectrum, ſ. lyram.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Quantum Apollini Actio debuerit Auguſtus, inutile repetere. Qui pro Apolline Muſam in hoc numo exhiberi propter cultum muliebrem putant, patienter ferant, ſe numo gentis Antiſtiae pleniſime redargui, in quo juxta ſimilem figuram ſtolatam legitur: APOLLINI. ACTIO. Nota eſt citharoedorum, et Apollinis citharoedi ſtola, ſive palla cum ex monumentis, tum ſcriptoribus. Vide infra numos Neronis inſcriptos PONT. MAX., tum et inſignem numum Hierapolis Phrygiae apud Pellerinium. [h]) Et Tibullus loquens de Apolline citharoedo: [i])

Ima videbatur talis illudere palla,
Namque haec in nitido corpore veſtis erat.

a) Kalend. Amitern. b) Dio L. LIV. § 31 et 35. c) Foggini p. 23. d) Faſt. III. 420. e) pag. 149 n. 104. f) Cen. Piſ. diſſ. II. c. 10. g) Ant. Aſiat. p. 187. h) Suppl. II. tab. IV. n. 10. i) L. III. eleg. IV. v. 35.

Propertius, quo loco templum Apollinis, et porticum, et conſtituta ibi artefacta recenſet, [a]) his verbis ejus dei ſignum deſcribit:

Deinde inter matrem deus ipſe, interque ſororem
Pythius in longa carmina veſte ſonat.

Ceterum Auguſtum jam ante aleam Actiacam Apollini fuiſſe eximie devotum, docent auctore Suetonio [b]) M. Antonii literae, in quibus hic ſecretiorem ejus coenam traducit, quae vulgo δωδεκαθεος vocabatur, in qua deorum dearumque habitu diſcubuere convivae, ipſe vero Octavianus pro Apolline ornatus.

* * *

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

IMP. X. SICIL. *Diana ſuccincta ſtans d. haſtam, ſ. arcum, comite cane, etiam ſine hoc.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Hanc averſam jam explicavimus ad V. C. 733.

* * *

Eadem adverſa.

IMP. X. *Bos cornupeta.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Erizzi mens eſt, hos denarios cuſos eſſe a Statilio Tauro IIIviro monetali, iisque taurum cum adluſione ad nomen inſertum. Prolixam ejus ſuper hoc argumento diſſertationem commentariis ſuis inſeruit Havercampus, [c]) eamque ſententiam, cum in contrarium nihil adferat, calculo ſuo confirmat utique. At qua ratione componi iſtud cum Havercampi verbis poteſt, quae ſaepius in ſuis ad familiarum numos commentariis inculcat, IIIvirorum munus circumacto anno exiviſſe? videmus autem, eundem tauri typum, ſi Morellii numis fides, quibus certe omnem habuit Havercampus, proponi cum variis repetiti imperii numeris inde a IX. usque XII., qui certe ad plures annos pertinent. Ceterum quis ſit hujus typi explicatus, quin conjecturis indulgeam, adfirmare vereor. Sane adſentire nequeo iis, qui in hoc typo Theſſalorum equitum tauros in Circo agitantium ſpectaculum vident, de quo vide Schlegelium. [d]) Typus hic obvius item eſt in numis Veſpaſiani aureis inſcriptis *COS.* vel *IMP.* variis numeris.

* * *

Eadem adverſa.

IMP. X. *Auguſtus togatus in ſuggeſtu ſellae curuli inſidens acceptat oleae ramos, quos ei duae figurae viriles offerunt.* In aliis; *una tantum figura ramum offerens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus ad barbaros a Tiberio et Druſo domitos, pacemque petentes ſpectat.

* * *

AVG. DIVI. F. IMP. X. *Luna inter ſeptem triones.*

SALVS. GENERIS. HVMANI. *Victoria ſ. pede globo inſiſtens in clypeo ſcribit.* AR. (Morelli, Theſ. Brand. T. II. p. 606.)

Cenſet Begerus, denarium hunc ſignatum fuiſſe a Lucretio Trione IIIviro, quia in hujus gentis numis ſimilis typus obſervatur, aut eo reſpici res a Druſo verſus ſeptem triones proſpere geſtas. Res incerta. Quod ad aver-

a) L. II. eleg. 31. b) in Aug. c. 70. c) Morelli Impp. T. I. 289. d) ad Morellii Impp. T. I. p. 206.

ſam attinet, exſtant numi non pauci cum typo ſimili et epigraphe absque tamen Auguſti mentione, quos propterea hic deſcribo, quoniam ad eundem, aut vicinum certe annum pertinent:

S. P. Q. R. *intra coronam quernam.*

SALVS. GENERIS. HVMANI. *Victoria globo inſiſtens.* AV. AR. (Morelli in Impp. et incertis famil.)

Averſam ſimilem jam dedimus ſupra ad annum 734, in cujus numi altera ſuperficie exhibentur ſigna a Parthis recepta. Quanquam a vero forte quis non magnopere aberraverit, qui numum praeſentem ſub Galbae imperio ſignatum volet arbitrari; nam et antica, et averſa numi hujus pars in ejus moneta obſervantur.

V. C. 743 A. X. 11.
TR. P. XII. XIII. COS. XI. P. M. IMP. XI.
Paullo Fabio Maximo, Q. Aelio Tuberone cos.

Druſus Cheruſcos infeſtat, Tiberius Dalmatas et Pannonios, L. Piſo Beſſos ſuperat. Auguſtus ipſe in Galliis propter belli in vicinia turbida agit. Moritur Octavia ſecundum Dionem, at Suetonio anno ſequente. [a]) Iulia Auguſti filia Tiberio nubit.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum.*

IMP. XI. *Capricornus globum pedibus ſtringens.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De capricorni typo, quoniam hic in Auguſti numis cum Latinis, tum Graecis toties occurrit, hoc loco agere lubet. Hunc eximie illuſtrat Suetonius, [b]) cum narrat, Theogenem Apolloniae mathematicum, cum ei Auguſtus tum adoleſcens genituram ſuam ederet, ea audita exſiluiſſe, eumque adoraſſe. Addit: *tantam mox fiduciam fati Auguſtus habuit, ut thema ſuum vulgaverit, nummumque argenteum nota ſideris capricorni, quo natus eſt, percuſſerit.* Profert Schlegelius alia etiam poetarum Auguſti ſub capricorno nati teſtimonia, [c]) quo loco pariter verboſas eruditorum ſuper hoc Caeſaris horoſcopo altercationes recoquit, quas, quibus tantae eae videbuntur, adeant. Ceterum ſecundum Hyginum [d]) hic capricornus reipſa Pan eſt; nam hunc refert metu Typhonis ſeſe in flumen abjeciſſe, et parte anteriore hirci, poſteriore piſcis formam induiſſe, cujus ingenium admiratus Iuppiter eum ſideribus inſeruit. Illum Aratus propterea *Aegipana* appellat. [e]) Capricorno in his numis ſaepe additur cornucopiae, et gubernaculum explicante iſtud Lactantio: [f]) *nam ſimulacrum ejus* (Fortunae) *cum copia et gubernaculo fingunt, tanquam haec et opes tribuat, et humanarum rerum regimen obtineat.* Globus orbis terrarum ſymbolum nunc etiam comparere in moneta incipit. De hoc Iſidorus: [g]) *Pilam in ſigno conſtituiſſe fertur Auguſtus propter nationes ſibi in cuncto orbe ſubjectas, ut magis figuram orbis oſtenderet.* Eadem ſignificatione is deinceps ſaepe ab Auguſtis manu praefertur. Saepe illi

a) Cap. 61. b) Cap. 94. c) ad Morelli Impp. T. I. p. 194. d) L. II. ſign. coel. e) in Phoenom. f) Inſtit. L. III. c. 29. g) Orig. L. XVIII. c. 3.

inſiſtit Victoria, ſed pro hac infimo aevo defixum fuit crucis ſignum.

V. C. 744 A. X. 10.
TR. P. XIII. XIV. COS. XI. P. M. IMP. XII.
Iul. Antonio Africano, Q. Fabio Maximo cos.

Pacata Germania, Dalmatia, Pannonia Auguſtus cum Tiberio et Druſo Romam redit.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput nudum, vel laureatum.*
IMP. XII. *Bos cornupeta.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.
IMP. XII. ACT. *Apollo Actius vel ſtans, vel gradiens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.
IMP. XII. SICIL. *Diana gradiens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

De his typis actum ad annum V. C. 742.

V. C. 745 A. X. 9.
TR. P. XIV. XV. COS. XI. P. M. IMP. XIII.
Claudio Nerone Druſo, T. Quinctio Criſpino cos.

Druſus ad Albim fl. usque, et Oceanum penetrans, quo minus ultro ſigna promoveret, ſpectri monitu inhibitus eſt. a) Ad Rhenum regreſſus lethali morbo corripitur, ad quem juſſu Auguſti, qui tum Ticini agebat, b) advolans Tiberius fratrem animam agentem offendit. Ara Pacis dedicatur die XXX. Ianuarii. c)

Certi hujus anni numi deſiderantur.

V. C. 746 A. X. 8.
TR. P. XV. XVI. COS. XI. P. M. IMP. XIV.
C. Marcio Cenſorino, C. Aſinio Gallo cos.

Motis Germanis Tiberius Rhenum transit, ipſe Auguſtus in Gallia ſubſiſtit. Sextilem eligit, qui *Auguſti* nomen ferret, quod hoc menſe primum conſul, et multis victoriis potitus eſſet, cum alii Septembrem mallent, quo natus eſt. Maecenas moritur.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*
IMP. XIIII. *Imperator in ſuggeſtu ſedens puellum ſibi a viro chlamyde induto oblatum acceptat.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Variant in hoc typo explicando eruditi. Cenſent alii, exhiberi Auguſtum accitos Germanici liberos ad ſe recipientem, quod fecit tum, cum legem de maritandis ordinibus perferre vellet, ut refert Suetonius. d) Quae ſententia certo falſa; nam quo tempore Auguſtus fuit IMP. XIV., nondum nati fuere Germanico liberi ſaltem ſexus virilis. Vaillantius putat, indicari Tiridatem, qui Auguſto in Hiſpaniis tum degenti ſubreptum aſiu Phraatis filium obtulit. At cum Auguſtus tum nondum imperator XIIII. eſſet, conjicit, numum percuſſum ſerius ad renovandam ejus facti memoriam. e) Alii putant proponi

a) Dio. b) Tacit. Val. Maximus. c) Kalend. Praeneſt. d) Cap. 34. e) Ars imper. p. 172.

Phraatem Parthiae regem, qui filios, nepotesque ſuos obſides Romam miſit, et Auguſti fidei credidit, at quo definite anno, non conſtat. Vide Ioſephum,[a] Strabonem,[b] Tacitum.[c] Id certum, habitum offerentis in his denariis peregrinum eſſe, ac, ut mihi videtur, hominis Germani.

* * *

Eadem adverſa.

TR. POT. XVI. *Victoria globo inſidens coronam aptat.* Quin. AV. (Muſ. Farnes.)

Incipiunt hoc anno quinarii aurei, qui deinceps, ac praecipue ſub Tiberio ſaepius recurrent.

V. C. 747 A. X. 7.
TR. P. XVI. XVII. COS. XI. P. M. IMP. XIV.
Ti. Claudio Nerone II. Cn. Calpurnio Piſone cos.

Tiberius iterum ad bellum Germanicum mittitur. Cajus Caeſar vice Tiberii abſentis ludos votivos pro reditu Auguſti facit.[d]

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*
TR. POT. XVII. *Victoria ſphaerae coeleſti inſidens coronam aptat.* Quin. AV. (Morelli ex muſ. reg. Gall.)

V. C. 748 A. X. 6.
TR. P. XVII. XVIII. COS. XI. DES. XII. P. M. IMP. XIV.
D. Laelio Balbo, C. Antiſtio Vetere cos.

Auguſtus, quo Caium et Lucium ferocientes compeſceret, Tiberio trib. poteſtatem in quinquennium confert. Verum hic ſibi ab illis male metuens, literarum ſtudiis obtentui ſumptis Rhodum ſecedit, et vitam ibi privatam agit. Sacerdotium tamen Caio concedit Auguſtus, et conſulem deſignari patitur, quem magiſtratum poſt quinquennium iniret. Vide Noriſium Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 2, nam inde ab hoc anno triſtis in Dione plurium annorum lacuna incipit.

Non fert hic annus numos certos.

V. C. 749 A. X. 5.
TR. P. XVIII. XIX. COS. XII. P. M. IMP. XIV.
Auguſto XII. L. Corn. Sulla cos.

Auguſtus anno ſequente conſul XII. (verba ſunt Zonarae ex Dione deperdito) Caio virilem togam dat, eum in curiam inducit, et principem juventutis deſignat.

Numi hujus anni incerti.

V. C. 750 A. X. 4.
TR. P. XIX. XX. COS. XII. P. M. IMP. XIV.
C. Calviſio Sabino, L. Paſſieno Rufo cos.

Anno poſt (proſequitur continuo Zonaras) Lucius Caeſar eosdem honores, qui Caio fratri delati fuerunt, abſtulit. At quae hoc loco Zonaras de Lucio narrat, Noriſius in annum V. C. 752 differt[e]) diſsimulato hoc Zonarae teſtimonio aliud docentis. Marmora magis

---

a) Ant. L. XVIII. c. 2. b) L. VI. in fine. c) Ann. L. II. c. 1. d) Dio. e) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 7.

favent Noriſio, ut dicetur in numis Caii et Lucii Caeſſ.

Numi certi deſunt.

V. C. 751 A. X. 3.
TR. P. XX. XXI. COS. XII. DES. XIII. P. M. IMP. XIV.
***L. Corn. Lentulo**, M. Valerio Meſſalino cos.*

Nihil ad hunc annum memoria dignum ſuppeditat hiſtoria, aut numos certos res monetaria.

V. C. 752 A. X. 2.
TR. P. XXI. XXII. COS. XIII. P. M. IMP. XIV.
Auguſto XIII. M. Plautio Silvano cos.
Incipit
PATER PATRIAE.

Petiit conſulatum hunc XIII. et poſtremum, ut Caium et Lucium filios ampliſsimo praeditus magiſtratu ſuo quemque tirocinio deduceret in forum. [a]) Lucium Caeſarem conſulem deſignat poſt annos V. proceſſurum. Naumachiam, aliosque ludos ſplendidiſsimos edit. Pater patriae appellatur. Templum Martis Vltoris dedicat. Iuliam filiam frequentium adulteriorum convictam in Pandatariam relegat.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

PONTIF. MAXIM. *Mulier ſedens d. haſtam, ſ. ramum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Patrem patriae fuiſſe dictum Auguſtum, diſerte docet Suetonius, [b]) nimirum *per Valerium Meſſallam mandantibus cunctis, et ſenatu conſentiente cum populo R.* Tempus non definit. In anno indicando eruditi in varias abiere ſententias. Alii aliquot ſerius annis hunc titulum collatum cenſuere, ſed quos refutant monumenta, quae mox dabuntur. Alii in multos annos retro greſsi ſunt auctoritate cum marmorum, ſed vitioſe deſcriptorum, tum numorum, ſed Goltzianorum, in quibus Auguſto jam in conſulatu V. ſeu V. C. 725 patris patriae titulus adjungitur. Cui ſententiae etſi monumenta alia ſincera adverſarentur, malebant tamen eruditi nimio indulgentes ſpecioſam aliquam cauſam delati jam tum ejus honoris reperire, quos inter fuit Perizonius, [c]) quam obtruſos ſiniſtre hos numos inter adulterinos amoliri. At Noriſius hoc demum anno eum Auguſto acceſsiſſe contendit, uſus praecipue fragmento Kalendarii veteris Praeneſte reperti, [d]) in quo legitur:

NON. N. CONCORDIAE. IN. ARCE
FERIAE. EX. S. C. QVOD. EO
DIE. IMPERATOR. CAESAR. AVGV
STVS. PONTIFEX. MAXI
MVS. TRIB. POTEST. XXI. COS. XIII
A. SENATV. POPVLO
QVE. ROMANO. PATER. PATRIAE
APPELLATVS

Legi poſſunt argumenta alia a Noriſio eodem loco memorata, atque una conferri, quae de hoc fragmento erudite diſſerit Fegginius. [e])

Inſcriptus illuſtri huic monumento con-

a) Suet. c. 26. b) Cap. 58. c) Animadv. hiſt. cap. 7. d) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 8. e) Faſti Verrii in praef. p. XII.

ſulatus XIII. efficit, Auguſtum hunc titulum non abſtuliſſe ante Kal. Ian. V. C. 752, et trib. poteſtas XXI., non potuiſſe conferri poſt diem V. Kalendas Iul. ejusdem anni, quia hoc ipſo die jam coepit numerari trib. poteſtas XXII. Intra hos ergo terminos iſtud Romanorum obſequium eſt coercendum. Ad diem quod attinet, NON*as* quidem nobis indicat fragmentum, at menſem, cujus eſſent hae nonae, reticet. Verum quod illud diſsimulat, liberaliter edocet Ovidius, nonas Februarias tenerrimis his verſiculis celebrans: a)

Dum canimus ſacras alterno pectine NONAS,
Maximus hinc faſtis adcumulatur honos - -
Sancte PATER PATRIAE, tibi plebs, tibi curia nomen
Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen eques.
Res tamen ante dedit, ſero quoque vera tuliſti
Nomina, jam pridem tu pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto
Nomen habes, hominum tu pater, ille deum.

At vero eruditus quidam Gallus ex his ipſis Ovidii verſibus probare contendit, hunc Auguſto titulum maturius anno V. C. 752 fuiſſe delatum; nam ipſo hoc, ait, anno Naſonem in exilium pulſum, faſtos autem ſuos ante exilium in lucem miſiſſe. b) At vero ſatis conſtat, eum decennio ſerius, aut ſaltem novennio ſolum mutaſſe. Vide Maſſonum. c) Quae alia ex numis adfert argumenta, ſatis ex iis, quae dixi, refutantur. Invicte ergo demonſtravimus, Auguſtum V. C. 752 nonis Febr. patrem patriae fuiſſe appellatum.

Propter titulum patris patriae certum quidem eſt, numum praeſentem non potuiſſe ſignari ante annum, in quo ſumus, tamen nulla ſuppetit ratio, cur eum hoc potius anno, quam ſequentibus Auguſti reliquis cuſum ſtatuamus. Quin veriſimile eſt, eum extremis ejus annis ſignatum, quia eadem averſa obvia eſt in Tiberii Auguſti denariis.

* * *

CAESAR. DIVI. F. PAT. PA. *Caput Auguſti.*

VOTA. PVBLICA. *Auguſtus togatus ſtans d. pateram ſuper ara ſacrificat, adſtantibus camillo, tibicinibus, et victimario taurum feriente.* AV. (Vaill. Morelli.)

Quae vota depraedicet hic numus, incertum. Et hic pluribus deinceps annis poteſt competere.

* * *

CAESARI. AVG. *vel* AVGVSTO. *Quadrigae triumphales exſilientibus ex ſummo curru quadrigis equorum.*

S. P. Q. R. PARENT*i* CONS*ervatori* SVO. *Sceptrum cum aquila, togae pictae pars ſuperior, laurea.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Pars averſa nota ornamenta triumphalia offert. Livius: d) *Ibi Maſiniſ-*

a) Faſt. L. II. 121. b) B. L. Tom. XXIII. hiſt. p. 166. c) in vita Ovid. ad annum V. C. 762. d) L. XXX. c. 15.

ſam - - - aurea corona, aurea patera, ſella curuli, et ſcipione eburneo, toga picta, et palmata tunica donat. Addit verbis honorem, neque magnificentius quidquam triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliorem eo ornatu eſſe etc. Horum origo ab Etruſcis haud dubie petenda. Refert Dionyſius Halicarnaſſ. a) Tarquinium Priſcum in obſervantiae ſignum ab Etruſcis accepiſſe principatus inſignia, quibus reges ſuos ornare conſueverant, videlicet ϛεφανον τε χρυσεον και θρονον ἐλεφαντινον, και σκηπτρον ἀετον ἐχον ἐπι της κεφαλης, χιτωνα τε πορφυρȣν χρυσοσημον, και περιϐολαιον πορφυρȣν ποικιλον κ. τ. λ. *coronam auream et ſellam eburneam, et ſcipionem habentem in ſummitate aquilam, tunicam purpuream auro diſtinctam, et togam purpuream pictam.* Vide ſimilia apud Florum. b) Addit idem Dionyſius, Tarquinium continuo in regiae poteſtatis ſignum his ornamentis uſum, ſubinde ſucceſſores reges, atque his pulſis annuos conſules, excepta corona et toga picta, quibus tamen, ſi decretus iis fuit triumphus, ornati inceſſere. Tamen ſub imperatoribus, ſub quibus nemo jam privatus triumphavit, niſi quod triumphalia ornamenta virtutis ergo decreta fuere, omnia haec inſignia conſulibus quoque permiſſa videntur. Sane ad unum conſulem ſpectare videntur verſus Iuvenalis, ſi eorum ſenſum, et veteris grammatici explicationem ſequare: c)

Quid ſi vidiſſet praetorem curribus altis
Exſtantem, et medio ſublimem in pulvere Circi
In tunica Iovis, et pictae Serrana ferentem
Ex humeris aulaea togae, magnaeque coronae
Tantum orbem, quanto cervix non ſufficit ulla?
Quippe tenet ſudans hanc publicus, et ſibi conſul
Ne placeat, curru ſervus portatur eodem.
Da nunc et volucrem, ſceptro quae ſurgit eburno etc.

Auſonius de ſe conſule: d)

[illegible]t trabeam, p[illegible]togam, mea conſul
Induerer, faſtisqu[illegible]aelatus haberer.

Denique de ſcipione cum aquila Prudentius: e)

Cum conſulatum initis, ut vernae ſolent,
Pudet fateri, farre pullos paſcitis,
Aquila ex eburna ſumit arrogantiam
Geſtator, ejus ac ſuperbit belluae
Inflatus eſſe, cui figura eſt alitis.

Ex quibus adeo teſtimoniis patet, inſignia haec olim triumphantibus tantum decreta, deinde ad conſules etiam derivata. Appianus, quo loco triumphum Africani ſenioris deſcribit, f) ait, triumphantem geſtare ſolere σκηπτρον ἐξ ἐλεφαντος, και δαφνην, ἡν ἀει Ρωμαιοι νομιζȣσι νικης συμϐολον, *ſcipionem eburneum, et ramum laureum, quem ſemper Romani pro victoriae ſymbolo habent.* At videmus ex numis, Auguſtos etiam in proceſſu conſulari utrumque iſtud ſignum praeferre. Quare niſi aliae cauſae praeſto ſint, difficile nonnunquam

a) L. III. pag. 195. b) L. I. c. 5. c) Sat. X. 35. d) Idyll. IV. v. 9[illegible]
e) περι στεφανων Hymn. X. v. 146. f) de reb. Punic. c. 66.

eſt definire in numis, in quibus imperator in quadrigis vectus d. ſcipionem cum aquila praefert, ſitne is typus triumphi, an proceſſus conſularis. Vide de his plura in tractatu de Conſulibus Caeſaribus.

In praeſente denario ſcipionem aquiliferum, togam pictam, coronam lauream indicare ornamenta triumphalia, dubitari non poteſt. Neque enim, ſi omnia haec inſignia jam tum fuiſſent conſulibus propria, ea Senatus P. Q. R. decreviſſet Auguſto. At conſtat, honores ei triumphales decretos. Nam cum V. C. 729 propter victos a M. Vinicio Germanos triumphus illi eſſet oblatus, isque cum recuſaſſet, data illi continuo fuit poteſtas, ſingulis Kalendis Ian. *coronae et veſtis triumphalis geſtandae*, τῳ τε ςεφανῳ και τῃ ἐσθητι τῃ νικητηριᾳ ἀει χρησθαι. a) Ceterum ſitne hic numus eodem etiam anno V. C. 729 ſignatus, decidere non auſim. Eum praeſenti anno adſixi, quia Auguſtum *parentem* appellat, quo nomine non quidem ex decreto, ſed affectu etiam maturius potuit compellari, quo modo in eodem hoc numo *conſervator* dicitur, etſi non conſtet, hoc illi nomen ex S. C. datum.

* * *

Numos cum Martis Vltoris nomine vel typis aliqui ad hunc annum referunt, quoniam iſto ejus templum dedicatum eſt, qua occaſione veriſimile eſt eorum aliquos fuiſſe ſignatos. At nos propter argumenti concordiam omnes ad annum V. C. 734 recenſuimus.

Numos Auguſti, in quorum averſa ſunt Cajus et Lucius Caeſares, quique omnes hoc, aut vicinis proxime annis ſignati ſunt, dabimus in utriusque moneta.

V. C. 753.
TR. P. XXII. XXIII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
Coſſo Corn. Lentulo, C. Calpurnio Piſone cos.

Anni fine ſecundum calculum Dionyſii Exigui naſcitur Chriſtus. M. Vinicius Germanos infeſtat. C. Caeſar cum procos. imperio paludatus in Parthos et Arabes proficiſcitur. b)

Deſunt numi certi.

V. C. 754. P. X. 1.
TR. P. XXIII. XXIV. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
C. Caeſare Aug. F. L. Aemilio Paullo cos.

C. Caeſar hujus anni conſul bellum cum Parthis Armeniam ſibi vindicantibus molitur.

De numis hujus anni certis nihil conſtat.

V. C. 755 P. X. 2.
TR. P. XXIV. XXV. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
P. Vinucio, P. Alpheno Varo cos.

Pace cum Parthis compoſita ea lege, ne hi ſeſe Armeniae rebus miſcerent,

a) Dio L. LIII. § 26. b) Zonaras ex Dione.

C. Caeſar et Phraates Parthiae rex in Euphratis inſula colloquuntur. Tiberio permiſſum ab Auguſto, Rhodo, in qua inde ab anno V. C. 748 privatus agebat, Romam reverti. Lucius Caeſar in Hiſpaniam meditans Maſsiliae repentina morte exſtinguitur menſe Auguſto.

Deſunt numi certi.

V. C. 756. P. X. 3.
TR. P. XXV. XXVI. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
L. Aelio Lamia, M. Servilio cos.

Cajus Caeſar Ariobarzanem Medum Armeniae regem praeficit, ſubinde in Artagerae obſidione inſidiis in colloquio petitus graviter vulneratur.

Deſunt numi certi.

V. C. 757 P. X. 4.
TR. P. XXVI. XXVII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
Sex. Aelio Cato, C. Sentio Saturnino cos.

Cajus ex vulnere languidus Romam redux per iter Limyrae in Lycia moritur die XXI. Februarii. Auguſtus V. Kal. Iulias Tiberium et M. Agrippam Poſtumum Agrippae et Iuliae filium adoptat. Tiberio trib. poteſtatem in decennium confert. Iuſſus praeterea Tiberius Germanicum fratris Druſi filium adoptare, ſubinde ad bellum Germanicum proficiſcitur.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*

TR. POT. XXVII. *Victoria globo inſidens manibus lauream aptat.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 758 P. X. 5.
TR. P. XXVII. XXVIII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIV.
L. Valer. Meſſalla Voleſo, Cn. Corn. Cinna Magno cos.

Agrippae Poſtumo datur toga virilis abſque tamen aliis honoribus. [a])

Numi certi deſunt.

V. C. 759 P. X. 6.
TR. P. XXVIII. XXIX. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XV.
M. Aemilio Lepido, L. Arruntio cos.

Tiberius in Germania, et Dalmatia bellum continuat.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

SICIL. IMP. XV. *Diana ſtolata gradiens d. telum ex pharetra promit, ſ. arcum praetendit.* AV. max. mod.

Numus hic volumine ſuo conſpicuus, cui ſimilis, qui eſſet hujus, aut vicini aevi, conſpectus non eſt, repertus eſt inter ruinas Herculani, editusque ad calcem praefationis Tomi II. Picturarum Herculanenſium. Eum ſubinde Khellius prolixa diſſertatione illuſtravit, in qua quam felix fuerit, argumento eſto, quod vocabulum SICIL. dividit, legendumque docet: *Sextus* ICIL*ius*, qui nimirum aedilis Dianae ſignum dedicaſſet. Digna Harduino ſententia. Magis ferenda eſſet, etſi haec

a) Dio.

quoque falſa, et a Khellio impugnata academici Herculanenſis conjectura, qua autumat, fieri potuiſſe, ut IIIviri monetales poema Auguſti celebrarent, de quo Suetonius: [a]) *Vnus liber exſtat ſcriptus ab eo hexametris verſibus, cujus et argumentum, et titulus eſt SICILIA.* Permittantur haec iis, qui ingenii ludicris delectantur. Sententiam de his numis planam, ac vel ideo veriorem ſupra ad annum V. C. 733 propoſui.

* * *

Antica incerta.

TR. POT. XXIX. *Victoria ſphaerae coeleſti inſidens, lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli tab. XII. n. 12.)

Antica incerta.

PONTIF. MAX. TRIBVN. POTEST. XXIX. *in medio:* S. C. AE. II. (Morelli tab. XXVIII. n. 23.)

V. C. 760 P. X. 7.
TR. P. XXIX. XXX. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XV.
A. Licinio Nerva Siliano, Q. Caecilio Metello Cretico cos.

Grave bellum in Illyrico, ad quod gerendum miſsi Tiberius et Germanicus. M. Agrippa Poſtumus, quod ira eſſet praecipiti, et in Liviam, ipſumque Auguſtum contumelioſus, abdicatur, et primo Surrentum, dein in Planaſiam inſulam relegatur. [b])

Antica incerta.

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXX. *in medio:* S. C. AE. II. (Morelli tab. XXVIII. n. 24.)

V. C. 761 P. X. 8.
TR. P. XXX. XXXI. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XV.
M. Furio Camillo, Sex. Nonio Quinctiliano cos.

Tiberius et Germanicus hoc demum anno bello Illyrico finem imponunt, Auguſto interea cum ſenatu Arimini ſubſiſtente, ut rebus ex vicino melius conſuleret.

Antica incerta.

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXXI. *in medio:* S. C. AE. II. (Morelli tab. XXVIII. n. 25.)

V. C. 762 P. X. 9.
TR. P. XXXI. XXXII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XVI. - -
C. Poppaeo Sabino, Q. Sulpicio Camerino cos.

Bellum Germanici cum Dalmatis, cui deinde propter molem etiam accedit Tiberius.

Deſunt numi certi.

V. C. 763 P. X. 10.
TR. P. XXXII. XXXIII. COS. XIII. P. M. P. P. IMP. XIX.
Cn. Corn. Dolabella, C. Iunio Silano cos.

Dalmatae aegre tandem a Tiberio, et Germanico expugnantur. Tiberii triumphus dilatus ob acceptum caeſi ab Arminio cum tribus legionibus Quinctilii Vari nuncium. [c]) Luctus hinc Romae, atque ipſius Auguſti ingens. Ti-

---

a) Cap. 85. b) Dio, Sueton, cap. 65. c) Suet. in Tiber. c. 17.

berius, ut malo ſubveniretur, cum lecto milite deſtinatur.

Numi certi deſunt.

V. C. 764 P. X. 11.
TR. P. XXXIII. XXXIV. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XX.
M. Aemilio Lepido, T. Statilio Tauro cos.

Tiberius et Germanicus ad expiandam Vari cladem in Germaniam impreſsionem faciunt, eodemque anno Romam revertuntur. a)

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. IMP. XX. *Caput nudum*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POT. XXXIIII. *in medio:* S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Habemus in hoc numo Auguſtum imperatorem XX., quem titulum fors anno ſequente cepit, cum trib. poteſtas XXXIIII. ſeſe in ſequentem quoque annum porrigat. Numi hi ſunt obvii, ſed Gabriel Brotier ad Taciti ſui Annal. L. I. c. 9 numum cetera ſimillimum, ſed inſcriptum IMP. XXI. citat, ex quo ſequeretur, eum hoc, vel ſequente anno dictum IMP. XXI., ſed vereor, ut ſincera ſit lectio; nam cum hoc numero imperator non fuit ante trib. poteſtatem XXXVII.

V. C. 765 P. X. 12.
TR. P. XXXIV. XXXV. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XX.
Germanico Caeſ. C. Fonteio Capitone cos.

Auguſtus ſenio gravis Germanicum ſenatui, ſenatum Tiberio commendat. Tiberius de Pannoniis, et Dalmatis triumphat.

Numi hujus anni certi non proditi.

V. C. 766 P. X. 13.
TR. P. XXXV. XXXVI. COS. XIII.
P. M. P. P. IMP. XX.
C. Silio, L. Munatio Planco cos.

Auguſtus Tiberio trib. poteſtatem, quae collata V. C. 757 in decennium ſequente anno exſpiratura erat, prorogat, lataque lex a conſulibus, uti provincias Tiberius communiter cum Auguſto adminiſtraret.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Caput Tiberii nudum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Tiberius in quadrigis triumphalibus d. ramum, ſ. ſceptrum cum aquila.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

De hoc Tiberii triumpho agetur in ejus numis ad hunc annum.

V. C. 767 P. X. 14.
TR. P. XXXVI. XXXVII. COS. XIII.
P M. P. P. IMP. XXI.
Sex. Pompejo, Sex. Appuleio cos.

Auguſtus in Campaniam profectus in lethalem morbum incidit, ex quo obiit Nolae in eodem, quo pater Octavius cubiculo die XIX. Auguſti, quo ipſo

a) Dio.

olim conſulatum inivit. Vixit annos LXXV. menſes X. dies XXVI. [a])

Vir fuit magnis virtutibus ſpectabilis, et quae habuit vitia, ſic fuerunt temperata, ut ferri poſſent. Occiſo Iulio cum principatum adire ſtatim non poſſet, aemulos tantisper paſſus, tandem tolerantia, moderatione, armis ſuperior omnibus evaſit, iisque aut victis, aut abdicare coactis remp. vario nomine, aucta quotannis, ac magis firmata potentia ab anno V. C. 723 ipſis quadraginta quatuor annis ſolus tenuit, et monarchiam, quam I. Caeſar inchoavit, ipſe denique conſtituit, ea ſaltem cauſa imperio R. ſalutarem, quod iſto ſibi, libertateque ſuae relicto fieri non poterat, quin omnia propter privatorum potentiam, opes, contemptum legum, ac ambitionem, fatale reip. malum, peſſum irent, quae corrigi omnia, niſi uno imperante, non poſſunt. Iam vero quod exigua primum ſpe, deinde inter impedimenta graviſsima unus rerum potitus eſt, iſtud unius fortunae fuiſſe opus, viderunt alii, et ipſe fortunae acceptum tulit. Ejus ſane cauſa, inquit vir ſummus Plutarchus, [b]) etſi aliud vellent, Cicero primum remp. conſiliis ſuis rexit, Lepidus exercitum tenuit, Panſa vicit, Hirtius in acie cecidit, et Antonius amori vacavit. Quin et Cleopatram, inquit, in Caeſaris fortuna pono, in quam velut ſcopulum impegit ſummus imperator, ut denique ſolus reſtaret Caeſar. Quare cum nepotem Caium ad bellum Orientis mitteret, ei fortitudinem Scipionis, gratiam Pompeji, ſuam vero ipſius fortunam precatus eſt. Principatum primo per vim parſum, mox a volentibus delatum egregie adminiſtravit, ſic ut ſecuritati publicae ſtabilitis legibus, coercitis ſeditionibus, repreſsis, aut ſervire coactis externis hoſtibus optime conſuleret, eſſetque ejus imperium remotiſsimis etiam gentibus formidatum aeque ac venerabile. Ad bella gerenda habilis, eorum tamen felicem exitum alienae magis virtuti plerumque debuit. Victoriae Philippenſis laus penes unum M. Antonium, victi praeliis navalibus Sex. Pompeji, et ad Actium Antonii penes unum fere M. Agrippam ſtetit. In Dalmatas victo Pompejo ipſe duxit, ac ſerius in Cantabros, quae ei expeditio poſtrema fuit, nam quas deinceps ſuſcepit, M. Agrippae, aut viris ex familia ſua commiſit, ſic tamen, ut ipſe relicta Roma praeclaro conſilio ex propinquo rei gerendae curam intenderet. Bella, niſi cum neceſſe fuit, non coepit, atque etiam coepta, cum ſibi ultro ab hoſtibus ſatisfieret, omiſit. Adoleſcens a ſaevitia non alienus, quod poſt bellum Philippenſe, et Peruſinum compertum fuit, tamen facilis fuit ad ignoſcendum, et facile ſe aliorum ſanis conſiliis, praecipue Maecenatis, ad manſuetudinem revocari paſſus eſt. Sumptus in edendis ſpectaculis, congiariis, muniendis viis, aedificiis publicis ingentes fecit, etſi cultus domi ſimplex eſſet, et vita frugalis. Animo in adverſis non ſemper, ut virum decuerat, forti fuit, quod patuit poſt Vari in Germania cladem, variasque domus ſuae ignominias. Valetudine etſi minus fir-

a) Dio. b) de Fort. Rom. L. II. p. 318.

ma, et per vices graviter affecta uteretur, ad ferenda tamen imperii onera ad vitae finem duravit. Imperii ab Auguſto graviter, moderate, et cum multa prioris libertatis ſpecie adminiſtrati tum primum Roma purum, ac ſincerum teſtimonium praeſtitit, cum ſerio ſubinde edoceretur, quantum inter hujus virtutes, ac ſucceſſorum abnormia vitia, vitamque nefandis quibusque ſceleribus coopertam intereſſet.

Vxores:

I. SERVILIA. P. Servilii Iſaurici filia, ſed quam ſponſam tantum habuit ad nuptias cum ſequente coactus.

II. CLAVDIA, P. Clodii a Milone interfecti ex Fulvia filia, quam M. Antonio poſt bellum Mutinenſe conciliatus militum hortatu duxit, ut arctiore uterque vinculo conjungeretur. Nam fuit haec Claudia Antonii privigna per Fulviam, quae caeſo Clodio deinde Antonio nupta fuit. Verum orta haud multo poſt cum Fulvia ſimultate Clodiam intactam, ut jurabat, matri remiſit.

III. SCRIBONIA, quam duxit V.C. 714, ut Sex. Pompejum, quem in ſuas adverſus Antonium partes trahere tum ſtudebat, ſibi conciliaret. Habuit enim Pompejus uxorem Scriboniam prioris Scriboniae neptem. Eam poſt biennium repudiavit, ſeu quod ejus mores pertaeſus eſſet, ut ipſe ferebat, ſeu verius, quod deſperata cum Pompejo pace, ſublataque connubii cauſa deinceps uni ſuo adfectui indulſit. Filiam ex hac IVLIAM habuit, de qua infra in ejus numis.

IV. LIVIA, quae marito diu ſuperfuit. De hac plura infra in ejus numis.

* *

Numi certi poſtremi hujus anni deſunt.

NVMI AVGVSTI VAGI.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput vario cultu.*

DIVVS. IVLIVS. *Stella crinita.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

Averſam explicatam vide in numis D. Iulii.

Caput vario cultu.

AVGVSTVS. *Capricornus globum pedibus ſtringit, juxta gubernaculum, ſuperne cornucopiae.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.) AR. max. mod. (Morelli.)

De capricorno Auguſti genethliaco vide dicta ad annum 743. In numis ſimilibus ad principem capricorni typum adduntur varia alia attributa, quae videſis apud Morellium tab. XVI.

CAESAR. *Caput nudum.*

AVGVSTVS. *Bos gradiens, in aliis ſtans.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

Sphinx ſedens. AV. (Muſ. Caeſ.) AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Schlegelius Sphinge Aegyptum, cujus illud animal eſſe ſymbolum videtur, poſt alios indicari exiſtimat. [a]) At ſi iſtud, cur eadem Sphinx viſitur etiam in numis inſcriptis ARMENIA. CAPTA? Latius igitur ejus animalis ſignificatio patet, de qua ſupra ad annum 734 aliqua memoravi.

a) Morelli. Impp. p. 232.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

OB. CIVIS. SERVATOS. *intra coronam quernam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Frequens in Auguſti numis praeconium, praecipue poſtquam cives Romanos in Parthia detentos V. C. 734 in libertatem vindicavit, ut videre eſt in numis Aquillii, Caninii, Durmii, Petronii, qui circum eam aetatem IIIviri monetales fuere. De epigraphe hac, et typo vide, quae plura ad numos gentis Caniniae notavi. Inſcriptio etiam ſaepe abſolvitur ſolis literis OB. C. S. vel O. C. S. Vide numos gentium Aquilliae, et Petroniae. Exortam hanc ſub Auguſto arrogatam ſaepe revocarunt ſucceſſores Caeſares, parum ſaepe ſoliciti, utrum ea laus vere de ſe poſsit praedicari.

* * *

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

S. P. Q. R. *Victoria volans ſ. clypeum tenet, cui inſcriptum:* CL. V., *d. ramum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

OB. CIVIS. SERVATOS. *Clypeus, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. CL. V. *cinctus corona querna.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

CL*ypeus* hic V*otivus* (nam ſic legenda ſunt vocabula decurtata) variis modis proponitur, quos videre potes vel apud Morellium, vel in Catalogo muſei Caeſarei P. II. p. 86. Dedicandi clypeos mos eſt pervetuſtus. Ita jam Virgilius fingit Aeneam Apollini Actio dedicaſſe clypeum cum epigraphe: *Aeneas haec de Danais victoribus arma.* a) Vetera ejus exempla in ipſa urbe commemorat Plinius, additque, ſolitos fuiſſe Trojanos veteres, atque etiam Poenos imagines ſuas clypeis inſculpere, b) Poenorum morem confirmat Livius narrans, c) in parta praeda fuiſſe clypeum argenteum pondo CXXXVIII. cum imagine Barcini Hasdrubalis. Eodem modo ſenatus quoque Claudio Gothico clypeum aureum in curia dedicavit, in quo *expreſſa thorace vultus ejus imago*, ut refert Trebellius Pollio, et ſic ſupra ad annum V. C. 738 in Meſcinii numo vidimus Auguſti caput incluſum clypeo, et in ſimili exhibentur capita *Clementiae*, et *Moderationis* in Tiberii moneta. Notus ex Macrobio jocus Ciceronis, qui, cum in Aſia proconſulari vidiſſet clypeatam imaginem Quinti fratris ingentibus lineamentis usque ad pectus ex more pictam, (erat autem Quintus ſtaturae parvae) ait, frater meus dimidius major eſt, quam totus. d) Serius comperi, pleraque haec teſtimonia jam collecta fuiſſe a Biagio, cum erudite comprobare intenderet, verba της γραπτης έικονος έν όπλῳ, quae leguntur in decreto Athenienſium, interpretanda eſſe: *pictae imaginis in clypeo.* e) Atqui ſimili modo jam antea Belleyus explicavit verba marmoris Cymaei: EIKONA. ΓΡΑΠΤΑΝ. EN. ΟΠΛΩ. EN. ΧΡΥΣΩ, *imaginem pictam in clypeo aureo.* f) Servierunt igitur hi clypei, ut appenſi in locis publicis, privatisve ſive ejus, quem

a) Aen. V. 286. b) L. XXXV. c. 3. c) L. XXV. c. 39. d) Sat. L. II. c. 3.
e) de Decret. Athen. c. 26. f) Caylus Rec. d' Ant. Tom. II. p. 188.

libuiſ, repraeſentarent imaginem, eamque aut pictam, aut opere exſtante, cujus generis fuere clypei Homeri et Virgilii, opus Vulcani, et qualium meminit Plinius, [a]) ſive ut inſertae epigraphes ope illuſtris cujusdam facti memoria ad poſteros duraret. Alter hic modus perfrequens eſt in moneta imperatorum, Victoria plerumque clypeo inſcribente. Vtriusque hujus modi uno loco meminit Philo Iudaeus, [b]) quo teſte Pilatus Iudaeae praefectus *ἀνατιθησιν ἐν τοις κατα την ἱεροπολιν* Ηρωδȣ *ϐασιλειοις ἐπιχρυσȣς ἀσπιδας, μητε μορφην ἐχȣσας, μητε ἀλλο τι των ἀπηγορευμενων, ἐξω τινος ἐπιγραφης ἀναγκαιας, ἡ δυο ταυτα ἐμηνυε, τον δε ἀναθεντα, και ὑπερ ȣ ἡ ἀναθεσις*; *in regiis aedibus Herodis, quae ſunt in urbe ſacra, dedicavit inauratos clypeos, nullam quidem offerentes effigiem, aut aliud, quod lege vetitum eſſet, ſed tantum inſcriptionem neceſſariam, qua duo haec intelligerentur, is, qui dedicavit, et in cujus gratiam facta dedicatio.* Clypei Domitiani, quos ſenatus audita hujus caede in curia detrahi, et ſolo adfligi juſsit, ut narrat Suetonius, [c]) haud dubie ejus tyranni vel imagine, vel nominibus fuerunt inſignes. His adde, quae nuper eruditi interpretes Antiquitatum Herculanenſium de his clypeis collegere. [d])

Caput Auguſti laureatum.

CAESAR. AVGVSTVS. *Duo lauri rami.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Lauri ratio perinde, ac coronae quernae petenda ex iis, quae ad numos gentis Caniniae diſſerui.

CAESAR. *Caput nudum intra quernam.*

AVGVST. *intra coronam ex pateris, et victimarum craniis contextam, quam gubernaculum in perpendiculum ſecat.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus ſymbolicus, qui videtur felicitatem per pietatem in deos immortales partam indicare.

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

Corona laurea inſertis ſex navium roſtris. AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus navalium victoriarum.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

IOVI. OLYM. *Templum 6 columnarum acroſtoliis ornatum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Eleganter Pedruſius numum hunc Suetonii verbis illuſtrat: [e]) *Reges amici atque ſocii - - - aedem Iovis Olympici Athenis antiquitus inchoatam perficere communi ſumptu deſtinaverunt, Genioque ejus* (Auguſti) *dedicare.*

AVGVSTVS. *Caput nudum.*

L. CANINIVS. GALLVS. IIIVIR. *Cippus, cui inſcriptum:* C. C. AVGVSTI. AR. (Morelli in fam. Canin.)

Numum deſcripſi propterea, quoniam rarum eſt in hujus Caeſaris numis, ex quo Auguſti nomen adoptavit, legere praenomen Caji. Explenda enim videtur epigraphe: *Caji Caeſaris* AVGVSTI, etſi varios eruditi attulerint ejus explicatus, quos recitat Morellius, [f]) et Fabricius, [g]) ſed quorum nullus ſatisfacit.

---

a) H. N. L. XXXV. c. 2 ſeq. b) de Legat. ad Cajum p. 589. c) in Domit. c. 23. d) Lucerne pag. 20. e) Cap. 60. f) Specim. p. 94. g) ad Bandurii Bibl. num. p. 208.

Exſtant adhuc denarii alii cum Augusti capite, et magiſtratus Romani mentione, qui in familiarum numis deſcripti jam ſunt, neque hic deſcribendi videntur, cum ad Auguſti hiſtoriam nihil conferant, ſuntque ſequentes:

COSSVS. CN. F. LENTVLVS, in gente Cornelia.

LENTVLVS. SPINT. ibidem.

L. LENTVLVS. FLAMEN. MARTIALIS, ibidem.

Numi IIvirorum monetalium cum capite, vel inſcriptione Auguſti.

Horum complures, cum chronologicam notam obtulere, in annis, ad quos pertinere videbantur, deſcripſimus. Alios, qui hac carent, dedimus in numis familiarum; ut adeo eos iterum proponere, ſuperfluum ſit. Nuda igitur eorum nomina, et in aeneis praeterea numorum ipſorum modos dabimus. In hac autem claſſe eos tantum IIIviros monetales exhibebo, qui IIIviri ipſum titulum addunt, quosque adeo certo conſtat, fuiſſe hoc munere praeditos, quorum ſane catalogum nimio auxerunt Vaillantius, et Havercampus, ut jam in prolegomenis ad numos familiarum monui.

IIIviri in denariis cum aureis, tum argenteis:

C. Antiſtius Reginus.

C. Antiſtius Vetus. Hujus aliquot numos vide ad annum 738.

L. Aquillius Florus. Vide annum V. C. 734.

L. Caninius Gallus. Vide annum V. C. 734.

M. Durmius. Vide annum V. C. 734.

C. Marius Trogus. Vide annum V. C. 737.

L. Meſcinius Rufus. Vide annos V. C. 737, 738.

P. Petronius Turpilianus. Vide annum V. C. 734.

M. Sanquinius. Vide annum V. C. 737.

C. Sulpicius Platorinus. Ejus denarii ſignati usque ad V. C. 742, nam habent caput Agrippae, qui hoc anno obiit.

L. Vinicius. Vide annum V. C. 738.

IIIviri in aeneis I. formae.

OB. CIVIS. SERVATOS. *Corona querna inter duos lauri ramos.*
(Nomen IIIviri) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.

Q. Aelius Lamia.
C. Aſinius Gallus.
C. Caſsius Celer.
C. Gallius Lupercus.
P. Licinius Stolo.
C. Marcius Cenſorinus
P. Naevius Surdinus.
C. Plotius Rufus.
T. Quinctius Criſpinus Sulpicianus.
M. Sanquinius.
Ti. Sempronius Gracchus.

IIIviri in aeneis, formam I. nonnihil excedentibus.

CAESAR. AVGVST. PONT. MAX. TRIBVNIC. POT. *Caput Auguſti, cui Victoria retro ſtans lauream alligat.*

(*Nomen IIIviri.*) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.

P. Lurius Agrippa.
M. Maecilius Tullus.
M. Salvius Otho.

IIIviri in aeneis II. formae.

CAESAR. AVGVSTVS. TRIBV-NIC. POTEST. *addito in aliis:* PONT. MAX. *Caput nudum.*
(*Nomen IIIviri.*) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.

Q. Aelius Lamia.
C. Aſinius Gallus.
Cn. Calpurnius Piſo.
C. Caſsius Celer.
C. Gallius Lupercus.
A. Licinius Nerva.
P. Licinius Stolo.
P. Lurius Agrippa.
M. Maecilius Tullus.
L. Naevius Surdinus.
Sex. Nonius Quinctilianus.
C. Plotius Rufus.
M. Salvius Otho.
M. Sanquinius.
Voluſus Valerius Meſſalla.

IIIviri in aeneis aliis II. formae.

AVGVSTVS. TRIBVNIC. PO-TEST. *intra coronam quernam.*
(*Nomen IIIviri.*) IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C.

Q. Aelius Lamia.
C. Aſinius Gallus.
Cn. Calpurnius Piſo.
C. Caſsius Celer.
C. Gallius Lupercus.
P. Licinius Stolo.
C. Marcius Cenſorinus.
L. Naevius Surdinus.
C. Plotius Rufus.
T. Quinctius Criſpinus Sulpicianus.
M. Sanquinius.
Ti. Sempronius Gracchus.

IIIviri in aeneis III. formae.

Typi: *Incus.* — *Duae dexterae iunctae caduceum ſuſtinent.* — *Simpulum et lituus, addito in ſingulis:* S. C.

Lamia *Aeliae.* — Annius — Apronius — P. Betilienus Baſſus — Pulcher *Claudiae* — Siſenna *Corneliae* — Regulus *Livineiae* — C. Naevius Capella — C. Rubellius Blandus — Silius — Taurus *Statiliae* — L. Valerius Catullus.

Divus Auguſtus.

Auguſtum adhuc vivum numinis vice habitum, certa fide conſtat, atque iſtud ei vulgo exprobratum, refert Tacitus: [a]) *nihil deorum honoribus relictum, cum ſe templis, et effigie numinum per Flamines, et ſacerdotes coli vellet.* Quin et Appianus narrat, [b]) eum victo Sex. Pompeio, et abdicato Lepido *oppidatim inter deos tutelares fuiſſe conſecratum.* Habuiſſe eum adhuc vivum ſuper aras ac templa ſuum etiam Flaminem et ſacerdotes, quod jam memoraſſe vidimus Tacitum, demonſtrat Cenotaphium Piſanum a Noriſio illuſtratum, et vivo adhuc Auguſto poſitum, in quo proditur *T. Statulenus Iuncus Flamen Auguſta-*

a) Ann. I. 10. b) B. C. L. V. c. 132.

lis. In marmore quodam Praeneſlino legitur *Cn. Pontius Ruſticus Flamen Caeſaris Auguſti.* [a]) Reliqua monumenta, quae Auguſto vivo honores divinos adſtruunt, proferam infra, cum de patria numorum ROM. ET. AVG. inſcriptorum agam. At non minus verum, Auguſium honores divinos, quos decerni ſibi in provinciis paſſus eſt, in urbe non admiſiſſe, cujus rei auctor locuples eſt Suetonius: [b]) *Templa quamvis ſciret etiam proconſulibus decerni ſolere, in nulla tamen provincia, niſi communi ſuo Romaeque nomine recepit; nam in urbe quidem pertinaciſſime abſtinuit hoc honore.* Dio item refert, iſtud in provinciis quidem, at neque Romae, neque per Italiam tentatum. [c]) De Roma iſtud verum, quod confirmatur etiam numis, qui honores divinos vivo delatos nullos offerunt, at non perinde de Italia, aliud docentibus monumentis, quae adduximus. Ex quo apparet, omnium maxime aberrarare Aur. Victorem, qui non in provinciis modo, ſed etiam *Romae vivo mortuoque templa, ſacerdotes, et collegia ſacrata perhibet.*

Auguſtum mortuum conſecrari demum a ſenatu ipſo neceſſe fuit, cum eam veſaniam jam inſtituerit in patre Iulio, ejusque pro ſe, et ſucceſſoribus exemplum fundaverit, quamobrem eum Silenus ſalſe κοροπλαϛην, *pupparum efſictorem*, appellat; [d]) nimirum qui tot novos, ac ridiculos coeli incolas finxiſſet. Auguſtum inter immortales deos receptum, affirmat Dio, [e]) conſtitutis ei Flaminibus cum ſacris, et ſacerdote Livia. Et Tacitus: [f]) *Idem annus* (V. C. 767.) *novas caerimonias accepit addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio - - - ſorte ducti e primoribus civitatis unus et viginti. Tiberius, Druſusque, et Claudius, et Germanicus adjiciuntur.* Decretum hunc honorem die XVII. Septembris, probatur ex Kalendario Amiternino, in quo ad hunc diem: *Fer. ex S. C., quod eo die divo Auguſto honores coeleſtes a ſenatu decreti Sex. Apuleio, Sex. Pompeio cos.*

In numis Romanis conſtanter valuit DIVVS, at extra Romam in conſecrationis numis etiam DEVS. Sic in numis Tarraconis: DEO. AVGVSTO, pro quo apud Graecos poſitum ΘΕΟΣ, quanquam et hi ne vivis quidem hanc appellationem ſaepe negavere, quod argumentum latius perſequemur in tractatu de numis conſecrationum. In unico Gallieni numo commatis Romani, quem mox infra dabimus, Auguſtus dicitur DEVS. Ad Auguſti conſecrationem pertinent etiam *luci* ei per provincias dicati, de quibus egi ad numum Iubae II. Mauretaniae regis inſcriptum: LVCV. AVG. Nimirum teſte Servio. [g]) *Vbicunque Virgilius lucum ponit, ſequitur etiam conſecratio.*

Auguſti conſecrationem comprobant numi frequentes, non modo a ſucceſſore Tiberio, ſed per plura deinceps imperia ſignati, quos modo pro temporis ordine deſcribemus.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. *Caput radiatum.*

---

a) Foggini Faſti Verrii p. XIV. b) Cap. 52. c) L. LI. § 20. d) Caeſſ. Iulian ap. Spanh. p. 248. e) L. LVI. § 46. f) Ann. I. 54. g) ad Aen. I. 441.

PAX. *Mulier ſtans d. ramum oleae, ſ. cornucopiae.* AV. (Morelli.)

Alium argenteum cum *Concordia ſedente* idem recitat.

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*

S. C. *intra coronam quernam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum, prae quo fulmen, ſupra caput aſtrum.*

S. C. *Mulier velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Hunc credo numum reſpexerit Lucanus, quando prognatos ex bellis civilibus hujus naturae deos ſic perſtringit: [a])

Bella pares ſuperis facient civilia divos,
FVLMINIBVS manes, RADIISQVE ornabit, et ASTRIS,
Inque deum templis jurabit Roma per umbras.

In averſa hujus numi proponi Iuliam Auguſti uxorem, patebit ex numis hujus Auguſtae.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput radiatum.*

CONSENSV. SENAT. ET. EQ. ORDIN. P. Q. R. *Signum Auguſti ſedentis d. ramum, ſ. globum, vel pateram tenentis.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Numus D. Auguſti ſtatuam omnium ordinum conſenſu decretam proponit, quales plures erectas ejus mortui honori refert Dio. [b]) Inſcribuntur tres Romanorum ordines ſecundum dignitatis legem, *Senatus, eques, Populus.* Alium ordinem ſtatuit Plinius: [c]) *Ab illo tempore* (Ciceronis conſulatu) *plane hoc tertium corpus* (equitum) *in rep. factum eſt, coepitque adjici ſenatui populoque Romano et equeſter ordo. Qua de cauſa et nunc poſt populum ſcribitur, quia noviſſime coeptus eſt adjici.* Apud poetas ordinem aut invertit, aut turbavit metri neceſsitas, ut apud Martialem: [d])

Dat populus, dat gratus eques, dat tura ſenatus.

Et apud Ovidium: [e])

Sancte pater patriae, tibi plebs, tibi curia nomen
Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen eques.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. P. P. *Caput Auguſti laureatum.*

Sine epigraphe. Templum multis columnis, et ſtatuis conſpicuum, intra quod figura ſedens d. pateram, ſ. cornucopiae, epiſtylio inſcriptum: S. P. Q. R. AE. max. mod. (Beger Thes. Br. Tom. III. p. 87.)

Narrat Dio, [f]) *Auguſto a ſenatu decretum heroum, quod ſubinde exaedificavere Livia et Tiberius.* Sed erunt forte, quibus hoc numisma ſuſpectum videbitur, partim quia haec aetas numos maximae formae commatis R. nondum tulit, partim quia nimis multi numi haud dubie ſpurii cum ſimili typo templi circumferuntur. Eadem averſa eſt etiam in numo Tiberii, quem deſcribam ad annum V. C. 763, ſed qui non minus

a) L. VII. v. 457. b) L. LVI. § 34. c) L. XXXIII. § 8. d) L. VIII. ep. 15.
e) Faſt. II. 123. f) L. LVI. § 46.

ſpurius videtur. Vide, quae ibi notabimus.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*
S. C. *Templum rotundum, hinc et illinc baſis, quarum ſingulis quadrupes inſiſtit.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Sacrarium Romae D. Auguſto aedificatum a Tiberio, domumque Nolae, in qua deceſsit, in templum mutatam refert Dio. a) Plinius: b) *In Palatii templo, quod ſecerat D. Auguſto conjux Auguſta.* Proponitur illud in numis Caligulae, ſerius in numis Antonini Pii inſcriptis: TEMPLVM. DIV. AVG. REST. Bina animalia, quae hinc et illinc comparent, et ab aliquibus pro bove et ariete habentur, eleganter a Patino explicantur citatis verſibus Prudentii: c)

Hunc morem veterum docili jam aetate ſecuta
Poſteritas menſa atque adytis, et Flamine et aris
Auguſtum coluit, VITVLO placavit, et AGNO,
Strata ad pulvinar jacuit, reſponſa popoſcit.
Teſtantur tituli, produnt conſulta ſenatus
CAESAREVM Iovis ad ſpeciem ſtatuentia TEMPLVM.

Vituli ad Auguſti aram mactati meminit quoque marmor Gruterianum. d)

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*
S. C. *Fulmen.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Paullo ſupra fulmen juxta Auguſti caput vidimus. Iovis igitur attributum cum Auguſto ſuo communicavere Romani. Minus iſtud in Auguſto mortuo mirum, ſi verum eſt, quod refert Dio, e) Romanos eo adulationis provectos, ut Caeſari dictatori adhuc vivo *Iovis Iulii* cognomen impertirent. In numo Turiaſonis Hiſpaniae D. Auguſtus fulmen, ut Iuppiter, manu tenet.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*
IOVI. DEO. S. C. *Templum 4 columnarum.* AE. II. (Patin Impp.)

Conjectura, inſcriptione averſae indigitari ipſum Auguſtum, ex praecedentibus veriſimilis fit.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*
S. C. *Aquila alis expanſis globo inſiſtit.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Aquila vel ſolitum eſt conſecrationis ſymbolum, perhibente nimirum Dione, f) ex ſuccenſo Auguſti rogo emiſſam aquilam ſurſum evolaſſe, quo de ritu alibi ex propoſito agetur, vel tanquam Iovis attributum, perinde ac fulmen, Auguſto tribuitur.

* * *

DIVVS AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*
S. C. *Victoria ſtans clypeum tenet, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. AE. II. (Morelli.)

Hic typus frequentius occurrit in numis Auguſti a gente Flavia reſtitutis.

---

a) L. LVI. § 46. b) L. XII. § 42. c) Contr. Symmach. L. I. d) pag. 228. n. 8.
e) L. XLIV. § 6. f) L. LVI. § 42.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Caput radiatum.*

PROVIDENT. S. C. *Ara.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Veteribus artis noſtrae magiſtris creditum, numos hos vivo adhuc Auguſto fuiſſe ſignatos, et typo averſae exhiberi Iani templum, quo nimirum Caeſar ſua PROVIDENTIA clauſo pacem ubique terrarum peperiſſet. Eſſent igitur numi hi cuſi V. C. 725, ut opinatur Pighius in Annalibus ad annum ſibi 724. At enim ſignatos eos mortuo Auguſto, abunde loquitur antica, non eſſe vero Iani templum, ſatis comprobat numus ſingularis, atque unicus I. Caeſaris, quem ſupra in numis D. Iulii ex Pellerinio deſcripſi, qui huic numo ſimillimus eſt, niſi quod in antica legitur: DIVOS. IVLIVS. CAESAR. At conſtat, hunc dictatorem Iani templum nunquam clauſiſſe. Eſt ergo ara, non modo ejus forma iſtud docente, verum etiam quod in dicto Iulii numo ignita eſt. Numos ſimillimi argumenti dedere etiam Emeritenſes Luſitaniae.

* * *

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput radiatum.*

SIGNIS. RECEPTIS. S. P. Q. R. *Clypeus votivus, cui inſcriptum:* CL. V., *hinc aquila legionaria, illinc ſignum militare.* AE. II. (Muſ. Farnes. Tom. VIII.)

Novere Romani, quanta Auguſtum laetitia adfecerint ſigna militaria a Parthis ingruente recepta. Quare et ab ejus obitu facti hujus memoriam hoc ſignato numo renovavere. Numos hujus argumenti ſocios vide ad annum V. C. 734.

* * *

Qui ſequuntur, imperatorem praeterea, a quo ſignati ſunt, nobis indicant.

TIBERIVS.

DIVOS. AVGVST. DIVI. F. *Caput laureatum, in aliis nudum, imminente ſupraque aſtro.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput Tiberii laureatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Aſtrum hic conſecrationis nota eſt, quale etiam ſupra in aeneo vidimus, eſtque ſidus Iulium Auguſto a patre hereditarium; quare ei illud adhuc vivo applicat Virgilius: [a])

Stans celſa in puppi, geminas cui tempora flammas
Laeta vomunt, patriumque aperitur vertice ſidus.

* * *

DIVO. AVGVSTO. S. P. Q. R. *Auguſtus capite radiato d. extenſa ramum, ſ. haſtam ſedens in thenſa a 4 elephantis tracta, quibus ſingulis ſuus rector inſidet.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. *(adduntur varii numeri:* XX. XXIII. XXXVI. XXXVII. XXXIIX.) *in medio:* S. C. AE. I.

His quadrigis fuiſſe Auguſtum poſt mortem honoratum, adfirmat Suetonius: [b]) *Aviae Liviae divinos honores, et Circenſi pompa currum elephantorum Auguſtino ſimilem decernendum curavit.* Etiam Dio meminit elephantorum, qui

a) Aen. L. VIII. 680. b) in Claud. c. 11.

Auguſti currum agebant. [a])

*

* *

DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Auguſtus ſedens eodem cultu, ſed ſine thenſa, juxta ara, vel menſa.*
Eadem averſa, ſed TR. POT. XXIIII. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum explicatum vide in Tiberio ad annum V. C. 775.

*

* *

DIVO. AVGVSTO. S. P. Q. R. *Clypeus, quem ambit corona, cui inſcriptum:* OB. CIVIS. SER., *inſerne duo capricorni, et globus.*
Eadem averſa, ſed TR. POT. XXXVIII. *vel* XXXIIX. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

DRVSVS IVNIOR.

Numum vide in hujus moneta.

GERMANICVS.

Argenteum et aeneum vide in hujus numis.

CALIGVLA.

Ejus numi aurei ſiſtunt caput Auguſti radiatum adſtituto in nonnullis hinc et illinc aſtro. Aeneos cum templo Auguſti addito DIVO. AVG. in ejus numis deſcribam.

CLAVDIVS.

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput radiatum.*
DIVA. AVGVSTA. *D. Iulia ſedens d. ſpicam, et florem papaveris, ſ. facem.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Hic numus ante Claudium ſignatus non eſt; nam ab hoc primum conſecratam conſtat Liviam, ſeu Iuliam.

NERO.

Exſtat ejus numus aureus, in quo AVGVSTVS et AVGVSTA ſtantes exhibentur, de quo vide ejus numos.

GALBA.

DIVVS. AVGVSTVS. *Caput radiatum.*
HISPANIA. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. clypeum Hiſpanicum cum binis haſtis.* AV. (Morelli.)

Hunc numum ad Galbae aetatem pertinere contra Schlegelium in Galbae numis docebo, conſentiente etiam Florezio. [b]) Eadem averſa eſt etiam in aureo Veſpaſiani, quem vide in hujus numis vagis.

GALLIENVS.

DEO AVGVSTO. *Caput laureatum.*
GALLIENVS. AVG. *Caput laureatum.* AV. (Morelli Specim. p. 75.)

IMPERATOR INCERTVS.

DIVO. AVGVSTO. *Caput radiatum.*
CONSECRATIO. *Aquila.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed: *Ara ignita.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vterque hic numus, quod multum vilioris metalli admixtum habet, et deſpectae eſt fabricae, multo ſerius ſignatus eſt. Habentur id genus numi ple-

a) L. LXI. § 17. b) Tom. I. p. 111.

rorumque conſecratorum imperatorum usque ad Alexandrum Severum. Variant eruditorum ſententiae, ſintne ſignati imperante Philippo, an Treboniano, an Gallieno, cujus rationes diſſenſus adcurate exponam in tractatu de numis Conſecrationum.

Numi reſtitutionum.

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Crocodilus.* AV. (Morelli.)

Hanc anticam cum averſa conjungit Schlegelius, [a]) et ex indicio Harduini cl. le Beau in ſua diſſertatione de numis reſtitutis. Morellius ipſe more ſuo unam averſam ſiitit. Quod ſi numus revera talis eſt, neceſſe eſt, eorum archetypa ſignata fuiſſe inde ab anno V. C. 752, quo *patris patriae* titulum abſtulit Auguſtus. Verum haec ipſa archetypa nondum ſunt conſpecta, neque habemus numum ullum cum capite Octaviani jam Auguſti, qui *Aegypti captae* memoriam renovaret. Plus ſidei meretur Havercampus, in cujus numo aureo epigraphe anticae eſt: CAESAR. DIVI. F. Reſtituiſſe Trajanum argenteos inſcriptos AEGYPTO. CAPTA, typo crocodili, alibi diximus.

DIVVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GERM. DAC. P. P. REST. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AV. (Morelli, Muſ. Farnes.)

Hujus quoque numi archetypon deſideratur. Typus averſae reſtituta a Parthis ſigna recoquit.

* * *

Numos Auguſti argenteos, aeneosque, in quibus produntur reſtitutores Titus, Domitianus, Nerva, Trajanus, jam deſcripſimus in tractatu de numis reſtitutionum, quem dedimus in Prolegomenis ad numos familiarum capite XVII.

Teſſerae.

Exſtant numi aenei III. formae, qui hinc caput Auguſti, illinc varios numeros offerunt, quos eruditi paſſim teſſeras, aut his aliquid adſine putant. De his ex propoſito agetur in tractatu de pſeudomoneta.

Numi commatis peregrini.

Horum inſignis eſt copia a variis urbibus Graecis, tum regibus Thraciae, Ponti, Bospori, Iudaeae, et variis in coloniis ſignatorum, qui ſuis locis deſcripti exſtant. Hoc tamen loco commemorandi ii, qui, quia patriam ſuam reticent, vel, quorſum pertineant, non ſatis manifeſtant, nusquam aptius conſiſtunt.

Nomina Auguſti ſunt in numis Graecis: ΚΑΙΣΑΡ, vel ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Haec cum ſolitarie ponuntur, fere ſemper Auguſtum noſtrum indicant, nam ſequentes imperatores aliud ſibi proprium addidere, ut: ΝΕΡΩΝ. ΚΑΙΣΑΡ, vel ΤΙΒΕΡΙΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ, conjuncto ſaepe etiam utroque nomine ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. In unis numis

a) ad Impp. Morellii T. I. p. 94.

Aſcalonis, et Gazae Iudaeae urbium obſervo, ſolum nomen ΣΕΒΑΣΤΟΥ dari aliis etiam imperatoribus, idque usque ad Hadrianum. Pro Graeco ΣΕΒΑΣΤΟΣ non raro ponitur ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, praecipue in numis inclinantis imperii.

Numos Alexandrinos vide in moneta Aegypti.

Numi Graeci urbis, vel regionis incertae.

ΚΑΙΣΑΡΟΣ *intra lauream.*
ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Ara inter duos lauri ramos.* AE. *III.* (Muſ. Caeſ. Morelli tab. XLVII.)

Qui Havercampi auctoritate niti volet, numum hunc Antiochiae Syriae tribuet. [a])

ΚΑΙΣΑΡ *intra quernam.*
ΣΕΒΑΣ. *Navis prora, ſupra quam* K. AE. *III.* (Morelli l. c)

Havercampo indubitatum videtur, numum hunc in Corcyra ſignatum. [b]) Facile in ejus deſcenderem ſententiam, ſi prora non eſſet obvius aliarum urbium typus, et litera K non poſſet perinde aliud ſignificare, et ſi haberemus hujus aetatis alios certos Corcyrae numos. Interea viri eruditi judicium non plane repudiandum videtur.

ΚΑΙΣΑΡ. *Caput laureatum.*
ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Luna, et aſtrum.* (Muſ. Caeſ. Morelli l. c.)

Havercampo hic numus propter typum ſimilem Byzantium referendus videtur, [c]) quae ſententia minus tuta.

ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput nudum.*
ΚΑΙΣΑΡ. *Simpulum, urceus, ſecuris.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Antica incerta.
CЄBACTOC. *Capricornus.* AE. II. III. (Morelli tab. XLII. et XLVII.)

Nimium vagi ſunt utriusque numi typi, quia ad unum Caeſarem pertinent.

ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput nudum.*
ΠΛΑΤΩΝ. *Caput Platonis philoſophi.* AE. II.

Eſt apud Morellium tab. XLI. n. 25, in Miſcellaneis Sponii p. 140, in Spanhemii Caeſſ. Iuliani p. 6. Eum etiam Patinus ſingulari diſſertatione illuſtravit, quae exſtat in Gronovii Antiq. Graec. Tomo IX., ſi modo illuſtrare eſt, Platonis vitam, inſtituta, praecepta recoquere, nulla facta mentione eorum, quae ad numum ipſum, ejusque veriſimilem patriam pertinent.

Antica incerta.
ΚΑΙΣΑΡ. *Templum rotundum quatuor columnarum, intra quod aquila legionaria.* AE. II. (Morelli tab. XLII. n. 7.)

Templum eſt Martis Vltoris. Satis vel ex hoc numo apparet, urbes Graecas etiam typis Romanis in moneta ſua uſas.

Numi coloniarum incertarum.

Caput Auguſti nudum.
M. EGN. Q. OCT. IIVIR. S. P. S. C. *intra coronam.* AE. II. (Morelli tab. XXXIII.)

Exſtant etiam numi Tiberii cum lite-

a) ad Moreil. Impp. T. I. p. 437. b) l. c. c) l. c.

ris P. S. S. C. Varios hos numos deſcripſi adcurate in moneta Carthaginis, quam vide, etſi certum non ſit, eos huc pertinere.

IMP. CAESAR. *Caput nudum.*

I. S. P. D. V. S. P. IIVIR. C. I. C. P. *in medio:* P. P. D. D. AE. II. (Morelli ibid.)

Similes numos complures recitavi item in moneta Carthaginis, in qua conjecturas meas propoſui.

CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

Q. TERENTIO. CVLLEONE. PRO. COS. *Caput Apollinis laureatum.* AE. II.

Vide, quae de hoc numo diſputavi in familia Terentia.

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum.*

C. VAR. RVF. SEX. IVL. POL. IIVIR. Q. *Inſtrumenta pontificalia.* AE. II. (Morelli tab. XXXIII.)

Conjicit Florezius, hunc numum Carthagini Novae tribuendum. a)

AVG. *Caput Auguſti nudum.*

Colonus arans. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

IMP. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

COL. IVL. *in aliis addito* AVG. *Colonus arans.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Hos numos videri tribuendos Beryto Phoenices, dixi in moneta hujus coloniae.

Numi incerti alii.

Numos inſcriptos: S. CATO. PR. vel PALIK. PR., ac ſimiles deſcripſi in numis Cyrenaicae, quorſum videntur pertinere.

Numos, in quorum averſa eſt C. A. intra lauream, ante Pellerinium Caeſarauguſtae Hiſpaniae tributos, recitatos vide in Caeſarea Paniade Trachonitidis.

Iudicium
de variis Auguſti numis, ſintne commatis Romani, an peregrini.

Videmus paſsim ab antiquariis numos plerosque omnis metalli, qui imperatoris caput exhibent, modo Latine inſcripti ſint, aut coloniae indicium, proconſulisve mentionem non offerant, Romanam monetam, ſeu in urbe percuſſam exiſtimari. Alia mihi mens, cui plane perſuaſum eſt, magnam eorum partem provinciis exteris deberi. Cum de horum compluribus iſtud certum ſit, cur non idem quoque judicium ferri poſsit de aliis tum, cum fabrica, metallum, volumen, aliaeque periſtaſes ejus fidem faciunt? Rem uno tantum ut exemplo confirmem, quae cauſa ſuaſit antiquariis, ut numos Auguſti, aliorumque, in quorum averſa comparet S. C. coronae quernae, vel laureae incluſum, eſſe in Syria cuſos ſtatuerent? Sane nota S. C. ſuadebat potius, eos Romanam monetam profiteri. Tamen quod fabrica eſſent a Romana multum diverſa, compertum eſt, eos exterae regioni tribuendos. Quod ad ferendum de his numis judicium valuit, valere etiam ad alios debere nemo negaverit, quando in iis eadem, aut ſimilis ratio deprehenditur. Nequaquam vereor, ne ea, quae hic diſſeram,

a) Medall. de Eſp. T. II. 652.

ſaltem potiore ſui parte minus probentur iis, qui longo uſu didicere, de numorum patria ex eorum modo, ac cultu arbitrari, quod judicium nullis praeceptis acquiri poteſt, ſed tractandis componendisque varii generis numis denique obtinetur. Quo in examine ut ordine procedam, controverſos Auguſti numos ſecundum metallum, et varias magnitudines in judicium vocabo, ſic tamen, ut nolim eorum pertinacius impugnare ſententiam, quibus juſtae in nonnullis aliter ſentiendi cauſae praeſto erunt. Atque ut principio ambiguum omne tollatur, ajo, me nomine *commatis Romani* intelligere monetam illam, quae ſeu a principibus Romanis in urbe, vel extra eam ab eorum praefectis, ſeu in urbe ſenatus R. auctoritate ſignata eſt; nomine *commatis peregrini* eam, quam provinciarum urbes auctoritate propria, vel ſecundum conceſſa ſibi a Romanis jura quacunque de cauſa cuderunt.

* * *

Numi aurei: ſunt hi omnes in moneta Romana ſolito volumine, pondere, ac modo, dempto uno maximi moduli, quem ſupra ad annum V. C. 759 exhibui, qui, cum unicus ſit, materiam juſtam praeſenti diſputationi non ſufficit.

* * *

Numi argentei monetae Romanae denariorum, aut quinariorum modum habent. Sunt tamen etiam ex hoc metallo non pauci Auguſtei maximae formae, quos utrum credi poſsit in urbe ſignatos, jure poteſt dubitari. Nam primum juxta vetus inſtitutum experientia inſuper comprobatum Romanorum moneta argentea denariis, quinariis, ſeſtertiis conſtabat; per Graeciam autem, et Aſiam non paucos argenteos majoris formae cum imperatorum capite lingua in aliis Graeca, in aliis Latina fuiſſe ſignatos, probant numi urbium Cretenſium, Ciſtophori Aſiatici, numi Antiochiae Syriae, Alexandriae Aegypti etc. Deinde ſuppetunt indicia alia non aſpernanda, numos ſimiles in urbibus Graecis fuiſſe ſignatos. Placet inquirere in numos hujus generis, quos Morellius in una eademque Auguſti tabula XIII. confertos propoſuit. Ex his numus V. inſcriptus: COM. ASIAE. typo templi hexaſtyli in Aſia certo cuſus eſt, ut pluribus docui ſupra ad annum V. C. 735. Poſtremum numero XI. et inſcriptum: PAX eſſe veriſimiliter partum Aſiae proconſularis, ſupra pagina 83 oſtendi. Ara cum duobus cervis in numo III. non obſcure Dianam Epheſiam arguit. Faſciculus ſex ſpicarum in numo IV. typus eſt in Romanorum moneta inſuetus; at eum paſsim offerunt numi Aegyptii, et aliarum Graeciae Aſiaticae urbium, et revera Vaillantius in numis Trajani tetradrachmum citat cum eodem typo, et inſcriptum Graece. [a]) Eundem typum videbimus infra in numo medii aeris Latine quidem inſcripto; ſed cum nota S. C. abſit, jure arguo, eum extra Romam prognatum. Exſtant etiam ſimilia tetradrachma cum capite Nervae, quae ipſe Vaillantius praecoce pronunciare audet ſignata Alexandriae Aegypti.

a) Num. praeſt. T. II. p. 128 edit. Rom.

Numi I. et II. typo Sphingis, et capricorni Auguſtum proxime contingunt. Lectus igitur eſt ab urbibus Graecis ad captandam principis benevolentiam, quam ob cauſam ab ejus quoque aetatis Thraciae, Commagenes, et Parthiae regibus capricornus monetae illatus eſt. Eodem ſine Auguſti praeclara facta, quae in reliquis numis proponuntur, urbes Graecae ſignavere, ac praecipue famigeratam illam ſignorum Parthicorum reſtitutionem, quod nolim per conjecturam tantum adſertum credi, nam ſupra inter numos Graecos incertarum urbium pag. 131 numum ſimilis argumenti protuli.

Iure ergo hanc mihi videor poſſe ſtabilire legem, argenteos maximi moduli in urbe ſignatos non eſſe, argento ſolis denariis, et quinariis contento, ſic ut ſi qui juſtum denarii pondus excedunt, non verear, in peregrina illos moneta putare, atque iſtud non modo obſervatum ſuperiore imperatorum aevo (nam aevo inferiore alia monetae Romanae ratio valuit) ſed etiam ſtante republica, ut monui in tractatu de numis conſularibus capite VI. Et vero tetradrachmum ſemper tum exteram monetam fuiſſe habitum, docet Voluſius Maecianus: *Victoriatus nunc tantundem valet, quantum quinarius olim, et peregrinus numus loco mercis, ut nunc TETRADRACHMVM et DRACHMA, habebatur.*

* * *

Numi aenei. De moneta aenea hujus aetatis haec ex numis ipſis comperimus. Imperante I. Caeſare cum hujus capite, aut epigraphe moneta aenea in urbe ſignata non eſt, ut in hujus numis diximus. Habemus deinde numos cum capite, et inſcriptione Octaviani nondum Auguſti, quos deſcripſi ſupra pag. 80, verum de his dubitare liceat, ſintne revera commatis Romani, ut mox infra diſputabo. Videtur ergo mos aeneam monetam imperatoris capite inſigniendi primum ſub Octaviano tandem Auguſto invectus; nam cum hujus capite, vel ſaltem epigraphe copioſos habemus aeneos I. et II. formae, ex quibus ii, qui certe in urbe cuſi ſunt, notam S. C. non omittunt. Nam tum, ut numi aperte loquuntur, transactum eſt inter Auguſtum, et ſenatum, ut jus feriundi auri et argenti penes principem, et aeris penes ſenatum eſſet, quod conſtante lege usque ad Gallienum deinceps eſt retentum, de quo inſtituto alibi egimus: a) Quicunque ergo aenei notam S. C. inde ab hoc tempore omittunt, omnes illi, demptis pauciſsimis, officinae exterae partus ſunt habendi. Et ſane oculus tractandis numis eruditus deprehendet in ſingulis aliquid a monetae R. fabrica, volumine, metalli vel colore, vel craſsitie, typis, inſcriptionis modo abludens. Primum igitur in judicium veniant

Aenei maximi moduli. Hac aetate numi hujus formae, etiam commatis peregrini, perrari ſunt. Quinque ſolum ejus generis demptis Contorniatis reperit Morellius, eosque delineatos ſtitit tabula XXIII. Ex his ſecundus, in quo S. C. intra quernam, eſt Antiochiae Syriae, vel vicini tractus, terti-

a) Vol. I. Proleg. gen. cap. XIII.

us in quo C. A. intra lauream, veriſimiliter Caeſareae Auguſtae Trachonitidis, quartus et quintus Caeſarauguſtae, et Patriciae coloniarum Hiſpaniae. De primo forte dubitabunt aliqui, quem propterea hic deſcribam ſubjectis obſervationibus, ut ſpero, non inutilibus.

CAESAR. PONT. MAX. *in aliis:* CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.*

ROM. ET. AVG. *Ara inter duas Victorias baſi inſiſtentes.* AE. max. mod. vel I. II. III. formae.

Antiquarii differentes de numis his, qui omnibus in muſeis obvii ſunt, et cujus generis poſtremus cum capite Neronis eſt in muſeo Caeſareo, in varias abiere ſententias. Ne incaſſum longior ſim, ſatis eſto eorum, qui noſtram aetatem propius contingunt, Schlegelii, et Havercampi judicia referre. [a]) Vtrique indubitatum eſt, omnes hos numos ſignatos Romae, at diſcrepant in deſignanda eorum publice ſignatorum cauſa.

Schlegelius cenſet, ex his numis ſatis probari, vivo etiam Auguſto in urbe dedicatam aram, et templum, et factum iſtud circa annum V. C. 741, cum in numo Auguſtus jam PONT. MAX. dicatur, quin ex Sex. Rufo regionem quoque nominat, in qua ſacrae illae aedes ſtetere. At enim Auguſto, quamdiu in vivis erat, nullos honores divinos habitos in urbe, procul dubio eſt, cujus argumenta, jam ſupra ad numos DIVI Auguſti propoſita, hic repetere non vacat. Ergo vivo Auguſto numi hi in ipſa urbe feriri non potuere. Haec ipſa argumenta cum invicta viderentur Havercampo, cumque ex Suetonio, aliisque conſtet, Auguſto in provinciis paſsim aras et templa fuiſſe conſtituta, cenſuit, ſenatum R. hoc typo ſervientium populorum in principem ſtudium voluiſſe teſtari, non tamen indicari cultum divinum principi in urbe decretum.

At vero ſi modo ſtatuamus, omnes hos numos extra urbem in provincia quapiam fuiſſe cuſos, neceſſe non erit, aut cum Schlegelio contra digniſsimorum fide hiſtoricorum auctoritatem temere adſerere, Auguſtum jam vivum Romae conſecratum, aut cum Havercampo dictum effugium comminiſci. Argumenta autem cuſae foris hujus monetae habeo non pauca, eaque validiſsima, I. Auguſtus divinum ſui cultum, quem in urbe fieri vetuit, extra eam liberaliter admiſit. Ex innumeris teſtimoniis, quae proferre longum foret, nonnulla, quae in promptu habeo, proferam. Suetonius: [b]) *Provinciarum pleraeque ſuper templa, et aras ludos quoque quinquennales paene oppidatim conſtituerunt.* Adde teſtimonia Taciti, et Appiani ſupra ad DIVI Auguſti numos recitata, ex quibus partim apparet, ei hos honores profligato Sex. Pompejo, atque adeo ſatis mature habitos. Aram Auguſto apud Tarraconem erectam, ejusque ſuper ea ſalſum dictum jam memoravimus in moneta hujus urbis. De Lugduno audiendus Strabo. [c]) *Templum ab omnibus communi nomine Gallis decretum Cae-*

a) ad Morellii Impp. T. I. p. 335 et 341. b) Cap. 59. c) L. IV. p. m. 292.

ſari Auguſto ad hanc urbem ad concurſum fluviorum eſt poſitum. Illud aram habet memorabilem cum inſcriptione gentium LX. numero, et imagine ſingularum, item aliam magnam. Aram hanc dedicatam fuiſſe V. C. 744, tradit Suetonius, a) ſed Dio jam biennio ante Lugduni ad aram Auguſti feſtum diem celebratum docet: b) Livius inſuper creatum ſacerdotem C. Iulium Vercondaridubium Aeduum memorat. c) Arae Narbone Martio erectae meminit etiam epigraphe Gruteriana. d) Quapropter licuit Ovidio canere: e)

Templa Quirinus
Liber, et Alcides, et modo Caeſar habent.

Sed quod numos praeſentes propius contingit, jam ſupra ad annum V. C. 735 plura attuli teſtimonia, per provincias *Romae* ſimul *et Auguſto* paſsim templa fuiſſe dedicata. His addo inſcriptionem, quae hodieque legitur Polae in Iſtria fronti aedium inſcripta: ROMAE. ET. AVGVSTO. CAESARI. DIVI. F. PATRI, PATRIAE. f) Herodem M. Caeſareae Palaeſtinae ἀγαλματα το μεν Ρωμης, το δε Καισαρος conſtituiſſe, perhibet Fl. Ioſephus. g) Inſigne illud templum, quod Mylaſenſes Cariae exſtruxere, et cujus epiſtylio in hunc diem inſcriptum legitur: Ο. ΔΗΜΟΣ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ. ΚΑΙΣΑΡΙ. ΘΕΟΥ. ΥΙΩΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΙ. ΑΡΧΙΕΡΕΙ. ΜΕΓΙΣΤΩ. ΚΑΙ. ΘΕΑΙ. ΡΩΜΗΙ., h) viventi utique adhuc Auguſto, eique ſociato Romae cultu eſt dedicatum. In marmore Cymes Aeolidis, quod edidit comes Caylus, i) dicitur Polemon ſacerdos ΤΑΣ. ΡΩΜΑΣ. ΚΑΙ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΘΕΩ. ΥΙΩ. ΘΕΩ. ΣΕΒΑΣΤΩ. Ergo et Cymaei habuere templum Romae, et Auguſti adhuc vivi, et in hoc marmore inſuper ΘΕΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ut in numis Pergamenis, appellatur. II. Praeſtita haec utrique numini veneratio ipſis etiam numis extra urbem haud dubie cuſis eſt conſignata. Supra ad annum V. C. 735 deſcripſi numum, qui exhibet templum a COMmuni ASIAE ROMae ET. AVGVSTo erectum. Nemo credo inficiari volet, perinde ac templum in ipſa Aſia conſtitutum indicatur, ita et numum ipſum in Aſia ſignatum. Ergo et his, de quibus agimus, numis diverſa ab Roma ipſa patria inquirenda. III. Si numi hi eſſent in urbe ſignati, non abeſſet nota S. C., quae in numis aeneis certi commatis Romani ſub Auguſto cuſis abeſſe nunquam ſolet. IV. Sunt ex numis hujus argumenti complures maximae formae, at hujus aevi numi Romae ſignati tanti voluminis non ſunt, quantum tamen non pauci in Hiſpanicis, aliisque coloniis percuſsi praeſerunt. V. Paucisſimos habemus numos aeneos I. formae commatis R., in quorum antica ſculptum eſſet Auguſti adhuc vivi caput, de quo mox agetur infra. Nullo ergo pacto veriſimile, monetarios in feriundis id genus numis voluiſſe ejus aetatis morem quacunque ex cauſa placitum infringere. Denique VI. ſi conſulatur eorum fabrica ipſa, facile perſpiciet

a) in Claud. c. 2. b) L. LIV. § 32. c) in Epitom. L. 137. d) Pag. 229. e) Amor. L. III. el. VIII. v. 51. f) Pocock deſcript. Orient. T. III. § 425. g) Antiq. L. XV. c. 13. h) Chiſhull Ant. Aſiat. p. 207. i) Rec. d' Ant. T. II. p. 189.

oculus tractandis numis adſuetus, eam nimio differre ab illa, quae opus Romanum continuo ſolet diſtinguere. Sane in muſeo Caeſareo exſtat id genus numius cum capite Neronis fabricae tam barbarae, et literis averſae tam hiulcis, ut nullo pacto veriſimile videri poſsit, eum in urbe lucem vidiſſe.

Eſſe igitur numos hos omnes ex urbe amoliendos, nemo credo jam ambiget. At minus tutum urbem ſtatuere, quae hanc mercem parturivit; nam Auguſti cultus, ut hactenus videre licuit, ad omnes orbis R. provincias valuit. Expenſis omnibus liceat demum conjicere, eos Lugduno Galliae natales ſuos debere. Suadet illud ejus oppidi hoc aevo celebritas ſumma, in qua Auguſtus ipſe complures annos ſubſtitit, ut turbis Germanicis ex propinquo invigilaret, ſaepe etiam Tiberius, ac Druſus, ut taceam Claudium Aug. in hac urbe natum. At vero praecipua cauſa hos Lugduno numos tribuendi eſt conſpicua in his numis ipſa Auguſti ara, peculiari cum religione, et ſecundum Strabonem totius Galliae nomine conſecrata, ſic ut dies, quo haec ſolennia peragebantur, in perpetuum feſtus eſſet, qui mos Dionis adhuc aevo obtinuit. Ad eam vivo adhuc Auguſto conveniſſe quotannis eodem die feſto Galliae primores ad concipienda vota, eodem loco narrat Dio. [a]) Neque deerat urbi officina monetaria; nam teſte Strabone [b]) a praefectis Romanis aurea ibi, et argentea moneta excudebatur. Admodum igitur veriſimile, occaſione diei ejus feſtae ſignatos tum hos numos, atque in vulgus miſſos. Ad idem Lugdunum veriſimile eſt pertinere inſcriptionem apud Muratorium, [c]) in qua C. Iulius dicitur SACERDOS. ROMAE. ET. AVGVSTO. AD. ARAM. QVAE. EST. AD. CONFLVENTEM, nempe Rhodani, et Araris, juxta quem hanc aram ſtetiſſe ex Strabone vidimus, ut et conſentit Mahudelius, qui in citatam inſcriptionem ponti apud Santones inſertam commentatus eſt. [d])

* * *

Aenei I. formae. Sunt obvii cum nomine IIIviri monetalis, ſic ut in una parte ſit: OB. CIVIS. SERVATOS intra quernam, in altera S. C. in medio numi. In ſolis numis P. Lurii Agrippae, M. Maecilii Tulli, et M. Salvii Othonis eſt caput Auguſti, cui Victoria retro ſtans lauream alligat, qui numi ſpectato volumine nonnihil ad maximum modulum accedunt. Quo loco non inutile videtur animadvertere, demptis trium horum IIIvirorum numis non exſtare numos alios primae formae commatis indubitate Romani, quibus Auguſti vivi caput inſertum eſſet, quamvis illud in numis II. formae ſit obvium; ajebam, Auguſti vivi; nam in numis I. formae cum epigraphe DIVVS. AVGVSTVS a Nerva reſtitutis, cujus tamen archetypon deſideratur, Auguſti caput eſt obvium. Non hic moror numos illos, in quorum antica eſt: CAESAR. DIVI. F. *Caput nudum Octaviani*, in averſa: DI-

a) L. LIV. § 32. b) l. c. c) Pag. 222. n. 5. d) B. L. Tom. III. hiſt. pag. 210.

VOS. IVLIVS. et vel: *Caput I. Caeſaris laureatum*, vel: *eadem epigraphe intra lauream.* (Morelli tab. XXIIII.) Nam induci ego non poſſum, ut credam, numos hos in urbe eſſe ſignatos; habent enim ſpectata fabrica, et metallo neſcio quid monetae Gallicae, quam dederunt coloniae Copia, Vienna, Nemauſus, in quarum praeterea numis obvium eſſe ſolet utriusque Caeſaris caput. Praeterea in numo ſimili muſei Caeſarei literae, vocabula DIVOS. IVLIVS conſtituentes, adeo ſunt inter ſe confuſae, ut credibile non ſit, matricem tot ſphalmatis ſcatentem in urbis luce curantibus IIIviris monetalibus confectam. Accedit, hos numos pondere et volumine deficere a numis commatis Romani primae formae, et ſuperare numos II. formae, ſic ut cum neutra ejus aetatis claſſe probe conveniant. Eadem lex, quae ſub Auguſto obtinuit, valuit etiam ſub Tiberio, cujus quoque numis primae formae caput illatum non eſt, etſi illud in numis II. formae perpetuum ſit, perinde ac in numis M. Agrippae. De moneta I. Caeſaris hic non ago, cujus alioqui vivi numos aeneos commatis R. vix habemus, ut ſuo loco monuimus.

Ex his exemplis ſatis apparet, Auguſto et Tiberio imperantibus neque horum, neque aliorum, quibus monetae jus permiſſum fuit, capita in aere I. formae ſignari ſolita fuiſſe, addo etiam, de quo infra, III. formae, in quem uſum ſolum II. formae aes, aurumque praeterea, et argentum valuit, in quo Auguſti, Agrippae, Tiberii, Druſi junioris, et Germanici capita ſunt obvia. Has propter cauſas amplianda eſt lex a Ioberto lata: *ſpurios eſſe numos omnes I. formae, qui caput ſolum I. Caeſaris ſiſtunt.* a) Adcuratius haec ſic ferenda videtur: *Numi omnes aenei I. formae I. Caeſaris, Auguſti, Tiberii, aut ex horum familia his imperantibus ſignati, qui horum capita, ac praeterea commatis Romani indicia praeferunt, in adulterinorum numero cenſentor.* Ex quorum tamen numero, ut dixi, eximendi aenei I. formae IIIvirorum Lurii, Maecilii, Salvii, in quibus obvium eſt Auguſti caput, ſed a victoria coronatum, ac praeterea illud ſingulare, quod fabrica, ac volumine magnopere ab aliis Auguſti aeneis I. formae abludunt. Quare videntur hi ejusdem anni fuiſſe IIIviri, et fuerit aliqua cauſa nobis ignota, cur a ſolita lege diſceſſerint proponendo Auguſti caput in magno aere, ac praecipue cum Victoria retro ſtante, quae periſtaſis in aliis Auguſti numis non obſervatur. Varii hujus inſtituti cauſas curioſius rimari taedet, et nolo inanes conjecturas texere, contentus per obſervationes adcuratius inſtitutas propoſuiſſe, quid Romanis ea aetate in monetae cudendae negotio conſtitutum fuerit. Qui in numos offenderint doctrinae a me propoſitae adverſantes, viderint quaeſo, an non aut νοϑειας, aut commatis peregrini notam praeferant. Primus Caligula ſuum, ac aliorum etiam capita in aere magno exſtare voluit, ut ſuo loco patebit.

* * *

Aenei II. formae. Hi plerumque ca-

a) Sc. des méd. T. II. p. 24.

ſunt Auguſti, alii ſolam ejus epigraphen offerunt. Ex his ii, qui reliquae inſcriptioni, vel typo notam S. C. addunt, (demptis iis, qui Antiochiae cuſi cenſentur, ſed quos ſatis diſtinguit fabrica) certe Romae ſunt ſignati. Reliqui, qui hac nota carent, et exſtant vulgati apud Morellium tab. XXVIII., judicium ſubeant.

Qui in averſa caput I. Caeſaris, vel DIVOS. IVLIVS intra coronam, vel ROM. ET. AVG. cum ara exhibent, eorum cenſura jam in praecedentibus peracta eſt. Superſunt:

IMP. CAESAR. *Caput Auguſti nudum.*

AVGVSTVS. *Capricornus imminente cornucopiae intra lauream.*

Supra in argenteis monui, hunc typum ſaepe ab exteris fuiſſe uſurpatum ad obſervandum Auguſtum, cumque abſit nota S. C., poſſumus numum peregrini commatis ſuſpicari. Addo opportune, typum capricorni ab urbibus Graecis revera adhibitum, quod arguit additum CEBACTOC in numis, quos dedit Morellius tab. XLVII. n. 39. 40.

IMP. CAESAR. *Caput Auguſti, praeque lituus.*

AVGVSTVS. *Sex ſpicae colligatae.* (Muſ. Caeſ.)

De peregrino hoc typo egi item ſupra in argenteis.

CAESAR. *Caput nudum.*

AVGVSTVS. *intra lauream.* (Muſ. Caeſ.)

Hi numi fabricam peregrinam non diſsimulant. Non dubitem eſſe Syros, vel vicini tractus, cum quibus belle conſpirant.

Aenei III. formae. Iudicium de his minus impeditum, atque ex praecedentibus facile colligere eſt. Eadem de cauſa numi citati apud Morellium tab. XLIII., qui S. C. non addunt, externa moneta habendi ſunt; item qui Auguſti caput ſiſtunt; nam primus fuit Nero, cujus caput aeneis commatis R. numis III. formae inſertum eſt. Non hic loquor de numis hujus formae, qui teſſerae potius ſunt. aut quidvis aliud, quam numi, de quibus agemus olim in pſeudomoneta. Numos Romanos hujus generis, ac aetatis alios non novi, praeterquam eos, qui incudem, lituum etc. additis S. C. et nominibus IIIvirorum monetalium exhibent, de quibus egi ſupra pag. 124, qui tamen omnes neque epigraphen, neque caput Auguſti ſiſtunt.

MAGISTRATVS ET HONORES.

Omitto, quae ad titulos IIIviri, Auguſti, trib. poteſtatis, aliosque ſeu honores, ſeu obitos magiſtratus pertinent, quae omnia videri poſſunt in Annalibus, aut explicata in numis. Reſtant aliqua dicenda de principis noſtri conſulatibus, et titulo imperatoris.

Conſul.

Auguſtum conſulatus XIII. obiviſſe, jam plane certum, exploratumque eruditis habetur, et ſatis jam conſtat, male ſecundis avibus conſulatum XIV. fuiſſe intruſum. Errori anſam olim dedit catalogus conſulum Dionis libro LV. praefixus, in quo ad annum V. C. 754

notatus credebatur Γ. Καισαρ Σεϐαστος ιδ, *C. Caeſar Auguſtus XIV.* id eſt: conſul. At compertum ſubinde eſt, pro hoc legendum: Γ. Καισαρ Σεϐαστȣ υἱος, *C. Caeſar Auguſti F.*, nimirum filius naturalis M. Agrippae, qui fuit certus ejus anni conſul. Vide hanc litem copioſe diſputatam, ſed et confectam apud Pagium. [a]) Eundem errorem reſuſcitavit Morellius propagando numum Auguſti Antiochenum cum inſcripto conſulatu XIV., quin et alium cum conſulatu XV., ſed quas maculas jam abſterſi in commentariis ad numos Antiochiae Vol. III. p. 273. ſeq.

Imperator.

Auguſtum titulo imperatoris tanquam praenomine, ſeu quo imperium orbis ſignificabatur, inde ab anno V. C. 725 ex S. C., quin jam ante hoc tempus fuiſſe uſum, diximus ſupra pag. 83. Reſtat controverſia de eodem titulo, ſed qui ex victoriis partus eſt, iterato.

Auguſtum ex victoriis hunc titulum multiplicaſſe, certum eſt ex numis, marmoribus, hiſtoricis. Quoties eum auxerit, diſerte tradit Tacitus: [b]) *nomen imperatoris ſemel atque viciès partum*, quod teſtimonium ex monumentis mox infra adverſus Noriſium confirmare conabor, qui ejus veritatem in ſuſpicionem adduxit. De iterationis numero cum conſtet, certi tamen non ſumus, in quos annos ſinguli repetiti imperii numeri incidant. Mediobarbus ad ſingulos annos imperatoris numeros ita locat, ut ſatis appareat, hunc ordinem partim ex Goltzii aliorumque ſuſpectis numis, partim temere fuiſſe conſtitutum. Videri poſſet, hujus iterationis modum ex victoriarum numero poſſe colligi. At fruſtra. Nam primum non omnes nobis victorias ſcripto prodidere hiſtorici, quod patebit ex iis, quae infra ad Imperatoris XXI. titulum notabo. Deinde fuere victoriae quaedam inſignes, ob quas certum eſt, ab Auguſto hunc titulum non fuiſſe iteratum. Ita conſtat, victos V. C. 739 Rhaetos, et anno ſequente Bosporanos, quin propterea titulus augeretur. Ex victoria Caji Caeſaris de Armeniis circa annum V. C. 756 etſi *devictis, aut in fidem receptis bellicoſiſſimis ac maximis gentibus*, ut cenotaphium Piſanum loquitur, novum decus non additum. Dubitatur etiam jure de victoriis Cantabricis, licet eas ſuo ductu retulit V. C. 729. Contra accidit, ut titulum iteraret etiam ex cauſa leviore. Refert Dio ad V. C. 759, tam *Auguſtum*, quam Tiberium imperatoris nomen de Germanis accepiſſe, quamvis nihil memorabile eo bello geſtum ſit, barbaris mox ad pacem petendam converſis. Quaecunque igitur cauſa fuit, cur Auguſtus novos imperatoris titulos aut admiſerit, aut neglexerit, iſtud certum; ſola eſſe monumenta, quae inſtruere nos poſsint, quibus annis ſingulae iterationes competant.

Repudiato igitur ordine illo, quem nimio fallacem hactenus antiquarii propoſuere, alium hic ex teſtimoniorum veterum fide proponam. At cum etiam haec non raro in vado deſtituant, eum tamen ex hac diſquiſitione fructum fe-

a) Critica Baron. ad ann. V. C. 754.

b) Annal. I. 9.

[...]emus, quod inde, quae certa ſunt, quaeque incerta, abunde licebit colligere. Tenenda igitur illa, et quae incerta ſunt, hiſtoriae R. ſtudioſi deinceps ex monumentis, quae lucem poſtea videbunt, ſtabilire ſatagant.

IMP., nempe imperatoris primo titulum ei fuiſſe decretum, cum contra Antonium Mutinam tenderet, et quidem ſuadente Cicerone, quoniam iſtud exercitum habenti neceſſarium eſſet, ipſe hic oratorum princeps teſtatur. a) Eundem ei titulum fuiſſe oblatum V. C. 711 victo ad Mutinam Antonio, narrat Dio. b)

IMP. II. III. IV. V. De hac iteratione altum apud omnes ſilentium, neque Caeſar ea in numis ſuis uſus eſt, ſimplice conſtanter IMP. contentus, etſi in ſynchronis M. Antonii numis legatur IMP. ITER. IMP. TER. IMP. IIII. Ex Mediobarbi ſententia fuit IMP. II. anno V. C. 710, quo tamen ipſo anno fatetur Caeſaris claſſem a Menecrate Sex. Pompeji duce fuiſſe profligatam. IMP. III. V. C. 718 de ſuperato Pompejo. IMP. IV. ex victoria Actiaca V. C. 723, demum IMP. V. de capta Aegypto V. C. 724. Cum Mediobarbo fere conſpirat Schlegelius in ſuis ad numos Morellianos commentariis, niſi quod adferat, Caeſarem dictum IMP. II. ex bello Peruſino, quod anno V. C. 717 confectum miro anachroniſmo memorat. c) Sequitur ex horum doctrina, Caeſarem tam fuiſſe animo impotente, ut ex victoriis per bella civilia partis imperatoris honores ſibi vindicaret, at non de victis V. C. 721 Dalmatis, nimirum barbaris, et hoſtibus externis, ex qua tamen victoria juſtum triumphum egit. Verum neceſſe fuit, viros eruditos in haec abſurda praecipites agi, cum numos Goltzianos, infauſtos ſcilicet partus civitate donaſſent. Alius igitur veriſimilior conſtituendus ordo. Cum conſtet ex Oroſio, quem mox citabo, Caeſarem ex victoria ad Actium dictum IMP. VI., neceſſe eſt, imperatoris II. III. IV. V. titulos totidem intra lauream Mutinenſem, et Actiacam relatis victoriis tribuere, ac tum erit IMP. II. ex victoria Philippenſi, IMP. III. ex capta Peruſia, IMP. IV. ex victo Sex. Pompejo, IMP. V. ex victis Dalmatis. Quod ſi cui minus adrideant tituli ex bello Philippenſi et Peruſino capti, praecipue cum ſatis veriſimile videatur, neque M. Antonium ex victoria apud Philippos iteraſſe imperatoris titulum, et bellum Peruſinum non tam bellum reip., quam privatum Caeſaris fuerit, et brevi tempore, nulla ad acquirendum imperatoris decus juſta victoria, finitum, praeſto ſunt decora alia bellica Caeſari ante victoriam Actiacam parta, quae memoriae prodidit Dio, d) nimirum C. Carinatem de victis Morinis, Suevisque triumphaſſe. Addit, de iis triumphum etiam egiſſe Caeſarem, *quoniam victoria ad ſummae rei praefectum imperatorem referri ſolebat.* Partas etiam fuiſſe victorias in Africa, et Hiſpania, indubitatum; nam in Faſtis triumphalibus ad annum V. C. 719 Capitolinum legitur triumphaſſe Statili-

a) Philipp. XIV. ad Brut. epiſt. 15. b) L. XLVI. § 38. c) Tom. I. p. 127. d) L. LI. § 21.

us Taurus ex Africa, Norbanus Flaccus ex Hiſpania. Sed haec decidi non poterunt, niſi inſcriptionum ope tenebris his lux aliquando adfundatur.

IMP. VI. Diſerte Oroſius: a) *Caeſar ſextum imperator appellatus*, nempe ex victis ad Actium Antonio, et Cleopatra V. C. 723.

IMP. VII. Hoc titulo uſus eſt Caeſar V. C. 725, ut invicte docet marmor, quod ſupra pag. 82 deſcripſi, in quo cum COS. QVINCT. jungitur IMP. SEPT. Cauſa iterati honoris eſſe poteſt vel Cleopatra anno praecedente in Aegypto victa, vel capta Aegyptus, vel Moeſia anno hoc 725 per Craſſum ſubacta, ut refert Dio. Mallem poſterius, nam I. ex eodem bello, etſi plures relatae eſſent victoriae, ſemel tantum imperatoris titulus ſumebatur, ut diſerte tradit Dio. b) At Caeſar ex victoria Actiaca, quae utique belli cum Cleopatra pars fuit, titulum imperatoris, ut vidimus, jam multiplicavit, tametſi verum ſit, hanc legem non ſemper religioſe fuiſſe obſervatam. II. Quia revera Dio hanc Craſsi in Moeſiam expeditionem enarrans addit, Caeſarem ob eam imperatoris titulum ſumpſiſſe.

IMP. VIII. Vnicum monumentum ſe mihi obtulit, cujus ope fluctuans haec dignitas nonnihil circumſcribatur. Lego in marmore Muratorii: c) IMP. CAESARI. DIVI. F. AVGVSTO. COS. XI. IMP. VIII. TRIBVNIC. POTEST. III. Coepit Auguſti trib. poteſtas III. anno V. C. 733 die XXVII. Iunii, et eodem die anni ſequentis exſpiravit. Ergo intra hoc tempus fuit imperator VIII., et cum proxime viderimus, eum V. C. 725 fuiſſe imperatorem VII., ab hoc anno iterationis cauſa indaganda. Eam facile ſuppeditat ſeu bellum Cantabricum ab ipſo Auguſto geſtum, et feliciter ſopitum V. C. 729, ſeu bellum Germanicum, cui praefuit M. Vinicius, a quo eodem anno 729 partum per victorias Auguſto titulum imperatoris narrat Dio. d) Adferit Noriſius, numos Auguſti inſcriptos: ARMEN. RECEP. IMP. VII. ſignatos anno V. C. 734 occaſione Armeniae revera ab Auguſto per Tiberium receptae, atque hinc refert, Auguſtum eo anno fuiſſe imperatorem VII. e) At vero Auguſti trib. poteſtas III., in qua is ſecundum citatum marmor fuit imperator VIII., jam in Iunio ejuſdem anni 734 exivit, ac tum coepit trib. poteſtas IV., quae vero in Armenia per Tiberium geſta ſunt, ante adultam aeſtatem fieri non potuere, ut patebit Dionis ejus anni hiſtoriam perſequenti. Ex his, quae modo compendio diſputavi, non pauca in hiſtoriae, et rei numiſmaticae commodum eruuntur. Nam I. docemur, Auguſtum jam habuiſſe imperatoris VIII. titulum ſaltem ante exactum Iunium V. C. 734. II. Numos inſcriptos: ARMEN. RECEP. IMP. VII. referri non poſſe ad Tiberii in Armeniam anno V. C. 734 expeditionem, cum is Armeniam intraverit tempore, quo Auguſtus jam fuit IMP. VIII., ex quo ſequitur, citatos numos ante hunc annum fuiſſe cuſos, ut revera eos ad annum V. C. 725 de-

---

a) L. VI. c. 19. b) L. LX. § 21. c) pag. 220. n. 8. d) L. LIII. § 26. e) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 9 et 17.

ſcripſi, quem conſule. III. Auguſtum hunc titulum adoptaſſe veriſimiliter jam V. C. 729; ut ex Dione probavi.

IMP. IX. Reperitur in numis cum trib. pot. V. Coepit haec in Iunio V. C. 735. Vidimus eum in tribunatu III. imperatorem VIII. Intra hoc tempus Auguſtus ſigna militaria a Parthis recuperavit, quod is victoriae inſtar habuit, et per Tiberium Armeniam cepit, cujus cauſa ſignati numi: ARMENIA. CAPTA, quae etiam veriſimilis videtur iterati imperii cauſa.

IMP. X. Occurrit ſaepe in numis, ſed omiſſa trib. poteſtate. Hic titulus Auguſto V. C. 741, vel ſequente acceſſerit, forte cum Agrippa Pannonios repreſsit.

IMP. XI. jungitur cum trib. poteſtate XI. in marmore Muratorii. [a]) Cadit haec in annos V. C. 741 et 742. Poſteriore hoc anno captus hic titulus, ut revera Dio narrat, [b]) illo Auguſtum ob relatas a Tiberio de Pannoniis victorias imperatoris nomen iteraſſe.

IMP. XII. notatur in inſigni inſcriptione mirabilis obeliſci Solis, in qua Auguſtus dicitur praeterea COS. XI. TRIB. POT. XIV. Coepit haec poteſtas ſub finem Iunii V. C. 744. Veriſimile eſt, hunc numerum confectum anno praecedente 743, ad quem narrat Dio, Auguſtum propter Druſi in Germania victorias imperatoris ſibi nomen peperiſſe.

IMP. XIII. dicitur Auguſtus in marmore Gruteri: [e]) PONTIFEX. MAXIMVS. IMP. XIII. COS. XI. TRIB. POTEST. XV. NERONE. CLAVDIO. DRVSO. T. QVINCTIO. CRISPINO. COS. Iniverunt hi conſulatum Kal. Ian. V. C. 745, at Auguſti trib. poteſtas XV. incepit primum in fine Iunii ejusdem anni. Altero igitur hujus anni dimidio Auguſtus certo fuit imperator XIII. Druſus hoc anno ad ipſum Oceanum penetravit.

IMP. XIV. Teſte Harduino [d]) arcui triumphali, cujus rudera ſuperſunt Seguſione, ſeu Suzae Pedemontii, inſcriptum legitur: IMP. CAESARI. AVGVSTO. DIVI. F. P. M. TRIBVNIC. POTESTATIS. XV. IMP. XIIII. Coepit Auguſti trib. poteſtas XV. in Iunio anni V. C. 745. At cum ex articulo praecedente noverimus, Auguſtum ſub initium hujus tribunatus XV. fuiſſe imperatorem XIII., et hic adhuc primum ſequentis anni 746 dimidium complectatur, ad haec ex Dione conſtet, Auguſtum et Tiberium hoc anno 746 ex hujus adverſum Germanos rebus geſtis imperatoris titulum accepiſſe, jure argui poteſt, Auguſto imperatoris XIV. titulum poſteriore hoc anno acceſsiſſe. Non hic diſsimulandum, alios in hujus arcus inſcriptione pro IMP. XIIII. legere IMP. XIII., de quo vide Muratorium. [c]) Si Gruterum audimus, [f]) qui epigraphen recitat, quam exſtitiſſe in tropaeo Alpium refert Plinius, Auguſtus etiam in trib. poteſtate XVII. fuit IMP. XIIII. Nimium faciles Grutero iſtud adſerenti aures praebuit Noriſius. [g]) Nam teſte Harduino in omnibus MSS. codicibus Plinii ſibi notis legitur: IMP.

a) Pag. 442. n. 6. b) L. LIV. § 33. c) Pag. LXI. n. 1. d) ad Plin. L. III. c, 20. e) Pag. 1095 tab. II. et III. f) Pag. 226. n. 7. g) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 17.

XIIII. TRIBVNICIAE. POTESTATIS, nullo ad hanc addito numero. a) Certum tamen ex inſcriptionibus, eum numerum per plures deinceps annos non fuiſſe auctum. Sic apud Gruterum Auguſtus dicitur TR. POT. XVII. IMP. XIV. b) Trib. poteſtas XVII. cadit in annos V. C. 747. 748. Romae ſupra portam S. Laurentii legitur: IMP. CAESAR. DIVI. IVLI. F. AVGVSTVS. P. M. COS. XII. TRIBVNIC. POTESTAT. XIX. IMP. XIV. RIVOS. AQVARVM. OMNIVM. REFECIT. Conſulatum XII. inivit V. C. 749, et eodem anno vergente ad finem Iunio trib. poteſtatem XIX. Apud Muratorium c) legitur: IMP. CAESAR. DIVI. F. AVG. PONTIF. MAXIMVS. COS. XII. COS. DESIGNAT. XIII. IMP. XIV. TRIBVNICIA. POTESTATE. XX. Indicatur annus V. C. 751, cujus deſinente Iunio exivit trib. poteſtas XX., et quo deſignatus fuit COS. XIII. proceſſurus ad ſequentes Kalendas Ian. Duravit hic numerus veriſimiliter usque ad annum V. C. 759, ut mox videbimus.

IMP. XV. Pighius ex fide Panvinii marmor recitat, in quo Auguſtus compellatur: PONT. MAX. TRIB. POTEST. XXVIII. COS. XIII. P. P. IMP. XV. Coepit *trib.* poteſtas XXVIII. in Iunio V. C. 758, et eodem ſequentis anni 759 exſpiravit, quo poſteriore eum hoc decus iteraſſe cenſeo; nam revera Dio ad hunc annum narrat, Auguſtum et Tiberium ob res adverſum Germanos proſpere geſtas accepiſſe nomen imperatoris. Apud Gruterum eſt idem numerus XV. junctus cum TR. POT. XXVIIII. COS. XIII. d) Aliud marmor idem Pighius, et Gruterus ex Panvinio citant, in quo Auguſtus dicitur PONT. MAX. TRIB. POT. XXX. IMP. XV. COS. XIII. PATER. PATR. Coepit Auguſti tribunatus XXX. in Iunio V. C. 760.

IMP. XVI. habetur in marmore Muratorii, e) et jungitur cum titulis COS. XIII. TR. POT. XXXII. P. P., qui congruunt annis V. C. 762 et 763.

IMP. XVII. XVIII. XIX. Hos titulos reticent monumenta, conſtituendos vero eſſe intra trib. poteſtates XXXII. et XXXIV., ex marmore *Muratorii* mox citato, et *numis ſequentibus* docemur, *atque* adeo *intra* annos V. C. 762 et 764. Intra hos annos perpetua fuere cum Pannoniis, Dalmatis, et Illyriis bella, et narrat Dio ad annum V. C. 763, Auguſto et Tiberio ob victos Dalmatas imperatorium titulum partum.

IMP. XX. Exſtant numi certi aenei, inſcripti: IMP. XX. TRIBVN. POT. XXXIIII. Hanc poteſtatem auſpicatus eſt in Iunio V. C. 764. Idem numerus etiam comparet in epigrammate pontis Ariminenſis Auguſto anno 767, nempe extremo ejus vitae, dedicato, quod mendoſe a Grutero deſcriptum, a Noriſio, qui illud perſaepe ipſe legit, ſic reſtitutum eſt: f) IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. PONTIF. MAXIM. COS. XIII. IMP. XX. TRIBVNIC. POTEST. XXXVII. P. P. Inivit haec poteſtas vergente ad finem Iunio V. C. 767.

a) l. c. b) Pag. 187. 10. c) Pag. 220. 10. et 442. 2. d) Pag. 1082. 2. e) Pag. 441. 1. f) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 17.

IMP. XXI. Toties Auguſtum fuiſſe adclamatum imperatorem, docet Tacitus ſub examinis hujus principium citatus. At Noriſius eum vicies tantum fuiſſe imperatorem exiſtimat ex citato epigrammate pontis Ariminenſis.[a]) Nam cum hoc praecone dicatur IMP. XX. in tribunatu XXXVII., qui coepit die XXVII. Iunii V. C. 767, ipſe vero diem obiverit necdum exactis II. menſibus, nimirum die XIX. Auguſti, et non conſtet, ob quam victoriam ſub exitum vitae imperator fuerit ſalutatus, quia hac tempeſtate legiones in Germania in caſtris aeſtivis fuerant locatae, ſuſpicatur leviter, forte vicies tantum ab Auguſto imperatoriam dignitatem fuiſſe repetitam. Verum non ſolus Tacitus hunc numerum Auguſto largitur, ſed et Dio: [b]) ὥςε καὶ ἐν εἴκοσιν ὄνομα αὐτοκράτορος σχεῖν, *ſic ut ſemel vicies imperator diceretur*, qui locus etſi aperte in mendo cubet, ut jam adverterunt eruditi, tamen rei ſenſus, quantum ſatis eſt, tralucet. Item in monumento Ancyrano, quod illuſtris Chishull prioribus caſtigatius edidit, tabulae I. verſu 19 legitur: ET. APPELLA - - - - - MEL. IMPERATOR, quod alio modo ſuppleri commode nequit, quam legendo: *et appellatus ſum vicies et ſemel imperator.* Neque obeſt, non conſtare de victoria intra binos hos menſes relata; non enim ab hiſtoricis omnia memoriae prodita ſunt. Sic, ut alia praeteream, teſtibus faſtis Capitolinis V. C. 715 triumphavit Marcius Cenſorinus ex Macedonia, V. C. 720 Statilius Taurus de Africa, Norbanus Flaccus de Hiſpania, quin de geſtis eorum bellis, et reportatis victoriis quidquam adnotatum a ſcriptoribus reperiamus.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	C.
Aureus max. mod., quem vide ad annum V. C. 759. -	Vnicus.
Argentei - - - - - - - - - -	C.
Argentei max. mod., ſed commatis peregrini - -	RR.
Aenei max. mod. commatis Rom. - - - -	O.
Aenei max. mod. commatis peregrini - - - -	R.
Aenei I. et II. formae. - - - - - - -	C.
Aenei III. formae commatis Rom. - - - - -	R.
Aenei III. formae commatis peregrini. - - - -	C.
Numi Graeci et coloniarum in genere - - - -	C.
Alexandrini - - - - - - - - -	RR.

a) Cenot. Pis. diſſ. II. c. 17. b) L. LII. § 41.

LIVIA.

Livia Druſilla nata V. C. 697 patre Livio Druſo, qui, quod ex gente Claudia in Liviam adoptatus eſt, *Claudianus* dictus fuit. [a]) Nupta Ti. Claudio Neroni haud multo poſt grave adivit ſalutis ac fortunarum diſcrimen. Nam maritus, quod eorum, qui in Campania agros perdiderant, patrocinium profiteretur, ſeſeque ducem palam ferret, poſt oppreſſas ab Octaviano per Peruſiae deditionem L. Antonii partes cum uxore, et vix bimo filio Tiberio praecipite per avia fuga in Siciliam evaſit, V. C. 713. [b]) Permiſſo in urbem reditu Caeſar Liviae illecebris captus eam ſibi a marito impetravit, et licet Druſo gravidam repudiata prius Scribonia duxit V. C. 716. [c]) Eam Caeſar, quoad vixit, retinuit, dilexitque, ac probavit unice, ac perſeveranter. [d]) Fuit marito annis fere XV. ſuperſtes, obiitque aetate extrema annos nata LXXXVI. *) V. C. 782. [e]) Mulier fuit magnae mentis, ac conſilii, at ſimul regnandi avida, quem in finem cavit ſolicite, ut Auguſti benevolentiam perpetuo conſervaret, quod conſecuta eſt ſanctitate domus priſcum ad morem, et exquiſita pudicitia, comitate, viri mandata exſequendo lubenter, ejusque vagos amores, tanquam neſciret, diſſimulando. [f]) Nihil non egit, ut filium Tiberium imperii heredem deſignaret; at obſtabant Marcellus, Cajus, Lucius, Agrippa Poſtumus, quorum propiora per Auguſti ſororem et filiam fuere jura, quorum omnium mortis praematurae invidiam Livia non obſcure tulit. [g]) Quare eam *gravem in remp. matrem*, *graviorem domui Caeſarum novercam* dixit Tacitus. [h]) Credebatur etiam ipſius Auguſti mortem medicatis ficubus maturaſſe, quod ſuſpicio fuit, eum cum Agrippa exule in gratiam rediturum. [i]) Ergo propter has artes merito *Vlyſſis ſtolati* nomen abſtulit, quod ei a Caligula inditum referre Suetonius. [k]) Ab Auguſto ſupremis tabulis in gentem Iuliam adoptata poſt ejus mortem *Auguſta*, et *Iulia* dicta eſt, de quo infra plura diſputabuntur. Sub filii principatu multa ambitioſe ac arroganter egit, rebusque ſe publicis propalam miſcuit reluctante licet filio, ſed ad vim tardiore, quoniam imperium matri debuit. Auſa aliquando, cum effigiem D. Auguſti dedicaret, Tiberii nomen ſuo poſtſcribere. [l]) Sane ejus taedio

---

a) Velleius L. II. c. 75. Sueton. in Tib. c. 3. b) Velleius l. c. Dio. c) Tacit. Ann. V. c. 1. d) Sueton. in Aug. c. 62. e) Tacit. l. c. Dio L. LVIII. § 2. f) Tacitus. Dio ll. cc. g) Tacitus, Dio. h) Ann. I. 10. i) Tacit. Ann. I. 5. Dio L. LVI. § 30. k) in Calig. c. 23. l) Tacit. Ann. III. c. 64.

*) Plinius Liviae annos tribuit duntaxat LXXXII. (L. XIV. c. 6.) at cum ex Suetonio fere certum ſit, eam Tiberium enixam menſe Novembri V. C. 712, ſequeretur, anno illam aetatis XI. vix completo nupſiſſe Tiberio, quod Romanorum moribus adverſatur. Verior igitur Dionis ſententia, quam citavi.

victum ex urbe diſceſsiſſe Capreas pleriſque creditum. Iſtud ſatis compertum, eum neque matri decumbenti, neque ejus funeri adfuiſſe, et ne coeleſtis ei religio decerneretur, palam obſtitiſſe, quam tamen ſerius Claudius conſtituit.) Proles habuit ex Ti. Nerone TIBERIVM ſubinde Auguſtum et DRVSVM dictum a nobis *ſeniorem*. Auguſti thorus ſterilis. *Ex Livia*, inquit Suetonius, [a]) *nihil liberorum tulit, cum maxime cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus eſt editus.*

* * *

Antequam Liviae numos explicare adgredior, monendum, hanc Auguſti uxorem, cui Liviae Druſillae nomen fuit, mortuo marito dictam *Iuliam Auguſtam*, nimirum in gentem Iuliam ex mariti teſtamento adoptatam. Copioſa iſtud veterum teſtimonia credere jubent. Tacitus agens de Auguſti ſupremis tabulis, [b]) *Livia, inquit, in familiam IVLIAM, nomenque AVGVSTAE adſumebatur*, atque idem ſibi conſtans, refert infra, [c]) prohibuiſſe Tiberium, quo minus matri decerneretur *ara adoptionis*, nempe in gentem Iuliam. Suetonius: [d]) *heredes inſtituit Tiberium, et Liviam, quos et ferre nomen ſuum juſſit.* Et Dio commemorans res ab Auguſti obitu conſtitutas ait: [e]) *Liviam, quae jam IVLIA et AVGVSTA appellabatur.* Plinius: [f]) *IVLIA AVGVSTA prima ſua juventa Tiberio Caeſare ex Nerone gravida etc.* Harduinus hoc loco praefert lectionem *Livia Auguſta*, ſed quod in cauſa propria judicium ſolide impugnat Bimardus. [g]) Verum audiamus et teſtimonia coaeva. Legimus in lapide Muratorii: [h]) CERERI. IVLIAE. AVGVSTAE. DIVI. AVGVSTI. (uxori) MATRI. TI. CAESARIS. AVGVSTI etc. Adde Velleium: [i]) *Livia - - - quam poſtea conjugem Auguſti vidimus, quam transgreſſi ad deos ſacerdotem, ac FILIAM.* Denique Ovidius: [k])

Sic AVGVSTA novum IVLIA numen erit.

Quem verſum ab Ovidio exſule faſtis poſt Auguſti mortem inſertum jure arguunt Spanhemius, [l]) et Maſſonus in ejus vita ad annum V. C. 767. Et confirmantur haec numis, qui eam, quoad maritus vixit, conſtanter *Liviam*, at hoc mortuo conſtanter *Iuliam Auguſtam* vocant, ut patebit. Fl. Ioſephus eam per prolepſin etiam vivo Auguſto ſemper appellat Iuliam.

At vero graviſsimis his veterum ſcriptorum oraculis more ſuo inſultat inſanientis ſapientiae magiſter Harduinus, dejeratque, Liviam noſtram nunquam mutaſſe nomen, et memoratam frequenter in numis *Iuliam Auguſtam* non eſſe Liviam, ſed Iuliam Auguſti ex Scribonia filiam, nam et hanc a Tiberio ſub imperii aditum caeſam inter aniles fabulas refert, ut dicetur in hujus numis. Adſerit item, Liviam vivo adhuc marito dictam fuiſſe *Auguſtam*. Ergo, concludit, Livia ſemper eſt Livia, ea-

a) in Aug. c. 63. b) Ann. I. 8. c) ibid. c. 14. d) in Aug. c. 101. e) L. LVI. § 64. f) L. X. c. 55. g) ad Iobert T. II. p. 275. h) Pag. 222. n. 3. i) L. II. c. 75. k) Faſt. I. 536. l) Tom. II. p. 274.

dem Iulia ne ſemel quidem. Livia ubique eſt Livia, in urbe, Aegypto, Iudaea, et Gallia; eadem nusquam eſt Iulia. Haec late in Operib. ſel. p. 704, quibus in commentis fideles nactus eſt aſſeclas Iobertum, ſed praeclare a Bimardo refutatum, a) et Panelium. b) Vtut jam nemo ſanus Harduini inſanias ſerio refutaverit, mearum tamen iſtud eſſe partium exiſtimo, quod numis praeterea rem agit, quorum adeo aut exploranda fides, aut vera ſtatuenda explicatio, ſed quae judicia ex ſequentibus catalogis collige.

Numi
nomine LIVIAE, et vivo Auguſto ſignati.

Commatis Romani numus vivo marito ſignatus non exſtat.

In numis Graecis:

ΛΙΟΥΙΑ vel ΛΙΒΙΑ, in numis Alabandae Cariae, et Aezanis Phrygiae. (Morelli, Arigoni.)

ΘΕΑ. ΛΙΒΙΑ, in numis Methymnae Lesbi, (Morelli, Pellerin.) Clazomenarum Ioniae. (Pellerin.)

ΛΙΒΙΑΝ. ΗΡΑΝ. *Caput Liviae.* ΙΟΥΛΙΑΝ. ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ. ΧΑΡΙΝΟΣ. *Caput Iuliae Auguſti* F. AE. III. (Vaill. num. Graec. p. 7. Haym. T. II. p. m. 222. Theupoli.)

Nimirum ſeduli Graeci conſecrationem maturavere. Sic et in numis Ilici Tarraconenſis eadem Livia appellatur IVNO. In marmore Aluntii Siciliae, quod ex Gualterio recitat princeps Turris Muciae, c) legitur: LIVIAE. AVGVSTI. DEAE. MVNICIPIVM.

ΚΑΙΣΑΡΑ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. — ΤΙϐεριον ΣΕΒαστȣ ΥΙΟΝ. *Capita adverſa, Auguſti laureatum, Tiberii nudum.*

ΛΙΒΙΑΝ. ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ. ΚΟΡΩΝΟΣ. *Caput Liviae.* AE. III. (Vaill. num. Graec. p. 6.)

* * *

Procedant jam numi ab Harduino citati:

ΛΙΟΥΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Caput Liviae.* ΠΑΤΡΟΣ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ. *Geminum cornucopiae.* AE. II. (ex muſ. Foucault.)

Ergo, inquit Harduinus, Livia cum hoc nomine conjunxit *Auguſtae titulum.* At vero dubitare liceat, utrum in hoc numo vere legatur ΣΕΒΑΣΤΗ, et non potius ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Sic enim revera inſcriptum alium loco proximo citat ipſe Harduinus. Atque iſtud ſic habere palam comprobat epigraphe averſae ΠΑΤΡΟΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ, quae certe non alia de cauſa in gignendi caſu poſita eſt, quam ut conjungatur cum ΣΕΒΑΣΤΟΥ partis anticae.

ΣΕΒΑΣΤΟΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. *Capita duo jugata Auguſti et Liviae. Templum.* (ex muſ. Foucault.)

Ergo, infert Harduinus, Livia jam vivo Auguſto fuit Auguſta. At enim an usque adeo certum, in hoc numo eſſe caput Auguſti, et non verius Tiberii? Quoties quaeſo a numorum praeconibus hoc in judicio fuit peccatum? praecipue cum numi ſimiles eſſe ſoleant mi-

a) Sc. des méd. T. II. p. 274. b) de numo Tarrac. p. 138. c) Iscriz. di Palermo pag. 193.

muti, aevo extriti, et, quod aeri fatale, exeſi.

Numos alios ad hanc cauſam pertinentes vide in numis proximis cum nomine Iuliae Auguſtae.

* * *

In numo Cypri, quem deſcripſi in moneta hujus inſulae, eſt: LIVIA. IMPeratoris CAESaris.

Coloniae numum cum nomine Liviae nondum videre licuit.

Numi *nomine IVLIAE et AVGVSTAE mortuo Auguſto ſignati.*

Numi commatis Romani.

S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. *Carpentum a binis mulis tractum.* TI. CAESAR. DIVI. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. *in medio:* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Ex addita trib. poteſtate XXIIII., quam Tiberius numeravit annis V. C. 775 et 776, patet, numum ſignatum viva adhuc Iulia, quam demum mortuam V. C. 782 ſupra diximus. Carpentum partis anticae habiti honoris divini indicium videri poſſet, ut revera viſum Noonio, quia in numis conſecrationis Iuliae Titi quoque viſitur, verum conſtat, etiam vivis hunc honorem fuiſſe permiſſum, aut ſibi adrogatum, quin et decretum mortuis, etſi non conſecratis, ut pluribus diſputabitur infra in numis Domitillae. De Agrippina Claudii Tacitus: a) *Suum quoque faſtigium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi, qui mos ſacerdotibus, et ſacris antiquitus conceſſus.* Veterem legem recitat Livius: b) *ne qua mulier juncto vehiculo in urbe, niſi ſacrorum publicorum cauſa veheretur.* At Dio narrat, c) Agrippinae carpenti honorem, quo in ludis veheretur, a ſenatu fuiſſe decretum. De Meſſalina Claudii Suetonius: d) *currum ejus Meſſalina uxor carpento ſecuta eſt.* Et Dio: e) *Senatus Meſſalinae primum in conſeſſu locum, quem et Livia habuit, et ut carpento uteretur, decrevit.* Iam vero Liviae fuiſſe indultum carpenti honorem, praeterquam quod iſtud reticent ſcriptores, etiam eo nomine poteſt ambigi, quod nolebat Tiberius immodicis ornamentis matrem impotentem efferri, neque iſtud in Meſſalina, et Agrippina arrogantiae fuiſſet argumentum, et propter novitatem culpandum, ſi jam Iuliae fuiſſet permiſſum. Planiorem explicandi carpenti viam ſuppeditat Tacitus. f) Refert hic ad V. C. 775, Iuliam Auguſtam atroce valetudine fuiſſe tentatam, atque tum *ſupplicia diis, ludosque magnos a ſenatu decretos.* Revera in eundem annum, ut dixi, ſcripta in numo trib. poteſtas XXIIII. incidit. At quis ignorat, tam in ſupplicationibus, quam ludis carpenta procedere ſolita? Numi igitur tam inſcriptio, quam typus declarant illud, quod factum revera adſerit Tacitus. Ceterum difficile eſt admodum, veram ſemper carpentorum, quae feminarum numi exhibent, rationem adſerre, cum eorum, ut hactenus vidimus, variae fuerint cauſae, ac fines, jam inſignia

a) Ann. XII. 42. b) L. XXXIV. c. 1. c) L. LX. § 33. d) in Claud. c. 17. e) L. LX. § 22. f) Ann. III. 64.

ſacerdotii, jam decretus a ſenatu honos, jam arrogantia, jam indictum pompae Circenſis, et ſupplicationum, jam memoria vita functae, ut patebit ex numis Agrippinae ſenioris, et Domitillae. Signum praeterea fuiſſe luxus, et impotentiae muliebris, teſtimoniis veterum comprobavit Spanhemius. a) Similia carpenta occurrunt etiam in numis Sabinae, et Fauſtinae junioris adhuc vivae. Connectenda cum his ſunt, quae ad numum ſequentem continuo differam.

* * *

PIETAS. *Caput muliebre velatum.*
VESTA. S. C. *Dea ſedens d. Palladium, ſ. haſtam.* AE. II.

Numum hunc forte unicum Morellius ex muſeo Schwarzburgico citat. Ad explicandum ejus ſenſum, et aetatem proponenda ſunt ſequentia monumenta, et teſtimonia:

I. Exſtat inſcriptio, quae ſecundum Gruteri emendationem ſic legenda eſt: b)

PIETATI. AVGVSTAE
EX. S. C. QVOD. FACTVM. EST. D.
HATERIO. AGRIPPA C. SVLPICIO
GALBA. COS.
TIB. CL. CAES. AVG. GERM. PONT.
MAX. TRIBVN. POT.
XXIIII. COS. IIII. IMP. VIII. P. P.
DEDICAVIT

Per conſules Haterium, et Sulpicium certum eſt, ſenatusconſultum iſtud latum V. C. 775. Adde numos Caeſaraugustanos cum epigraphe PIETATIS. AVGVSTAE, quos dabimus infra in numis commatis peregrini.

II. Exſtant numi Druſi junioris, in quorum antica idem eſt typus, nimirum: PIETAS. *Caput Pietatis velatum*, in averſa reliquis ejus titulis additur: TR. POT. ITER., ex quo numus tribuendus anno V. C. 776.

III. Refert Tacitus ad eundem annum 776, decretum fuiſſe a ſenatu, *ut, quoties Auguſta theatrum introiſſet, ut ſedes inter Veſtalium conſideret.* c)

Ex omnibus his apparet, Tiberium in hoc matris periculo, quod ad numum praecedentem indicavi, ut PIVS in eam videretur, PIETATI AVGVSTAE voviſſe, et dedicaſſe illud, cujus cauſa propoſita eſt citata inſcriptio. Et erat tum adhuc, niſi ſimulata fuit, inter matrem, filiumque concordia, ut advertit Tacitus. d) Haec igitur filii in matrem pietas, quam marmor praedicat, in monetam quoque migravit, eamque Druſus officii in aviam cauſa in ſuis pariter numis exſtare voluit. Veriſimile tamen ſit ex eo, quod ad numerum III. monui, numum, in quo ſumus, a ſenatu V. C. 776 in Iuliae honorem ſignatum, ſic ut in antica typo Pietatis Tiberii in matrem ſtudium, in poſtica typo Veſtae ſenatus in Auguſtam obſervantia commendetur, qua honorificum ei in theatro locum decrevit. Forte hic honos tum a ſenatu delatus cauſa fuit, cur deinde Claudius, cum coeleſtes honores Iuliae decerneret, ſacrum hunc ritum a Veſtalibus obeundum curaverit, ut refert Dio. e) De aede etiam Veſtae praeclare eſt merita,

a) Tom. II. p. 278. b) pag. 101. n. 1. c) Ann. L. IV. c. 16. d) Ann. III. 64.
e) L. LX. § 5.

cum orto juxta eam incendio intervenit ipſa, populumque hortata eſt, quo enixius opem ferret. [a])

Quaeri opportune hic poteſt, ſitne revera in hoc numo caput Liviae ſub deae Pietatis habitu propoſitum, ut exiſtimavit Havercampus commentator? Forte iſtud negari non poſsit. Nam etſi hac aetate permiſſum nondum fuit, mulieris vivae, etſi Auguſtae, effigiem numis commatis Romani inferre, licuerit tamen, eam deae nomine velatam proponere. Sunt etiam, qui exiſtiment, capite muliebri, quod exſtat in obviis Tiberii aeneis II. formae, juxta quod ſcriptum: PIETAS. AVG. vel: SALVS. AVG., vel IVSTITIA, ejusdem ſiſti Liviae imaginem. Iſtud certum, eadem eſſe in his capitibus oris lineamenta, ſic, ut aut in omnibus neceſſe ſit referri Liviam, aut in nullo. Obſtat tamen huic judicio, quod caput in his numis nonniſi mulierem mediae aetatis arguit, omnium minime octogenariam, quam illa aetatem circa iſtud tempus tulit, quo hi numi ſignati ſunt. Litem facile decideret gemma vetus, quae vulgata exſtat in Muſeo Florentino, [b]) in qua juxta caput ſimillimum legitur: LIB. AVG., id et: *Livia Auguſta*, niſi in commentario adderet Gorius, epigraphen hanc parum ſibi antiquam videri. Rectius feciſſet vir eruditus, ſi plane antiquam negaſſet. Nam haec mulier cum nomine Liviae nunquam titulum Auguſtae conjunxit. Liviae effigiem nuspiam habemus magis veram, magisque explicatam, quam in numo coloniae Romulae, quem dabimus infra, cum quo licebit numos hujus argumenti contendere.

Cum numo, in quo nunc explicando occupatus fui, hoc loco jungendi alii ſimilis argumenti, ſed a metallo illuſtres, quos quia palam ſpurios judico, libenter fuiſſem aſpernatus, niſi a viris non vulgaris famae pro genuinis editos viderem.

PIETAS. *Caput muliebre velatum.*

VESTA. S. C. *Dea ſedens d. Palladium, ſ. haſtam.* AV. m. m.

Hujus generis bini ſunt in muſeo Caeſareo, et quod ſingulare, diverſae matricis uterque. In his non metallum modo, ſed et pondus ſpectabile, nam aureos noſtrates X. etiam excedunt. Horum complures in muſeis noſtris vidi, et a multis genuinos agnitos, quos inter unum Gorium nominaſſe ſufficiat, qui ſimilem inter conſpicuos ex auro maximi moduli numos in muſeo Florentino propoſuit. Sunt hi numi affabre omnino, atque ad veterem modum ſcite facti, ſic ut primo aſpectu etiam expertum in fraudem poſsint inducere, utraque autem numi ſuperficies tam anxie ad numi aenei, in quo nunc ſum, prototypon efficta eſt, ut ne quidem deſideretur S. C. a moneta aurea Auguſtorum conſtanter extorre. Iuvat hoc loco commemorare eruditi Apoſtoli Zeno de his judicium, quod ipſe anno hujus ſaeculi XLVI. ad abbatem Olivierum ſcripſerat, et exſtat inter ejus epiſtolas Venetiis editas Tom. III. p. 420. *Hic numus*, ait, *artis eſt modernae, et in multorum manibus verſatur. Vidi ejus ſimi-*

a) Suet. in Tib. c. 50. b) Tom I. tab. II. n. 3.

les plures viginti non in Italia ſolum, ſed etiam Germania; cuſi autem ſunt ante annos LX. vel LXX. Monachii in aula electoris, quo loco exſculptae pariter ſunt plures matrices variorum imperatorum, Auguſti, Pertinacis, Veſpaſiani, et in auro ejusdem ponderis expreſſae, quos numos vidi ipſe, ſed ab iis emundis, quoniam novae artis erant, abſtinui. Vtrum veros eorum natales edixerit vir illuſtris, mihi ignotum. Certe aliorſum factum iſtud non comperi. Satis tamen puto ad cauſam meam, eos a viro magni in ſcientia noſtra nominis ſpurios quoque eſſe agnitos, in quorum agmen tuto transſcribentur. Ad hoc confirmandum judicium valebit etiam numus ſequens:

IVLIA. IMP. T. AVG. F. AVGVSTA. *Caput Iuliae Titi.*

VESTA. S. C. *Dea ſedens d. Palladium, ſ. haſtam.* AV. m. m. AE. II.

Haud ita pridem hunc numum muſeo Caeſareo cupide intuli, ut tanto facilius praecedentium malam fidem poſſem comprobare. Aureus ejusdem eſt cum illis elegantiae, ac fere etiam ponderis. Nemo non videt, cum matrice averſae, quam illi offerunt, conjunctam aliam, quae Iuliae Titi caput inſculptum habuit.

Addo alium ejusdem farris:

ΙΓΗΝΑΙΟΣ. ΚΩΙΩΝ. *Caput Iovis laureatum.*

VESTA. S. C. *Dea ſedens d. Palladium, ſ. haſtam.* AV. m. m. (Muſ. Caeſ.) AR. m. m. (Muſ. Neumann.)

Hunc numum adpendentem aureos noſtrates V. et grana X. Frölichius ſibi conſpectum videtur genuinum agnoviſſe, nam, ubi eum recenſet, nullam injicit fraudis ſuſpicionem. a) Videtur hic numus idem eſſe cum eo, qui nunc eſt in muſeo Caeſareo, nam in examen vocatus deprehenſus eſt idem habere pondus, quod indicavit Frölichius. Pars averſa ejusdem eſt cum prioribus elegantiae, et haud dubie ejusdem matricis. Minus ſcite fabricatum caput anticae modernam manum continuo prodit. Alioqui antica ex Coorum numo, averſa ex numis Romanis capta numum hybridam facile condemnat.

Neque ab horum conlegio ſeparandus ſequens:

ΙΓΗΝΑΙΟΣ. ΚΩΙΩΝ. *Caput Iovis laureatum.*

ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ. *Pallas ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AR. m. m.

Numum prodidit Scipio Maffeius. b) Dubium continuo legenti oritur, quid Lyſimacho communionis cum Co inſula interceſſerit. At qui praecedentium turpes natales agnovit, non dubitabit, hunc quoque numum prioribus ſociare. Eundem ſerius ipſe vidi in muſeo Neumanni, ſed haud dubie manus recentis. Facem impoſtori praetulerit numus Goltzii, c) in quo juxta caput ſimile, ſeu Iovis ſit, ſeu Aeſculapii, legitur: ΙΓΗΜΑΝΟΣ. ΚΩΙΩΝ.

* * *

Numi commatis peregrini.

In numis Graecis: ΙΟΥΛΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ, vel: ΙΟΥ. ΘΕΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. In numo apud Morellium, qui Epheſi videtur, juxta ejus caput legitur: ΑΡΤεμις ΣΕΒΑστη. Sunt etiam non pauci

a) Not. elem. p. 150. b) Veron. ill. P. III. p. 238. c) in Inſ. tab. XXI.

inſcripſi ΙΟΥΛΙΑ additis imperantis Tiberii annis, quos in numis Tiberii in Iudaea ſignatis recitavi. (Vol. III. p. 497.) In numo urbis ignotae, quem infra in numis Iuliae Auguſti ex Scribonia filiae deſcribam, ſed qui noſtrae huic Iuliae certo debetur, dicitur ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ, *frugifera*, velut altera Ceres.

Memorandi adhuc numi aliqui propter litem ab Harduino intentatam, de qua egi ſupra in numis cum nomine *Liviae*.

ΙΟΥΛΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. ΜΗΤΗΡ. *Caput Liviae.*

ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Caput nudum.* AE. III.

Vaillantius hujus numi index caput averſae dixit eſſe Auguſti, obtulitque hoc pacto ridendi Harduino anſam, quod, quam veteres fuiſſe Auguſti adoptione filiam dejerant, jam et mater ſtatuatur, qui adeo, ut judicium iſtud corrigeret, nomine *Iuliae* in hoc numo adſerit intelligendam Agrippinam, nomine *Caeſaris* Caligulam. [a]) Quam multa huic obſtent ſententiae, piget referre. Praeſtabit dicere, nomen ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ pertinere ad Tiberium, qui et Caeſar fuit, et Auguſtus, literis TI. aut omnino ſuppreſsis, aut forte ex numo aeris minuti profugis.

* * *

ΣΕΒΑΣΤΟΙ. ΜΑΓΝΗΤΩΝ. ΣΙΠΥΛΟΥ. *Capita jugata Auguſti et Liviae.*

ΥΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. *etc. Capita Caji et Lucii ſe reſpicientia.* AE. III. Vide numos Magneſiae Lydiae.

ΣΕΒΑΣΤΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΗ, *in alio:* ΣΕΒΑΣΤΟΙ. *Capita Auguſti, et Liviae vel jugata, vel adverſa*, in numis Pergami. AE. III.

ΣΜΥΡΝΑΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΟΙΣ. *Capita jugata Auguſti, et Liviae.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. ΚΟΛΥΒΑΣΙΟΥ. *Veſta ſtans etc.* Vide numos Smyrnae. AE. III.

Neſcio, qui factum, ut numi hi fugerent oculatum Harduinum, quorum ope comprobare utique facile poterat, Liviam vivo adhuc marito dictam fuiſſe Auguſtam, quia vocabulum ΣΕΒΑΣΤΟΙ multitudinis numero ipſam etiam Liviam aperte complectitur. At enim parum me judice ex his numis eſt ſubſidii. Sunt omnes voluminis perexigui, literae minutiſsimae, et pleraeque adeo evanidae, ut in iis alius illud, alius aliud legat. Confer lectionem Vaillantii cum lectione Morellii, qui numos hos pleroſque in numis Liviae aeri inciſos ſiſtit. Equidem lectionis in his aut ſuſpectae, aut iniquae experimentum ipſe feci. Vaillantius in antica numi I. adſerit inſcriptum ΣΕΒΑΣΤΟΙ, et in averſa ΥΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. Verum in ſimili muſei Caeſarei non ΣΕΒΑΣΤΩΝ, ſed ΣΕΒΑΣΤΟΥ ſine dubio legitur. Quare jure arguo, etiam in antica legendum ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Nam ſi in hac Auguſtus et Livia poterant dici ΣΕΒΑΣΤΟΙ, neſcio, cur in averſa Cajus, et Lucius non potuiſſent dici ΥΙΟΙ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ; ſi enim hi adoptione fuere filii Auguſti, fuerunt etiam Liviae. Atſcri-

a) Opp. sel. p. 706.

poſit monetarius ΣΕΒΑΣΤΟΥ, cur? non aliam certe ob cauſam, quam quia tum Livia Auguſtae titulum nondum habuit. In numo ex citatis tertio non legendum ΣΕΒΑΣΤΟΙΣ, ſed ΣΕΒΑΣΤΩΙ, invicte comprobavi in numis Smyrnae. Sed ne in moleſta cauſa diutius fruſtra verſer, ajo iterum, hos numulos ſic vitiatos male in teſtimonium arceſsi, et videtur veriſimile, quando juxta capita duo jugata vere legitur ſcriptum ΣΕΒΑΣΤΟΙ, tum ſemper intelligendos Tiberium, et Liviam, non Auguſtum et Liviam. Atque etiam, ſi forte nonnunquam nomine ΣΕΒΑΣΤΟΙ in numo quopiam non poſſent intelligi, niſi Auguſtus et Livia, tanti tamen puto graviſſimorum virorum, quae principio protuli, teſtimonia, Liviam Auguſto vivo nunquam dictam Auguſtam, ut contrariis provincialium, et quidem Graeculorum adulantium exemplis non poſsint everti, ſed vocabuli ſenſus potius explicatione videatur molliendus. Poterat enim Livia συλληπτικως, ſive per conſortium Auguſti dici Auguſta eodem modo, quo ſerius frequenter videbimus, Caeſares quoque per conſortium cum patribus Auguſtis Auguſteum titulum participare. Ad haec cum hactenus vidimus, et viſuri ſimus deinceps quoque, Liviam in numis, et marmoribus dici propalam *deam*, *Iunonem*, *Cererem*, multo utique levius putandum, ſi Graeci eam jure ſuo dixere Σεϐαστην, quod vocabulum in eorum lingua aliud non ſignificat, quam *venerabilis*. Sed haec neceſſarii tantum effugii cauſa adjeci. Nam cum, ut vidimus, jam ſaepius malam antiquariorum fidem in legendis his numulis ſim expertus, poſſum jure conjicere, etiam in aliorum lectione ab iis fuiſſe peccatum.

Numos binos Liviae alios, ſed quos Iuliae Auguſti filiae perperam tribuit Pellerinius, vide infra in hujus numis.

* * *

Coloniae, atque inprimis Hiſpaniae et Africae, cumulate obſervavere Liviam. Earum turpis adulatio hic notanda, quoniam ad ejus Auguſtae hiſtoriam pertinet.

IVLIA. AVGVSTA. GENETRIX. ORBIS. *Caput Iuliae laureatum globo impoſitum, ſuperne lunula.*

PERM. DIVI. AVG. COL. ROM. *Caput Auguſti radiatum imminente aſtro ſolis.* Æ. I. (Muſ. Caeſ.) Eſt coloniae Romulae Baeticae.

Narrat Dio, a) repertos fuiſſe, qui Iuliam *matrem patriae, ac genitricem* appellandam cenſerent. Ea ſententia contemptim Romae habita a provinciis tamen, ut ex hoc numo perſpicimus, cum plauſu accepta fuit, eoque fuere liberaliores, quod totum terrarum orbem ejus utero incluſere. *Genitrix orbis* dicitur etiam in marmore Antiquariae Hiſpaniae reperto, quod eſt apud Muratorium. b) Laurea Iuliae addita inſolitus ſane in femina capitis cultus eſt. Solis, et lunae ſymbola ſaepius Auguſtorum, Auguſtarumque capiti addita videmus, quibus notari Aeternitatem dicetur in numis Trajani.

a) L. LVII. § 12. b) Pag. 222.

AVGVSTA. MATER. PATRIAE. *Iulia velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.*
IMP. CAESAR. AVG. *Caput Auguſti laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ. Vaill. num. praeſt. T. I. p. 2, ubi et delineatus exſtat, Morellii in Auguſto tab. XXVII. n. 12.)

Male Vaillantius hunc numum inter aereos ex S. C. percuſſos recitat, cum tamen notam S. C. non offerat, certo fere conſtanter commatis peregrini indicio, etſi coloniae nomen abeſt, quod non raro in numis coloniarum Hiſpaniae, Galliae, et Africae abeſſe ſolet. Opus vero eſſe peregrinum, is, qui eſt in muſeo Caeſareo, liquido comprobat. Accedit, in numis aeneis I. formae adhuc Tiberio imperante, et quidem Romae ſignatis nondum ſolita fuiſſe ſignari Auguſtorum capita, de qua lege plura ſupra memoravi in numis Auguſti. Dicitur Iulia in hoc numo AVGVSTA MATER PATRIAE. Dio, et Tacitus ex aliquorum ſententia Iuliae *matris patriae* titulum decretum perhibent. Illius verba paullo ante citavi; hic: [a]) *alii parentem, alii matrem patriae appellandam cenſebant*, at uterque addit etiam, hunc honorem a Tiberio matri obnixe negatum, quod confirmat quoque Suetonius. [b]) Qui titulus in urbe negatus fuit, admiſerunt provinciae, perinde ac ſupra in Auguſto vidimus, vetuiſſe hunc, templa ſibi in urbe poni, quae tamen foris ſtatui permiſit. Dubitari poſsit, ſitne numus hic ſignatus Auguſto vivo, an mortuo. Vivum adſerere videtur pars averſa, in qua nulla ejus conſecrati compareant indicia, at omnia vivi. Tamen quoniam in numo dicitur AVGVSTA, et MATER PATRIAE, quos titulos certum eſt ex citatis auctoribus ei vivo marito aut non fuiſſe decretos, aut non oblatos, dubitari nequit, eo vita functo eſſe ſignatum.

Typus etiam anticae obſervatu dignus, nam occurrit frequenter in numis in urbe, et extra eam cuſis, nempe: *mulier velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam*, quo habitu perſaepe Veſta in numis commatis R. ſiſtitur. Eadem mulier comparet primum in numis aeneis II. formae Romae ſub Tiberii trib. poteſtate XVII. ſignatis, deinde in numo D. Auguſti in hujus moneta deſcripto, extra urbem vero in copioſis numis urbium Hiſpaniae, et in Africa Vticae, et Hipponis. Dubium non videtur, hac effigie etiam in numis Romanis exhiberi Iuliam, cum ea plene referat effigies illas, quae ſunt in numis dictarum urbium, et in praeſente, non raro etiam additur ipſius Auguſtae nomen. Praeterea cum tot urbes, atque inter ſe longe diſsitae eadem omnino forma ac cultu Iuliam effinxerint, neceſſe eſt, eas certum aliquod, et late conſpicuum, et fors auctoritate publica decretum exemplar prae oculis habuiſſe, ſecundum quod ejus imaginem in moneta ſua conformavere. Non deſunt ejus exemplaris in ipſa urbe aliqua indicia. Teſte Dione [c]) Livia ex filii Druſi morte languida ſolatii cauſa ſtatuis donata fuit.

a) Ann. I. 14. b) in Tib. c. 50. c) L. LVI. § 2.

Videntur eae aliquam numinis ſpeciem prae ſe tuliſſe, ut ſupra Iuliam deae Pietatis ſpecie propoſitam vidimus, atque veriſimiliter Veſtae, quoniam ejus ſedentis habitu toties, ac tam diverſis ab urbibus expreſſam habemus. Et cum Veſta quidem Iuliae aliquid interceſſiſſe communionis, citatus ſupra numus non obſcure indicat, in cujus antica veriſimile dixi eſſe propoſitum caput Iuliae ſub Pietatis habitu, et in averſa eſt Veſta ſedens. Sane et Ovidio dictam Veſtam videmus: [a])

Eſſe pudicarum te Veſtam, Livia, matrum.

Novi, quid opponi poſsit. Veriſimile nempe non videri, Tiberium, qui matris ſuae cupiditati eo reſtitit, ut *non ullum inſignem honorem eam recipere publice pateretur*, [b]) permiſiſſe matris effigiem deae Veſtae attributis palam in urbe decorari, et qui divinos honores mortuae negaſſet, eos adhuc vivae deferri non adverſatum. At videmus, Tiberium quoque in numis aeneis I. formae, qui inſcribuntur: *civitatibus Aſiae reſtitutis*, omni numinis cultu palam propoſitum. Sedet nimirum ipſe, d. pateram praefert, ſ. haſtam, ſuppoſito pedibus ſcabello, quae omnia unita praeſentem deum arguunt. Ex quo colligere licet, Tiberium, etſi publice praeferret, ſe divinos honores aſpernari, tamen non adverſatum iis, qui ejus ſimulacro divini cultus ſpeciem addidere. Quare neque adverſatus videtur iis, qui ſimili honore matrem adfecere, et quidem mox ab adito imperio, quo tempore propter recentem impetrati imperii memoriam plus adhuc matrem obſervaverat. Qua in re operae pretium animadvertere, hanc Iuliae effigiem Veſtae ritu ſedentis primum reperiri in numis Tiberii cum ejus trib. poteſtate XVII., quam ille inchoavit V. C. 768, nempe anno Auguſti mortem conſequente. Ergo ea ſtatua paullo poſt Auguſti mortem ab adulante ſenatu fuerit poſita, et ab ea exemplum in provincias datum. Quin multo adhuc ſerius, nimirum V. C. 776 permiſit Tiberius Aſianis petentibus, ut ſibi, et matri templum apud Smyrnam ſtatueretur. [c]) Videtur igitur honores aliquos interdum matri non invidiſſe, modo non eſſent ejus generis, qui principatus in rep. adminiſtranda ſpeciem praeferrent.

* * *

AVGVSTA. MATER. PATRIAE. VIBII. *Mulier velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.*

IMP. TI. CAES. AVG. COS. III. *Caput Tiberii laureatum.* AE. I. (Theupoli p. 664.)

En alterum numum, a priore ſolo principis capite diverſum. Eum auctor ejus catalogi Vticae vindicat. Opportune iſtud, ſed tamen de lectione Vibii dubito.

* * *

SALVS. AVGVSTA. PERM. AVGVSTI. *Caput muliebre nudum.*

IVLIA. AVGVSTA. C. A. E. *Iulia ſedens d. ſpicas, ſ. haſtam.* AE. I. (Florez in numis Emeritae.)

---

a) de Ponto L. IV. ep. XIII. v. 29. b) Suet. in Tib. c. 50. c) Tacit. Ann. IV. c. 15.

Pars antica haud dubie deprompta eſt ex Romanis Tiberii numis, ut univerſim obſervo, Hiſpaniae urbes typos ex ejus imperatoris numis frequentes mutuatos. In averſa videmus Iuliam, quam jam ſub Veſtae, Pietatis, Iunonis, Dianae perſona conſpeximus, nunc etiam Cereris ſpecie ſiſti. Non ab Hiſpaniae tantum urbibus Cereris ritu culta eſt Iulia, nam repertum eſt in inſula Gaulo marmor, quod ſervavit Muratorius, a) in quo legitur:

CERERI. IVLIAE. AVGVSTAE
DIVI. AVGVSTI. MATRI
TI. CAESARIS. AVGVSTI. etc.

Etiam in numis Hipponis Africae ſedet inſtar Cereris, quin et eundem typum mox dabimus in ejus conſecratae numo Romano. Nomen ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΥ, quod attribuitur in numo, qui infra in πrohεta Iuliae Auguſti filiae deſcribetur, ex Cereris quoque natura eſt. ΠΡΟΝΟΙΑ, *Providentia*, dicitur in baſi marmorea, quae exſtat Athenis, cujus epigraphe incipit: ΙΟΥΛΙΑΝ. ΘΕΑΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. ΠΡΟΝΟΙΑΝ. b)

PIETATIS. AVGVSTAE. C. C.
A. *Caput muliebre velatum.*

IVNIANO. LVPO. PR. C. CAESAR. C. POMPON. PARRA. IIVIR. *Templum 4 columnarum.*

PIETATIS. AVGVSTAE. C. C.
A. *Templum 6 columnarum.*

TI. CAESAR. *etc.* TR. POT. XXX. *Tiberius togatus ſedens d. pateram, ſ. haſtam.*

Vterque numus eſt coloniae Caeſarauguſtae. Prior certe ſignatus eſt imperante Tiberio, nam offert in averſa Iunianum Lupum praefectum, tum C. Caeſarem, ſubinde Auguſtum, et C. Pomponium Parram IIviros, qui omnes memorantur etiam in numo Tiberii. Numus alter indicio tribunatus XXX. cuſus eſt intra annos V. C. 781 et 782, quorum hic fuit Liviae poſtremus. Exiſtimat Florezius, in his numis exhiberi templum, quod Caeſarauguſtani honori Tiberii, et matris Iuliae poſuerint. Revera, inquit, teſte Tacito d) veniſſe legatos Hiſpanos, orantes, ut exemplo Aſiae delubrum Tiberio, matrique ejus exſtrueretur. Verum is veniſſe legatos non ex Hiſpania citeriore, in qua ſita Caeſarauguſta, ſed ulteriore narrat, et Tiberius huic eorum voluntati potius reſtitit. Accedit, templa in his numis propoſita diverſae eſſe ſtructurae, non unum idemque utriusque honori dicatum. Verior igitur videtur ſententia, Caeſarauguſtanos cognita Tiberii in matrem pietate PIETATI. AVGVSTAE in templis ſuis ſacrificaſſe ſecundum ea, quae ſupra ad numum inſcriptum PIETAS obſervavi.

DIVA IVLIA.

Iulia non continuo poſt exceſſum coeleſtes honores nacta eſt, Tiberio, cui inviſa pridem mater fuit, id palam prohibente, quaſi, ut ferebat, iſtud ipſa noluiſſet. e) Nepos Claudius magis in aviam propenſus, quam in matrem fi-

a) Pag. 222. n. 3. b) Antiquit. of Athens. p. 6. c) Florez tab. IX. n. 3. d) L. IV. c. 37. e) Tacit. Ann. V. 20. Suet. in Tib. c. 51. Dio. L. LVIII. §. 2.

lius, ei *divinos honores, et Circenſi pompa currum elephantorum Auguſtino ſimilem decernendum curavit.* [a]) Et Seneca: [b]) *Divam Auguſtam aviam ſuam, quam ipſe deam eſſe juſſit.* Omnes ergo numi, in quibus Iulia divae nomine decoratur, inde a Claudio ſignati ſunt.

DIVA. AVGVSTA. *Iulia ſedens d. ſpicas, et florem papaveris, ſ. facem.*

DIVVS. AVGVSTVS. S. C. *Caput Auguſti radiatum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Claudii ſingularem in Auguſtum, et Iuliam pietatem commemorat Suetonius: [c]) *Converſus hinc ad officia pietatis jusjurandum neque ſanctius, neque crebrius inſtituit, quam per Auguſtum,* agitque continuo de honoribus Iuliae ſupra recitatis. Et Dio: [d]) *Aviam Liviam non modo certaminibus equeſtribus honoravit, ſed conſecravit etiam, ejusque effigiem dedicavit in templo Auguſti, ac rem ſacram ei fieri a Veſtalibus mandavit, mulieresque per nomen ejus jurare juſſit.*

AVGVSTVS. AVGVSTA, in numis Neronis aureis, et argenteis, quos vide.

DIVA. AVGVSTA. *Iulia ſtans d. pateram, ſ. haſtam.*

IMP. SER. GALBA. CAESAR. AVG. *Caput Galbae laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Quae fuerint Galbae cauſae obſervandi Liviam, in ejus numis dicetur.

DIVA. IVLIA. AVGVSTA. *Caput Iuliae ſpicis coronatum.*

Sine epigraphe. Ipſa ſedens in bigis elephantorum d. haſtam, ſ. ramum praetendit. AR. (Harduin in Plinii Tom. I. tab. VI. ad pag. 401.)

Numus hic, ſi modo genuinus, de quo dubitem, ad hanc Iuliam certe pertinet, ſuadente etiam curru elephantorum, de quo mox egi. Harduinus eum Iuliae Auguſti filiae adjudicat, quam iſtud inique, dicetur in hujus numis.

DIVAE. IVLIAE. AVGVSTI. FILIAE.

DIVVS. AVGVSTVS. PATER.

Numum ſic obiter citat Spanhemius, eumque haud ignotum vocat. [e]) Qualiscunque eſt fidei, contra hiſtoriam non peccat, ut ex dictis patet.

Numi ſpurii.

DIVA. LIVIA. DIVI. AVG. *Caput Liviae velatum.*

CONSECRATIO. S. C. *Pavo.* AE. I. (Morelli.)

De numi hujus fide magnopere dubitat commentator Havercampus, [f]) cum quod *Livia* pro *Iulia* legitur, tum quod eum ex Octavio Strada hauſtum teſtatur. Tamen Erizzus viſum ſibi eundem numum ait, ſed ſpectata fabrica multo ſerius percuſſum. [g]) Crederem verius, numum inter adulterinos ablegandum. Alioqui quis ignorat, in priſcorum antiquariorum indiciis ἀκρίβειαν paſſim deſiderari? Ad haec verbum CONSECRATIO ante Trajani imperium numis inſcriptum non fuit. Grata tamen fuit Harduino ejus mentio, quod confirmare ſententiam ſuam videbatur, Liviam ſcilicet nunquam dictam fuiſſe Iu-

a) Suet. in Claud. c. 11. b) in Apocoloc. c) in Claud. c. 11. d) L. LX. § 5.
e) Tom. II. p. 273. f) Pag. 477. g) Diſcors. p. 102.

liam. Mecum ſi ſenſiſſet praeclarus Bimardus, neceſſe non fuiſſet, in ejus numi explicatu ad tuendam hiſtoricorum fidem uti effugio, parum, ut videtur, ad perſuadendum idoneo.

De ſpuriis Liviae aureis, in quibus hinc PIETAS, illinc VESTA. S. C., actum ſupra.

PRETIVM.

Aurei, et argentei Liviae vivae	O.
Signati ſub Nerone, et Galba	C.
Aenei I. formae comm. R. cum ejus ſolum epigraphe ſub Tiberio	C.
Aenei II. formae comm. R. cum nomine DIVAE	C.
— — In numis Tiberii ſub capite Pietatis, Salutis, Iuſtitiae	C.
Aenei III. formae comm. R.	O.
Aenei omnis formae urbium Graecarum, vel coloniarum	R.
Alexandrini	R.

OCTAVIA.

C. Octavio, et Atia progenita, ſoror Auguſti, Suetonio dicta Octavia minor. a) Iam ante, quam bellum civile cum Pompejo erumperet, nupta fuit C. Claudio Marcello, qui etſi hoc pacto I. Caeſaris eſſet adfinis, (nam fuit Octavia Iuliae ſororis ſuae neptis) tamen in conſulatu ſuo, quem V. C. 704 geſſit, Caeſaris conſiliis acerrime reſtitit. b) Fertur etiam a Iul. Caeſare Pompejo fuiſſe deſtinata ad retinendum inter ſe, et Pompejum neceſſitudinem. c) *) Mortuo V. C. 714 marito Marcello, et circa idem tempus Fulvia M. Antonii u-

a) in Aug. c. 4. b) Dio L. LX. § 59. Suet. in Iulio c. 27. c) Suet. l. c.

*) His omnibus palam contradicit Plutarchus, cujus verba ſunt: (in M. Anton. p. 929 E.) *Erat Caeſari ſoror Octavia major, at non ex eadem matre. Nata enim eſt ex Ancharia; at ipſe ſerius ex Atia.* Pergit deinde narrare, eam primum Marcello, deinde M. Antonio nuptam fuiſſe. Certum ſane, Auguſto binas fuiſſe ſorores Octaviae nomine, quarum una fuit filia Octavii et Anchariae, altera ejusdem Octavii, et Atiae, eodem ergo patre et matre genita, ut dixi in Auguſto ſub initium. At vero non Octaviam Anchariae, quod vult Plutarchus, ſed Octaviam Atiae fuiſſe Marcelli, deinde Antonii uxorem, maniſeſte colligitur ex Suetonio narrante, (in Iulio c. 27.) Iul. Caeſarem ad retinendam Pompeji neceſſitudinem deſponſare ei voluiſſe Octaviam ſororis ſuae Iuliae neptem, quae C. Marcello nupta erat.

xore frater Octavianus eam adhuc praegnantem cum M. Antonio copulavit poſtulantibus iſtud bonis omnibus, quo firmius eſſet inter utrumque IIIvirum ſaepe diſsidentem pacis vinculum. [a]) Revera ortas triennio poſt lites feliciter compoſuit, maritumque in Orientem comitata eſt, qui tamen in Corcyram appulſus in Italiam redire illam juſsit, per cauſam, ne periculorum belli Parthici conſors eſſet. [b]) Subinde V. C. 719 iter ad maritum ingreſſa, ſed ab Antonio accepto ejus propoſiti nuncio ſubſiſtere Athenis juſſa eſt, Cleopatra nihil non agente, ut eam ab Antonii conſpectu arceret. [c]) Nam Octaviam ſic amaverat Antonius, ut tamen Cleopatram praeferret. Quare Romam regreſſa habitavit in mariti domo educandis ſuis cum ex Marcello, tum Antonio liberis ſedulo intenta, donec V. C. 722 aperto jam inter utrumque IIIvirum bello inde per vim extruſa, ac repudiata eſſet. Deinceps a fratre Auguſto, cui propter prudentiam ac morum integritatem chara cumprimis fuit, liberaliter habita mortem demum oppetiit ſecundum Dionem V. C. 743, ſecundum Suetonium, ut ex ejus verbis colligitur, [d]) anno ſequente. Ejus inſignes virtutes luculente praedicat Plutarchus in vita Antonii variis locis, praecipue cum eam χρημα θαυμαςον γυναικος, *mulierem admirabilem* appellat, [e]). et Seneca. [f])

Proles ex Marcello.

I. *M. Marcellus*, de quo mox.

II. *Marcella major*, cujus res incertae.

III. *Marcella minor.* Ea primum Agrippae nupſit, verum mortuo Marcello Auguſtus conſentiente Octavia juſsit Agrippam repudiare Marcellam, filiamque ſuam Iuliam Marcelli viduam ſibi ſociare. Marcella ſubinde Iulo Antonio nuptui data eſt. [g])

Ex M. Antonio.

I. *Antonia major*, nupta L. Domitio Ahenobarbo Neronis avo.

II. *Antonia minor*, nupta Druſo Liviae filio. Quam minorem alii vocant, Tacito dicitur major, ut dicetur infra in numis Antoniae Druſi.

a) Appian. B. C. L. V. c. 64, Dio L. XLVIII. § 31. Plut. in Ant. p. 929. b) Dio L. XLVIII. § 54. Appian. B. C. L. V. c. 93. c) Plut. l. c. p. 940. d) in Aug. c. 61. e) in Anton. p. 929. f) Conſol. ad Marciam c. 2. et ad Polybium c. 34. g) Plut. in Ant. p. 955. Velleius L. II. c. 93. Suet. in Aug. c. 63.

At Octavia Anchariae dici non potuit Iuliae neptis. Deinde idem hic Marcellus a Dione dicitur Iul. Caeſaris *per nuptias adfinis*, ἐξ ἐπιγαμιας προσηκων, (L. XL. § 59.) qui tamen eam adfinitatem obtinere non poterat ducta Octavia Anchariae, quae ad Caeſaris domum non pertinuit, ſed altera Atiae. Conſentit denique Tacitus quoque, qui Domitium Ahenobarbum Agrippinae jun. maritum *propinquum Caeſaribus ſanguinem* vocat, *nam is aviam Octaviam praeferebat.* (Annal. IV. 75.) Atqui Octavia Octavii, et Anchariae filia Caeſarum ſanguis dici non potuit.

Numi:

Deſunt numi commatis Romani. Ex peregrinis inſignis praeſtantiae eſt ſequens:

DIVVS. AVG. IMP. OCTAVIA. *Capita adverſa Auguſti, cui ſuperne imminet aſtrum ſolis, et Octaviae, ſupra quam lunula.*

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. P. M. *Caput Tiberii nudum.* AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Cui provinciae numus hic natales ſuos debeat, incertum. Videtur eo fine ſignatus hic numus, ut intelligatur, Tiberium ad Auguſti familiam, in quam adoptatus tantum fuit, pleno jure pertinere. Praeclari hujus cimelii jam olim meminit Frölichius. a)

* * *

Caput Octaviae a multis creditur ſiſti jugatum cum capite mariti Antonii in numis ciſtophoris, variisque aeneis praefectorum claſsis ejus IIIviri. Verum ſunt eruditi alii, qui muliebre illud caput eſſe Cleopatrae exiſtimant, de qua lite multa diſputavi in numis aeneis M. Antonii. Rurſum alii Octaviae caput jugatum cum capite M. Antonii viderunt in numo Sinopes Paphlagoniae, ſed eos fuiſſe deceptos, demonſtravi in numis ejus coloniae.

Alium etiam Corcyrae protulerunt eruditi, in quo comparent Antonii et Octaviae capita jugata adjecta inſuper utriusque epigraphe, ſed hanc a falſario ſcite fuiſſe intruſam, dixi in moneta hujus inſulae.

Certum igitur illuſtris hujus feminae caput habemus in numo unico muſei Caeſarei, quem recitavi.

MARCELLVS.

M. Claudius Marcellus natus patre C. Claudio Marcello, et Octavia Auguſti ſorore, ac veriſimiliter circa annum V. C. 710, nam fuit ſenior Tiberio, nato V. C. 712. Vt pax inter Octavianum, et Sex. Pompejum firmaretur, ei anno V. C. 715 deſponſa eſt Pompeja ejusdem Pompeji filia. b) Res tamen eventu caruit. V. C. 729 duxit Iuliam Auguſti filiam, ac cum haud dubius eſſet patrui in imperio ſucceſſor, is honores ejus maturavit, ſic ut admodum adoleſcens pontificatu, et aedilitate, aliisque honoribus extraordinariis ornaretur, c) verum ſpes omnes mors praematura incidit V. C. 731 ſuſpectis de ea Liviae conſiliis Tiberio ſuo intentae. d) Praeclarae ejus juvenis indolis praecones locupletes fuere Seneca, e) et Virgilius. f)

Numi ſpurii aut ſuſpecti.

Caput juvenile nudum.

a) Animadv. in num. urb. p. 123 edit. Flor. b) Dio L. XLVIII. § 38. Appian. B. C. L. V. c. 73. c) Tacit. Ann. L. I. c. 3. Dio L. LIII. § 25. d) Dio L. LIII. § 30, 33. e) Conſol. ad Marciam c. 2. f) Aen. VI. ſub fin.

P. LICINIVS. STOLO. PRAEF. VRB. IIIVIR. A. A. A. F. F. *Clypeus*, *pars navis*, *pharetra*, *apex pontificalis*. AE. max. mod. praegrandis voluminis. (Muſ. Caeſ.)

Caput puerile nudum.

P. LICINIVS. STOLO. IIIVIR. A. A. A. F. F. *in medio:* S. C. AE. I. (Morelli in Aug. tab. XXV. n. 19. ex muſ. reg. Gall. Spanheim ex Muſ. Medic. Tom. II. p. 316.)

Numus prior ex Romano Carthuſianorum muſeo in Caeſareum migravit, et caput anticae pro Marcello venditatum fuit, quo nomine, etſi ex aliorum potius ſententia, editus eſt a Frölichio in Cimelio Vindobonenſi parte II. Eundem delineatum ſtitit Havercampus in edito a ſe Oroſio ad L. VI. c. 20, at in eo caput Auguſti agnoſcit. Vtrique tamen erudito viro numisma ſuſpectum videtur. At me judice non inter ſuſpecta, ſed palam adulterina ablegabitur, quod mihi illud adcurate contemplanti ex fabrica, aliisque modis facile patuit. Et ridiculum ſane, *praefectum urbis*, quod munus nonniſi viris ſummis, et ab aliis honoribus conſpicuis delatum fuit, eodem tempore fuiſſe etiam IIIvirum monetalem, quae dignitas prima fuit iis, qui ad remp. acceſſerunt.

Numum alterum Havercampus Caji Caeſaris eſſe putat,[a]) Spanhemius Marcelli. Alii juvenem Auguſtum praetulere. Mihi hi quoque numi adulterini videntur cum ob alias cauſas, tum quod ſub Auguſti imperio rariſsime in aeneis I. formae capita ſignari ſint ſolita.

M. AGRIPPA.

M. Vipſanius Agrippa tam obſcuris natalibus ortus fuit, ut ipſe Vipſanii nomen quaſi argumentum paternae humilitatis tolleret, et ſe tantum M. Agrippam dici vellet, [b]) nolletque Caligula ob ignobilitatem ejus ſe vel nepotem credi, vel dici.[c]) Cum Plinius eum dicat mortuum quinquageſimo primo aetatis anno, et Nicolaus Damaſcenus Auguſto majorem natu adſerat, eruit ex his teſtimoniis Noriſius, Agrippam natum ineunte anno V. C. 691. [d]) A puero ſimul cum Octavio educatus, ac ſingulari amicitia conjunctiſsimus fuit.[e]) Apolloniae etiam cum eo verſabatur, cum nuncius de caede I. Caeſaris adlatus eſt. [f]) Arduum deinde ſuum ac plenum periculis propoſitum urgens Octavianus nihil egit, niſi conſcio, duce, ac adprobante Agrippa. Hujus virtuti debuit ſummotum Sex. Pompejum, exutum imperio M. Antonium, victos Cantabros, et Aſtures, Bosporanos ad obſequium revocatos, et pacatam poſtrema expeditione Pannoniam, quae bella omnia ſupra in Auguſto per annales digeſta reperies. Meritorum praemia fuere conſulatus terni, quorum pri-

a) ad Morellii Impp. p. 351. b) Seneca L. II. controverſ. XII. ſub fin. c) Suet. in Calig. c. 23. d) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 2. e) Nicol. Damaſc. de educ. Tug. f) Suet. in Aug. c. 94.

mum geſsit V. C. 717, alterum 726, tertium 727. Quin et anno V. C. 733 generum ſibi Auguſtus adſcivit data ei in matrimonium filia Iulia inde ab anno 731 M. Marcelli vidua, ſuadente iſtud Maecenate his verbis: *tantum jam Agrippam feciſti, ut vel gener tuus fiat, vel occidatur neceſſe ſit.* a) V. C. 736 tribuniciam ei poteſtatem contulit b) ſubinde V. C. 741 in aliud quinquennium prorogatam. c) Anno demum V. C. 742 redux e bello adverſum Pannonios in Campania morbo exſtinctus eſt menſe Martio Auguſto Romae quinquatrus peragente. d) Vir fuit inter ſummos, quos orbis unquam tulit, numerandus, quam laudem jure ſibi vindicat cum propter res bello ac pace praeclariſsime geſtas, tum quod cum hac laude incredibilem moderationem, raro in homine tantae fortunae exemplo, conjunxit, et, ſi Agrippa minus eſt in ore hominum, quam tanta virtus videbatur promereri, in cauſa eſt, quod rerum geſtarum gloriam magis virtuti Auguſti, quam ſuae tribuendam credi voluit. Ad honores non acceſsit, niſi ad eos vocatus, multosque ultro oblatos, ut triumphos ac titulos, tanquam non ſibi, ſed uni Auguſto debitos, recuſavit. Atque ea quidem modeſtia non ſolum verſus principem, ſed ejus etiam domum fuit. Sane cum Auguſtus V. C. 731 gravi valetudine ad extrema deductus ſuum Agrippae annulum tradidiſſet, eumque honorem tanquam ſibi debitum Marcellus invideret, ipſe recreato mox Auguſto, ut omnem juveni affectati imperii ſuſpicionem adimeret, in Aſiam conceſsit e) Nihil vero magis admirere, quam aequabilem ejus, ac perpetuo ſibi conſtantem propoſiti rationem. Nam cum a tenero inſtituiſſet, omne ſuum ingenium ac vires ad unum ornandum Auguſtum conferre, in eo conſilio usque ad vitae finem perſeveravit, et ſi quando hic ejus conſiliis non obtemperaret, tantum abfuit, ut animum obſtinaret, ut etiam Auguſtum multo alia volentem egregie, ac fideliter adjuvaret. Sic cum is V. C. 725 bellis civilibus penitus profligatis auctor principi reſtituendae reip. eſſet, ſed hic Maecenatis conſilium ſecutus principatum retinere pergeret, non modo inique non tulit ſuam faſtidiri ſententiam, verum etiam converſo conſilio, quidquid in ſe erat opis, ad ſtabiliendum Auguſto, et adminiſtrandum ſancte et integre imperium contulit, effecitque, ut aut non ſentiret populus converſum reip. ſtatum, aut libertatem veterem non magnopere deſideraret. Quo praeclaro inſtituto conſecutus eſt, ut non haberet antiquitas perfectius aliud eorum exemplar, quos miniſtros regios, aut conſiliarios appellamus, atque ipſe a faſtu omni, ac ambitione alienus major eſſet invidia, quae vulgo inconſultos principum amicos ſolet evertere. Cum bellica gloria pacis etiam artes egregie conjunxit. Cum ſeditionem res ſpectabat ſeu in urbe, ſeu provinciis, praeſto continuo fuit Agrippa ab Auguſto miſſus, cujus praeſentis

a) Dio L. LIV. § 6. b) Dio L. LIV. § 12. c) ibid. § 28. d) Dio l. c. e) Dio L. LIII. § 30 ſeq.

auctoritate diſsidia mox conquievere. Neque minus in reliqua ejus vita eluxere magnificentia, liberalitas, artium honeſtarum ſtudium, animi excelſi certa argumenta, quas ille naturae dotes edendis ſpectaculis, exſtruendis aedibus publicis, aquis in urbem deducendis, quorum operum pars hodieque Romae perdurat, abunde vulgavit. Mortuus ſummus hic vir ad maximos elatus honores, non virtute bellica magis, quam ſapientia vitae acquiſitos, gener Auguſti, eique per tribuniciam poteſtatem paene aequatus, viditque ante obitum filios Cajum et Lucium in Caeſaris familiam adoptatos. Mortuum non populus magis, quam Auguſtus ipſe luxit, ejusque oſſa illata ſunt ipſius Auguſti mauſoleo. a) Ejus hiſtoriam praeclare conſcriptam a Blondio vide in Memoriis Paris. Inſcript. Tom. XL. p. 37.

Vxor I. *Pomponia* T. Pomponii Attici Ciceroni perſamiliaris filia, nuptiarum conciliatore M. Antonio IIIviro. Ex his nata *Vipſania Agrippina* prima Tiberii uxor, de qua in Tiberio. Vide Corn. Nepotem, b) et Senecam. c)

Vxor II. *Marcella minor* Octaviae filia, ex qua habuiſſe liberos, teſtatur Suetonius. d)

Vxor III. *Iulia* Auguſti filia. Hanc repudiata priore duxit V. C. 733, quo ex matrimonio nati ſibi *Cajus*, *Lucius*, *Agrippa* poſtumus, et proles feminae *Agripina* nupta Germanico, et *Iulia* nupta L. Aemilio Paulo, e) ſed deprehenſa in D. Silani adulterio ab Auguſto in Trimetum maris Adriatici inſulam ejecta tolerato XX. annorum exilio mortua eſt V. C. 781. f)

Numi:

M. AGRIPPA. COS. DESIG. *ſcriptum in area numi.* *Caput Octaviani vel ſolum, vel addito capite I. Caeſaris.* AV. AR. (Morelli in fam. Vipſan.)

Numos hos ſignatos fuiſſe ante annum V. C. 717, ſupra in numis Auguſti docui.

M. AGRIPPA. PLATORINVS. IIIVIR. *Caput Agrippae corona murali mixtis navium roſtris redimitum:* CAESAR. AVGVSTVS. *Caput laureatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Alii, ſed caput Agrippae nudum. AR. (Muſ. Caeſ.)

Notanda primum in hoc numo corona ex navium roſtris contexta, quam *navalem*, *claſſicam*, *roſtratam* vocant veteres. Hanc ei impertivit Octavianus victo pugna maritima Sex. Pompejo, quo honore nullum unquam Romanorum ornatum paſsim adferunt ſcriptores, et quidem Velleius, g) Livius, h) Seneca, i) Dio, qui eam coronam praeterea auream vocat. k) Sed Plinius coronam roſtratam etiam M. Varroni a Pompejo M. ex piraticis bellis datam dixit. l) Hanc Maro eleganti carmine celebrat: m)

---

a) Pedo Albinov. de morte Druſi. b) in vita Attici. c) Epiſt. XXI. d) in Aug. c. 63. e) Suet. in Aug. c. 64. f) Tacit. Ann. III. c. 24 et IV. c. 71. g) L. II. c. 81. h) in epitome L. CXXIX. i) de benefic. c. 32. k) L. XLIX. § 14. l) L. XVI. § 3. m) Aen. VIII. v. 682.

Parte alia ventis, et dis Agrippa ſecundis
Arduus, agmen agens, cui belli inſigne ſuperbum
Tempora navali fulgent roſtrata corona.

Et Ovidius loquens de Agrippa: [a])

Navalique gener cinctus honore caput.

Obſervanda deinde corona muralis, ſeu turrita. Quo eam tempore promeritus fuerit, ex veteribus non eruo. Platorinus ad familiam Sulpiciam pertinet.

* * *

M. AGRIPPA. COS. TER. COSSVS. LENTVLVS. *Caput Agrippae corona murali et roſtrata decorum.*

AVGVSTVS. COS. XI. *Caput laureatum.* AV. AR. Reſtitutus in AR. a Trajano. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

* * *

M. AGRIPPA. L. F. COS. III. *Caput cum corona roſtrata.*

S. C. *Neptunus ſtans d. delphinum, ſ. tridentem.* AE. II. Reſtitutus a Tito et Domitiano.

Numus hic, ſi quis alter, obvius. Neptunus ad Agrippam jure pertinet, qui maxima bella, Siculum, et Actiacum mari confecit, quique Sex. Pompejum, qui Neptuni ſe filium palam ferebat, maris dominatu exuit. Corona roſtrata Agrippam ab Octaviano poſt victoriam Siculam honoratum ſupra diximus. Poſt Actiacam dono accepit caeruleum vexillum, [b]) nempe ex undae marinae colore, ut et Sex. Pompejus, quo ſe certius Neptuni filium faceret, paludamento caeruleo uſus eſt teſte Appiano.

* * *

M. AGRIPPA. L. F. COS. III. *Caput Agrippae laureatum.*

TI. CAES. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. *in medio numi* S. C. AE. II.

Numi hujus duplex exemplar reperit Vanelius, quorum unum fuit in muſeo Foucault, nunc Farneſiano, eoque praeeunte docuit, nequaquam Auguſto imperante mortuum Agrippam, quod prodidit ſcriptorum grex, ſed vixiſſe adhuc ſub Tiberio, et quidem in ejus trib. poteſtate XXIIII. id eſt, anno V. C. 775, adhibitumque ad bella gerenda pro roſtrata lauream ſibi coronam emeritum. [c]) Huic prodigio aut nemo habeat fidem, aut aeque credat Liviana illa: bovem in Aventino locutam, et ſimilia. Qui ſobrie judicabunt, horrebunt turbare pios Agrippae manes, ſed potius ſtatuent, reſtitutam memoriam ejus viri, cujus Tiberius per filiam Vipſaniam Agrippinam fuit gener, quamque a marito eximie fuiſſe dilectam conſtat. Iſtud plane perſuadet numus alius praeſenti ſimillimus, et in eodem Tiberii tribunatu cuſus, niſi quod pro imagine Agrippae habet imaginem Auguſti cum epigraphe: DIVVS. AVGVSTVS. PATER, quem vide in numis Tiberii ad annum V. C. 775. Ergo quo tempore Tiberius renovavit memoriam patris Auguſti, eundem etiam honorem habuit Agrippae, cujus virtuti Auguſtus, et quod ſequitur, Tiberius quoque ſummum faſtigium debuere.

a) in Arte L. III. v. 392. b) Dio L. LI. § 21. c) de Numo Tarracon. p. 76.

Numi reſtitutionum.

Eos ſupra deſcriptos vide in tractatu de numis reſtitutionum.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Numum Graecum cum Agrippae capite ſatis certum non habemus. Vaillantius in numo Alabandae hujus effigiem vidit, ſed jam ad hanc Cariae urbem monui, propter variantes editorum deſcriptiones judicium iſtud non ſatis firmum videri. Goltzianus, quem Morellius in Agrippae numis poſtremum edidit, tuto poteſt contemni. Seſtinius nuper Epheſium cum Agrippae, et Iuliae capite vulgavit, [a]) ſed quem vix genuinum puto, ut dixi in moneta Epheſi. Miror, ab his urbibus Agrippae honores numismaticos negatos, cum tamen ſatis diu Orienti cum imperio praefuerit, et de earum in Agrippam affectu, aut verius adulatione ex antiquo marmore conſtet: Ο. ΔΑΜΟΣ. ΘΕΟΝ. ΣΩΤΗΡΑ. ΤΑΣ. ΠΟΛΙΟΣ. ΜΑΡΚΟΝ. ΑΓΡΙΠΠΑΝ. ΤΟΝ. ΕΥΕΡΓΕΤΑΝ. ΚΑΙ. ΚΤΙΣΤΑΝ. Repertum iſtud fuiſſe in Lesbo teſtatur Chishull, [b]) et ſatis diutius in Lesbo moratum Agrippam, teſtatur Dio. [c])

Achullae Byzacenes Africae numum inſignem ſuo loco deſcriptum vide, cujus epigraphe eſt Latina, etſi colonia non fuerit, nimirum more Africae urbium magis in occidentem vergentium.

Etiam in numo Sex. Catonis procos., haud dubie Cyrenaico, ejus habetur effigies. [d]) Item in numo oppidi incerti cum mentione P. QVINCTILI. VARI, quem dedimus in familia Quinctilia.

* * *

Coloniarum.

Ei monetam dedicavere Caeſaraugusta, cujus numi ſignati ſunt imperante Caligula, Gades, Nemauſus.

Colonia incerta cum epigraphe C. C. I. P., de quo numo vide monetam Carthaginis.

PRETIVM.

Commatis Romani:		
	Aurei	RRRR.
	Argentei	RR.
	Aenei I. et III. formae	O.
	II. formae	C.
Commatis peregrini:		
	Vrbium liberarum	RRR.
	Coloniarum	R.

a) Lettere T. IV. p. 112. b) Ant. Aſiat. p. 186. c) L. LIII. § 32. d) Pellerin. Rec. I. p. XXIII.

IVLIA AVGVSTI F.

Nata ex Auguſto et Scribonia V. C. 715. Biennio poſt deſponſata Antyllo M. Antonii filio, [a] et ſi verum eſt, quod ex M. Antonii ſcriptis narrat Suetonius, [b] etiam Cotiſoni Getarum regi. Sed haec eventu caruere: nam matrimonio tandem juncta fuit Marcello Octaviae filio V. C. 729, hoc praemature vita functo M. Agrippae V. C. 733, et poſt hujus mortem Tiberio V. C. 743. Mulier fuit libidinis extremae, quae corpus ſuum obvio cuique vulgaret, atque ea propter adſequi pronum eſt, quam illa gravis fuerit Agrippae, ſevero, ac priſcorum morum viro, et erat rumor ea aetate conſtans, et quem neque ipſe Tiberius inficiabatur, hunc non alia magis de cauſa ſeceſſiſſe Rhodum, quam ne uxoris infamiam pati coram cogeretur. [c] Filiae ſcelera Auguſto diu incomperta, tandem cum atrociora eſſent, quam ut celari poſſent, tam graviter perculere patrem, ut non dubitaret, haec domus ſuae opprobria indicare ſenatui, diuque abſtineret congreſſu hominum, quin de ea etiam morte puniendа cogitaret. [d] Tandem detectis omnibus ejus impudicitiae exemplis, iis, qui cum ea conſuevere, aut ſupplicio adfectis, quos inter fuit Iulus Antonius M. Antonii IIIviri filius, aut in exilium pulſis ipſa in Pandatariam relegatur V. C. 752 comitante eam ultro matre Scribonia, [e] tamque Auguſtus fuit obſtinato adverſus omnem clementiam animo, ut cum ſerius exilium deprecaretur populus, reſponderet, citius aquam igni mixtum iri, quam eam in patriam revocatum; cumque populus ad infirmandum ejus ſententiae rigorem copioſum ignem in Tiberim dejiceret, eousque perſeveravit in propoſito, ut tamen redire in continentem ex inſula, in qua quinquennium latuit, et habitare Rhegii addita ſevera cuſtodia permitteret. [f] Contra vetuit teſtamento, eam, ejusque ex Agrippa filiam Iuliam maternae impudicitiae aemulam in ſuomet ſepulcro humari. [g] Iram patris intenderint etiam conſilia parricidae, quae in ea palam facta refert Plinius. [h] Tiberius imperium adeptus eam continuo ſic clauſit, ut prae aerumna et fame interire miſere cogeretur eodem adhuc anno V. C. 767. [i] Ceterum Macrobius in ea literarum amorem, multamque eruditionem, ac praeterea mitem humanitatem commendat, quae ingentem feminae gratiam ab ipſa fortuna auctam conciliavere, ac nonnulla ibi ejus argute dicta commemorat. [k]

Proles ex uno Agrippa enixa eſt, quas ſupra in Agrippa recenſui.

---

a) Dio L. XLVIII. § 54. b) in Aug. c. 63. c) Tacit. Ann. I. 53. Dio L. LV. § 9. d) Suet. in Aug. c. 65. e) Dio L. LV. § 10. f Suet. c. 65. Dio l. c. § 13. g) Suet. Dio L. LVI. § 32. h) L. VII. § 46. i) Tacit. Ann. I. c. 53. Zonaras. k) Saturn. L. II. c. V.

Numi:

Commatis Romani:

Horum nullus hactenus cognitus. Exſtat tamen probabile ejus caput in denario C. Marii Trogi, quem in numis Auguſti ad annum V. C. 737 deſcripſi, et quidem in conſortio filiorum Caji et Lucii Caeſarum.

Commatis peregrini.

ΙΟΥΛΙΑΝ. ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ. *Caput Iuliae.*

ΛΙΒΙΑΝ. ΗΡΑΝ. ΧΑΡΙΝΟC. *Caput Liviae.* AE. (Haym. Tom. II. p. 222. Vaillant.)

Numus patriam diſsimulat, ſuſpicari tamen Smyrnam, vel Pergamum facit. Signatum vivo Auguſto praeter alia arguit nomen *Liviae*, quo Auguſti uxor vivo marito praedita fuit. ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ, *Veneris*, nomen a Graecis per adulationem inditum cum ejus vitae infamia egregie componitur.

ΙΟΥΛΙΑ. *Caput muliebre velatum*, in numo Tripolis Cariae, quo exhiberi noſtram hanc Iuliam, in ejus urbis moneta veriſimile dixi.

Numum Epheſi: Μ. ΑΓΡΙΠΠΑ. ΙΟΥΛΙΑ. *Capita Agrippae, et Iuliae*, quem vulgavit Seſtinius, [a]) valde ſuſpectum exiſtimo.

Ejus etiam mentio fit in numo filii Agrippae Poſtumi.

Soli ſunt hi numi, quos ſibi Iulia noſtra poſsit vindicare. Si arbitrum Harduinum audias, cumulatas habebis ejus opes; nam ei decernendos putavit numos omnes, qui *Iuliae Auguſtae* epigraphen offerunt, de quo ejus perverſo judicio ſatis diſputavi in moneta Liviae, cui ii haud dubie ſunt tribuendi. Nollem ad lapidem eundem offendiſſe inſignem Pellerinium, qui ſequentes binos huic Iuliae tribuit: [b])

ΣΕΒΑΣΤΗ. ΕΔΕΣΣΑΙΩΝ. *Caput Iuliae.*

ΤΙ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput Tiberii nudum.* AE. II.

Cum Tiberius in hoc numo dicatur *Auguſtus*, numus hic eo imperante ſignatus eſt, qui tamen in primis curis habuit, uxorem e medio tollere. Imperium is adivit exeunte Auguſto V. C. 767, et eodem adhuc anno Iuliam ad mortem adegit. Praeterea an veriſimile eſt, Edeſſenos Macedoniae voluiſſe uxorem ſpretam, in Italiae angulo exulem, ipſi Tiberio propalam inviſam cum marito in eadem moneta ſociare, eique titulum *Auguſtae* addere, quem eam unquam tuliſſe nullo monumento probari poteſt? Eſt ergo numus hic Iuliae Tiberii matris.

ΙΟΥΛΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Caput Iuliae.*

ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ. L. ΛΔ. *Manus tres ſpicas tenens.* AE. III.

Annus XXXIV. numo inſcriptus annum imperii Auguſti notare non poteſt. Nam etſi ejus initium figamus ad autumnum anni V. C. 723, a quo Antiocheſes quoque aeram deduxere, numus hic quoniam in hac ſententia ſignatus eſſet ab autumno V. C. 756, neque Liviae, neque ejus privignae Iuliae poterit competere; non Liviae, quoniam ea hoc anno et Iuliae, et Auguſtae nomine adhuc caruit; non Iuliae, quia jam inde

a) Lettere T. IV. p. 112. b) Mel. II. p. 18.

a IV. annis cum ignominia in inſulam ejecta fuit, neque Auguſta unquam vocata eſt. Annus ergo hic ad propriam urbis cujuspiam epocham certo pertinet, et caput anticae certo eſt Iuliae matris Tiberii. Hoc cum indubitatum ſit, epocha in numo notata non potuit incipere ante autumnum anni V. C. 734; nam ſi huic addatur annus numi 34, is ſignatus eſſet ab autumno V. C. 767, at hoc demum anno circa autumnum Livia per Auguſti teſtamentum coepit vocari Iulia, et Auguſta. Pellerinius ex fabrica conjicit, numum in aliqua Phoenices urbe ſignatum. Conſtat, Auguſtum anno 734 in Syria moratum, et plures ejus tractus urbes ab eo anno initium tempora ſua computandi ſumpſiſſe. Teſte ipſo Pellerinio tam epigraphe ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ, quam typus ſpicarum ad Cererem pleno jure pertinent; at ſupra, in numis Liviae abunde comprobavimus, eam paſsim per provincias Cereris ritu cultam fuiſſe, novo argumento, numum hunc Liviae vindicandum.

Nullum ergo alium hujus Iuliae certum numum habemus praeter eos, quos ſupra indicavi, Graecos. Pellerinius vero nimium ſiſus eſt lineamentis, juvenilioribus, quam ut ſenem jam Liviam decere poſſent. At lineamenta in numis exteris certa criteria non adferunt.

CAIVS ET LVCIVS CAESARES.

Cajus natus patre M. Agrippa, matre Iulia Auguſti ſilia anno V. C. 734, et anno 737 ſtatim poſt natales fratris Lucii ab Auguſto adoptatus C. Caeſar dici coepit, cumque uterque frater ex patris mente haud dubius eſſet imperii ſucceſſor, coeperunt etiam maturari honores. Praeter minores illos, qui in numorum explicatione memorabuntur, Cajus V. C. 748 in proximum annum V. deſignatus conſul, 749 dictus princeps juventutis. V. C. 753 in Aſiam proficiſcitur cum proconſulari imperio, a) 754 hujus anni conſul bellum in Parthos, qui ſeſe Armeniae rebus miſcuere, parat, idque anno ſequente pace cum barbaris transacta feliciter componit. Propempticon vere aureum, quo ad hoc bellum exeuntem proſecutus eſt Ovidius, vide in ejus Arte. b) V. C. 756 dum Artageram Armeniae urbem obſidet, et incautius in colloquium cum hoſte procedit, per inſidias grave vulnus accipit. Exin animo aeger, et jubente Auguſto Romam reverſus Limyrae Lyciae exſtinguitur V. C. 757 die XXI Februarii, ut praeclare ex Cenotaphio Piſano eruit Noriſius. c) Livia mortis praematurae ſuſpicione non caruit teſtibus Tacito, d) et Dione apud Zonaram.

Vxorem habuit *Liviam* Druſi et An-

a) Zonaras ex Dione. b) L. I. v. 177 ſeq. c) Diſſ. II. c. 17. d) Ann. L. I. et IV. ſub fin.

toniae filiam, a) nuptam ſubinde Druſo juniori, Suetonius, b) et Dio c) eam *Livillam* vocant. Proles ex ea non reliquit.

* * *

Lucius Caji frater natus V. C. 737 paullo poſt natales ab Auguſto una cum fratre adoptatur. V. C. 750 ſecundum Zonaram, at ex mente Noriſii V. C. 752 dictus princeps juventutis, et deſignatus conſul poſt quinquennium proceſſurus, magiſtratum tamen non inivit; nam V. C. 755, cum ad exercitus Hiſpanienſes tenderet, Maſsiliae Galliae inopinato morbo ereptus menſe Auguſto, ut erudite colligit Noriſius. d) Detectum ſerius Kalendarium Antiatinum ejus inferias diei XX. Auguſti adſigit.

Vxor deſtinata fuit *Aemilia Lepida*, ut tradit Tacitus. e)

Quae ad utriusque Caeſaris hiſtoriam pertinent, multo labore, et inſigni adcuratione ex monumentis ſibi cognitis explicavit cardinalis Noriſius in opere, quod *Cenotaphia Piſana* inſcripſit.

Numi CAII ſolius.

Commatis Romani:

AVGVSTVS. DIVI. F. *Caput laureatum, vel corona querna redimitum.*

C. CAES. AVGVS. F. *C. Caeſar in equo currente ſ. haſtam, et clypeum, retro aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Havercampus propter adſtituta ſigna militaria credidit exhiberi Caji adverſus Parthos profectionem. Verum ad militarem, eamque adeo longinquam expeditionem non ibatur effreni curſu. Veriſimilius eſt, Cajum propeni ludum Trojam obeuntem, quem eum jam ſeptennem egiſſe teſtatur Dio ad annum V. C. 741. f) *Auguſtus theatrum Marcelli dedicavit, ludisque ejus rei gratia factis Trojam inter alios patricios pueros nepos Auguſti Cajus luſit.* Ergo Cajus jam tum obibat munus, quod deinceps principibus juventutis proprium fuiſſe nonnulli exiſtimant, et quem honorem Cajo et Lucio jam tum animo deſtinabat Auguſtus. Non turbent Havercampum ſigna militaria, nam hic ludus revera *militaris fuit*, atque ut eum Virgilius, haud dubie Cajum ſub Aſcanii imagine innuens, deſcribit: g)

Vade age, et Aſcanio, ſi jam puerile paratum
Agmen habet ſecum, curſusque inſtruxit equorum,
Ducat avo turmas, et ſeſe oſtendat in armis.

Quin videmus etiam, in numis ſequentium Caeſarum, qui inſcribuntur PRINCEPS IVVENTVTIS, ſaepe juxta ipſum Caeſarem defixa ſigna militaria. Sed de hoc argumento differemus plura in tractatu de *Principe juventutis.*

* * *

Commatis peregrini.

C. CAESAR. PONT. COS. *Caput nudum.*

AVGVSTVS. PONT. MAX. *Caput Auguſti laureatum.* AE. II. (Vaill. num. praeſt. T. I. p. 7. Morelli Impp.)

---

a) Tacit. Ann. IV. c. 40. b) in Claud. c. 1. c) L. LVIII. § 11. d) Cenot. Piſ. diſſ. II. c. 15. e) Ann. III. c. 23. f) L. LIV. § 26. g) Aen. L. V. 548.

Numum hunc inter eos refert Vaillantius, qui ſenatusconſulto ſignati ſunt; verum cum nota S. C. abſit, quae in commatis R. hujus aetatis nunquam abeſſe ſolet, dubium non eſt, eum in colonia quapiam ſignatum, nam coloniae non raro nomen ſuum reticuere. De pontificatu, et conſulatu Caeſaris infra recurret mentio.

* * *

Colonia Traducta numos frequentes in utriusque Caeſaris honorem ſignavit. In numo coloniae incertae ejus caput corona radiata circumdatur adpoſito fulmine, ut et in alio Smyrnae percuſſo. Vtrumque numum vide in Morellii Impp. Videntur ergo coloni Cajo et Iovis et Apollinis honores largiti, quod tribuendum provinciarum licentiae. Alterius coloniae certae numus cum capite ſolo Caji vix exſtat.

* * *

Numos Graecos ejus nomine ſignavere Byzantium, Smyrna, Magneſia Ioniae, Theſſalonica, aliaeque, quos vide apud Morellium, Geſsnerum etc. Tripolis Cariae inſignem, et integerrimum edidi ex muſeo Vitzaiano. (Num. vet. p. 215.)

Epigraphe in his numis eſt: ΓΑΙΟΣ, vel ΓΑΙΟΝ, vel ΓΑΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ, vel ΓΑΙΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ.

Numi LVCII ſolius.

Commatis Romani.

Hujus claſsis non exſtant Lucii numi.

Commatis peregrini.

L. CAES. AVG. F. PRINC. IVVENT. *Caput nudum.*

AVGVST. TRIB. POT. PONT. MAX. *Caput laureatum.* AE. II. (Vaill. num. praeſt. T. I. p. 8. Morelli Impp.)

Perperam hic quoque numus a Vaillantio monetae Romanae inſeritur, ut ſupra ad ſimilem Caji numum monui. Eſt igitur coloniae incertae.

Coloniarum certarum numos habemus Iuliae Traductae, et Laeliae.

Vrbium Graecarum numi exſtant Caeſareae Bithyniae, et Elaeae Aeolidis apud Vaillantium, et Pellerinium. (Mel. II. p. 19.) Epigraphe in his: ΛΕΥΚΙΟΣ, vel ΛΕΥΚΙΟΝ. In numo Elaeae: ΛΟΥΚΙΟϹ. ΚΑΙϹΑΡ.

Numi cum CAII et LVCII effigie.

Commatis Romani:

C. L. CAESARES. AVGVSTI. F. COS. DESIG. PRINC. IVVENT. *Cajus et Lucius velati et togati ſtantes d. haſtam cum clypeo humi attinent, ſuperne capeduncula, et lituus.*

CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput laureatum.* Obvii in AV. et AR.

C. L. CAESARES. PRINC. IVVENTVTIS. *Vterque eques citato gradu dexteram attollit.*

CAESAR. DIVI. F. PAT. PA. *Caput nudum.* AR. (Pellerin Mel. I. pag. 192.)

Egregii ſunt hi numi ad illuſtrandam utriusque Caeſaris hiſtoriam, dignique, qui per ſingulas partes adcuratius explicentur.

CO*nSules* DESIG*nati*. Audiendus Tacitus: a) *Nam genitos Agrippa Cajum ac Lucium in familiam Caeſarum induxerat necdum poſita puerili praetexta, principes juventutis appellari, deſtinarique conſules ſpecie recuſantis flagrantiſſime cupiverat.* Et Suetonius: b) *tenerosque adhuc ad curam reip. admovit, et conſules deſignatos circum provincias exercitusque dimiſit.* Quo anno conſules deſignati fuerint, definit marmor Ancyranum: *Honoris mei cauſa ſenatus populusque R. annum quintum et decimum agentis* (Cajum, et Lucium) *conſules deſignavit, ut eum magiſtratum inirent poſt quinquennium.* Secundum haec verba Cajus natus V. C. 734 anno demum 748 agebat annum XV., ac tum deſignatus eſt conſul. In marmore, quod ex Panvinio citat Noriſius, e) legitur de eodem Cajo: *quem cos. populus creavit ann. nat. XIV.*, ergo in hoc lapide annorum tantum completorum habetur ratio. Revera Cajus poſt quinquennium, ut ait Ancyranum, excluſo nimirum anno 748 proceſsit conſul V. C. 754. Cum ſecundum verba ejusdem marmoris eodem modo actum fuerit cum fratre Lucio, isque natus ſit V. C. 737, neceſſe eſt eum deſignatum conſulem V. C. 751, vel ex mente Noriſii 752, utque ex eadem lege magiſtratum iniret V. C. 757, at quo minus id fieret, morte praeventus eſt.

PRINC*ipes* IVVENT*utis*. Hunc iis honorem tributum, hiſtorici, numi, marmora affatim teſtantur. In Cajo tempus definit Zonaras, factum nimirum iſtud V. C. 749, cumque idem referat, anno ſequente Lucium eosdem conſecutum honores, quos ſuperiore Cajum, apparet, hunc titulum cum Lucio communicatum V. C. 750.

Stat uterque velatus, et togatus, habitu nimirum ſacro, ſuperne hinc lituus, inde capeduncula, quorum ſitus in numis variat teſte Pedruſio, d) ſic ut in aliis ſit lituus ex parte dextera, in aliis ſiniſtra. Capeduncula certo ad Cajum pertinet, nam teſte Dione ſacerdotium abſtulit V. C. 748. Caji pontificatus comprobatur etiam ex numismate ſupra in ejus foliis moneta citato, in quo is dicitur PONT. COS., et inſcriptione Gruteri: c)

C. CAESARI. AVGVSTI. F.
PONTIFICI. COS.
DESIGNATO.
PRINCIPI. IVVENTVTIS.

Lituus refertur ad Lucium Caeſ., utpote auguratus indicium. Fuiſſe eum augurem, probat marmor Gruteri eodem loco vulgatum:

L. CAESARI. AVGVSTI. F.
AVGVRI. COS.
DESIGNATO.
PRINCIPI. IVVENTVTIS.

quibus adde marmora alia ibidem propoſita cum iisdem titulis.

Haſtam et clypeum uterque Caeſar tenet. Vtrumque armorum genus ab ordine equeſtri accepere, cum principes juventutis appellati ſunt. Narrat Dio: f) Caji et Lucii vita functorum *parmas et haſtas, quas aureas ab equitibus, cum virilem togam ſumerent, acce-*

a) Ann. I. c. 3. b) in Aug. c. 64. c) Cen. Piſ. diſſ. II. c. 3. d) Muſ. Farnes.
e) Pag. 234. 4. f) L. LV. § 12.

pere, in curia ſuſpenſas. At hae in monumento Ancyrano majoris fidei argenteae dicuntur: *Equites autem Romani univerſi principem juventutis utrumque eorum parmis et haſtis argenteis donatum appellaverunt.* a) Simili clypeo Neronem principem juventutis ab equeſtri ordine donatum ejus numus docet.

Hi numi ſignati ſunt intra annos V. C. 752 et 753. non prius, nam Auguſtus, qui in illis *pater patriae* nuncupatur, anno primum 752 hunc titulum abſtulit; non ſerius, nam anno 754 Cajus non amplius erat *conſul deſignatus*, ſed reipſa conſul. Ex imperatorum numis non alios magis prae his barbarae monetariorum officinae imitari amabant; tantus eorum numerus operis plane inculti, aut verius ridendi ſuperat.

Numus alter inſignis eſt, primum quia rariſsimus, ex uno nempe Pellerinio cognitus, deinde quia eundem hunc typum ſerius imitatus eſt Caligula in Druſi et Neronis Caeſarum numis.

* * *

Commatis peregrini:

In paucis numis urbium *non coloniarum* utriusque ſimul exhibentur capita. Siſtuntur in numis Alabandae Cariae, Achuliae Byzacenes, Pergami Myſiae, (Pellerin Mel. II. p. 19.) Smyrnae. (Vaill.)

* * *

In numis coloniarum, ac praecipue Hiſpaniae ſaepius occurrunt. Singulares ſunt, quos hic deſcriptum eo, ſignatos Caeſarauguſtae, non quales Vaillantius, aliique male ad archetyporum fidem edidere, ſed quales Florezius:

IMP. AVG. *Statua Auguſti velata togata baſi impoſita d. ſimpulum.* — C. CAES. COS. DES. *Statua C. Caeſaris togata baſi impoſita.* — L. CAESAR. *Statua L. Caeſaris togata baſi impoſita.*

CAESARAVGVSTA. IIVIR. CN. DOM. AMPIAN. C. VET. LANCIA. *Tria ſigna militaria.* AE. I.

IMP. AVGVSTVS. TRIB. POTES. XX. *Caput laureatum.*

CAESARAVGVS. CN. DOM. AMP. C. VET. LANC. IIVIR. *Sacerdos arans.* AE. II.

Alterum hunc numum cauſa inſcripti tribunatus XX. certum eſt ſignatum a Iunio exeunte V. C. 750 usque ad idem tempus anni 751, intra quod IIviri Caeſarauguſtae fuerunt Cn. Domitius Ampianus, et C. Vettius Lancianus, cumque in numo priore iidem legantur IIviri, dubitari non poteſt, uno eodemque anno utrumque numum ſignatum. In priore C. Caeſar dicitur *conſul deſignatus*, atque talis fuit inde ab anno V. C. 748, at omittitur hic titulus in Lucio, qui nonniſi V. C. 751, vel 752 fuit conſul deſignatus, ut altius diximus. Hic ergo numus offert tria ſigna Auguſto, ejusque filiis a rep. Caeſarauguſtana erecta. Iudice Florezio Cajus et Lucius proponuntur praetextati, quod quidem, ſaltem in Cajo, falſum eſt; nam is jam anno V. C. 749 togam virilem induit. Quin et auctor eſt Zonaras, etiam Lucium ea V. C. 750 fuiſſe donatum, ut in numis Auguſti ad utrumque hunc annum obſervavimus.

a) Chishull Ant. Aſiat. p. 173.

CAESARES. GEMINI vocantur in numo Tarraconis, ſtantque togati jungentes dexteras, vel parmam humi attinentes, ut in denariis Romanis. (Florez tab. XLIV. n 7 et 8.)

AGRIPPA POSTVMVS CAESAR.

M. Agrippa mortuus V. C. 742 uxorem Iuliam Auguſti filiam reliquit gravidam, quae mox filium enixa eſt, quem Auguſtus in memoriam chari ſibi Agrippae, ac doloris levamen Agrippam vocari voluit, [a]) dictusque eſt *poſtumus*, quoniam patre jam e vivis ſublato in lucem prodivit. Eum Auguſtus V. C. 757 audita C. Caeſaris morte una cum Tiberio adoptavit, [b]) eique anno proxime ſequente togam virilem decrevit absque tamen honoribus iis, quos eadem occaſione Cajo et Lucio fratribus impertivit, [c]) crediderim, quod ejus ingenium veritus erat. Tacitus eum rudem bonarum artium, et robore corporis ſtolide ferocem vocat, nullius tamen flagitii compertum. [d]) Atrocius alii, ingenio fuiſſe ſordido, et feroce, et ſervilibus moribus criminantur, ſolitum exercere piſcatum, ex quo Neptuni ipſe ſibi nomen ſumpſerat, ira inſuper praecipite, qui Liviam tanquam novercam, et ipſum Auguſtum, quod Agrippae patris bona ſibi retinuerat, conviciis proſcindere auſus eſt. [e]) Haec pueri vitia, haud dubie in majus aucta a Livia, ſaeva in Auguſti domum matre, ut Tiberium ſuum propius admoveret, permovere Auguſtum, ut eum abdicaret, et primum Surrentum, mox Planaſiam vicinam Corſicae inſulam ſummoveret anno V. C. 760. [f]) Habuit tamen Auguſtum exſulis Agrippae deſiderium, [g]) et inceſſerat rumor, paucos ante menſes, antequam vita excederet, clam Planaſiam ad videndum nepotem profectum, ubi inter lacrimas, et caritatis ſigna ſpes facta juveni, fore ut avi penatibus reſtitueretur. [h]) Quod ne fieret verita Livia, medicatis ficubus mariti ſupremum diem acceleraſſe refert Dio. [i]) Eo mortuo Agrippam Tiberius nondum vulgata patris morte, ut tanto magis ſecurum opprimeret, per adpoſitum cuſtodiae centurionem interfici juſsit V. C. 767 anno aetatis XXVI. [k])

Numi:

Commatis Romani non exſtant.

Commatis peregrini duo cogniti.

AGRIPPA. CAESAR. CORINTHI. *Caput Agrippae nudum.* C. HEIO. POLLIONE. ITER. C. MVSSIDIO. PRISCO. IIVIR. *intra coronam ex apio.* (Morelli, Vaill. Muſ. Theupoli.)

Agrippa in hoc numo appellatur Caeſar, quod revera in Caeſaris familiam

a) Dio L. LIV. § 29. b) Velleius L. II. c. 102. 103. Suet. in Aug. c. 65. c) Dio. d) Ann. I. 3. e) Suet. in Aug c. 65. Dio L. LV. § 32. f) Suet. l. c. Dio l. c. Tacit. Ann. I. 3. g) Plin. L. VII. § 46. h) Tacit. Ann. I. c. 5. i) L. LVI. § 30. k) Suet. in Tib. c. 22. Tacit. Ann. I. c. 6.

adoptatus erat. Id cum factum fuerit V. C. 757, ac mox V. C. 760 abdicatus ab Auguſto, et in inſulam deportatus, neceſſe eſt, numum hunc intra hoc triennium fuiſſe ſignatum.

ΑΓΡΙΠΠΙΑC. ΑΓΡΙΠΠΟΥ. ΚΑΙ. ΤΗC. ΙΟΥΛΙΑC. ΥΙΟΥ. *Agrippa togatus ſtans.*

CЄΒΑCΤΩ. ΘЄΩ. *Caput Auguſti nudum.* AE. III. (Ex muſ. reg. Gall. Harduin Chron. vet. teſt. p. 573, Morelli Impp. Seſtini lettere T. IV.)

Egregius hic numus, cujus tamen ignoratur patria, Agrippae noſtri praeterea parentes M. Agrippam, et Iuliam manifeſtat. Havercampo, cum in parte numi averſa Auguſtum *dei* titulo ornatum videret, atque ideo numum eo mortuo cuſum opinaretur, mirum omnino videtur, quoniam vix ſublato e vivis Auguſto Agrippa violenta morte periverat, qua ratione inviſum Tiberio caput ab urbe Graeca inferri monetae potuerit. His laqueis quo ſe expediret, fingit, numum imperante Claudio cuſum ad ſervandam domus Auguſtae memoriam. Inanes me arbitro curae, cum conſtet, Auguſtum etiam vivum a Graeciae urbibus inſtar dei cultum, et hoc etiam nomine compellatum, cujus exempla in numis vel ſola Pergamus ſuppeditat. Gravius in numi hujus explicatione deliquit Frölichius, qui Harduinum anteſignanum ſecutus numum hunc Agrippae II. Iudaeae regi Agrippae I. filio tribuit, (Not. elem. p. 228.) cumque hujus mater a Ioſepho *Cypros* appelletur, exiſtimat, eam ſibi honoris cauſa *Iuliae* nomen adpoſuiſſe. Reddatur numus Agrippae Romano, et nulla erit moleſti effugii cauſa.

NERO CLAVDIVS DRVSVS GERMANICVS

vulgo DRVSVS SENIOR.

Natus V. C. 716 patre Ti. Claudio Nerone, matre Livia, non tamen in domo paterna, ſed Octaviani, tertio menſe, ex quo hic Liviam Druſo gravidam permittente marito uxorem duxit, vulgato propterea verſu: *beatis trimeſtres liberos naſci.* [a]) Praenomen ei primum *Decimi*, deinde *Neronis* fuit, [b]) quo conſtanter in numis inſcribitur, nimirum: NERO. CLAVDIVS. DRVSVS, ſic ut nominibus *Neronis* et *Claudii* paternam ſtirpem, Druſi maternam ex gente Livia indicet. Nam teſte Suetonio [c]) *inſertus eſt et Liviorum familiae adoptato in eam materno avo*, et Pedo Albinovanus in conſolatione ad Liviam: [d]) *Materni celeber nomine Druſus avi.* Ad honores citius, quam per leges liceret, procurante Auguſto admotus [e]) inde ab anno V. C. 739 per ſexennium usque ad vitae exitum bellis Germanicis vacavit, Suevos, Sicam-

a) Suet. in Claud. c. 1. b) Suet. ibid. c) in Tib. c. 3. d) vers. 1. e) Dio L. LIV. § 10. 19.

bros, Cheruſcos, Friſios partim coercuit, partim ſervire Romanis coegit. Trans Rhenum foſſam immenſi operis ad eum frenandum perfecit, quae Suetonii adhuc aetate *Druſina* dicta eſt, et hodieque cum admiratione conſpicitur. [a]) V. C. 745 inito conſulatu iterum in Germaniam profectus ad Albim usque primus Romanorum penetravit, atque etiam ultra hunc arma promoviſſet, niſi obvia ei ſpecies barbarae mulieris humana major ultra proferre ſigna Latino ſermone prohibuiſſet. [b]) Receſsit igitur, contractoque per iter morbo, antequam ad Rhenum perveniret, exſtinctus eſt in complexu Tiberii audito fratris periculo tempeſtive advecti. [c]) Livius mortuum ſcribit equo ſupra crus collapſo. [d]) Ejus mors in Kalendario Antiatino figitur ad diem XIV. Septembris. Funus Romam perlatum, et laudantibus publice Tiberio et Auguſto reliquiae in Auguſti ſepulcro conditae ſunt inter collatos liberaliter honores poſtumos, quos in ejus numis commemorabo. [e]) Fuit Auguſto ob virtutem, ac mores integros eximie probatus, ſic ut in concione ejus funebri deos precaretur, *ſimiles ei Caeſares ſuos facerent, ſibique tam honeſtum quandoque exitum darent, quam illi dediſſent.* [f]) Valerius Maximus ejus continentiam, et in conjugem fidem cumulate commendat. [g]) Erat etiam populo jucunda ejus recordatio, nam credebatur, ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus. [h]) Fuere, qui Druſum hunc ex numorum teſtimonio dictum Caeſarem adſererent, quod refutabimus in numis Druſi junioris.

Vxor: *Antonia minor*, de qua infra.

Liberi: *Germanicus Caeſar*, *Claudius* ſubinde Auguſtus, *Livia*, ſeu *Livilla*, quam ſupra nuptam C. Caeſari vidimus, et nuptam infra Druſo Caeſari Ti. filio videbimus.

Numi:

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMANICVS. IMP. *Caput Druſi laureatum, in aliis nudum.*

DE. GERMANIS. *Arma Germanica decuſſatim poſita.* AV. AR.

De *Neronis* praenomine in *ſynopſi* vitae egimus. *Germanici* cognomen ipſi poſt mortem, ad ipſos etiam filios, poſterosque propagandum, inditum fuit, [i]) et confirmat Pedo: [k])

Gaudebuntque ſuae merito cognomine gentis.

Et Ovidius: [l])

Et mortem, et nomen Druſo Germania fecit.

Adjicitur titulus IMPeratoris, teſtante Tacito, ab Auguſto Druſum privignum imperatoris nomine ornatum. [m]) Atque hoc forte titulo ejus caput corona laurea cingitur, ut notabimus in tractatu de cultu capitis Auguſtorum. Pars averſa ejus de Germanis victorias, ut ſequentes alii typi omnes, depraedicat.

* * *

Eadem adverſa.

DE. GERM. *vel:* DE. GERMANIS, *in-*

a) Suet. ibid. Tacit. Hiſt. L. XIII. c. 53. b) Suet. l. c. Dio L. LV. c. 1. c) Dio l. c. Pedo Albinov. de morte Druſi v. 89. d) Epit. L. CXL. e) Dio L. LV. § 1. 2. f) Suet. l. c. g) L. IV. c. 3. h) Suet. l. c. Tacit. Ann. I. c. 33. i) Suet. in Claud. c. 1. Dio l. c. § 2. k) de morte Druſi v. 337. l) Faſt. I. 597. m) Ann. I. 3.

ſcriptum arcui triumphali, ſuper quo Druſi ſtatua equeſtris inter duo tropaea. AV. AR.

Referente Dione [a]) Druſo poſt mortem ob res adverſum Germanos proſpere geſtas decreti ſunt honores ſtatuarum, et arcus triumphales, et Suetonius marmoreum arcum cum tropaeis in via Appia decretum memorat. [b])

Dubium non videtur, omnes hos Druſi numos ſignatos fuiſſe imperante Claudio, qui patris memoriam commemorandis ejus praeclare geſtis renovari voluit. Id tametſi ex citatis hic aureis et argenteis probari non poſsit, tamen veriſimile ſit ex aeneis, qui continuo deſcribentur.

*

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMANICVS. IMP. *Caput Druſi nudum.*

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. S. C. *Vir togatus d. ramum tenens, ſedensque inter congeriem armorum.* AE. I.

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMAN. IMP. S. C. *arcus triumphalis, ut ſupra in aureis, ſed ſine* DE. GERM.

Eadem epigraphe ſine S. C. *Caput Claudii laureatum.* AE. I. (Morelli Impp.)

Aenei omnes, niſi qui reſtituti ſunt, ſe a Claudio Druſi filio percuſſos teſtantur. Typus averſae in numo priore haud dubie effictus eſt ad exemplar ſtatuarum, quas ſupra Druſo decretas diximus. Erant hae pars ornamentorum triumphalium, quae viris mortuis, et de rep. bene meritis conferri ſolebant. Ejus generis erant, quae Trajanus imperium auſpicatus naturali ſuo patri conſtituit, ut dicetur. Eodem modo Macrinus Caracallae *duas ſtatuas equeſtres, pedeſtres duas habitu militari, ſedentes civili habitu duas, item divo Severo duas triumphales* dicari voluit. [c])

*

DRVSVS. *Caput nudum.* AR.

Hunc denarium edidere Vaillantius, et Morellius diſsimulata altera numi ſuperficie inter numos Caligulae, qui adeo avi ſui reſtituit memoriam, ut aviae Antoniae numos ſignavit.

*

NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMANICVS. IMP. *Caput nudum.*

S. C. *Spes gradiens.* AE. I. (Morelli.)

NERO. CL - - - MANICV. IMP. *Caput nudum.*

SPES. *Spes gradiens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Fabricae rudioris.

Averſa haec obvia in numis Claudii, a quo veriſimile dixi omnes Druſi numos cuſos, atque etiam *Spem* ex certa cauſa impenſius a Claudio obſervatam, dicam in hujus moneta. Numus alter rudioris operis ſignatum ſe in provincia quapiam profitetur ſumpto a moneta urbis exemplo, quod et omiſſum S. C. comprobat.

Numi reſtitutionum.

Hos deſcriptos vide altius in tractatu de hac numorum claſſe.

---

a) L. LV. c. 2. b) in Claud. c. 1. c) Capitolin. in Macrino.

* * *

Numi commatis peregrini.

ΔΡΟΥΣ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΑΝΤΩΝΙΑ. *Capita Druſi nudum, et Antoniae velatum ſe reſpicientia.*

Caput Claudii. AE. (Muſ. Chriſtinae tab. L. Muſ. Caeſ. in Claudio, Morelli in Claud. tab. VIII.)

Alium video ab eruditis huic Druſo tribui, in cujus averſa ſunt capita TIBerii et ΓΕΡmanici, ſed hunc aliorſum pertinere, in numis Druſi junioris probare conabor.

* * *

Coloniae unicum, eumque incertae, vulgatum reperio apud Morellium:

NERO. CLAVD. DRVSVS. GERMANICVS. *Caput nudum.*

Caput nudum, et epigraphe Claudii. AE. II.

Havercampus numum hunc Romae ſignatum autumat, at deeſt S. C. certa nota commatis R. Colonia nomen ſuum reticuit, ut factum ſaepe. Muſeum non citat Morellius, in quo numum vidit.

PRETIVM.

Aurei, et argentei	R.
Aenei I. formae	C.
II. et III.	O.
Graeci et coloniarum	RRRR.

ANTONIA.

Nata M. Antonio IIIviro, et Octavia Auguſti ſorore, dicta minor a Suetonio, [a]) et Plutarcho, [b]) nam major nupta fuit Domitio Ahenobarbo. Sed Tacitus hanc Druſi uxorem conſtanter majorem vocat. [c]) Nupta Neroni Claudio Druſo Tiberii fratri plurium liberorum mater exſtitit, [d]) ex quibus patri, quem mors praematura V. C. 745 abſtulit, ſuperſtites fuere *Germanicus* maternae virtutis aemulus, ſed quem ipſa tumulo inferri vidit, *Livia*, ſeu *Livilla*, uxor primum Caji Caeſaris, hoc mortuo Druſi Caeſaris conjux et ſubinde carnifex, quia Sejano jungi cupiverat, atque hoc caeſo fertur ab ipſa matre inedia interempta, quam filiae ſcelerum pudebat, [e]) denique *Claudius*, quem imperantem videre amplius non licuit. Marito cariſsimo e vivis erepto, etſi florens forma et aetate, alteras nuptias averſata eſt, egregia fide mariti amorem penſando. [f]) Cajum Caeſarem, dictum Caligulam, ſuum ex filio Germanico nepotem, poſt mortem Liviae in domum ſuam recepit, eum-

a) in Claud. c. 1. b) in M. Anton. ſub fin. c) Ann. IV. 44 et. XII. 64. d) Suet. in Claud. c. 1. e) Dio, L. LVIII. § 11. f) Val. Max. L. IV. § 3.

que omnibus officiis fovit. a) Neque hic, cum primum imperium auſpicaretur, ingratus in aviam exſtitit collatis in eam ſummis honoribus, quos in explicandis numis recenſebo. At eandem ſerius, quod ab ea aliquando objurgaretur, taediis ad mortem adegit, dato etiam, ut quidam putant, veneno, b) quae ab omnibus propter formae excellentiam, et conjunctum raro ea aetate exemplo pudorem communes laudes, atque amorem promerita eſt, ſic ut Val. Maximus adſerere non dubitaverit, eam laudibus virilem familiae ſuae claritatem ſupergreſſam. c) Honores poſtumos, quos ei filius Claudius decrevit, continuo proferemus.

Proles continuo dedimus.

Numi:

ANTONIA. AVGVSTA. *Caput Antoniae ſpicis coronatum.*
SACERDOS. DIVI. AVGVSTI. *Duae taedae cum corollis.* AV. AR.

Proponitur Antonia capite ſpicis coronato inſtar Cereris, quo cultu jam vidimus propoſitam Liviam, et videbimus Agrippinam juniorem. Dicitur AVGVSTA, et SACERDOS. DIVI. AVGVSTI, quos honores praeclare confirmat Dio, cum narrat, d) Antoniam a Caligula *Auguſtam* et *ſacerdotem Auguſti* factam, omnesque Veſtalis honores ei tributos. Refert etiam Suetonius, e) Caligulam in Antoniam aviam, quidquid unquam Livia Auguſta honorum cepiſſet, uno S. C. congeſsiſſe. At novimus, Liviam ab exceſſu Auguſti non modo dictam Auguſtam, ſed etiam Auguſti ſacerdotem. f) Typus averſae ad ritum hujus ſacerdotii videtur pertinere, ſed Vaillantius ad ſacra Cereris vocat. Vt certum eſt ab ipſis his titulis, numum hunc ante Caligulae imperium ſignari non potuiſſe, ſic plane veriſimile eſt, imperante Claudio lucem vidiſſe. Nam tota haec averſa in ejus quoque numis reperitur, atque is multus fuit in reſtituenda majorum memoria.

* * *

Eadem adverſa, in aliis caput absque corona ſpicea.
CONSTANTIAE. AVGVSTI. *Mulier ſtans d. oblongam facem, ſ. cornucopiae.* AV. AR.

Cum in priore numo viderimus, taedas ad ritum ſacerdotii Auguſti referendas, taeda numi praeſentis ſimulacro mulieris, haud dubie Antoniae, addita idem videtur ſacerdotium indicare. At labor eſt epigraphen cum typo componere. Havercampus conſtantiam Antoniae indicari putat, qua illa in toro viduo perſeveravit, et filiam Livillam ad mortem adegit. Verum ſi haec conſtantia ad Antoniam pertinet, cur ea virtus ſecundum epigraphes ſenſum tribuitur Auguſto? Nam tum ſcribendum fuerat AVGVSTAE, non AVGVSTI. Accedit, obviam hanc eſſe epigraphen in numis filii Claudii, eamque adeo ejus videri propriam, ut videbimus in ejus moneta. Ceterum ſi epigraphe ad

a) Suet. in Calig. c. 10. b) Suet. in Calig. c. 23. Dio L. LIX. § 3. c) l. c. d) L. LIX. § 3. e) in Calig. c. 15. f) Dio L. LVI. § 46.

Claudium, typus ad Antoniam pertinet, difficile eſt, hujus diſsidii cauſam exponere.

* * *

ANTONIA. AVGVSTA. *Caput nudum.*

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. (*in aliis additur* P. P.) S. C. *Mulier velata ſtans d. ſimpulum.* AE II.

Obvii ſunt hi numi. Havercampus, aliique typo averſae Claudium Aug. pontificis habitu exhiberi putant. In numis integerrimis muſei Caeſarei inſtituto novo examine ſigillum illud certam video exhibere mulierem, nullo autem pacto Claudium, cujus lineamenta etiam in exigua pictura non fallunt. Proponitur ergo ipſa Antonia ſub Veſtalis habitu, nimirum a Caligula omnibus Veſtalium honoribus ornata, ut ad numum primum ex Dione docuimus. Mirum ſcilicet viſum eruditis, cum epigraphe ſit Claudii, non etiam typum ad eum pertinere. Sed eundem diſſenſum jam etiam in numo praecedente obſervavimus.

Hos ergo honores Antoniae a Caligula et Claudio decretos numi deſcripti confirmant. Addunt Dio, a) et Suetonius, b) Claudium parentibus Druſo et Antoniae ludos equeſtres in eorum natalibus conſtituiſſe, et matri inſuper carpentum, quod per Circum duceretur. Quo magis laudanda Claudii in matrem pietas, quae toties filio ſtuporem, ſocordiamque exprobraverat, ut in hoc docebimus. Templi Antoniae meminit Plinius. c) Hunc grati filii adfectum edocti Aegyptii Antoniae vultum in averſa numorum Claudii ſignavere.

Numi ſpurii.

ANTONIA. AVGVSTA. *Caput nudum.*

TI. CLAV. CA. AVG. P. M. TR. P., *in medio* S. C. *omnia intra lauream.*

Vaillantius in prima editione numorum praeſtantiorum praeſentem numum inter aeneos Antoniae recenſuit. Baldinus in editione Romana ejusdem operis Tom. I. p. 14 Vaillantium corrigit, adſerendo, numum hunc eſſe argenteum, et ſervari in gaza Medica. Iſtud ſi verum, an praetereundum ſine animadverſione fuerat, impreſſam illi notam S. C. nullo alio hactenus exemplo? Odi moleſtam multorum loquacitatem, verum ad rem novam, et omnino inſolentem non ſubſiſtere, antiquarium arguit, ea, quae ad ſe maxime pertinent, parum curantem. Haec ejus notae periſtaſis fidem facit, aut numum eſſe aeneum, aut ſi argenteus eſt, haud dubie ſpurium, quo modo certe ſpurius eſt ſimilis argenteus II. formae, et craſsiusculus, quem haud ita pridem nactus ſum. Idem numus aeneus, ſed maximi moduli, exſtat in muſeo Caeſareo huc illatus ex Carthuſianorum muſeo Romano, ſed eum jam Frölichius ſuſpectum dixit. d) neque ego dubitem, eſſe plane adulterinum. In muſeo reginae Chriſtinae ab Havercampo edito inter numos II. formae recenſetur.

---

a) L. LIX. § 5. b) in Claud. c. 11. c) L. XXXV. pag. 697. d) Cimel. Vindob. Part. II. pag. III.

* * *

Commatis peregrini.

ΑΝΤΩΝΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Caput muliebre velatum.*

Τ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ. *Caput Caligulae laureatum.* AE. II. (Pellerin Mel. II. p. 21.)

Ex hoc numo alter fere ſimilis Morellii corrigendus eſt, qui pro Γ. ΚΑΙΣΑΡ. legit Τ. ΚΑΙΣΑΡ, quo in numo Havercampus το Τ. legit Τιϐεριος; cum vero hoc imperante Antonia Auguſtae titulo gaviſa nondum fuerit, cenſet, numum ſignatum ſub Claudio, et a Theſſalonicenſibus tam Tiberii, quam Antoniae memoriam renovatam. Sed raro *T ſolum ad notandum Tiberium* pro TI. ponitur, et ex numo Pelleriniano plus quam veriſimile eſt, a Morellio lectum Τ pro Γ, in quibus literis ſaepe ab antiquariis peccatum novimus. Ergo litera Γ. intelligendus *Γαῖος* Caligula.

Alterius urbis Graecae numi non memorantur; dempto, quem ſupra citavi, una cum capite Druſi.

* * *

Coloniae Corinthi numos cum Antoniae capite habemus:

ANTONIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

M. BELLIO. PROCVLO. IIVIR. COR. *duplex cornucopiae.* (Pellerin Rec. II. p. V. Phil. Venuti duoden. num. expoſit.)

Alius ſimilis, ſed: P. VIPSANIO. AGRIPPA. IIVIR. (Theup.)

Hi numi, ut per ſe propter raritatem inſignes ſunt, ſic etiam eo commendandi, quod alios Corinthi numos egregie illuſtrant, et quidem, quos ea propter hic deſcriptum eo:

C. CAESAR. AVGVS. *Caput nudum.*

M. BELLIO. PROCVLO. IIVIR. COR. *Pegaſus volans.* (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

P. VIPSANIO. AGRIPPA. IIVIR. COR. *Pegaſus volans.* (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Patinus, Vaillantius, Harduinus, auctor muſei Theupoli, aliique in binis hic deſcriptis numis caput Auguſti viderunt. Cum catalogum muſei Caeſarei contexerem, non tam horum auctoritatem ſecutus, quam quod ſignati in utroque muſei Caeſarei numo vultus Auguſtum non diffiteantur, eos Auguſto tribuere non dubitavi, cum tamen eosdem Caligulae tribuerent Morellius, [a]) et Pellerinius. [b]) Obfirmatus eram in mea ſententia, quod in his numis appellatio *Germanici* deſit, quae in numis Caligulae cum commatis R. ſaltem primorum annorum, tum coloniarum abeſſe vix unquam ſolet. Argumentum Havercampi hos numos Caligulae vindicantis, quod praeter vultus lineamenta, ut praetendit, etiam praeponatur praenomen Caji Auguſto Caligulae proprium, minus firmum eſt propterea, quod ipſe Auguſtus in numis tam Romanis, quam coloniarum Caji quoque praenomen uſurpet; ſic numo gentis Caniniae inſcribitur: C. C. AVGVSTI, et idem in numo Caeſarauguſtae dicitur: C. CAESAR. AVGVST. [c]) in quo tum Havercampus ipſe, tum Florezius caput Auguſti agnoſcunt. Aliter ſenſiſ-

a) in num. Calig.   b) Mel. I. p. 262.   c) Morelli in gente Caninia, Florez.

ſem, ſi tum, cum catalogum adornaveram, ad praeſentes Antoniae numos reflexiſſem animum. Hi, quoniam Antoniam *Auguſtam* dicunt, ex praeceptis hactenus datis ante Caligulam feriri non potuere, et quoniam ea honorificum hunc titulum ab nepote Caligula demum abſtulit, indubitatum eſt, hos numos ſub Caligula lucem vidiſſe. Ergo cum in numis Antoniae M. Bellius Proculus, et P. Vipſanius Agrippa IIviri memorentur, neceſſe eſt, numos inſcriptos: C. CAESAR. AVGVSTVS eodem tempore ſignatos, atque adeo numos hac inſcriptione inſignes eſſe Caligulae, non Auguſti. Corrigendum igitur eſt horum antiquariorum, ac meum, qui hos tum ſecutus ſum, judicium, et numi omnes, qui Vipſanium Agrippam, et Proculum IIviros exhibent, Caligulae aetati reſtituendi. Novum igitur argumentum habemus, quam parum fidei habere liceat lineamentis, quae offerunt numi commatis peregrini.

Alexandrini item ſub Claudio ſignati exſtant.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - - -	RR.
Aenei I. et III. formae - - - - - - -	O.
Aenei II. formae - - - - - - - -	C.
Numi Graeci - - - - - - - - - -	RRR.
Coloniarum - - - - - - - - - -	RRRR.
Alexandrini - - - - - - - - - -	RRR.

TIBERIVS NERO.

Ti. Claudius Nero natus ex patricia Claudiorum familia cum ex patre Ti. Claudio Nerone, tum ex matre Livia Druſilla, cujus gens naturalis Claudia item fuit, verum ejus patre in Liviorum familiam adoptato huic ex adoptionis lege adnumerata fuit. a) Natus eſt Aemilio Lepido, et Munatio Planco coſ. V. C. 712, ut ex actis, faſtisque collegit Suetonius, b) et colligitur ex Tacito, qui eum V. C. 790 mortuum octavum, et ſeptuageſimum aetatis annum egiſſe tradit, c) et Dione. d) Dies nativitatis fuit XVI. Novembris e) Infantiam habuit graviter exercitam. Nam cum ſe pater L. Antonio applicuiſſet, atque hujus turbis capta Peruſia finis eſſet impoſitus V. C. 713, reliquis a factione diſcedentibus diſsidere ipſe ab Octaviano perrexit, bellumque novum in Campania conflavit. Sed hanc quoque procellam Octaviani for-

a) Suet. Tib. c. 3. Tacit. Ann. V. 1. b) Cap. 5. c) Ann. VI. 50. d) L. LVIII. § 28. e) Suet. l. c. Dio L. LVII. § 18.

tuna diſsipante primum in Siciliam ad Sex. Pompejum, inde ad M. Antonium cum uxore Livia, et Tiberio necdum bimo profugit. Reſtituta mox Antonium inter, et Octavianum pace pater Tiberius venia facta Romam rediit, ac paullo poſt V. C. 716 Liviam Tiberii noſtri matrem petenti Octaviano ceſsit. Sumpta virili toga, quod factum V. C. 727 die XXIV. Aprilis definiunt faſti Verrii, quae deinde ejus per adoleſcentiam fuerint res geſtae, compendio enarrat Suetonius, [a]) ducta intra iſtud tempus Vipſania Agrippina M. Agrippae filia. Majora mox mandante Auguſto aggreſſus, quae nunc per annales *compendio enarrabimus.*

V. C. 734. *Armeniam cum exercitu* ingreſſus regnum Tigrani reſtituit, ac pro tribunali diadema impoſuit, ex quo coepit ſummum imperium agitare animo. Recepit etiam ſigna M. Craſſo a Parthis adempta. [b])

V. C. 738. Praetor, ſimulque in Galliam cum Auguſto proficiſcitur. (Dio.)

V. C. 739. Rhaetos una cum fratre Druſo ſubigit. (Dio.)

V. C. 741. Conſul collega Quinctilio Varo.

V. C. 742. Pannonios ad obſequium revocat, et negato triumpho honoribus triumphalibus ornatur. (Dio.)

V. C. 743. Iubetur repudiare Vipſaniam Agrippinam, et Iuliam Auguſti filiam, et M. Agrippae viduam ducere. Dalmatas ac Pannonios denuo infeſtat. (Dio.)

V. C. 745. Fratris Druſi in Germania exſtincti corpus Romam refert. Ob victos Dalmatas, ac Pannonios ovans urbem intrat. (Dio.)

V. C. 746. in Germanos movet ducto ſecum C. Caeſare. Rebus compoſitis imperator dicitur, et triumphus decernitur, conſulque iterum deſignatur. (Dio.)

V. C. 747. Conſul II. de Germanis triumphat. Denuo ad bellum Germanicum exit. (Dio.)

V. C. 748. Auguſtus, quo Caji et Lucii Caeſſ. inſolentiam reprimeret, Tiberio trib. poteſtatem in quinquennium confert. [c]) Rhodum recedit praetenta laborum requie, et ſtudiorum amore. Alii iſtud conſilii captum taedio uxoris, alii, ne praeſens Cajo et Lucio obſtare videretur, credidere. Poſteriorem cauſam ipſe ſerius confeſſus eſt. [d]) Vitam in inſula popularem ac civilem egit, ſemel tantum trib. poteſtatis jure exercito, quod factum narrat Suetonius. [e])

V. C, 753. Exeunte trib. poteſtatis quinquennio reditum Romam deſiderat, ſed quia reluctante Auguſto diſceſsit, non impetrat. Subſtitit igitur Rhodi quaſi legatus ab Auguſto, ſed abditus in agris mediterraneis, et depoſito patrio habitu ad pallium, et crepidas redactus, atque indies contemptior, praecipue cum Cajus Caeſar tum in Orientem profectus, cui apud Samum occurrerat, ſibi alienior eſſet compertus. [f])

V. C. 755. Poſt octennii ſeceſſum deprecante Livia, et permittente Cajo Caeſ. reſtituitur patriae, ea tamen lege, ne quam partem reip. attingeret. [g]) Per-

a) Cap. 7. b) Dio, Sueton. c. 9. c) Dio, Suet. c. 9. d) Suet. c. 10. 11. e) cap. 11. f) Suet. c. 12. 13. g) Suet. c. 14. 15.

peram ſcribit Dio, Tiberium Romam rediviſſe nonniſi mortuis Cajo et Lucio Caeſſ. [a])

V. C. 757. Ad hunc usque annum Tiberii tituli fuere: TI. CLAVDIVS NERO. Ergo ad annum aliquem priorem pertinet numus Gadibus Baeticae ſignatus:

NERO. *Caput Tiberii nudum.*
TI. CLAVDIVS. *Simpulum.* (Florez tab. XXVII. n. 2.)

Verum eodem hoc anno mortuo Cajo Caeſare Auguſtus V. Kal. Iul. Tiberium, et una Agrippam poſtumum adoptavit, juſſo tamen antea Tiberio adoptare Germanicum fratris Druſi filium. [b]) Translatus ergo in familiam Iuliam deinceps dictus eſt TIBERIVS CAESAR, et quoniam ex familia Claudia exſertus fuit, more recepto CLAVDIANVS vocabatur, quo titulo uſus eſt in dedicatione aedium Caſtorum. [c])

Eodem tempore data Tiberio trib. poteſtas in decennium. Fuit ergo anno

V. C. 757 P. X. 4.
TR. P. VI. COS. II. PONT. IMP.

Addendi enim quinque trib. poteſtatis anni, quam eum obiviſſe diximus ab anno V. C. 748 usque 753. Nam a poſteriore hoc anno usque ad praeſentem 757 cum Rhodi, tum Romae vitam omnino privatam egit. Profectus ſubinde ad bellum Germanicum [d]) ineunte hyeme Romam revertitur. [e])

Numi hujus anni inſcripti: TI. CAESAR. AVGVSTI. F. COS. II. TR. POT. VI. AVGVR. PONT. IMP. III. unius Goltzii fide nituntur, ex quo has quisquilias hauſere Mediobarbus, et Morellius.

V. C. 758 P. X. 5.
TR. P. VI. VII. COS. II. PONT. IMP.

Tiberius bellum adverſus Germanos reſumit.

Numus, qui a Mediobarbo ad hunc annum citatur, eſt Goltzianus.

V. C. 759 P. X. 6.
TR. P. VII. VIII. COS. II. PONT. IMP.

Ad Viſurgim, et Albim penetrat, atque inde *imperator* dicitur. [f]) Avocatur ad bellum Pannonicum, et Illyricum, quod graviſsimum omnium externorum bellorum poſt Punica, et triennio geſtum refert Suetonius. [g])

V. C. 760 P. X. 7.
TR. P. VIII. IX. COS. II. PONT. IMP.

Tiberio Germanicus cum novo exercitu auxilio mittitur. (Dio.)

V. C. 761 P. X. 8.
TR. P. IX. X. COS. II. PONT. IMP.

Bellum Illyricum a Tiberio, et Germanico finitur. (Dio.)

---

a) L. LV. c. 11. b) Suet. c. 15. Velleius L. II. c. 102. 103. c) Dio L. LV. § 27. d) Dio. e) Velleius L. II. c. 104. 105. f) Dio. g) Cap. 16.

V. C. 762 P. X. 9.
TR. P. X. XI. COS. II. PONT. IMP.

Exeunte hyeme revertitur Tiberius, et magnis honoribus accipitur, quorum partem a ſenatu decretam Auguſtus inhibet. [a]) Germanicus apud exercitum relictus novo bello cum Dalmatis implicatur. (Dio.)

V. C. 763. P. X. 10.
TR. P. XI. XII. COS. II. PONT. IMP. V.

Bellum Dalmaticum una cum Germanico aegre conficit. Ex eo uterque dictus *imperator*. (Dio.) Ad expiandam Vari cladem in Germaniam mittitur. Ex hoc caſu decretus illi triumphus differtur.

Hoc demum anno incipiunt certi Tiberii numi:

TI. CAESAR. AVGVSTI. F. IMPERAT. V. *Caput nudum.*
PONTIFEX. TRIBVN. POTESTATE. XII. *in medio:* S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem epigraphe. Caput laureatum, ut ait Vaillantius.
CERES. S. C. *Dea ſedens d. ſpicas, ſ. facem.* AE. I. (Morelli, Vaill.)

TI. CAESAR. AVGVSTI. F. IMPERATOR. V. *Caput Tiberii nudum.*
Sine epigraphe. Templum multis columnis ac ſtatuis conſpicuum, inter quod figura ſedens d. pateram, ſ. cornucopiae, epiſtylio inſcriptum: S. P. Q. R. AE. max. mod. (Morelli Impp. de Camps numi max. mod. Beger Theſ. Br. T. III. p. 87.)

Magna, ut vides, nomina hunc numum adprobavere, verum ſunt non pauca, quae eum mihi ſuſpectum reddunt, et quidem forma maximi moduli ab hac aetate ſaltem in numis Romanis aliena, tum et caput hujus formae numo inſertum, quod ante Caligulam rariſsimum, ut dixeram in numis Auguſti. Sane nullum novi Tiberii numum ſincerum, niſi II. formae, qui commatis R. ſit, et ejus Auguſti caput offerret, ac novi praeterea, quoniam numi majoris formae cum capite Tiberii avide expetuntur, multos fraudis ignaros obtruſis numis ſimilibus turpiter fuiſſe deceptos. Eſt idem numus in muſeo Caeſareo, ſed haud dubie falſus, ex quo patet, impoſtorum artem in fingendis id genus numis ſeſe exercuiſſe. Supra in numis D. Auguſti pag. 126 numum protuli cum eadem plane averſa, ſed quem ipſum quoque ſpurium ſuſpicabar. Veriſimile videtur, falſarios formam templi cepiſſe ex numo Tiberii, quem dabimus ad annum V. C. 787.

V. C. 764 P. X. 11.
TR. P. XII. XIII. COS. PONT. IMP.

Tiberius et Germanicus conſtitutis in Germania rebus Romam redeunt. (Dio.)

a) Dio, Suet. c. 17.

V. C. 765 P. X. 12.
TR. P. XIII. XIV. COS. II. PONT.
IMP.

Tiberius de Pannoniis Dalmatisque triumphat die XVI. Ianuarii. [a]) Auguſtus Germanicum ſenatui, ſenatum Tiberio commendat. (Dio.)

V. C. 766 P. X. 13.
TR. P. XIV. XV. COS. II. PONT.
IMP.

Lex lata a conſulibus, uti Tiberius provincias communiter cum Auguſto adminiſtraret. Auguſtus Tiberio iterum trib. poteſtatem confert. [b])

TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XV. *Caput nudum.*
CAESAR. AVGVSTVS. DIVI. F. PATER. PATRIAE. *Caput Auguſti laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem epigraphe. Tiberius in quadrigis triumphalibus d. ramum, ſ. ſceptrum cum aquila.
Eadem averſa. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Exhibet hic numus triumphum Tiberii de Pannoniis, ac Dalmatis, quem ei decretum ad annum V. C. 763 diximus. De eo Velleius: [c]) *In urbem reverſus jam pridem debitum, ſed continuatione bellorum dilatum ex Pannoniis Dalmatisque triumphum egit.* Idem narrat Suetonius. [d]) Auctores veteres deſinite non ediſſerunt, ſitne triumphus hic actus anno hoc, vel praecedente. Recentiores praecedentem malunt, numi praeſentem, nam trib. poteſtatem XV. numis his inſcriptam Tiberius nonniſi menſe Iulio anni praeſentis auſpicatus eſt. Ceterum potuit hujus triumphi memoria in numis ſerius ſignatis renovari, ut certe in numis anni ſequentis renovata eſt.

V. C. 767 P. X. 14
TR. P. XV. XVI. COS. II. PONT.
IMP.

Tiberius ab Auguſto in Illyricum ad res ibi conſtituendas miſſus, mox a Livia propter Auguſti gravem valetudinem revocatus apud Nolam Campaniae patrem adhuc ſpirantem reperit. (Velleius L. II. c. 123. Suet. c. 21.) Is paullo poſt die XIX. Auguſti moritur. (Dio.)

Eodem anno ex a. d. XIV. Kal. Sept.
AVGVSTVS.
TR. P. XVI. COS. II. PONT.
IMP. VII.
Sex. Pompeio, Sex. Appuleio cos.

Auguſto vita functo, necdum vulgata ejus morte Agrippam Poſtumum in Planaſia exulem rerum novarum metu interimi jubet, [e]) ac mox Iuliam Auguſti filiam Rhegio a patre incluſam, ſuamque uxorem inedia conficit. [f]) Patrem publice ſepelit, et inter divos refert. Exercitus fiducia mortis in ſeditionem verſos ad pacem revocat, Germanicos per Germanicum, Pannonium miſſo filio Druſo.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laur.*

---

a) Faſti Verrii p. 14. b) Dio, Suet. in Tib. c. 21. c) L. II. c. 121. d) Cap. 20.
e) Tacit. Ann. L. I. c. 6. Suet. c. 22. f) Tacit. Ann. I. c. 53.

IMP. VII. TR. POT. XVI. *Imperator in quadrigis triumphalibus ſ. ſceptrum cum aquila, d. ramum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Renovatur hoc typo memoria triumphi ante biennium a Tiberio acti.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. *Caput nudum.*

CLEMENTIAE. S. C. *Clypeus, cui inſculptum adverſum caput Clementiae.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

MODERATIONI. S. C. *Clypeus, cui inſculptum adverſum caput Moderationis.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Bini hi numi intra quinque primos Tiberii Aug. annos ſignati ſunt docente titulo IMP. VII., nam certo ex numis conſtat, Tiberium ſaltem V. C. 772 ſe ſcripſiſſe IMP. VIII. Affectabat autem principio imperii *Clementiam*, et *Moderationem* nondum certo rerum ſuarum ſtatu, ac cauſa Germanici anxius, quem propter res geſtas, et populi ſummum ſtudium et idoneum principatui, et paratum ſucceſſorem metuebat. a) Igitur exemplo I. Caeſaris, quem Suetonius ſcribit, b) *MODERATIONEM, CLEMENTIAMque tum in adminiſtratione, tum in victoria belli civilis admirabilem exhibuiſſe*, neceſſe duxit, principio imperii ad ſtabiliendas res ſuas arceſſere virtutes ab animo ſuo, quod exitus docuit, nimio alienas. Sane multo adhuc ſerius Tiberii gratia ara *Clementiae* S. C. decreta fuit. c) Similes numi etiam ſerius ſignati ſunt, quod ex addito IMP. VIII. patet. Averſa numi prioris nova non eſt. Exſtat enim eadem, ſeu inſcriptionem ſpectes, ſeu typum, in denario Paulli Lepidi gentis Aemiliae.

V. C. 768 P. X. 15.
TR. P. XVI. XVII. COS. II. IMP. VII.
Druſo Caeſ. C. Norbano Flacco cos.
Incipit
PONTIFEX MAXIMVS.

Germanicus Cattos impetit, et *imperator* a Tiberio dicitur. d) Arminium perſequitur, et caeſis Vari militibus inferias mittit. e)

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

IMP. VII. TR. POT. XVII. *Imperator in quadrigis triumphalibus d. lauri ramum, ſ. ſceptrum cum aquila.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Poſtremus hic numus eſt, qui Tiberii de Pannoniis triumphum ante tres annos actum jactat, eſtque rarus cum hac trib. poteſtate.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

PONTIF. MAXIM. *Mulier ſedens d. haſtam, ſ. ramum.* AV. AR.

Pontificatum maximum Tiberius non ſtatim ab adito imperio ſuſcepit, ſed anno ſequente VI. idus Martias. Docet iſtud inſigne marmor Gruterianum, cujus poſtrema verba ſunt: f) VI. IDVS.

a) Dio L. LVII. § 13. b) in Iul. cap. 75. c) Tacit. Ann. IV. 74. d) Tacit. Ann. I. 58. e) Tacit. f) Pag. 228. n. 8.

MARTIAS. QVIA. HAC. TI. CAES. PONT. MAX. FELICISSIME. CREATVS. EST. Faſti Verrii ipſos etiam conſules Druſum et Norbanum, qui fuerunt hujus anni, addunt. [a])

Hos numos hoc loco recenſeo, non quod praeſente tantum anno ſignati ſunt, ſed quoniam primi pontificatum maximum memorant. Quin jure inter numos Tiberii vagos collocandi ſunt; nam inde ab hoc anno usque ad ejus mortem denarii aurei, et argentei (de quinariis aureis non loquor) praeter hos cum capite Tiberii ſignati non ſunt, ſi nonnullos conſecrati Auguſti demas. Vnde rationem in promptu habemus, cur numi cum hoc typo tanta hodiedum copia ſuppetant. In ſolo Florentino M. Ducis muſeo duos et triginta ejusdem exempli aureos reperi. Magnus etiam eorum numerus fuit in Caeſareo. Excluſo omni alio typo debebat horum numerus annorum XXII. ſpatio immenſum augeri. Quare inde ab hoc anno potes denarios Tiberii aureos vel argenteos perinde raros, ac obvios dicere; iſtud, quia cum hac epigraphe, et typo ingens eorum vis ſupereſt, illud, quia cum alio typo vix alii exſtant. Immota haec monetae Tiberianae lex plane ex Tiberii ingenio fuit nihil immutare cupientis, nimirum, ut ait Tacitus: [b]) *cauſae variae traduntur* (imperiorum in provinciis continuatorum) *alii taedio novae curae, ſemel placita pro aeternis ſervaviſſe.* Eadem conſtantia obſervatur in quinariis aureis typo perpetuo Victoriae ſedentis. Major in aeneis varietas, ſed novimus etiam, monetam auream, et argenteam ad imperatorem, aeneam ad ſenatum pertinuiſſe.

Mulierem ſedentem partis averſae ſunt, qui Iuliam matrem exiſtiment. Non credo, Tiberium, qui publicis matris honoribus palam ſemper eſt adverſatus, voluiſſe ſibi matrem in moneta ſua ſociari. Ad haec quid addita *pontificis maximi* epigraphe ad Iuliam? Verius igitur eſt ſymbolica pontificatus ejus imago, quae ramum luſtralem ejus muneris attributum manu praefert.

Numum hunc reſtituit Trajanus.

* * *

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XVII. *Victoria globo inſidens lauream aptat.* Quin. AV.

Haec quinariorum aureorum ratio jam coepit ſub Auguſto, et per totum Tiberii imperium porrigitur.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. IMP. VII. *Caput nudum.*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XVII. S. C. *Mulier capite velato ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

De ſigno averſae, quo haud dubie Iulia mater proponitur, actum ſupra in ejus numis.

* * *

Commemorandus hic numus alius inſignis, etſi commatis peregrini.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. P. M. *Caput nudum.*

DIVVS. AVG. IMPER. OCTAVIA. *Ca-*

a) Foggini p. 28. b) Ann. I. 80.

pita adverſa, Auguſti, cui ſuperne imminet aſtrum ſolis, et Octaviae, ſupra quam lunula. AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Egregium hoc numisma jam ſupra in numis Octaviae ſororis Auguſti deſcripſi, et explicavi. Cum in eo Tiberius dicatur P. M. et IMP. VII., pontificatum autem maximum ſuſceperit anno praeſente, et V. C. 775 deſiverit titulus IMP. VII., neceſſe eſt, eum intra hos annos ſignatum.

V. C. 769 P. X. 16.
TR. P. XVII. XVIII. COS. II. P. M. IMP. VII.
T. Statilio Tauro, L. Scribonio Libone cos.

Germanicus in Cheruſcos profectus Arminium gravi praelio ſuperat. a) Aquilam, et ſigna a Varo amiſſa recuperat. b)

Vnicum numum, qui hujus ſit anni, eumque aeneum II. formae profert Morellius inſcriptum: PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XVIII. S. C. ſine mentione muſei.

V. C. 770 P. X. 17.
TR. P. XVIII. XIX. COS. II. DES. III. P. M. IMP. VII.
C. Caelio Rufo, L. Pomponio Flacco cos.

Tiberius conſul III. deſignatur. c) Germanicus per ſpeciem honoris ab exercitu avocatur, et VII. Kal. Iun. de Cheruſcis, Cattis, Angrivariis triumphat. d) Exeunte anno Tiberii juſſu ad componendas Orientis res in Syriam proficiſcitur. Archelaus Cappadociae rex, quod Tiberium Rhodi agentem neglexerat, Romam evocatur, et praeſens in ſenatu fictorum criminum accuſatur; at is longa aetate invalidus antè ſententiam ſeu naturali, ſeu advocata morte obit. Ejus regnum in provinciam redigitur. e) Duodecim Aſiae urbes nocturno terrae motu collabuntur, et Tiberii liberalitate recreantur. f) Tacfarinas Numida bellum in Africa ſuſcitat, vinciturque a Furio Camillo. g)

Numum aeneum II. formae a Morellio deſcriptum reperio, qui ad annum praeſentem eſt vocandus, in cujus averſa: PONTIF. MAXIM. TRIB. POT. XVIII. COS. DES. S. C., ſed muſeum rurſus non citat, neque hunc numum alibi reperi.

V. C. 771 P. X. 18.
TR. P. XIX. XX. COS. III. P. M. IMP. VII.
Tiberio Aug. III. Germanico Caeſ. II. cos.

Germanicus Zenonem Polemonis filium populari Artaxiae nomine Armeniae regem nominat. Cappadociae, et Commagene in provinciam per Germanicum redactis magiſtratus Romanos praeficit. h)

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
TR. POT. XX. *Victoria globo inſidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

a) Tacit. Ann. II. 17. b) ibid. c. 25. 41. c) Tac. Ann. II. 42. d) ibid. c. 41. e) ibid. c. 42. f) ibid. c. 47. Dio. g) Tac. Ann. II. 52. h) Tac. Ann. II. 56. Suet. in Calig. c. 1.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VII. *Caput nudum.*
PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XX. *in medio* S. C. AE. II. (Morelli.)

V. C. 772 P. X. 19.
TR. P. XX. XXI. COS. III. P. M. IMP. VII.
M. Iunio Silano, L. Norbano Flacco cos.

Germanico et Druſo ob conſtitutas in Oriente, et Germania res ovatio decernitur. a) Tiberius Rhaſcuporidem Thraciae regem caeſi Cotyos ex fratre nepotis reum fraude aggreſſus Romam allicit, mox Alexandriae necandum curat. Germanicus apud Epidaphnen juxta Antiochiam artibus Cn. Piſonis Syriae praefecti, ejusque uxoris Plancinae exſtinguitur. b)

Aeneum II. formae Morellius ex muſeo regis Galliarum recitat, in cujus parte averſa: PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XXI. *Caduceus intra duplex cornucopiae.* (Tab. VIII. n. 3.) In hujus numi praeconio repugnat titulus IMP. VIII. pro VII., ut mox patebit ex numis anni 774.

V. C. 773 P. X. 20.
TR. P. XXI. XXII. COS. III. DES. IV. P. M. IMP. VII.
M. Valerio Meſſalla, M. Aurelio Cotta cos.

Agrippina cum mariti Germanici cineribus urbem intrat. Cn. Piſo ejus mortis reus actus ſententiam voluntaria morte praevertit. Tacſarinas bellum in Africa renovat, geritque varia fortuna. c)

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
TR. POT. XXII. *Victoria globo inſidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)
TI. CAESAR. DIVI. AVGVSTI. F. AVGVSTVS. *Caput laur.*
PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VII. TR. POT. XXII. *Caduceus inter duplex cornucopiae.* AE. II.

Numus hic eſt integerrimus in muſeo Caeſareo, cujus adſerti rationem mox dabimus ad annum ſequentem.

V. C. 774 P. X. 21.
TR. P. XXII. XXIII. COS. IV. P. M IMP. VIII.
Tiberio Aug. IV. Druſo Caeſ. II. cos.

Tiberius conſul IV. cum filio Druſo conſule II. Per hunc annum abſens ipſe in Campania fuit. Iulius Florus, qui Treviros, Iulius Sacrovir, qui Aeduos ſolicitaverant, immiſſo exercitu opprimuntur. d) Iunio Blaeſo proconſulatus Africae, et bellum adverſus Tacſarinatem mandatur. e)

Aeneum II. formae exhibet Morellius, in cujus parte averſa legitur: PONT. MAXIM. COS. IIII. IMP. VIII. TR. POT. XXIII. *Caduceus inter duplex cornucopiae.* (Tab. VIII. n. 5.)

Quo anno Tiberius IMP*eratoris* VIII. titulum ſumpſerit, inter ſcriptores modernos controverſum, cujus diſſenſus

a) Tac. Ann. II. 64. b) Tac. Ann. II. Dio. c) Tac. Ann. III. d) Tacit. Ann. III. 40. e) Tacit. Ann. III. c 35.

cauſa ab iniqua numorum lectione petenda. Mediobarbus ejus tituli exordium jam ad annum V. C. 769 refert. Et juvabat hanc ſententiam cauſa veriſimilis; nam eodem anno Tiberium a milite in loco praelii adverſus Arminium duce Germanico commiſsi ſalutatum imperatorem docuit Tacitus. [a]) At non uſum Tiberium delato hoc honore, et haud dubie per invidiam Germanici, probant numi annorum proxime ſequentium, in quibus adhuc IMP. VII. compellatur, et a Mediobarbo ipſo citati, quo magis ejus viri negligentia reprehenſionem meretur.

Morellius in numis Tiberii Tab. VIII. n. 2. numum ex muſeo regis Galliarum cum hac epigraphe ſiſtit:

PONT. MAX. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XX., vi cujus teſtimonii Tiberius fuiſſet IMP. VIII. jam V. C. 771, vel ſaltem 772, in quos annos cadit Tiberii conſulatus III., et ejus trib. poteſtas XX.

Idem hic numus ſic temere deſcriptus aliis duobus eadem tabula continuo ſequentibus peſtifer exſtitit, quorum haec proponitur epigraphe:

Num. 3. PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XXI.

Num. 4. PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VIII. TR. POT. XXII.

Non ſine certa ratione adſero, errorem numi I. illuxiſſe in duos proxime ſequentes. Nam facile ex ipſis iconiſmis apparet, antea in iis pro IMP. VIII. ſculptum fuiſſe, ut oportuit, IMP. VII., ſed ſubinde numerum VII. in VIII. perperam correctum, quod ex nigriore harum notarum in tabula aenea colore manifeſte deprehenditur. Nimirum ſive ipſe Morellius, ſive, qui in hanc tabulam commentatus eſt, Havercampus, cum in numo I. viderent conjunctum IMP. VIII. cum TR. POT. XX., tanto magis VIII. imperatorii honoris numerum ad ſequentes trib. poteſtates valere cenſuerunt, atque adeo re non ſatis mature diſcuſſa nimium ſeduli ex numi primi ſcabie, quae tollenda potius fuit, reliquos contaminavere.

Eundem numum, flagitioſum nempe ducem, ſecutus ipſe, cum catalogum muſei Caeſarei conficerem, quoniam Morellio tot ab adcuratione praeconiis celebrato, qui numum ipſe vidit, et delineavit, omnem fidem habebam, quam hodie in hoc ejus Impp. opere non raro ambiguam, et fallacem reperio, IMP. VIII. titulum pariter ad trib. poteſtatem XX. adfixi, et mox in numis binis ejusdem muſei non ſatis integris ſecundum exemplar Morellianum num. 3 propoſitum legendum cenſui IMP. VIII. TR. POT. XXI. [b]) Serius numum ejus generis integerrimum, quem ad annum V. C. 773 propoſui, nactus ſum, qui horum numorum epigraphen tam ambigue ſaepe propoſitam plene ſtabilit inſcriptus:

PONT. MAXIM. COS. III. IMP. VII. TR. POT. XXII.

atque hoc modo idem quoque deſcribitur a Goltzio, [c]) in muſeo C. de Pfau, et Theupoli.

At hoc demum anno Tiberium dictum IMP. VIII., evincit epigramma pontis Ariminenſis, in quo is dicitur TRIB.

a) Ann. II. 18. b) Part. II. p. 95. c) Num. Tiberii tab. VIII. n. 1.

POTEST. XXII. COS. III. IMP. VIII. [a]) quae quidem notae omnes ad anni hujus partem priorem pertinent.

Ad numos Tiberii aeneos, quos hoc anno, et praecedentibus proximis deſcripſi, quique pro typo habent duplex cornucopiae cum caduceo, obſervandum merito, notam S. C. praeter monetae aeneae morem perpetuo abeſſe, atque idem obſervo etiam in aeneis cum eodem typo numis Veſpaſiani ad annum V. C. 827, et Domitiani ad V. C. 826, ut adeo, quoniam ſoli id genus numi ea carent, neceſſe ſit, certam aliquam cauſam ſubeſſe. Eam ab ipſo typo petendam exiſtimo, nimirum quod cornucopiae, et caduceus, utpote ſenatus populique ſymbola, ſenatus mentionem ſupplent. Illa autem inſignia utrique huic ordini eſſe propria, docet vetus gemma, quam propoſuit Wildius, [b]) in qua expreſſum cornucopiae, et caduceus, ſcripto juxta: SEN. POP. QVE. ROM. Ex ſimili cauſa in obviis Caligulae numis cum epigraphe: S. P. Q. R. P. P. OB. CIVES. SERVATOS, ſuppreſſum eſt S. C., quia ſenatus auctoritas jam in inſcriptione indicatur.

V. C. 775 P. X. 22.
TR. P. XXIII. XXIV. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
D. Haterio Agrippa, C. Sulpicio Galba cos.

Druſo filio trib. poteſtatem confert. [c]) Aſylorum per Aſiam licentiam coercet. [d]) Iunio Blaeſo re adverſus Tacfarinatem bene geſta inſignia triumphi, et quod poſtremo tunc factum, *imperatoris* titulum confert. [e])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. IMP. VIII. *Caput nudum.*

PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXIIII. *in medio* S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. *in medio* S. C.

CIVITATIBVS. ASIAE. RESTITVTIS. *Imperator togatus capite laureato ſedens pedibus ſcabello fultis d. pateram, ſ. haſtam.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Reſtitutus etiam a Tito.

Numus tam fabrica, quam argumento inſignis. Ad annum V. C. 770 ex Tacito docuimus, XII. Aſiae urbes terrae motu ingente adflictas Tiberii liberalitate ſurrexiſſe. Id beneficium copioſi auctores alii depraedicant, quorum verba citat Schlegelius hujus numi interpres. [f]) Quod ad urbium numerum attinet, cum Tacito conſentit Plinius. [g]) Enumerat ille Sardianos, Magnetes a Sipylo, Temnios, Philadelphenos, Aegeatas, Apollonienſes, Moſtenos, Hyrcanos, Hierocaeſaream, Myrinam, Cymen, Tmolum, alii XIII. XIV. XV. enumerant, complexi nimirum urbes, quae aliis ſubinde annis eodem fato procumbentes beneficam Tiberii manum ſenſere, quod accidiſſe Cibyrae Phrygiae, et Aegis Achaiae ad annum V. C. 776 refert Tacitus. Revera praecla-

a) Grut. p. 160. 2. b) Gemm. ſel. num. 92. c) Tac. Ann. III. 56. d) ibid. c. 60. e) ibid. c. 72. 74. f) Morelli Impp. T. I. p. 578. g) L. II. § 86.

rum illud marmor, quod exeunte ſaeculo ſuperiore apud Puteolos effoſſum eſt, Caeſari Tiberio dicatum, XIV. figuras muliebres exhibet cum ſubſcriptis urbium totidem Aſiaticarum nominibus, quae eadem ſunt cum iis, quae memorat Tacitus, additis praeterea Epheſo, et Cibyra.

Ad explicandam averſae imaginem commemorandum omnino Phlegontis *Tralliani* teſtimonium, [a]) qui ex Apollonio refert, Tiberii aetate complures, et illuſtres urbes terraemotu everſas, quas ſubinde imperator propriis ſumptibus refecit, pro quo beneficio coloſſus ei dedicatus Romae in foro juxta aedem Veneris, adſtitutis urbium ſingularum ſimulacris. Quod diſertis verbis enarrat Phlegon, illud ipſum in citato marmore Puteolano oculis videmus, quod haud dubie ſecundum exemplar Romanum ſcalptum fuerit, et ad depraedicandam Tiberii liberalitatem Puteolis dedicatum. Coloſſeum autem illud memoratum Phlegonti ſimulacrum haud dubium videtur fuiſſe eodem cultu, quo in praeſente numo Tiberius proponitur. Nihil huc confert marmor Puteolanum, cujus tantum baſis ſupereſt, ſigno, quod ei imminuiſſe veriſimile eſt, temporum injuria deperdito. De hujus monumenti Puteolani forma, et erudito argumento qui plura noſſe cupiet, adeat prolixam de eo Laurentii Gronovii diſſertationem inſertam Tomo VII. Theſauri antiquitatum Gronovii, et Belleyum. [b])

Simulacro ipſi, ut illud offert numus, nihil pro praeſente, et manifeſto numine deeſt. Adſunt patera, haſta, ſcabellum. Ergo cum ajunt Tacitus, ac Suetonius, Tiberium honores divinos averſatum, id forte ſub ejus principatus initio, et necdum ſatis firmo imperio verſum fuerit, ſerius magnificentius de ſe ſenſerit, aut ſaltem, ut nunquam cultum coeleſtem a ſuis exegerit, ita non obſtiterit, ſi habebatur, perinde atque idem ille Auguſti nomen non uſurpabat, audiens tamen, aut ſcriptum legens ferebat. [c]) Sane anno ſequente permiſit ſibi, ac matri templum apud Smyrnam dedicari, matrem vero omni deae cultu propoſitam vidimus ſupra in ejus Auguſtae numis.

Videtur coloſſus hic Tiberianus hoc demum anno finitus, et dedicatus, ac ſubinde numis inſertus. Video tamen apud Belleyum, [d]) Mediobarbum, et in aliis catalogis memorari trib. poteſtatem XXI. numis ſimilis argumenti inſcriptam, unde ſequeretur, monumentum illud biennio poſt eam calamitatem dedicatum. In catalogo muſei Caeſarei typographi lapſu ſcriptum legitur TR. POT. XXIII.

* * *

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII., *in medio:* S. C.
DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *Auguſtus capite radiato ſedens d. extenta ramum, ſ. haſtam, juxta ara, vel menſa.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

---

a) de reb. mirab. c. 13. b) B. L. T. XXIV. p. 128. c) Dio L. LVII. § 8. d) l. c. p. 129.

Tacitus in actis hujus anni: a) *Sub idem tempus Iuliae Auguſtae valetudo atrox neceſſitudinem principi fecit feſtinati in urbem reditus, ſincera adhuc inter matrem filiumque concordia, ſive occultis odiis; neque enim multo ante, cum haud procul theatro Marcelli effigiem D. Auguſto Iulia dicaret, Tiberii nomen ſuo poſtſcripſerat.* En annum numi per tribunatum XXIIII. praeclare cum anno Taciti conſpirantem, quo dubitari nequit, effigiem numi eſſe eandem cum illa, quam Tacitus memorat. At exſtat teſtimonium aliud priore praeſtantius. Legitur in Faſtis Verrii ad diem XXIV. Aprilis: SIG. DIVO. AVGVSTO. PATRI. AD. THEATRVM. MAR - - - IVLIA. AVGVSTA. ET. TI. AVGVSTVS. DEDICARVNT. Ex numo, et Tacito habemus annum, quo dedicatio haec peracta, epigramma ipſum menſis diem, nempe XXIIII. Aprilis adſignat, praeterea eandem offert in verbis formulam, quam numus, et confirmat, quod refert Tacitus, Iuliam Tiberii nomen ſuo poſtſcribere auſam, denique gravem Iuliae valetudinem nonnili poſt hunc diem potuiſſe ingruere.

Huic numo ſociandus alter cum capite Agrippae eodem hoc anno cuſus, quem dedimus ſupra in ejus numis.

* * *

Succedunt numi in Iuliae Aug. honorem ſignati:

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII., *in medio:* S. C.

S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. *Carpentum a binis mulis tractum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Similis adverſa.

IVSTITIA. *Caput muliebre.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

SALVS. AVGVSTA. *Caput muliebre crinibus retro in nodum ligatis.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Tres hos numos jam explicavimus in numis Liviae.

V. C. 776 P. X. 23.

TR. P. XXIV. XXV. COS. IV. P. M. IMP. VIII.

C. Aſinio Pollione, C. Antiſtio Vetere cos.

Druſus Ti. filius uxoris Liviae, et Sejani conſpiratione veneno e medio tollitur. b) Tiberius Neronem et Druſum Germanici liberos ſenatui commendat. c)

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. XXV. *Victoria globo inſidens lauream aptat.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 777 P. X. 24.

TR. P. XXV. XXVI. COS. IV. P. M. IMP. VIII.

Ser. Corn. Cethego, L. Viſellio Varrone cos.

Tacfarinate in acie caeſo diuturnum in Africa bellum duce P. Dolabella procos. finitur. d)

Similis priori cum TR. POT. XXVI. Quin. AV. (Morelli.)

a) Ann. III. 64.
b) Tacit. Ann. IV. ſub init.
c) ibid. cap. 8.
d) Tacit. Ann. IV. 25.

V. C. 778 P. X. 25.
TR. P. XXVI. XXVII. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
M. Aſinio Agrippa, Coſſo Corn. Lentulo cos.

Cremutius Cordus accuſatus, quod Brutum et Caſsium Romanorum ultimos dixerat, mortem, quam certam praevidit, inedia ultro arceſsit. [a])

Hic annus ut factorum publicorum, ita numorum ſterilis.

V. C. 779 P. X. 26.
TR. P. XXVII. XXVIII. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
C. Calviſio Sabino, Cn. Corn. Lentulo Getulico cos.

Tiberius ſpecie dedicandi templa apud Capuam Iovi, apud Nolam Auguſto in Campaniam abit, urbem nunquam poſthac reviſurus. Alii ferebant extruſum matris impotentia, alii, diſceſsiſſe, ut reconderet voluptates, alii ſuaſu Sejani, ad quem abſente principe cuncta devolvi neceſſe erat. [b])

TI. DIVI. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
TR. POT. XXVIII. *Victoria ſedens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. IMP. VIII. *Caput laureatum.*
PONT. MAX. TR. POT. XXIIX. S. C. *Orbis cum gubernaculo.* AE. II. (Morelli.)

Haec averſa frequenter ſubinde redibit mutato ſolum trib poteſtatis numero. Typus eſt ſymbolicus, indicans *gubernatum* Tiberii auſpiciis terrarum *orbem.*

V. C. 780 P. X. 27.
TR. P. XXVIII. XXIX. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
M. Licinio Craſſo, L. Calpurnio Piſone cos.

Apud Fidenas conlapſum amphitheatrum ſtrage L. millium ſeu obrutorum, ſeu graviter ſauciorum, [c]) ad quem feralem nuncium Tiberius, qui jam Capreis ſe clauſerat, in continentem transit, poteſtatemque omnibus ſui adeundi facit.

Deſunt certi hujus anni numi.

V. C. 781 P. X. 28.
TR. P. XXIX. XXX. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
App. Iunio Silano, Silio Nerva cos.

Friſii commoventur. In urbe caedes inſidiae, calamitates ſuetae. [d])

TR. P. XXX. *typo victoriae ſolito.* Quin. AV. (Morelli.)

V. C. 782 P. X 29.
TR. P. XXX. XXXI. COS. IV. P. M. IMP. VIII.
L. Rubellio Gemino, C. Fuſio Gemino cos.

Iulia Auguſta moritur. Matre remota magis ſurunt Tiberius et Sejanus. [e])

---

a) Tacit. Ann. IV. 34. b) Tac. Ann. IV. 57. c) Tacit. Ann. IV. 62. Suet. c. 40.
d) Tac. Ann. IV. e) Tacit. Suet. Dio.

TR. POT. XXXI. *in ſimilibus* Quinariis AV. (Morelli.)

V. C. 783 P. X. 30.
TR. P. XXXI. XXXII. COS. IV. DES. V. P. M. IMP. VIII.
L. Caſſio Longino, M. Vinicio Quartino cos.

Agrippina Germanici in Pandatariam, ejus filius Nero in Pontiam inſulam per vim ejicitur. [a]) Alter filius Druſus in palatio arcte cuſtoditur. [b])

TR. POT. XXXII. *typo obvio Victoriae.* Quin. AV. vel: *Orbis cum gubernaculo.* AE. II.

V. C. 784 P. X. 31.
TR. P. XXXII. XXXIII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Tiberio Aug. V. L. Aelio Sejano cos.

Nero fame necatur. [c]) Sejanus hoc anno Tiberii in conſulatu conlega affectati non obſcure imperii reus principis artibus irretitur, caeditur, et in ſcalas Gemonias abjicitur. Livia olim Druſi jun. uxor, comperto, ejus et Sejani inſidiis peremptum Druſum, morte ipſa quoque adficitur.

Defectum numorum commatis R. ſuppleant peregrini.

Epigraphe et caput Tiberii.
MVN. AVGVSTA. BILBILIS. TI. CAESARE. V. L. AELIO. SEIANO. *Corona querna, intra quam:* COS. AE. I. (Florez aliique.)

Vix alius exſtat numus peregrinus, in quo par conſulum ſignatum habeatur. Eadem Bilbilis cum ante annos XIII. tertium Tiberio conſulatum gratularetur, conlegam tamen omiſit, etſi is eſſet ipſe Germanicus Tiberii filius; ſcripto tantum in numis: TI. . CAESARE. III. COS. (Florez.) Cauſa igitur fuit adulatio in Sejanum, qui poteſtate aequatus ipſi Tiberio ejus etiam futurus ſucceſſor paſsim ferebatur. Idem Florezius alium numum nactus eſt priori plane ſimilem, ſed in quo verba AELIO. SEIANO extrita ſunt, non fortuito, ſed de induſtria, quod reliquae literae omnes integerrimae perſuadent. Nimirum ut ex faſtis ejus eraſum fuit nomen, ita idem tentavit in hoc numo manus infenſa memoriae ſpurciſsimi hominis. Idem ſuo Bilbilitano numo accidiſſe narrat Havercampus, [d]) atque idem multo ante Montfauconus, [e]) ex quo repetito actu orbis in projectum hominem odium intelligas.

Etiam in binis Caeſarauguſtae numis memoratur TR. POT. XXXIII., in quibus typus eſt: *Imperator togatus ſedens d. pateram, ſ. haſtam,* nimirum ut in numis *civitates Aſiae reſtitutas* praedicantibus ſupra ad annum V. C. 775 deſcriptis, ex quibus adeo Caeſarauguſtani typum mutuati ſunt.

V. C. 785 P. X. 32.
TR. P. XXXIII. XXXIV. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Cn. Domitio Ahenobarbo, M. Furio Camillo cos.

In urbe caedes et maleficia ſolita.

a) Suet. c. 54. b) Tac. Ann. VI. 23. c) Suet. in Tib. c. 54. in Calig. c. 7. Dio L. LVIII. d) ad famil. Morelli in praef. p. 16. e) Diar. Ital. p. 443.

Quinarii AV. et AE. II., ut ſupra ad V. C. 779. (Morelli.)

V. C. 786 P. X. 33.
TR. P. XXXIV. XXXV. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Ser. Sulpicio Galba, L. Corn. Sulla cos.

Druſus Germanici F. fame in palatio exſtinguitur, [a]) mater item Agrippina ſeu morte voluntaria, ſeu ſubtractis alimentis. [b])

Quinarii AV. ſoliti, et AE. II. typo *caducei.* (Morelli.)

V. C. 787 P. X. 34.
TR. P. XXXV. XXXVI. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Paullo Fabio Perſico, L. Vitellio cos.

Vetera in urbe malorum argumenta. [c])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXXVI. *in medio:* S. C. In aliis: TR. POT. XXXVII. *vel* XXXIIX.

Sine epigraphe. Templum multis columnis ac ſtatuis conſpicuum, intra quod figura ſedens d. pateram, ſ. cornucopiae. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Dubium non videtur, templum partis averſae eſſe Auguſti; nam ait Tacitus, [d]) Tiberium templum parentis ſui *a ſe perfectum contemptu ambitionis, an per ſenectutem, non dedicaviſſe.* Perfecit ergo Tiberius hoc templum jam ſenio gravis, qualis revera jam fuit in trib. poteſtate XXXVI. agens nimirum aetatis annum LXXV., et videntur monetarii templum illud dedicationi proximum hoc et ſequentibus annis in numis propoſuiſſe. Accedit, ſimilis architecturae templum conſpici in numo D. Auguſti, quem propoſui in hujus moneta pag. 170.

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXXVI. (*in aliis* XXXVII. *vel* XXXIIX.) *in medio:* S. C.

Sine epigraphe. Quadrigae triumphales nullo inſiſtente. AE. I. (Liebe Gotha p. 276. Muſ. Caeſ.)

Conjecit Schlegelius, [e]) typo currus triumphalis rectore vacui notari triumphum Tiberio decretum quidem, ſed non actum. Iſtud cum contigerit anno V. C. 763, quo Tiberius maeſta ob cladem Varianam civitate meritum ex victa Dalmatia triumphum in aliud tempus conjecit, non dubitavit vir eruditus, praeſentium numorum typo deſtinatum illum, ſed in praeſens omiſſum triumphum demonſtrari. En numi explicatum inde ab annis XXIV. petitum. Haec ſi tenenda ſententia, licebit etiam de numis Auguſti cum ſimili typo vacui rectore currus ab Aquillio, et Durmio IIIviris circa annum V. C. 734 ſignatis adſirmare, iis quadrigis triumphalibus innui Auguſti triumphum ex victa V. C. 721 Dalmatia promeritum, ſed quem propter turbidas M. Antonii res tum omiſit, ut taceam typum ſimilem minime rarum in familiarum numis.

a) Tac. Ann. VI. 23. b) ibid. c. 25. c) Tacit. Dio. d) Ann. VI. 45. e) ad Morelli Impp. p. 577.

Quod ſi revera hac imagine intelligendus triumphus decretus, ſed omiſſus, malim ejus delati honoris cauſam a tempore praeſenti petere, quod bellorum turbidis vacuum non fuit, ejus vero neglecti cauſam veriſimilem ſuppeditat Tacitus ad V. C. 789, cum ait: [a]) et pro ingenio cujusque quaeſiti decretique in principem honores; quos omiſerit, receperitve, in incerto fuit, ob propinquum vitae finem.

* * *

Sunt etiam cum trib. poteſtate XXXVI. aenei II. formae cum obviis typis *orbis*, *et caducei*, et I. formae *Auguſti conſecrati*.

V. C. 788 P. X. 35.
TR. P. XXXVI. XXXVII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
C. Ceſtio Gallo, M. Servilio Noniano cos.

Tiridates Parthiae, Mithridates Armeniae agente Tiberio praeficiuntur.

Exſtant hujus anni Aenei I. formae typis *Auguſti conſecrati*, vel *templi*, vel *currus triumphalis*, item Aenei II. formae typis *caducei*, et *orbis*, quos annis proximis dedimus.

V. C. 789 P. X. 36.
TR. P. XXXVII. XXXVIII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Sex. Papinio, Q. Plautio cos.

Clitae Tauri accolae rebelles a L. Vitellio Syriae praeſide vincuntur. [b])

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
TR. POT. XXXVIII. *Victoria globo inſidens lauream aptat.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

Adde iterum Aeneos I. formae typis *Auguſti conſecrati*, vel *templi*, vel *quadrigarum triumphalium*, et Aeneos II. typis *orbis* vel *caducei.*

V. C. 790 P. X. 37.
TR. P. XXXVIII. COS. V. P. M. IMP. VIII.
Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino cos.

Tiberius defectus viribus et ſemianimis a C. Caeſare multae veſtis injectu praefocatur XVII. Kal. Apriles aetatis anno LXXVIII. apud Miſenum. [c])

Ejus viri variam indolem, ac mores, copioſe deſcripſere Suetonius, Tacitus, Dio, ſic compendio, et graphice proponit Tacitus: [d]) *Morum quoque tempora illi diverſa; egregium vita famaque, quoad privatus, vel in imperiis ſub Auguſto fuit; occultum ac ſubdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus, ac Druſus ſuperfuere. Idem inter bona, malaque mixtus incolumi matre; inteſtabilis ſaevitia, ſed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve; poſtremo in ſcelera ſimul, ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore, ac metu ſuo tantum ingenio utebatur.*

Inter divos relatus non eſt. Nam cum Caligula primum a ſenatu petiiſſet,

a) Ann. VI. 45. b) Tacit. Ann. VI. 41. c) Tac. Ann. VI. 50. d) Ann. VI. 51.

ut ei omnes Auguſto tributi honores decernerentur, cum hi non eſſent ſtatim decreti, non alia mortuum re, quam publica ſepultura decoravit. [a]) Quare etiam in numo Alexandrino, qui imperante Nerone ſignatus eſt, dicitur tantum ΤΙΒΕΡΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ, eſtque ejus caput laureatum, cum tamen Auguſtus et Claudius in ejusdem aevi numis dicantur ΘΕΟΙ, et caput radiatum offerant.

Vxor I. *Vipſania Agrippina*, M. Agrippae filia, quam eximie dilexit, [b]) verum repudiare juſſus eſt ab Auguſto V. C. 742, ut Iuliam Auguſti F. duceret. Data ſubinde in matrimonium Aſinio Gallo ſola omnium Agrippae liberorum miti obitu exceſsit V. C. 773. [c]) Filium habuit *Druſum*, de quo mox. Numis ipſa caret.

Vxor II. *Iulia* Auguſti ex Scribonia filia; cum qua primo concorditer vixit; mox diſſedit, a patre propter libidines in exilium ejecta, quo tempore maritus Rhodi vixit. [d]) De ea vide plura ſupra in ejus numis. Ex hoc matrimonio natus Aquileiae filius, ſed mortuus infans. [e])

Numi hujus partis anni non exſtant certi, quanquam et huc pertineant numi *trib. poteſtate* XXXVIII. inſcripti, quos deſcripſimus inde ab anno V. C. 787.

Numi reſtitutionum.

Hos dedi in tractatu de numis reſtitutionum.

Numi commatis peregrini.

Graecae urbes liberae non paucae numos cum Tiberii capite ſignarunt, qui patriae mentionem vix omittunt.

Coloniarum numi plus difficultatis pariunt, de quorum patria in compluribus jure dubitatur, ut qui inſcribuntur C. C. I. P. vel, C. I. PA. vel: P. P. D. D. vel: P. S. S. C. quos deſcriptos vide inter numos Carthaginis.

Adde aeneos variae formae cum epigraphe: ROM. ET. AVG., qui ſunt perfrequentes, et de quibus, quorſum pertineant, judicavi in numis Auguſti commatis peregrini.

NOMINA AC TITVLI.

Claudianus, Germanicus.

De nomine *Claudiani* egimus in Annalibus ad V. C. 757. *Germanicus* dictus eſt propter res a Germanico praeclare geſtas. [f]) Claudiani nomen et numi, et marmora hactenus nota ignorant, ut et Germanici nomen numi, ſed habet iſtud marmor apud Gruterum. [g])

Auguſtus.

Auguſti nomen ad Tiberium hereditario jure pertinuit, illud tamen non appetiit,

a) Dio L. LIX. § 3. b) Suet. in Tib. c. 7. c) Tacit. Ann. I. 12, et Ann. III. 19. d) Suet. in Tib. c. 7. e) Suet. l. c. f) Dio L. LVII. § 8. g) pag. 101. 2.

ut diſerte Suetonius: [a]) *ac ne Auguſti quidem nomen, quamvis hereditarium, ullis niſi ad reges et dynaſtas epiſtolis addidit.* Dio, qui primum obiter ſcribit, eum Auguſti nomen non accepiſſe, [b]) paullo poſt apertius in haec verba: [c]) *Auguſti nomen non quidem uſurpabat, audiens tamen, aut ſcriptum legens ferebat.* Quare etiam ferebat, ſe in numis omnibus, et publicis epigrammatis continuo, ex quo imperium adivit, dici Auguſtum.

Pater patriae.

Hoc honoris vocabulo eum perpetuo abſtinuiſſe unanimis eſt ſcriptorum omnium ſententia. Suetonius ait: [d]) *cognomen patris patriae, et civicam in veſtibulo coronam recuſavit*, idque alibi copioſius confirmat. [e]) Idem adſerit Dio binis locis, [f]) et Tacitus: [g]) *Nomen patris patriae a populo ſaepius ingeſtum repudiavit*, idque alibi iterato inculcat. [h]) Hiſtoricorum oraculum confirmant numi omnes, ac marmora, ſi qua ſunt certae fidei. Quare ſatis mirari non poſſum Mediobarbum, qui nullo auctore Tiberium ſtatim mortuo Auguſto *patrem patriae* dictum temere adſerit, idque tanto magis, quod ipſe nullum profert numum eo titulo inſcriptum. Eodem errore Patinus, fors ducem Mediobarbum ſecutus Tiberio numum tribuit inſcriptum ΠΑΤΗΡ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ, [i]) qui per hanc ipſam epigraphen eſt Auguſti, aut alterius, modo non Tiberii.

Pontifex maximus.

Vide, quae de hoc dicta ſunt ad annum V. C. 768.

Imperator.

Imperatoris titulo tanquam praenominis abſtinuit quoque, ut teſtatur Suetonius: [k]) *Praenomen imperatoris - - - recuſavit*, et Dio in eadem verba, [l]) qui et alibi tradit, imperatorem ſe niſi a militibus vocari paſſum non eſſe. [m]) Conſentiunt numi, et marmora, in quibus ejus tituli non ſcribuntur: IMP. TI. CAESAR, ſed ſimpliciter: TI. CAESAR. Valeant ergo numi uni Goltzio comperti cum epigraphe ΑΥΤΟ. ΤΙΒΕΡΙΟΥ. etc.

Imperatorem tamen a victoriis ſe dici ſuſtinuit. Vidimus in annalibus ex numis, Tiberium in trib. poteſtate XII. fuiſſe imperatorem V., atque ſub ipſum imperii aditum imperatorem VII. Reliqui igitur numeri inter victorias praecedentes diſpertiendi, quarum quidem meminere hiſtorici, quin tamen ſemper adderent, ex quibus acclamatus ſit imperator. Tres victorias refert Dio, quas ea acclamatio conſecuta eſt, nimirum ad V. C. 746, 759, 763, reliquas diſsimulat. Velleius Tiberii res bello geſtas, antequam imperio ſolus potiretur, enarrans, ait, eum *ſeptem triumphos meritum, tribus fuiſſe contentum.* [n]) Ex quo apparet, eum ſepties dictum imperatorem ex rebus geſtis, ex quibus ſeptenos triumphos eſt promeritus. At quae fuerint hae victoriae ac

a) Cap. 26. b) L. LVII. § 2. c) ibid. § 8. d) Cap. 26. e) Cap. 67. f) L. LVII. § 8. L. LVIII. § 12. g) Ann. I. 72. h) Ann. II. 87. i) Numi Impp. p. 58. k) Cap. 26. l) L. LVII. § 2. m) ibid. § 8. n) L. II. c. 122.

triumphi hujus tituli feraces, difficile eſt decidere; nam neque ex omnibus victoriis Auguſtus Tiberio triumphum, aut imperatoris titulum decerni eſt paſſus, atque hunc indulſit etiam tum, cum bellum nulla memorabili re patrata finiebatur, ut ſupra ad imperatoris Auguſti titulos obſervavimus. Mediobarbus quidem ſeptemplicem hunc titulum certis annis adſigit, at monumenta, quibus nititur, Goltziana ſunt, atque alia dubiae fidei.

Fuiſſe Tiberium V. C. 747 imperatorem II., colligitur ex marmore Gruteri, [a]) quo is dicitur COS. ITERVM. IMP. ITERVM. *ludos votivos pro reditu Auguſti feciſſe.* Hos ludos Dio peractos docet dicto anno 747, additque, Tiberii tunc in Germania abſentis nomine eos obitos a C. Caeſare. Imperatoris VII. titulum obtinuit Tiberius usque ad annum V. C. 774, quo dici coepit IMP. VIII., ut ſupra ad eundem annum demonſtravi, etſi interea nobiles aliae victoriae intercederent, neque, quoad vixit, eum deinceps iteravit, ut adeo ejus mortui tituli fuerint, quos enarrat marmor Gruteri: [b])

OSSA
TI. CAESARIS. DIVI. AVG. F.
AVG. PONT. MAX.
TR. POT. XXXIIX.
IMP. VIII. COS. V.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - -	
Argentei ſignati in variis Cretae urbibus, et Caeſareae Cappadociae vario modulo - - - - - -	RRR.
Aenei max. mod. commatis R. - - - - - -	O.
I. formae - - - - - - - -	R.
II. formae - - - - - - - -	C.
III. formae - - - - - - - -	O.
Aenei max. mod. commatis peregrini, praecipue coloniarum - - - - - - - -	RR.
I. II. III. formae - - - - - - -	R.
Alexandrini - - - - - - - -	RR.

a) pag. XI. 1. b) pag. 236. 1.

DRVSVS TI. F.

Natus Tiberio, et Vipſania Agrippina non ſatis certo V. C. anno, maturatisque honoribus V. C. 764 quaeſtor, a) 767 conſul deſignatus, ac tum miſſus a Tiberio patre in Pannoniam ejus exercitum regionis exceſſu Auguſti novis rebus ſtudentem ad obſequium revocavit. b) V. C. 768 conſul, 773 ob res Germaniae compoſitas, et Vannium regem Suevis impoſitum ovans urbem intrat. c) V. C. 774 conſul iterum, 775 trib. poteſtatem a patre accipit. d) Neque diu poſt haec ſuperfuit aetate media exſtinctus. Nam Sejani potentiae adverſus ejus etiam os in jurgio verberaverat, e) qui vindictae cupidus, ac jam pridem ejus caedem animo volvens conſilio cum Livia Druſi uxore communicato, quam antea ſibi adulterio obſtrinxerat, V. C. 776 ſui ſecurum veneno e medio tollit. f) Scelus tum propter Sejani metum coopertum, hoc tandem V. C. 784 caeſo vulgatum eſt faciente indicium Apicata Sejani uxore, quae cum ſuos quoque ex hoc liberos paternae calamitati involutos videret, dolore amens miſſo ad Tiberium libello auctores prodidit, ſeque mox ipſam interemit. g) Fuit hic Druſus bello habitus idoneus, at animi fluxioris, et remiſsioris vitae. h) Vili etiam ſanguine gaudebat, i) usque adeo ejus fama vulgata, ut acutiſsimi quique gladii *Druſiani* vocarentur. k) Temulentia, et potandi libidine patrem aequavit, reliquis omnibus rebus inferior habitus. l) Eum publice funeratum dixit Caſsiodorus. m)

In numis tantum dicitur *Druſus Caeſar*, at omnia ejus nomina complectitur marmor apud Chandlerum, n) quod eum vocat ΝΕΡΩΝΑ ΚΛΑΥΔΙΟΝ ΤΙΒΕΡΙΟΥ ΥΙΟΝ ΔΡΟΥΣΟΝ.

Vxor *Livia*, et promiſcue *a veteribus dicta Livilla*, *Caji Caeſaris* vidua, filia Druſi ſenioris, et Antoniae, ſoror Germanici, et Claudii, mulier libidinis extremae, et Sejani adulteriis patens. Particeps caedis mariti re patefacta aliis Tiberii juſſu necata, aliis tradita matri Antoniae, et ab *hac inedia* ad mortem adacta *proditur*. o) In marmore apud Sponium ejus fit mentio: CYRVS. LIVIAE. DRVSI. CAES. MEDICVS, quo nomine Sponius parum conſulte intelligi Liviam Auguſti uxorem credidit. p)

Liberi: *Tiberius*, et N. gemelli, de quibus infra. *Iulia* deſponſata primum Sejano teſte Zonara, ſed eventu caruit propoſitum. Nupta dein V. C. 773 Neroni Germanico filio, q) *hoc caeſo* maritum nacta eſt Rubellium Blandum e-

a) Dio L. LVI. § 25. b) Tac. Ann. I. 14. 24. c) Tac. Ann. III. 19 et XII. 29. d) Tac. Ann. III. 56. e) Tac. Ann. IV. 3. f) Tac. Ann. IV. 3. 8. Dio L. LVII. § 22. Suet. in Tib. c. 62. g) Dio L. LVIII. § 11. h) Suet. in Tib. c. 52. i) Tac. Ann. I. 76. k) Dio L. LVII. § 13. l) Dio ibid. § 14. Plin. H. N. L. XIV. m) in Chron. ad ann. 776. n) Inſcr. ant. p. 52. n. XV. o) Dio L. LVIII. § 11. p) Miſc. p. 142. q) Tacit. Ann. III. 29.

queſtris familiae V. C. 786. [a]) Imperante Claudio occiſa fuit V. C. 796 urgente per aemulationem Meſſalina. [b]) .

Numi:

DRVSVS. CAESAR. TI. F. TR. P. *Caput nudum.*
TI. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. XXV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Vaill.)

Ex inſcripta utriusque Caeſaris trib. poteſtate apparet, numum ſignatum V. C. 776. Ceterum dubitare liceat, an revera in hujus numi averſa notetur tribunatus XXV. Nam etſi ſic legatur in nova Romana Vaillantii editione, in vetere tamen legitur XXXV. Tanto major ſuſpicandi cauſa, quod idem Vaillantius, cum eundem ipſum numum in Tiberii moneta deſcribit, revera legi TR. P. XXXV. adſerit. Quanquam et alium ſic delineatum ſiſtit Morellius:

DRVSVS. CAES TI. AVG. COS. II. P. TR. P. (*ſic omnia.*) *Caput nudum.*
TI. CAES. AVG. P. M. T. P. XXV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Morelli tab. IX. n. 1.)

Editor Morellius muſeum, in quo numus lateat, non citat.

DRVSVS. - - - COS. II. TR. P. IT. *Caput nudum.*
TI. CAES. - - - TR. P. XXXIV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Muſ. Caeſ.)

DRYSVS. C - - AVC. COC. II. R. P. (*omnia ſic*) *Caput nudum.*
TI. CAES. AVC. P - - - RT. XXXV. *Caput Tiberii laur.* AR. (Muſ. Caeſ.)

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. COS. II. TR. POT. *Caput Druſi.*
TI. CAES. AVG. P. M. TR. P. XXXV. *Caput Tiberii.* AV. (Mediobarb.)

DRVSVS. COS. II. R. P. *Caput nudum.*
TI. CAES. AVG. P. M. R. P. XXXV. (*ſic*) *Caput Tiberii laur.* AR. (Morelli tab. IX. n. 3.)

DRVSVS. AVC. COC. II. Q. T. (*ſic*) *Caput nudum.*
TI. CAES. AVG. P. P. TR. P. XXXV. *Caput laureatum.* AR. (Morelli l. c. n. 5.)

Numos hos ſtudioſius deſcripſi propterea, ut tanto luculentius appareat, eos omnes extra urbem ſignatos. Nam primum Tiberius in argentea ſua moneta nunquam hac capitis epigraphe eſt uſus, quae in praeſentibus numis legitur. Deinde non modo deſunt integra vocabula, aut ſaltem eorum primae notae ad efficiendum verum ſenſum, ſed etiam elementa ipſa aut ſunt disjecta, aut minus Latina, aut alia aliis temere ſubſtituta. Ad haec *Patris Patriae* mentio in numo poſtremo quam parum conveniat Tiberio, ſatis ex iis apparet, quae ſupra ad hujus Caeſaris titulos notavimus, niſi forte Morellius ex hoc numo P. P. pro P. M. inique excepit. Veriſimile videtur, numos hos omnes Caeſareae, quae Cappadociae regno paullo ante in provinciam redacto denarios plurimos cum Auguſtorum capite etiam Latine inſcriptos ſignavit, et

a) Tac. Ann. VI. 27. b) Dio L. LX. § 18. Seneca in Octavia v. 944.

aliquoties aureos quoque, cuſos fuiſſe. Quod ſi in hac inſcriptionum perverſitate ſtari poteſt notata in his numis trib. poteſtate XXXIV. XXXV. Tiberii, eorum aetas perquam vicina eſt iis temporibus, quibus detecto Sejani et Livillae crimine pater Tiberius filii Druſi caedem gravisſimis poenis ultum ivit, qua Caeſaris perſpecta voluntate quaecunque ea urbs hinc patris, illinc filii ante novennium mortui imaginem in numis propoſuerit. Atqui et Harduinus fabricam in iis prorſus a Romana abludentem agnovit, dum horum binos *fabricae Hiſpanicae, ac rudis* dicit. a) Pellerinio id genus plures ex Epiro ad-latos teſtatur Belleyus. b)

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. *Caput nudum.*
TI. CAESAR. AVG. F. AVGVSTVS. *Caput laur.* AE. I. vel II.

Hunc numum vix credam in urbe ſignatum, quia nota S. C. in eo deſideratur, et quoniam medius eſt inter aeneam primae, et ſecundae formae monetam commatis R., quod ex eruditorum variis judiciis apparet. Nam Vaillantius eum aeneis I. formae accenſet, c) Morellius II. b) Alibi hic numus non exſtat, et videtur ipſe Morellius picturam ex Vaillantii imagine mutuatus, qui forte, ut ſaepe alias ab eo erratum, coloniae nomen in numo ſcriptum non viderit.

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*
TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIII. *in medio* S. C. AE. II. (Pembrock Part. III. tab. 47.)

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. PONT. TR. POT. II. *in medio:* S. C.
Sine epigraphe. Caduceus inter duplex cornucopiae, quorum ſingulis inſertum caput puerile. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Sunt haec capita Tiberii, et N. gemellorum Druſi filiorum, de quibus infra. Numus hic certo ſignatus eſt V. C. 776, nam tum Druſus trib. poteſtatem II. eſt auſpicatus, et mox ipſe, ac N. gemellus vivendi finem fecere. *Typus* ipſe ſymbolicus eleganter fecunditatem, et felicitatem imperii notat.

*

DRVSVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*
PONTIF. TRIBVN. POTEST. ITER. *in medio:* S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Fuiſſe Druſum pontificem, numi docent, ac marmora. Haec inſuper eum flaminem Auguſtalem produnt, ut docet inſcriptio Gruteri, quae omnes ejus titulos complectitur: e)

DRVSO. CAESARI. TI. AVG. F.
DIVI. AVGVSTI. N. DIVI. IVLI
PRO. N.
PONTIF. FLAM. AVG. TR. POT. II.
COS. II.

Sodalem Auguſtalem eum prodit quoque Tacitus, f) et marmor apud Fa-

a) Hiſt. Aug. p. 710. b) B. L. T. XXXVIII. hiſt. p. 195. c) Num. praeſt. T. I. p. 11. d) Num. Druſ. n. 17. e) pag. 236. f) Ann. I. 54.

brettum eum *pontificem*, *augurem*, *ſodalem Auguſtalem* vocat. [a])

* * *

DRVSVS. CAESAR. TI. AVGVSTI. F. TR. POT. ITER. *in medio:* S. C.

PIETAS. *Caput muliebre velatum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Supra in numis Liviae veriſimile dixi, capite averſae proponi Liviam Druſi aviam, quo loco vide et reliqua, quae ad praeſentis numi explicatum pertinent.

Numi reſtitutionum.

De his egimus Vol. V. in tractatu ſingulari.

Numi commatis peregrini.

Numi Graeci:

Exſtant aenei II. formae absque mentione urbis, fabricae barbarae, in cujus deſcribenda averſa conſpirant omnes, nempe:

TIB. ΓΕΡ. ΚΑΙΣΑΡΕΣ. *Duo capita nuda ſe reſpicientia.*

Verum pars adverſa miſere ab antiquariis torquetur, quorum varias ſententias audire operae pretium.

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ. *Caput laureatum, hinc lituus, illinc ſimpulum.*

Ita numum hunc deſcripſit Morellius, [b]) cenſuitque, exhiberi Druſum ſeniorem, et in averſa Tiberium fratrem, et Germanicum Druſi filium. Delineavit numum ex muſeo regis Galliarum. Serius eundem reſtituit ex muſeo Schwarzburgico. [c]) Eandem lectionem Belleyus ex numo Pelleriniano promulgavit. [d])

Harduinus epigraphen anticae ex numo regis Galliarum eodem modo deſcribit, at in capite anticae Druſum juniorem, in poſtica ejusdem Druſi gemellos Tiberium, et, ut ipſe alterum anonymum appellat, Germanicum videt. [e]).

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ. *Typus idem.*

Vaillantius his verbis eundem numum deſcribit, et caput anticae eſſe Druſi junioris, poſticae capita Tiberii Druſi filii, et Germanici adſerit. [f]) Eodem modo numi ſimilis epigraphen effert Petrus Fundi auctor muſei Theupoli, [g]) ut et Arigonius, [h]) ſed certum videtur, ambos nullo adhibito criterio Vaillantii praeconium ſecutos.

Tam Morellii, quam Vaillantii lectio jure ſuſpecta viſa eſt magno Spanhemio, ſic ut, ad utrum Druſum referendus ſit numus, decidere vereretur, etſi nonnihil in ſeniorem inclinaret, [i]) eumque fere ſequitur Liebeus ejusdem numi index. [k])

Meam qui de hoc numo requiret ſententiam, ſic habeto, quanquam quae dicturus ſum, jam fere praeceperint Spanhemius, et Liebeus. Epigraphe numi I. „ ſi de Druſo ſeniore capiatur, repugnat fidei omnium tam monumentorum, quam hiſtoricorum; nam pri-

a) de Col. Traj. p. 90. b) Specim. p. 155. c) Impp. domus Auguſt. Tab. VII. n 22. d) B. L. T. XXXVIII. hiſt. p. 190. e) ad Plin. T. I. p. 729. f) Num. Graec. p. 9. g) p. 839. h) Num. Graec. Sect. II. tab. 3. i) de praeſt. num. Tom. II. p. 320. k) Goth. num. p. 322.

mum Druſus ſenior Caeſaris titulum nunquam habuit teſtibus numis, neque hiſtoricorum unus quispiam meminit, hunc Druſum fuiſſe adoptatum. Perperam, credo, eruditus Beauvais ad numum Pellerinianum in colonia ſignatum provocat, in quo Druſo *Caeſaris* titulus additur. a) Is in univerſo Pellerinii opere nusquam memoratur, quem certe inſignis is vir propter rei inſolentiam deſcribere non neglexiſſet, ſi revera Druſi ſenioris is numus eſſet. Sane cl. Beauvais eum videtur numum intelligere, quem Pellerinius in quapiam Africae colonia cuſum commemorat, ſed quem ipſum vir eruditus non ſeniori, ſed juniori Druſo largitur. b) Alium numum citat auctor muſei Theupoli, in quo juxta capita Antoniae, et Druſi ſenioris praetenditur epigraphe: ΑΝΤΩΝΙ - - - ΔΡΟΥ. ΚΑΙΣ. ΓΕΡ. c) at vix fidem merebitur monumentum aevo adroſum, quod addita puncta ſatis oſtendunt, cujus veram epigraphen ſiſtit numus integerrimus muſei Caeſarei: ΔΡΟΥ. ΚΛΑΥ. ΓΕΡ. ΑΝΤΩΝΙΑ. Enimvero ſi Caeſar unquam fuiſſet hic Druſus, eum titulum in gentis ſuae decus non omiſiſſet filius Claudius, qui ad imperium evectus copioſis in omni metallo numis patris memoriam reſtauravit. Deinde non video, qua ratione dici poſsit *Auguſti filius* is, qui in Caeſarum familiam per adoptionem non tranſivit. Dubium item auget additus lituus, et ſimpuvium, nam etſi non repugnet, eum fuiſſe augurem, tamen iſtud monumento quopiam probari nequit.

Veriſimilior quidem eſſet Harduini ſententia, eam epigraphen ad Druſum jun. pertinere adſerentis. Verum cur contra receptum, ac conſtantem morem hic Druſus dicitur ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ pro ΤΙ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ? Deinde, quod idem ait, averſam ſiſtere gemellos hujus Druſi, merum eſt commentum; nam veterum nemo prodidit, alteri anonymo fuiſſe nomen Germanici, neque conſtat, quae cauſa fuerit inditi infanti hujus nominis, quo neque pater, neque avus in moneta uſi ſunt.

Vaillantii lectionem, ſecundum quam Druſus jun. dicitur ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, non moror, nam ſphalma offert canorum, et quod vix cadere poſſe videatur in virum, qui vitam in explicandis numis tanta cum laude exegit. Mirum etiam, in averſa cum Tiberio Druſi jun. filio conjungi Germanicum, qui illo nondum nato mortem jam obivit in Syria, etſi illius nativitas, et hujus obitus in eundem annum V. C. 772 incidant.

Ergo tutiſsimum, omni de his numis judicio abſtinere, dum de certa anticae inſcriptione denique conſtet. Hactenus editos labe non carere, ſatis inde colligitur, quod iis legendis eruditorum judicia variant, et hos etiam aliquid dediſſe conjecturae, et ſuppleviſſe literas mancas, ſaltem in Morellio certum, qui in numo Schwarzburgico confidenter legit ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ. ΥΙΟΣ, d) in quo tamen eodem numo Liebeus praeter - - - ΚΑΙΣΑΡ. ΑΥΓΟΥ - - - nihil certi vi-

a) Hiſt. abreg. T. I. p. 86. b) Mel. I. p. 260. c) pag. 839. d) Impp. num. dom. Aug. tab. VII. n. 22.

dit. Etiam in numo ſimili muſei Caeſarei praeter ΚΑΙΣΑΡ perſpicuum nihil eſt. Tempori igitur expediendum dubium relinquatur.

* * *

In Cypro cum epigraphe Latina ſignati Druſi numi, quod perſuadet propoſitum in iis templum Veneris Paphiae, etſi inſulae, aut ſitae in ea urbis omnis mentio abſit. Vaillantius eos inter urbes colonias, aut quae Latii jure donatae ſunt, propter unam epigraphen Latinam recenſet, ſiniſtro ſane inſtituto, ut diximus in tractatu de numis coloniarum.

In numis Sardium fingitur ſedens cum Germanico, de quibus agemus in numis Germanici.

In coloniarum, ac praecipue Hiſpaniae numis recurrit frequentius, et quidem ſolus in numis Italicae, in conſortio cum Iulia avia, aut Germanico in numis Romulae, et Tarraconis.

Inſignem alium in incerta Africae colonia ſignatum edidit Pellerinius, [a]) quem deſcripſi in numis Carthaginis.

PRETIVM.

Aureus apud unum Mediobarbum.

Argentei	- - - - - - - - - - -	RRR.
Aenei I. formae	- - - - - - - -	R.
II.	- - - - - - - - - -	C.
III.	- - - - - - - - - -	O.
Numi Graeci	- - - - - - - - - -	RRR.
Coloniarum	- - - - - - - - - -	R.
Alexandrini	- - - - - - - - - -	RRRR.

TIBERIVS et N. GEMELLI.

Anno V. C. 772 Druſo juniori ex Livia ſua duo virilis ſexus una nati ſunt magna Tiberii voluptate, et immodica jactatione, ut qui cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. [b]) Horum uni fuiſſe nomen Tiberio conſtat. Alterius appellatio ignota. *Druſum* vocat Triſtanus, [c]) *Germanicum* Harduinus, [d]) ſed neuter ullo auctore rem probat. Alterius hujus nulla habenda ratio, quoniam infans adhuc quadriennio poſt V. C. 776 mortuus eſt. [e]) Infelicior alter vitam aliquamdiu protraxit, ſpretus a Tiberio, velut conceptus eſſet ex adulterio cognita matris Liviae libidine. [f]) Heres tamen ex teſtamento ae-

a) Mel. I. p. 260. b) Tac. Ann. II. 84. c) Comm. hiſt. T. I. p. 171. d) in nota ad Plinii Tom. I. p. 729. e) Tac. Ann. IV. 15. f) Suet. in Tib. c. 62. Dio L. LVIII. § 23.

quis cum Cajo Caligula partibus eſt relictus, [a]) et conſors imperii conſtitutus. [b]) Verum hanc Tiberii voluntatem Caligula imperium adeptus mox ſenatusconſulto evertit fratre imperio exuto, adoptavit eum tamen, ac principem juventutis dixit, [c]) ſed mox quaeſita cauſa interfecit V. C. 790. [d]) Lege Philonem Iudaeum infelicem juvenis exitum tragice deſcribentem. [e]) Lapis prope portam Flaminiam nuper effoſſus infelicem hunc adoleſcentem eo loco fuiſſe ſepultum teſtatur hoc epigrammate: *Tib. Caeſar Druſi Caeſaris F. hic ſitus eſt.* [f])

Numi:

Capita Tiberii, et N. Amaltheae cornui impoſita, absque tamen inſcriptione, comparent in numis aeneis I. formae Druſi Caeſaris patris, quos ſupra in hujus moneta deſcripſi.

Vtriusque etiam caput in numo Graeco videre ſibi viſus eſt Harduinus, ſed quam ſententiam ſupra in ejusdem Druſi numis confutavi.

GERMANICVS.

Natus Druſo ſeniore, et Antonia minore V. C. 739, nam V. C. 772, quo mortuus eſt, agebat annum aetatis XXXII. [g]) Germanici nomen traxit a patre Druſo, ut ſupra in hujus numis dictum. V. C. 757 adoptatus a Tiberio Auguſti juſſu, Caeſar Tiberii filius, Auguſti nepos appellari coepit. V. C. 760 quaeſturam obiit, et Tiberio ad bellum Dalmaticum ſubſidio miſſus eſt. [h]) Ex rebus hoc bello praeclare geſtis inſignia triumphalia, et praetorios honores meruit V. C. 763. [i]) Anno ſequente una cum Tiberio proconſulari imperio in Germaniam ad expiandam Vari caedem impreſsionem facit. [k]) V. C. 765 conſul, 767 ſub Auguſti exitum legionibus apud Rhenum impoſitus utriusque exercitus ſeditionem Tiberium averſantis, atque ipſummet imperio admovere volentis, ſopivit, minatus, ni abſiſteret, ſe in ſui caedem paratum, atque effecit conſtantia, ut haud multo poſt in Tiberii verba juraret. Quae ſubinde continuato Germaniae bello praeclare geſſerit, quosque inde honores abſtulerit, in Tiberii annalibus digeſta ſunt. V. C. 771 conſul iterum apud Nicopolin Achaiae procedit, [l]) et quidem conlega Tiberio, miſſusque in Orientem Artaxiam Armeniae praeficit, Cappadociam et Commagenen in provinciam redigit, V. C. 772 profectus in Aegyptum, cognoſcendae antiquitatis cauſa, ex hac in Syriam, Piſonis Syriae praefecti, ejusque uxoris Plancinae injurias, contumelias, malas artes perpeſſus, neque quacunque moderatione declinare valens in morbum incidit, cujus vim augebat perſuaſio veneni a

a) Suet. in Tib. cap. ult. b) Dio L. LIX. § 1. Philo de legat. ad Cajum. c) Suet. in Calig. c. 15. Dio L. LIX. § 8. d) Suet. in Cal. c. 23. Dio l. c. e) Legat. ad Cajum p. 549 ſeq. f) Foggini Faſti Verrii p. 132. g) Suet. in Cal. c. 1. h) Dio L. LV. § 31. i) Dio L. LVI. § 17. k) Dio l. c. § 25. l) Tac. Ann. II. 53.

Piſone propinati, mortuusque eſt Epidaphne juxta Antiochiam die IX. Octobris. [a]) Ejus vulgata mors incredibile, quanto dolore, luctu, conſternatione per imperium, atque in ipſa urbe palam accepta ſit, nemine ſibi ab apertis in Tiberium contumeliis moderante, quem communis vox, occulto juſſu Piſonis veneficiis objectum Germanicum, arguebat. Neque deerat orationi fides. Nam an auſuros Piſonem, et Plancinam palam obtrectare Caeſari cum ſumma poteſtate in Orientem miſſo, niſi id ſibi per Tiberium et Iuliam licere noviſſent? Et conſtabat ſatis, inviſum Tiberio Germanicum, quem propter communem populi adfectum, et hujus inflammatum adverſum ſe odium paratum ſucceſſorem metuebat. Non tenuit modum populi indignatio; nam ſubverſae deorum arae, tanquam imperii pignus male cuſtodiviſſent, lapidata templa, lares in publicum abjecti. Ipſos etiam barbaros tenuit miſeratio, et erat quoddam velut juſtitium non per imperium modo R., ſed per totum terrarum orbem indictum. Sane non habet omnis aetatis memoria inde ab Alexandro M. alium, cujus mors tam acerbe, ac dolore magis ſincero accepta ſit, neque id ſolum concepto ex tempore luctu, verum in multos annos continuato, ſic ut in ejus liberorum rebus laetis propter parentem gauderent una Romani, et dolerent in adverſis. Nactus eſt virtutis ſuae praecones omnes, quicunque res Romanas literis conſignavere, ejusque cum corporis, tum animi decora, fortitudinem, ingenium, eloquentiam, doctrinamque praecellentem, comitatem in ſocios, manſuetudinem in hoſtes ampliſsimis laudibus extulere. [b]) Ejus cineres ab Agrippina uxore ex Syria Romam delati in Auguſti ſepulcro conditi ſunt.

Vxor *Agrippina*, de qua infra.

Liberi. Novem ex Agrippina tulit, ſex reliquit ſuperſtites, *Neronem*, et *Druſum* Caeſares, de quibus infra, *Cajum* dictum *Caligulam.* Duorum filiorum, ſed qui infantes mortui ſunt, nomina conſervant lapides duo ante annos non multos in urbe verſus portam Flaminiam eruti. In horum uno: *Tiberius Caeſar Germanici Caeſaris F. hic crematus eſt.* In alio: *C. Caeſar Germanici Caeſaris F. hic crematus eſt.* In tertio Caeſaris nomen extritum vetat, quo minus omnium ſex liberorum marium nomina teneamus. [c]) Tres ſexus feminini, *Agrippinam*, de qua, cum fuerit nupta Claudio, agetur poſt hujus Auguſti numos, *Druſillam*, et *Iuliam Livillam.* [d]) De utraque agam infra poſt Caligulam in hujus ſororibus.

Numi Germanici eo vivo ſignati.

GERMANICVS. CAESAR. *Germanicus in quadrigis triumphalibus, ſ. ſcipionem cum aquila.*

SIGNIS. RECEPT. DEVICTIS. GERM. S. C. *Germanicus paludatus ſtans d. extenta, ſ. aquilam legionariam.* AE. II.

---

a) Kalend. marm. Antiat. b) Suet. in Cal. c. 1 ſeq. Dio, Tacitus. c) Foggini Faſti Verrii p. 134. d) Suet. in Calig. c. 7.

Illuſtris hic numus, etſi obvius, ſignatus eſt V. C. 770, quo ex A. D. VII. Kal. Iun. de variis Germaniae victis gentibus celebrem triumphum egit, ut ſupra in Tiberio ad eundem annum notavi. Eum triumphum pars adverſa teſtatur. Averſa per inſcriptionem DE-VICTIS. GERM. hanc de iisdem gentibus victoriam, et triumphi cauſam eloquitur; altera epigraphes pars SIGNIS. RECEPT*is* inſigne illud factum continet, quo egregius hic princeps amiſſas Variana clade aquilas, et in luco a barbaris defoſſas inveſtigavit, ac repertas revexit, de quo prolixe agit Tacitus. [a]) Aquilam, quae ſola ex ea clade apud Chaucos ſupererat, his victis recuperavit P. Gabinius V. C. 794. [b])

Numi Germanici ab ejus obitu ſignati.

A Caligula filio.

GERMANICVS. CAES. *Pater* C. CAES. AVG. GERM. *Caput nudum.*

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput Caligulae aut nudum, aut laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Quam fuerit Caligula ſub imperii principium in majores ſuos pius, dicetur in ejus vita. In patris memoriam Septembrem *Germanicum* dici voluiſſe, teſtatur Suetonius. [c])

* *

GERMANICVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

Epigraphe ſolita Caligulae addito vario trib. poteſtatis numero, in medio: S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

* *

A Claudio fratre.

Aeneum I. formae a Claudio in Germanici honorem ſignatum, prodidere ex muſeo regis Galliarum Vaillantius, [d]) et Morellius, ſed de hujus fide dubitat ipſe Vaillantius cum aliis. Aſt eſt genuinus ſequens:

GERMANICVS. CAESAR. TI. AVG. F. DIVI. AVG. N. *Caput nudum.*

Epigraphe Claudii Aug., in medio: S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Numi reſtitutionum:

Eos vide Vol. V. in ſingulari de iis tractatu.

Numi commatis peregrini.

Graecae urbes variae Germanici caput, et epigraphen in numis ſignavere, ſed qui ad ejus hiſtoriam nihil conferunt praeter ſequentes illuſtres, quos ei Sardiani in conſortio cum Druſo juniore Ti. filio dedicavere. Eccos:

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΑΔΕΛΦΟΙ. *Vterque Caeſar togatus ſedens, quorum unus lituum, alter ſimpulum tenet.*

ΕΠΙ.ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.ΚΛΕΩΝΟΣ.ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ. *Corona querna, intra quam:* ΚΟΙΝΟΥ. ΑΣΙΑΣ. AE. II. (Morelli Impp.)

a) Ann. L. II. 25 et 41. b) Dio L. LX. § 8. c) in Calig. c. 15. d) Num. praeſt. T. I. p. 15.

ΔΡΟΥΣΟΣ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΕΣ. ΝΕΟΙ. ΘΕΟΙ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ. *Idem typus.*

ΓΑΙΟΥ. ΑΣΙΝΙΟΥ. ΠΟΛΛΙΩΝΟΣ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. *Corona quercea, intra quam:* ΚΟΙΝΟΥ. ΑΣΙΑΣ. AE. II. (Ibid.)

In his numis Druſus, et Germanicus vocantur primum ΑΔΕΛΦΟΙ, *fratres*, quod fuere non natura, ſed adoptione, uti ſatis per vices dictum eſt, deinde ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ, *fratres ſeſe mutuo amantes*, neque iſtud per adulationem Graeculam Sardianorum, a quibus docente numo primo ſignati hi numi, ut ſubinde Graeci Caracallam, et Getam inter ſe diſſidentes appellavere *φιλαδέλφους*, ſed ex vero. Nam etſi diviſa, et diſcors iis una viventibus aula fuit, tacitis hinc in Druſum, illinc Germanicum ſtudiis, tamen fratres egregie concordes, et proximorum certaminibus inconcuſſi manſere. [a]) Germanicus item, cum a Tiberio V. C. 770 in Orientem mitteretur, ab itinere in Dalmatiam divertit, ut fratrem ibi agentem viſeret. [b]) Neque Druſus Piſoni, necati per inſidias Germanici reo, aequum ſeſe oſtendit. [c]) Vocantur denique ΝΕΟΙ. ΘΕΟΙ, *novi dii*, iſtud ſane pro Graecorum genio, qui Olympum colonis implevere. Non placet Morellii judicium, qui propter haec ipſa epitheta utrumque in deorum numerum relatum, hosque numos poſt eorum e vita exceſſum ſignatos adſerit. [d]) Non enim credo neceſſe eſſe, proferre exempla honoris divini adhuc vivis tributi, et multa ſunt, quae prohibent credere, eos mortuos denique in numis conjunctos.

Ad typum quod attinet, uterque ſacri ſui muneris attributum manu praefert. Eos vero ſtudioſius in moneta proponendos curavit C. Aſinius Pollio proconſul, quia hujus ipſius Druſi fuit frater uterinus, communi utrique matre Vipſania Agrippina, de quo vide, quae in numis gentis Aſiniae docui. Fuiſſe vero Germanicum augurem, et flaminem Auguſtalem, docent marmora Gruteri, [e]) et Sponii, [f]) tum Tacitus. [g])

Etiam functo vita Germanico honores monetarii ab urbibus Graecis habiti, et quidem in conſortio uxoris Agrippinae, vel filii Caligulae. Viſum nempe ſic captare Caligulae benevolentiam, quem in parentes egregie pium videre. Numi hi ſignati ſunt apud Mytilenen, quae utrique honores divinos largitur, ſcribendo: ΘΕΟΝ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ. ΘΕΑΝ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ, [h]) tum apud Smyrnam, Magneſiam a Sipylo, [i]) et Polyrhenium Cretae.

Coloniae Corinthus, et variae per Hiſpaniam Germanico dedicavere numos, et Caeſarauguſtani, et Oſcenſes eo jam mortuo imperante Caligula.

---

a) Tac. Ann. II. 43. b) l. c. 53. c) l. c. III. 8. d) Specim. p. 157. e) pag. 236. 4. f) Miſcell. p. 266. g) Ann. I. 62. h) Morelli Impp. Tom. I. pag. 534. i) l. c.

PRETIVM.

Aurei, et argentei - - - - - - - -	RR.
Aenei I. et III. formae commatis R. - - - -	O.
Aenei II. formae - - - - - - - -	C.
Aenei urbium liberarum, et coloniarum - - -	R.

AGRIPPINA GERMANICI.

Nata M. Agrippa, et Iulia Auguſti filia, nupta ſubinde Germanico, eique propter fidem, pudicitiam, atque animum plus quam in femina intrepidum inſigniter probata fuit. Labem tantis virtutibus aſperſere aemulatio muliebris, atque ingenium ferox, niſi excuſent feminam eo loco natam, et conſciam vitae caſte, et integre actae, quod adverſum impuriſsimas Tiberii, et Liviae criminationes, et Plancinae mulieris impudentiſsimae injurias ſumpſit ſuperbiam quaeſitam meritis. Rebellantem ſub Auguſti mortem exercitum Germanicum ſua quoque auctoritate, ac precibus coercuit. V. C. 770 maritum in Orientem confectata teſtis fuit atrociſsimarum injuriarum, quas Germanico ſuo Cn. Piſo Syriae praeſes, ſibi vero hujus uxor Plancina, uterque haud dubie ab Auguſtis ſubornatus, intulerunt, viditque biennio poſt propinato, ut credebatur, ab hoc veneno maritum ſuum exſtinctum. Collectis Germanici cineribus Romam cum liberis properat, iisque Auguſti tumulo illatis ſola educandis liberis vacat. At vero Tiberium alioqui ab ſe alienum propter ſuſpicionem veneni, quod ab eo ſibi porrectum iri palam metuebat, magis adverſum ſe irritat, qui illam aliis praeterea illatis cauſis vinciri, et excuſſo a centurione oculo (usque adeo contra vim obnixa erat) *in Pandatariam* ejici juſsit V. C. 783. Ea in inſula triennio poſt V. C. 786 ſeu voluntate, ſeu negatis alimentis diem obit XV. Kal. Novembres, eodem die, quo ante biennium Sejanus. Ejus audita morte Tiberius jactavit clementiam ſuam, *quod non laqueo ſtrangulata, neque in Gemonias abjecta foret.* a) Tam acerbe praeter omne fas habitae memoriam filius Caligula imperio admotus continuo reſtituit, ut mox videbimus.

Numi:

Hi omnes poſt ejus mortem a proximis Tiberii ſucceſſoribus ſignati ſunt.

AGRIPPINA. MAT. C. CAES. AVG. GERM. *Caput Agrippinae.*

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *in aliis:* C. CAESAR. AVG. PON. M. TR. POT. III. COS. III. *Caput Ca-*

a) Tacit. L. VI. 25.

ligulae, vel nudum, vel laureatum. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI. *in aliis:* AGRIPPINA. M. F. GERMANICI. CAESARIS. *Caput Agrippinae.*

S. P. Q. R. MEMORIAE. AGRIPPINAE. *Thenſa a binis mulis tracta.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Etiam max. mod. citatur a Morellio.

Vterque numus Caligulae pietatem in matrem docet, quam teſtantur quoque ſcriptores, quos inter luculentius Suetonius: [a]) eum juſtis Tiberio ſolutis confeſtim Pandatariam ad transferendos matris cineres advolaſſe, tempeſtate turbida, quo magis pietas emineret, et per Tiberim Romam ſubvectos intuliſſe Mauſoleo. Addit, inferias matri annua religione inſtitutas, et eo amplius Circenſes, carpentumque, quo in pompa traduceretur. Vide etiam Dionem. [b]) Carpentum iſtud in numis aeneis altero loco deſcriptis comparet, quos tamen vix credam ſub Caligula, ſed a Claudio demum ſignatos, ut ex ſequentibus patebit.

Nomine MEMORIAE intelligitur pietas, qua mortuum ſanguine juncti proſecuti ſunt ſolutis pro dignitate juſtis funebribus, collaudatis publice virtutibus, poſito monumento, aut illatis in monumentum patrium cineribus. Vnde queſtus eſt palam Iulianus imperator, [c]) quod Conſtantius caeſum per nefas Gallum Caeſarem ὀυδε των πατρωων μεταλαχειν ἐιασε ταφων, ὀυδε της ἐυαγους ἠξιωσε ΜΝΗΜΗΣ, *ne paterno quidem inferri ſepulcro, neque pia memoria dignatus eſt.* Hoc vocabulum inde a Claudio Gothico frequenter conſecrationis numis inſcriptum legitur. Vide, quae de eo praeterea monebimus in tractatu de numis conſecrationum.

* * *

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI, *vel:* AGRIPPINA. M. F. GERMANICI. CAESARIS. *Ejus caput.*

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P., *in medio:* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Ex his numis patet, Claudio quoque charam fuiſſe memoriam Agrippinae fratris Germanici uxoris. Dicitur in his numis Agrippina *Marci Agrippae Filia*, atque exiſtimo, numos omnes ſic inſcriptos, etiam qui Claudii nomen non praeferunt, ſub hoc ſignatos. Non enim credo, monetarios ſub Caligula auſuros fuiſſe facere mentionem M. Agrippae, a quo, tanquam ignobilis proſapiae, is nolebat credi ſeſe ortum ducere, [d]) quod ſaltem mihi concedent antiquarii illi, qui ademptum univerſae Hiſpaniae a Caligula ſignandae monetae jus ideo exiſtimant, quoniam eo imperante auſi eſſent numos Agrippae imagine inſignes cudere, tanquam eo obſcurum Caeſaris genus voluiſſent in publicum efferre. Adde, in numis aureis ſupra deſcriptis, qui certe ſub Caligula ſignati ſunt, literas M. F. revera non exſtare.

* * *

---

a) in Calig. c. 15. b) L. LIX. § 3. c) ad S. P. Q. Athen. pag. 271. d) Suet. c. 23.

Epigraphe, et caput, ut in praecedentibus.

S. P. Q. R. P. P. OB. CIVES. SERVATOS. *intra coronam quernam.* AE. max. mod.

Numum hunc edidit Vaillantius ex muſeo de Camps, et reſtituit Morellius, qui, ſi genuinus eſt, et omni fraudis ſuſpicione vacuus, videtur monetarii errore pars averſa, quae ad Claudium, nullo autem pacto ad Agrippinam pertinet, cum hujus antica temere ſociata.

Numus reſtitutus.

Agripinae imaginem in aeneo I. formae reſtituit Titus additis in averſa ejus titulis, quem vide deſcriptum in numis reſtitutionum.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Harum nonnullae numos dedicavere Agrippinae ſeu ſoli, ſeu in conſortio cum Germanico, vel Caligula. Male huic Morellius largitur numum Aezanitarum Phrygiae inſcriptum: ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. Haec Agrippina nunquam Auguſtae titulum tulit. Eſt ergo Agrippinae Claudii, cui verum ſit, ΘΕΑΝ non raro inſcribi, uti ejus maritum ΘΕΟΝ, ut legitur in numo eximio, qui propter alias praeterea cauſas meretur accuratius deſcribi, explicarique.

ΘΕΟΝ. ΓΕΡΜ - - - ΜΥΤΙ. *Caput Germanici nudum.*

ΘΕΑΝ. ΑΙΟΛΙΝ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ. ΜΥΤΙ. *Caput Agrippinae.* AE. II. (Pellerin Rec. III. pag. 229.)

In hoc numo praeter nomina ΘΕΟΥ et ΘΕΑΣ obſervari quoque meretur vocabulum ΑΙΟΛΙΝ, quod eſſe integerrimum adſirmat Pellerinius, ſed a variis antiquariis ex numis ſimilibus male hactenus lectum, ut ipſe pagina ultima ejusdem voluminis inter additiones latius enarrat. Quod ad ejus explicationem attinet, ſic de eo judicat editor: *Exiſtimamus, vocem* ΑΙΟΛΙΝ *monetarii lapſu exortam, cum pro ea ſcribendum fuerit* ΙΟΥΛΙΑΝ. *Revera Agrippina IVLIAE nomen habuit, quod ei fuiſſe praenomen, ex hiſtoricis conſtat, etſi illud diſſimulent numi hactenus cogniti.*

Non ſatis argumentum expendit Pellerinius, cum haec ſcriberet. Huic Agrippinae IVLIAE nomen nunquam fuit; nam nata eſt ex M. Agrippa, et ipſa, quod conſtet, in gentem Iuliam nunquam adoptata, etſi in eam cooptatus fuiſſet maritus Germanicus. Non quidem ajo repugnare nomen *Iuliae*, nam habuit matrem Iuliam, et quod amplius eſt, ſororem Iuliae nomine, ex matris utique nomine indito. At neque numi, neque marmora Agrippinam noſtram *Iuliam* appellant. Fecerintne illud hiſtorici, ut ait Pellerinius, ignoro. Nullum certe hoc loco, quod plerumque more ſuo facit, teſtem advocat. At Iuliae nomen habuiſſe alteram Agrippinam hujus filiam, et uxorem Claudii, prodidere numi, marmora, hiſtorici, idque jure, nam fuit filia Germanici genti Iuliae inſerti. Erraſſet ergo monetarius ſcribendo ex Pellerinii mente ΙΟΥΛΙΑΝ, et nomen impertiendo, quod eam tuliſſe nullo monumento probari poteſt.

Sed neque erravit monetarius vocando Agrippinam ΑΙΟΛΙΝ, quod ei nomen honoris cauſa inditum confirmant primum hiſtoria, deinde monumenta certa alia. Numum diximus percuſſum apud Mytileuen Lesbi inſulae urbem. Fuit Lesbus non modo Aeolidi adſita proxime, verum ea ipſa ab Aeolibus habitata. Quare Scylaci dicitur *νησος Αιολις*, et Euſtathio *μητροπολις των Αιολικων πολεων*, [a]) et Stephanus: [b]) *Λεγονται και οι τον Λεσβον οικουντες Αιολεις*, *et Aeoles vocantur ii, qui Lesbum incolunt*. Ipſa etiam lingua fuit Aeolum, quod praeter alia demonſtrant carmina Alcaei, et Sapphus indigenarum. Conſtat vero ex Tacito, [c]) Germanicum Tiberii juſſu V. C. 771 in Orientem profectum ſubſiſtere longius in hac inſula coactum propter Agrippinam uxorem, quae mox Iuliam Livillam partu enixa eſt. Huic Germanici in inſula morae, et quod nata illi apud ſe filia, tribuendus Lesbiorum in eum principem, ejusque familiam adfectus, quem et copioſi numi in hujus honorem ſignati produnt. Satis igitur cauſae, cur ii univerſam Germanici familiam honoris cauſa civitate donarent, qui honos frequens fuit in urbibus Graecis, neque oblatum aſpernati ſunt reges, ac principes. At cum Lesbii origine eſſent Aeoles, Agrippinae inditum nomen ΑΙΟΛΙΣ, quod eſt gentile femineum ductum a maſculino *Αιολιος*, cujusque accuſandi caſus flectitur in *Αιολιδα*, vel *Αιολιν*, ut habet numus. Denique ſententiam hanc invicte ſtabilit marmor eximium vulgatum a Muratorio, [d]) et quod plurimum huc facit, in ipſa Aeolia repertum:

Ο. ΔΗΜΟΣ.
ΝΕΡΩΝΑ. ΙΟΥΛΙΟΝ.
ΚΑΙΣΑΡΑ. ΠΑΙΔΑ.
ΘΕΟΥ. ΝΕΟΥ. ΓΕΡΜΑ
ΝΙΚΟΥ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ
ΚΑΙ. ΘΕΑΣ. ΑΙΟΛΙ
ΔΟΣ. ΚΑΡΠΟΦΟ
ΡΑΣ. ΑΓΡΙΠΠΕΙΝΑΣ.

Marmor dedicatum eſt Neroni Caeſari, de quo mox, filio Germanici, et Agrippinae, quam item marmor numi exemplo ΑΙΟΛΙΝ vocat. Marmor aliud, Mytilenaeum item, perhibet ΜΑΡΚΟΝ. ΓΡΑΝΙΟΝ. ΓΑΙΩ. ΥΙΟΝ - - - ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΝΤΑ. ΘΕΑΣ. ΣΕΒΑΣΤΑΣ. ΑΙΟΛΙΔΟΣ. ΚΑΡΠΟΦΟΡΩ. ΑΓΡΙΠΠΕΙΝΑΣ. κ. τ. λ. [e]) Eſt haec Agrippina prioris filia, Claudii uxor, et ipſa quoque, ut dixi, Lesbiorum civitate donata, ac propterea dicta ΑΙΟΛΙΣ.

His Lesbiorum numis adde numum Graece inſcriptum, cuſum a Leptitanis Africae, quos adi.

* * *

Coloniarum.

Hujus generis numos cum capite Agrippinae noſtrae habemus ſignatos Caeſarauguſtae, et Apameae Bithyniae. Male poſterioris hujus coloniae numos Vaillantius, et Havercampus tribuunt Carthagini Africae, cum legerent C. I. C. pro C. I. C. A. Male item Morellius, et Havercampus hujus Agrippinae monetae inſerunt numum, in cujus antica: AGRIPPINA. AVGVSTA. in X

a) ad Dionyſ. Perieg. v. 536. b) in *Αιολια*. c) Ann. II, 54. d) Nov. theſ. pag. 28. 1. e) Pocock Inſcr. ant. p. 46. 9.

GEN. COL. COR. Diximus, hanc Agrippinam nunquam *Auguſtam* dictam. Eſt adeo hîc quoque numus Agrippinae junioris. Accedit, quod hacc averſae inſcriptio in numis Corinthi Neronis primum aetate coepit, qua ipſa Agrippinae quoque junioris numi cuſi ſunt.

In coloniae cujuspiam moneta puto etiam ſequentem:

TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. IMP. *Caput Tiberii nudum.*

AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI. *Caput Agrippinae.* AE. I. (Haym. T. I. tab. 24. n. 3.)

Spurium crederem, niſi ejus fidem Haymius tueretur. Adeo maligne Tiberius cum Agrippina, quam is averſatus eſt, ſociatur. Videtur coloniae, quae numum hunc feriit, aliud propoſitum non fuiſſe, quam ut revereatur binos imperantis tum Caligulae parentes, Tiberium, cujus is fuit nepos adoptione, et Agrippinam, cujus fuit filius natura.

PRETIVM.

Aurei, et argentei	RR.
Aenei I. formae	C.
II. et III. formae	O.
Aenei commatis peregrini	RR.

NERO ET DRVSVS

Germanici filii.

NERO Germanici filiorum natu maximus lucem vidit circa annum V. C. 760. Pontificatum V. C. 773, togam virilem 776 accepit, [a]) quo ipſo anno poſt mortem Druſi Tiberii filii a Tiberio commendatur ſenatui una cum fratre Druſo. [b]) At per Sejani criminationes, et Tiberii infenſum in domum Germanici animum judicatus hoſtis [c]) in Pontiam inſulam V. C. 783 ejicitur, et anno ſequente fame necatur. Ejus moderationem, et mitem indolem commendat Tacitus. Caligula frater adito imperio ipſe in Pontiam profectus collectos cineres laudabili pietate Auguſti mauſoleo intulit. [d])

Vxor deſponſata ei primum fuit *Iunia* Silani filia, ſed matrimonium ſecutum non eſt; nam

Iulia Druſi junioris filia eidem nupta fuit V. C. 773. [e]) Liberi non produntur.

a) Tac. Ann. III. 29 et IV. 4. b) Tac Ann. IV. 8. c) Suet. in Tib. c. 54 et in Calig. c. 7. d) Suet. Dio. e) Tac. Ann. III. 29, Dio L. LX. § 18.

* *

DRVSVS Germanici filiorum alter natus circa annum V. C. 761. togam virilem ſumpſit V. C. 776, a) commendatusque a Tiberio ſenatui una cum fratre eodem anno, praefectus urbis Tacito ad annum V. C. 778 memoratur. b) Fuit juvenis atroce ingenio, qui propter cupidinem potentiae contra ipſum fratrem Neronem cum Sejano conſpiravit. c) At luit mature poenas; nam paullo poſt everſum fratrem cum ipſe proximus eſſet, qui Sejano obſtaret, iisdem petitus artibus in ima palatii parte arcte cuſtoditur. Dilata mors fuit non propter miſerationem, ſed ut haberet Tiberius, quem Sejano ad necem tum deſtinato, ſi vim pararet, poſſet opponere, populi ſtudiis facile in Germanici filium inclinantibus. Illo necato Tiberius ſui ſecurus alimenta Druſo ſubtraxit, ex quo tempore mandendo ex culcita tomento miſerabili eſcae genere nonum in diem vitam toleravit V. C. 786. d) Cineres diſpergi juſſit Tiberius, ne unquam ſepulturae honos haberi poſſet. e) Deſponſatam ei fuiſſe ſororem Othonis, qui ſubinde imperium deguſtavit, refert Suetonius. f)

Numi Neronis, et Druſi.

Sub Tiberio numis commatis Romani honorati non ſunt. At habemus numos Caeſaraugúſtae, in quibus hinc caput Tiberii, illinc: NERO. CAESAR. DRVSVS. CAESAR. IIVIR. *Caput utriusque nudum*, vel *togati ſedentes, et jungentes dexteras.* (Florez.) Eodem modo vocantur *Quinquennales* in numis Novae Carthaginis. (Ibid.) In numis Vticae legitur: NER*one* CAES. Q. PR. in aliis: DRV*ſo* CAES. Q. PR. Functi ergo in provincia Africa ſunt munere provinciali, etſi non ſatis conſtet, utrum decurtata haec vocabula legenda ſint *Quaeſtore* PR*ovinciae*, an *Quaeſtore* PR*opraetore*, quod poſterius eſſe magis probabile, latius olim diſputavi. g)

* * *

Sub Caligula.

NERO. ET. DRVSVS. CAESARES. *Vterque equo decurrens.*
C. CAESAR DIVI. AVG. PRON. AVG. P. M. TR. P. (*vario numero*) P. P. *in medio:* S. C. AE. II.

Obvii et elegantes ſunt hi numi, quos Caligula, cum ſub imperii aditum amorem in ſuos a Tiberio peremptos ad conciliandam populi benevolentiam adfectaſſet, in fratrum honorem feriri juſsit. De ejus in Neronem adfectu tum vulgato egi ſupra in Neronis vita. Equeſtri hoc typo uſi jam ſunt Cajus et Lucius Agrippae filii.

a) Tac. Ann. IV. 4. b) Ann. IV. 36. c) Tac. Ann. IV. 6. d) Suet. in Tib. c. 54. Tac. Ann. VI. 23. Dio L. LVIII. § 13. e) Suet. Dio l. c. f) in Othone c. 1. g) Vol. IV. p. 248.

CAIVS vulgo Caligula.

Natus V. C. 765 patre Germanico, matre Agrippina pridie Kal. Sept. a) et quidem apud Antium, ut prolixe probat Suetonius. b) Sub exceſſum Auguſti V. C. 767 apud exercitum Rheni inferioris erat, fuitque adhuc infans percarus militibus, qui illi per caſtrenſes facetias *Caligulae* nomen impoſuere, quod ad concilianda vulgi ſtudia ſueto militibus pedum tegmine uteretur. c) V. C. 770 profectus in Syriam cum patre, eo intra biennium mortuo cum matre Romam reverſus, hac relegata in domum Iuliae proaviae, hac mortua ad Antoniam aviam migravit. V. C. 784 decoratus pontificatu, d) mortuis per vim fratribus Nerone ac Druſo, ac cujus ſolus ipſe inſidias vitaverat, Sejano, jam non dubius in imperio ſucceſſor, V. C. 786 quaeſtor nominatur, Capreas a Tiberio accitur, atque uno eodemque die togam ſumit, barbamque ponit. e) Reliquo tempore cum Tiberio vixit diſsimulatis domus ſuae caedibus, tanquam ad ſe non pertinerent, atque omnibus obſequiis adeo principem obiens, ut vulgo diceretur, *nec ſervum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuiſſe.* f) V. C. 790 Tiberium apud Miſenum graviter decumbentem, ac animam fere interclusam vix recipientem hortatu Macronis praefecti praetorio injectu veſtium, ut fertur, oppreſsit XVII. Kal. April. g) Dio iſtud factum docet VII. Kal. Apriles. h)

* * *

Caligulae nondum Auguſti numos ſola nobis Carthago Nova Hiſpaniae offert, juxta cujus caput nudum ſcriptum: C. CAESAR. TI*berii* N*epos*. (Florez.)

V. C. 790 P. X. 37.
TR. POT. P. M. GERM.
inde a Kal. Iul. COS.
Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino cos.

Mortuo Tiberio urbem ingreſſus coacto ſenatu Tiberium Druſi jun. filium, quem ſenior coheredem, et in principatu collegam ſupremis tabulis ſcripſerat, ex S. C. imperio exuit. Tiberio juſta funebria ampliſsime ſolvit. Menſe imperii VIII. graviter decumbit. i) Ex morbo recreatus Tiberium fratrem adoptat, principem juventutis dicit, ſubinde interficit. k) Conſulatum ſuffectum Kal. Iul. collega Claudio patruo init, et poſt duos menſes abdicat. l)

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput nudum, in aliis laureatum.*

---

a) Sueton. Lamprid. in Commodo, Kalendar. marm. Capranic. b) in Calig. cap. 8. c) Tac. Ann. I. 41. Suet. c. 6. Dio L. LVII. § 5. Victor in Caeſſ. Seneca de conſt. ſap. c. 18. d) Dio L. LVIII. § 7. e) Dio L. LVIII. § 23. Tacit. Ann. VI. 20. Suet. c. 10. f) Suet. c. 10. g) Tac. Ann. VI. 50. Suet. in Tib. et Calig. h) L. LVIII. ſub fin. i) Philo Legat. ad Cajum p. 548. k) Dio, Sueton. l) Suet. c. 17. Dio L. LIX. § 6 et 7.

DIVVS. AVG. PATER. PATRIAE. *Caput Auguſti radiatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

C. CAESAR, AVG. GERMANICVS. P. M. TR. POT. *in imo:* PIETAS. *Pietas velata ſedens d. pateram, ſ. parvae figurae innixa. (In aliis:* TR. POT. II. III. IIII.)

DIVO. AVG. S. C. *Templum magnificum 6 col., ante quod Caeſar velatus ſtans d. pateram ſupra aram, adſtat victimarius taurum attinens, inde camillus ſ. pateram tenens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Alium ſimilem, ſed max. mod., et in cujus antica eſt ipſius Caligulae protome, citat Vaillantius, (Num. praeſt. T. I. p. 17.) et Morellius, ſed Vaillantius ipſe hunc numum admodum ſuſpectum cenſet, cujus ſententiae facile ſubſcribo.

Primi Caligulae numi ſingularem ejus in majores ſuos, tum etiam conſanguineos vivos pietatem praedicant, quam ſcriptores quoque teſtatam reliquere. Fruſtra in his Tiberium requiremus, cui decretos omnes a ſenatu poſt exceſſum honores dempta ſepultura publica negavit, [a]) cujusque memoriam adeo volebat obliteratam, ut nunquam ſe in numis ſcriberet TI. NEP*otem*, etſi frequenter DIVI. AVG. PRON*epotem.*

Auguſtum, de quo in his numis agitur, *principio* imperii ſummis laudibus extulit, adeo, ut oratio, quam in Tiberii funere dixit, plus Auguſti, et patris Germanici, quam hujus commendationem complecteretur. [b]) Averſa alterius numi dedicationem templi Auguſto ſacri ſiſtit, quam a Caligula maxima celebritate, et ſumptu peractam ſcribit Dio, [c]) avia etiam Antonia tum adhuc viva ejus ſacerdote conſtituta. Illud Auguſti templum, quod ſemiperfectum reliquerat Tiberius, Caligula demum abſolvit. [d]) Adſtituitur taurus victima, nempe ut legitur in fragmentis fratrum Arvalium: DIVO. AVGVSTO. BOVEM. MAREM. DIVAE. AVGVSTAE. VACCAM.

Eodem modo Caligula reſtituit memoriam Germanici, et Agrippinae parentum in numis omnis metalli, item Neronis et Druſi fratrum in aeneis II. formae, quos in horum numis deſcriptos vide.

*

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. PON. M. TR. POT. *Caput laureatum.*

AGRIPPINA. DRVSILLA. IVLIA. S. C. *Tres mulieres ſtantes cum cornucopiae, quarum dexterior d. ſimul columellae innititur, ſ. adſtantem mediam contingit, media d. pateram, ſiniſterior d. gubernaculum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.) Similem, ſed AE. II. exhibet Patinus. [e]) Schlegelius hujus typi numos citat cum TR. POT. III. IIII. (Morelli Impp. T. I. p. 652.) ſed de quorum fide dubito.

Proponuntur hoc numo tres Caligulae ſorores, de quibus ſingulis agetur poſt hujus numos. De tribus ſimul ſumptis univerſim hic notandum, eas a fratre ſub imperii exordium, cum pieta-

a) Dio L. LIX. § 3. b) L. LIX. § 3. c) ibid. § 7. d) Suet. in Tib. c. 47. in Calig. c. 21. e) Num. Impp. p. 70.

tem in ſuos captandae cauſa benevolentiae adfectabat, ſummo loco habitas, ſic ut omnibus ſacramentis ſororum nomina ſuo adjici juberet, [a]) eis omnes Veſtalium honores tribueret, adeoque in iis fureret, ut ſingillatim omnes frater conſtupraret. Verſa inſania omnes dempta Druſilla, quae prius obiit, in inſulas relegavit. [b]) Cum ergo integer adhuc conſtaret amor, ſignati numi praeſentes, quibus tres ſorores *Securitatis*, *Pietatis*, et *Fortunae* imagine conjunguntur.

Non abſimilis aureus citatur etiam a variis antiquariis, ſed iis minus fide dignis.

* * *

C. CAESAR. AVG. PONT. MAX. TR. POT. *Capita jugata Caligulae nudum, et Druſillae.*

AGRIPPINA. IVLIA. *Capita adverſa Agrippinae, et Iuliae ſororum.* AV.

Singulares hos numos propter inſolentiam confictos crederem, niſi eorum probitati praeclari IIIviri αυτοπται fidem facerent, Baldinus, qui eum ex muſeo Strozziano citat, [c]) Liebeus ex muſeo Saxogothano, [d]) et Morellius, qui eum haud dubie ex eodem muſeo hauſit. Sejungitur Druſilla a reliquis ſororibus, et cum Caligula jugatur, teſtante hiſtoria, Druſillam revera a fratre juſtae uxoris loco habitam, de quo plura infra in ejus numis.

* * *

Antica non proditur.

DRVSVS. *Caput Druſi ſen. nudum.* AR.

Numum hunc proponunt Vaillantius, et Morellius inter numos Caligulae, qui adeo feriundo hoc numo memoriam avi ſui renovavit.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput nudum.*

IMPERATOR. PONT. MAX. AVG. TR. POT. *Simpulum et lituus.* AR.

Bina inſolentium horum numorum exemplaria citari video; unum prodit Baldinus ex muſeo Apoſtoli Zeno, [c]) alterum Liebeus ex Saxogothano, [f]) ex quo eum antea jam edidit Morellius, etſi ſignum ſolitum leonis non adjiciat. Inſolentes hos numos voco primum propter titulum IMPERATOR, qui in aliis Caligulae numis commatis R. addi nunquam ſolet, neque ratione praenominis, ut illud adjecere Auguſtus, aliique, neque cognominis per victorias parti, ut hactenus omnes, etſi videamus hunc titulum inſtar cognominis additum in numis quarundam Hiſpaniae coloniarum, Bilbilis, Caeſarauguſtae, Carthaginis Novae, Ercavicae, et in marmore apud Muratorium, [g]) ſed hoc quoque ab Hiſpanis inſcripto, quod infra ad adſictum Caeſoniae numum producam. Abſtinuit ergo hoc titulo tanquam praenomine ſecutus exemplum Tiberii, et tanquam cognomine, quia revera eo imperante victoria nulla parta eſt. Refert quidem Dio, [h]) eum, cum in Gallia verſaretur, ſepties ab exercitu adclamatum imperatorem. Verum ut tota ea expeditio, ſic et adcla-

a) Suet. c. 15. b) Dio L. LIX. § 3 et 22. c) Vaill. num. praeſt. T. II. pag. 47. d) pag. 57. e) Vaill. Num. praeſt. T. II. p. 50. f) pag. 244. g) pag. 225. h) L. LIX. § 22.

matio fuit ludicra, perinde ac teſte Ioanne Antiocheno idem Caligula ex adulteriis, quibus Galliam omnem, et Britanniam ſubegerat, *imperator* ſaepius, et *Germanicus*, et *Britannicus* appellatus eſt. [a]) Sed haec ſcommata monetam publicam non inquinavere. Quo ſenſu in praeſente numo vocabulum IMPERATOR accipiatur, non liquet. In citatis Hiſpaniae numis cognominis locum obtinet. AVG. partis averſae legi nequit AVG*uſtus*, cum hic titulus jam anticam occupet; ergo AVG*ur*, perinde ac legimus in numis Veſpaſiani AVGVR. PON. MAX., quin et in numis ſucceſſoris Claudii. Iſtud in praeſentibus numis typus litui tanto certius ſtabilit.

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. PON. M. TR. POT. *In aliis:* TR. P. III. *vel* IIII. P. P. *Caput laureatum.*

ADLOCVT. COH. *Imperator in ſuggeſtu ſtans dexteramque tendens quinque milites cum aquilis adſtantes adloquitur.* AE. I. (Muſ. Caeſ. Theup.)

Schlegelius numorum Morellianorum interpres cenſet, typo averſae intelligi concionem, quam habuit Caligula conſcenſo ſuggeſtu in medio pontis, quem per ſtolidum ingenium mari Puteolos a Baulis dirimenti impoſuit, quod factum narrat Dio. [b]) Verum repugnant tempora. Complures id genus numi docente epigraphe ſignati ſunt in ejus trib. poteſtate I., quae incidit in annum V. C. 790, at enim ſtolidam ejus per pontem expeditionem Dio biennio poſt enarrat, atque etſi demus, omiſſum forte numerum trib. poteſtatis, tamen certum eſt, in numis V. C. 792 percuſſis nunquam abeſſe titulum P. P., qui in horum non paucis abeſt, et hoc anno non amplius ejus titulis additum nomen *Germanici*. Certum ergo eſt, numos hujus argumenti cum citata hac epigraphe ſignatos primo ejus imperii anno, et haud dubie indicari concionem, in qua adlocutus eſt cohortes praetorianas, cum primum principatum adivit, repetitumque ſerius eundem typum, ſeu quod pleraque ſuae monetae argumenta reſtituta ſaepenumero ſunt, ſeu quod alias quoque cohortes ſuas meditata oratione eſt adlocutus, ut revera eum fuiſſe eloquentem non inficiatur Tacitus, [c]) Suetonius, [d]) et Ioſephus, [e]) cujus ridiculum exemplum proponit Dio. [f]) Ex omnibus hujus generis numis abeſt nota S. C. An quod non jubente ſenatu, ſed principe percuſsi ſunt, qui inter praetorianos dividerentur? Hic adlocutionis militaris ritus nunc primum occurrit, ſaepius ſubinde in imperatorum moneta rediturus. Adloquentem tum tendere dexteram ſolitum fuiſſe, jam indicavit Cicero in Gabinium invectus: [g]) *cum palam populi Romani imperator, inſtructo exercitu, dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, ſed omnia ſibi et empta et emenda eſſe clamaret.*

Eadem epigraphe. In aliis: TR. P. III. IIII. *Caput nudum.*

VESTA. S. C. *Dea ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

---

a) Excerpt. Peireſc. p. 805. b) L. LIX. § 17. c) Ann. XIII. 3. d) Cap. 53.
e) Ant. Iud. L. XIX. c. 2. § 6. f) L. LIX. § 19. g) de Provinc. conſ. c. 4.

Veſtae cultus Caligulae ex praecipuis unus fuiſſe videtur. Nam cum aviam Antoniam, ſororesque ſuas ornare intenderet, eis Veſtalium honores largitus eſt. [a]) Hic typus ſaepe in numis Tiberii aetate cuſis comparet, quo veriſimiliter adumbratam fuiſſe Liviam, in hujus moneta diximus.

* * *

Eadem epigraphe. Caput nudum. S. C. *Neptunus ſtans d. delphinum, ſ. tridentem.* AE. II. (Morelli, Theupoli.)

Typus obvius in numis M. Agrippae, quem tamen typum non ſelegerit ſenatus ad reſtituendam Agrippae memoriam, quam inviſam fuiſſe Caligulae noverat. Forte quia faventem pietati ſuae habuit hunc deum, cum ad transferendos circa hoc tempus matris, fratrumque cineres mare ingreſſus eſt tempeſtate adeo turbida, ut ne quidem Silanus ſocer committere ſe diſcrimini auderet, quod ipſum illi fatale fuit. [b])

* * *

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput nudum.*

S.P.Q.R. OB. C. S. *intra coronam quernam.* AR. (Muſ. Pſau.) Exſtat etiam aeneus I. cum hac averſa. (Morelli.)

De hoc averſae typo vide annum ſequentem.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. COS. *Caput nudum.*

Sine epigraphe. Caput Auguſti radiatum inter duo aſtra. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

In hoc numo primus ſe Caji conſulatus offert, quem ingreſſus eſt Kalendis Iul., ut ſupra dictum. Aſtra Auguſtum ſideribus receptum notant. Liberaliores Graeci ejus capiti ſeptem ſive triones, ſive planetas circumdedere, ut videbimus infra in numis commatis peregrini.

V. C. 791 P. X. 38.
TR. P. I. II. COS. DES. ITER. P. M. GERM.
M. Aquila Iuliano, P. Nonio Aſprenate cos.
Incipit P. P.

Soaemo regnum Arabum Ituraeorum, Cotyi Armeniam minorem, Rhoemetalci Cotyos ditionem, Polemoni Polemonis filio paternum regnum permittit. [c])

Verba Dionis ſunt: [d]) *Mox ita regios mores ſumpſit, ut omnia, quae tanto imperii ſui tempore Auguſtus, et ea quidem ſingillatim ſibi decreta vix accepit, quorum etiam nonnulla Tiberius omnino recuſavit, hic uno die arripuerit, tantum* Patris Patriae *nomine, neque eodem quidem in longum tempus dilato.* Commode cum Dione conſpirant numi, quorum non pauci, quos continuo recenſebimus, Caligulam jam in prima trib. poteſtate Patrem Patriae appellant, ex quorum adeo teſtimonio is honorem hunc abſtulit aut exeunte anno praecedente, aut initio praeſentis. Sed dabimus etiam ex Morellio quinarium aureum, qui hunc titulum adhuc in TR. POT. ITER. omittit, ex quo ſequeretur, Caligulam initio tribunatus II. illo praeditum nondum fuiſſe. Quam numorum diſcordi-

a) Dio L. LIX. § 3. b) Suet. c. 15 et 23. c) Dio L. LIX. § 12. d) L. LIX. § 3.

am ut amoliamur, ſtatuendum neceſſario, aut Morellium in numo ſuo literas P. P. forte evanidas non obſervaſſe, quod in volumine ejus minuto accidere facile poterat, aut, ſed quod minus veriſimile, in Caligulae numis non ſemper numerum trib. poteſtatis fuiſſe additum, ſcriptumque nonnunquam TR. POT. pro TR. POT. II. III. etc. ſecundum quam legem is ineunte II. tribunatu Pater Patriae nondum fuiſſet.

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *In aliis:* TR. POT. III. COS. III. *vel* TR. POT. IIII. COS. IIII. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *intra coronam quernam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. PON. M. TR. POT. *In aliis:* TR. POT. III. *vel* IIII. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. P. P. OB. CIVES. SERVATOS. *intra coronam quernam.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Diximus paullo ante ex Dione, Caligulam acceptaſſe honores, quorum nonnullos Tiberius omnino recuſavit. En tibi in hoc numo praeter titulum patris patriae civicam quoque coronam, quod utrumque in Tiberii moneta non reperitur, et jure, nam ſecundum Suetonium [a]) Tiberius *cognomen patris patriae, et civicam in veſtibulo coronam recuſavit.* His ergo numis compertum nobis eſt, iſtud decus Auguſto ex merito partum, etiam decretum Tiberio, ſed recuſatum, a Caligula ſatis mature arreptum, et deinceps in moneta obtruſum, eoque indignius, quo minus ſervatorum civium praemia merebatur is, qui civitati univerſae unicum eſſe collum optaverat, quod unico ictu demeteret.

* * *

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum.*

P. M. TR. POT. ITER. *Victoria globo inſidens lauream aptat.* Quin. AV. (Morelli.)

Hujus numi propter omiſſum titulum P. P. paullo ante memini. Iſtud quinariorum aureorum genus coeptum ſub Auguſto, et per totum Tiberii imperium continuatum etiam in Caligula duraſſe, hoc, et alio anni V. C. 793 quinario docemur.

V. C. 792 P. X. 39.

TR. P. II. III. COS. II. DES. III. P. M. P. P.

Cajo Aug. II. L. Apronio Caeſiano cos. Deſinit GERMANICVS.

Kalendis Ian. procedit conſul iterum, et poſt dies XXX. abdicat. [b]) Exhauſto per inſanos apparatus et ſpectacula aerario locupletum civium ſtrage pecuniam corradit, ſubinde in Gallias abit, has quoque expilaturus. [c])

Germanici nomen in hujus anni numis non legitur, neque deinceps amplius. Succedit ſaltem in aeneis anni praeſentis epigraphe:

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. P. M. TR. P. III. P. P.

Typos jam in numis annorum praeteritorum vidimus dempto numo uno inſignis argumenti, quem hic deſcribo:

---

a) In Tib. c. 26. b) Suet. c. 17. Dio L. LIX. § 13. c) Dio L. LIX. § 21.

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. S. C. *Pileus libertatis.* COS. DES. III. PON. M. TR. P. III. P. P., *in medio:* RCC. AE. III.

Exhauſto per bella civilia aerario Auguſtus conſtituit vectigal centeſimae auctionum, ſeu rerum venalium, verum onus iſtud anno V. C. 768 *deprecante populo edixit Tiberius, militare aerarium eo ſubſidio niti.* a) V. C. 770 redacta in provinciam exſtincto Archelao Cappadocia profeſſus eſt Tiberius, *ejus fructibus levari poſſe centeſimae vectigal, et ducenteſimam in poſterum ſtatuit.* b) V. C. 784 ad pecuniam jam multo attentior Tiberius rurſum pro ducenteſimae vectigali centeſimam inſtituit. c) V. C. 791 *Caligula comitia populo reddidit, quae ei Tiberius ademit, et vectigal centeſimae ſuſtulit.* d) Reſtituta igitur fuit Tiberii vetus ducenteſima. Hoc demum anno ipſam etiam *ducenteſimam* fuiſſe a Caligula remiſſam, aperte loquuntur hi numi inſcripto: R*emiſſa* CC., atque iſtud confirmat Suetonius: e) *ducenteſimam auctionum Italiae remiſit*, etſi tempus non definiat. Et conſtantem fuiſſe hanc liberalitatem, probant ſequentium annorum Caligulae numi, in quibus beneficium iſtud a grato ſenatu recolitur. *Remiſſam quadragenſumam* videbimus infra in numis Galbae inſcriptis: R. XL. De his vectigalibus vide plura apud Brotier in notis ad Taciti Annal. L. XIII. c. 31. Tamen veterem hanc ſententiam in conjecturis habet cl. Sanclementius, f) perſuaſus marmore Muratorii, in quo legitur: g)

CAIVS. CAESAR. DIVI. AVGVSTI
PRONEPOS AVGVSTVS
S. C.
CONSVL. TERTIO
PONTIFEX. MAXIMVS
TRIBVNICIAE. POTESTATIS
QVARTO. PATER. PATRIAE
REI. CENSITAE. CONSERVATOR.

Ex quo apparet, virum cel. explicationem literarum RCC. ex poſtremo titulo R*ei* C*enſitae* C*onſervator* peti velle. Vtinam aut Muratorius, aut Sanclementius nos aliqua de ſingulari hoc elogio Caligulae dato edocuiſſent. Enimvero cum has ſiglas jubente ſenatu *monetae* illatas videamus, neceſſe eſt, iſtud marmoris elogium, ſiquidem illud his ſiglis RCC expreſſum eſſe intelligere velimus, imperatori publice, atque in urbe fuiſſe delatum, ac tum mirum profecto, ejus nobis memoriam non a ſcriptoribus, aut monumentis urbis, ſed lapide Adriano conſervari. Optandum foret, ut eum vir quidam eruditus ſecundis curis inſpiceret. Sed haec quoque nos ſpes deſtituit, cum eum jam ex oculis evanuiſſe teſtetur Muratorius. Praeſtat igitur, veterem ſententiam, ac tam praeclaris, quas dedi, auctoritatibus confirmatam retinere.

Pars adverſa pileo libertatis aliud Caligulae in populum beneficium commemorat, nempe libertatem, dum ei comitia a Tiberio olim adempta reſtituit, ut mox ex Dione vidimus, et conſentiente Suetonio: h) *tentavit et comitiorum more revocato ſuffragia populo reddere.*

a) Tacit. Ann. I. c. 78. b) Tac. Ann. II. c. 42. c) Dio L. LVIII. § 16. d) Dio L. LIX. § 9. e) cap. 16. f) de vulg. aera p. 86. g) pag. 1992. 5. h) cap. 16.

V. C. 793 P. X. 40.
TR. P. III. COS. III. DES. IV. P. M. P. P.
Cajo Aug. cos. III. ſine conlega.

Conſulatum III. init ſolus Lugduni Galliae, et ad idus Ian. abdicat. a) Ptolemaeum Iubae F. ad ſe evocatum propter magnificentiae oſtentationem enecat. b) Profectus ad Oceanum tanquam Britannis facturus bellum juſsit milites legere conchylia, regreſſusque eſt velut victor Oceani ſpoliis onuſtus. c) L. Vitellius Syriae praefectus Artabanum Parthum Armeniae imminentem ita perculit, ut omiſſo conſilio ſtatuis Auguſti, et Caji ſacrificaret. d)

C. CAESAR. AVG. PON. M. TR. POT. III. COS. III. *Caput laureatum.*

S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *intra coronam quernam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

C. CAESAR DIVI. AVG. PRON. AVG. S. C. *Pileus libertatis.*

COS. TERT. PON. M. TR. P. III. P. P. *in medio* RCC. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Exſtant plures alii numi cum TR. P. III. ſed ſpectatis typis nihil novi adferunt.

Eodem anno
TR. P. IIII. manentibus reliquis.

In aeneis I. et II. formae epigraphe:

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. P. M. TR. P. IIII. P. P.

In aeneis III. cum nota RCC. additur praeterea:

COS. TERT. PON. M. TR. P. IIII. P. P.

Typi ſunt annorum priorum.

* * *

Antica non proditur.

P. M. TR. POT. IIII. *Victoria inſidens globo lauream aptat.* Quin. AV. (Baldin. ad Vaill. ex muſ. Palatii.)

V. C. 794 P. X. 41.
TR. P. IV. COS. IV. P. M. P. P.
Cajo Aug. IV. Cn. Sentio Saturnino cos.

Conſulatum IV. abdicat VII. idus Ian. e) Paullo poſt non. Kal. Febr. a conjuratis Caſsio Chaerea, et Cornelio Sabino occiditur. f)

Imperium adiit magno populi R. gaudio, nulla tamen certa ratione, ſed propter inveteratum in patrem Germanicum adfectum. Et viſus erat reſpondere orbis votis per multa pietatis ſpecimina, juſtitiam, et moderationem. Sed patuit continuo, has ipſi virtutes non fuiſſe inſitas, ſed ex Tiberii ingenio fluxiſſe, ut principatum ſimulatione conſolidaret. Nam nihil eſt crudelitatis, inſaniae, ſordium, et extremae infamiae, quod non cum voluptate perpetraſſet. Equum ſuum, nomine *Incitatum*, ad coenam adhibuit adpoſito inaurato hordeo, et propinato in poculis aureis vino, creaturus et conſulem, ſi vita ſupe fuiſſet. Deos, deas-

a) Suet. c. 17. b) Dio L. LIX. 25. c) Dio l. c. Suet. c. 46. d) Dio l. c. § 27. e) Suet. c. 17. f) Dio, Sueton. Seneca de conſt. ſap. c. 18, copioſe Ioſeph. Ant. Iud. L. XIX. cap. 1

que omnes cultu eſt imitatus, factus jam Iuppiter, Bacchus, Hercules, jam Iuno, Diana, Venus. Neque defuere ſibi conſecrationis cauſae. Nam ſicut, inquiebat, aliorum gregum magiſtri, bubulci, opiliones, non ipſi aut boves ſunt, aut arietes, ſic et ſe generis humani cuſtodem hominibus praeſtare. [a]) Pontem navibus junctis a Puteolis ad Baulos ſtravit, eumque cum militibus ingreſſus Puteolos hoſtiliter invaſit, regreſſusque per eundem eſt triumphantis more Alexander M. dici geſtiens. Inſanis his moliminibus non toto vertente anno relictum a Tiberio vicies ac ſepties millies IIS. abſumpſit. Reliqua incredibilis ſaevitiae, ac libidinis exempla qui volet, ex Suetonio, Philone, et Dione petat, et infra ex ſororum ejus, ac uxorum ſerie poterunt colligi.

C. CAESAR. AVG. PON. M. TR. POT. IIII. COS. IIII. in AR. vetere typo *Coronae quernae*, vel: *capitis Auguſti radiati.* (Muſ. Caeſ.)

C. CAESAR. DIVI. AVG. PRON. AVG. S. C. *Pileus libertatis.*
COS. QVAT. (*ſic*) PON. M. TR. P. IIII. P. P., *in medio:* RCC. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Numus Caligulae poſt ejus mortem ſignatus.

C. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. *Caput laureatum.*
TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. POT. IMP. VI. *Caput Claudii laureatum.* AR. (Muſ. Apoſt. Zeno, nunc S. Floriani.)

Numum hunc edidit Khellius, qui adfirmat, non eſſe ſubaeratum. Tamen dubium non videtur, interceſsiſſe fraudem aliquam ſeu novam, ſeu veterem. Nimio enim certum eſt, Claudium Caji memoriae fuiſſe, et eſſe debuiſſe infenſum, neque ullus hactenus editus eſt numus Claudii cum titulo IMP. VI., ut jam obſervavit Khellius. [b]) Ad haec tantum abfuit, ut Claudio imperante numi cum Caligulae capite ſignarentur, ut etiam omnes numi aenei, qui ejus imaginem praeferrent, conflari juberentur, [c]) quod factum idem ad abolendam ejus memoriam teſtatur.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Harum numos non infrequentes cum Caligulae capite in catalogis deſcriptos reperias. Inſignes ſunt, ſed quorum patriam minus certo tenemus:

ΓΑΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒ. ΓΕΡΜ. ΑΡΧ. ΜΕΓ. ΔΗΜ. ΕΞΟΥΣ. ΥΠΑ. *Caput nudum transverſo ſceptro.*
Sine epigraphe. Signum Auguſti d. pateram, ſ. haſtam ſellae inſidentis in quadrigis elephantorum inter ſeptem aſtra. In aliis deſunt ſolae quadrigae. AR. m. m. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Alius, ſed caput Auguſti radiatum inter ſeptem aſtra. AR. III. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Omnes hi typi exiguo diſcrimine ſumpti ſunt ex numis Romanis a Tiberio, et Caligula in Auguſti honorem percuſſis. Veriſimile videtur, eos ſignatos in Cretenſium urbibus; nam Tiberii aeta-

a) Philo Legat. ad Caj. p. 556. b) Suppl. ad Vaill. p. 18. c) Dio L. LX.

te cuſos argenteos maximi moduli numos cum mentione Cretenſium, aut etiam urbis Creticae habemus, et in quibus conſtans typus eſt Auguſtus, et Iuppiter Cretagenes, quos recenſui in Cretae numis, quo loco propoſui etiam numum *Iovis Cretagenis* inſcriptione inſignem, qui ſeptem aſtris ambitur. Forte iidem Cretenſes, quibus conſtabat de Tiberii, et Caligulae in Auguſtum adfectu, mortuum hunc Caeſarem per adulationem Iovi ſuo Cretageni, ejus illi attributa largiendo, adſimilavere. Similes etiam exſtant cum capite Claudii.

* * *

Vrbium coloniarum.

Imperante Caligula dempta Corintho et Sinope coloniae numos ſola Hiſpania ſufficit, ſed haec ipſa hoc imperante jus monetarium penitus amiſit, ſic ut ejus regionis univerſae numi ultimi ſint cum capite Caligulae, cujus cauſam in numis Hiſpaniae rimati ſumus. Videtur iſtud accidiſſe ſaltem altero ejus imperii anno; nam in omnibus id genus numis titulis Caligulae additur GERMANICVS, quo epitheto in numis commatis Romani poſtea uſus amplius non eſt, ad quod potiſſimum urbes exterae monetae ſuae inſcriptionem conformavere.

Corinthi numi ad Caligulae imperium pertinent, qui IIviros M. Bellium Proculum, aut P. Vipſanium Agrippam inſcribunt, quos recitavi ſupra in numis Antoniae Druſi, et qui a variis antiquariis Auguſto perperam tributi fuere.

His addendi numi coloniae incertae:

C. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput Caligulae.*
GERMANICVS. CAESAR. PVLCHRO. IIVIR. *Caput Germanici nudum.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

In alio:
GERMANICVS. CAESAR. PVLCHRO. III. VARIO. IIVIR. (Muſ. Caeſ.)

In alio:
GERM. CAESAR. DOSSENO. PVLCHRO. IIVIR. (Morelli.)

*

Nomina ac tituli.

Claudius.

En tibi numum vulgatum a cl. Seſtino, [a]) qui eſt Ilienſium Troadis:

ΤΙΒΕΡΙΟϹ. ΚΛΑΥΔΙΟϹ. ϹΕΒΑϹΤΟϹ. *Caput Claudii nudum.*
ΓΑΙΟϹ. ΚΛΑΥΔΙΟϹ. ϹΕΒΑϹΤΟϹ. ΙΛΙ. *Caput Caligulae nudum.* AE. III.

Bina reperio in hoc numo, quae fidei hiſtoricae non leviter adverſantur, ac primum quidem, renovatam ab Ilienſibus in monumento publico Caligulae memoriam, quam obliterari orbis univerſus praeoptavit. Paullo ſupra in eadem cauſa numum commatis R. perſtrinximus. Levius iſtud. Fortius repugnat nomen gentile *Claudii* inique Caligulae tributum. Negari nequit, eum per avum Druſum ex gente Claudia genus duxiſſe; verum ex quo pater Germanicus a Tiberio Caeſare adoptatus fuit, is cum progenie ex gente Claudia in Iuliam tranſivit, neque amplius *Claudius*, ſed *Claudianus* dici potuit, quo ipſo nomine revera uſum fuiſſe Tiberi-

a) Lettere Tom. IV. p. 110.

um, in hujus numis ad annum V. C. 757 diximus. Atqui ſecundum hanc ipſam legem Rheſcuporis Boſpori rex, qui ſibi Tiberii nomina addidit, ſeſe in numis non dixit *Tiberium Claudium*, ſed *Tiberium Iulium*. Denique nimium incaute egiſſent Ilienſes, ſi Claudii nomen dediſſent Caligulae, quem jam Tiberius obſervavit Claudianae domui infenſum, et ſoli materno generi addictum. a) Oportebit ergo hunc numum aut dicere confictum, aut epigraphen male lectam, aut certe Ilienſes moris Romani ignaros.

Caligula.

Dixi principio, hunc Germanici filium ore vulgi Caligulam fuiſſe appellatum adjecta ejus nominis cauſa. At vero plebeium iſtud nomen auſum non eſt inferre pedem in monumenta publica, tam parum, quam ſerius nomina Caracallae, et Elagabali, illud per ignominiam datum Severi filio, hoc Soaemiadis filio. Non tamen hic praetereundum, quod refert Pagius, b) teſtatum Toinardum, ſe numum Graecum vidiſſe, in quo *Caligulae* nomen legebatur. Non nego vidiſſe, ſed numum fuiſſe antiquum, nego atque pernego.

Imperator

Hoc titulo tanquam praenomine in numis Romanis uſus non eſt. Eum tamen illi tribuit numus Mileti, c) et nonnulla marmora. In numis coloniarum Hiſpaniae ſaepe dicitur IMP. inſtar cognominis. De hoc titulo latius egi ſupra in numis ad annum V. C. 790.

Pater patriae.

Quando hunc titulum ſibi addiderit, diximus ad annum V. C. 791.

Augur.

Legitur in numo, quem ad annum V. C. 790 propoſui, et explicavi.

Germanicus.

Hunc titulum hereditarium habuit a patre et avo. Eo in numis inde ab anno V. C. 792 ſignatis uſus amplius non eſt, ut dictum ad hunc annum.

Tituli alii.

Teſte Suetonio d) dictus fuit *Pius*, *Filius caſtrorum*, *Pater exercitus*, *Optimus*, *Maximus*, et teſte Ioanne Antiocheno etiam *Britannicus* ex vitiatis Britannorum ſcortis, ut diximus ad annum V. C. 790. *Bacchum* etiam vocatum, et Bacchicam veſtem indutum prodiviſſe in publicum, narrat Athenaeus. e) Verum hos titulos ſeu ab adulatione, ſeu intemperantia, ſeu malevolentia conceptos reticent numi, et marmora.

PRETIVM.

Aurei	RR.
Argentei	R.

a) Philo Legat. ad Cajum p. 551. b) Crit. Baron. ad ann. Ch. 137. num. 8. c) Patin. Num. Impp. d) Cap. 22. e) Dipnos. L. IV. p. 148.

Aenei I. et III. formae.	R.
Aenei II. formae	C.
Commatis peregrini :	
Argentei forma max. moduli, et denariorum urbis incertae	RR.
Aenei urbium liberarum	R.
Coloniarum Hiſpaniae	C.
Aliarum	RRR.
Alexandrini	O.

VXORES CALIGVLAE.

Omnium ejus uxorum, quas plures per intervalla habuit, exſtant numi, ſed commatis absque dubio adulterini, dempſo Caeſoniae numo, ſed hoc ei falſo adficto, ut mox patebit. Hos deſcribere neceſſe non videtur, cum eorum mala fides etiam minus expertos mox advertat, et a nullo alicujus nominis antiquario memorentur.

Vxor I. CLAVDIA, dicta Suetonio *Iunia Claudilla*, filia M. Silani, quam duxit V. C. 786. [a]) Ea mortua eſt exeunte anno V. C. 789. [b]) Suetonius amiſſam ex partu adfirmat, [c]) Dio repudiatam V. C. 790. [d])

Vxor II. LIVIA ORESTILLA. (*Cornelia Oreſtina* Dioni, [e]) Xiphilino, Zonarae.) Eam duxit V. C. 790 abductam ſponſo Piſoni, cujus nuptiis intererat, et necdum exacto altero menſe repudiavit. [f])

Vxor III. LOLLIA PAVLINA, quam ademit Memmio Regulo, duxitque V. C. 791, mox ejecit. [g]) Eam ſe adhuc vidiſſe vivam, narrat Plinius, ejusque incredibiles opes commemorat, quas non ex liberalitate principis prodigi habuit, ſed avitas; nam avus fuit M. Lollius rector juventutis Caji Caeſaris Agrippae F., cujus per Orientem rapinae ſatis ex Tacito, aliisque cognitae. Occiſa fuit ab Agrippina V. C. 802, quod ſpem nuptiarum Claudii habuiſſet. [h])

Vxor IV.

CAESONIA.

Pulſa Paullina Miloniam Caeſoniam prius adulterio ſibi cognitam duxit V. C. 792. [i]) Ea Caligulae neque per faciem inſignem, neque aetatem amoribus aptam, ſed per laſciviam perditam probata, et ardentius, conſtantiusque amata fuit, [k]) ac tanto etiam ſubinde furore, ut jactaret, exquiſiturum ſe vel fidiculis de Caeſonia ſua, cur eam tanto opere diligeret. [l]) Et credebatur, propinatum ei a Caeſonia amatorium poculum, ſed quod in furorem verterit. [m])

a) Tac. Ann. VI. 20. b) l. c. 45. c) Cap. 12. d) L. LIX. 8. e) L. LIX. § 8. f) Dio l. c. Sueton. c. 25. g) Suet. c. 25. Dio L. LIX. § 12. h) Dio L. LX. § 32. Tac. Ann. XII. 22. i) Dio L. LIX. § 23. k) Suet. c. 25. l) Suet. c. 33. m) Suet. c. 50. Ioſeph. Ant. L. XIX. c. 2. § 4.

Natam ex ea filiam, dictamque *Iuliam Druſillam* per omnium dearum templa circumferens Minervae gremio impoſuit, ſe autem indubitatum ejus eſſe patrem nullo certiore indicio agnovit, quam feritatis; nam infeſtis digitis in infantium una ludentium os ſolita eſt involare. a) Caeſo Caligula periere quoque uxor, et filia Druſilla, haec parieti illiſa, illa a centurione confoſſa. b)

Numi Caeſoniae tributi.

C. CAESAR. AVG. GERMANIC. IMP. P. M. TR. P. COS. *Caput laureatum.*
CN. ATEL. FLAC. CN. POM. FLAC. IIVIR. Q. V. I. N. C. *Caput muliebre nudum, juxta* [illegible]*d:* SAL. AVG. AE. II. (Florez tab. XVII. n. 7.)

Vaillantius, Begerus, Schlegelius, aliique capite averſae exhiberi Caeſoniam credidere *Salutis Auguſti* nomine velatam, ut olim Liviam. Eorum ſententiam jam impugnavit Florezius, quoniam tituli trib. poteſtatis, et conſulatus ſimplicis in primum Caligulae annum cadunt. At is Caeſoniam nonniſi V. C. 792 duxit, quin uxoris eam nomine dignatus primum eſt, poſteaquam Druſillam enixa eſt, etſi iſtud contigit triceſimo poſt eam ductam die. c) Addo, in numis Caligulae V. C. 792 ſignatis non amplius legi titulum *Germanici*, et tum jam conſtanter titulum *Patris patriae*. Vnde patet, numum ſignatum primo imperii anno, Caligula tum aliis amoribus implicato. Dubium igitur non videtur, eo typo indicari vota a colonis Novae Carthaginis, cujus eſt hic numus, pro Auguſti ſalute concepta, in cujus fidem conjungo inſcriptionem ex Muratorio depromptam: d)

C. CAESAR. AVG. GERMANIC. IMP.
P. M. TR. P. COS.
CN. ATEI. FLAC. CN. POMP. FLAC.
IIVIR. Q. V. I. N. C.
SAL. AVG.

Teſtatur Muratorius, hoc epigramma exſtare Cordubae in quodam vaſe. Si verum eſt hoc indicium, (nam mira ſane videatur tam religioſa concordia inſcriptionum tam in numo, quam vaſe) docemur, revera pro principis ſalute apud Carthaginem publice ſacrificatum, et excluditur omnis de Caligulae qualicunque uxore ſuſpicio. Male Muratorius poſtremas ſecundi verſus literas conjungit, et legendum opinatur QVINQuennales, cum legendum ſit *Quinquennales Victricis Iuliae Novae Carthaginis*, ut in hujus numis diximus.

Panelius in catalogo *muſei le Bret* numum aureum dedit; in quo hinc caput Caeſoniae, illinc Caligulae, additque, pluribus eum antiquariis probari. e) Interim liceat de ejus fide dubitare, praecipue cum narret cl. Beauvais, compertum ſerius, eſſe numum Agrippinae ſenioris, et per artem in Caeſoniam mutatum. f)

DRVSILLA Caeſoniae F.

De numis huic tributis, ſed haud

a) Suet. c. 25. b) Suet. c. 59. Dio L. LIX. § 29. Ioſeph. l. c. c) Suet. c. 25. Dio l. c. § 23. d) pag. 225. e) Mem. Trevoux Octob. 1737. f) Abregé Tom. III. pag. 400.

dulie ſpuriis vide mox infra in numis Druſillae Caligulae ſororis.

Sorores Caligulae.

AGRIPPINA.

De ējus numis agetur poſt numos Claudii Aug., cujus ea uxor fuit.

DRVSILLA.

Germanico et Agrippina nata V. C. 770, et quidem apud Treviros, ut colligo ex Suetonio, [a] a Tiberio denupta L. Caſsio Longino, ut diſerte Tacitus, [b] et Suetonius. [c] Quare minor fides Dionis, M. Lepidum ejus maritum ſtatuentis. [d] Caligula ad imperium evectus, cum ſorores omnes conſtupraſſet, inſano in hac Druſilla amore furebat. Nam abductam Caſsio in modum juſtae uxoris propalam habuit, aeger heredem imperii inſtituit. Ea V. C. 791 e vivis erepta adeo intendit dolorem, ut juſtitium indiceret, luctu in ipſas etiam provincias propagato, [e] et ridere tum, ac lavare capitale eſſet. Neque defuit, qui jurejurando adſirmaret, ſe ejus animam in coelum euntem vidiſſe, Livius Geminius ſenator. [f] Quapropter jure conſecrata a fratre addito *Pantheae* nomine, omnesque in eam honores congeſti, qui Liviae obtigere, nec unquam poſtea Caligula pro concione, niſi per nomen Druſillae dejeravit. Honores alios vide apud Suetonium, [g] et Dionem. [h]

Numi:

Commatis Romani.

Ejus nomen DRVSILLA numo aeneo I. formae inſcriptum vidimus in numis Caligulae ad annum V. C. 790, in quo duae ſorores Iulia, et Agrippina ſociantur.

In alio aureo, quem eodem loco continuo ſubjeci, quidam antiquarii ejus caput cum Caligulae capite jugatum vident.

Numi falſi, aut ſuſpecti.

DIVA. DRVSILLA. SOROR. C. CAESARIS. AVG. *Caput inſolente diademate redimitum.*

IVLIA. DRVSILLA. F. C. CAESARIS. AVGVSTI. *Caput infantis cornucopiae impoſitum.* AE. I.

Hunc numum edidere Pedruſius, [i] et Baldinus ex praeconio Franc Ficoroni ab hoc repertum in muſeo Barbarini. [k] Ab aliis ignoratur, neque adulterinum dubitem. Pedruſius Druſillam partis averſae putat puellam hujus nominis Caligulae ex Caeſonia natam, cujus fortunam ſupra in Caeſonia enarravi. Quid ſi eſſet Druſillae ex Caligula filia, ejusdemque cum matre nominis? nam lego apud Eutropium: [l] *ſtupra ſororibus intulit, ex una etiam natam filiam agnovit.* Sed in numo ſuſpecto longius eſſe curioſum piget.

a) in Calig. c. 8. b) Ann. VI, 15. c) Cap. 24. d) L. LIX. § 11 et 22. e) Philo adv. Flaccum p. m. 525. f) Dio L. LIX. § 11. Seneca in Apocol. g) Cap. 24. h) L. LIX. c. 11 et 13. i) Muſ. Farn. Tom. VI. k) Vaill. Num. praeſt. edit. Rom. T. I. p. 17. l) Brev. L. VI.

DIVA. DRVSILLA. SOROR. CAESARIS. AVG. *Caput muliebre nudum.*

IVLIA. DRVSILLA. F. C. CAESARIS. AVGVSTI. *Cupido muliebris expanſis alis.* AE.

Numus exſtat in Patini Suetonio pag. 218, atque haud dubie ejusdem eſt cum priore fermenti; nam univerſim in hoc opere ſpurii cum genuinis temere ſunt permixti, etſi hunc ibi genuinum agnoſcat auctor. Averſae typum ingenioſus impoſtor effinxerit ſecundum id, quod de Germanici quopiam filio, qui infans adhuc mortuus eſt, narrat Suetonius,[a]) et qui fuit *inſigni feſtivitate, cujus effigiem habitu Cupidinis in aede Capitolinae Veneris Livia dedicavit. Auguſtus in cubiculo ſuo poſitam, quotiescunque introiret, exoſculabatur.* Videmus ergo in priore numo typum captum ex numis Neronis et Druſi Caeſarum, in altero ex hac Suetonii narratione.

* * *

Commatis peregrini.

Ejus ſaepe mentio fit in numis urbium Graecarum liberarum, in quorum antica plerumque reperitur caput fratris Caligulae.

In numis *Smyrnae* et *Pergami* ejus nomen absque epitheto ſcribitur, ipſa vero proponitur ſedens d. ſpicas, ſ. haſtam tenens, de quibus vide, quae in numis Smyrnae adnotavi.

ΘΕΑ. ΔΡΟΥΣΙΛΛΑ, in numo Mileti. (Vaill.)

ΔΡΟΥΣΙΛΛΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ, in numo Mytilenes. (Vaill. Morelli in Caligula tab. VI. n. 33.) *Auguſta* dici potuit Druſilla, quoniam ei, ut in ejus vita vidimus, omnes, qui Liviae, honores tributi fuere.

ΔΡΟΥΣ. ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ, in numo Byzantiorum. (Panel ex le Bret Mem. Trevoux.)

IVLIA LIVILLA.

Haec poſtrema Germanici et Agrippinae filia a ſcriptoribus, et quidem iisdem, jam *Iulia*, jam *Livilla* dicitur. Nata eſt in inſula Lesbo V. C. 771.[b]) a Tiberio V. C. 786 elocata M. Vinicio.[c]) M. Minucianum ejus maritum vocat Ioſephus.[d]) A Caligula fratre honorata primum, mox ſororum exemplo vitiata, denique ab eodem libidinis apud ſenatum accuſata una cum Agrippina ſorore in Pontias inſulas ejicitur V. C 792.[e]) Eo caeſo reducta utraque a Claudio, bonaque reſtituta V. C. 794.[f]) At eodem adhuc anno artibus Val. Meſſalinae propter aemulationem formae praetextu adulterii cum Seneca extorris acta, ac paullo poſt occiſa eſt.[g]) Sepultam fuiſſe Romae prope portam Flaminiam teſtatur lapis ante annos non multos una cum lapidibus fratrum Caeſarum erutus, in quo: LIVILLA. GERMANICI. C . . . HIC. SITA. EST.[h]) Maritus Vinicius ob hanc caedem ſuſpectus Meſſalinae ab hac item ſerius veneno necatur V. C. 799.[i])

a) in Calig. c. 7. b) Tac. Ann. II. 54. c) Tac. Ann. VI. 15. d) Ant. L. XIX. c. 1. § 14 et c. 4. § 3. e) Dio L. LIX. § 3 et 22. f) Dio L. LX. § 4. g) Dio l. c. § 8. Suet. in Claud. c. 29. h) Foggini Faſti Verrii p. 132. i) Dio l. c. § 27.

Numi:

Commatis Romani:

In aeneo I. formae in numis fratris Caligulae ſupra ad annum V. C. 790 deſcripto exſtat in conſortio ſororum adſcripto IVLIA.

Item in aureo continuo ibi ſubjecto juncta cum ſorore Agrippina.

Commatis peregrini.

ΙΟΥΛΙΑΝ. ΝΕΑΝ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ. ΜΥΤΙ. *Caput Iuliae.*

Γ. ΚΑΙΣΑΡΑ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. ΜΥΤΙ. *Caligula velatus ſtans d. pateram.* AE. III. (Seguin Num. ſel. p. 128. Vaill.)

Dicitur in hoc numo *Iulia junior*, nam ſuperfuit tum adhuc Iulia ſenior Druſi jun. filia, utraque ſubinde a Claudio caeſa. Fuit Lesbi urbibus ratio dedicandi huic Iuliae monetam, cum nata fuerit in hac inſula, ut diximus.

TI. CLAVDIVS.

Natus Lugduni Galliae V. C. 744 Kalendis Auguſti patre Druſo ſeniore, matre Antonia, dictusque *Ti. Claudius Druſus.* [a]) A puero inter ſiniſtram valetudinem, metum, mulieres Liviam, et Antoniam, et viles paedagogos educatus ſtuporem, ac ſocordiam praetulit, ſic ut mater eum portentum hominis, et a natura inchoatum tantum, ac ſi quem vellet ſocordiae arguere, ſtultiorem filio ſuo Claudio dicere ſoleret. [b]) Quare neglectus ab ipſo Auguſto nihil praeter auguratus honorem abſtulit, et heres nonniſi inter tertios, ac paene extraneos relictus. [c]) Mortuo Auguſto ſodalis Auguſtalis nominatus, [d]) ceterum a patruo Tiberio ab omnibus, quae petierat, reip. muniis excluſus abjecta ſpe dignitatis otio, ebrietati, contubernio ſordidiſsimorum hominum ſe dedit. [e]) Caligula, qui primo imperii anno tam mortuis ex familia ſua, quam vivis honores omnes detulit, patruum quoque Claudium extulit, et V. C. 790 in conſulatu ſuffecto conlegam a Kalendis Iul. in binos menſes adſcivit, et conſulem iterum in annum IV. deſignavit. [f]) V. C. 793 Caligula ſeſe Iovem Latialem appellans Claudium ſacerdotem ſuum dixit. [g]) Tamen ſub Caligula quoque vulgo deſpectus propter ſtuporem fuit, ſed quae opinio ei ſaluti fuit. Nam caeſis ex familia ſua ſexus virilis fere omnibus, etſi ipſe quoque vitae diſcrimen adivit, propter ſocordiae opinionem evaſit, quoniam nonniſi in ludibrium reſervatus fuit. [h]) Caeſo non. Kal. Febr. V. C. 794 Caligula, eoque territus in palatio ſeſe abdidit, verum deprehenſus a praetereunte gregario, agni-

a) Suet. c. 2. Dio L. LX. § 5. b) Suet. c. 3. Dio l. c. § 3. c) Suet. c. 4. d) Tac. Ann. I. 54. e) Suet. c. 5. f) Suet. c. 7. g) Dio L. LIX. § 28. h) Suet. in Calig. c. 23. in Claud. c. 9. Ioſeph. Ant. L. XIX. c. 1. § 2.

tusque imperator ſalutatur, deductusque in caſtra inter militum excubias proximam noctem egit. Conſules, ac patres in Capitolio collecti dum de reſtituenda rep. deliberant, ipſique inter ſe parum concordant, poſtridie milites in Claudii nomen juravere, parendumque fuit armis ad vim paratis. [a])

V. C. 794 P. X. 41.
TR. P. COS. DES. ITER. P. M. P. P. IMP. II.
Caio Aug. IV. Cn. Sentio Saturnino cos.

Ad imperium evectus omnes ſtatim decretos honores recipit dempto praenomine *imperatoris*, et titulo *patris patriae*, ſed et hunc paullo poſt admittit. [b]) Caſsium Chaeream occidi jubet non dolore caeſi Caji, ſed principis, metu propriarum inſidiarum. [c]) Antiocho Commagenen a Cajo ademptam reſtituit, Iberis Mithridatem a Cajo in vinculis detentum remittit, alteri Mithridati Bosporum largitur data Polemoni Ciliciae parte. Agrippae tum Romae praeſenti, et quo ad capeſſendum imperium conſiliario eſt uſus, Iudaeae regnum auget, fratri Herodi Chalcidenen adjudicat. Sulpicius Galba Chattos, P. Gabinius Chaucos vincunt. [d])

* * *

Obſervandum ad numos, quos continuo ad annum praeſentem deſcribam, eos omnes hoc anno ſignatos non fuiſſe, etſi ſimplex TR. P. nullo addito numero praeferant. Nam in numis hujus imperatoris aeneis I. et II. formae nullus unquam additur numerus. Additur quidem in aureis, et argenteis, ſed etiam omittitur in iis, qui absque dubio multo ſerius percuſsi ſunt. Ita numi Claudii cum capite Agrippinae, vel Neronis ante annum V. C. 803 ſignari non potuere, tamen ſolum TR. P. absque augmento offerunt. Nihilominus numos omnes ſic inſcriptos etſi vagos, quando rationi temporum non repugnabunt, hoc loco proponam, quia hoc anno ſignari poterant, etſi reipſa ſignati forte non fuerint.

* * *

Deinceps, cum diverſae in ejusdem anni numis occurrent inſcriptiones capitis, eas compendii cauſa praemittam majoribus alphabeti literis diſtinctas, quae deinde ad ſingulos numos adjicientur. Propoſitum iſtud perquam utile. Nam praeterquam quod inſcriptionum varietatem ob oculos ponit, docet etiam, qua inſcriptionis lege imperatores annis ſingulis uſi ſint, tum quae inſcriptio in moneta aurea, et argentea, quae in aenea uſurpata fuerit. Nam certum eſt, perſaepe ſecundum ſtatam legem epigraphen, quae in auro, et argento legitur, non reperiri in aere, et viciſsim, ad quod cum non ſatis adverterent falſarii, alienas ſaepe numis ſuis inſcripſere, quo ipſo fraus ceterum ſcite occultata pateſcit. Ad hoc vero inſtitutum uno fere muſeo Caeſareo uſus ſum, atque opportune quidem, nam Romanae monetae opibus abundat, et de ejus ſinceritate ſpondere ipſe poſſum,

a) Dio, Suetonius, et prolixe Ioſephus Ant. L. XIX. c. 3. b) Dio L. LX. § 3. Suet. c. 12. c) Dio l. c. d) Dio l. c. § 8. Ioſ. Ant. Iud. L. XIX. c. 3.

qua in cauſa multo inferior eſt catalogus Mediobarbi temere, et arbitrarie conſarcinatus, in quo legas inſcriptiones capitum, quibus Auguſti iis, ad quos monetam refert, annis uſi non ſunt. Si aliorum eruditorum ſcriptis rarius uti poſſum, ipſi in cauſa ſunt, cum plerumque, praeeunte malo exemplo Vaillantio, poſticas ſolum deſcripſerint, capitis epigraphe diſsimulata.

*

A. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *in AE. III.*
B. TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. *in AV. AR.*
C. TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. *in Au. AR.*
D. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. *in AE. I. II.*
E. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. *in AE. I. II.*
F. TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P. *in AE. I. II.*

Vt lit. B. Caput laureatum.
IMPER. RECEPT. *inſcriptum caſtris praetoriis, prae quorum porta miles ſtans d. haſtam, juxta aquila legionaria.* AV. (Morelli Impp.)

Eadem adverſa.
PRAETOR. RECEPT. *Imperator togatus ſtans dexteram jungit cum adſtante figura militari ſ. aquilam legionariam tenente.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Illuſtres hi numi confirmant, quae ſupra de mira in conſequendo imperio fortuna ex hiſtoricis docui. Numus primus inſcriptus IMPERatore RECEPTo typo caſtrorum praetoriorum exhibet id, quod narrat Suetonius, a) *receptus intra vallum inter excubias militum pernoctavit*, ubi poſtridie ex teſtimonio Dionis, b) *omnium conſenſu militum ei, velut ex imperatorio genere orto, ac viro bono imperium eſt delatum* Numus alter: PRAETORianis RECEPTis, nempe *in fidem*, innuit ſacramentum militare, cum eodem die praetorianos *armatos pro concione jurare in nomen ſuum paſſus eſt.* c) In ſingularis hujus facti memoriam hi typi ſequentibus quoque annis repetiti ſunt.

* * *

Vt lit. B. Caput laureatum.
SACERDOS. DIVI. AVGVSTI. *Duae faces cum corollis.* AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

Quoniam tota haec averſa in matris quoque Antoniae numis comparet, ſuſpicatur Havercampus, per monetarii incuriam matrices fuiſſe permutatas. d) Verum ejus adſerendi rationem non video. Nam aeque Claudius, atque Antonia, *ſacerdos D. Auguſti* fuit conſtitutus, et quidem ille jam a Tiberio, ut docet Tacitus. e) Et videtur fuiſſe alia lectae hujus a Claudio averſae ratio. Nam praeterquam quod Auguſ-

a) Cap. 10. b) L. LX. § 1. c) Suet. c. 10. d) ad Impp. Morelli T. II. p. 19.
e) Ann. I. 54.

tum usque eo obſervavit, ut ſanctius nullum haberet jusjurandum, quam *per Auguſtum*, [a]) videtur hoc typo uſus ad abolendam alterius ſacerdotii infamiam, ad quod ſuſcipiendum ipſe a Caligula adactus eſt, quando is ſe Iovem Latialem dixit, [b]) aut alterius novi ſacerdotii, quod innuit Suetonius, [c]) pro cujus introitu coactus eſt ab eodem, impendere IIS. octogies, ſic ut ad ſummas rei familiaris anguſtias decideret.

* * *

Vt lit. C. Caput laureatum.

CONSTANTIAE. AVGVSTI. *Mulier ſedens dexteram ori admovet.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D. addito in aliis P. P. *Caput nudum.*

CONSTANTIAE. AVGVSTI. S. C. *Iuvenis galeatus tenui indumento usque ad genua, et pallio poſt tergum defluo amictus elata dextera digitum indicem vultui admovet, ſ. haſtam.* AE. II. Obvius.

Typum numi alterius ab antiquariis varie deſcriptum reperio. Quem coram propoſui, captus eſt ex quinque integerrimis muſei Caeſarei. Eadem epigraphe eſt etiam in numis Antoniae matris Claudio noſtro imperante ſignatis, at in his variat typus, quem facit mulier ſtans d. facem oblongam, ſ. cornucopiae tenens. Quo loco hos numos recenſui, dixi, difficulter poſſe epigraphen cum imagine componi, ipſam autem epigraphen haud dubie ad Claudium referendam, quod praeſentes numi confirmant. Sed etiam in his difficile, imagines cum inſcriptione componere, etſi dubium non videatur, reſpexiſſe monetarios ad Claudii vitam ab ipſa infantia inter contemptus, ludibria, timores toleratam, quibus omnibus malis invicta *conſtantia* ſuperior evaſit. Confirmat iſtud utriusque figurae tam muliebris, quam virilis geſtus ſilentium ſibi imperantis, in quo ipſo magna conſtantiae pars eſt repoſita. Binas mulieres ſilentii praeſides ſuppeditat mythologia Romana, Angeronam, et Tacitam, de quibus olim copioſius egi. [d]) Vtrum eadem ſuppeditet quoque ſimilis naturae marem, qualis in Aegypto praedicabatur Harpocrates, mihi ignotum.

* * *

Vt lit. B. additis variis trib. poteſtatis numeris. Caput laureatum.

PACI. AVGVSTAE. *Mulier alata gradiens d. veſtis ſinum a pectore ad faciem adducit, ſ. caduceum tenet, humi praecedit ſerpens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Pro commodiore hujus typi explicatu conjungo numos ſequentes:

1. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput Veſpaſiani laureatum.*

PACI. AVGVSTI. *Typus idem.* AV. (Muſ. Caeſ.)

2. DIVVS. IVLIVS. *Caput I. Caeſaris laureatum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Typus idem.* AV. (Muſ. Caeſ.)

3. TI. ΚΛΑΥΔΙΟΝ. ΣΕΒΑΣΤΟΝ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑΝ. ΣΕΒΑΣΤΗΝ. *Capita adverſa Claudii et Agrippinae.*

Α. ΓΕΣΣΙΟΣ. ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ, *in area* ΖΜΥ. *Typus idem.* AE. III. (Morelli in

a) Suet. c. 11. b) Dio L. LIX. § 28. c) Cap. 9. in Claud. d) Sylloge I. p. 71.

fam. Geſsia, et in numis Agrippinae jun.)

Typus hic antiquariorum ingenia fatigavit prolato vario ejus explicatu. Diſſenſere etiam eo, quod nonnulli, ut Occoni, Triſtano, Vaillantio viſum, mulierem hanc admotam ori bullam deoſculari dixere, cujus revera haec ejus imago ſpeciem praebet. Verum plures ejus generis numi muſei Caeſarei curatius a me inſpecti, ut et his non abſimilis gemma, quae proditur in muſeo Odeſchalcho, [a]) manifeſte docent, mulierem veſtis partem, qua pectus tegitur, ſurſum adducere, quod Nemeſis in veterum monumentis ſaepe peragit. Quod ad ipſius mulieris appellationem attinet, alii Victoriam, alii Pantheam, alii ſignum ex pluribus ſymbolis conflatum dixere. Iſtud certum per inſcriptionem, hunc typum ad notandam *Pacem Auguſtam* adhibitum, et, ſi epithetorum omnium vis ac ſignificatio iis tributa rite perpendatur, ea perquam commode Paci, ejusque periſtaſibus omnibus poterunt ſubjici. Ita alae, et gradientis habitus indicant Victoriam, qua pax paritur, caduceus foedera, quibus pax coaleſcit, ſerpens pacem ope Minervae tam Victricis, quam Paciferae conſtitutam; nam ſerpens ejus deae frequens eſt comes, ut revera Minerva non multum abſimili cultu, nimirum d. palmae ramum, ſ. Victoriolam tenens adſtituto ad pedes ſerpente gradiens proponitur in numo Veſpaſiani, quem in hujus numis vagis deſcribam, quique praeſentes numos multum illuſtrat. Veſtis ſurſum adducta, et quae in utramvis partem accommodari poſſunt, alae certam Nemeſin faciunt, nimirum pacis ſumpto de hoſtibus ſupplicio auctorem. Ita I. Caeſarem caeſo Pompejo M. velut de pace proxime imminente Nemeſi dicaſſe delubrum, mox videbimus. Hanc Victoriam Nemeſin exhibet denarius Hadriani muſei Caeſarei, in cujus averſa: VICTORIA. AVG. *Mulier alata gradiens d. veſtem a pectore diducit, ſ. ramum.* Quare Nemeſis Rhamnuſia jure de ſe jactat in epigrammate Theaeteti: [b])

Αντιταλαντεύω τας ἐλπιδας· ἐιμι δε και νυν
ΝΙΚΗ Ερεχθειδαις, Ασσυριοις ΝΕΜΕΣΙΣ.

Spei momenta moderor; ſum vero nunc quoque
VICTORIA Athenienſibus, Perſis NEMESIS.

Cum ſignum iſtud videamus numis illatum non tantum Romanis, ſed etiam exteris, et propagatum per plures imperatores, apparet, fuiſſe famae in vulgus cognitae, imaginemque ex celebri quodam prototypo, quod alicubi PACIS inſcripto nomine ſteterit, petitam. In Claudii praecipue numis, atque iis per varios annos ſignatis perſaepe redit, quae etiam cauſa videtur, cur hunc typum Smyrnenſes, ut docet numus III. inſcriptus ΖΜΥ., eumque Claudio tantopere charum elegerint, atque iſtud tanto lubentius, quoniam Nemeſis princeps fuit Smyrnenſium numen. Eandem Nemeſin offert etiam aureus ſingularis Vibii Vari, quem vide in numis gentis Vibiae.

a) Tom. II. num. 15.

b) Anal. Brunck T. II. p. 515.

Non videtur hoc loco alienum, ad illuſtrandos hos numos, ac praecipue numum ex propoſitis II. adducere teſtimonium Appiani: a) *Adlatum ſibi Pompeji caput videre non ſuſtinuit I. Caeſar, ſed ſepeliri juſſit, et exiguum quoddam ibi delubrum ante urbem poſitum Nemeſis delubrum vocavit, quod noſtra aetate imperante Romanis Trajano, et Iudaeorum in Aegypto genus exterminante ab his in belli uſus everſum eſt.* Ergo Caeſar Pompeji caſum non tam virtuti ſuae, quam Nemeſi, ſeu divinae ultioni acceptum tulit, atque haud dubie ejus ſignum in illo delubro dedicavit, neque minus veriſimile eſt, illud ab Iudaeis everſum turbis finitis a Trajano reſtitutum, et in ejus memoriam forte ſignatum ab hoc numum, in cujus una ſuperficie caput I. Caeſaris, in altera ſignum Nemeſis cum attributo Pacis fingitur, quod is ſecundum vetus exemplar reſtituerit.

* * *

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *Dextera bilancem tenens, intra cujus lances* PNR.
COS. DES. IT. PON. M. TR. P. IMP. *in medio:* S. C. AE. III. (Muſ. Caeſ.)
Eadem epigraphe. Modius.
Eadem averſa. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Bini hi numuli ſoli ſunt, qui certos characteres praeſentis anni offerunt; nam hoc tantum anno fuit COS. DES*ignatus* IT*erum*. In reliquis numis ad hunc annum deſcriptis deſideratur mentio conſulatus, et, ut dixi, raro in ejus numis repetitae trib. poteſtatis numerus additur.

Literas PNR Havercampus cum aliis explicat: P*ondus* N*umi* R*omani*. (ad Morellii Impp. T. II. p. 41.) Forte melius: P*ondus* N*umi* R*eſtitutum*.

Alter numulus typo modii ad frumenti procurationem, cui praecipuam Claudius per imperium ſuum operam impendit, eſt referendus.

Vterque numus anno quoque ſequente in conſulatu II. eſt reſtitutus.

* * *

Vt lit. B. Caput laureatum.
VICTORIA. AVGVST. *Victoria d. pede globo impoſito, clypeo inſcribit.* Quin. AV. (Vaill. Morelli.)

Ad victoriam Britannicam typum refert Vaillantius. Verum in quinariis conſtans typus fuit Victoria, etiam cum nulla parta fuit.

* * *

Vt lit. E. Caput laureatum.
SPES. AVGVSTA. S. C. *Spes gradiens d. florem: ſ. pone veſtem attollit.* AE. I. Obvius.

Hic Spei typus nunc primum comparet, deinceps in Auguſtorum moneta obvius. Sed exhibet muſeum Farneſianum binos Claudii aeneos I. formae, in quibus differt typus manente eadem epigraphe. Nam in horum uno eſt mulier eodem cultu gradiens, ſed quae dexteram cum tribus militibus *jungit*, quod ſymbolum explicatum facilem praebet. At in altero clava Herculis ſolum typum facit, qui cum hac inſcriptione omnino inſolens eſt, et aenigmati propior. In Kalendario marmoreo Antiatino ad Kalendas Auguſti legitur: TI. CLAV - - SPEI, et in Kalendario Capranicorum ad eundem diem: SPEI.

a) Bell. civ. lib. II. c. 90.

AD. FORVM. HOLITORIVM. Conſtat item, eodem die natum Claudium. Tenemus igitur cauſam, cur tantopere Spem coluerit Claudius, quoniam eo die natus eſt, quo in Spei honorem concipi vota ſolita ſunt.

* * *

Obvii ſunt cum typis ſuis:

EX. S. C. OB. CIVES. SERVATOS *intra coronam quernam.* AV. AR. AE. I.

CERES. AVGVSTA. S. C. *Dea ſedens d. ſpicas, ſ. facem.* AE. II.

LIBERTAS. AVGVSTA. S. C. *Libertas ſtans d. pileum, ſ. extenta.* AE. II.

S. C. *Pallas gradiens.* AE. II.

Numi majorum Claudii.

Pius in majores ſignavit numos frequentes cum imagine Druſi patris, Antoniae matris, Germanici fratris, et ejus uxoris Agrippinae, quos in ſingulorum numis deſcriptos vide. Commemorandi hic tamen ſunt numi aurei, argentei, aenei I. formae, in quorum averſa:

DE. GERM. vel: DE GERMANIS. *Clypei Germanici decuſſati*, vel: *Arcus triumphalis poſito ſuperne equite.*

Etſi Claudius, et quidem hoc etiam anno, Germanos fregerit, ut dictum in annalibus, ſic ut hi typi ad has ipſas Claudii victorias poſsint referri, tamen cum iidem reperiantur in numis Druſi perpetui Germanorum victoris, veriſimilius eſt, eos adludere ad patris Druſi res de Germanis proſpere geſtas, quae in ejus moneta frequenter celebrantur.

V. C. 795 P. X. 42.
TR. P. I. II. COS. II. P. M. P. P.
IMP. III.
Ti. Claudio Aug. II. C. Caecina Largo cos.

Mauros, et Numidas variis praeliis coercet. Mauretaniam in Tingitanam, et Caeſarienſem provincias diſpeſcit. Portum Oſtienſem magnis ſumptibus molitur. Furius Camillus Scribonianus Dalmatiae praefectus adverſus Claudium ſeditionem movet, quae brevi ſopitur auctore in inſula illa caeſo. a)

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *Dextera bilancem tenens, intra cujus lances* PNR. Pro quo typo in aliis: *Modius.*

COS. II. PON. M. TR. P. IMP. P. P. *in medio:* S. C. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

De his typis egimus ad annum priorem.

Praeter hos nullum alium certum hujus anni reperi.

V. C. 796 P. X. 43.
TR. P. II. III. COS. III. P. M. P. P.
IMP. III. IV. V.
Ti. Claudio Aug. III. L. Vitellio II. cos.

Conſulatum III. novo circa principem exemplo init, in locum demortui ſuffectus. b) A. Plautius praemiſſus in Britanniam rem ſtrenue gerit, at coorto graviore tumultu ſuccedit ipſe Claudius. Victis barbaris dictus aliquoties *imperator*, nec plus ſedecim diebus in inſula actis in continentem redit. Abſenti a ſenatu decretus triumphus, ar-

a) Dio L. LX. b) Suet. c. 14.

cus, ipſique ac filio *Britannici* nomen. [a])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. III. *addito in aliis* IMP. V. *Caput laureatum.*

PACI. AVGVSTAE. *Typus, ut ad annum 794.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. *Modius.*

PON. M. TR. P. IMP. P. P. COS. III. *in medio:* S. C. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 797 P. X. 44.
TR. P. III. IV. COS. III. P. M. P. P. IMP. V - - -
L. Quinctio Criſpino II. M. Statilio Tauro cos.

Romam redux de Britannis triumphat. M. Iulio Cottio paternum principatum, quem ad Alpes cognomines habuit, auget, et regem nominat. [b])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IIII. *Caput laureatum.*

IMPER. RECEPT. *vel:* PACI. AVGVSTAE. *ut ad annum 794.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 798 P. X. 45.
TR. P. IV. V. COS. III. P. M. P. P. IMP. V - -
M. Vinicio II. Tauro Statilio Corvino cos.

Statuis ponendis modum praeſcribit. [c])

Deſunt certi hujus anni numi.

V. C. 799 P. X. 46.
TR. P. V. VI. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. IMP. X. XI.
Valerio Aſiatico II. M. Iunio Silano cos.

Nihil hoc anno ad poſteros memorabile praeter ſolitas Meſſalinae et libertorum artes.

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. VI. IMP. XI. *Caput laureatum.*

DE. BRITANN. *vel:* BRITANNI. *vel* BRITANNIS, *inſcriptum arcui triumphali, ſupra quem ſtatua equeſtris inter duo tropaea.* AV. AR.

Claudio ex victa Britannia jam V. C. 796 decreti a ſenatu honores fuere, et anno ſequente triumphavit maximo apparatu, non tamen hactenus *annorum* praecedentium numi ejus victoriae teſtes reperti ſunt. Numi hi exhibent arcum triumphalem, Dioni ἀψῖδα τροπαιοφόρον, quem idem praeter alios honores duplicem decretum memorat. [d]) Addit Suetonius, [e]) navalem quoque coronam faſtigio Palatinae domus juxta civicam fixam trajecti, et quaſi domiti Oceani inſigne. Circa iſtud aevi Britannia ſimplice T ſcribi conſuevit, et ſic ſcribitur adhuc in numis Hadriani, et Antonini Pii. Et notum illud Maronis: [f])

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.

At ſub Severo ea litera geminari coepit. Ergo Euſtathius ad verba Dionyſii Periegetae verſu 284: ἔνθα Βρεττανοὶ, nonniſi pro ſuae aetatis ſcribendi lege

a) Dio L. LX. 67. b) l. c. c) l. c. d) l. c. § 22. e) Cap. 17. f) Ecl. I.

dicere poterat, poetam metri cauſa alterum T ejeciſſe.

* * *

Eadem adverſa.

P. M. AVGVR. COS. III. *Imperator in quadrigis triumphalibus ſ. incertum quid tenet.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Rariſsimus hic numus teſtis rurſum eſt triumphi de Britannia acti. Ad pontificatus max. titulum addit alium *Auguris*, quod jam in Caligula vidimus, et videbimus in Veſpaſiano. Narrat Tacitus ad annum ſequentem, Claudium Etruſcae haruſpicum diſciplinae conſervandae, et reſtituendae multum invigilaſſe. a)

* * *

Eadem adverſa.

IMPER. RECEPT. vel: CONSTANTIAE. AVGVSTI, vel: PACI. AVGVSTAE, vel: S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. quos typos jam ad V. C. 794 contemplati ſumus.

V. C. 800 P. X. 47.

TR. P. VI. VII. COS. IV P. M. P. P. IMP. XI. - XV.

Ti. Claud. Aug. IV. L. Vitellio III. cos.

Annum V. C. octingenteſimum actis ludis ſaecularibus celebrat, poſt Auguſti editionem quarto, et ſexageſimo, ſed quos perperam ab Auguſto anticipatos dixit, et irriſa fuit praeconis vox invitantis more ſolenni ad ludos, quos nec ſpectaſſet quisquam, nec ſpectaturus eſſet, cum ſupereſſent adhuc, qui ſpectaverant, et quidam hiſtrionum producti olim tunc quoque producerentur, b) ex quibus Stephanionem prodit Plinius utrisque ſaecularibus ſaltantem. c) Cheruſcis petentibus Italicum, Flavii, Arminii fratris filium hactenus apud urbem habitum regem praeficit. d) Corbulo Germanos, Veſpaſianus cum filio Tito Britannos infeſtant. e)

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. VII. IMP. XIIII. *Caput laureatum.*

PACI AVGVSTAE *ſolito typo.* AR. Citatur a Mediobarbo.

* * *

Numum Mediobarbi, in cujus averſa: SAECVLARIA. SACRA, confictum nullus dubito.

V. C. 801 P. X. 48.

TR. P. VII. VIII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XV. - .

A. Vitellio, Q. Vipſanio Poplicola cos.

Cenſor conlega L. Vitellio Auli Aug. patre ſenatum ſupplet aliis ſenatoribus inde motis. Gallis transalpinis ſenatorum in urbe jus impertit, luſtrumque hoc anno condit. f) De tempore hujus cenſurae vide plura in numis Vitellii. Claudio Oſtiae abſente Meſſalina uxor C. Silio propalam in urbe nubit. Redux re comperta Claudius impotentem feminam uno cum adultero necari jubet. g)

Deſunt certi anni hujus numi, niſi quis approbare velit ſequentem:

a) Ann. XI. 15. b) Tac. Ann. XI. 11. Suet. c. 21. c) H. N. L. VII. § 49. d) Tac. Ann. XI. 16. e) Tacit. Dio. f) Tac. Ann. XI. 25. g) Tac. Ann. XI.

Antica non proditur.
CENSOR. *Imperator cenſor ſellae curuli inſidens conſiderat equum, quem eques adducit.* AV.

Numi hujus typum dedit Spanhemius, [a]) et forte ex hoc reſtituit Morellius in numis Claudii; non enim muſei indicium adjecit. Sed vereor, ne confictus ſit ſecundum ea, quae Suetonius, et Tacitus de Claudii cenſura poſt multos annos reſtituta prodidere. Quae ad equitum probationem, et transvectionem pertinent, vide explicata a Spanhemio, [b]) et cl. le Beau. [c])

V. C. 802 P. X. 49.
TR. P. VIII. IX. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XVI.
C. Pompejo Longino Gallo, Q. Veranio cos.

Anni principio Agrippinam neptem ducit. [d]) Parthis petentibus Meherdatem Arſacidam Romae obſidem detentum ad capeſſendum regnum remittit. [e]) Mithridates Bosporanus nova adverſus Cotyn moliens captus Romam perducitur. [f]) Ituraei et Iudaei mortuis regibus Sohemo et Agrippa provinciae Syriae additi. [g])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. VIIII. IMP. XVI. *vel* XVII. *vel* XVIII. *Caput laureatum.*
DE. BRITANN. *vel* CONSTANTIAE. AVGVSTI, *vel:* PACI. AVGVSTAE, *vel:* S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *typis ſolitis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 803 P. X. 50.
TR. P. IX. X. COS. IV. DES. V. P. M. P. P. IMP. - - XVIII.
C. Antiſtio Vetere, M. Suillio Nerulino cos.

L. Domitius adoptatur, inque familiam Claudiam, et nomen Neronis transit. Agrippina *Auguſta* dicitur. [h]) In oppidum Vbiorum colonia ducitur impoſito ab Agrippina nomine. [i]) L. Pomponius Cattos domat. [k]) Caractacus Britanniae rex poſt IX. annorum bellum expugnatur, capiturque. [l])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. X. IMP. P. P. *Caput laureatum.*
TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. X. P. P. IMP. XVIII. *Caput laureatum.*
PACI. AVGVSTAE. *vel:* S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *typis ſolitis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Numos Agrippinae, qui jam ab hoc anno procedunt, vide infra in ejus moneta.

V. C. 804 P. X. 51.
TR. P. X. XI. COS. V. P. M. P. P. IMP. XVIII. - - XXIV.
Ti. Claudio Aug. V. Ser. Cornelio Orfito cos.

Neroni virilis toga maturatur non-

a) Tom. II. p. 101. b) l. c. c) B. L. T. XXVIII. p. 23. d) Tac. Ann. XII. 5 ſeq. e) l. c. 10. f) l. c. 15. g) l. c. 23. h) Tac. Ann. XII. 25. 26. Marmor ap. Pighium T. III. p. 583 et Gruterum p. 113. i) Tac. l. c. 27. k) ibid. l) ibid. c. 31 ſeq.

dum expleto XIV. aetatis anno, deſignatur conſul, quem magiſtratum iniret annum ingreſſus XX., imperium proconſulare extra urbem decernitur, et princeps juventutis dicitur. [a])

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. XI. IMP. P. P. COS. V. *Caput laureatum.*

PACI. AVGVSTAE. *vel:* S. P. Q. R. P. P. OB. C. S. *typis ſolitis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Ab hoc etiam anno procedunt numi Neronis Caeſaris, quos vide in ejus moneta.

V. C. 805 P. X. 52.
TR. P. XI. XII. COS. V. P. M. P. P. IMP. - - XXVII.
P. Corn. Sulla Fauſto, L. Salvio Othone Titiano cos.

Clitae, agreſtis Ciliciae natio, rebelles perdomiti. Celebris in lacu Fucino naumachia. [b]) Aquaeductus duos aquae Claudiae, et novae Anienis magnifice conſummat, dedicatque. [c])

Certi hujus anni numi deſiderantur.

V. C. 806 P. X. 53.
TR. P. XII. XIII. COS. V. P. M. P. P. IMP. XXVII.
D. Iunio Silano, Q. Haterio Antonino cos.

Nero Caeſar annos natus XVI. Octaviam ducit. [d])

Ignoti numi hujus anni.

V. C. 807 P. X. 54.
TR. P. XIII. XIV. COS. V. P. M. P. P. IMP. XXVII.
M. Aſinio Marcello, M. Acilio Aviola cos.

Claudium ex morbo decumbentem Agrippina medicato per Locuſtam veneficam boleto conficit III. idus. Octob. [e])

Hoc fato obiit Claudius, caſu, ſi quis alius, fortuito admotus imperio, quod neque ſperaverat, neque concupiverat. Suſceptum principatum non tam ſuo, quam uxorum, et libertorum arbitrio adminiſtravit, talis plerumque, qualem eſſe eum aut expediret illis, aut liberet. [f]) Quare lepide Seneca toto eum anno dixit celebraſſe Saturni menſem, nimirum quo heris ſervi imperitabant. [g]) Inſigniora libertorum nomina Narciſſus ab epiſtolis, Pallas fiſci praefectus, Calliſtus ſupplicum libellorum magiſter, Felix ſpado, poſtea Iudaeae procurator, Mneſter pantomimus Meſſalinae percharus, Polybius, Poſides, Harpocras, [h]) atque hi ad permovendum, quo vellent, principem non tam ejus ſtupore, quam nativo metu, quo leviſsima quaevis portenta facile admiſerat, abuſi ſunt. Ita metu inductus fuit, ut ipſas dotis tabellas, quibus nuptiae Meſſalinae uxoris cum Silio inſtruebantur, conſignaret, [i]) et oblato alio metu impetratum, ut utrum-

a) Tac. Ann. XII. 41. b) Tac. Ann. XII. 55. 56. c) Frontin. de Aquaed. art. 13. Pighius ad hunc annum. d) Tac. Ann. XII. 58. e) Tac. Ann. XII. 66. Sueton. Seneca in Apocoloc. f) Suet. c. 25. g) in Apocol. h) Sueton. Dio, Seneca. i) Sueton. c. 29.

que trucidari juberet. Inde factum, ut omnes ii, qui eo imperante aliorum cupiditati obſtitere, facile objecta ab uxoribus, aut libertis ſuſpicione inſidiarum e medio tollerentur. Stuporis, ac ſocordiae copioſa edidit ſpecimina, praecipue cum in cenſura leges ferret ineptiſsimas, aut eos, quos necari juſſerat, priorum oblitus poſtridie ad coenam vocaret. Innatam tamen quoque habuit ſaevitiem; nam nullum gratius illi ſpectaculum, quam videre gladiatores mutuis ictibus, vel a beſtiis laniari, eorumque morientium miſerabiles vultus videre. a) Verum ea libido ad gladiatores tantum, et abjectos homines valuit. Revera non deſtituebatur animi bonis, erat non indoctus, hiſtoriarum ipſe ſcriptor non inelegans, ſed et hac in parte ineptivit alphabeti literas ſeu novas comminiſcendo, ſeu antiquatas reducendo, et uſui adeo publico adverſando. b) Mentis erectioris, ac perſeverantis indicia fuere adita ab ipſo Britannia, bellumque geſtum, ingentes portus Oſtienſis ſubſtructiones, lacus Fucini emiſſarium, aquaeductus in urbem perfecti, ex quo patuit futurum fuiſſe magnarum rerum non incapacem, ſi digna principe, ſed ad quod faſtigium deſtinatus nunquam fuerat, inſtitutio acceſsiſſet.

De uxoribus, et liberis agetur infra.

Poſtremi hujus anni numi certi mihi ignoti.

Divus Claudius.

DIVVS. CLAVDIVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

EX. S. C. (*etiam ſine epigraphe.*) *Thenſa a quadrigis equorum tracta.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Auctoribus Tacito, c) Dione, d) et Plinio e) coeleſtes Claudio honores mox ab ejus obitu decreti ſunt. At Suetonius: f) *Funeratus eſt ſolenni principum pompa, et in numerum deorum relatus, quem honorem a Nerone deſtitutum, abolitumque recepit mox per Veſpaſianum.* Quod mirum videatur; nam non modo Nero in inſcriptionibus, et numis paſſim dicitur *Divi Claudii filius*, ſed ipſe Suetonius in Nerone g) ait, ab hoc Claudium apparatiſsimo funere fuiſſe elatum, laudatum, CONSECRATVM. Intelligere ergo videtur honores reliquos decretos, intermiſſosque, ac praecipue templum D. Claudii coeptum ab Agrippina, ſed a Nerone funditus deſtructum, quod ſubinde aedificatum a Veſpaſiano idem Suetonius narrat. h) Non alia magis conſecratio majore ab ipſis coaevis ludibrio excepta fuit. Nero lethales Claudio boletos *deorum eſcam* ſolebat appellare, i) et Iuvenalis: k)

Minus ergo nocens erit Agrippinae
Boletus, ſiquidem unius praecordia preſſit
Ille ſenis, tremulumque caput deſcendere juſſit

a) Suet. c. 34. Dio L. LX. 13. b) Sueton. c. 41. Tacit. Ann. XI. 13, et veteres grammatici. c) Ann. XII. 69. d) L. LX. § 35. e) Paneg. c. 11. f) Cap. 45. g) Cap. 9. h) in Veſp. c. 9. i) Dio l. c. k) Sat. VI. 619.

In coelum, et longa manantia labra ſaliva.

Ejus tremorem capitis, manantem ſalivam, et inceſſum turpem, parumque firmum commemoraverunt etiam Suetonius ac Dio. Acerrime denique Claudium in coelum euntem inſectatus eſt Seneca ſingulari libello, Dioni quoque memorato, [a]) quem Αποκολοκυντωσιν, quaſi *cucurbitae conſecrationem* inſcripſit, refertum multo quidem ſale, ſed ſupra modum amaro, et mixtis ex trivio jocis, qui philoſophi gravitatem dedecent, turpiter inſectum, nimirum aperta ſui in exilium acti ultione, et Agrippinae adſentatione.

* * *

DIVVS. CLAVD. AVGVST. GERMANIC. PATER. *Caput Claudii laureatum.*

NERO. CLAVD. DIVI. CLAVD. F. CAESAR. AVG. GERM. *Caput Neronis juvenile.* AR. m. m. (Morelli Impp. T. II. p. 76.)

Numum hunc eſſe extra urbem ſignatum, dubium non eſt.

* * *

ΚΑΙΣΑΡ. ΘΕΟΣ. ΘΕΟΥ. ΥΙΟΣ. *Caput Claudii laur.*

ΝΕΡΩΝ. ΑΓΡΙΠ. *Capita adverſa Neronis et Agrippinae.* AR. m. m. (Morelli ibid.)

Numus hic aut ſpurius eſt, aut epigraphe partis adverſae male excepta; neque enim Claudius aut per natales, aut adoptionem dici potuit DIVI. FILIVS. Verior eſt numus ſequens urbis item incertae:

ΘΕΟΣ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. *Caput radiatum.*

ΝΕΡΩΝ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑΣΤ. ΑΓΡΙΠΠΕΙΝΗ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Capita adverſa Neronis, et Agrippinae.* AR. m. m. (Morelli ibid.)

* * *

Alium conſecrationis numum vide in tractatu de *Numis reſtitutionum.*

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

TI. CLAVD. CAES. AVG. *Caput nudum.*

COM. ASI. *Templum diſtylum, in quo mulier ſtans, et cornucopiae tenens imperatorem paludatum, et haſtatum adſtantem coronat; periſtylio inſcriptum:* ROM. ET. AVG. AR. m. m. (Vaill. Morelli, Muſ. Theup.)

Hos numos ſignatos fuiſſe Pergami Myſiae, probare conati ſumus in numis Auguſti ad annum V. C. 735.

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. *Caput nudum.*

ROM. ET. AVG. *Ara intra duas Victorias.* AE. II. et IV. (Morelli, Theup.)

De his numis copioſe egi ſupra in numis Auguſti incertis.

TI. CLAVD. CAES. AVG. AGRIPP. AVGVSTA. *Capita jugata Claudii laureatum, et Agrippinae.*

DIANA. EPHESIA. *Signum Dianae Epheſiae.* AR. m. m. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Similes argentei maximae formae cum aliorum quoque imperatorum ca-

a) l. c.

pite exſtant, quos dubium non videtur Ephefi cuſos. Vaillantius plures ſimiles recenſet.

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕ. ΓΕΡΜ. ΑΡΧ. ΜΕΓ. ΔΗΜ. ΕΞΟΥ. *Caput nudum.*

Sine epigraphe. *Auguſtus capite radiato ſedens d. pateram, ſ. haſtam, et ambitur ſeptem aſtris.* In alio: *Simile Auguſti ſignum, ſed in quadrigis elephantorum.* AR. m. m. (Morelli.)

Alius, ſed: Caput Auguſti radiatum inter ſeptem aſtra. AR. (Morelli.)

Numos ſimiles produxi ſupra in numis Caligulae, unde explicatio petenda.

ΤΙΒΕΡΙΟΣ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. *Caput nudum.*

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΠΑΤΗΡ. ΠΑΤΡΙΔΟΣ. *Libertas ſtans d. pileum, ſ. extenta.* AE. II.

Numus integerrimus, et anecdotus muſei Caeſarei, urbisque incertae, quia praeter principis nomina, eaque, quod rarum, plene perſcripta, nihil amplius enunciat. Typus averſae captus eſt ex numis Romanis, quos indicavimus.

* * *

Aeneos Graecos in conſortio cum parentibus Druſo, et Antonia vide in numis Druſi ſenioris.

* * *

Vrbium coloniarum.

Inſignis ad domeſticam Claudii hiſtoriam eſt numus coloniae Patrenſis Achaiae:

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. *Caput nudum.*

LIBERIS. AVG. COL. A. A. P. *Caput Britannici nudum inter capita ſororum Antoniae, et Octaviae cornucopiae impoſita.* AE. II. (Vaill.)

Similis typus eſt etiam in numo Claudii Alexandrino. De hac Claudii progenie infra ſingillatim agetur.

Illuſtrior alter, in quo ipſa horum liberorum nomina adduntur, ſed coloniae incertae:

IMP. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. *Caput nudum.*

ANTONIA. BRITANNICVS. OCTAVIA. - - *Britannicus togatus ſtans inter ſorores Antoniam, et Octaviam cornucopiae gerentes.* AE. II. (Morelli, Liebe p. 451.)

Captus eſt hic typus ex numo Caligulae, in cujus averſa tres ejus ſorores exhibentur. An vera ſit capitis epigraphe propter praenomen IMP., viderint Gothani, quamvis dari ſimilis inſolentia poſſit coloniae.

Numi reſtitutionum.

Hos vide in tractatu ſingulari.

Numi falſi, aut ſuſpecti.

Aeneus I. formae, in cujus averſa: S. P. Q. R. AQVAS. CLAVDIAM. EX. FONTIBVS etc. jam ab Occone obtruſus, ſubinde a variis probae notae antiquariis reſtitutus eſt. Sed ejus malam fidem poſt alios indicavere Havercampus, [a]) et cl. Beauvais. [b])

* * *

CENSOR. *Imperator cenſor ſellae curuli inſidens etc.*

---

a) Morelli Impp. T. II. p. 24. b) Hiſt. abreg. T. III. p. 404.

Suſpectum hunc numum jam dedi ſupra ad annum V. C. 801.

Nomina ac tituli Claudii.

Germanicus.

Narrat Suetonius, [a]) Claudium fratre majore in Iuliam familiam adoptato *Germanici* cognomen adſumpſiſſe. At enim cognomen iſtud Claudio per Druſum patrem hereditarium ex S. C. fuit, ut iſtud idem Suetonius capite praecedente adſirmat. In ejus numis, quos per certos characteres conſtat ſignatos inde ab altero ejus imperii anno, vocabulum GERM. perpetuo abeſt, etſi dubium non videatur, numos hoc titulo inſignes ſequioribus quoque annis prodiviſſe; nam multi Claudii numi temporis notionem reticent, ut alias monui. In marmoribus Germanici nomen conſtanter additur.

Britannicus.

Iſtud cognomen Claudio, ejusque ſilio propter victorias Britannicas decretum diſerte tradit Dio, [b]) quod confirmare videtur numus aeneus citatus a Morellio, [c]) et Patino: [d])

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟϹ. ΚΑΙϹ. ϹΕΒ. ΒΡΙΤ. *Caput nudum.*

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΚΛΑΥΔΙΟΥ. ΓΥΝΗ. *Caput Agrippinae.*

At vereor, ut ſincere excepta ſit epigraphe; nam in numo ſimillimo apud Vaillantium, [e]) et Theupoli [f]) *το* ΒΡΙΤ. deeſt, neque iſtud aut in alis numis, aut marmoribus reperitur. Videtur honoris iſtud vocabulum filio ſuo tanquam proprium reſervaſſe. Iam ergo et Britannos, quos Virgilius *penitus toto diviſos orbe*, [g]) ac propterea lepide Pacatus *exules orbis* vocat, [h]) ſuum coepit urgere fatum, quos deinceps ſaepius materiam victoriarum, cauſamque dati principibus nominis intuebimur.

Pater patriae.

Claudium hunc titulum non ſtatim ab adito imperio, ſed tamen paullo poſt adoptaſſe, ſcribit Dio, [i]) de quo tempore cum definite non conſtet, nihil ab hoc titulo in numis ſeu addito, ſeu omiſſo juvatur chronologia, eumque etiam tum ſaepe videmus neglectum, cum jam pridem illo honoratus fuit, ut docent numi.

Cenſor.

Hoc titulo revera uſus eſt ob exercitam annis V. C. 800, et 801 cenſuram, additur etiam non raro in marmoribus, ut videre eſt apud Gruterum, et Muratorium, at in numis reticetur dempto uno, ſed ſuſpecto, quem ſupra ad V. C. 801 produxi.

Imperator.

Praenomen:

Hoc in perpetuum abſtinuit teſte Suetonio, [k]) et confirmant numi et marmora, dempto numo unico, ſed coloniae, quem ſupra produxi.

a) Cap. 2. b) L. LX. § 22. c) in Claud. tab. XII. n. 10. d) ad Suet. c. 26. e) Num. Graec. p. 15. f) pag. 844. g) Eclog. I. v. 67. h) Panegyr. Theodos. c. 23. i) L. LX. § 3. k) Cap. 12.

Cognomen:

Iſto perfrequenter, et ſaepe iterando eſt uſus, ſic ut poſtremus ejus numerus inveniatur IMP. XXVII., quem bellicoſiſsimi imperatores, et a victoriarum frequentia maxime ſpectati non aequavere. At Claudio non tantum ſuorum ducum virtus, ſed etiam vana oſtentatio, qua receptum hactenus morem infregit, toties hunc titulum peperit. Nam teſte Dione [a]) *libertorum ſuaſu propter res in Mauretania geſtas, etſi nulla parta victoria, et re adhuc ſub Cajo confecta triumphales honores accepit.* Et crediderim, tum etiam imperatoris titulum ſibi adſciviſſe. Aliud memorabile teſtimonium, quo imperii a Claudio toties absque bellorum materia iterati cauſam tenemus, idem Dio ſuppeditat. [b]) *Ob victorias*, ait, *Britannicas aliquoties dictus imperator contra morem Romanorum, neque enim ſaepius, quam ſemel licet uno de bello hoc nomen aſſumere.* Ceterum difficile eſt definire, in quos annos ſinguli repetiti imperii numeri incidant, deſtituentibus nos hac parte monumentis. Quae ex numis, et marmoribus certa tenemus, hic proponere libet, excluſis tamen hic inſcriptionibus iis, de quarum lectione, utrum ſincere excepta ſit, eſt ambigendi locus. Occo, et Mediobarbus, qui hos imperii numeros pro libitu nulla propoſita auctoritate diſpeſcunt, ſe ipſi tueantur.

IMP. II. TR. P. COS. DESIG. II. [c]) Certi ſunt characteres anni V. C. 794. Captus fuerit hic titulus ex victis hoc anno Germanis.

IMP. III. jungitur cum TR. P. II. COS. DES. III. in marmore Ravennate, apud Gruterum. [d]) Sunt hi characteres anni V. C. 795, tametſi mirum videatur, Claudium dici *conſulem deſignatum III.*, cum ad hunc conſulatum deſignatus non fuerit, ſed eum ſuſceperit in locum demortui ſuffectus, ut diſerte Suetonius. [e]) Aut igitur hic fallit, aut marmor, aut, qui illud deſcripſit. Repetiti tituli cauſa fuerit ſinitum bellum Mauretanicum, de quo mox ſupra egi, et Germani a Galba et Gabinio victi, quae acta ſunt annis 794, 795, et de quibus revera narrat Dio, Claudio imperatoris nomen fuiſſe partum. [f])

IMP. III. TR. P. III. COS. III. in marmore Muratorii. [g]) Sunt annorum 796, 797. Sed IMP. III. potius anno priori competit; nam eodem adhuc anno ex victoriis Britannicis imperatoris titulum multiplicavit, ut diximus in annalibus.

IMP. V. TR. P. III. in numis. Hic tribunatus cadit in annos V. C. 796, 797.

IMP. VII. TR. P. IIII. COS. III. apud Muratorium. [h]) Sunt anni V. C. 797, 798.

IMP. VIII. TR. P. IIII. COS. III. apud Gruterum. [i]) Hi tituli eosdem annos admittunt.

IMP. X. TR. P. V. COS. DES. IV. apud Gruterum. [k]) Eosdem characteres.

a) L. LX. § 8. b) l. c. § 21. c) Gruter p. 288. 3. Muratori p. 445. 1, Reineſius T. I. p. 250. d) pag. 237. 5. e) Cap. 14. f) L. LX. 8. g) pag. 225. 9. h) pag. 445. 3. i) pag. 176. 4. k) pag. 238.

exhibet epiſtola Claudii ad Iudaeos, quae eſt apud Ioſephum, [a]) in qua is dicitur: δημαρχικης ἐξουσιας το πεμπτον, ὑπατος ἀποδεδειγμενος το τεταρτον, αὐτοκρατωρ το δεκατον, id eſt: TR. P. V. COS. DES. IIII. IMP. X., et legitur in fine: ἐγραφη προ τεσσαρων καλανδων Ιουλιου ἐπι ὑπατων Ρουφου και Πομπηιου Σιλουανου. *Data IV. Kal. Iul. Rufo et Pompejo Silvano cos.* Hae notae certum efficiunt annum V. C. 798, et docemur, jam hoc anno Claudium ſe deſignaſſe conſulem in annum V. C. 800, haud dubie cauſa ludorum ſaecularium, quorum ſolennia ad hunc annum animo praeceperat. Ergo Claudius inde a biennio ſepties imperatoris titulum auxit. Intra hoc tempus bellum nullum praeter Britannicum proditur. Verum igitur eſt, quod refert Dio ſupra citatus, eum ob victorias Britannicas aliquoties dictum imperatorem.

IMP. XI. TR. POT. V. COS. DESIG. IIII. apud *Gruterum*, [b]) et *Muratorium*. [c]) Conveniunt hae notae annis V. C. 798, 799. In numis legitur: IMP. XI. TR. P. VI, qui tribunatus annos 799, et 800 admittit. Vulgavit Gruterus marmor, quod exſtat in Caſtro Polliniaco Galliae, [d]) in quo Claudius dicitur: TRI POTEST. V. IMP. XI. COS. IIII. Lectionis veritatem confirmavit cl. Lebeuf αὐτοπτης. [e]) Verum ut conveniant tempora, in hoc marmore ſcribendum fuerat aut TR. P. VI., aut COS. DES. IIII.

IMP. XII. TR. P. VII. COS. IIII. in marmore apud Seb. Donatum, [f]) et Reineſium. [g])

IMP. XIIII. TR. P. VII. ex numis.

IMP. XV. TR. P. VII. COS. IIII. CENSOR, apud Gruterum. [h]) Tribunatus VII. et cenſura incidunt in annos 800, et 801, igitur hac currente quater iteravit imperium. Bellum interea fuit cum Germanis, et Britannis.

IMP. XVI. TR. P. VIII. ex marmore Sponii. [i])

IMP. XVI. TR. P. IX. ex numis, et marmore Gruteri. [k]) Hic tribunatus occupat partem annorum V. C. 802, 803. Horum priore Mithridates Bosporanus victus, captusque eſt.

IMP. XVII. vel XVIII. TR. P. IX. ex numis.

IMP. XVIII. TR. P. X. ex numis. Certiora docet marmor Gruteri, [l]) in quo junguntur: TR. P. X, COS. IV. DES. V. IMP. XIIX., quae notae unum annum 803 deſignant. Bella hoc anno memorantur Germanica, et Britannica.

IMP. XXIIII. TR. P. XI. COS. V. apud Gruterum. [m]) Sunt hi characteres annorum 804, et 805.

IMP. XXVII. TR. P. XII. in inſcriptione ad portam Esquilinam in hunc diem exſtante, et aquaeductus cauſa poſita, [n]) tum in tabula honeſtae miſſionis, quae inſuper addit: III. idus Decembr. cum omnibus notis anni V. C. 805. [o])

a) Ant. Iud. L. XX. c. 1. b) pag. 176. 5. c) pag. 2007. 2. d) pag. 39. e) B. L. T. XXV. Hiſt. p. 143. f) pag. 211. 8. g) Tom. I. p. 250. h) pag. 143. 1. i) Miſc. p. 200. k) pag. 196. 4. l) pag. 113. 3. m) pag. 188. 6. n) Frontin. de Aquaed. art. 13. o) in praef. Tom. V. Ant. Hercul.

IMP. XXVII. TR. P. XIII. apud Muratorium. [a])

Vterque tribunatus XII. et XIII. incidit in annos V. C. 805, 806, 807, qui fuere poſtremi Claudii. Poſt bella anni 803, quo ſe ſcripſit imperatorem XVIII., nullum aliud usque ad Claudii finem memoratur, et tamen ab eo tempore novies imperatoris titulum auxit. Ex quo apparet, aut non omnia bella a ſcriptoribus fuiſſe enarrata, aut fuiſſe expeditiones leves nullo hiſtoriae detrimento praeteritas, tamen ab iis titulum per vanitatem captum.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei, et argentei	R.
Aenei I. et II. formae	C.
Aenei III. formae	R.
Commatis peregrini.	
Argentei forma maximi moduli, et denariorum urbium incertarum	RRR.
Aenei urbium liberarum	RR.
Coloniarum	RR.
Alexandrini	C.

VXORES CLAVDII.

Sponſas, antequam matrimonio jungeretur, binas habuit, *Aemiliam Lepidam* Auguſti proneptem, ſed quam virginem repudiavit, quod parentes ejus Auguſtum offenderant, [b]) et *Liviam Medullinam Camillam*, de qua haec ſcripſit Suetonius: [c]) Sponſam habuit *item Liviam Medullinam, cui cognomen et Camillae erat, e genere antiquo dictatoris Camilli. - - Eam ipſo die, qui erat nuptiis deſtinatus, ex valetudine amiſit.* Hiſtorici dictata eximie confirmat repertus haud ita pridem lapis, quem ex illuſtri muſeo Borgiano vulgavit cl. Cajetanus Marinus: [d])

MEDVLLINAE. CAMILLI
TI. CLAVDII. NERONIS
GERMANICI. SPONSAE
ACRATVS. L. PAIDAGOGVS

Vxor I. PLAVTIA VRGVLANILLA. Cum hac divortium fecit ob libidinum probra, et homicidii ſuſpicionem, [e]) Liberi inde nati miſerabilis fati:

Druſus, cui Sejani filiam deſponderat quidem Claudius, at paucos poſt dies Pompejis mortuus impuber, piro per luſum in ſublime jactato, et hiatu oris excepto ſtrangulatus. [f])

a) pag. 225. 7. b) Suet. c. 26. c) in Claud. c. 26. d) Iſcriz. ant. Alban. p. 88. e) Suet c. 26. f) Tacit. Ann. III. 29. Sueton. c. 27.

Claudia ex libertorum uno concepta credita, ac propterea ad matris repudiatae limen nuda abjecta. [a])

Vxor II. AELIA PETINA, quam item repudiavit ex levibus offenſis. [b]) Hinc nata

ANTONIA.

Nupta primum Cn. Pompejo M., et poſtquam hic a Claudio caeſus eſt, Fauſto Sullae. [c]) Eam Nero poſt Poppaeae mortem nuptias ſuas recuſantem, quaſi inſidiarum ſuſpectam interemit. [d])

Numi:

Hos deſcriptos vide in numis coloniarum patris Claudii.

Vxor III.

VALERIA MESSALINA.

Filia M. Valerii Meſſalae Barbati, Octaviae Auguſti ſororis abneptis; per libidines, ſaevitiam, aemulationem mulierem infame in Claudii hiſtoria nomen. Ejus potiſsimum ſuaſu Roma tot funera vidit virorum praeſtantium, quorum fortunis inhiabat, aut qui ejus effreni cupiditati obſequi nolebant. Inter caeſas feminas memorandae Iulia Druſi junioris filia, et Iulia Livilla Caligulae ſoror, quarum illa cum illuſtres natales, tum formam non ferendam putavit. In Mneſterem hiſtrionem tam inſano amore ferebatur, ut ſtatuas ei per vicos ponendas curaret aere ex Caligulae numis, qui per hujus odium conflati ſunt, comparato, ac cum conſentire hic ejus libidini propter Claudii metum non auderet, impetravit haec per artes muliebres ab uxorio marito, ut is omnibus in rebus Meſſalinae morem gerere juberetur. [e]) Denique facilitate adulterorum in faſtidium verſa eo progreſſa eſt, ut marito Oſtiae abſente C. Silio conſuli deſignato uxor principis, publice adhibitis, qui obſignarent, inter auſpicum verba, ſacrificia, et convivia nuberet. [f]) Scelus in urbis luce patratum, atque uni principi ignotum (nam noviſsimi domus infamias diſcimus) deferre tandem ad Claudium auſus eſt libertus Narciſſus, qui mox non tam pudore, quam propoſito amittendi imperii periculo commotus in urbem advolavit, uxoremque cum adultero lictori necandam dedit V. C. 801.

Liberos ex hac, et Claudio natos vide mox infra.

Numi:

Meſſalinae numi commatis Romani non exſtant, habentur tamen, etſi hi quoque plerumque rari, ſignati in urbibus Graecis, coloniarum, et Aegypti. Iungitur in his fere conſtanter cum marito Claudio, ex quo ſatis tutum discrimen inter Meſſalinam Claudii, et alteram Neronis, cujus alioqui vix unus alterve numus eſt proditus. Sunt vero numi:

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. ΚΑΙΣαρος ΣΕΒΑΣτȣ. *Meſſalina Cereris ſpecie ſtans d. extenta duos infantes, ſ. ſpicas, et ſimul columnae innixa.*

a) Suet. c. 27. b) Suet. c. 26. c) Suet. c. 27. 29. d) Suet. in Nerone c. 35. e) Dio L. LX. § 22. f) Suet. c. 26. Tacit. Ann. XI. 26. 27.

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑ. ΓΕΡΜΑΝΙ. ΑΥΤΟΚΡ. L. Α. Β. Γ. Δ. Ε. ς. *Caput Claudii laureatum.* AR. mixti I. (Beger, Muſ. Caeſ. Stoſch, Theupoli.)

In omnibus his numis, qui ad ſextum usque Claudii annum Alexandriae ſignati ſunt, Meſſalinae Σεϐαςης, *Auguſtae* titulus negatur. Praeclare hoc confirmatur ſententia Dionis, qui ad alterum Claudii annum perhibet, non paſſum fuiſſe Claudium, Meſſalinae honorem *Auguſtae* deferri. [a]) Numi praeſentes eam tantum *Caeſaris Auguſti* uxorem appellant. Sed in Auguſtae titulum Meſſalinam ſerius involaſſe ex numis, quos continuo recitabimus, palam fiet, quod tamen reticet Dio, etſi ſerius tradat, [b]) ei primum in conſeſſu locum, ut Liviae quondam, utque carpento veheretur, decretum. At enim multis partibus mancus hic Dionis liber ad nos pervenit. Eſt numis teſtibus haec prima Caeſarum uxor, cui Auguſtae titulus vivo marito fuit appoſitus.

Ad typum quod attinet, infantes duos, quos Meſſalina manu in oſtentationem porrigit, plerique ſtatuunt ejus liberos Britannicum natu majorem, et Octaviam. Sed huic ſententiae repugnabit numus inſcriptus L. A., quem edidit Begerus. [c]) Claudii annus I. ſecundum Alexandrinorum calculum exivit die XXIX. Auguſti V. C. 794, quo ipſo anno ſecundum veriſimiliorem ſenſentiam natus eſt Britannicus menſe Februario, ut infra in hujus vita docebo. Ergo cum nata tum nondum fuerit Octavia, neque potuit ſiſti in numo. Quod ſi, ut exiſtimant aliqui, Britannicus natus eſt uno anno ſerius, nempe 795, patet, neque etiam Britannicum potuiſſe in numo anni I. proponi. Si ergo bini hi infantes vere ſunt Meſſalinae liberi, neceſſe eſt, horum uno aut intelligendam aliam Meſſalinae prolem prius natam, et ſubinde mortuam, aut a Begero ſiniſtre annum ex numo exceptum legendo forte L. A. pro L. Δ, ut ſane Begerianum hunc annum in nullo alio Meſſalinae numo a quopiam recitatum reperi.

* * *

ΘΕΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ, *vel* ΟΥΑΛΕΡΙΑ. ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. *Hujus caput.*

Epigraphe, et caput Claudii. AE. II. *vel* III. (Vaill. Morelli.)

Sunt hi numi urbium Graeciae incertarum.

ΜΕΣΣΑΛΕΙΝΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. ΝΕΑ. ΗΡΑ. *Hujus caput, ad cujus pectus duae ſpicae.*

Γ. ΚΑΔΙΟΣ. ΡΟΥΦΟΣ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΣ. ΝΕΙΚΑΕΩΝ. *Porticus.* AE. 4. (Vaillant, correctius Pellerin Rec. III. p. 227.)

Eſſe hunc numum hujus Meſſalinae, argumento eſt, quod Pellerinius eodem loco alium, ſolo Claudii capite diverſum proponit. De magiſtratu Cadio egimus in numis Nicaeae. Titulus ΝΕΑ. ΗΡΑ, *nova Iuno*, non novum eſt adulationis argumentum.

* * *

VALERIA. MESSALINA. AVG. CYTHERONTE. IIVIR. *Hujus caput.*

---

a) L. LX. § 12. b) l. c. § 22. c) Theſ. Br. T. II. p. 619.

Epigraphe, et caput Claudii. AE. III. (Vaill. Morelli.)

Coloniae nomen reticetur. Ex nomine Cytherontis IIviri, quod etiam in numo Auguſti apud Corinthum ſignato occurrit, probabile ſit, hunc quoque apud eandem coloniam natales ſuos reperiſſe.

Gemmas Meſſalinae nomine ſcalptas, et teſtes infamis ejus libidinis, et in vulgus cognitae videre potes in Catalogo muſei Stoſchiani a Winckelmanno conſcripti pag. 443. 444.

PRETIVM.

Demptis laudatis Alexandrinis, qui ſunt *Rari*, reliqui, praecipue cum integri ſunt, RRR. calculum promerentur.

Liberi Claudii, et Meſſalinae.

OCTAVIA.

De hac, ejusque numis agetur poſt Neronem, cujus ea uxor fuit.

BRITANNICVS.

Natus parentibus Claudio et Meſſalina V. C. 795 Claudio II. conſule, ut teſtatur Dio. a) *) Nomina indita fuere TI. CLAVDIVS GERMANICVS, mox anno V. C. 796, cum patri Claudio ob res in Britannia proſpere geſtas *Britannici* titulus ex S. C. decerneretur, idem nomen communicatum etiam cum filio, ſic ut quaſi proprio ſuo nomine BRITANNICVS diceretur. b) Ejus res laetae fuere, quoad vixit mater Meſſalina, verum hac V. C. 801 ſupplicio adfecta, et Agrippina in Claudii domum inducta retro verſa omnis fortuna, et imperii, ad quod per natales deſtinatus fuerat, adipiſcendi ſpes. Nam ejus artibus effectum, ut filius Cn. Domitius in Caeſarum domum adoptatus filius Auguſti, et deſponſata Claudii filia Octavia gener una diceretur. Ex hoc ſpretus indies magis Britannicus triſte habuit futurae fortunae praeſagium, nihilque profuit verſus parentis amor, quo Agrippinae impotentiam pertaeſus collapſum denuo filium reſpexit; c) nam id ipſum Claudio quoque fatale fuit, Agrippina, quae iſtud praeſenſit, ne ſucceſsionis ſpe excluderetur Nero, mariti mortem accelerante. Alteris Agrippinae artibus imperio potitus Nero fratrem, quem unum verſo populi amore

a) L. LX. § 12. b) Dio l. c. § 22. c) Suet. in Claud. c. 43. Dio l. c. § 34.

*) Natum in conſulatu Claudii II., confirmat etiam Suetonius, (in Claud. c. 27.) verum quod ibi addit, *vigeſimo imperii die*, iſtud faſtis omnino repugnat; nam XX. imperii dies incidit in Februarium V. C. 794, et alter ejus conſulatus initus eſt Kal. Ian. 795. Quod ſi ejus ſententiae pars altera vera eſt, natusque Britannicus XX. imperii die, neceſſe eſt eum natum V. C. 794 pridie id. Febr., ac tum magis Suetonio cum Tacito conveniet, qui principio anni 808 ſcribit, propinquum fuiſſe diem, quo Britannicus annum aetatis XIV. explebat, (Ann. XI. 15.) quod verum eſſe nequit, ſi natus eſt V. C. 795. Conſule etiam infra notam ad ſynopſin vitae Neronis, et Octaviae.

paratum vidit ſucceſſorem, mox altero imperii anno V. C. 808 ignara, atque invita ipſa Agrippina interfecit propinato per veneficam Locuſtam veneno, cumque eo Claudiam gentem tumulo intulit. Scelus etſi minime occultum, tamen etiam in vulgus cognitum fuit. Nam gypſum, quo ejus recumbentis vultum imbui Nero juſsit, per ingentes imbres, quibus funus efferebatur, defluum maculas una veneni certos indices nudavit. a) Honoratus ſubinde ſtatuis fuit a Tito, qui cum eo in aula educabatur. b) Deſponſatam illi fuiſſe filiam Sejani, tradidit Dio. c)

Numi:

Commatis Romani.

TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. F. BRITANNICVS. *Caput nudum.*

S. C. *Mars, aut miles vultu barbato gradiens d. haſtam, ſ. clypeum.* AE. I.

Hic numus anno 1773 repente in conſpectum Romae prodiit, magnaeque omnibus fuit admirationi. Nam commatis Romani numus hujus Caeſaris alter conſpectus nondum eſt. Eum ſubinde Ioannes Baptiſta Vicecomes Romanis antiquitatibus praefectus magno D. ſcutatorum pretio in muſeum ſuum intulit. Peritis, qui numum videre, genuinus habetur, penes quos eſto fides. Delineatus is exſtat in Magnani Miſcellaneis numiſmaticis Tomo III. tab. 18, tum et in Winckelmanni a cl. Fea editi fronte voluminis III., et explicatus infra pag. 464. Non diſsimulandum, ſimillimum huic, et affabre factum, ſed haud dubie ſpurium exſtitiſſe olim apud nos Vindobonae in muſeo cl. Neumann.

Alium, eumque aeneum II. formae depictum ſiſtit Morellius in numis Britannici, ſed eum ipſe Havercampus exiſtimat exceptum e Goltzii ſchedis. Certe alibi conſpectus hactenus non eſt.

* * *

Commatis peregrini. Vrbium liberarum.

Epigraphe in his: BPETANNIKOΣ, addito in aliis KAIΣAP. In numis Alabandae Cariae, ſed cujus generis copioſos vidi conſictos, KΛATΔIOΣ. BPETANNIKOΣ. KAIΣAP. (Seguin.) Plenius in numo Nicomediae: TI. KΛATΔIOΣ. KAIΣAP. BPETANNIKOΣ. (Pellerin Mel. II. p. 28.) Reliqui numi ſunt Caeſareae Bithyniae, Ilii, Theſſalonicae. In numis Iudaeae: BPIT. KAI. L. IA. *Palma.* ✕ NEPΩN. KΛAT. KAICAP. *Duo clypei decuſſati.*

Coloniarum.

BRITANNICVS. AVG. *Caput puerile nudum.*

Corona querna, intra quam epigraphe extrita. AE. III. (Pellerin Rec. II. p. VI.)

BRITANNICVS. AVGV - - *Caput nudum.*

TI. CLAVD. - - TR. POT. P. P. *Caput laureatum.* AE. III. (Seſtini Lett. IV. p. 26.)

Singulare eſt in utroque hoc numo *Auguſti* titulus Britannico datus. Hunc per monetariorum ſive oſcitantiam, ſi-

a) Tacit. Ann. XIII. 14 ſeq. Suet. in Nerone c. 33, Dio L. LXI. § 7. b) Suet. in Tito c. 2. c) L. LVIII. § 11.

ve ignorantiam, non raro in municipiis exemplo irrepſiſſe certum videri poſsit. Eſt tamen quod culpam minuere poſsit. Etenim narrat Dio ad annum V. C. 795, Claudium, cum ſibi natus eſſet filius, qui ſubinde Britannicus eſt dictus, ea uſum moderatione, ut propterea nihil ſplendide ageret, ac neque ei AVGVSTI, neque Meſſalinae *Auguſtae* nomen dari pateretur. [a]) Cum nullus Auguſti cujuspiam filius ſeu naturalis, ſeu adoptivus ante Claudium vivo patre unquam dictus fuerit *Auguſtus*, ejusque multis poſt annis primum exemplum dederit M. Aurelius, qui imperio ſuo ad finem vergente Commodum filium *Auguſtum* dixit, idque non fugerit Dionem eruditum rerum Romanarum ſcriptorem, credibile eſt, ne otioſum iſtud ejus dictum habeatur, auſam Meſſalinam Auguſtae ſibi nomen efflagitare, ac hic iſtud propter novitatem in Auguſti uxore invidioſum eſſet, voluiſſe mollire invidiam idem decus pro filio expetendo; decretumque iſtud jam fuerit a ſenatu, et per provincias diditum, cui rumori cum intempeſtive fidem haberet colonia, *Auguſti* titulum Britannico addiderit, antequam de moderatioris Claudii voluntate conſtaret, praecoces hos honores tum non permittentis. Satis conſtat, repudiatum ab eodem *patris ſenatus* titulum hactenus inauditum, quem ei plus aequo aſſentans conſul Vipſanius decrevit. [b])

* * *

Exſtat etiam Britannicus in numis coloniarum incertarum, et Alexandrino Claudii, quos ſupra in numis Claudii commatis peregrini deſcripſi, in conſortio ſororum Antoniae, et Octaviae.

Vxor IV.

IVLIA AGRIPPINA.

Parentibus Germanico, et Agrippina nata in oppido Vbiorum, quod ab ipſa ſubinde deducta eo colonia *Agrippinae* nomen accepit. [c]) Annum V. C. 769, quo ea nata eſt, eruo ex Suetonio. [d]) Nam cum is prodat, Germanico natas fuiſſe tres ſexus feminini Agrippinam, Druſillam, Livillam continuo triennio, conſtet autem ex Tacito, Iuliam Livillam natam V. C. 771, [e]) palam fit, Agrippinam laudato a me anno in lucem editam. Natalem Kalendarium Antiatinum ſtatuit diem VI. Novembris. V. C. 781 a Tiberio elocata fuit Cn. Domitio Ahenobarbo, [f]) ex quo L. Domitium, ſubinde Neronem concepit. Imperante Caligula commune cum ſororibus fatum habuit; nam perinde vitiata a fratre fuit; at cum argueretur, Lepido, aliisque, atque ipſi etiam Senecae corpus vulgaſſe, relegata eſt in inſulas Pontias, coacta inſuper, caeſi Lepidi oſſa urnae incluſa in ſinu per omnem viam Romam usque deferre. [g]) Caeſo Caligula a patruo Claudio revocata Romam, mortuo inter haec priore marito, nupſit Criſpo Paſsieno. [h]) Poſt Meſſalinae interitum adeo illecebris Claudium in ſui amorem traxit, ut

a) L. LX. § 12. b) Tacit. Ann, XI. 25. c) Tacit. Ann. XII. 27. d) in Calig. c. 7. e) Ann. II. 54. f) Tac. Ann. IV. 75. g) Dio L. LIX. § 22. h) Suet. in Nerone c. 6.

is non dubitaret, eam ſibi V. C. 802 in matrimonium adſciſcere, cumque Romae ad id tempus conjugium patrui cum nepte inceſtum haberetur nemine iſtud adhuc attentare auſo, decretum, ut juſtae deinceps inter patruos, fratrumque filias nuptiae eſſent. a) Decretum etiam a ſenatu, ut carpento in ludis veheretur. b) Additus anno ſequente *Auguſtae* titulus. c) Ad id faſtigium evecta Agrippina altiora coepit moliri, induxitque maritum, ut L. Domitium ſuum ex primo marito filium, adoptaret, neque poſtea deſiit, Britannicum Claudii filium, qui unus Neroni ſuo per ipſos natales obſtitit, omni atrocitate vexare. Huc acceſſit aemulatio muliebris, qua exilio, aut morte multavit illuſtres feminas, quas aut laetior forma, aut natalium claritas commendabant, atque arrogantia plus quam mulierem deceret. Nam quod inauditum hactenus, ipſa in ſuggeſtu conſpicua ſolita eſt praeſidere ſignis Romanis, et audire legatos regum. d) Advertit ea mulieris impotentia ipſum etiam ſocordem Claudii animum, prorupitque aliquando temulentus in querelam, fatale ſibi, ut conjugum flagitia ferret, dein puniret. Excepit eam vocem Agrippina, cumque timeret Neroni ſuo, ne per iratum Claudium imperii ſpe excideret (nam tum maxime Claudius taedio uxoris paterni in Britannicum adfectus indicia manifeſtavit) obſervato tempore, quo aeger decubuerat, ejus mortem medicato boleto maturavit, eaque tamdiu celata, dum coeptis ſuis ſatis proviſum eſſet, Neronem ſuum imperatorem populo oſtendit V. C. 807. Non ingratum principio experta eſt filium; nam ſummae omnium rerum publicarum, privatarumque palam praefuit, et manſiſſet diutius in eo faſtigio, ſi moderari ſibi, et diſſimulare juvenilem filii impotentiam valuiſſet. At enim cum anno proxime ſequente ſeverius illi amores libertae Actes exprobraret, neque objurgare pro materno jure deſineret, ejus a ſe animum plane avertit. Tum vero territa, nam longius ſe, quam volebat, progreſſam vidit, et quod maxime dolebat, potentiam imminutam, coepit converſo ſtudio omnibus in rebus obſequi filio adeo omni pudore abjecto, ut aliquoties meretricis cultu ejus turpem libidinem reclamante natura ſolicitaret. e) Hac artes cum incaſſum caderent, exuere tum omnem moderationem, et transferre adfectum palam in Britannicum, adjectis non obſcure minis, ituram in caſtra, et imperium filio extorturam. His commotus Nero Britannicum veneno e medio tollit. f) Qua caede magis jam efferata Agrippina, magisque indies verbis minax videbatur pernicioſa in filium moliri conſilia. Quod cum metueret Nero, primum matri militares excubias adimit, ſubinde ex palatio aliorſum *tranſlatam* ad privatam vitam redigit. Tandem cum Nero amore Poppaeae Sabinae inſaniret, atque haec omnibus modis Agrippinae necem ſuaderet, anno V. C. 812.

a) Tac. Ann. XII. 5 ſeq. Sueton. in Claud. c. 26. b) Dio L. LX. § 33. c) Tac. Ann. XII. 26. d) Tac. Ann. XII. 37. e) Tac. Ann. XIII. 13. et XIV. 2. Dio L. LXI. § 11. Victor in Caeſ. f) Tac. XIII. 12 ſeq.

ſilii blanditiis illecta, iisque male credula impoſita eſt navi, cujus compages laxatae ſubito vectores in mare effunderent. Ea male officio functa ſpatium dedit miſerae in litus enatandi. Quo audito Nero tribunum miſit, qui praeter ſpem elapſam confoderet. Hunc coram cum videret, *feri*, ajebat, *ventrem*, nimirum qui tale monſtrum edidit, [a]) corpusque in ictus obtulit, triſte illud ſupplicium non modo, quantum in ſe erat, per continua, ac meditata facinora promerita, verum etiam, quod pridem, cum a Chaldaeis moneretur, fore ut Domitius ſuus imperet, et matrem occidat, reſpondiſſe fertur: *occidat, dum imperet.* [b]) Cremata inter viles exſequias, mortuo demum Nerone domeſticorum cura levem tumulum accepit juxta Miſenum. [c]) Mulier nullo alio retro, ac poſt exemplo, nimirum Caeſare genita, tum imperatorum ſe mutuo conſequentium ſoror, conjux, mater, quae ipſam Plinii Lampidonem a ſimilibus fortunae caulis cognitam poſt ſe reliquit. [d])

Numi:

Exſtat in conſortio cum ſororibus Druſilla, et Iulia, ſcripto juxta AGRIPPINA, quos numos feriundos curavit Caligula frater, quosque in hujus Auguſti numis ad annum V. C. 790 deſcriptos vide.

AGRIPPINAE. AVGVSTAE. *Caput ſpicis coronatum.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TRIB. POT. P. P. *Caput Claudii laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Fuit Agrippina ex Auguſtorum uxoribus prima, cujus imaginem perinde, atque ſuam in numis ſignari indulſit maritus; quo ipſo palam fit, quantum ea ſibi in publicis imperii rebus adrogaverit. Corona ſpicea inſtar Cereris redimitas etiam vidimus Liviam, et Antoniam.

AGRIPPINA. AVGVSTA. CAESARIS. AVG. *Caput ſine ſpicis.*

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. X. IMP. XIIX. *Caput Claudii laureatum.* AR. max. mod. (Haym. Tom. II. p. m. 232. Theupoli.)

Hunc numum, quia maximae formae, more meo non dubitem extra urbem ſignatum.

AGRIPPINAE. AVGVSTAE. *Caput ſpicis coronatum.*

NERO. CLAVD. CAES. DRVSVS. GERM. PRINC. IVVENT. *Caput Neronis Caeſaris nudum.*

AGRIPP. AVG. DIVI. CLAVD. NERONIS. CAES. MATER. *Capita adverſa Neronis nudum, et Agrippinae.*

NERONI. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

a) Tac. Ann. XIV. 9. Dio L. LXI. § 13. Seneca in Octavia v. 309 ſeq. b) Tacit. l. c. Dio l. c. § 2. c) Tac. l. c. Suet. in Ner. c. 34. d) L. VII. § 12.

Eadem epigraphe addito EX. S. C. *Duae figurae, quarum dexterior velata aquilam legionariam, altera capite radiato d. pateram, ſ. haſtam tenet, ſedentes in quadrigis elephantorum.*

NERO. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. COS. *Capita jugata Neronis nudum, et Agrippinae.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Numi hi non ferendam Agrippinae arrogantiam vulgant, qua non modo ſociatam ſe poteſtate filio, ſed quoniam imperium ſuis praeſtigiis ei partum novit, ſuperiorem etiam haberi voluit. Sunt, qui exiſtiment, in numo ex his poſtremo fingi Neronem una cum matre vectum, et ſunt, quae poſsint conjecturam firmare; nam teſte Suetonio [a]) ſaepe ſimul in eadem lectica per publicum vecti ſunt. Item quod mulier velata eſt, is habitus Agrippinam non dedeceret; nam decretum ei flaminium Claudiale adſerit Tacitus, [b]) et quod aquilam legionariam manu tenet, probaret cognitam mulieris impotentiam, quae auſa eſt ſignis quoque Romanis praeſidere. [c]) Tutius tamen eſt ſentire cum Vaillantio, [d]) exhiberi Auguſtum, et Liviam una vectos; nam utrique decretum fuiſſe currum elephantorum, diſerte tradunt Suetonius, [e]) et Dio; [f]) ad haec uterque in aliis numis Neronis, inſcriptis: AVGVSTVS. AVGVSTA, quos inter vagos Neronis numos commemorabo, eodem paene cultu, etſi ſtans, fingitur, ut adeo aliud non ſpectaverit his numis Nero, quam utriusque renovare memoriam. Omnium vero minime audiendus Pagius, qui hoc typo intelligendos honores triumphales Neroni ob victorias de Parthis decretos edixit. [g])

* * *

AGRIPPINA. AVG. GERMANIC. F. CAESARIS. AVG. M. *Caput nudum.*

S. C. *Ceres ſedens d. ſpicas, ſ. facem.* AE. I.

In alio:

S. C. *Arcus triumphalis.* AE. I.

Vtrumque numum recitat Vaillantius in numis praeſt. T. I. p. 60. Tamen horum alterum dubiae fidei a quibusdam haberi ipſe profitetur, ſed priorem *raritate, et integritate praeſtantiſſimum* vocat. An ergo exſtant Agrippinae hujus numi aenei commatis Romani? Negat iſtud ipſe Vaillantius in eodem opere, ſed alio loco, nempe Tomo II. p. 59. *Agrippina*, ait, *in numis argenteis et aureis tantum occurrit, non autem in aeneis S. C. percuſſis. Senatus ſui juris adhuc nimis ſtudioſus feminis principibus ſub Domitiano tantum numos cudere coepit.* Altera hujus orationis pars falſa cognoſcitur ex contrariis hactenus adductis exemplis numorum Liviae, Antoniae, Agrippinae etc. De priore in aperta hac Vaillantii antilogia arbitrentur ii, qui *praeſtantiſſimum* hunc ab eo collaudatum numum inſpicere ipſi poſſunt. Mihi certe ſincerum Agrippinae aeneum videre nunquam licuit, qui ſit commatis Romani.

* * *

a) in Nerone c. 9. b) Ann. XIII. 2. c) Tacit. XII. 37. d) Num. praeſt. T. II. p. 60. e) in Claud. c. 11. f) L. LXI. § 17. g) Crit. Bar. ad ann. V. C. 983. n. 3.

Commatis peregrini non pauci proditi urbium liberarum, et coloniarum, tum ſignati in Aegypto, Iudaea, a Polemone II. Ponti, et Cotye I. Bospori regibus, proponiturque vel ſola, vel juncta cum Claudio, aut Nerone, quorum eos, qui memorabile quid offerunt, in ſingulorum moneta quaere. Agrippinae hiſtoriam illuſtrant ſequentes:

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΚΛΑΥΔΙΟΥ. ΓΥΝΗ. *Caput Agrippinae.*

Caput Claudii absque mentione urbis. AE. (Morelli Impp. T. II. p. 52. Patin ad Suet. in Claud. c. 26. Vaill. Num. Graec. p. 15. Theup. p. 844.)

Vocabulum ΓΥΝΗ, *uxor*, ſingulares hos numos facit; nam in numis uxorum aliis, ſeu Latinis, ſeu Graecis, ſupprimi conſuevit. Videbar tamen mihi illud videre in numo Cleopatrae Antonii, quem edidi in meis Numis vet. p. 292.

* * *

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. ΘΕΟΜΗΤΩΡ. *Caput Agrippinae.*

ΣΑΜΙΩΝ. *Pavo.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Praeclarum hunc numum vulgavi in mea Sylloge I. p. 39. Illuſtrem facit nomen ΘΕΟΜΗΤΩΡ, *dei mater*, ab adulantibus Samiis Agrippinae datum, nimirum quia mater fuit Neronis, quem a dei nomine non abhorruiſſe, et diis ſaepe a Graecis aequiparatum, in hujus moneta intelligemus. Nomen Θεȣ Μητηρ ſaepe occurrit in numis imperatorum Orientis infimi aevi juxta iconem virginis dei matris, propagatum deinde in ejus tabulis pictis, quas hodieque oculis uſurpamus. Ipſum vero vocabulum θεομητωρ eodem ſenſu reperit Ducangius in auctoribus Chriſtianis ejusdem aetatis. Verum in hoc ſenſu ignotum fuit ſuperiori, medioque, et adeo meliori Graecorum aevo, ſic ut illud in lexicographis probioris Graecitatis fruſtra quaeras. At nunc ex praeſente Neronis numo cognitum melioris ſe aetatis vocabulis miſceri poſtulat. Serius vidi commonſtrante locum amiciſsimo Barone Locella, a Dorvillio ex Manethone recitari verba θεομητωρ κοσμος, quod ait recte verti: *divinus mundus.* [a]) Sed in hoc vocabulo το μητωρ ducitur a μηδομαι, *delibero, meditor*, atque hinc apud Heſychium eſt θεομητεω, apud Nonnum θεομητις. Ceterum reperio in Samiorum ſenſu Tyrum urbem a Meleagro Gadareno dici θεοπαις, ſeu *dei filia*, [b]) nempe Herculis, a quo condita.

ΙΟΥΛΙΑ. ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ *intra lauream.*

ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟϹ. ΚΑΙϹΑΡ. ΓΕΡΜ. L. ΙΔ. *Duae ſpicae decuſſatae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Numus Iudaicus, qui *Iuliae* gentis nomen ſiſtit.

Numi Alexandrini Agrippinae partim imperante Claudio, partim Nerone ſignati ſunt, quos ſuo loco dedimus.

a) ad Charit. p. 564. b) Brunck Anal. Vol. I. p. 33.

NERO.

Natus Antii XVIII. Kal. Ian. V. C. 790. *) Matrem habuit Agrippinam Germanici filiam, patrem Cn. Domitium Ahenobarbum ex illuſtri patricia Domitiorum gente. Hujus proavus fuit Cn. Domitius is, qui damnatus lege Pedia inter conſcios caedis Caeſarianae ad Brutum ſe contulit, hoc victo claſſem ipſe retinuit, tum ſponte M. Antonio junctus, ſed hujus poſtea deſertor Octaviani partes ſecutus eſt. Avus L. Domitius uxorem habuit Antoniam majorem M. Antonii, et Octaviae filiam. Quare Nero noſter per matrem cum Caeſarum domo conjunctus fuit, confirmante iſtud Tacito quoque. [a]) Nimirum cum Tiberius neptem Agrippinam elocare vellet, *in Domitio ſuper vetuſtatem generis propinquum Caeſaribus ſanguinem delegerat; nam is aviam Octaviam, et per eam Auguſtum avunculum praeſerebat.* Pater omni parte vitae deteſtabilis mortuus eſt Pyrgis L. Domitio Nerone, ſuo ex Agrippina filio, trimulo relicto. [b]) Caeſa Meſſalina, et Agrippina V. C. 702 in Claudii connubium adlecta ſpes pueri Domitii fundari coepta. Et vero effectum artibus matris, ut anno V. C. 703 adoptaretur a Claudio, etſi filius ei eſſet Britannicus, ſed contemptus deinceps per novercae injurias, et aulae ludibriis impune expoſitus. Adoptato nomina impoſita fuere teſte Zonara *Tiberii Claudii Neronis Druſi Caeſaris*, quae etiam dempto Tiberii praenomine firmantur numis.

V. C. 804 P. X. 51.
CAESAR PRINC. IVVENT. COS. DES.

Maturata toga virili necdum expleto XIV. vitae anno deſignatur conſul proceſſurus anno aetatis XX., additur imperium proconſulare extra urbem, et *principis juventutis* titulus. [c]) Male ex numis adſerit Bimardus, eum Claudio ſociatum *imperatoris* titulum tuliſſe. Vide infra titulum *Imperatoris.*

NERO. CLAVD. CAES. DRVSVS. PRINC. IVVENT. *Caput nudum.*

---

a) Annal. IV. 75. b) Suet. in Ner. c. 1 — 6. c) Tac. Ann. XII. 41.

*) Suetonii locum de anno nati Neronis ſolicitant eruditi, quia ſecundum Tacitum Nero biennio tantum major natu Britannico fuit, (Ann. XII. 25.) quem conſtat natum V. C. 794, aut ad ſummum 795, ut in ejus vita diximus. Sed hallucinatum hoc loco Tacitum facile conficimus, qui initio anni V. C. 806 Neronem XVI. annos natum ait, (Ann. XII. 58.) et fine anni 807 vix XVII. annos egreſſum, (Ann. XIII. 6.) quod verum eſſe nequit, niſi Nero natus eſt anno V. C. 790. Idem principio anni 808 ait propinquum fuiſſe diem, quo Britannicus XIV. aetatis annum explebat, (Ann. XIII. 15.) ergo hic naſci debuit V. C. 794. Ergo inter utriusque exortum interceſſere anni ſolidi tres, et menſes fere duo.

TI. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TRIB. POT. P. P. *Caput Claudii laureatum.* In aliorum averſa: AGRIPPINA. AVGVSTA. *Caput Agrippinae.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

SACERD. COOPT. IN. OMN. CONL. SVPRA. NVM. EX. S. C. *Simpulum, tripus, lituus, patera.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Iam inde ab Auguſto delata fuere Caeſaribus ſacerdotia, ac quidem etiam multiplicia. Quod autem puer Nero cooptatus eſt ſacerdos in *omnia* conlegia ſupra numerum, id effectum Agrippinae machinis, novas etiam honorum acceſsiones filio ſuo a ſenatu decerni volentis. In hunc numum copioſe commentatus eſt magnus Spanhemius. [a]) Haec varia conlegia, in quae cooptatus tum Nero fuit, recenſentur in lapide, quem prodidit Pighius: [b]) NERONI. CLAVDIO. AVG. F. CAESARI. DRVSO. GERMANICO. PONTIF. AVGVRI. XVVIR. EPVLON. COS - - - PRINCIPI. IVVENTVTIS. Tempus vero egregie definit marmor Gruterianum: [c]) ADLECTVS. AD. NVMERVM. EX. S. C. *Nero Claudius* CAES. AVG*uſti filius* GERMANICVS - - CLAVDIO. CAESARE. AVG. GERMAN. V. - - CORNELIO. ORFITO. COS. P. R. C. ANN. DCCCIIII; Quatuor haec conlegia ipſo etiam typo indicantur. Nam ſimpulum eſt ſignum pontificatus, ut patet ex numis Caji Agrippae F., lituus auguratus, ut notum, tripus XVviratus teſte numo Vitellii, patera VIIviratus, ad quem pertinuit ludorum epulare ſacrificium facere teſte Cicerone. [d])

* * *

NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GERM. COS. DESIGN. *Caput nudum.*

EQVESTER. ORDO. PRINCIPI. IVVENT. *inſcriptum clypeo.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Qua ratione equeſter ordo cum principe juventutis connectatur, dicetur, ubi de principis juventutis titulo olim agemus. Numus ipſe docet, Neronem, quod princeps juventutis eſſet, ab equeſtri ordine clypeo donatum, de quo more dixi plura in numis Caji, et Lucii Agrippae filiorum. Cum hoc numo plane conſpirat marmor Gruteri: [e]) NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GER. COS. DESIG. EQVESTER. ORDO. PRINCIPI. IVVENT., qui tituli omnes cum huic Neroni, atque uni quidem competant, ſatis mirari non poſſum, quo pacto cl. Morcellus epigramma iſtud fuiſſe poſitum Druſo Tiberii fratri potuerit adfirmare, [f]) qui neque principis juventutis nomen unquam tulit, neque Germanicus niſi poſt mortem dictus eſt.

V. C. 807 P. X. 54.

AVGVSTVS. TR. P. COS. DES. P. M. IMP.

M. Aſinio Marcello, M. Acilio Aviola cos.

Evecto ad Caeſaris honores Nerone, et neglecto palam Britannico nihil jam

a) Tom. II. p. 365. b) Annal. T. III. p. 585. c) pag. 300. 1. d) de Oratore L. III. c. 19. e) pag. 236. 1. f) de ſtilo inſcr. p. 60.

praeter Claudii vitam ſummas ſpes diſtulit. Verum Agrippina etiam huic metam conſtituit advocata per venenum morte. Paullo poſt rebus omnibus praeparatis, et vulgata Claudii morte Nero imperator, et Auguſtus ſalutatur III. Id. Octob. Turbatae per Parthorum motus Armeniae Domitius Corbulo praeficitur. a)

AGRIPP. AVG. DIVI. CLAVD. NERONIS. CAES. MATER. *Capita adverſa Neronis nudum, et Agrippinae.*

NERONI. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

In parte adverſa poſt DIVI. CLAVD. ſubaudi: *uxor.* Hi numi ſecundum omnia indicia ad hunc annum pertinent, quo tener adhuc adfectus matrem inter, ac filium conſtitit, de quo plura protuli argumenta ad eundem hunc numum in moneta Agrippinae.

* * *

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

PONTIF. MAX. TR. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. (Morelli.)

Hic averſae typus in numis annorum ſequentium obvius eſt. At cum in praeſente et numerus amplior trib. poteſtatis, et patris patriae titulus omittantur, veriſimile omnino, eum hoc, in quo verſamur, anno ſignatum. Idem averſae typus reperitur frequenter in numis Caligulae, et Claudii.

* * *

Numos alios, qui hoc adhuc anno ſignati fuerint, ſed nullum certum characterem ſuppeditant, ad calcem inter numos vagos conjeci, quod hic etiam pro annis ſequentibus univerſim monitum velim.

V. C. 808 P. X. 55.
TR. P. I. II. COS. P. M. IMP.
Nerone Aug. L. Antiſtio Vetere cos.

Ortis inter matrem filiumque diſsidiis hic Britannicum e medio tollit. b)

NERO. CLAVD. DIVI. F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P. COS. *Capita jugata Neronis nudum, et Agrippinae.*

AGRIPP. AVG. DIVI. CLAVD. NERONIS. CAES. MATER. EX. S. C. *Duae figurae, quarum dexterior aquilam legionariam, altera haſtam, et pateram tenet, ſedentes in quadrigis elephantorum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

De hoc item numo pluribus egi ſupra in numis Agrippinae. Numus ob indicatum conſulatum huic anno certe competit, atque etiam haud dubie eſt poſtremus honoribus Agrippinae dicatus; nam anni principio, ut colligitur ex Tacito, c) colliſus cum matre filius, auctisque per Britannici mortem diſsidiis ab rep. penitus ſummovit Agrippinam.

V. C. 809 P. X. 56.
TR. P. II. III. COS. DES. II. P. M. IMP.
Q. Voluſio Saturnino, P. Corn. Scipione cos.
Incipit P. P.

Otium foris, foeda domi Neronis laſcivia. d)

---

a) Tac. Ann. XIII. 8. b) l. c. 12 ſeq. c) l. c. 15. d) l. c. 25.

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.
PONTIF. MAX. TR. P. II. P. P. *Corona querna*, *intra quam* EX. S. C. in aliis: TR. P. III. P. P. AV. (Muſ. Caeſ.)

Patris patriae titulum Neronem aliquamdiu deprecatum propter aetatem adſerit Suetonius, [a]) videturque hoc demum anno, aut ſaltem exeunte priore adſciviſſe; nam certi numi annorum priorum eo abſtinent. Ait Spanhemius, patere ex numis, arreptum hunc a Nerone titulum jam primo imperii anno, [b]) ſed nixus fuerit intutis Occonis numis.

V. C. 810 P. X. 57.
TR. P. III. IV. COS. II. P. M. P. P. IMP.
Nerone Aug. II. L. Calpurnio Piſone cos.

Nihil hoc anno ad annales memorabile actum.

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.
PONTIF. MAX. TR. P. III. COS. II. *Corona querna*, *intra quam* EX. S. C. AV. (Morelli.)
Eadem adverſa.
PONTIF. MAX. TR. P. IIII. P. P. *Idem typus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 811 P. X. 58.
TR. P. IV. V. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Nerone Aug. III. Valerio Meſſala cos.

Corbulo bellum in Tiridatem Armeniae à Parthis impoſitum movet. Artaxata expugnat. [c])

NERO. CAESAR. AVG. IMP.
Caput nudum.
PONTIF. MAX. TR. P. V. P. P. *Corona querna*, *intra quam* EX. S. C. AV. (Muſ. Caeſ.)

NERO. CLAVD. DIVI. CLAVD. F. - - *Caput laureatum.*
ARMENIA. *Victoria gradiens.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

Apud Vaillantium, et Patinum, [d]) alia eſt capitis epigraphe, et inſcriptio averſae: ARMENIAC., quamvis fatear, in laudato muſei Caeſarei numo averſae epigraphen non adeo eſſe integram, ut plane certum ſit, ultimam literam C abeſſe. Dubium non videtur, numum hunc ſignatum anno praeſente; nam ad hunc narrat Tacitus, Neronem ob res in Armenia praeclare geſtas dictum *imperatorem*, ſtatuas et arcus poſitos etc. [e]) At non perinde tutum decidere, an το ARMENIAC. notet ARMENIACi titulum Neroni decretum forte, et temporarie uſurpatum, an victoriam ARMENIACam. Priori ſententiae favent numi ſimillimi Severi, in quorum averſa: ARAB. ADIABENIC. typo victoriae gradientis, quae vocabula certo explenda ARABicus ADIABENICus, cum conſtet, Severo revera hos titulos fuiſſe delatos.

V. C. 812 P. X. 59.
TR. P. V. VI. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. IMP. III.
L. Vipſanio Aproniano, L. Fonteio Capitone cos.

Nero matrem Agrippinam interficit. [f])

a) Cap. 8. b) Tom. II. p. 447. c) Tac. Ann. XIII. d) ad Sueton. e) Ann. XIII. 41. f) Tacit. L. XIV. Dio L. LXI.

Barbam ponit, atque propterea Iuvenalia celebrat. [a])

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

PONTIF. MAX. TR. P. VI. P. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. (Morelli.)

V. C. 813 P. X. 60.
TR. P. VI. VII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
Nerone Aug. IV. Coſſo Corn. Lentulo cos.

Corbulo Tigranocerta capit. Tigranes Archelai Cappadociae regis nepos a Nerone Armeniae rex deligitur. [b]) Certamen quinquennale Romae conſtituitur. [c])

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

PONTIF. MAX. TR. P. VI. COS. IIII. P. P. *Corona querna, intra quam* EX. S. C. AV. et AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

PONTIF. MAX. TR. P. VII. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Ceres ſtans d. ſpicas, ſ. taedam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

Eadem epigraphe. Figura militaris ſtans d. parazonium, ſ. haſtam, d. pede capiti humano, aut galeae inſiſtit. AV. (Muſ. Caeſ.)

Havercampus id, quod haec figura pede premit, dicit eſſe galeam, et ſcutum; at in nonnullis muſei Caeſarei videtur eſſe caput humanum, typusque indicat Virtutem calcato hoſtis capite valentem, quo modo ea ſaepe in numis inferioris aevi fingitur.

* * *

NERO. CAES. AVG. IMP. *Caput laureatum.*

CER. (CERTA. CERTAM.) QVINQ. ROM. CO. (CON.) S. C. *Menſa, ſupra quam urna, et corona, intra menſam diſcus, et gryphi clypeum attinentes, in nonnullorum area* S. AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Certamen quinquennale Romae conſtitutum anno praeſente, de quo ſcriptores non pauca adnotarunt. De eo Suetonius: [d]) *Inſtituit et quinquennale certamen primus omnium Romae more Graeco triplex, muſicum, gymnicum, equeſtre, quod appellavit NERONIA.* Certabatur etiam, ut ibidem addit, oratione, et carmine antiquo. In eandem ſententiam quoque Tacitus. [e]) Ejus inſtituti finem prodit Dio, [f]) nimirum *pro ſalute et diuturnitate imperii ſui*, additque, Neronem in eo abſtuliſſe coronam citharoedorum, ceteris omnibus victoria indignis judicatis. Repetitum certamen hoc fuiſſe poſt quinquennium, narrat Tacitus, [g]) tuliſſe vero aevum, docet Victor Schotti haec de Gordiano perhibens: *eoque anno luſtri certamine, quod Nero Romam invexerat, aucto firmatoque in Perſas profectus eſt,* quin et duraſſe in Conſtantini aevum, veriſimile fiet ex iis, quae olim dicemus in tractatu de Contorniatis.

a) Dio L. LXI. § 19. b) Tac. Ann. XIV. 24 ſeq. c) Tac. l. c. 20. d) Cap. 12. e) Ann. XIV. 20. f) L. LXI. 21. g) Ann. XVI. 2. 4.

V. C. 814 P. X. 61.
TR. P. VII. VIII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
C. Caeſonio Paeto, C. Petronio Turpiliano cos.

Britanniam auctore Boudiceâ regina deficientem Paullinus Suetonius parta inſigni victoria ad obſequium revocat. [a])

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

PONTIF. MAX. TR. P. VIII. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Figura militaris ſtans etc. ut ad annum priorem.* In aliis: *Figura militaris ſtans ſ. manu clypeum tenens, ſ. pede caput humanum, aut galeam calcat, humi pharetra, arcus, clypeus.* In aliis: *Ceres ſtans, ut ad annum priorem.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* *

NERO. CAESAR. *Caput laureatum.*

PAVLLIN. *Mars nudus ſtans d. ramum, ſ. haſtam.* Plumb.

Numum hunc, cuicunque demum uſui ſervierit, quam plumbeus eſt, aut ſtanneus, edidit Morellius in Miſcellaneis, quos familiarum numis ad calcem addidit. [b]) Commentator Havercampus paucis rem abſolvit, edicto: *non videri, numum hunc ad hiſtoriam facere.* [c]) Sed enim dubitari nequit, exaratum in hoc monumento PAVLLIN*um* eſſe Suetonium Paullinum ſaepe a ſcriptoribus, ac praecipue Tacito, cum laude memoratum. Praetor Mauros fortiter repreſſit, [d]) ac tum primus Romanorum ducum Atlantem montem exploravit. [e]) Aliquo poſt caeſum Caligulam anno rem frumentariam Romae procuravit, ut colligo ex Seneca, [f]) qui Paullino elegantem ſuum de Brevitate vitae libellum inſcripſit. Imperante Nerone rebelles Britannos ingenti clade profligavit, de qua Tacitus: [g]) *Clara, et antiquis victoriis par ea die laus parta; quippe ſunt, qui paullo minus, quam octoginta millia Britannorum cecidiſſe tradant.* Lege etiam Dionem. [h]) Conſul denique proceſsit V. C. 819. [i]) Fingitur ergo in hoc numo, etſi metalli ignobilis, at illuſtris argumenti, Mars, ſeu hoc auſpice praeclare res geſta, ſeu quod Paullinus ipſe re bellica tanta cum laude geſta Marti aequiparatur. Vidi ſerius hunc ipſum numum binis locis ab ipſo Seguino laudari, [k]) eumque mecum ſentire cum voluptate perſpexi.

V. C. 815 P. X. 62.
TR. P. VIII. IX. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
P. Mario Celſo, L. Aſinio Gallo cos.

Corbulo Armeniam adverſus Vologeſem Parthum tuetur, qui eo reducere fratrem Tiridatem parabat. Subinde Caeſennius Paetus magnis a Parthis in ea incommodis adficitur. [l]) Nero Poppaeam Sabinam ducit exturbata Octavia, hancque paullo poſt morte adficit. [m])

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*

---

a) Tac. Ann. L. XIV. 29 ſeq. Dio L. LXII. b) Tab. V. n. 20. c) pag. 473. d) Dio L. LX. § 9. e) Plin. L. V. p. 242. f) de brevit. vitae c. 18. g) Ann. XIV. 37. h) L. LXII. initio. i) Dio L. LXIII. § 1. k) Num. ſel. p. 139 et 200. l) Tac. Ann. XV. m) Tac. Ann. XIV. 60 ſeq.

PONTIF. MAX. TR. P. VIIII. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Figura militaris ſtans, ut ad annos duos ſuperiores.* AV. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 816 P. X. 63.
TR. P. IX. X. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
C. Memmio Regulo, L. Verginio Rufo cos.

Corbulo Tiridatem Armeniae regem cogit diadema ante Neronis effigiem deponere, et ſe Neronis arbitrio permittere. Nata Neroni filia Claudia. a) Pompeji, et Herculanum Campaniae urbes terraemotu prolabuntur. b) Secundum Tacitum factum iſtud anno ſuperiore. c)

NERO. CAESAR. AVG. IMP. *Caput nudum.*
PONTIF. MAX. TR. P. X. COS. IIII. P. P. EX. S. C. *Figura militaris ſtans, ut ad annos priores.* AV. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 817 P. X. 64.
TR. P. X. XI. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
C. Lecanio Baſſo, M. Licinio Craſſo cos.

Nero Neapoli in theatro canit. d) Horribile Romae incendium Neronis dolo, ut multi ſuſpicati ſunt, exortum; nam videbatur condendae urbis novae, et cognomento ſuo appellandae gloriam quaerere. Abolendo rumori in Chriſtianos culpam transfert, eosque quaeſitiſsimis poenis inſectatur. e)

Deſunt certi hujus anni numi.

V. C. 818 P. X. 65.
TR. P. XI. XII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
A. Licinio Nerva Siliano, M. Veſtino Attico cos.

Gravem conjurationem evadit Nero, qua detecta illuſtrium virorum caedibus urbs completur, cui ſuccumbunt Seneca, Lucanus, et innumeri alii. Repetitum certamen quinquennale. f) Poppaea Sabina moritur. g)

Hujus quoque anni numi certi deficiunt.

V. C. 819 P. X. 66.
TR. P. XII. XIII. COS. IV. P. M. P. P. IMP. XI.
C. Lucio Teleſino, C. Suetonio Paullino cos.

Thraſeas Paetus, et Soranus Bareas, quos *virtutem ipſam* vocat Tacitus, h) mortem ſubeunt. Tiridates Parthus cum ingente comitatu Romam venit, eumque Nero inter maxima ſolennia Armeniae regem renunciat. i) Nero in Achaiam proficiſcitur cantus experimenta Graeciae daturus. k)

IMP. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. IM. TR. P. XIII. P. P. *Caput radiatum.*
ROMA. S. C. *Roma ſedens d. haſtam, ſ. clypeum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

---

a) Tac. Ann. XV. b) Seneca Quaeſt. nat. VI. c) Ann. XV. 22. d) Tac. Ann. XV. 33. e) Tac. Ann. XV. 38 — 44. Suet. c. 38. Dio L. LXII. f) Tac. Ann. XVI. 2. g) Tacit. Dio. h) Ann. XVI. 21. i) Dio L. LXIII. § 1. Suet. c. 13. k) Dio l. c. § 8.

Typus averſae perfrequens eſt in aeneis Neronis numis, ut videbimus infra in numis vagis. Singularis eſt hic numus, cum quod trib. poteſtatis numerum addit, cujus exemplum in alio Neronis numo aeneo nondum obſervare contigit, tum quod in eadem numi parte utrumque *imperatoris* titulum offert.

V. C. 820 P. X. 67.
TR. P. XIII. XIV. COS. IV. P. M. P. P. IMP. - -
L. Fonteio Capitone, C. Iulio Rufo cos.

Per theatra Graeca canit, aurigatur, hiſtrioniam facit, urbes expilat. Iſthmum perfodere tentat. Corbulonem accitum apud Cenchreas interimit. a) Fine anni Romam revertitur inter ſcenicum triumphum de victis hiſtrionibus, aurigis, cantoribus.

Anni praeſentis numi certi deſiderantur.

V. C. 821. P. X. 68.
TR. P. XIV. COS. V. P. M. P. P. IMP. - -
C. Silio Italico, M. Galerio Trachalo cos.

Nero audito, Iulium Vindicem in Galliis adverſum ſe conſpiraſſe, non magnopere hactenus commotus eſt. Poſt cum certis nunciis comperiſſet, Galbam in Hiſpania acclamatum imperatorem, et deficere per provincias exercitus, praetorianos ad bellum, et ſui vindictam ſegnes, atque hos quoque mox a corporis cuſtodia dilapſos, vagus primum palansque in hortis latuit, denique conſpectis equitibus, qui a ſenatu ad ſe comprehendendum miſsi adfuere, deſperata facinorum venia pugionem in corpus defixit menſe Iunio, ejusque ſecundum probabilem eruditorum ſententiam die IX.

Ejus intellecta morte plebes pileata velut reddita libertate per urbis itinera diſcurrit. Nam nihil usquam ſecurum omnium ordinum, atque aetatis Nerone vivo, neque vero eo more ſaevus fuit, quo Tiberium aliosque tyrannos ſaeviiſſe in ſuos conſtat, exercita ſolo imperio crudelitate, ſed ipſe urbis compita, et lupanaria pererrabat comitantibus, qui obviis vulnera inferrent, ſic ut ipſe quoque exciperet ictus, eosque ore praeferret. Implacabili autem odio ferebatur in ſenatum, eosque omnes, qui ſeu virtute, ſeu genere, ſeu illuſtribus factis eminuere. Horribilis incendii, quod V. C. 817 magnam urbis partem in cinerem vertit, ipſe unus auctor ferebatur, ac cum maxime per tecta ſaeviret ignis, iniiſſe eum domeſticam ſcenam, et ceciniſſe Trojanum excidium. b) Quanto furore geſtiverit ſuperare cantu, hiſtrionia, aurigandi arte mortales omnes, ad ſequentes numos animadvertemus. Ad inſaniae cumulum acceſſit, quod ſumpto flammeo, ceu femina denupſit Pythagorae liberto praeſentibus auſpicibus, et conſignata dote, quas nuptias ipſe populus Romanus,

a) Dio L. LXIII. b) Tac. Ann. XV. 39. Dio L. LXII. 18.

dein ceterae gentes publice celebravere, mox factus iterum vir Sporum puerum libertum, quod facie Poppaeam proxime referret, uxorem duceret. [a]) Cum mortem ſibi conſciſcere pararet, *proh! ingeminabat, qualis artifex pereo!* Monſtrum tot vitiis infame funeratum tamen magnifice eſt a Galba, reliquiasque concubina Acte in Domitiorum monumento condidit. Haec ſparſa reperies apud Tacitum, Suetonium, Dionem.

Poſtremi hujus anni numi certi deſunt.

Numi vagi.

Hi plerique aenei notis quidem chronologicis deſtituuntur, tamen non pauca ad Neronis hiſtoriam continent, quos hic ordine alphabetico partium averſarum additis animadverſionibus ſubjicio neglectis nonnullis typis, et inſcriptionibus ignobilioribus.

A. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput laureatum*, vel:

B. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput laureatum.*

ADLOCVT. COH. S. C. (*in aliis ſine* S. C.) *Imperator togatus in ſuggeſtu ſtans alia retro figura ſtante tres milites cum ſignis militaribus adſtantes adloquitur.* In aliis *praeterea aedificium columnis fultum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A *vel* B, *vel:*

C. IMP. NERO. CAESAR. AVG. PONTIF. MAX. TRIB. POT. P. P. *Caput laureatum*, vel:

D. IMP. NERO. CAESAR. AVG. PONT. MAX. TR. POT. P. P. *Caput laureatum.*

ANNONA. AVGVSTI. CERES. S. C. (*ſine* S. C. *in numo max. mod. muſei Caeſ.) Ceres velata ſedens d. ſpicas, ſ. facem, inde adſtat Abundantia ſ. cornucopiae, in illarum medio ara, vel cippus, cui modius inſiſtit, retro navis.* AE. max. mod. et I. II. (Muſ. Caeſ.)

Nero liberalitatem ſuam profuſis largitionibus plebi ſaepe commendavit, cujus teſtes ſunt numi congiarii nomine percuſſi, quos mox citabimus. Quod ut bene vertit Neroni, ita illud poſtremum peſsime, cum in publica fame nunciabatur Alexandrina navis in locum frumenti advexiſſe pulverem luctatoribus aulicis. Quo tempore cum comperta jam eſſet Vindicis defectio, omnibus tum primum contumeliis propalam peti coepit. [b])

Vt lit. B. Caput nudum.

ARA. PACIS. S. C. *Ara.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Conſtat, Neronem praeoptaſſe pacem prae belli turbidis non amore ejus boni, quod ea praeſtat, ſed ut ſecurius vacaret Circenſibus, aurumque committen-

a) Tac. Ann. XV. 37. Dio L. LXII. § 28 et LXIII. 13. b) Suet. c. 45.

dis maribus, effodiendis montibus, inſanis ſubſtructionum moliminibus reſervaret. Satis compertum, inſtante jam Vindice, quo maxime tempore conſcribendus eſſet miles, et in rebelles ducendus, advocatos quosdam ex patribus, transacta raptim conſulatione reliquam diei partem per organa hydraulica novi, et ignoti generis, quorum formam in numis Neronis contorniatis intuebimur, circumduxiſſe, prolaturumque ſe haec omnia in theatrum adſirmaviſſe, *ſi per Vindicem liceret.* a) *Arae Pacis* imperante Auguſto ex S. C. primum conſtitutae, et poſt quadriennium dedicatae meminerunt Kalendarium Amiterninum, et Praeneſtinum, et Ovidius. b)

E. NERO. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*

AVGVSTVS. AVGVSTA. *Auguſtus togatus capite radiato ſtans, d. pateram, ſ. haſtam, cui adſtat Livia Auguſta capite velato d. pateram, ſ. duplex cornucopiae.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Auguſtus et Livia in aliis quoque Neronis et Agrippinae numis non multum abſimili cultu, ſed ſedentes in elephantorum quadrigis proponuntur, de quibus egi ſupra in moneta Agrippinae.

F. NERO. CAESAR. *Caput laureatum.*

AVGVSTVS. GERMANICVS. *Imperator togatus ſtans capite radiato d. ramum, ſ. Victoriolam ſuper globo.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vtriusque ſuperficiei epigraphe connectenda. Typus indicat, hac forma ſtatuam fuiſſe Neroni poſitam. Primum iſtud eſt exemplum coronae radiatae vivi imperatoris capiti impoſitae, quae deinde perfrequens eſt in antica numorum Neronis II. formae. Triſtanus, qui numum hunc copioſe illuſtravit, c) cenſet, additam Neroni coronam radiatam, quod ipſe Apollini aequiparari voluit, et revera huic ſimilis tam forma velut ſolis exorientis, quam cantu dictus eſt a Seneca. d) Ad haec quinque millia militum, quos Auguſtanos vocabat, conſtituit, qui ei in theatro canenti adclamabant: *o pulcrum Caeſarem! o Apollinem! o unum veluti Pythium!* e) At non exiſtimo, Neroni hoc decus ſeu a formae opinione, ſeu theatrorum licentia petitum. Cur enim in numis, in quibus ille omni Apollinis citharoedi cultu incedit, hujus formae corona abſtinet? An vero etiam Veſpaſianus, Antoninus Pius, M. Aurelius volebant videri pulcri, aut citharoedi, quoniam et hi capite radiato comparent? aut praeclaros hos, probosque Auguſtos voluiſſe ſibi decus, Neroni, cujus deteſtabantur memoriam, a viliſsima cauſa partam addere? Tenendum igitur, placuiſſe Neroni hominum vaniſsimo, ſe quemdam velut deum a populis haberi, cujus honoris, aut ſaltem divinae proſapiae, certum indicium corona radiata apud Romanos perinde, ac Graecos fuit. Sic veterem Lati-

a) Suet. c. 41. b) Faſt. I. 709. c) Comment. T. I. p. 211. d) in Apocoloc.
e) Dio L. LXI. § 20.

num finxit Virgilius : [a])

cui tempora circum
Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt,
Solis avi ſpecimen.

Nempe quod Solem in majoribus numerabat. Sic et Phaethon, cum fatali ſuae aurigationi praeluderet,

Ψευδομένοις ἀκτισιν ἑον μιμεῖτο τοκηα,
Ementitis radiis ſuum imitabatur parentem,

ut fingit Nonnus. [b]) Iulio Caeſari poſt victos in Hiſpania Pompejos inter honores alios plane divinos decretam fuiſſe in theatro diſtinctam radiis coronam, refert Florus. [c]) Auguſtus in numis plurimis ab ejus morte ſignatis radiato capite eſt, atque hoc cultu multo ante effictus eſt Antiochus IV. Syriae rex, qui inſtar dei ſeſe inſcripto etiam numis ΘΕΟΥ coli voluit. Qui Neronem ſecuti ſunt imperatores non tam cultum divinum adfectabant, quam non adverſabantur, ſi iis honos humano major habitus eſt, quo reverentiam, ac religioſum quemdam metum populis inſpirarent. Ejus argumentum certum, quod Auguſtorum capita in moneta aurea, et argentea, quae ad imperatores pertinuit, corona radiata conſtanter abſtinent usque ad Caracallam, qui primus eam frequentius, ac promiſcue numis argenteis intulit; at obvia ea eſt in numis aeneis praecipue II. formae, ſed horum cudendorum cura, ut conſtat, ad ſenatum pertinuit, cujus perſpecta fuit in principes ſuos adulatio, et ab his tolerata. Praeclare haec, quae de tributa Neroni divinitate dixi, illuſtrat Tacitus: [d]) *Cerialem Anicium conſulem deſignatum pro ſententia dixiſſe, ut templum DIVO NERONI quam maturrime publica pecunia poneretur*, etſi, quod mox addit, *deum honor principi non ante habetur, quam agere inter homines deſierit.* In numis Severi ad annum V. C. 955 docebimus, typo capitis radiati in Auguſtis, et capitis lunae impoſiti in eorum uxoribus exhiberi ſolem et lunam, et hac imagine adumbrari aeternitatem principibus ſecundum veteres tributam, appoſite ad ea, quae dixi, nam et aeternitas fuit res diis propria. Ceterum coronam radiatam verum fuiſſe imperatorum geſtamen, ſaltem eorum, quos inferius aevum tulit, patet ex Mamertini Panegyrico ad Maximianum Aug. cap. III., a quo praeter *trabeas triumphales, faſces conſulares, ſellas curules, obſequiorum ſtipationem, et fulgorem*, quae ait eſſe ſolita imperatorum ornamenta, memoratur etiam *illa lux divinum verticem claro orbe complectens*, quo nomine coronam radiatam intelligi, copioſius dicetur in Conſtantino M.

* * *

Vt lit. D.

CONG. DAT. POP. S. C. *Imperator ſedens in ſuggeſtu, juxta ſtatua Palladis dextera extenta noctuam, ſ. haſtam tenens; et ſtans liberalitas d. teſſeram; ante imperatorem ſedet figura togata, quae civi per gradus aſcendenti, quem figura minor pone conſequitur, aliquid offert.* AE. I. (Morelli in Nerone Tab. IX. n. 10, eumque ipſum in ſuo quoque muſeo ex-

a) Aen. XII. 162. b) Dionys. L. XXXVIII. v. 182. c) L. IV. c. 2. n. 91. d) Ann. XV. 74.

ſtare ad eundem numum Morellianum obſervat Havercampus.)

Vt lit. A et B.

CONG. II. DAT. POP. S. C. *Idem typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed

CONG. II. DAT. POP. R. S. C. *Idem typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A et B.

CONG. II. DAT. POP. S. C. *Imperator ſedens in ſuggeſtu, juxta ſtatua Palladis cultu, ut in priore, et inſuper ſtans alia figura, infra ſtans vir teſſeram porrigens civi vel mulieri adſtanti, quae munus diducto ſinu excipit, pone aedificium columnis fultum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Tria a Nerone data congiaria perhibent antiquarii ex numis. Primum produnt laudati ſupra auctores; ſecundum [illegible]nis obvium, tertium citat ſolus Vaillantius, ſed obiter, nulla vel epigraphes, vel typi facta mentione, illudque rariſsimum vocat. a) Non ſatisfaciunt antiquarii, qui congiaria haec certis annis adſigunt. Congiarium datum fuiſſe a Nerone ludis, quos *pro aeternitate imperii* ſuſcepit, narrat Suetonius, b) quibus fuere *ſparſa populo miſſilia omnium rerum per omnes dies ſingula quotidie millia. Avium cujusque generis multiplex penus, teſſerae frumentariae, veſtis, aurum, argentum, gemmae, margaritae, tabulae pictae, mancipia, jumenta, atque etiam manſuetae ferae, noviſſime naves, inſulae, agri.* Fuere hi ludi iidem, qui certamen quinquennale dicti ſunt, ut patet ex iis, quae ſupra ad annum V. C. 813 attuli. Tacitus alterius congiarii meminit ad annum V. C. 810, *plebique congiarium quadringenti numi viritim dati.* c) Verum ab his auctoribus congiarii numerus non additur, et largitiones aliae, quas a Nerone factas memorant, ad praetorianos, non populum, pertinuere, ut adeo nonniſi per conjecturas parum validas illigari certis annis citata ex numis congiaria poſsint. Quid ſibi velit addita Palladis ſtatua, nondum intelligere potui; nam eſſe Palladis, comprobat noctua extentae ejus dexterae inſidens in omnibus hujus argumenti numis muſei Caeſarei.

Vt lit. B et C.

DECVRSIO. S. C. *Duo equites citato curſu, quorum unus haſtam, alter ſignum militare tenet.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A.

DECVRSIO. *Imperator eques d. haſtam praecedente milite cum ſigno militari, altero ſequente.* AE. fere m. m. (Muſ. Caeſ.)

Nerone adhuc Caeſare inſtitutam cum praetorianis *decurſionem* memorat Suetonius. d) Ad haec vero militaria exercitia inſtitutam fuiſſe nobilem juventutem, patet ex iis, quae eruditi ad numos *Principis juventutis* diſſeruerunt. Vnde et Iulianus Aug. in Conſtantio II. laudat, quod mature edoctus fuerit χορείαν τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις, δρόμον τὸν ἐν τούτοις, τὴν ἱππικὴν τέχνην, *ſaltare in armis, in his decurrere, equitare.* e) Eodem modo Livius dixit *exercitum decurrere*, et vocavit *decurſum*, et *ſimulacrum ludicrum*

a) Num. praeſt. Tom. I. p. 22. b) Cap. 11. c) Ann. XIII. 31. d) Cap. 7. e) Orat. I. p. 11.

pugnae, quando ad ſimulacrum pugnae inter ſe concurrerunt Perſeus et Demetrius Philippi V. Macedoniae regis filii. [a]) Eodem auctore Gracchus in Hiſpania juſsit omnes copias peditum, equitumque armatas *decurrere*, ut Celtiberorum legatis vires ſuas oſtentaret. [b]) Propius huc pertinet, quod narrat Dio, [c]) Neronem ſic delectatum equorum curſu, (ἱπποδρομίᾳ) ut equos, qui in certamen deſcenderant, ſi inſignes fuere, et ſubinde aevo confecti, ſtola forenſi non ſecus, quam viros ornaret, iisque pecuniam nomine alimenti adſignaret. De triplice decurſionum modo vide, quae erudite notavit Cuperus, [d]) et auctor anonymus in Memoriis Trevolt. April. 1709.

G. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput radiatum.*

GENIO. AVGVSTI. *Genius fere nudus ſtans d. pateram ad aram ſacrificat, ſ. cornucopiae. In aliis additur S. C. et infra I.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

H. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput laureatum.*

GENIO. AVGVSTI. S. C. *Idem typus, infra* I. AE. fere II. et fere III. (Muſ. Caeſ.)

Vetus diſciplina, cuivis rei etiam inanimatae ſuum praeſidere genium. De Caeſarum geniis ſic ſcribit Tertullianus: [e]) *citius denique apud vos per omnes deos, quam per unum genium Caeſaris pejeratur.*

* * *

Vt lit. E.

IVPPITER. CVSTOS. *Iuppiter ſedens d. fulmen, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

I. IMP. NERO. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput laureatum*, vel:

K. IMP. NERO. CAESAR. AVG. P. P. *Caput laureatum.*

Eadem averſa. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. E.

IVPPITER. LIBERATOR. *Typus ſimilis.* AR. (Vaill. Beger.)

Veriſimile, quod cenſet Vaillantius, numos hos cuſos, quando conjurationem Piſonianam, quam altius ad A. V. C. 818 attigimus, vitavit, quo in periculo praeſentem *Iovis cuſtodis*, et *Liberatoris* tutelam agnoverit. Conſtat, Neronem diſsipata ea conjuratione pugionem, qui ei intentabatur, in Capitolio ſacraviſſe, inſcripſiſſeque: IOVI. VINDICI. [f]) Eo periculo moti Patrenſes et Corinthii ſuis Neronis numis inſcripſere quoque: IVPPITER. LIBERATOR. Non apud Neronem modo; ſed eadem aetate apud alios quoque *Iuppiter Liberator* valuit, verum ex diverſis cauſis. Nam Seneca, et Thraſeas Paetus mori a Nerone juſsi ſuum ipſorum cruorem circum ſpargentes, *libemus*, aje-

---

a) L. XL. c. 6. 9. b) l. c. c. 48. c) L. LXI. § 6. d) Lettres p. 259. e) in Apolog. c. 28. f) Tac. Ann. XV. 74.

bant, *Iovi Liberatori.* [a]) In numo Magneſiae apud Sipylum ipſe Nero dicitur ΖΕΥΣ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ. [b])

L. NERO. CLAVDIVS. CAE. AVG. *Caput laureatum.*

LEIBERTAS. *Caput deae Libertatis.* AV. (Vaill. Morelli.)

Ratio epigraphes in parte averſa, et ipſe typus reipublicae tempora ſapiunt; nam eadem averſa in Caſſiae, aliarumque familiarum numis frequens.

* * *

Vt lit. B. Caput radiatum.

MAC. AVG. S. C. *addito in plerisque infra* II. *Aediſicium perelegans pluribus columnis fultum.* AE. II. Sunt etiam AE. I.

[Sec]undum Plutarchum [c]) Romani τα κρεωπωλια μακελλα και μακελλας καλεσι, *locum, ubi carnes vendantur*, macella, *vel* macellas *appellant.* Verum Plinius in macello vendi olera dixit, et diſtinguit inter *carnarium*, et *macellum.* [d]) Etiam Varroni macellum eſt *forum olitorium.* [e]) Dioni, ut mox patebit, eſt forum obſoniorum. Facile haec conciliantur verbis Varronis. [f]) *Haec omnia*, inquit, *poſtquam contracta in unum locum, quae ad victum pertinebant, et aedificatus locus, appellatum Macellum.* Iam ergo hac epigraphe, et typo cenſent eruditi notari *Macellum*, de quo ſic Xiphilinus ex Dione: [g]) *τοτε μεν την ἀγορχν των ὀψων, το* ΜΑΚΕΛΛΟΝ *ὠνομασμενον καθιερωσε, tum quoque* Nero *forum obſoniorum, quod MACELLVM dicitur, dedicavit.* Nomen traxit a Macello urbis quondam inſigni latrone, quo damnato ſtatuerunt cenſores, ut in ejus domo venderentur obſonia, ut jam monuit Havercampus ex Varrone, et Feſto. [h]) Annonam *macelli* etiam Suetonius memorat. [i]) Dionis verba praeclare confirmant hi numi, ſimulque ipſam aedificii formam ſiſtunt, quo Nero dictum forum exornavit. Operae pretium non fecit Bimardus, cum liberalius refutavit Harduinum, qui epigraphen explicavit: M*Auſoleum* C*aeſaris* AVG*uſti.* [k])

M. IMP.* NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. P. P. *Caput laureatum, in aliis alia capitis inſcriptio ex jam cognitis.*

PACE. P. R. TERRA. MARIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. (*addito in aeneis* S. C.) Templum Iani clauſis foribus. AV. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. E.

PACE. P. R. VBIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. *Idem Typus.* AV. (Morelli.)

N. NERO. CAESAR. AVG. GERM. IMP. In aliis:

O. IMP. NERO. CAESAR. AVG. GERM. *Caput laureatum.*

---

a) Tac. Ann. XV. 64, et XVI. 35. b) Pellerin Rec. III. p. 246. c) Quaeſt. Rom. d) L. XIX. p. 162. 163. e) de L. L. lib. IV. f) l. c. g) L. LXI. § 18. h) Impp. Morelli T. II. p. 107. i) in Tiber. c. 34. k) ad Iobert T. II. p. 171.

P. IMP. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERM. P. M. TR. POT. P. P. *Caput radiatum.*
Eadem averſa addito S. C. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt obvii ſunt hi Neronis numi, ita incertum, ad quem annum averſae inſcriptio adludat. Mediobarbus, aliique eos ad annum V. C. 811 referunt, inducti loco Suetonii, [a]) qui cum Tiridatis Parthi in urbem adventum, habitosque propterea Neroni honores enarraſſet, continuo ſubjicit: *Ianum geminum clauſit tam nullo, quam reſiduo bello*, ſententia ſatis obſcura; nam eo collegere Caſaubonus, aliique, ſaepius a Nerone Iani templum cluſum. Quod ſi verum, ut in Nerone omne illud credibile, quidquid inſanum, pluribus annis adfigi poſſunt hi numi. Quare et Tillemontio viſum, non eſſe ſatis exploratum annum, ad quem hi numi pertineant. [b]) Ceterum fallitur Occo, Havercampus, aliique, qui ad annum V. C. 811 ſubactam Armeniam, coactumque Tiridatem Armeniae regnum a Nerone accipere, atque propterea Iani templum clauſum adſerunt. Tiridatis adventum, datumque tum ei inter maxima ſolennia Armeniae regnum, quod Suetonius dicto capite XIII. nullo temporis indicio commemorat, Dio inter acta anni V. C. 819 refert. Et vero cl. Brotier numum aeneum I. formae recitat ad Taciti Annales L. XVI. c. 28, in cujus antica proditur trib. poteſtas XIII., et in averſa idem Iani templum cum eadem epigraphe: PACE. P. R. etc. Cum Neronis trib. poteſtas XIII. incidat in annum V. C. 819., hic numus confirmaret quidem verba Suetonii, qui nonnullis adſerere videtur, Iani templum poſt Tiridatis adventum fuiſſe clauſum, verum dubitare liceat, ſitne numi epigraphe rite excepta; nam praeterquam quod nusquam alibi ſingularem hunc numum laudatum reperi, illud etiam dubium magnopere auget, quod in nullo hactenus numo Neronis aeneo I. formae additum trib. poteſtatis numerum videre licuit. Addo, mirum quoque mihi videri aeneum II. formae a Vaillantio in Numis praeſt. T. I. p. 22 productum, in quo praetenditur epigraphe: PACE. P. R. etc. et pro typo non Iani templum inſcriptioni reſpondens, ſed Roma ſedens. Ceterum his Neronis numis aperte adverſatur Oroſius adducens teſtimonium ipſius Taciti verbis conceptum: [c]) *Sene Auguſto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novae gentes ſaepe ex uſu, et aliquando cum damno quaeruntur, usque ad Veſpaſiani duravit imperium.* Periit liber Taciti, qui haec refert. In his verbis certus error aut Oroſii Tacitum excerpentis, qui forte pro *Veſpaſiani* ſcripſerit *Neronis*, aut ipſius Taciti; nam tot obvii, ac triti Neronis numi ab hoc cluſum Ianum invicte comprobant; neque dici poteſt cum Rualdo, [d]) Neronem a Tacito omitti, quoniam hic Ianum nullis veris, et legitimis cauſis

a) in Nerone c. 13. b) in Nerone art. VII. c) L. VII. c. 3. d) in Plutarch. p. 81.

clauſerit; nam diſerte Suetonius ait, Neronem clauſiſſe Ianum *tam nullo, quam reſiduo bello.* Si nullo, ergo ex cauſa juſta. Vtrum rejecta Oroſii auctoritate iſtud Taciti fragmentum jure in adulterinis putet Maſſonus, [a]) vehementer ambigo. Vocabula PACE. TERRA. MARIQVE. PARTA habent formulae modum; nam iisdem utitur etiam Livius, cum clauſum ab Auguſto Ianum narrat, [b]) et Suetonius. [c]) *Cluſit* pro *clauſit* adhuc Neronis aetate valuiſſe, non ſolum hi numi probant, ſed et Seneca coaevus, qui paſsim in operibus ſuis *cludere* pro *claudere* uſurpavit.

Q. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERMANIC. *Caput laureatum*, vel:
NERO. CLAVD. CAESAR. AVG. GERMANIC. *Caput radiatum*, vel:
S. NERO. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum.*

PONT. *vel:* PONTIF. MAX. TR. POT. vel POTEST. IMP. P. P. *in aliis addito, in aliis omiſſo* S C. *Nero longa indutus veſte capite laureato gradiens lyra canit. In nonnullis in imo comparet nota* I. Sunt obvii AE. II., aliqui ad III. formam accedunt.

Numi ſunt funeſti Romano nomini argumenti. Auctores, qui Neronis res geſtas deſcripſere, copioſi ſunt in memoranda ejus inſania, qua is voce, cantu, cithara excellere omnes omnium locorum praecipuos artis magiſtros voluit, etſi tam miſerabili ipſe eſſet voce, quam exiguam, et fuſcam vocat Suetonius, [d]) ut riſum ſimul, fletumque auſcultantibus exprimeret, etſi Muſonium, qui canenti interfuit, mitius videamus judicaſſe. [e]) Proceſsit tamen invitis Muſis in ipſum theatrum, illatoque in album profitentium citharoedorum ſuo nomine cecinit publice non Romae modo, ſed etiam, quoniam, ut ferebat, *ſoli ſcirent audire Graeci, ſoli ſe, et ſtudiis ſuis eſſent digni*, [f]) Neapoli, ac tandem inſtituta profectione in theatris Achaiae. Et inſtituerat quoddam militum corpus, quos *Auguſtanos* vocabat, qui juſsi erant, voce ac manuum plauſu celebrare canentem Caeſarem, compellando eum *Apollinem*, et *unum velut Pythium.* Qui plura de hac ejus muſices rabie volet, adeat Suetonium, [g]) Dionem, [h]) Tacitum. [i]) Ad praeſentis numi typum plurimum confert teſtimonium Suetonii narrantis, [k]) poſuiſſe Neronem *ſtatuas ſuas citharoedico habitu, qua nota etiam numum percuſſit.* Eundem hunc fuiſſe citharoedorum habitum, in deſcribendo Orpheo docuit Virgilius: [l])

Nec non Threicius longa cum veſte ſacerdos
Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum,
Iamque eadem digitis, jam pectine pulſat eburno.

Apud Aelianum [m]) infelix citharoedus cum ipſa ſtola (συν ἀυτῃ ςολῃ) ad aram

a) Iani templ. reſerat. Sect. II. cap. 1 § 5, et Sect. IV. c. 3 § 6. b) L. I. c. 19. c) in Aug. c. 22. d) Cap. 20. e) apud Lucian. in Nerone. f) Suet. c. 22. g) Cap. 12. 20. 21. 22. h) L. LXI. 20, et LXIII. 8. 9. i) Ann. XIV. 14. k) Cap. 25. l) Aen. VI. 645. m) V. H. L. III. c. 43.

Iunonis fugiſſe refertur. Ad idem argumentum adludunt numi Graeci cum capite Neronis, quorum complures vulgavit Morellius absque quidem mentione urbis, ſed in Achaia veriſimiliter ſignatos, in quorum uno:

ΝΕΡΩΝΙ. ΑΠΟΛΛΩΝΙ. *Apollo, vel Nero citharoedus gradiens cum lyra.*

ΝΕΡΩΝΟΣ. *Victoria gradiens d. lauream offert.*

Atque in his numis non modo habemus Neronem Apollini adſimilatum, qui et ipſe eodem cultu, et in numis quidem Romanis, quos in gente Antiſtia deſcripſi, *Actii* nomine exhibetur, ſed etiam per averſae typum victorias quaquaverſum cantu relatas, et coronas innumeras ſibi propterea ex omnibus urbibus dono miſſas, de quo argumento fuſe agunt auctores mox laudati. Eodem cultu, quo Nero in his numis exhibetur, nempe cum cithara, et citharoedorum ſtola, queritur Apollo ipſe apud Themiſtium, a) ad ſe veniſſe Neronem; quin et ipſum coelum auſum eſſe intrare, fingit Iulianus. b) Vbi eras tum Graecia, quae olim Evangelum Tarentinum, qui auſus erat aurea indutus veſte, auream item, gemmisque diſtinctam coronam, lyramque geſtans, ceterum ignarus muſicae in Pythiis certare, comperto ejus ſtupore a lictoribus corripi, et e ſcena exturbari juſsiſti? c) Vide de citharoedi habitu etiam numos Auguſti ad V. C. 742.

T. NERO. CAES. AVG. IMP. *Caput laureatum.*

P. M. (*etiam hoc omiſſo*) TR. P. P. P. S. C. *variis aliis mutationibus. Roma armis inſidens d. lauream praetendit.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

V. NERO CLAV. CAE. AVG. *Noctua arae inſiſtens*, vel:

X. NERO. CLAVD. CAE. AVG. GERM. *Idem typus.*

P. M. TR. P. IMP. P. P. S. C. *Ramus oleae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

NERO. CLAV. CAE. AVG. GER. (*epigraphe in nonnullis paullum variante.*) *Columella, ſupra quam galea, inclinata ad eam haſta, et clypeo inſerto Meduſae capite.*

P. M. TR. P. IMP. P. P. S. C. (*hac quoque epigraphe modicum variante.*) *Ramus oleae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Noctua, ramus oleae, galea, clypeus Meduſae propria ſunt Palladis attributa, cujus quinquatrus Nero aucta ſolennitate celebravit, ſtatuto etiam aureo ejus ſigno, ut ſupra in congiariorum numis ex Tacito docui. Sunt hi numi aeris minimi, de quibus infra iterum ſermo.

* * *

Vt lit. B et H.

POR. (in nonnullis PORT.) OST. AVGVSTI. S. C. *Portus Oſtienſis navibus refertus, ad ejus ingreſſum ſtatua ſuper baſi ſ. haſtam tenens, inferne vir barbatus procumbens d. gubernaculum, ſ. delphinum tenens.* AE. I. ſed AE. II. produxit quoque Vaillantius, eumque rariſsimum vocat.

Portum Oſtienſem molitus eſt Claudius circumducto dextera laevaque bra-

a) Orat. XIX. b) in Caeſarib. c) Lucian. adv. indoct.

chio, et lapidum crepidine firmato, addiditque ad ingreſſum ingentis altitudinis pharum in exemplum Alexandrini. a) Opus iſtud immenſis ſumptibus ſtetit, Claudii tamen honorem ſibi vindicavit Nero, qui forte, ſi quid reſidui operis erat, perfecit. Numi utrumque portus brachium, et crepidinem ſiſtunt, addunt ſtatuam ſuper baſi, quae Neronis haud dubie eſt, aliamque humi jacentem, quae olim Tiberini mihi viſa eſt, cum Tiberis juxta portum in mare exeat; at verius eſt Neptuni, cum ſiniſtra delphinum geſtet. Pharum numi omittunt, ſed qui non inſcite ſingitur in tabula Peutingeriana. Vide de hujus ſtructura portus diſſertationem Io. Petri Lucatelli, b) qui tamen perperam adſerit laudato Suetonio, ad opus iſtud perſiciendum adhibita a Claudio XXX. millia hominum ſine intermiſsione operantium. Non enim iſtud Suetonius de portu Oſtienſi, ſed de emiſſario lacus Fucini narrat.

* * *

Epigraphe varia. Caput laureatum, in AE. II. radiatum.

ROMA. *addito in aeneis* S. C. *Roma ſedens d. Victoriolam, ſ. parazonium, d. pede galeam calcat.* Rari in AV. AR. et AE. max. mod. Obvii in AE. I., rariores in AE. II., in quibus nonnunquam *Roma pro Victoriola lauream tenet.*

* *

Vt lit. E, vel I, vel K.

SALVS. *Salus ſedens d. pateram.* AV. AR. obvii.

Pro ſalute ſua Nero frequenter vota fecit, ac propterea certamina quoque inſtituit. c) Vitalis vero anno V. C. 818 inſidiis *Saluti* exſtruxiſſe templum refert Tacitus. d)

* * *

Vt lit. A, vel B, vel D.

S. C. *Arcus triumphalis ſtatuis, et quadrigis exornatus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Neroni ſtatuas, et arcus V. C. 811 ex Corbulonis victoriis decretos narrat Tacitus, e) atque idem infra: *at Romae tropaea de Parthis, arcusque medio Capitolini montis ſiſtebantur decreta ab ſenatu integro adhuc bello.* f)

Y. IMP. NERO. CAESAR. AVG. GERMANIC. *Caput laureatum.* *In aliis, ut lit. N, vel:*

Z. IMP. NERO. CAESAR. AVG. P. MAX. TR. P. P. P. *Caput nudum.*

S. C. *Victoria gradiens d. clypeum, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. Z.

S. C. *Victoria gradiens d. pileum Libertatis.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Frequentes ſunt numi Neronis II. formae typo Victoriae, et cum epigraphe: VICTORIA. AVGVSTI, ſed iſtud ſingulare, quod pileum Libertatis geſtans Victoria proponitur.

a) Suet. in Claud. c. 20. Dio L. LX. § 11. Plin. H. N. L. XVI. § 40. b) Saggi di Cortona T. VI. p. 1. c) Dio L. LXI. 18. 21. d) Ann. XV. 74. e) Ann. XIII. 41. f) Ann. XV. 18.

NERO. CLAVD. DIVI. CLAVD. F. - - - *Caput laureatum.*

Sine epigraphe. Victoria globo inſiſtens clypeo inſcribit. Quin. (Muſ. Caeſ.)

Eadem capitis epigraphe exſtat etiam in quinario, quem ſupra ad annum V. C. 811 protuli.

* * *

Vt lit. K.

Sine epigraphe. Aquila legionaria inter duo ſigna militaria. AR. (Muſ. Caeſ.)

Similem averſam dedit Morellius inter aeneos II. formae.

Numi commatis peregrini.

Copioſi ſunt numi cum urbium liberarum, tum coloniarum, quae numos cum Neronis capite percuſſere; ex quibus hoc loco memorabo ſolos illos, qui ad ejus hiſtoriam quid adferunt, aut quorum patria anceps eſt. Reliquos in ſingularum urbium, aut provinciarum moneta quaere.

Cujus memoriam mortui orbis univerſus deteſtatus eſt; huic vivo variorum deorum honores, et nomina detulere Graeci, neſcias, an domeſtica adulatione, an ut objectis reverentiae titulis velut ſacra eſca placarent monſtrum. Eccos!

ΖΕΥС. ЄΛЄΥΘЄΡΙΟС dicitur in numis Magneſiae Lydiae ad Sipylum apud Pellerinium, (Rec. III. p. 234.) et quorum ſimilem vidi in muſeo ill. Com. a Vitzai. Ejus rationem vide ſupra in numis vagis ſub: IVPPITER LIBERATOR.

ΝΕΡΩΝ. ΑΠΟΛΛΩΝ, urbis incertae, de quo numo egi ſupra in numis vagis ſub PONT. MAX.

HERCVLI. AVGVSTO. *Hercules ſtans in modum Farneſii*, in numis coloniae Patrenſis Achaiae.

Neroni V. C. 821 poſt ſcenicas in Graecia victorias Romam regreſſo, urbemque triumphantis more invecto non modo adclamatum eſt: NERONI APOLLINI, nempe quem cantu aequaſſe volebat credi, ſed etiam NERONI HERCVLI. [a]) At Suetonius: [b]) Deſtinaverat etiam, qui Apollinem cantu, ſolem aurigando aequiparare exiſtimaretur, imitari et Herculis facta, praeparatumque leonem ajunt, quem vel clava, vel brachiorum nexibus in amphitheatri arena ſpectante populo eliderct.

ΤΩ. СΩΤΗΡΙ. ΤΗС. ΟΙΚΟΥΜЄΝΗС. L. ЄΝΑΤ. *intra lauream.* ÆR. I. (Morelli Impp. T. II. p. 102. Spanheim T. II. p. 500.)

Hic numus a laudatis auctoribus creditur Aegyptius, ſed obturbat forma literarum C et Ω, quae in Aegypto hac aetate nondum valuit. Inſcriptio veterem adulationis cantilenam continet. Nam et Auguſtus dicitur in numis *Salus generis humani*, et idem a Propertio *mundi ſervator*. [c])

* * *

Numi quoque Aegyptii memoriam ſtolidae ejus in Graeciam profectionis, et peractorum ibi certaminum in gentis Romanae opprobrium conſervavere. Lubet recenſere, qui huc pertinent.

ΣΕΒΑΣΤΟΦΟΡΟΣ. L. ΙΓ. *Navis.* (Morelli, Theupoli, Arigoni.)

Eſt haec infelix illud vehiculum, quod

a) Dio L. LXIII. § 20. b) Cap. 53. c) L. IV. eleg. IV. v. 37.

Neronem in Graeciam detulit. Fingitur etiam in numis Corinthi et Patrarum adſcripto: ADVENTVS. AVGVSTI. Atque is, narrat Suetonius, [a]) *ut primum Caſſiopen trajecit, ſtatim ad aram Iovis Caſſii cantare auſpicatus eſt. Certamina deinceps obiit omnia. Nam et quae diverſiſſimorum temporum ſunt; cogi in unum annum juſſit.* Nobiliores urbium ludos a Nerone in Graecia obitos in numis ſequentibus prodidit Aegyptus.

ΑΠΟΛΛΩΝ. ΑΚΤΙΟΣ. L. ΙΔ. *Protome Apollinis capite laureato, pharetra poſt humeros prominente, in area aſtrum.* (Morelli.)

Notus Apollo Actius, ejusque apud Actium ludi.

ΑΠΟΛΛΩΝ. ΠΥΘΙΟΣ. *Protome ſimilis.* (Morelli.)

Offert hic numus certamina Pythia. In acclamatione publica dictus Nero quoque fuit *victor Pythius.* [b]) Romam rediens coronam Pythiam dextera praegeſtavit. [c])

ΔΙΟΣ. ΟΛΥΜΠΙΟΥ. L. ΙΓ. *Caput Iovis laureatum.* (Morelli.)

Propter victorias apud Olympiam relatas, de quibus multa hiſtorici, eadem acclamatione dictus eſt *victor Olympicus.* [d]) Vrbem redux ingreſſus eſt coronam Olympiacam capite gerens. [e])

ΠΟΣΕΙΔΩΝ. ΙΣΘΜΙΟΣ. L. ΙΔ. *Caput Neptuni diadematum cum tridente.* (Muſ. Caeſ.)

Neptunus Iſthmius non ſolum propter ludos Iſthmios proponitur, ſed etiam quoniam Iſthmum perfodere tentavit Nero, quod ſtolidum propoſitum, et quo pacto ab opere deſtiterit, facete narratur in dialogo, qui Luciano tribuitur, inſcribiturque *Nero*, tum et a Philoſtrato. [f]) Eum Iſthmiorum die e medio ſtadio provinciam Achaiam libertate donaſſe tradit Suetonius. [g])

ΖΕΥΣ. ΝΕΜΕΙΟΣ. L. ΙΔ. *Caput Iovis laureatum, prae quo aſtrum.* (Muſ. Caeſ. Zoëga.)

Numus teſtis ludorum Nemeorum.

ΗΡΑ. ΑΡΓΕΙΑ. L. ΙΔ. *Caput Iunonis Argivae velatum.* (Muſ. Caeſ. Zoëga.)

Noti Iunonis ludi apud Argos celebrari ſoliti. Deinde inter donaria Iunoni Argivae oblata memorantur etiam a Pauſania *ςεφανος χρυσυς, και πεπλος πορφυρας, Νερωνος ταυτα ἀναθηματα, corona aurea, et peplum purpureum, Neronis dona.* [h])

* * *

ΝΕΡΩΝΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΗΓΕΜΟΝΙΑ. *Neronis Caeſaris principatus*, in numo Perperenes Myſiae, quam vide.

* * *

ΝΕΡΩΝΟϹ. ΚΑΙϹΑΡΟϹ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ. *Caput nudum.*

ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ. *Simpulum et lituus.* AR. III. Eſt nonnihil craſsior, et adpendit paullo plus duabus drachmis Dyrrhachenis. (Muſ. Caeſ. Vaill.) Similis Pembrockianus, ſed in quo ſcriptum praetenditur ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ, appendit grana Anglicana 113. (Part. III. tab. 18.)

ΝΕΡΩΝΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Caput laureatum.*

ΔΡΑΧΜΗ. ΕΤ. Ε. *Serpens tripodi obvolutus.* AR. III. (Morelli Specim. p. 99.) In ſimillimo ſuo Vaillantius legit ΔΡΑΓ-

a) Cap. 22, 23. b) Dio L. LXIII. § 20. c) Suet. c. 25. d) Dio l. c. e) Sueton. l. c. f) Vit. Apollon. L. IV. c. 24. g) Cap. 24. h) L. II. c. 17.

MH. ΕΦΕ., eumque vocat AR. max. mod. Etiam in alio Pembrockiano praetenditur ſcriptum ΔΡΑΓΜΗ. ΕΦΕ., adpendere vero grana 59. [a])

Si vera eſt Vaillantii, et Pembrockii lectio, numi hi ſine dubio Epheſum pertinent. At cum Morellius in ſimili, niſi idem eſt (nam eum ex muſeo regis Galliarum vulgaverat) pro ΕΦΕ. legat ΕΤ. Ε., id eſt, *anno V.*, certum videtur, deceptum Vaillantium, et qui eum forte ſecutus fuerit, muſei Pembrockiani editorem, numosque ſimiles referendos Caeſaream Cappadociae, quae urbs non modo copioſos numos imperatorios in argento ſignavit, ſed his quoque, diſsimulato etiam urbis nomine, annos imperii fere conſtanter inſcripſit. Accedit, fabricam hiulcam, qua ſunt numi ſimiles, magis competere Cappadociae, quam Ioniae. Aliquid difficultatis offert epigraphe ΔΡΑΧΜΗ, ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ, non quod harum vocum ſenſus ſit ambiguus, nam notant pondus, aut valorem *drachmae, duarum drachmarum*, ſed quod pondus inſcriptioni male reſpondet. Nam ſi numus inſcriptus ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ appendit drachmas duas, ut eum revera totidem, et nonnihil amplius adpendere ſupra dixi, neceſſe eſt, numum inſcriptum ΔΡΑΧΜΗ eſſe alterius dimidium, et adpendere drachmam unam. At eum Vaillantius praeco vocat numum *maximi moduli*, quin alterum inſcriptum ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ ſimpliciter vocat *numum*, quo nomine compellare ſolet eos omnes, qui vulgo *denarii*, aut *drachmae*, aut *tertiae formae argentei* ſunt. Adcuratius auctor muſei Pembrock pondus addidit, unde apparet, numum ΔΙΔΡΑΓΜΟΝ fere eſſe duplum drachmae, ut re ipſa eſſe debet.

* * *

Numi *Alexandrini*, et *Antiocheni* copioſi ſunt, et illuſtres, quos ſuis locis dedimus. Alexandrinorum, qui Neronis hiſtoriam illuſtrant, partem paullo altius dedimus.

* * *

Commemorandus etiam numus coloniae incertae:

NERO. CLAVD. CAESAR. IMP. VOLVMNIO. LVRINO. IIV. *Caput Neronis nudum cum ſceptro transverſo.*

NERO. CLAVD. CAESAR. IMP. — OCTAVIA. AVGVSTI. *Capita adverſa Neronis nudum imminente aſtro, et Octaviae imminente lunula.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Quam lepide Triſtanus, et Sponius in his IIviris Iovem Vrium, et deum Volumnum viderint, videſis apud Sponium. [b])

TITVLI NERONIS.

Pater patriae.

Quo anno hunc titulum Nero veriſimiliter adoptaverit, ſupra ad annum V. C. 809 memoravi.

Conſul.

V. C. 811 continuos Neroni conſulatus fuiſſe decretos, refert Tacitus, [c]) at recuſavit is honores oblatos. Conſulatus quatuor eum geſsiſſe, prodit

a) l. c. b) Num. Impp. p. 89. c) Ann. XIII. 41.

Suetonius, [a]) qui confirmantur faſtis. Quintum, quem idem infra memorat, [b]) non accenſet prioribus, quia tumultarium. Nam cum educere exercitum in rebelles pararet, *conſules ante tempus privavit honore, atque in utriusque locum ſolus iniit conſulatum.* Factum iſtud Pighius cenſet currente adhuc anno V. C. 720. At verius id accidiſſe anno ſequente cum Tillemontio crediderim; *nam* veriſimile non eſt, Vindicis defectionem eveniſſe ante annum coeptum V. C. 821, et factum iſtud ſub principatus finem innuit Plinius jun. [c])

Imperator.

Neronem adhuc Caeſarem titulum imperatoris, tanquam Claudio in imperio ſociatum, et velut proxime Titum, tuliſſe, adfirmat Bimardus. [d]) Numi, quibus nititur, ſunt ſequentes:

NERO. CLAV. CAESAR. IM. *Neronis facies cum lituo.*

S. C. *in corona civica.* AE. (Occo pag. 119.)

OCTAVIA. AVG. F. NERO. CLAVD. CAES. AVG. IMP. *Duo capita virile, et muliebre cum notis ſolis et lunae.*

Averſa non deſcribitur. (Occo p. 135.)

Neuter numus id, quod adſerit Bimardus, probat. Numi prioris quatuor exempla ſunt in muſeo Caeſareo, omnes inſcripti: IM. NERO. CLAV. CAESAR, et talis eſt etiam apud Begerum. [e]) Ergo in numis rite lectis τo IMP. eſt praenomen, non vero, ut in Occoniano, poſt alia nomina ſequitur. Quare dubium non eſt, numos hos eſſe Neronis Auguſti, non Caeſaris. Sane Titus, quamdiu Caeſar fuit, dictus non eſt IMP. TITVS, ſed TITVS. IMP. Accedit, numos ſimiles omnes ſignatos fuiſſe Antiochiae Syriae, parum ergo teſtes idoneos facti hiſtorici, quod et numi urbis, et hiſtorici reticent. Numus alter ſuapte adverſatur Bimardo, nam per additum AVG. non jam eſt Caeſaris Neronis, ſed Auguſti. Adverto, Bimardum hunc numum recitaſſe non inſpecto Occone, qui τo AVG. addidit, ſed protuliſſe ex indicio Pagii. Similem alium idem Occo jam deſcripſit inter numos Neronis pag. 118. Sunt hi numi coloniae incertae, quorum tres ſunt in muſeo Caeſareo, et a me, ſed vitatis Occonis erroribus deſcripti in Catalogo muſei Caeſarei pag. 112.

Imperatoris titulo tanquam praenomine frequenter in numis uſus eſt Nero Auguſtus. Honoratum etiam *imperatoris* nomine a victoriis, reticent quidem numi, ſed prodidere ſcriptores, et quidem capta a Corbulone Artaxata teſte Tacito. [f]) Quin ex Corbulonis victoriis ſaepius eum ſalutatum imperatorem tradit Xiphilinus ex Dione. [g]) Suetonius eundem illi honorem habitum ait, cum Romae Tiridatem Armeniae regem ſalutavit, eique diadema impoſuit. [h]) Mediobarbus eum ter usque ad extremum acclamatum imperatorem pronunciat, eosque numeros per varios ejus annos digerit, at nullis praeterea mo-

a) Cap. 14. b) Cap. 43. c) Paneg. 57. d) B. L. T. XII. Mem. p. 393. e) Theſ. Br. T. II. p. 624. f) Ann. XIII. 41. g) L. LXII. 23. h) Cap. 13.

numentis confirmat, nam numi imperii repetiti numerum non addunt. Alium ordinem conſtituunt marmora, ſed quae Occoni, ejusque reſtitutoribus aut fuerunt ignota, aut non conſulta. Sunt quidem numero pauca, ſed tamen haec quoque lucem adferunt.

IMP. ITER. TR. P. IIII. COS. III. apud Muratorium p. 445. 5. Sunt hi certi characteres anni V. C. 811. Bellum Corbulonis in Armenia.

IMP. III. TR. P. V. apud Gruterum p. 189. 1. Tribunatus V. cadit in annos V. C. 811. 812. Bellum idem continuatum.

IMP. VII. TR. P. VII. COS. IIII. in inſigni inſcriptione fratrum Arvalium apud Gruterum p. 118. Trib. poteſtas VII. cadit in annos V. C. 813. 814. Quanquam de vera hujus lapidis lectione jure poteſt dubitari. Nam in eodem marmore Nero Kal. Ian. 813 dicitur TR. P. VII. IMP. III., et paullo infra ad III. Nonas Ian. ejusdem anni TR. P. VII. IMP. VII. An autem veriſimile, Neronem intra biduum quater imperatoris titulum auxiſſe? Ergo certum eſt, alterutro loco erratum.

IMP. XI. TR. P. XIII. COS. IIII. in inſigni tabula marmorea apud Muratorium p. 227 n. 4. Tribunatus XIII. reſpondet annis V. C. 819 et 820. Anno ex his priore Nero Tiridatem Romae publice Armeniae regem ſalutavit, additque Suetonius, eum ex hoc facto acclamatum imperatorem. a)

Armeniacus.

Neronem profligatis ex Armenia hoſtibus dictum fuiſſe *Armeniacum*, veriſimile ſit ex numo, quem ſupra ad an. V. C. 811 deſcripſi.

Animadverſiones in aeneos Neronis numos.

Habent hi cum ſpectato volumine, tum additis nonnullis ſignis aliquid a moneta aenea ejus aetatis imperatorum commatis Romani multum diverſum. Haec tamen varietas non obſervatur in numis aeneis I. formae, ſed II. et III.

Aenei II. formae alii ſunt moduli majoris, alii minoris.

Majoris moduli complures in ſegmento inferiore offerunt notam II., ſic:

MAC. AVG. infra II.

SECVRITAS. AVGVSTI. infra II.

VICTORIA. AVGVSTI. infra II.

Minoris moduli offerunt notam I., ſic:

GENIO. AVGVSTI. infra I.

PONTIF. MAX. etc. typo *Neronis citharoedi*, infra I.

Aenei III. formae. Horum quoque alii majus, alii arctius volumen habent.

Majoris moduli in area habent ſolitarium S., ſic:

TR. POT. P. P. in area S. typo *Romae ſedentis et lauream praetendentis.*

CERT. QVINQ. ROM. CO. in area S.

Minimi moduli, quales ſunt, qui in averſa *oleae ramum* exhibent, nullam habent adjectam notam.

Fuere, qui de his notis minus recte ſentirent. Ita nonnulli, quos inter cl. Brotier, b) notam II. jungendo cum ipſa inſcriptione *Victoriam Auguſti ſecundam* intelligi opinati ſunt. Verum an etiam *Macellum Auguſti ſecundum*, aut *Securi-*

a) Cap. 13. b) ad Tacit. Ann. L. XIV. c. 26.

ſtatem ſecundam conficere licebit? Deinde vero etiam *Genium Auguſti primum?* Havercampus in ſimilibus literam S monetarii vitio irrepſiſſe cenſuit, [a]) verum obvii ſunt hi numi hoc elemento notati, ut adeo omnis lapſus ſuſpicio procul abſit. Cum igitur videamus, has notas conſtante lege ſequi volumen numorum, dubium ſane non eſt, iis indicari pondus, aut verius valorem, ſic ut ſecundum veterem normam monetae ſtante rep. ſignatae nota II. indicet aſſes duos, I. unum, et S ſemiſſem. Videtur judicium meum confirmare Epictetus apud Arrianum, [b]) cujus verba ſunt: *τινα έχει τον χαρακτηρα τϐτο το τετρασσαρον; Νερωνος. Quam habet notam hic quatuor aſſium numus? Neronis.* Satis recte procedit proportio. Si S. I. II. notant ſemiſſem, aſſem unum, duos, tum numismata *tetraſſara*, ſeu IV. aſsium Epicteto memorata erunt numi ii, quos aeneos I. formae vocamus. Sane inſtituto a me ope bilancis examine deprehendi, binos cum nota II ſimul ſumptos ejusdem fere eſſe ponderis, quo aeneum Neronis I. formae.

Iam proxime praelo ſubjicienda fuit haec pagina, cum tandem ad manus meas pervenit opus *Ioannis Pinkerton* Londini anno 1789 vulgatum, cui titulus: *An Eſſay on Medals.* In hujus operis parte priore, quo loco monetam aeneam veterum in examen vocat, probare etiam contendit, [c]) ſeſtertium apud Romanos non modo argenteam fuiſſe monetam, ſed aeneam quoque. Teſtis illi prae aliis maxime idoneus ipſe Plinius: [d]) *Summa* (aeris) *gloria nunc in Marianum converſa, quod et Cordubenſe dicitur. Hoc a Liviano cadmiam maxime ſorbet, et aurichalci bonitatem imitatur in SESTERTIIS, DVPONDIARIISQVE, Cyprio ſuo aſſibus contentis.* Recte iſthaec, modo non praefatus eſſet, ſcriptores numorum veterum omnes inde a Budaeo et Vico usque ad hunc diem ſibi perſuaſiſſe, ſeſtertium, ut initio, ſic deinceps quoque ſemper fuiſſe argenteum. Qui illud, quando jam Harduinus in ſuis ad hunc Plinii locum obſervatis ſeſtertios aeneos agnoſcit? atque eos ex iisdem fontibus, quos laudat Pinkertonus, agnovit cl. Dupuy Gallus de eodem argumento copioſe, ac ſubtiliter diſputans? [e]) Quid quod ipſe vir eruditus adducit verba Salmaſii ſeſtertium aereum memorantis? [f])

Iam vero auctor aenei hujus ſeſtertii valorem quoque, ac pondus inveſtigat. Ex Iulio Africano, et Herone eruit, numum, ſeu ſeſtertium adpendiſſe unciam At vero hoc pondere eſſe non potuiſſe numum argenteum, ſed aeneum. Atqui aenei I. formae imperatorum omnes adpendunt unciam, ergo hi ſunt aenei ſeſtertii a Plinio indicati. Haec ille addito inſuper Q. E. D. At ſunt nonnulla, quae huic poſsint doctrinae adverſari. Quoniam Plinii aetate, ut inter omnes conſtat, as ad mediam unciam redactus fuit, ſeſtertius aeneus, ſeu numus I. formae, quia IV. aſſes valebat, adpendere debuiſſet uncias duas,

a) ad Morellii Impp. T. II. p. 129. b) L. IV. c. 5. c) pag. 106. d) L. XXXIV. § 2. e) Mem. B. L. T. XXVIII. p. 681. f) pag. 112.

non unam. Quare ſi Iul. Africanus, et Hero dixere, talem ſeſtertium aeneum pondere fuiſſe uncialem, (quibus addo Cleopatram citatum a Gronovio [a]) haec docentem: Ασσαριον ἐχει δραχμας β, και διπυντιον ὁμοιως ἀγει δραχμας δ. *habet as drachmas duas, et dupondium adpendit drachmas quatuor*, ergo ſeſtertius drachmas octo, ergo unciam.) ſi, inquam, illi ſeſtertium dixere uncialem, videntur locuti fuiſſe de tempore ſuo, quo as redactus fuerit ad quartam partem unciae, ac tum demum vere dici potuit, ſeſtertium aeneum fuiſſe unciam pondere. Haec jam pridem objecere Savotus, [b]) et Dupuy. [c]) Ceterum non longius huic argumento immoror, non tam, quia, ut proxime monui, praelum urget, quam quia, ut alio loco candide profeſſus ſum, [d]) propter cauſas ibi allatas in explorando ſubtilius monetae veteris pondere ac valore nolo eſſe acer atque ingenioſus. Et ſatis eſto, nobis ex laudato Epicteti oraculo conſtare, aeneum Neronis numum dici, atque adeo valere aſſes IV., atque ab ipſis Neronis numis, quorum principio catalogum dedi, quosque miror Pinkertoni memoriam fugiſſe, ſuae cauſae haud dubie multum profuturos, per inſcriptos aſſes eorumque partes copioſe erudiri, quod fuerit dupondii, aſsis, ſemiſsis, et quod ſequitur, etiam aeneorum I. formae pondus, qui haud dubie Plinio nomine ſeſtertiorum fuere intellecti.

In aeneis non paucis I. formae, praecipue iis, qui ad maximum modulum proxime accedunt, et frequentibus II. formae deſideratur nota S. C., quae in moneta aenea imperatorum hujus aetatis vix abeſſe ſolet.

Caput imperatoris vivi radiatum in parte antica etiam ab hoc Nerone originem ducit. De hac corona radiata latius diſſerui ſupra in numis vagis, ſub *Auguſtus Germanicus*.

PRETIVM.

Aurei, et argentei	C.
ſuntque fere argentei aureis rariores.	
Aenei trium formarum	C.
Commatis peregrini.	
Aureus Caeſareae Cappadociae. (Muſ. Caeſ.)	RRRR.
Argentei max. mod. Antiocheni	RR.
Argentei mixto aere Alexandrini	R.
Aenei urbium liberarum, et coloniarum	R.

a) de Seſtert. p. 418. b) Num. ant. Part. III. c. 20. c) l. c. p. 681 ſeq. d) Vol. I. Proleg. gen. p. XXXIV. ſeq.

VXORES NERONIS.

Vxor I.

OCTAVIA.

Nata Claudio Auguſto, et Valeria Meſſalina, et quidem V. C. 795, vel 796, quoniam teſte Tacito anno V. C. 815, quo mortua eſt, *puella viceſimo aetatis anno fuit.* [a]) Si igitur nata eſt V. C. 795, tum neceſſe erit, natalem fratris Britannici in annum 794 dimovere, de quo in hujus vita diſſerui. Adhuc infans deſponſata fuit L. Silano juveni illuſtri proſapia, et Claudio ipſi per adfinitatem conjuncto. [b]) Aliud viſum Agrippinae, quae, ut Domitium ſuum pluribus vinculis domui Caeſareae illigaret, effecit, ut ſublato per falſas criminationes Silano Octavia Domitio, ſubinde per adoptionem Claudio Neroni, deſponderetur V. C. 802, [c]) et ne adoptato per Claudium Domitio ſoror cum fratre inceſtis nuptiis conjungi videretur, Octavia prius in aliam familiam adoptanda tradita eſt. [d]) Eam duxit Nero V. C. 806. [e]) Etſi mulier eſſet ſpectatae probitatis, ab ea tamen abhorrebat maritus, quoniam illicita praevalebant, delapſusque in amorem Poppaeae eam per ſpeciem, quod ſterilis eſſet, repudiavit, et in Campaniam relegavit. Mox populi metu diſcidium iſtud graviter ferentis recipit conjugem, at mutata paullo poſt per Poppaeae illecebras voluntate occultas libidines nil tale promeritae objicit, et in inſula Pandataria claudit, demum exſolutis per omnes artus venis mori jubet puellam annos natam XX., nec magis forma, quam moribus decoram. Contigere haec anno V. C. 815. [f]) Diem indicat Suetonius, nempe eum, quo ipſe poſt ſexennium interfectus eſt, qui fuit menſis Iunii dies nonus. [g]) A Seneca comparata fuit Iunoni, quia Neronis Auguſti et ſoror, et conjux fuit. [h])

Numi

Commatis Romani nullus cognitus.

Commatis peregrini habentur nonnulli, et plerique ex his valde rari. Exſtant numi Teiorum Ioniae, et Alexandrini inſcripti: ΟΚΤΑΟΥΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. cum annis Α. Γ. Δ. Ε. In alio Sardium: ΟΚΤΑΥΙΑΝ. ΘΕΑΝ. (Seſtini Lettres T. IV. p. 122.) Exſtant etiam coloniarum Corinthi, et Sinopes, (Pellerin Mel. I. p. 266. Haym T. II. tab. 29.) aliarumque, quarum nomen in numis reticetur. Epigraphe in his: OCTAVIA. NERONIS. AVG. vel OCTAVIA. AVGVSTI, vel AVGVSTA. Inſignis numus coloniae incertae, quem edidi ex muſeo Com. de Feſtetics: [i])

OCTAVIA. AVGVSTA. *Octavia velata ſtans ante aram, d. pateram.*

---

a) Ann. XIV. 64. b) Tacit. Ann. XII. 3. c) Tac. Ann. XII. 3 – 9. Suet. in Claud. c. 29. d) Dio L. LX. 33. e) Tac. Ann. XII. 58. f) Tacit. Ann. XIV. 60 ſeq. Suet. c. 35. g) in Nerone c. 57. h) In Octavia v. 219. i) Num. vet. d. 312.

AGRIPPINA. AVG. *Agrippina ſedens.* AE. III.

In reliquis plerisque jungitur cum marito Nerone nullo memorabili typo.

Ejus etiam mentio ſit in numis coloniarum incertarum, quos ſupra in numis Claudii commatis peregrini deſcripſi, et quidem in conſortio fratris Britannici, et ſororis Antoniae. Item in alio coloniae incertae cum capite mariti, quem recitavi in moneta peregrina Neronis.

Vxor II.

POPPAEA SABINA.

Ejus avus maternus fuit Poppaeus Sabinus vir conſularis, ac triumphalis, pater T. Ollius, amicitia Sejani perverſus; at cum avi nomen eſſet illuſtrius, hoc uti maluit. [a]) Denupta fuit Rufo Criſpino, ex eoque filium jam ſuſtulit. Mulierem forma inſignem, ac vel ideo ad omnem libidinem proniorem Otho Neroni commendavit, quam is probata forma ac moribus facile in adulterii communionem recepit. [b]) Sed enim femina impotens adulterae nomen dedignata perpulit Neronem, ut exturbata primum Octavia, mox ad mortem adacta eidem matrimonio jungeretur V. C. 815 die poſt divortium duodecimo. [c]) Anno ſequente enixa filiam *Auguſtae* propterea titulum, ac immenſos honores a ſenatu decretos abſtulit. [d]) Verum quam unice dilexit Nero, interemit tamen, non quidem de conſilio, ſed per fortuitam iracundiam calcis ictu adflictam, quod ſe ex aurigatione ſero reverſum gravida, et aegra conviciis inceſſerat. V. C. 818. [e]) Mortua tantum ſui deſiderium Neroni reliquit, ut non alia de cauſa puero liberto, cui Sporo nomen, in uxoris modum uteretur, quam quod Poppaeae forma ſimillimus eſſet. [f]) Eam ſane poſtea conſecravit exſtructo ejus honori templo, quod patefacta jam Vindicis ſeditione dedicavit inſcripto ei titulo: *Sabinae deae Veneri matronae fecerunt.* [g]) Memoriae proditum eſt, adeo eam in luxum, et conſervandas formae illecebras fuiſſe propenſam, ut mulas haberet aureis ſoleis calceatas, et quingentae aſinae quotidie mulgerentur, quarum ipſa lacte lavaretur. [h])

Numi:

Commatis Romani nondum reperti.

Commatis peregrini ſignati nonnulli in *urbibus Graecis*, Magneſiae ad Sipylum, Epheſi, Iconii, Smyrnae, Ancyrae Phrygiae, iique omnes admodum rari. Minus rari *Alexandrini* argentei mixto plerumque multo aere. In his certos annos habemus L. Θ. I. IA. At anni Δ. E. IΔ, quos in catalogis promulgatos video, haud dubie ſeu per defectum, ſeu per exceſſum fallunt.

Epigraphe in Graecis: ΠΟΠΠΑΙΑ. ΣΕΒΑΣΤΗ. vel: ΠΟΠΠΑΙΑΝ. ΝΕΡΩΝΟΣ. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Saepe ejus caput jungitur cum capite Neronis.

a) Tacit. Ann. XIII. 45. b) Tacit. l. c. c) Tacit. Ann. XIV. 60. Suet. c. 35. d) Tacit. Ann. XV. 23. e) Tacit. Ann. XVI. 6. Suet. c. 35. Dio L. LXII. § 27. f) Dio L. LXII. § 28. g) Tacit. Ann. XVI. 21. Dio L. LXIII. § 26. h) Dio L. LXII. § 28.

Colquiae numus certus nondum cognitus.

DIVA dicitur in numo eximio, quem mox in moneta filiae Claudiae deſcribam.

CLAVDIA.

Nata Nerone et Poppaea apud Antium V. C. 816, quod naturae donum ultra mortale gaudium accepit pater, eamque continuo *Auguſtam* appellavit conſtitutis praeterea ſupplicationibos, ludis, ſimulacris. Verum fluxa haec fuere, cum quartum intra menſem vivere deſiviſſet. Contractos vitae fines compenſavere adulationes cenſentium honores DIVAE, et pulvinar, aedemque, et ſacerdotem. [a])

Numi:

Ejus duo hactenus editi, iique ſimiles, unus a Patino, (in Suetonio ad cap. 35 Neronis.) alter a Pellerinio magis integer. (Mel. I. p. 199.)

DIVA. CLAVD. NER. F. *Templum rotundum, intra quod ſignum muliebre ſtans.*

DIVA. POPPAEA. AVG. *Templum diſtylum, in quo mulier ſedens ſ. cornucopiae.* AE. II. Sunt rariſsimi.

Antica illuſtratur ex Tacito, qui narrat loco, quem laudavi, mortuae Claudiae decretum DIVAE titulum, aedemque. Altera pars ad honores matris Poppaeae, exſtructumque ei templum, cujus ſupra in vita Poppaeae mentionem feci, pertinet. Non exiſtimo, inſignes hos numos ſignatos fuiſſe Romae, et conjicio eorum patriam eſſe coloniam aliquam, ac forte Corinthum, vel Patras Achaiae.

Vxor III.

STATILIA MESSALINA.

Abneptis Statilii Tauri bis ſub Auguſto conſulis. Tribus jam antea maritis nuptam ſibi conjugem adſcivit Atticus Veſtinus, etſi haud neſcius eſſet, inter adulteros ejus Neronem quoque eſſe, quae ipſa res ei exitio vertit. Nam mortua Poppaea cum jungendae ſibi Meſſalinae deſiderio teneretur, Veſtinum ejusdem anni conſulem, qui erat V. C. 818, falſorum criminum accuſatum occidit, viduamque in domum ſuam duxit. [b]) Facta Neronis caeſi vidua denuptura erat Othoni Auguſto, qui eam matrimonio ſibi deſtinaverat, verum hic a Vitellii ducibus victus mori maluit; tamen moriens reliquias ſuas et memoriam Meſſalinae commendavit. [c]) Vitam deinceps tranquillam egit liberalium artium ſtudiis impenſe dedita. [d])

Numi:

ΜΕϹϹΑΛΙΝΑ - - *Hujus caput.*

ΑΟΥΙΟΛΑ. - - ΜΗ. ΑΙΧΜΟΚΛΗ. ΕΦΕ. *Mulier turrita ſtans d. haſtam, ſ. ſigillum Dianae Epheſiae.* AE. III. (Haym Theſ. Br. T. II. p. 244.)

a) Tacit. Ann. XV. 23. Suet. in Nerone cap. 35. b) Suet. cap. 35. Tacit. Ann. XV. 68. Vetus ſcholiaſt. ad Iuvenal. Sat. VI. c) Suet. in Othone c. 10. d) Schol. Iuven. l. c.

Fuiſſe imperante Nerone Aviolam proconſulem Aſiae, et eodem tempore Aechmoclem Epheſi magiſtratum, certum eſt ex aliis Epheſi numis, quos in hujus urbis moneta deſcripſimus, quae et unica, eaque idonea cauſa eſt, ob quam hi numi huic Meſſalinae prae altera Claudii tribuendi ſint.

* * *

ΝΕΡΩΝ. ΜΕΣΣΑΛΙΝ - - - *Vtriusque caput*, in numo Epheſi. (Seſtini T. IV. p. 113.)

ΣΤΑΤ. ΜΕΣΣΑΛ - - *Hujus caput*, in numo Thyatirae. (Ibid. p. 123.)

Modo uterque hic numus certae ſit ſidei; nam auctor tot raros imperatorum numos vulgando ſuſpicionis cauſas injecit. Vide, quae diximus in Achillei numis Alexandrinis.

* * *

Alium edidit Triſtanus, in quo hinc caput, et epigraphe Neronis addito L. II., inde ΜΕΣΣΑΛΙΝΑΣ. ΣΕΒΑΣΤΗΣ. Verum is dubiae eſt ſidei arbitro etiam Patino. a) Videtur, ut ex numis Alexandrinis ſimilibus colligi poteſt, in antica eſſe caput Claudii, in poſtica ipſa ſtans Meſſalina, ſed illa, quae Claudii uxor fuit.

L. CLODIVS MACER.

Caeſo Nerone, et oblata pluribus novandi copia, Clodius Macer Africae legatus legiones ſibi adjunxit, ſperavitque, retentis navibus frumentariis ſe urbem rei annonariae penuria in poteſtatem redacturum. Illum turbantem Trebonius Garucianus procurator juſſu Galbae interemit. b)

Numi:

L. CLODI. MACRI. S. C. *Mulier ſtans d. pileum Libertatis, ſ. pateram.*

LEG. I. LIB. MACRIANA. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Patin. ad Suetonii Galbam c. 11. Morelli in Miſcell. famil. tab. VI. n. 19.)

L. CLODI. MACRI. LIBERATRIX. S. C. *Caput muliebre Africae elephanti exuviis tectum.*

LEG. I. MACRIANA. LIB. *Typus idem.* AR. (Khell. Supplem. ad Vaill. p. 27 ex muſeo Com. Arioſti, nunc Caeſareo.)

L. CLODI. MACRI. LIBERTAS. S. C. *Caput Africae ſimile.*

LEG. III. AVG. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Morelli l. c. num. 17.) Vaillantius in ſimili legit LIBERA in Seguini Numis ſel. p. 410.)

L. C. MACRI. S. C. *Caput leonis hiante rictu.*

LEG. III. LIB. AVG. *Aquila legionaria inter duo ſigna militaria.* AR. (Morelli l. c. num. 18. Liebe Goth. num. p. 245.)

L. CLODI. MACER. *Caput Macri nudum.*

---

a) ad Suet. in Nerone cap. 35.

b) Suet. in Galba c. 11. Tacit. Hiſt. I. 7. Plutarch. in Galba.

PROV. AFRICAE. *Triremis*. AR. (Morelli l. c. num. 16.) Similem, ſed aeneum addito S. C. edidit Triſtanus Tom. I. p. 247, et Pembrock Part. III. tab. 49.

In hos numos commentati ſunt praeter alios Vaillantius in notis ad Seguini numismata p. 409, Havercampus ad Famil. Morellii p. 471, Liebeus in Gotha num. p. 245, Khellius in Adpendic. ad Vaill. p. 20, ſed non fuit eadem illorum in iis explicandis ſententia.

Primum diſsidium eſt in legendo Macri praenomine. Vaillantius legendum docet C, non L., motus inſuper, quod gens Claudia Lucii praenomen teſte Suetonio averſata eſt. At praenomen *Lucii* Macro vindicant numi alii non ambiguae lectionis, et ex marmoribus probat Liebeus, reperiri etiam Clodios cum eodem Lucii praenomine.

Alterum diſsidium verſatur in lectione numorum II. et III., in quibus legi videmus triplici modo, aut LIBERA, aut LIBERTAS, aut LIBERATRIX. Vaillantius, qui primam prodidit, ait, notari vocabulo LIBERA, a Macro cum legionem, tum provinciam Africam *liberas* dictas, reſtituta nimirum per Neronis caedem libertate. Pro hac praetenſa voce Morellius in propoſita numi imagine, ejusque commentator Havercampus, tum Liebeus legendum docent LIBERTAS. At Khellius in ſuo diſtincte vidit LIBERATRIX, atque illud adfirmare ipſe poſſum, qui numum prae oculis habeo. Mihi indubitatum videtur, cum ceteris omnibus partibus numi ſint ut gutta guttae ſimillimi, etiam non variare hoc ipſum vocabulum, ac tum exiſtimo recipiendum LIBERATRIX. Vaillantianum LIBERA nihil officit; nam aut extritis literis reliquis, aut intra numum, quod ſaepe factum, non receptis deficient literae reliquae TRIX. Quod ad Morellii lectionem attinet, vereor, ne fugientes numi literas ipſe expleverit legendo LIBERTAS. Praeter hanc conjecturam non improbabilem praeſto eſt ratio alia a collatis epigraphe et typo petita. Habemus ſaepenumero vocabulum LIBERTAS in familiarum numis, ſed tum adſituitur imago ipſius deae *Libertatis*; verum in his numis exaratur juxta caput, quod ex communi conſenſu eſt Africae. An ergo Africa dici poteſt *Libertas?* Nemo ſane illud opinabitur. At in ſenſu Clodii Macri, qui audita Vindicis adverſus Neronem ſeditione etiam ipſe in partem gloriae venire voluit, et ipſe haberi auctor liberati a Neronis tyrannide imperii, et robore legionum Africae potuit dictis fidem facere, non alienum erat Africam vocare *liberatricem*, neque obeſt, abeſſe vocem AFRICA; nam praeterquam quod orbis numi plures non cepit literas, neceſſarium illud neutiquam viſum, cum Africae caput non ſit ambiguum, ac cultu ſuo ſe ipſum ſatis manifeſtet. An cui ignoti ſunt denarii, et quinarii gentis Porciae, in quorum averſa infra Victoriam ſedentem legitur VICTRIX? quo loco ſubauditur vel *Roma*, vel *Virgo*. At vero ut lectionem Khellii recipiendam omnino cenſeo, ita ab ejus interpretatione, quae Harduiniana tota eſt, plane diſsideo, qui totam anticae inſcriptionem explet: *Legio* CLODI*ana*

MACRI*ana* LIBERATRIX. Cui, qui utramque numi ſuperficiem confert, non continuo in oculos incurrat inepta in eodem numo tautologia?

Collatis omnibus certis Macri numis docemur I., eum reſtituendae libertatis ſpeciem palam praetuliſſe; nam comparet in numo I. ipſa Libertas ſtans, abeſt ipſius Macri caput, ne ſe principem ferre videatur; at inſeritur nota S. C., nimirum tanquam omnia ad ſenatus arbitrium conſtitueret, et univerſim omnes hi numi ad eum modum ſignati ſunt, quo ſignatos videmus numos ſtantis reipublicae. Ipſas quin etiam legiones dixit *liberas*, tanquam quae a rep. libera, non nutu principis penderent. Hoc inſtituto caute captavit plebis R. gratiam, quae intellecta Neronis caede pileata per urbem teſte Suetonio diſcurrit. Docemur II., habuiſſe Macrum legiones binas, quibus praefuit, primam, quam de ſe vocavit *Macrianam*, quod etiam non obſcure indigitat Tacitus his verbis: [a]) *in Africa legio, cohortesque delectae a Clodio Macro*, et *tertiam* dictam *Auguſtam*. De legionibus, quae ſub Macro ſtetere, etiam alibi agit Tacitus. [b]) Atqui legionem III. Auguſtam ſtetiſſe in Numidia praeter hos numos non modo docet Dio, [c]) ſed et marmora in ditione Algeriana reperta, et inſcripta: LEG. III. AVG. teſte erudito Shaw Anglo. [d])

Numi loco poſtremo deſcripti, in quibus caput Macri ſiſtitur, oppido mihi videntur ſuſpecti, atque in eadem opinione fuere Havercampus, [e]) Spanhemius, [f]) Liebeus. [g]) Nolim tamen his numis malae fidei notam inuri propterea, quod in iis Macer dicitur PROPR*aetor* AFRICAE, cum tamen Africa fuerit provincia proconſularis populi, et a proconſulibus regeretur, non legatis propraetoribus Auguſti. Dubium enim facile expedient Tacitus, [h]) et Dio, [i]) quos laudaſſe ſufficiat, nam cauſam hanc jam diſcuſſimus alibi. [k])

PRETIVM.

Numi L. Clodii Macri certae fidei ſunt omnes argentei et RRRR.

SERVIVS SVLPICIVS. GALBA.

Natum fuiſſe V. C. 751 IX. Kal. Ian. diſerte teſtatur Suetonius. [l]) Sulpiciorum familia vetus et magna, cujus auctor paternus, ſi ipſi huic Galbae fides, Iuppiter, maternus Paſiphae Minois uxor, [m]) cui adſtipulatur quoque Silius Italicus. [n]) Mater illi fuit Mummia Achaica proneptis L. Mummii ejus, qui Corinthum excidit. [o]) Rebus agendis per aetatem idoneus remp. adiit, atque ſerius praepoſitus Galliis, deinde Africae laudem a juſtitia, tum virtute,

a) Hiſt. II. 97. b) Hiſt. I. 11. c) L. LV. § 23. d) Voyages Tom. I. e) in Fam. Morelli p. 471. et in Impp. Morelli T. II. p. 181. f) Tom. II. p. 241. g) Goth. num. p. 246. h) Hiſt. IV. 48. i) L. LIX. § 20. k) Vol. IV. p. 240. l) Cap. 4. m) Suet. c. 2 n) Punic. L. VIII. 471. o) Suet. c. 3.

ac diſciplina militari non vulgarem abſtulit, ac denique oblatam a Nerone Tarraconenſem Hiſpaniam varia fama adminiſtravit. Excitatus a Vindice Galliarum praeſide, ut imperium pro Nerone acciperet, repugnavit aliquamdiu, ac tum denique conſenſit, cum necem ſibi a Nerone parari intellexit. [a]) Ergo conſcenſo tribunali militum voce ſalutatus imperator nonniſi legatum ſe ſenatus populique R. profeſſus eſt. [b]) Comperto, Vindicem a Verginii Rufi Germaniae legati copiis victum mortem ſibi conſciviſſe, parum aberat, quin vitae renunciaret; ſed mox audito, caeſum Romae Neronem, et univerſum ſenatum in verba ſua juraſſe, ſuſcepit *Caeſaris* appellationem. [c]) Vt urbem ingreſſus eſt, coepit continuo flagrare invidia, quod atrocius in noxios ſaeviret, et intempeſtiva parſimonia ſupplendo aerario ſtuderet; praetorianorum vero, ac militum animos plane a ſe avertit negato, quod promeriti ſibi videbantur, donativo. Ergo Germaniae ſuperioris miles primus obſequium rumpere eſt auſus. Quod cum eſſet nunciatum Galbae, isque ſe contemptum non propter ea vitia, ſed ſenectutem, atque orbitatem crederet, Piſonem Frugi Licinianum, nobilem, egregiumque adoleſcentem adoptavit die X. Ianuarii V. C. 822. [d]) Cauſam per ſe honeſtam, neque ingratam populo innata ſibi avaritia corrupit. Nam cum propoſito militibus filio Piſone ne tunc quidem, cum maxime tempus poſtularet, donativi mentionem faceret, recente militum odio tempeſtive uſus Otho aeger animo, quod praeter ſpem alium a Galba adoptatum vidit, ſexto poſt adoptionem die caſtra occupat. Converſis in novum principem animis mox deſertus a ſuis Galba una cum filio occiditur die XV. Ianuarii V. C. 822. [e]) Ejus ingenium, ac indolem eleganter, ac paucis deſcribit Tacitus. [f]) Tradidere plerique, mortuum Galbam aetatis anno LXXIII., at difficile eſt, hunc annorum numerum conficere, ſi verum eſt, quod ex Suetonio memoravi, natum Galbam V. C. 751, de quo vide, quae notavit Reimarus ad Dionis L. LXIV. § 1 nota 2.

Numi.

Hi chronologicam claſſem non exigunt, quoniam omnes intra ſeptem menſium ſpatium ſignati ſunt. Magis tamen, quam pro tam arcto tempore, Galbae numi in omni metallo abundant. Praemitto partes anticas; at averſas, ſi quae nonniſi obvia, at trita offerunt, brevitatis cauſa omittere juvat.

A. GALBA. IMPERAT., epigraphe rarior, in AR.
B. GALBA. IMPERATOR, in AR.
C. GALBA. IMP. CAES. AVG. TR. P. epigraphe rarior in AE. II.

a) Suet. c. 9. b) Suet. c. 10. c) Suet. c. 11. d) Tacit. Hiſt. I. 18. e) l. c. 47 ſeq. f) Hiſt. I. 49.

D. IMP. GALBA. in AV. et AR.
E. IMP. SER. GALBA. AVG. in AV. et AR.
F. IMP. SER. GALBA. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
G. IMP. SER. GALBA. CAES. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
H. IMP. SER. GALBA. CAESAR. AVG. in AV. et AR.
I. IMP. SER. GALBA. CAESAR. AVG. P. M. in AV. et AR.
K. IMP. SER. GALBA. CAE. AVG. TR. P. epigraphe rara in AE. I.
L. IMP. SER. GALBA. CAES. AVG. P. M. TR. P. epigraphe rarior, in AE. II.
M. IMP. SER. GALBA. CAES. AVG. PON. M. TR. P. epigraphe rarior in AE. I.
N. IMP. SER. SVLP. GALBA. CAES. AVG. TR. P. in AE. I. II.
O. IMP. SER. SVLP. GALBA. CAES. AVG. TR. POT. in AE. I.
P. SER. GALBA. IMP. in AR. (Morelli.)
Q. SER. GALBA. IMPERATOR, epigraphe rarior in AR.
R. SER. GALBA. IMP. AVG. in AR. (Morelli.)
S. SER. GALBA. IMP. AVGVSTVS. epigraphe rara in AE. II.
T. SER. GALBA. CAESAR. AVG. epigraphe rarior, in AV.
V. SER. GALBA. IMP. CAES. AVG. in AE. I.
X. SER. GALBA. IMP. CAES. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
Y. SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. TR. P. in AE. I. et II.
Z. SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. T. P. epigraphe rarior in Quinariis.
Aa SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. in AR. et AE. I.
Bb SER. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. PO. MA. TR. P. in AE. I. et II.
Cc SER. SVLP. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. in AE. I.
Dd SER. SVLP. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. TR. P. in AE. I.
Ee SER. SVLPI. GALBA. IMP. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. in AE. I. et II.
Ff SER. SVLPICI. GALBAE. IMP. AVG. in AR. (Morelli.)

Caput Galbae in AV. et AR. plerumque laureatum, raro nudum, in AE. I. conſtanter laureatum, in AE. II. jam laureatum, jam nudum.

* * *

Adverſa incerta.

AVGVSTA. S. C. *Mulier ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AE. I. (Morelli, Muſ. Caeſ., ſed vitiata anticae epigraphe.)

Typo averſae ſiſti Liviam Auguſti, omnibus certum habetur, non modo, quod eodem cultu ea, ut vidimus, ſaepe in moneta ſua proponitur, verum etiam eo, quod de Galba diſerte praedicat Suetonius: [a]) *obſervavit ante omnes Liviam Auguſtam, cujus et vivae gra-*

a) Cap. 5.

tia plurimum valuit, et mortuae teſtamento paene ditatus eſt. Suetonio jungendus Plutarchus: a) *Ad haec intercedebat Galbae aliqua cum Caeſaris uxore neceſſitudo, atque inde Liviae beneficio conſul ex palatio progreſſus eſt.* Mox infra alius ejusdem Liviae numus producetur, ſed inſcriptus: DIVA. AVGVSTA.

Vt lit. B.

BON. EVENT. *Genius nudus ſtans d. pateram, ſ. ſpicas cum flore papaveris.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De deo Romanis dicto *Bonus Eventus*, ejusque forma plene ad Plinii deſcriptionem exacta actum in numis familiarum. Fuiſse Galbae praecipuam cauſam ejus colendi ob diſsipata feliciter pericula, quae capiti imminebant, hiſtoria ſatis docet, neque alia ex cauſa Severus primis imperii annis adhuc turbidis ſalutari huic deo monetam dedicavit. Ad calcem numorum Galbae autonomum cum capite *Boni Eventus*, ſed et hunc eo imperante ſignatum recenſebo.

Vt lit A.

CONCORDIA. PROVINCIARVM. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. cornucopiae.* AV. AR.

Inſignis numus, ex quo, hortante primum Vindice, conſentiente deinde ſenatu, provincias tandem omnes in Galbae verba juraſse intelligimus.

Vt lit. D. H. Aa.

DIVA. AVGVSTA. *Livia ſtans d. pateram, ſ. haſtam.* AV. AR.

Supra ſub AVGVSTA eandem Liviam eodem cultu, ſed ſedentem vidimus. Reliqua explicatio ex eodem loco petenda.

Vt lit. P. Galba eques citato curſu.

GALLIA. *Caput muliebre, prae quo duae ſpicae, pone duo ſpicula, infra clypeus contractior rotundus.* AR. (Morelli, Patin in Suet. p. 345.)

Fuit Gallia impulſore Vindice prima ſaltem origo delati Galbae imperii, atque eo etiam caeſo inter primas provincias, quae Galbae partibus acceſſere. Gratus pro navata opera Galba Gallos civitate, et in poſterum tributi levamento eſt remuneratus, b) quae etiam cauſa fuit Galliae in numis ſignandae.

Vt lit. R. Galba eques citato curſu.

TRES. GALLIAE. *Tria capita muliebria, ante quorum ſingula eſt ſpica.* AR. (Morelli in Fam. Sulpic. et in Impp. Patinus in Sueton. p. 345.) Et RRR.

Numus hic tres tantum Gallias ſiſtit, etſi conſtet, ab Auguſto omnem Galliam in quatuor provincias fuiſſe diſtributam, Narbonenſem, Aquitanicam, Lugdunenſem, Belgicam. Credi poſſet, excluſam Belgicam, quia refert Tacitus; c) proximas Germanicis exercitibus Galliarum civitates neque jus civitatis, neque tributi levamentum, ut reliquas, a Galba adeptas, quasdam etiam finibus ademptis multatas; nimirum quod lentius, caeſo etiam Vindice, ad ſe acceſſerant. At video, etiam in marmoribus non raro excludi Belgicam. Sic in marmore apud Gruterum d) legitur: TRIVM. PROV. GALL. LVG-

a) in Galba p. 1054.

b) Tacit. Hiſt. I. 8. et Plut. in Galb. p. 1060.

c) Hiſt. I. 8.

d) pag. 440. 3.

DVNENS. NARBONENS. ET. AQVITANENS. Eaedem tres provinciae haud dubie intelligentur in aliis marmoribus, inſcriptis: TRES. PROVINC. GALL. [a]) Veriſimile eſt, Galliam Belgicam aliqua ratione a reliquis tribus Galliis fuiſſe avulſam, ex quo ejus pars Rheno adſita in Germaniam ſuperiorem, et inferiorem diviſa eſt. Factum iſtud imperante adhuc Auguſto eruimus ex Tacito, qui jam ſub ejus exceſſum memorat in hoc tractu exercitum Germanicum ſuperiorem, et inferiorem, [b]) et mox ſub Tiberio Germaniam ſuperiorem, et inferiorem, [c]) atque ex hoc tempore provincia Belgica, Germania ſuperior et inferior unum quoddam corpus videntur conſtituiſſe, unde factum, ut eae non raro una enuncientur, ut apud Gruterum [d]) T. Varius Clemens dicitur PROC. PROVINC. BELGICAE. ET. VTRIVSQ. GERMANIAE. Apud Sponium: [e]) C. Furius Sabinius PROC. PROV. BELGIC. ET. DVARVM. GERMANIAR. Harduinus ex tribus hujus numi Galliis Narbonenſem excludit, quia Plinius Galliam Comatam in tres populos dividit, in Aquitanos, Lugdunenſes, ſeu Celtas, et Belgas. [f]) Etiam Bimardus has tres provincias excluſa Narbonenſi conjungit. [g]) Nolo in incerto pertinacius repugnare. Seligat lector.

Vt lit. B.

GALLIA. HISPANIA. *Genius virilis Galliae ſtans ſ. haſtam inverſam tenens dexteram jungit cum adſtante genio virili Hiſpaniae, ſ. clypeum rotundum, et inverſam item haſtam tenentem.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D vel E.

HISPANIA. *Mulier ſtans d. ſpicas cum papavere, ſ. clypeum rotundum cum binis haſtis.* AV. In aliis: *Eadem mulier, ſed gradiens.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Similem averſam jam dedimus in numo *Divi Auguſti*, ſed quem jam ibi imperante Galba fuiſſe ſignatum diximus.

GALBA. IMP. *Imperator eques.* HISPANIA. *Caput Hiſpaniae muliebre laureatum, ante quod duae ſpicae, pone duo clypei rotundi cum binis haſtis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Iungitur in his numis utraque provincia Galbae amica, ut dictum altius. Iſtud diſplicet, cum iisdem attributis propoſitum fuiſſe a monetariis tam Galliae, quam Hiſpaniae caput, ſic ut unum pro altero perinde haberi poſſet, niſi epigraphe ſubſidio veniret.

Vt lit. Cc.

HISPANIA. CLVNIA. SVL. S. C. *Imperator ſedens ſ. parazonium ab adſtante muliere ſ. cornucopiae tenente Victoriolam accipit.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

De hoc numo jam egimus in moneta Cluniae Hiſpaniae Tarraconenſis. Argumenti explicatio tota ex Suetonio pendet narrante, [h]) Galbam, utrum imperium acceptaret, ancipitem, *confirmatum cum ſecundiſſimis auſpiciis, et ominibus, tum virginis honeſtae vaticinatione, tanto magis, quod eadem illa carmina ſacerdos Iovis CLVNIAE ex penetrali ſomnio monitus eruerat, ante ducentos annos*

a) Gruter p. 476. 4. et B. L. Mem. XXI. p. 498. b) Ann. I. 31. c) Ann. IV. 73. d) pag. 482. 4. 5. e) Miſcell. p. 148. f) ad Plin. H. N. Tom. I. p. 223. g) Diſſert. praefixa tomo I. Inſcript. Murat. p. 14. h) Cap. 9.

ſum... a fatidica puella pronunciata, quorum carminum ſententia erat, oriturum quandoque ex Hiſpania principem, dominumque rerum. Non praetereundum, quod narrat Plutarchus, [a]) Galbam audita Vindicis caede ſeceſsiſſe Coluniam, (Κολουνιαν Ιβηρικην) ductumque poenitentia anteactorum, et deſiderio priſtini otii non magnopere, quae praeſens tempus poſtulabat, procuraſſe, ac perſeveraſſe ibi, dum denique ſenatusconſultum de decreto ei imperio adſerretur. Dubium non eſt, Plutarchi Κολουνιαν eſſe ipſam hanc noſtram *Cluniam*, atque adeo hanc urbem Galbae primum propter laudatum vaticinium, deinde quod in ea de collata ſumma poteſtate certior eſt redditus, cumprimis fuiſſe dilectam, auctamque honoribus et beneficiis, quod inditum etiam SVL*piciae* nomen honorificum, ut numus praeſens teſtatur, luculente comprobat.

Varia anticae epigraphe.

HONOS. ET. VIRTVS. S. C. *Honos ſeminudus ſtans d. haſtam, ſ. cornucopiae, juxta ſtans Virtus capite galeato d. parazonium, ſ. haſtam, et dextero pede galeam, ut videtur, premens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vtrumque numen, Honos, et Virtus, proponitur etiam in numis gentis Fuſiae et Muciae, de quibus vide, quae in gente Mucia notavi; verum in iis ſola proponuntur capita. Ceterum cur ii in Galbae numis reſtituantur, quod dicam, non habeo.

Antica incerta.

LIBERTAS. P. R. *Mulier ſtans elatis manibus inter duas ſpicas.* AR. (Morelli Impp.)

Libertas in Galbae numis frequens eſt, neque id mirum, cum reſp. per Neronis internecionem ſibi ipſi reſtituta videretur, et plebs referente Suetonio eam ob cauſam pileata diſcurreret. Deſcribere hunc numum placuit propter typi inſolentiam; nam hoc cultu Libertas fingi in nullo numo eſt ſolita. Et videtur eo inſignis allegoria involuta, tanquam mulier hortaretur geſtu ad colendos libere agros ſublata tandem communi orbis lue, et velut geſtiens gaudio inclamaret agricolis cum Marone: [b])

Paſcite ut ante boves, pueri, ſummittite tauros.

Inique, ut videtur, Schlegelius hujus numi fidem elevat profitendo, eum a Morellio hauſtum ex Goltzii MSS. [c]) Nam adſtitutum iconiſmo lilium teſtatur, numum ſervari in muſeo regis Galliarum.

Incerta anticae epigraphe. Caput laureatum.

LIBERTAS. RESTITVTA. S. C. *Imperator togatus ſtans figuram genuflectentem ſublevat ſtante altro milite.* AE. I. (Muſ. Caeſ. Morelli Impp.)

Novus etiam hic Libertatis typus, qui praeivit numos Hadriani, in quibus reſtitutas provincias habemus.

Vt lit. B.

LIBERTAS. RESTITVTA. *Caput muliebre Libertatis.* AR.

Hic idem numus eſt, in quo Seguinus perperam legit: REST. NVM., ut videbimus infra.

---

a) in Galba p. 1055. b) Eclog. I. v. 45. c) Tom. II. p. 162.

GENIO. P. R. *Caput Galbae nudum recalvaſtrum, pone cornucopiae.*

MARTI. VLTORI. *Mars nudus gradiens d. telum intorquet, ſ. clypeum minutum rotundum praetendit.* AR. (Morelli Impp.)

Antica hujus numi prorſus inſolens. Omiſsis veris titulis dicitur Galba *Genius populi Romani*, additurque cornucopiae, quod unum eſt ex geniorum attributis. Genium fecit Galbam commune in Neronem odium. Caput in hoc numo praecalvum objicitur, quali fuiſſe Galbam teſtatur Suetonius. a)

Vt lit. Ee. Caput nudum.

PAXS. AVGVSTI. S. C. *Mulier ſtans armorum acervum admota face comburit, ſ. cornucopiae.* AE. II. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Memorabilis averſae epigraphe; nam ſcriptura PAXS archaismus eſt hac aetate inſolitus. Typus ipſe nunc primum occurrit, quem ſucceſſores ſaepe ſunt imitati.

Antica varia.

QVADRAGENSVMA. REMISSA. S. C. *Arcus, ſupra quem duae ſtatuae equeſtres.* AE. II. (Morelli.)

In aliis:

QVADRAGENS. REMISSAE. S. C. *Similis arcus, et praeterea intra eum figura ſtans, ad quam accedunt duae figurae aliae, nudae, ut videntur, et vinctis poſt tergum manibus.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Antica incerta.

XXXX. REMISSAE. S. C. *Arcus ſimilis, ſed absque figuris ſubtus.* AE. I. (Morelli.)

Antica incerta.

R. XL. LIBERTAS. AVG. S. C. *Libertas ſtans.* AE. I. II. (Morelli.)

Vt lit. X.

R. XL. ROMA. *Roma galeata ſtans d. globum, cui inſiſtit figura muliebris d. ramum, ſ. cornucopiae tenens, ſ. aquilam legionariam, et ſimul thoraci innixa, ſiniſtro pede galeam calcat, pro pedibus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Fuiſſe Galbam intempeſtive parcum, tradunt ſcriptores omnes; fuiſſe tamen aliquod intervallum, quo liberalitati nonnihil indulſit, atque haud dubie mox ab adito imperio captandae cauſa gratiae, probant hi numi, qui non exiguo numero *quadrageſimae remiſſae* beneficium depraedicant; quibus addendum Suetonii teſtimonium, narrantis, b) Veſpaſianum *omiſſa ſub Galba vectigalia revocaſſe.* Cujus fuerit naturae haec quadrageſima, quam varia, et an revera ejus abolitio fuerit Galbae opus, nam ſunt, qui ex Tacito hoc beneficium Neroni rependant, quaere apud Burmannum. c) Athenis ſuadente Euripide quadrageſimam, τεσσαρακοστην, fuiſſe injectam, narrat Ariſtophanes, d) ad quem locum obſervat vetus ſcholiaſtes: ἐτος ἐγραψε τεσσαρακοστην ἐισενεγκειν ἀπο της ὀυσιας ἐις το κοινον, *is legem tulit, ut quadrageſima bonorum in aerarium publicum inſeratur.* Typi varii, quo pacto cum hac vectigalis abolitione poſsint componi, non ſatis apertum, ac praecipue in numo, in quo parvae figurae arcum ſubeunt, quae plerumque in hujus generis cimeliis tam ſunt exiles, ut diffi-

a) Cap. 20. 21. b) in Veſpaſ. c. 16. c) Diſſert. de Vectig. P. R. c. V. d) in Concionantib. v. 820.

cile [illegible], earum habitum, cultumque conſidenter definire. In figura parva numi poſtremi ex ramo oleae, et cornucopiae deam Pacem agnoſco, cujus beneficio factum, ut quadrageſima preſſo populo remitti potuerit.

Vt lit. B.

REST. NVM. (*ut perperam lectum*) *Caput muliebre.* AR.

Numus hic, qui nunc exſtat in muſeo regis Galliarum, in varias ſententias eruditos diſtraxit. Verum Barthelemyus illo numum adcurate inſpecto, et collato alio ſimili muſei d'Ennery evicit, inanem eam fuiſſe litem, legendumque: LIBERTAS. RESTITVTA, ut ipſe fuſe probat. a)

Numi varii metalli, in quorum averſa:

ROMA. RENASC. *vel* RENASCES, *vel* RENASCENS *typo Romae vel ſtantis, vel ſedentis.*

Hihaec averſae epigraphe vanum fuit augurium Romanorum, exſtincta Caeſaris ſtirpe poſt impuros homines Tiberium, Caligulam, Claudium, Neronem laetiores vices ſperantium. Vocabulum RENASCES Havercampo videtur tempus futurum: b) Mira ſane oratio, quae turpem ſoloecismum in monetam Romanam invehit, cum ſcribendum fuiſſe RENASCERIS vel tirones norint. Sane ejus ſenſus poſito in aliis vocabulo RENASCENS ſatis eſt apertus. Sic in numis quoque Veſpaſiani legitur: ROMA. RESVRGES. Placuit ſaepe Latinis elidere N, praecipue cum literam S praecedit. Sic etiam in marmoribus optimae aetatis legas INFAS pro INFANS, et quae ſimilia alia ex lapidibus eruit illuſtris Marinius. c) Fecit eadem libido, ut vocabula *quotiens*, *quadragenſuma etc.* N ſuum amitterent.

Varia anticae epigraphe.

SALVS. GEN. HVMANI. *Mulier ſtans d. pateram ad aram ſacrificat, ſ. gubernaculum inverſum, d. pede globum calcat.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Adludit numus ad id, quod narrat Suetonius, d) Galbam a Vindice his verbis ad capeſſendum imperium incitatum: *humano generi adſertorem, ducemque ſe adcommodaret.* Eadem averſae epigraphe habetur etiam in numis Auguſti, quos ad annos V. C. 734 et 742 deſcripſi, ſed in iis alius eſt typus.

Vt lit. Ee.

SENATVS. PIETATI. AVGVSTI. S. C. *Imperator paludatus ſtans d. Victoriolam, ſ. ramum coronatur ab adſtante viro ſenatorio togato barbato ſ. ramum tenente.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

* * *

SER. SVLPICI. GALBAE. IMP. AVG. *Caput muliebre, ante cujus pectus duae ſpicae, infra clypeus parvus rotundus.*

S. P. Q. R. *Clypeus votivus.* AR. (Morelli ex reg. Gall.)

Singularis hujus numi adverſa, quae juxta ipſius Galbae titulos non hujus caput offert, ſed vel Galliae, vel Hiſpaniae; nam utriusque provinciae genium eodem modo fingi ſupra vidimus. Ceterum cum epigraphe ſit dedicatoria, hoc

a) B. L. Mem. T. XXVI. p. 547. b) ad Morelli Impp. T. II. p. 161. c) Iſcriz. Alban. p. 148. d) Cap. 9.

numo docemur, a S. P. Q. R. clypeum votivum, quales plures in Auguſti moneta vidimus, alterutrius provinciae nomine Galbae oblatum dedicatumque.

Antica incerta.

TIBERIS. P. M. TR. P. COS. II. *Tiberinus humi ſedens.* AV. (Catal. d'Ennery.)

Vnicus hic Galbae numus eſt, qui ejus conſulatum memoret, et quidem alterum; nam primum privatus inivit teſte Suetonio, alterum Kal. Ian. V. C. 822, caeſus continuo poſt dies XV., intra quos adeo ſingularem hunc numum feriri contigit. Cauſa illati Tiberini mihi ignota.

Autonomi
Commatis Romani, Galba imperante ſignati.

Exſtant numi complures commatis Romani absque imperatoris capite, vel inſcriptione, quos propterea καταχρηστικῶς *autonomos* compellare liceat, qui ſuadente typo, et epigraphe Auguſtorum aevo ſine dubio ſignati ſunt. Horum non paucos jam deſcripſi in numis Auguſti ad annos V. C. 734 et 742; at ſunt etiam nonnulli Galbae, et Vitellii, atque etiam aliorum, quos ſuis locis deſcribemus. Id genus numos habes affatim apud Morellium in incertis familiarum, et in Catalogo d'Ennery. Ad Galbam pertinent ſequentes:

BON. EVENT. *Caput muliebre.*
ROMA. RENASCES. *Roma paludata ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AR. (Muſ. Caeſ. Morelli incert. fam. tab. I.)

Eadem adverſa.

OB. CIVIS. SERVATOS. *Corona civica.* AR. (Morelli l. c.)

Omnes hae inſcriptiones et typi obvii ſunt in Galbae moneta. Fabrica etiam iſtud aevi ſapit.

LIBERTAS. RESTITVTA. *Caput muliebre velatum, ad cujus pectus ſpica.*
CONCORDIA. *Mulier ſedens d. ſignum militare, ſuper quo porcus, ſ. caduceum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

MARS. VLTOR. *Mars paludatus ſtans, d. ſignum militare, ſ. clypeum.* AR. (Morelli incert. fam. tab. II.)

Eadem adverſa.

MARS. ADSERTOR. *Mars paludatus ſtans d. tropaeum, ſ. clypeum.* AR. (Morelli l. c. tab. IV.)

Eadem adverſa.

S. P. Q. R. *inſcriptum clypeo, quem ambit corona querna.* AV. (Morelli l. c.)

HERCVLES. ADSERTOR. *Caput Herculis laureatum barbatum.*
FLORENTE. FORTVNA. P. R. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. cornucopiae.* AR. (Bimard ad Iobert. T. I. p. 299.)

Ex ſeptem hic deſcriptis numis tertius ex muſeo Caeſareo, cum quod forte unicus eſt, tum propter argumentum illuſtrem locum tenet. Ejus pars averſa *Concordiam* enunciat, cujus quoque ſymbolum eſt caduceus, quem mulier manu tenet. Indicari vero concordiam ipſius Hiſpaniae, atque ut veriſimile eſt, militum ex Hiſpanis conſcriptorum in deferendo Galbae principatu, invictum argumentum praebet ſignum militare, cui ſuperne porcus imminet. Eſſe iſtud animal inſigne Hiſpaniae, comprobant numi gentis Coeliae, in quibus viſitur

ſignum militare, cui inſcriptum HISpa*nia*, juxta porcus, aut in aliis porcus ſigno militari eodem modo, ut in praeſente, praefixus. Quid quod ipſius Cluniae, qua in urbe Galbam acclamatum fuiſſe imperatorem diximus, inſigne eſſe porcum, hujus urbis numi luculente demonſtrant, in quibus id animal in averſa aut ſolum typum facit, aut ſaltem *inſtar ſigni incuſi* inſertum eſt. Adi Florezium. Ad haec novimus, quam ſaepe Hiſpania in Galbae numis inveniretur. Ceterum ipſa antica tam per epigraphen, quam typum nos monet, hos numos ſub Galba fuiſſe ſignatos, nam in nullis alterius imperii numis Libertati ſpica tribuitur. Hanc vero a Galba reſtitutam ope *Martis* cum *Vltoris*, tum *Adſertoris* partes averſae loquuntur. Quare inique Havercampus, ubi in hos Morellii numos commentatur, eos in IIIvirorum, et Auguſti aetatem retrahit. Singularis eſt etiam is, quem poſtremo loco deſcripſi, et qui fuit olim in muſeo abbatis Rothelin. Si numi praecedentes cum epigraphe MARS. ADSERTOR imperante Galba ſunt ſignati, dubium non videtur, etiam numum inſcriptum HERCVLES. ADSERTOR. cum iisdem ſociandum, praecipue cum ejus typi praeclaram ſuppeditent illorum temporum allegoriam. Quemadmodum enim Hercules ex Hiſpania redux occiſo Caco latrone ſeptem colles in libertatem adſeruit, ſic et Galba ex eadem Hiſpania reverſus dejecto Nerone Romam iisdem ſeptem collibus impoſitam liberavit, effecitque, ut *florere Fortuna P. R.* iterum inciperet.

Forte inter numos illos, quos eodem loco Morellius inter incertos exhibet, adhuc ſunt, qui natales ſuos Galbae imperio debeant, ſed dubia ſunt eorum criteria, et Vitellii, aliorumque imperatorum aetati non repugnant.

Numi reſtitutionum.

Hi recenſentur in tractatu ſingulari de numis hujus claſsis, quem dedimus volumine V.

Numi commatis peregrini.

Perpauci id genus numi propter Galbae breve imperium adhuc cogniti, ſuntque:

Populorum liberorum:

Antiochiae Syriae: ΕΠΙ. ΜΟΥΚΙΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΖΙΡ. (Morelli.) de quo numo ad ſtabiliendam ejus urbis epocham eximie valido in hujus urbis moneta egimus.

Cypri. Hujus numi alii cum capite Galbae inſcribuntur: ΚΟΙΝΟΝ. ΚΥΠΡΙΩΝ. ЄΤΟΥϹ. Α. (Vaill. Morelli.) At in alio Haymii: (Thes. Brit. T. II. p. m. 245.) ΚΟΙΝΟΝ. ΚΥΠΡΙΩΝ. ЄΤΟΥϹ. Β. Eruditus editor cum annos binos componere cum ſeptem menſium imperio nequiret, ad concepta pro ſtabilitate imperii Galbae vota confugit. Non advertit animum ad numos Galbae Alexandrinos, quorum alii Α, alii Β pariter oſſerunt, ſed cujus explicatus cognitus.

Coloniarum numi hi quoque ex eadem cauſa rari. Habemus Babbae, Corinthi, Patrarum.

Alexandrini minus rari.

Nomina Galbae.

Praeter jam cognita *Servii Sulpicii* le-

guntur etiam in numis Alexandrinis nomina *L. Livii*, ſic: ΛΟΥΚ. ΛΙΒ. ΣΟΥΛΠ. ΓΑΛΒ. Haec praeclare explicantur a Suetonio, [a]) qui cum narraſſet, habuiſſe Serv. Sulpicium Galbam novercam Liviam Ocellinam, mox infra refert: *adoptatus a noverca ſua LIVII nomen, et Ocellae cognomen adſumpſit MVTATO PRAENOMINE; nam et LVCIVM mox pro Servio usque ad tempus imperii uſurpavit.* De his nominibus, et numis olim copioſius diſſerui in mea Sylloge I. p. 68, ubi praeterea monumenta alia produxi, quae eum, adhuc privatus cum eſſet, *L. Sulpicium*, quin et *L. Livium L. F. Ocellam* appellant. Ante iſtud tempus numos hos Alexandrinos a quopiam explicatos, aut certe ſolide, ac vere, non reperi. Reperi ſerius eorum ſimilem deſcriptum ab Harduino, [b]) ſed non allata horum nominum cauſa. Mirum vero eſt, quod Spanhemius de hoc agens Harduini numo contra certam Suetonii fidem diſſerit. [c]) Ait enim ΛΟΥΚ. ΛΙΒ. ΣΟΥΛ. *reddi debuit noto adoptatorum apud Romanos more* Lucius Livianus Sulpicius *Galba.* Viro maximo aliquid humani hoc loco accidiſſe quis negaverit? Nam ſi Sulpicius Galba in familiam Liviam transivit, ex adoptionis lege dicendus fuiſſet non *Livianus*, ſed *Livius Sulpicianus.* Recte etiam dixit [illegible] Galbam Lucii nomen usque ad tempus imperii uſurpaſſe; nam in omnibus Galbae numis commatis Romani aliud praenomen quam Servii non habemus. At in provinciis retenta adhuc nonnunquam vetera fuiſſe nomina, hos numos teſtes luculentos habemus.

PRETIVM.

Aurei	R.
Argentei	C.
Aenei I. et II. formae.	C.
Aenei III. formae	O.
Commatis peregrini.	
Aenei urbium liberarum	RRR.
Alexandrini	R.

M. SALVIVS OTHO.

Natus V. C. 785 IV. Kal. Majas patre L. Salvio Othone viro virtutis ſpectatae, et omnes reip. honores emenſo, matre Albia Terentia illuſtris domus. [d]) Iuventus ejus prodiga, et procax fuit, ſed propter hanc ipſam morum congru-

---

a) Cap. 3 et 4. b) Hiſt. Aug. p. 726. c) Tom. II. p. 28. d) Suet. in Othon. cap. 1. 2.

enim probata Neroni ejus vita. Brevi tamen inter utrumque interceſsit diſſidium, cum Nero Poppaeam Sabinam deperiret, quam marito abductam uxorem ducere parabat Otho, neque cedere rivali Caeſari. Per honorem igitur a Nerone ſepoſitus in Luſitaniam, eam provinciam decennio ſingulari moderatione, et abſtinentia rexit. Deficienti ſubinde Galbae ſe primus junxit, oblata etiam in pecuniae uſum aurea et argentea ſupellectile, a) fuitque deinceps imperatori fidus, donec praelatum ſibi in adoptione Piſonem vidit. Commotus igitur cum dolore offenſae, tum aeris alieni magnitudine, quod abolere niſi in ſummo faſtigio non poterat, compoſitis inſidiis a paucis primum ſalutatus imperator, mox adjutus a militibus per ingentes pollicitationes adlectis, et Galbae propter avaritiam infenſis hunc cum Piſone interfici jubet V. C. 822 die XV. Ianuarii. Principia imperii mitia ac moderata fuere, cognomen etiam Neronis ſibi dari ad captandam infimae plebis gratiam non abhorruit. At qualis evaſurus eſſet, per breve et impacatum imperii tempus intelligi non potuit. Nam cum paucis ante diebus legiones Germaniae Vitellio imperium detuliſſent, hicque cum geminato exercitu Italiae immineret, tentatis fruſtra pacis conditionibus obviam hoſti eundum fuit. Ipſo Brixilli ſubſiſtente duces feliciter aliquoties cum Vitellianis congreſsi, tandem internecione apud Bedriacum caeſi ſunt; cujus cladis accepto nuncio etſi adventantibus quaquaverſum novis legionibus reparare facile jacturam potuiſſet, militesque vitam ac ſanguinem pro ejus cauſa offerrent, tamen reipublicae cauſa, ut parceretur civibus, ceſsit Vitellio, ſeque ipſe ingente militum dolore ac luctu interemit, fuitque mors forti animo obita magno omnibus miraculo, qui mollem ejus, fluxamque vitam, ac munditias paene muliebres novere. Qua motus incredibili conſtantia Martialis non dubitavit Catoni Othonem comparare: b)

Sic Cato dum vivit, ſane vel Caeſare major,
Dum moritur, nunquid major Othone fuit?

Mortuus eſt die XVI. Aprilis ejuſdem anni V. C. 822 ſeptimo et triceſimo anno, imperii die quinto et nonageſimo. Modicum ejus monumentum apud Brixillum, inſcriptumque: M. OTHONIS, adhuc Plutarcho conſpectum fuit. Ejus tumultuarium imperium nobis ſcriptum reliquere Tacitus, Suetonius, Plutarchus, Dio.

Numi:

Hujus numi commatis Romani, quos aureos et argenteos, quod ſciamus, tantum fuiſſe infra dicemus, duas tantum diverſas capitis inſcriptiones offerunt, neglectis aliis, quas proponit Morellius, ſed de quibus certum judicium, ſintne hujus commatis, ferri nequit, cum more ſuo partes anticas a poſticis divellat.

IMP. OTHO. CAESAR. AVG. TR. P. et:

IMP. M. OTHO. CAESAR. AVG. TR. P.

a) Plutarch. in Othon. Suet. c. 4.

b) L. VI. epigr. 32.

Caput Othonis in his aureis et argenteis commatis Romani numis nulla unquàm corona laurea ambitur, quae tamen additur in numis cum argenteis, tum aeneis commatis peregrini. Illi omnes capillos curtos, et certa lege, citra morem, quem in aliorum imperatorum imaginibus ſpectamus, compoſitos exhibent, quem nobis cultum egregie explicat Suetonius, [a]) *munditiarum vero paene muliebrium* fuiſſe Othonem ſcribens, *vulſo corpore*, *galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato et annexo, ut nemo dignoſceret;* quo docemur, Othonem ad tegendam calvitiem, quae turpis olim habita fuit, comis adſcitiis uſum. Alium rurſus cultum videmus in numis commatis externi, in quibus caeſaries promiſsior, et decora objicitur. Quin in his faciei quoque lineamenta abludunt ab illis, quae in numis Romanis obſervantur. Tam varii diſsidii ratio in promptu. Provinciae remotae mox audito, ad imperium evectum Othonem, nondum cognito ſibi ejus cultu, et lineamentis, ſinxere caput, quale eſſe videbatur; ſerius etſi illis probe cognitis a feriunda Othonis nomine moneta abſtinuere incerto primum orbe de belli civilis exitu, deinde ſublata per ejus necem cauſa.

* * *

Partes averſae ſunt:

PAX. ORBIS. TERRARVM. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. caduceum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

PONT. MAX. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. cornucopiae.* AV. AR. vel: *Aequitas ſtans.* AR. vel: *Mulier velata ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AR. vel: *Imperator togatus ſedens d. ramum, ſ. haſtam.* AR. vel: *Imperator eques citato curſu.* AR. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

* * *

ROMA. *Roma galeata ſtans d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AR. Numum depictum ſiſtit Morellius quidem, verum utrum eum viderit quoque, ac non potius ex ſuſpecto fonte hauſerit, dubitem.

* * *

SECVRITAS. P. R. *Mulier ſtans d. coronam, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.) Alius Morellii, in quo plenius POP. ROM., et Securitas ſedens, videtur ſuſpectus.

* * *

VICTORIA. OTHONIS. *Victoria ſtans, vel gradiens, etiam ſuper globo.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

* * *

Alias etiam partium averſarum inſcriptiones et typos promulgavit Chifletius in diſſertatione, quam mox laudabimus, ſed eos numos ſpurios ſuſpicor, certe in adcuratioribus catalogis deſcripti non reperiuntur.

De numis aeneis Othonis.

Cum primum artibus liberalibus ac diſciplinis reſtitutus honos eſt, coeptum etiam magna aviditate in numos veteres inquiri, ac diviſa tum numismata, ut etiam amoeno ſpectaculo paſceretur oculus, in claſſes varias pro vario metallo, et volumine. Aſt doluere ejus ſcientiae ſtudioſi, locupletes ſuas, ac

a) Cap. 12.

continuas ſeries, cum ad aeneos Othonis perventum eſt, turpem hiatum oſtentare. Eam inopiam ſuum dedecus arbitrati magna pecuniae vi oblata redimere ejus generis cimelium parabant, viſumque tum aeneum Othonis caput ingenti pretio, ac praemiis addictum. Et erant, qui ſtare promiſsis poterant; nam non viri modo *literati*, verum etiam *principes Othonis* aenei adipiſcendi magno *flagrabant* deſiderio, quos inter nominaſſe ſuffecerit Ferdinandum III. Aug., ejusque coaevum Leopoldum Guilielmum archiducem, et Chriſtinam Suecorum reginam. Illecti tam liberalibus *promiſsis* impoſtores non defuere rei ſuae, et *qua pollebant* in imitandis numis veteribus *dexteritate*, exempla non pauca ſui operis, velut ex terrae viſceribus eruta, venum obtulere, atque ut certius fallerent incautos, e re viſam, genuinum alterius imperantis caput in *Othonis* os, ac vultum ſubtili artificio transformare. Fuit ignominioſa haec ars Othones aereos obtrudendi jam ſub ipſis rei numismaticae incunabulis exercita, et fatalis iis, qui his cimeliis delectabantur. Etenim Aeneas Vicus Parmenſis, Antonius Piſo (le Pois) Gallus, Antonius Auguſtinus praeſul Tarraconenſis, qui circa ſaeculi XVI. *dimidium* ſcriptis ſuis inclaruere, fraudem *jam tum diditam* detexerunt, meminitque horum poſtremus Ioannis Cavini Parmenſis, magnum ab infauſta ea ſcientia nomen adepti. Satis conſtat, deceptos horum fraude non paucos inſignis famae eruditos, et a viris lautioris fortunae, quos inter Carolum Croyum ducem Arſchotanum, et ducem Bukinghamium memorat hiſtoria, magnam pecuniae ſummam in deformem hanc mercem inconſulto effuſam. Detectis paullatim his praeſtigiis magno motu, atque adſenſu vario agitari quaeſtio coepta, utrum exiſterent indubitatae fidei numi Othonis aenei commatis antiqui? Negarunt iſtud viri a rei numismaticae uſu et exercitatione inclyti nominis, praecipue qui in Italia verſabantur, et celebre tum per omnium ora fuit Chriſtinae oraculum differentis: *qui aereum Othonem repererit antiquum, philoſophicum lapidem invenerit.* Ea diſceptatio occaſionem dedit diſſertationi *de Othonibus aereis*, quam juſſu Leopoldi archiducis elucubratus eſt Henricus Thomas Chiffletius reginae Chriſtinae in urbe a ſacris obſequiis, quae deinceps inſerta quoque eſt Tomo I. novi Theſauri Rom. antiquit. Salengrii. In hac vir eruditus probare contendit, nullum omnino exſtare Othonem aeneum, qui vere antiquus ſit, et qui hactenus oblati ſunt, eſſe ſpurios, aut ex genuinis per fraudem confictos.

Aeri Othoniano indulgentiorem ſe praebuit Carolus Patinus medicus Pariſienſis, qui non modo profeſſus eſt, non paucos exſtare aeris ſincere veteris, atque a ſe conſpectos, et in rigidum examen vocatos, [a]) ſed ipſe etiam complures ejus generis in lucem edidit cum in Theſauro Mauroceni, [b]) tum in ſuis imperatorum numis, permovitque Chiffletium ipſum, ut in gratiam cum aeneis Othonis numis rediret, ut patet ex data ejus ad Patinum epiſtola,

a) Hiſt. num. cap. 21. b) pag. 114.

et ab hoc in poſtremum iſtud opus inſerta, quo is loco Othonis monetam luſtravit. Haec quae hactenus propoſui, ſumpſi pleraque ex ipſa Chiffletii diſſertatione, et qui plura volet, conſulat verboſum pro inſtituto ſuo Chriſtianum Schlegelium, qui ejus cauſae ortum ac progreſſum late commemorat in Impp. Morellii T. II. p. 183.

Qui eruditos hos viros conſecuti ſunt antiquarii, viderunt longo uſu edocti, aliter, quam his viſum, de univerſa cauſa ſentiendum procul dubio eſſe. Ajunt I., dari numos aeneos Othonis, eosque nulla fraudis ſuſpicione veteres, quae ſententia Chiffletii criminationem ferit; at negant II., repertum hactenus aeneum Othonis numum, qui ſit commatis Romani, quo fulmine jure perſtringitur Patinus, qui non modo eo diſcrimine, quod in hac cauſa magni momenti eſt, uſus non fuit, verum etiam Romanos agnovit eos, qui certo extra urbem ſunt ſignati, ut videre eſt ex ejus numis imperatorum. Neque hodie dubitatur amplius, vel eos ipſos Othonis numos, qui inſcripto intra lauream S. C. typum Romanum proxime imitantur, non Romae, ſed apud Antiochiam Syriae fuiſſe ſignatos, quod non modo fabrica ejus generis numorum invicte demonſtrat, ſed etiam numi plerorumque aliorum imperatorum ejusdem argumenti, quos ex Syria emerſiſſe nemo jam in dubium vocat. Et vero neceſſarium hoc diſcrimen video etiam ignotum fuiſſe Cappono Bononienſi, qui anno 1669 commentarium *de Othone aereo ſuo* ſcripſit, tum et Seguino. [a])

Cum igitur hactenus repertus non ſit aeneus Othonis numus commatis Romani, veriſimile eſt, neque unquam ejus nomine aeneum fuiſſe ſignatum, atque id eo magis, quoniam non pauci ſuperſunt cum aurei, tum argentei; cumque majore ſemper copia hoc aevo feriri ſolerent numi aenei, quam nobilioris metalli, neceſſe eſſet plures exſtare aeneos, ſi unquam aenei ſignati eſſent. Mirum iſtud jam prioris aevi antiquariis viſum, ac propterea jam pridem in ejus defectus cauſam inquiri coeptum. Major eorum pars adſeruere, negatum hunc Othoni ab ſenatu honorem (nam ad ſenatum feriundae monetae aeneae jus pertinuit) quoniam ei infenſus erat ob caeſum violente Galbam, quodque a militibus, non ab ſe dictus fuerat Auguſtus, quod omnia ex militum voluntate gererentur, ſenatus autem nihili haberetur, cujus varia exempla ipſis ex Tacito, Suetonio, Plutarcho, Dione praeſto ſunt. Verum plane infirma haec eſt ratio. Eſto, fuiſſe ſenatum, ut erat, infenſum Othoni, an auſus fuiſſet, niſi per extremam temeritatem, aperte negare honorem principi ſaltem per longam conſuetudinem debitum, et armato, et degenti Romae, et ſenatum in poteſtate habenti? Ipſe nuper Nero a praetorianis inconſulto ſenatu proclamatus eſt imperator, an propterea negata pecunia aenea? Quin vero teſte Tacito, [b]) mox audito, Othonem factum imperatorem, *adcurrunt patres, decerni-*

a) Num. ſel. p. m. 143. b) Hiſt. I. 47.

tur Othoni *tribunicia poteſtas*, *et nomen Auguſti*, *et omnes principum honores.* Ipſe in concione militum jactabat publice: *Senatus mecum eſt.* [a]) Vtrum ſenatus, qui conceſsit ſumma, negaverit honores communes, et receptos? An non hic neglectus vel in re tenui luculentum fuiſſet indicium principis vel contempti, vel odio habiti? Denique ſi unquam patribus fuit gravis ratio principis colendi, fuit profecto graviſsima Othone imperante; nam huic uni debuere, quia non ad unum omnes caeſi ſunt a militibus, qui non ſemel totius ordinis excidium auſi ſunt flagitare, atque etiam ſemel per vim tentare. [b]) Adferuntur rationes aliae, ſed priore multo infirmiores, nonnullae etiam extreme frigidae. Accuſant alii brevitatem imperii. At cur eadem brevitas non impedivit etiam, quo minus ferirentur aurei et argentei, et in noſtram aetatem durarent? An non brevius fuit, aut aequale Pertinacis, Quintilli, Flaviani imperium, quorum tamen copioſi numi ſuperſunt? Perſpicaciores alii, cum noſſent Othonis vitam mollem, ac delicatam, averſatum eum fuiſſe monetam aeneam acute viderunt, quoniam *manus contactu aeris inficitur odore pravo*, *veneni etiam participe materia*, *et quae a poculentis abdicetur*, *et eſculentis*, perinde quaſi aenea moneta aut principi neceſſario fuiſſet contrectanda, aut ad conviviorum apparatum adhibenda. Poſtrema ratio omnium longe inficetiſſima. Aes flavum Italis *ottone* dicitur, fors ita dictum per ἀντιφρασιν, quod ab aere Otho abhorreret, perinde ac Fata, quae omnium minime parcerent, *Parcae* appellatae ſunt. Poſtremas has duas cauſas reperit Ioannes Iacobus Chiffletius, ut teſtatur ejus filius Henricus in laudata diſſertatione, quas ideo commemorare placuit, ut appareat, in quae ἀπροσδιονυσα delabamur, cum omnium rerum volumus penetrare cauſas, quas nos ignorare majore cum laude praeſtaret profiteri, *nihilque*, ut cum Tullio loquar, [c]) *tam praepoſtere*, *tam incondite*, *tam monſtruoſe cogitari poſſe*, *quod non poſſimus ſomniare.* Quam nos idoneam adferemus cauſam, cur obvii ac viles ſint aenei Galbae numi, cum Vitellii, qui tamen aliquanto diutius ipſo Galba imperavit, perrari ſint numi ejusdem metalli? Iſtud igitur certum eſto, tam nobis eſſe ignotam veram ejus facti cauſam, quam nobis incompertum verum, et antiquum exemplar numi aenei Othoniani commatis Romani. Ego hercle ejus reperiundi fortunam non magnopere appeto; nam praejudicatis adverſus aeneos Othonis numos omnium animis, etſi oblatus ejus generis numus omnia praeferret γνησιοτητος argumenta, tamen ſatis ſcio exſtituros, qui, ut ajunt, nodum in ſcirpo quaerent, numumque vel per leviſsimas, aut arceſsitas cauſas, quas in cujusvis alterius imperatoris numo aut non viderent, aut excuſarent, inauditum condemnabunt.

Non diſsimulandi hoc loco numi reſtitutionum aenei cum capite Othonis a variis vulgati:

---

a) Tacit. Hiſt. I. 84. b) Sueton. c. 8. alii paſsim. c) de Divinat. L. II. c. 71.

M. OTHO. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. IMP. P. P. *Caput nudum.*
IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. -- *in medio* S. C. AE. II. (Muſ. Farnes. Tom. VIII. p. 317.)

IMP. OTHO. CAESAR. AVGVST. TR. P. *Caput nudum.*
IMP. TITVS. AVG. RESTIT. *Figura militaris ſtans d. elata, ſ. haſtam.* AE. II. (Morelli Impp. Muſ. d'Ennery p. 521.)

Prior numus non modo Pedruſio praeconi, ſed etiam omnibus primae famae in urbe antiquariis, quorum is examini numum ipſum ſubjecit, ſincerae eſſe antiquitatis viſus eſt. Neque aliter ſenſit Mediobarbus ἀυτοπτης in nota ad numos Othonis catalogi ſui pag. 103. Hi numi, ſi vere ſunt, ut creditur, antiqui, multum moleſtiae faceſſunt iis, in quorum ſententia vocabulum REST. in ejus generis numis *numum reſtitutum* notat; nam inde aut conſequetur neceſſario, exſtitiſſe aeneam Othonis monetam, ſecundum cujus exemplar Titus praeſentes numos feriundos curavit, et tum fallentur ii, qui, ut dixi, negant, Romae aeneam Othonis monetam fuiſſe ſignatam, aut neceſſe erit confiteri, Titum, aliosque in reſtituendis numis non ſemper certam legem fuiſſe ſecutos. Verum ii quoque, qui vocabulum REST. ad reſtituta opera publica referunt, non parum laborabunt, cum expedire eos juſſeris, qualenam opus publicum Otho intra exiguum trium menſium ſpatium, atque iſtud jam inde a principio bellicis motibus turbidum potuerit concipere, nedum ad coronidem perducere. Forte ob eandem hanc cauſam eruditus le Beau poſterioris hujus ſententiae auctor utrumque hunc numum diſsimulandum duxit in locuplete catalogo, in quo omnes reſtitutionum numos recitat. [a]) Sed de ſimilium numorum natura ample egimus Vol. V. in tractatu de numis reſtitutionum. Ceterum numi prioris ſides eo valde ſuſpecta eſt, quod *patris patriae* titulum adjungit, quem illi unquam fuiſſe delatum, nullum habemus teſtimonium.

Animadvertendum denique, exſtare parvos aeneos Othonis cum inſcriptionibus et typis, quales in aurea ejus, et argentea moneta ſpectantur, quorum nonnullos laudatus Chiffletius deſcribit in diſſertatione citata. [b]) Hi, utut genuini, aeneam Othonis monetam non ſtabiliunt, verum ſunt, ut vir idem eruditus jam monuit, animae ſubaeratorum, quae argenteam pelliculam penitus amiſere, quales copioſos in vetere moneta, et paſsim in imperatorum numis habemus.

Numi reſtitutionum.

Vide, quae de his continuo altius, tum et in tractatu de his numis obſervavimus.

Numi commatis peregrini.

Taciti verba ſunt: [c]) *Longinquae provinciae, et quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium ſtudio, ſed erat grande momentum in nomine urbis, ac praetextu ſenatus, et occupaverat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Veſpaſianus, Syriae le-*

a) Mem. B. L. Tom. XXIV. b) Cap. VI. c) Hiſt. I. 76.

giones Mucianus ſacramento Othonis adegere. Simul Aegyptus, omnesque verſae in Orientem provinciae nomine ejus tenebantur. Idem Africae obſequium initio a Carthagine orto. - - Carthaginem ceterae civitates ſecutae. Tacitus his verbis omnes provincias complectitur; quarum urbes ac populi Othonis aetate propriam ferire monetam conſuevere; nam continentes in Occaſum ſitae jam pridem ea abſtinuerunt. Vt adeo ditionum in Orientem vergentium numi cum capite Othonis, niſi cauſae aliae morentur, ſidem poſsint promereri, in Occidentem ſitarum numus ejus genuinus ſperari vix poſsit.

Ex *populis liberis* ejus numos ſignavit *Antiochia Syriae*, et alios quidem argenteos inſcriptos ЄΤΟΥϹ. Α. typo aquilae, (Vaill. Morelli) alios aeneos medii inter I. et II. formam moduli cum epigraphe Latina, et in ✕ S. C: intra lauream. Similes numos tam argenteos, quam aeneos fuiſſe ordinariam Antiochenſium monetam, in horum numis diximus. Ibidem alium ejus inſignem numum produximus:

IMP. M. OTHO. CAE. AVG. *Caput Othonis.*

ΕΠΙ. ΜΟΥΚΙΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΖΙΡ. *intra coronam.* AE. III.

Idem Romanorum magiſtratus Mucianus, et annus 117. exſtant etiam in numis Galbae. Hi numi egregie confirmant initium aerae Antiochenae, et quae de Muciano Othonis partes amplexo mox ex Tacito vidimus. Vide de his monetam Antiochiae Syriae.

Vulgati quoque ſunt ejus numi Caeſareae Cappadociae. (Morelli.) Alium Maroneae Thraciae edidit Seguinus, (Num. ſel. p. 136.) ſed quem ex Neroniano factum Othonianum docet non Vaillantius modo, [a] ſed et Morellius propoſita ſincera ejus numi icone. [b])

Coloniarum. Hujus generis certus Othonis nondum compertus. Quem Geſſnerus ex muſeo Pfau citat inſcripto: TI. CLAVDI. OPTATO. IIVIR. COR. ISTHMIA, eſſe haud dubie Neronis, aut ex hoc in Othonem fraude transformatum, colligo ex ſimilibus Neronis coloniae Corinthi numis apud Vaillantium.

Alexandrini non pauci ſuperant, omnes cum epigraphe L. A, quos omnes vide loco ſuo.

PRETIVM.

Commatis Romani:

Aurei, et argentei	RR.
Aenei certae ſidei	O.
Aenei a Tito reſtituti, nonnullorum judicio probati	RRRR.

Commatis peregrini:

Populorum liberorum	RRR.

a) ad Seguini num. ſel. p. 412. b) Specim. tab. XXI. n. 1.

Coloniarum	- - - - - - - -	O.
Alexandrini	- - - - - - - -	RR.

A. VITELIVS.

Vitelliorum genus alii perantiquum, et e Sabinis ortum dixere, alii perobſcurum, ac pudendum. Vitellios cumprimis nobiles regnante poſtremo Tarquinio exſtitiſſe Romae memorant Livius, a) et Plutarchus. b) P. Vitellius hujus noſtri avus domo Nuceria, eques Romanus, et rerum Auguſti procurator quatuor reliquit filios, Aulum in conſulatu mortuum, Quintum nulla re inſignem, Publium Germanici in Syriam comitem, et Cn. Piſonis accuſatione nobilem, Lucium noſtri Auli patrem, ter conſulem ac cenſorem, de quo plura infra ad ejus numum. Ex hoc, et matre Sextilia probatiſsima femina natus eſt A. Vitellius V. C. 768 menſis Septembris die minus certo. Probavit ſe mox Tiberio per voluptates, nam et ipſe Capreis *ſpintriae* nomen eſt promeritus, Caligulae per aurigandi, Claudio per aleae ſtudium, Neroni propter haec eadem. Ab his adfectus honoribus ampliſsimis in Africam ſubinde proconſule abiit, eamque provinciam biennio continuo adminiſtravit. Redux Romam urbis munia obivit, miſſus denique a Galba legatus Germaniae inferioris legionibus praepoſitus eſt V. C. 821. At vero milites Galbae imperium exoſi, cum proximis Kalendis Ian. V. C. 822 ex more in Galbae verba jurare a Vitellio juberentur, detrectato ſacramento converſis animis ſuum ipſi Vitellium imperatorem ſalutavere, cui continuo acceſſerunt legiones Germaniae ſuperioris, mox Belgica, Lugdunenſis, Raetia, Britannia. Caeſo interea Romae Galba, atque intellecto, evectum ad imperium Othonem, nimirum contra hunc aemulum proficiſcendum erat. Ergo exercitum bifariam diviſum, ducibusque commiſſum in Italiam praemittit, fractusque primum nonnullis praeliis, mox relata inſigni ad Bedriacum victoria, et Othone voluntaria morte interempto imperium ſolus tenuit. Ingreſſus urbem brevi juſtum bonorum omnium odium incurrit ob comiſſationum, et coenarum intemperiem et frequentiam, quibus parandis exhauriebatur aerarium, tum luxuriae, et ſaevitiae dira exempla, et quod medio Martio campo adhibita publicorum ſacerdotum frequentia mittere Neroni inferias non dubitavit, ex quo patuit, quod ſibi in adminiſtrando imperio exemplar praefigeret. Quo communi omnium ordinum odio patefacto Veſpaſianus Iudaeae tum praeſes, etſi ipſe, atque exercitus in Vitellii verba juraſſent, perſuaderi denique ſe paſſus eſt, ut oblatum a ſuis imperium acceptaret, cujus exemplum ſecutae ſunt non modo vicinae Syriae, et Aegypti legiones, ſed diſsiti etiam magnis terrarum marisque ſpatiis Moe-

a) L. II. c. [illegible] b) in Poplicola.

ſiae et Pannoniae exercitus, quorum dux Antonius Primus ſuperatis Alpibus Italiae infuſus victis, qui adverſi ſtetere, Vitellianis, aut ut ad partes ſuas tranſirent, perſuaſis, menſe Decembri prope urbem caſtra poſuit. In hac interim turbata omnia partium ſtudio, praevalentibusque Vitellianis Flavius Sabinus Veſpaſiani frater in Capitolium pulſus obſeſſusque, illo ingente incendio deflagrante, dedere ſe coactus interſectusque eſt. Mox Antonii milites urbem ingreſsi repertum in latebris, quo ſe abdiderat, Vitellium protrahunt, vinctumque, ac multis ludibriis plagisque atrociter vexatum apud ſcalas Gemonias multis vulneribus conficiunt, corpusque in profluentem abjiciunt, quae contigere circiter die XX. Decembris. Vixit ſecundum Dionem annos LIV. dies LXXXIX., imperavit a morte Othonis menſes VIII. adjectis paucis diebus. Vitam ſcripſere Tacitus, Suetonius, Dio.

Vxor I. *Petronia*, quam repudiavit. a)

Vxor II. *Galeria Fundana*. Ea numis genuinis caret. De liberis agetur mox in Vitellii numis.

Partes adverſae.

A. A. VITELLIVS. IMP. GERMANICVS. *in AV. et AR.*
B. A. VITELLIVS. IMP. GERMAN. *in AV. AR. AE.*
C. A. VITELLIVS. GERMANICVS. IMP. *in AV. et AR.*
D. A. VITELLIVS. GERMAN. IMP. TR. P. *in AR.*
E. A. VITELLIVS. GERM. IMP. P. M. TR. P. *in AE.*
F. A. VITELLIVS. AVG. IMP. GERMAN. *in Quinariis.*
G. A. VITELLIVS. GERM. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
H. A. VITELLIVS. GERMA. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
I. A. VITELLIVS. GERM. IMP. AVG. TR. P. *in AV. et AR.*
K. A. VITELLIVS. GERMANICVS. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
L. A. VITELLIVS. GERMAN. IMP. AVG. P. M. TR. P. *in AE.*
M. A. VITELLIVS. GERMAN. IMP. PONT. *Sic proditur in aeneo I. formae in Catalogo muſei Turnonenſis S. I. Haec epigraphe ſi bene lecta, ſignatus eſt numus ante ſuſceptum pontificatum maximum.*

Ex hac inſcriptionum ſerie videmus, Vitellium praeter propria ſua nomina conſtanter uſum titulis *imperatoris* et *Germanici*, non ſemper *Auguſti*, *Caeſaris* nunquam. Egregie cum numis concordant auctores, ac definite quidem Suetonius: b) *Cognomen GERMANICI delatum ab univerſis cupide recepit*, *AVGVSTI diſtulit*, *CAESARIS in perpetuum recuſavit.* Et Tacitus: *Nomen GERMANICI Vitellio ſtatim datum*, *CAESAREM ſe appellari etiam victor prohibuit*, idque tanta pertinacia, ut *praemiſerit in urbem edictum*, *quo vocabulum*

a) Tacit. Hiſt. II. 64. b) Cap. 8.

AVGVSTI differret, CAESARIS non reciperet. [a]) Similia memorat etiam Plutarchus. [b]) At enim *urbem ingreſſus coactus eſt a populo ad adſumendum AVGVSTI titulum.* [c]) Quin inclinante fortuna, cum ab hoſtibus undique premeretur, *et CAESAREM ſe dici voluit aſpernatus antea, ſed tunc ſuperſtitione nominis.* [d]) Ex his teſtimoniis explicatam habemus rationem appellationum, quae in numis aut ſemper, aut rarius, aut nunquam leguntur. Caeſaris nomen in his abeſt, etſi illud denique admitteret, verum, ut apparet, nimis ſero. Legitur tamen in numis Alexandrinis, nondum ſcilicet perſpecta ejus voluntate, ipſo vero Vitellio paucis tantum diebus in Aegypto agnito imperatore. Atqui ſi per modeſtiam venerabili eo nomine abſtinuit, unicum iſtud Vitellii factum, dum in faſtigio ſtetit, laude dignum videri poſsit. Sane magis vitae congruebant nomina ultimae infamiae a dicace vulgo indita, *ſpintriae* ob exercitas cum Tiberio in Capreis libidines, [e]) *incendiarii* ob incenſum Capitolium, *patinarii* ob conviviorum inſaniam, tum quod patinam argenteam, qua cibi quaeſitiſsimi parabantur, ob immenſam magnitudinem *clypeum Minervae* appellavit, dedicavitque, quam ſerius Hadrianus in ſaniores uſus conflari praecepit. [f]) Ab inepta plebe inditum ei etiam *Concordiae* nomen. [g])

Ex his, quae diximus, indubitatum eſt, numos Vitellii, qui *Auguſti* appellatione abſtinent, reliquis tempore priores eſſe. *In quibus is dicitur pontifex maximus*, ii ſignati non ſunt ante XV. Kal. Aug., ut infra in numis inſcriptis PONT. MAXIM. probabitur.

Caput in omnibus fere ejus numis laureatum eſt, perraro nudum.

Patris patriae titulum nullus certus Vitellii numus offert. Vnum aeneum I. formae cum ejus mentione ſiſtit Pedruſius, ſed qui, ut ex ejus imagine conjicere licet, ſatis integer non fuit. Miranda Schlegelii oſcitantia, qui in commentario ad Morellium, ejusque tabulam I. Vitellii num. 11 revera hunc titulum memorat, qui tamen in ipſo Morellii ectypo abeſt, eumque aliquoties ſubinde obtrudit, v. c. p. 237 bis. At vero, quod jam alias memini, in toto hoc opere ejus commentatores pro libidine, quas volebant capitis inſcriptiones magno artis noſtrae incommodo, et errandi periculo cum partibus averſis compoſuerunt.

Partes averſae.

Vt lit. K.

HONOS. ET. VIRTVS. S. C. *Honos feminudus ſtans d. haſtam, ſ. cornucopiae, juxta ſtans Virtus capite galeato d. parazonium, ſ. haſtam, et dextero pede galeam, ut videtur, premens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Eadem averſa obvia eſt in numis Galbae. Ad numos ſimiles provocat Jobertus, cum in illud armorum genus inquirit, quod ſaepe in moneta vetere a viris militaribus praeferri manu videmus, et ab antiquariis vulgo *parazoni-*

---

a) *Tacit. Hiſt. II. 62.* b) in Galba p. 1063. c) Tacit. Hiſt. II. 90. d) Tacit. Hiſt. III. 58. e) Suet. c. 3. f) Suet. c. 13. 17. Dio L. LXV. 3. g) Suet. c. 15.

nm dici ſolet, certumque putari gladium, qui ex cingulo ſuſpenditur. Si gladius eſſet, inquit, non ſic praeferretur manu,. ut in numis praeſentibus, variisque aliis, uno ejus fine in altum elato, altero ad genu applicato, ſed haereret ad latus adfixus cingulo. Addit, mirari ſe vehementer illud, quod nunquam in numis ſive imperator, ſive miles compareat armatus gladio etiam tum, cum cultum illi plane militarem praeferunt. Dubitari igitur nullatenus poſſe, parazonium iſtud aliud non eſſe, quam *un vrai bâton de commandement, tel qu' eſt parmi nous le bâton de Maréchal de France.* Haec Iobertus,[a]) quam ſententiam, haud dubie ex eodem captam, amplexus eſt etiam Pinkertonus.[b]) At mihi, qui retinendam ſententiam veterem plane exiſtimo, inquirendum primo videtur, quid veteres *parazonii* nomine intellexerint. Vocabulum iſtud ex Latinis ſcriptoribus ab unico Martiale uſurpatur, efficitque titulum epigrammatis XXXII. libri XIV.

Parazonium:

Militiae decus hoc, et grati nomen honoris,
Arma tribunicium cingere digna latus.

Iuxta etymon Graecum parazonium eſt, quidquid poteſt ope zonae corpori adligari, aut etiam cingulum vel balteus, ex quo alia quaecunque res ſuſpenditur. Quare et dixit Plato:[c]) τιαρας και στεπτες και ακινακην παραζωννυσθαι, *tiaris, et torques, et acinacem praecingere.* At mirum profecto, vocabulum iſtud, etſi pure Graecum, non reperiri in auctoribus melioris aetatis, et tantum in gloſſariis mediae et infimae Graecitatis. Exſtant tamen adfinia vocabula, atque haec fere ſemper *parvos gladios* ſignificant. Heſychius: Παραζωστρις, μικρα μαχαιρα. Idem: Ξιφος, μαχαιρα, ἡ περιζωνιον, ὁμωνυμον Φασγανον, Athenaeo memorantur παραζωνιδια και λογχαρια.[d]) Xenophon inter Chalybum arma memorat etiam παρα την ζωνην μαχαιριον, ὁσον ξυηλην Λακωνικην, ῳ ἐσφαττον, ὡν κρατειν δυναιντο, *juxta cingulum parvum gladium inſtar pugionis Laconici, quo percuſſerunt, quos nanciſci poterant.*[e]) Ergo quod Xenophonti eſt παρα την ζωνην μαχαιριον, alii contractius dixere παραζωνιον.

Quaeritur porro, utrum illud, quod frequenter non in numis modo, ſed et gemmis et anaglyphis adfixum militum lateri, plerumque ſiniſtro, aut etiam loco motum geſtari manu, atque oſtentari videmus, eſſe parazonium exiſtimari poſſit. Cur iſtud neget Iobertus, unica illi ratio eſt, quia ſaepe non adfixum lateri, quod oportebat, ſed tractari manibus conſpicimus, v. c. in numis praeſentibus a Virtute, et frequenter a dea Roma in numis obviis Neronis, etc. At enim ſi alienus ſitus locusve rem mutat, nihil obeſt, quo minus dicamus quoque, illud, quod Libertas dextera praefert, non eſſe pileum, quia locum ſuum non obtinet, id eſt, quia caput non tegit, atque eodem pacto illud, quod in ipſo hoc numo Virtus pede premit, non eſſe galeam. Iam ve-

---

a) Science des Méd. T. I. p. 384. b) Eſſay on med. T. I. p. 195. c) de Rep. L. VIII. d) L. IV. p. 176. B. e) de Exped. Cyri L. IV. p. m. 338.

ro cum videmus, parazonium iſtud cum quadam oſtentatione tractari manibus, certi eſſe poſſumus, hoc tum geſtu aut praedicari virtutem, aut militare in alios imperium. Continuo ex Martiale vidimus, tribunum militarem honoris cauſa parazonio cingi. Inſignis eſt locus Dionis narrantis de Trajano: [a]) *ἀλλα και ὁτε πρωτον τῳ μελλοντι των δορυφορων ἐπαρξειν, το ξιφος, ὁ παραζωννυσθαι ἀυτον ἐχρην, ὠρεξεν, ἐγυμνωσε τε ἀυτο, και ἀνατεινας ἐφη, Λαβε τȣτο το ξιφος, ἱνα, ἀν μεν καλως ἀρχω, ὑπερ ἐμȣ, ἀν δε κακως, κατ' ἐμȣ ἀυτῳ χρησῃ. Quin etiam, cum illi, qui praefecti praetorianorum munere functurus erat, gladium, quo cingi debebat, praeberet, eo nudato, atque porrecto: Accipe gladium hunc, ait, ut eo, ſi recte imperem, pro me, ſin ſecus, contra me utaris.* Ex quo patet, parazonium inſigne fuiſſe commiſſae ſummae in praetorianos poteſtatis. Virtutis praedicatio eſt, cum v. c. Trajanus in numis ARMENIA. ET. MESOPOTAMIA etc. illud manu ſiniſtra altius attollit, in quibus, cum magis ſunt integri, obſervantur ipſa etiam lora dependentia, quae parazonium cinctu ad latus firmabant, quod ipſum Bimardus quoque in numis aliis ſe obſervaſſe adſirmat. [b]) Neque tamen parazonium ſic fuit aut virtutis, aut honoris inſigne, ut non etiam ad infimum quemque militem, velut neceſſaria arma, pertineret. Miſsis copioſis exemplis aliis jubeo lectorem conſiderare militem gregarium, qui in ſegmento inferiore illuſtris gemmae Auguſteae muſei Caeſarei erigendo tropaeo occupatur, in quo modus illigati zona gladii manifeſte conſpicitur. Valeat igitur judicium de ſceptro imperii militaris, *bâton de commandement*, quod inficiantur monumenta et ſcriptores veteres non ſtabiliunt. Denique ſatis mirari non poſſum, quo pacto uterque vir eruditus poſsit adſerere, neque imperatores, neque milites in numis gladio ſuccinctos comparere. Conſuluiſſent familiarum numos, et vidiſſent v. c. apud Morellium in gente Servilia tab. II. n. 4. duos milites eductis gladiis ſtantes pendente ex cinctu vagina, tum paſsim in aliis ejusdem gentis numis milites gladio depugnantes, et ſimiliter in proxime praecedente gente Sergia. Quare vix ulli homini armato ſuus deerit gladius, modo eruditi hi viri cum parazonio in gratiam rediverint.

* * *

Epigraphe varia proditur.

I. O. MAX. CAPITOLINVS. *Templum diſtylum, in quo Iuppiter ſedens d. fulmen, ſ. haſtam.* AR.

Spanhemius, Vaillantius, Schlegelius, aliique cenſent, a Vitellio Iovis Capitolini typum lectum, quo palam faceret, ejus dei templum nulla ſua culpa arſiſſe, atque a ſe mox reaedificandum. Non adverterunt viri eruditi, numos hos hujus obtentu cauſae propter temporis anguſtias feriri non potuiſſe. Die XVIII. Decembris Flavius Sabinus a Vitellianis obſeſſus eſt in Capitolio [c]) Poſtridie ardet Capitolium. [d]) Re audita Veſpaſiani milites, qui non longe ab urbe aberant, adcurrunt, confligitur in urbe, Vitellius vincitur, et necatur, quae omnia contigere intra

a) L. LXVIII. § 16. b) ad Iobert. T. I. p. 422. c) Tacit. Hiſt. III. 67. ſeq. d) Ibid. c. 70.

diem XX. vel XXI. Decembris, ut manifeſte colligitur ex Tacito, et Suetonio. An ergo intra diem unum, aut ad ſummum intra biduum, quo poſt Capitolii exitium ſuperfuit Vitellius, feriri potuerint hi numi, aut etiam iſtud ab eo imperari, qui tum deſpectus ab omnibus, et deſertus erat, quando ne quidem *Caeſaris* titulus in ullo ejus numo comparet, etſi aliquanto ante adſcitus, [a]) lectori arbitrandum relinquo. Ad haec in compluribus ejus generis numis omittitur titulus *Auguſti*, ut videre eſt in muſeo Caeſareo, et Theupoli, quos certum eſt fuiſſe ſignatos, antequam eam appellationem, ut diximus, admitteret. Quare iſtud argumentum inſertum jam fuit ejus monetae non multo poſt aditum imperium, et quod ſequitur, ſalvo adhuc Capitolio. Nam ut ſupra ex Tacito docui, eum titulum non primum recepit, cum urbem ingreſſus eſt. Tribuendum ergo privato Vitellii adfectui, cur hunc Romanorum Iovem in monetam receperit. Etiam autonomos cum hoc typo infra poſt praeſentem ſeriem intuebimur.

* * *

Vt lit. D vel I.

L. VITELLIVS. COS. III. CENSOR. *Caput L. Vitellii laureatum, ante quod aquila conſularis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. I.

Eadem epigraphe. L. Vitellius togatus ſedens d. extenta, ſ. aquilam conſularem, pro ſcabello prora navis. AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. K.

L. VITEL. CENSOR. II. S. C. *L. Vitellius ſedens in ſubſtructione, ſedente ex adverſo alia figura togata, in imo ſtant tres figurae, quarum una cenſori dexteram offert.* AE. I.

Horum numorum averſae proponunt L. Vitellium noſtri patrem, ter conſulem ac cenſorem, clariſsimis tum muneribus, ad quae eniti privatus potuit, idque non modo ipſi claritudinem, ſed etiam filio Aulo ad imperium adipiſcendum non leve momentum attulit. Nam dubitantem Germaniae exercitum, quem rei ſummae pro Galba praeficeret, nihil magis Vitellii partibus applicuit, quam quod illi *tres patris conſulatus, cenſura, collegium Caeſaris imponeret jam pridem imperatoris dignationem.* [b]) Sane triplex hic ejus conſulatus, ac cenſura ſaepe ab ejus aetatis ſcriptoribus tanquam teſtimonium inſignis ejus famae memorantur. Fuit conſul primum anno V. C. 787, quo conſule, ut refert Tacitus, poſt longum ſaeculorum ambitum avis phoenix in Aegyptum venit. [c]) Conſul iterum V. C. 796 conlega Claudio Aug. Conſul III. V. C. 800 conlega iterum Claudio. Cenſuram cum eodem Claudio obiit V. C. 801. Addenda et alia decora. Ex primo conſulatu Syriae praepoſitus Artabanum Parthorum regem non modo ad colloquium, ſed etiam ad veneranda legionum ſigna pellexit extremis Tiberii temporibus. Anno V. C. 796 pro Claudio in expeditione Britannica abſente Romae curam imperii ſuſtinuit, fuitque vir innocens, et induſtrius, at notatus a libidine, et cumprimis turpi in adulando ingenio,

a) Tacit. H. III. 58. b) Tacit. H. I. 52. c) Ann. VI. 28.

cujus infamia aliquot, et indigna homine ſano et illuſtri exempla commemorat Suetonius. [a]) Mortuum ſenatus ſtatua pro roſtris honoravit, cum inſcriptione: *Pietatis immobilis erga principem.* [b])

In averſa numi I. proponitur hujus L. Vitellii caput, et quod inſolens videatur, more ipſorum Auguſtorum laureatum, cujus veriſimilem cauſam dabimus in tractatu de cultu capitis Auguſtorum. Adſtituitur ſceptrum aquila ſuperne praefixum, indicium poteſtatis conſularis. In numo II. ſedet habitu cenſoris. Quid indicet pars navis, qua ſedentis pedes fulciuntur, commentatores in reliquis omnibus, iisque obviis verboſi, monere neglexerunt. Ea, ut conjicio, indicantur roſtra, pro quibus poſitam L. Vitellio a ſenatu ſtatuam ſupra diximus, fuitque fortaſſe illa eodem cultu, quo eam numus exprimit.

Averſa numi III: propter inſcriptum CENSOR. II. plus offert difficultatis. Monendum, adjectum numerum II. non obſervari in numo, quem edidit Patinus. [c]) Diſerte etiam teſtatur Spanhemius, eam notam ab his numis abeſſe. [d]) Sed illam addunt ex recentioribus Vaillantius, [e]) Pedruſius, Morellius, Mediobarbus, Theupoli, Pembrock. [f]) Si verum eſt, eam notam exiſtere in his numis, oportebat, qui illos vulgavere, ejus adjectae rationem adſerre. Horum unus Schlegelius paucis rem expedit: *hic cenſura altera ejusdem obviat,* [g]) verum addere teſtem negligit, qui L. Vitellium cenſorem iterum prodat. Quin eodem loco non admodum alienus eſt ab eorum ſententia, qui numum hunc ad L. Vitellium Auli noſtri fratrem pertinere cenſent, quoniam et hic, ut ait, cenſorem egerit. At quo iſtud auctore adſerit? atque ut demus, etiam hunc cenſoris munere functum, an etiam cenſor iterum exſtitit, quod tamen ex horum praeconio adſerit numus? Quidquid ſit, iſtud certum, cenſorem non fuiſſe L. Vitellium, niſi una cum Claudio; at hic in marmoribus, quae videre eſt apud Gruterum, et Muratorium, cenſor quidem dicitur, nulla tamen iterati magiſtratus addita nota; ergo neque veriſimile eſt, Vitellium iterum dictum cenſorem. Si igitur numerus hic vere eſt adjectus, inveniendum etiam eſt aliquid, quo is aliqua veri ſpecie explicetur. Tacitus diſerte prodit, Claudium V. C. 801 condidiſſe luſtrum. [h]) Tamen idem paullo altius, [i]) atque etiam Dio, [k]) Claudium jam anno praecedente, nempe V. C. 800 cenſoriam poteſtatem exercuiſſe teſtantur. Ad poſteriorem etiam hunc annum Claudii cenſuram refert Plinius. [l]) Cum igitur omnes hi ſcriptores teſtentur, actam a Claudio cenſuram V. C. 800, ac deinde definite Tacitus ſequente anno conditum luſtrum teſtetur, certum eſt, coepiſſe eam quidem V. C. 800, ſed aut interruptam, aut male continuatam, impenſius reſumptam anno ſequente, et ritu ſolenni clauſam. Idem videtur innuere Suetonius, cum eandem Claudii

---

a) Vitell. c. 2. b) Suet. l. c. cap. 3. c) ad Suet. in Vitell. c. 2. d) Tom. II. p. 475. e) Num. praeſt. f) Part. III. tab. 12. g) in Morell. Impp. Tom. II. p. 236. h) Ann. XI. 25. i) Ann. XI. 13. k) L. LX. 29. l) [illegible] c. 2.

cenſuram memorans [a]) ſic ſcribit: *geſſit et cenſuram - - - ſed hanc quoque inaequaliter, varioque et animo, et eventu.* Iactantius igitur filius Aulus hanc patris L. Vitellii cenſuram, quae reipſa una fuit, duplicaverit, quo patri plus honoris impertiret.

Vt lit. D.

LIBERI. IMP. GERMAN. *Capita nuda duorum A. Vitellii liberorum ſe reſpicientia, in nonnullis intermedio ſuperne aſtro.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. I.

LIBERI. IMP. GERM. AVG. *Typus ſimilis.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Pietatem in patrem ſequitur proxime adfectus in liberos, verum qui ſint hi liberi, quorum vultus in his numis ſunt expreſsi, controvertitur. Ex uxore I. Petronia filium habuit Petronianum captum altero oculo. [b]) Huic in praeſentes numos jus non eſt, nam inſimulatum parricidii, ut creditum eſt, interemit pater, referente iſtud eodem loco Suetonio. Vxor II. Galeria Fundana praetorio patre. *De hac quoque liberos utriusque ſexus tulit, ſed marem titubantia oris prope mutum et elinguem.* [c]) Liberorum Vitellii ſaepe meminere auctores, at nunquam ab iis niſi marem unum et femellam memorari video, ac Tacitus quidem refert, juſsiſſe Vitellium *filio infanti univerſum exercitum in Galliis occurrere, et opertum paludamento appellaſſe Germanicum.* [d]) Magis definite Zonaras, [e]) nimirum audita Othonis morte ad Vitellium in Gallias adcurriſſe uxorem cum filiolo ſexenne, quem pro concione *Germanicum* et *imperatorem*, αὐτοκράτορα, appellavit. Perperam critici hunc Zonarae locum ſollicitant, tanquam ſcribendum fuiſſet *Καίσαρα*, non *αὐτοκράτορα*. Ridicula, ut puto, res illis viſa, puer ſexennis imperator. Verum an non aeque ridiculum, puerum ſexennem operire paludamento, ut mox ex Tacito vidimus? quin cum Tacitus diſerte iſtud memoret, videtur ipſe innuere, a Vitellio filium militi tanquam imperatorem propoſitum; nam paludamentum proprie non fuit habitus Caeſarum, ſed imperatorum. Ad haec an veriſimile, filium dictum Caeſarem a patre, qui Caeſaris nomen ipſe conſtanter averſatus eſt, et, ut docuimus, nonniſi extremis diebus, idque coactus adſumpſit? Vnius hujus adhuc filii Germanici meminit Tacitus pluribus locis. [f]) Anno demum ſequente V. C. 823 interemptus eſt Muciani juſſu, *manſuram diſcordiam obtendentis, ni ſemina belli reſtinxiſſet.* [g]) Felicior filia, quam pater imperium adeptus deſponſavit Valerio Aſiatico Belgicae legato. [h]) Serius Veſpaſianus ſplendidiſsime maritatam, incertum cui, dotavit, et inſtruxit. [i]) Cum ergo hiſtorici non plures, niſi duos ſuperſtites Vitellii liberos prodant, et numi ipſi binos tantum ſiſtant, certum eſt, non alios in his numis proponi, quam deſcriptos hic filium et filiam. Adſtipulantur etiam

a) in Claud. c. 16. b) Suet. c. 6. c) Suet. l. c. d) Hiſt. II. 59. e) Annal. Tom. II. f) Hiſt. III. 66. 67. 68. g) Tacit. Hiſt. IV. 80. Dio L. LXV. 22. h) Tacit. H. I. 59. i) Suet. in Veſp. c. 14.

capita ipſa; nam quod a ſiniſtris eſt, per prolixiorem caeſariem femellam manifeſte arguit. Haec longius fuere exponenda; nam erant magni nominis antiquarii, qui Vitellio plures liberos adfinxere, et utrumque caput totidem eſſe filiorum cenſuere. Ioſephum, qui Vitellium ἄπαιδα dixit, [a]) numi hi, et auctores laudati diſerte refellunt.

Vt lit. K.

PAX. GERM*anicus* ROMA. S. C. *Roma ſedens Victoriam porrigit Vitellio paludato adſtanti; ei a dexteris adſtat Pax.* AE. I. (Morelli.)

Proponitur hic numus etiam a Spanhemio, [b]) et Vaillantio, ſed uterque Vitellium togatum dicit. Vaillantius item epigraphen averſae quibusdam ſuſpectam ait.

Vt lit. I.

PONT. MAXIM. *Mulier ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Quo die pontificatum maximum ceperit Vitellius, nos erudit Suetonius. [c]) Magis deinde, ac magis, inquit, omni divino humanoque jure neglecto Allienſi die pontificatum maximum cepit. Explicatius Tacitus: [d]) *Funeſti ominis loco acceptum, quod maximum pontificatum adeptus Vitellius de cerimoniis publicis XV. Kalendas Aug. edixiſſet, antiquitus infauſto die Cremerenſi Allienſique cladibus.* Ad eundem diem utramque cladem quoque fixere Livius, [e]) et Florus. [f])

Antica incerta.

VRBEM. RESTITVTAM. S. C. *Imperator paludatus Romam genuflectentem ſublevat, adſtant duo milites.* AE. I. (Angelloni, Morelli.)

Numum deſcripſi propter inſolentiam, qua epigraphe in accuſandi caſu proponitur.

Vt lit. D et I.

XVVIR. SACR. FAC. *Tripus, ſuperne delphinus, inferne corvus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Teſte Suetonio Vitellius *trium principum indulgentia non ſolum honoribus, verum et ſacerdotiis ampliſſimis auctus eſt.* [g]) Et Tacitus: [h]) *conſulatum, ſacerdotia - - - nulla ſua induſtria, ſed cuncta patris claritudine adeptus.* Fuiſſe inter Romanorum ſacerdotia XVviratum ſacris faciundis, nemo ignorat. Typus numi ad Apollinem totus pertinet. Delphini cauſam praeclare explicat Servius: [i]) *Hinc ergo et delphinum ajunt inter ſacrata Apollinis receptum, cujus rei veſtigium eſt, quod hodieque XVvirorum cortinis del[illegible]nus in ſummo honore ponitur, et [illegible] cum ſacrificium faciunt, velut ſymbolum delphinus circumfertur, ob hoc ſcilicet quia XVviri librorum Sibyllinorum ſu[illegible] antiſtites, Sibylla autem Apollinis vates et delphinus Apollini ſacer eſt.* Addo Martianum Capellam, qui ſic Apollinem loquentem ſiſtit: [k]) *Oeoniſtice tertia eſt, per quam tripus illa ventura denunciat, atque omnis eminuit noſtra cortina, denique in argumentum praeſcientiae corvus mihi adludit etc.* Corvus Apollini ſacer res in vulgus nota. Comparet etiam in quinariis M. Antonii et Lepidi IIIvirorum juxta lituum auguralem, et guttum, ac

a) Bell. Iud. L. V. c. X. § 4. b) Tom. II. p. 643. c) Cap. 11. d) Hiſt. II. 91. e) L. VI. c. 1. f) L. I. c. 23. g) Cap. 5. h) Hiſt. L. III. 86. i) ad Aen. L. III. [illegible] k) Lib. IX. de Muſic.

propterea, appoſite ad praeſentis numi typum, Statio dicitur *comes obſcurus tripodum*, [a]) et Silio Italico *Phoebea aris* [b]) Aeliano Απολλωνος ακολουθος, *Apollinis aſſecla*. [c]) Hi numi aut ſignati ſunt, antequam Vitellius pontificatum maximum ſuſcepiſſet, aut illo jam pontifice maximo, juſſeritque is feriri hos numos jactandi prioris ſacerdotii cauſa, quo modo Veſpaſianus quoque, et Titus, etſi jam pontifices maximi, augures ſe in moneta profeſsi ſunt.

Autonomi hujus imperii.

Morellius in incertis familiarum, catalogus d'Ennery [d]) et muſeum Caeſareum complures denarios offerunt, qui per argumentum haud dubie Vitellio imperante ſignati ſunt, etſi Vitellii caput, aut epigraphen diſsimulent. Similis naturae denarios jam ſub Auguſto, Galba dedimus. Ad Vitellium refe... ſequentes:

VESTA. P. R. QVIRITIVM. *Caput Veſtae velatum, ad cujus pectus taeda ardens.*

I. O. MAX. CAPITOLINVS. *Iuppiter ... in templo diſtylo d. fulmen, ſ. haſtam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

VESTA. P. R. QVIRITIVM. *Veſta ſedens d. pateram, ſ. taedam.*

I. O. M. CAPITOLINVS. *Protome Iovis capite diademato, ad pectus palmae ramulus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

VESTA. P. R. QVIRITIVM. *Vt in numo I.*

SENATVS. - - - NVS. *Victoria gradiens d. clypeum geſtat, cui inſcriptum:* VI. AV. Eſt ex AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

FIDES. EXERCITVM. *Duae dexterae junctae.* AR. (Muſ. Caeſ.)

GENIVS. P. R. *Protome genii barbata diademata, prominente retro ſceptro.*

I. O. MAX. etc. *ut in numo I.* AR. (Morelli in incertis.)

Protome Palladis.

SECVRITAS. P. R. *Mulier ſedens d. caput fulcit, ſ. haſtam, pro pedibus ara.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus ſimillimus *Iovis O. M. Capitolini*, quem ſupra in Vitellii numis certis vidimus, praeſentium numorum certum κριτηριον conſtituit. Quare neque dubium videtur, eos, qui Veſtam cum inſolita hac in moneta epigraphe ſiſtunt, imperante quoque Vitellio fuiſſe ſignatos. Hiſtoria nihil ſuppeditat, cur Iovem hunc Capitolinum, et Veſtam in eodem numo ſociaverit, et toties in moneta propoſuerit, forte quod praecipua eſſent imperii R. numina una cum Marte; nam teſte Ovidio, [e]) cum Romulus urbis fundamenta jaceret,

Vox fuit haec regis: condenti Iuppiter urbem,
Et genitor Mavors, Veſtaque mater ades.

SENATVS *romaNVS*, quo modo mancas numi III. literas expleo, nova eſt in moneta Romanorum inſcriptio. Is typo Victoriae relatam Vitellio de Othone VI*ctoriam* AV*guſtam* gratulatur. Averſam numi poſtremi habemus in numis Galbae, et Vitellii. De genio P.

a) Theb. L. III. v. 506. b) Punic. V. 78. c) N. A. L. I. c. 48. d) Pag. 164. e) F... IV. 827.

R. vide numos Cn. Lentuli in familia Cornelia.

Numi Vitellii ſuſpecti, aut falſi.

Cum rariores ſint numi Vitellii aenei, praecipue I. formae, factum, ut falſariorum fraus iis procudendis frequentiorem operam daret. Laboris compendium fecere, numos Veſpaſiani in Vitellium transformando, cujus luculenta bina exempla hic proponere placet, ut ſibi a fraude caveant tirones, quae etiam expertis non raro illuſit.

Antica non proditur.

TVTELA. AVGVSTI. *Mulier ſedens d. extenſa verſus puerum, ad latus adſtat alter.* AE. II.

Ita numum deſcribit Vaillantius. a) Averſa tota ad Veſpaſianum pertinet, cum cujus capite, et hoc typo obvii ſunt aenei II. formae ſignati V. C. 824. Vterque puer Titum, et Domitianum notat, ut ibi dicetur. Non poſſe binos pueros ad Vitellium pertinere, quod is, cum ad imperium acceſſit, filium tantum, ac filiam habuit, ſupra animadvertimus.

A. VITELLIVS. GER. AVG. P. M. T. P. COS. IIII. CENS. *Caput laureatum.*

AEQVITAS. AVGVSTI. *Aequitas ſtans.* AE. II.

Numum profert auctor muſei Theupoli, at nos cum riſu miramur, Vitellium dici COS. IIII. et CENSorem, quorum neuter titulus Vitellio, at uterque Veſpaſiano ad annum V. C. 825 competit.

Nomina, ac tituli.

De his vide animadverſiones ad partes adverſas principio poſitas. Pro praenomine ΑΥΛΟΥ in Alexandrino uno ſcribitur ΩΛΟΥ, ut in hujus claſsis numis notavi.

Numi commatis peregrini.

De horum raritate vide, quae continuo obſervabo.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei	RR.
Argentei	C.
Aenei I. formae	RR.
Aenei II.	R.
Aenei III.	O.
Commatis peregrini.	
Vrbium liberarum	RRRR.

Hujus generis unicum Cydoniatarum Cretae reperit Vaillantius. Felicior abbas Seſtinius tres varios vulgavit, Macedonum, Ilienſium, Sardianorum, b)

a) Num. praeſt. T. I. p. 29. b) Lettere Tom. IV.

utrum probos omnes, ambigo. Vide de ſingularibus his Seſtini numis judicium meum in numis Alexandrinis Achillei.

Coloniarum - - - - - - - - - -	O.
Alexandrini - - - - - - - - - -	RRR.

VESPASIANVS.

Flavius Veſpaſianus natus eſt in *Sabinis prope Reate* XV. Kal. Decembres V. C. 762, patre Flavio Sabino obſcurae originis, matre Veſpaſia Polla nobili Nurſiae genere orta. Fratrem natu majorem habuit Flavium Sabinum praefectum urbis, extremis, ut ſupra diximus, Vitellii diebus ab hujus militibus obſeſſum in Capitolio, et interfectum. a) Defunctus ſolitis muneribus a Claudio in Germaniam, mox in Britanniam miſſus tantum ſe virtute extulit, ut triumphalia ornamenta, et duplex ſacerdotium acciperet. b) Sub Nerone Africam rexit, eumque in itinere Achaico comitatus, dum certum ſibi ab hoc exitium jam immineret, quod eo cantante auſus eſſet obdormiſcere, repente contra ſpem bello adverſum Iudaeos pertinaciter tum rebellantes gerendo [illegible]ſcitur, illudque extremo Neronis tempore, et mox digladiantibus inter ſe Galba, Othone, Vitellio magna aequitatis, et virtutis bellicae gloria perſequitur. Averſis a Vitellio omnium animis praecipuus Veſpaſiano auctor acceptandi imperii fuit Licinius Mucianus, qui tum Syriam cum IV. legionibus rexit. c) At initium ferendi ad eum imperii Alexandriae coeptum feſtinante Ti. Alexandro praefecto, qui Kal. Iul. V. C. 822 ſacramento legiones adegit. Qua de cauſa factum, ut is principatus dies primus in poſterum celebraretur. d) Secutus proxime exercitus Iudaicus V. non. Iul., ut ſcribit Tacitus, e) ut Suetonius, f) V. id. Iul., neque multo poſt Mucianus ſuos milites in Veſpaſiani verba adegit. g) Dum hic cum lectis militibus in Italiam navibus transmittit, interea Antonius Primus cum exercitu Moeſiaco transgreſſus Alpes victis ad Cremonam Vitellianis denique urbem ipſam exeunte Decembri capit, caeſoque Vitellio imperium Veſpaſiano adſerit.

V. C. 822 P. X. 69.
TR. P. COS. DES. II.
Ser. Sulp. Galba Aug. II. T. Vinio Ruſino cos.

Veſpaſiano in Aegypto, Tito in Palaeſtina abſentibus conſulatus in ſequentem annum decernitur. Interea Romae alter filius Domitianus Caeſar, et Mucianus res procurant. h)

* * *

Praecipiendum ad monetam Veſpaſiani, numos cum ejus capite in urbe hoc anno nondum cuſos fuiſſe, neque cudi potuiſſe. Nam, ut ſupra in Vitellio di-

a) Suet. c. 2. b) Suet. c. 4. c) Tacit. Hiſt. II. 76 ſeq. d) Tacit. l. c. 79. Suet. c. 6. e) l. c. f) l. c. g) Tacit. l. c. 80. h) Tacit. Hiſt. IV. Dio.

ximus, hic ante diem XX. Decembris caeſus non eſt, et hoc rerum potiente fieri utique non potuit, ut Veſpaſiani, etſi per provincias agniti imperatoris, caput monetae urbis inſereretur. Reſidui dies vix ſuffecerint formandis matricibus novae Veſpaſiani monetae ſervituris. Et revera nullus exſtat Veſpaſiani numus, qui per titulos inſcriptos huic tantum anno neceſſario competat, neque poſsit in annum proxime ſequentem differri. Interea ex reſiduis Veſpaſiani aureis argenteisque numis erunt non pauci, qui hoc adhuc anno fuerint ſignati, nimirum extra urbem. Tacitus, ubi primas belli adverſus Vitellium a Veſpaſiano ſuſcepti curas enumerat, [a]) inter reliquos apparatus commemorat etiam: *apud Antiochenſes aurum argentumque ſignatur.* Conſtat, ad imperatores pertinuiſſe ſignare aurum, et argentum, uti aes ad ſenatum. Quare aurum tantum, et argentum Tacito memoratur, in quod tantum jus Veſpaſiano fuit, omiſſo aere, ad quod ſignandum accedere debuit ſenatus auctoritas, ſed qui hoc anno adhuc in poteſtate Vitellii fuit. Ex quo conſequitur, quemadmodum certa hiſtoria refert, fuiſſe hoc jam anno ſignatos aureos argenteosque Veſpaſiani numos, ſed extra urbem, ita ex rerum geſtarum ordine certum etiam eſſe, aeneos nota S. C. inſignes huic anno adfigi non poſſe.

Ajebam, etſi hoc anno cuſi fuerunt numi aurei, et argentei, tamen deeſſe nobis certa eorum criteria. Qui TR. P. addunt, etiam anni ſequentis dimidio competunt, et raro in Veſpaſiani numis tribuniciae poteſtatis numerus exprimitur. Veriſimile eſt, ad hunc annum pertinere complures ex iis numis, qui omiſsis titulis *pontificis maximi*, et *patris patriae*, quos non videtur niſi Romam redux adoptaſſe, ſimpliciter inſcriptum habent:

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. vel:

IMP. CAES. VESP. AVG. aut ſimiliter.

Ceterum exiſtimo, tuto ad hunc annum referri poſſe ſequentes numos:

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. TR. P. *Caput laureatum.*
TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVEN. (ſic) in alio: PRIN. IVN. (*ſic*) *Vterque Caeſar vel in citis equis, vel ſellae curuli inſidens, d. ramum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Ex luxata orthographia, ſcripto ſemper IVEN. vel IVN. pro IVVEN. veriſimile fit, hos numos eſſe ex iis, quos Antiochiae ſub Veſpaſiani initia ſignatos dixi, fallentibus per feſtinationem ejus urbis monetariis, iisque Latinae linguae minus peritis, quanquam prioris modi altiore etiam aevo videre eſt exempla, quae dedimus volumine V. p. 213 et 265, quin et in lucerna in Herculani ruinis reperta legitur NOVM pro NOVVM. [b]) Atque ut Veſpaſianus binos ſuos filios juſsit inſeri monetae, eosque inſidentes equis, ſic credam, ſecundum hoc exemplum Antiochum IV. vicinae Commagenes tum regem utrumque ſuum filium equis item inſidentem

a) Hiſt. II. 82. b) Lucerne d'Ercol. tab. VI.

voluiſſe ſignari adſcripto ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΤΙΟΙ.

Ad hunc etiam annum revocandus eſſet aureus inſcriptus: CAES. IMP. VESP. PON. TR. POT. CENS., quem dedit Mediobarbus pag. 108, tum et argenteus: IMP. CAESAR. VESPAS. PONT. TR. POT., et in averſa NEP. RED., quem idem dedit pag. 110, *quia ſignatus eſſet* uterque, antequam Veſpaſianus pontificatu maximo fuiſſet ornatus. Sed fallax utique eſt utriusque praeconium. Nam prior aureus propter additum CENS. nonniſi triennio poſt ſignari potuit, et ſatis ex modo inſcriptionis apparet, numum eſſe Titi. Numum alterum, etſi averſam habet in numis Veſpaſiani et Titi obviam, cum hac capitis inſcriptione alibi non reperi. Equidem miror, Eimardum hos numos aliquo loco putaſſe, et quidem in ea ipſa diſſertatione, in qua Mediobarbi fidem graviſsime impugnat.

V.C. 823 P.X.70.
TR. P. I. II. COS. II. DES. III. P. M. P. P. IMP. I.— V.
Veſp. Aug. II. Tito Caeſ. cos.

Atrox per Gallias et geminata rebellio, populis per anni praecedentis turbida ad res novas intentis. Harum prior inſtigante Iulio Sabino Lingone, qui genus ſuum a Iulio Caeſare derivari ementitus palam ſe Caeſarem ferebat, brevi diſsipata eſt fuſo auctore, et latebris ſe abdere coacto. In altera plus diſcriminis duce Civili Batavo, accitis in ſocietatem Germanis, caeſis captisque legionibus Romanis. Domitianus ipſe ac Mucianus ad grave hoc bellum proficiſcuntur, ſed praevenit Petilius Cerialis fuſis duplici, at difficillima pugna hoſtibus. Haec late Tacitus.[a]) Veſpaſianus in Aegypto abſens Tito bellum in Iudaeos demandat, qui diuturna et ardua obſidione Hieroſolymas denique expugnat, et evertit Septembris die II. Romae Capitolio reſtaurando initium fit XI. Kal. Iul.[b]) Veſpaſianus exeunte aeſtate Romam ingreditur.

*

A. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG., *in AV. et AR.*
B. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. TR. P., *in AV. et AR.*
C. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. *in AV. et AR.*
D. IMP. CAESAR. VESP. AVG. COS. II. TR. P. P. P. *in AV. et AR.*
E. IMP. CAES. AVG. VESP. COS. II. TR. POT. *in AE. I. Epigraphe perrara.*
F. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. TRI. P. COS. II. *in AE. I.*
G. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. II. *in AE. I.*
H. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. II. DES. III. *in AE. I.* (Muſ. Caeſ.) *Epigraphe rariſſima.*

a) Hiſt. L. IV. et V.
b) Tacit.

(Vol. VI.) Ss

Caput in his omnibus conſtanter laureatum eſt.

* * * *

Praemitto numos, qui Titum et Domitianum variis typis et inſcriptionibus offerunt, idque eo magis utile mihi viſum, quoniam hujus generis numos parum adcurate in catalogis deſcriptos video.

1) *Vt lit. A vel B.*

TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVVEN. *Vterque Caeſar vel togatus ſedens in ſella curuli, vel equo decurrens d. elata.* AV. AR. (Morelli Impp.)

2.) *Antica incerta.*

CAESARES. VESP. AVG. F. *Vterque Caeſar togatus ſtans d. extenta, ſ. volumen.* AV. (Morelli ex muſ. reg. Gall.)

3.) *Antica incerta.*

TITVS. ET. DOMIT. VESPASIANI. AVGVSTI. F. *Vterque Caeſar velatus ſtans haſtam, et clypeum humi attinet.* AR. (Morelli ex Schwarzburgico.) Liebeus in Gotha num. hunc numum diſsimulat.

4.) *Vt lit. A.*

CAESAR. AVG. F. COS. *Caput Titi nudum barbatum, juxta:* CAESAR. AVG. F. PR. *Caput Domitiani nudum imberbe.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

5.) *Antica incerta.*

T. CAES. AVG. F. COS. D. CAES. AVG. F. PR. *Capita Titi, et Domitiani adverſa.* AE. II. (Vaill.)

6.) *Vt lit. E.*

TIT. ET. DOMIT. EX. S. C. *Vterque Caeſar in ſuggeſtu adverſus ſedens, ante unumquemque inferne figura togata ſtans.* AE. I. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Ex propoſitis hic numis primi duo Titum, et Domitianum tanquam Veſpaſiani filios, Caeſares, et principes juventutis ſiſtunt. Tertii typus totus captus eſt ex numis Caji et Lucii Agrippae filiorum. Ceterum tres hi numi annum ſuperiorem non faſtidiunt, et forte horum aliqui ſignati ſunt Antiochiae.

Quartus et quintus certo ſunt anni praeſentis, nam ſiſtunt Titum conſulem, qui hunc magiſtratum hoc anno cum patre inivit, et Domitianum praetorem, quem ad praeturam hoc anno ipſis Kal. Ian. evectum infra in ejus numis docebimus. Numus quartus obvius eſt, et jam ſaepe vulgatus. Verum alium nobis objicit Liebeus noſtro huic plane ſimilem quidem, ſed in quo legit, et quidem ad partem numi in occidentem ſitam: CAESAR. AVG. F. COS. ad alteram: CAESAR. AVG. TR. P. (*Goth. num. p. 59.*) Videmus, in hoc numo differre ſolas poſtremas literas TR. P., cum reliqui numi omnes offerunt F. PR. Si vera omnino haec eſt Liebei lectio, multa ſunt citra morem, et inſigniter violenta. Epigraphes lectio citra ordinem naturalem inchoanda, quod patebit inſpicienti iconiſmum, tum dexterior locus, atque is dignior datus Domitiano, ipſa Domitiani lineamenta magis virilia, quam Titi, etſi diſpari multum aetate, effugium τω AVG. quaeſitum, quod legendum utique foret AVGur, non AVGuſtus, pro quo magis ex more ſcribendum in hoc numo fuiſſet COS. DES. IT., qui Titi hoc anno proprius titulus fuit. Quare jure dubitare liceat, ſitne revera epigraphe tam luculenta, et ſana, qualem eam ſpondet eruditus editor. Ex eodem praecone numus idem illatus quoque ex novae

Romanae Vaillantii editioni. a)

Vt lit. H.

AETERNITAS. P. R S. C. *Victoria adproperans imperatori paludato, et ſ. haſtam tenenti Palladium offert.* AE. I.

Anecdotum hactenus hunc numum edidi in mea Sylloge V. Obvia inde a Veſpaſiano eſt AETERNITAS. AVG., at nondum in numis cognita AETERNITAS. *Populi Romani.* Victoria imperatori porrigit Palladium tracta ab Ilio ſuperſtitione, cujus ſalus, et aeternitas Palladio nitebatur. Romam quacunque via translatum, nam haec a veteribus, ut fabuloſa omnia, varie proditur, eandem fortunam colonis Troja profectis praeſtare debuit. Signatus eſt numus eodem hoc anno, quo Veſpaſianus accepto nuper foris imperio urbem primum ingreſſus eſt, cui adeo obviam progreſſa Victoria pretioſum imperii, reique Romanae pignus porrigit.

Vt lit. A.

CONSEN. EXERCIT. *Duae figurae militares ſ. aquilam legionariam tenentes dexteras jungunt.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Inſignis hic denarius recentem conſenſum exercituum Iudaici, Syriaci, Aegyptii in evehendo ad imperium Veſpaſiano exponit. Similem epigraphen habet Vitellius in numis ſuis.

Vt lit. A vel C.

COS. ITER. TR. POT. *typis variis Fortunae, Aequitatis, Pacis, Martis gradientis, Neptuni etc.* AV. AR.

Vt lit. A.

COS. DESIG. III. TR. POT. *Typus Aequitatis.* AV. AR

Antica incerta.

IMP. V. P. P. COS. II. DESIG. III. *Imperator togatus ſtans ſ. haſtam ab adſtante milite Victorioſam accipit.* AV. (Morelli ex muſ. reg. Gall.)

V. C. 824 P. X. 71.

TR. P. II. III. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. IMP. VI. VII. VIII.

Veſpaſiano Aug. III. Cocceio Nerva cos.

Titus ex Oriente redit, et una cum patre de Iudaea victa triumphat. Ianus clauditur. b) Veſpaſianus molitur templum Pacis.

A. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AV. AR. AE. I.*

B. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. COS. III. *Caput in aliis laureatum, in aliis radiatum, in AE. II.*

C. IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. III. TR. P. P. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. TR. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

E. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

---

a) Tom. II. p. 84. b) Oroſius L. VII. c. 9.

F. IMP. CAES. VESPAS. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AE. I.*
G. IMP. CAESAR. VESPASIAN. AVG. COS. III. *Caput radiatum, epigraphe rarior, in AE. II.*
H. IMP. CAE. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, epigraphe rarior, in AE. I.*
I. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AE. I.*
K. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AE. I.*
L. IMP. CAES. VESPASIANVS. AVG. COS. III. *Caput radiatum, in AE. II.*
M. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. *Caput laureatum, in AV. AR.*
N. IMP. CAESAR. VESPASIAN. AVG. IMP. TR. POT. P. P. COS. III. *Caput laureatum, in AE. I.* (Pellerin Mel. I. p. 200.)

* * *

Praemitto rurſum numos, qui filios cum patre ſociant.

Vt lit. A.

CAES. AVG. F. DES. IMP. AVG. F. COS. DES. IT. S. C. *Titus, et Domitianus adverſi ſtantes paludati d. haſtam, ſ. parazonium tenent. In aliis plenius ſcriptum:* CAESAR. *et* DESIG. *et* ITER. AE. I. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Antica incerta.

T. IMP. CAESAR. COS. DES. II. CAESAR. DOMIT. COS. DES. II. S. C. *Typus idem.* AE. I. (Beger Thes. Br. T. II. p. 631. Morelli.)

Gorius, qui in hos Morellii numos commentatus eſt, eos anno V. C. 825 ſignatos docet. [a]) At enim is judicium tantum ex parte averſa tulit, cum Morellius iniquo conſilio anticas ab averſis avelleret, ipſe vero Gorius Schlegelii, et Havercampi exemplo anticas, quas fortuna primas obtulit, temere partibus averſis adfinxit. Capitis inſcriptionem, quam ego propoſui, offerunt quinque numi integerrimi muſei Caeſarei, quae cum Veſpaſianum COS. III. dicat, invicte arguit, numos praeſentes huic, et nulli alteri anno deberi.

At vero juſtum diſsidium eſt in explicatu averſae. Vaillantius epigraphes lectionem ex parte numi ſiniſteriore, ſive orientali inchoat, ejusque partem: IMP. AVG. F. COS. DES. IT. adſtanti eodem loco figurae, quam Titum putat, applicat; reliquam epigraphes partem, quae ad dexteram, ſive occidentem incipit, nimirum: CAES. AVG. F. DES., ad adſtantem juxta figuram, quae Domitianus ipſi eſt, refert. Cauſa probabilis, cur aliter capiendas figuras, et aliter ordiendam inſcriptionem duxerit, ipſi viſa fuerit, quod figura ſiniſterior dicitur COS. DES. IT., quem titulum uni putabat Tito poſſe competere, qui revera anno proxime ſequente conſul II. proceſsit. Haeſi olim in Vaillantii ſententia, et ſecundum hanc praeſentes

a) T. II. p. 313.

numos deſcripſi in Catalogo muſei Caeſarei, [a]) ut et auctor muſei Theupoli.

Aliter nunc re maturius diſcuſſa ſentiendum exiſtimo, nimirum partem epigraphes a dextera numi incipientem: CAES. AVG. F. DES. IMP. ad adſtantem figuram, quam Titum ajo, ſiniſteriorem aliam: AVG. F. COS. DES. IT. ad adſtantem aliam, nempe Domitianum pertinere. Sic ſtatuendi cauſa multiplex. I. Servatur illaeſus inſcriptionis ordo, quae ex lege Romanorum monetaria omnis aetatis incipit a parte numi dextera, reliqua deinde inſcriptione nullo interſtitio in circulum continuata. Vaillantius violente epigraphen continuam in medio ipſius verſus inchoat, cujus inſolentiam facile quidem agnoverit ipſe, ſed aliud ſuaſerit credita chronologiae lex. Cum ex Vaillantii ſententia epigraphes pars ad ſiniſtram poſita ad Titum pertineat, neceſſe eſt, ſtatutam etiam juxta figuram eſſe Titum, et eam, quae ad dexteram adſtat, Domitianum. Verum omni aevo apud Romanos locus dexter dignior habitus eſt, et hic etiam competiit Tito ſeniori, et jam tum, cum hic numus cuſus eſt, deſignato a Veſpaſiano conlegae. Sic in numis quoque ſuperiore anno deſcriptis, in quibus uterque Caeſar frequenter proponitur, conſtanter videmus Titi et caput, et inſcriptionem digniore loco poſitam, ut omittam alia omnis aetatis exempla. III. Vaillantium maniſeſte redarguit numus Begerianus altero hic a me loco deſcriptus, qui typo prioribus ſimillimus inſcriptione tantum diſfert, quae ipſa Titi, et Domitiani nomina enunciat. At haec figuram dexteriorem vocat Titum, ſiniſteriorem Domitianum, ergo ex analogiae lege idem de prioribus ſentiendum. IV. Tituli utriusque Caeſaris ſecundum meam ſententiam accepti non repugnant hiſtoriae et chronologiae. Dicitur nimirum Titus CAESAR. AVG*uſti* F*ilius* DESIG*natus* IMP*erator*. Cum Titus hoc jam anno revera dictus fuerit a patre *imperator*, et adoptatus conlega, promiſsimum eſt, eum in numis ante iſtud tempus ſignatis dici DESIG*natum* IMP*eratorem*, quo modo et Caracallam adhuc Caeſarem in numis dici videbimus *imperatorem deſtinatum*. Neque repugnat titulus Domitiani: AVG*uſti* F*ilius* COS. DESIG*natus* IT*erum*. Certum eſt, fuiſſe Domitianum Nonis April. hujus anni conſulem ſuffectum, ut in hujus numis probabitur, et nihil obſtat, quo minus credi poſsit, eum jam tum a patre in proximum biennium fuiſſe deſignatum conſulem, ut revera proceſsit V. C. 826, ergo, ſi numi praeſentes circa iſtud tempus ſignati ſunt, potuit, ac debuit dici COS. DESIG. IT*erum*. Ejus rei dubium omne removet numus alter Begerianus, in quo aperte Domitianus dicitur COS. DES. II. At certum eſt etiam, hunc numum anno praeſente fuiſſe ſignatum, quoniam Titus hoc tantum anno COS. DES. II. fuit, qualis in eodem hoc numo proditur. V. Ipſa quin etiam Vaillantii ſententia repugnat chronologiae. In hac, quo tempore Titus jam dicitur IMP*erator*, Domitianus ſimpliciter tantum dicitur COS. DES. Verum communis eſt chronologorum opinio, Titum

---

a) Part. II. p. 22 et 141.

non ante reditum ex Oriente, et actum triumphum Iudaicum a patre adlectum imperatorem, quod ex eorum mente contigit circiter exeunte Aprili. At Domitianus, ut mox dixi, jam Non. April. certus fuit conſul, quin teſte Zonara ipſe conſulari dignitate conſpicuus interfuit triumpho, ergo uterque titulus eodem tempore una ſtare nequit, at commode eodem tempore Tito competit titulus IMP*eratoris* DESIG*nati*, et una Domitiano COS. DESIG*nati* IT*erum*. Denique VI. juxta Vaillantium ad Domitianum pertinet ſola epigraphes portio: CAES. AVG. F. DES. Verum quid ſolitarium illud DES. indicat? Nimirum ſubaudire oportet το COS. Sed haec omiſsio plane adverſatur mori monetario. Advertit is ſcrupulus virum eruditum, quem ut ejiciat, non ea fide, qua agere religioſum antiquarium oportet, το COS. ſubdole intruſit, et epigraphen ſic propoſuit: CAESAR. AVG. F. COS. DES. [a]) Verum ea vox in omnibus muſei Caeſarei, tum a Morellio, Theupoli, Patino, et in Theſauro Chriſtinae editis conſtanter abeſt. Atque his rite perpenſis viderit lector, cujus ſententiae ſubſcribendum ſit.

* * *

Num.. les victae Iudaeae, et de ea triumphi.

Incipiunt hoc anno numi praecones laudis ex victoriis Iudaicis partae, in quibus epigraphe: IVDAEA tantum, vel IVDAEA. CAPTA, vel IVDAEA. DEVICTA, vel DE. IVDAEIS. Typi: *Mulier in luctu ſedens juxta tropaeum*, vel: *Captivus ſtans juxta palmam, adſtante nonnunquam figura militari etc.* Sunt ex omni metallo, et durat digna ea jactatio in ſequentes etiam annos.

*

Vt lit. D.

TRIVMP. AVG. *Imperator in quadrigis triumphalibus d. ramum coronatur ab adſtante retro Victoria, praecedit figura militaris, et captivus nudus manibus a tergo revinctis, pone tubicen.* AV. (Muſ. Caeſ.)

De Veſpaſiani victoriis Iudaicis, actoque illuſtri triumpho ſcripſere Suetonius, Dio, at omnium liberaliſsime Ioſephus. [b]) Adhibitos in triumphis quoque tubicines, refert Appianus in egregia deſcriptione triumphi Scipionis. [c])

Numi hujus anni reliqui memorabiliores.

* *

Vt lit. C.

AVG. *ſcriptum intra coronam quernam, in aliis oleaginam, in aliis idem inſcriptum clypeo coronae oleaginae inſerto.* AV. (Morelli.) AR. (Muſ. Caeſ.)

Sunt, qui exiſtiment, το AVG. in his numis ſcriptum pro AVGVR, ut revera in numis anni ſequentis videbimus, Veſpaſianum ſeſe in numis praedicare *augurem*. At veriſimilius eſt, quod cenſet Liebeus, [d]) quoniam auguratus nullum attributum adeſt, legendum potius AVG*uſto*, et notare coronam, vel clypeum, ut moris tum erat, Veſpaſiano oblatum, dedicatumque.

* * *

---

a) Num. praeſt. T. I. pag. 31. edit. Rom.
d) Goth. num. p. 250.

b) Bell. Iud. L. VII.

c) Punic. c. 66.

Vt lit. C.

LIBERI IMP. AVG. VESPAS. *Titus et Domitianus togati ſtantes.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Averſa ſumpta eſt ex numis Vitellii, niſi quod in his ſunt capita liberorum Vitellii ſe reſpicientia. Sed et ſola capita habebis in numis anni ſequentis.

* * *

Vt lit. M.

NEP. RED. *Neptunus pede dextero calcans globum d. acroſtolium, ſ. haſtam.* AV. AR. (Theupoli.)

Hic averſae typus deinceps quoque, ut et in numis Titi, recurrit. Nimirum Veſpaſianus anno ſuperiore, iſthoc Titus ex Oriente itinere maritimo Romam ſalvi reverſi ſunt, unde Neptuno nomine *reducis* honores habiti ſunt.

* * *

Vt lit. A.

ROMA. RESVRGES. S. C. *Imperator togatus ſtans mulierem genuflectentem ſublevat, alia figura galeata cum clypeo retro ſtante.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

In numis Galbae vidimus ROMA. RENASCES, in his RESVRGES, nimirum pro RESVRGENS, ut ibi diximus. Et vero Veſpaſianus *Romam* aetate ſua *reſurgentem* dicere potuit, qui eam cum aedificiis novis, tum refectis veteribus, quae per ſuperiorum temporum negligentiam, aut Neronianum, et mox Vitellianum incendium vitium fecere, inſigniter exornavit. Atque aureum illud Veſpaſiani tempus reſpicit Tacitus, ubi agens de egregiis urbis monumentis Neroniano igne corruptis, haec continuo ſubjecit: [a]) *quamvis in tanta RESVRGENTIS VRBIS pulchritudine multa ſeniores meminerant, quae reparari nequibant.*

* * *

Vt lit. A.

S. C. *Templum pereleganſ 6 columnarum ſtatuis ſuperne, atque utrinque exornatum, in cujus medio ſignum Iovis ſedentis, cui ad dexteram adſtat Pallas, ad ſiniſtram Iuno.* AE. I. (Pedruſi Muſ. Farn. at pulcherrime delineatum ſiſtit Morellius.)

Offert hic numus frontem templi Capitolini a Veſpaſiano, poſtquam in turbis Vitellianis arſerat, magnifice refecti, aut verius e fundamentis de novo educti, cui ſubſtructioni factum initium XI. Kal. Iul. anni ſuperioris, L. Veſtino equeſtris ordinis a Veſpaſiano adhuc abſente operi praefecto. Caerimonias tum adhibitas, ac populi ſtudium eleganter deſcribit Tacitus, [b]) Veſpaſiani vero in eo perficiendo contentionem non modo comprobat id, quod narrant Dio, [c]) et Suetonius, [d]) eum ipſum ruderibus amoliendis manum admoviſſe, ac ſuo collo quaedam extuliſſe (quanquam non, ut iidem addunt, *primum*, nam pluribus ante ejus adventum menſibus jam coeptum aedificium, ut docet Tacitus ſynchronus et adcuratus) verum etiam collata ad id opus liberalitas, etſi aliena; nam juſsi fuere Iudaei ſuperſtites, didrachmum, quod antea in templi Hieroſolymitani uſus pendere quotannis debebant, Iovi Capitolino largiri. [e]) Quo edicto non aſpernandas novo operi acceſsiſſe opes, vel ex uno Cicerone col-

---

a) Ann. XV. 41. b) Hiſt. IV. 53. c) L. LXVI. § 10. d) Cap. 8. e) Ioſeph. B. Iud. L. VII. c. 6.

ligi poteſt, memorante: [a]) *Cum aurum Iudaeorum nomine quotannis ex Italia, et ex omnibus veſtris provinciis Hieroſolymam exportari ſoleret, Flaccus ſanxit edicto, ne ex Aſia exportari liceret. - - - Exportari aurum non oportere, cum ſaepe antea ſenatus, tum me conſule graviſſime judicavit.* Etiam Philo collectae hoc modo pecuniae magnam vim depraedicat. [b]) Sed de hoc argumento vide plura in numis Nervae ad V. C. 849.

Praeter Iovis ſtatuam comparent in numo ſigna Palladis ac Iunonis; nimirum docente Tacito [c]) Helvidius praetor opus aggreſſus precatus eſt cumprimis Iovem, Iunonem, Minervam. Varro: [d]) *Capitolium vetus, quod ibi ſacellum Iovis, Iunonis, Minervae.* Et Martialis palpans Domitianum in Capitolii reſtaurationem incumbentem, (nam ſub Tito rurſum arſerat) ſic canit: [e])

Quid pro culminibus geminis matrona Tonantis?
Pallada praetereo; res agit illa tuas.

Eas propterea appoſite Dio συνναες Iovis Capitolini appellat. [f]) Obſervandum in hoc numo, Palladis ſignum Iovi ad dexteram, nimirum loco digniore, ſtare, poſtpoſitam adeo Iunonem. Non ſolus eſt hic numus, qui teſtimonium perhibeat, in auguſto eo templo Palladem Iovi ad dexteram adſtitiſſe. Etenim remota rei Romanae aetate hunc locum in eodem templo occupaſſe Palladem, nimirum anno V. C. 391, docet Livius, narrans, [g]) clavum fixum fuiſſe *dextero lateri aedis Iovis O. M.*, *ex qua parte Minervae templum eſt.* Confirmant iſtud numi Antonini Pii, in quibus tria haec numina eodem honoris diſcrimine ſedentia proponuntur. In aliis ejusdem Antonini pro diis ipſis propriae ſingulorum aves comparent, ſed eadem rurſum lege, ſic ut medium locum obtineat aquila, dexterum noctua, laevum pavo. Idem dignitatis diſcrimen offert vetus lucerna tres templi Capitolini cellas exhibens, quam edidit Paſſerius. [h]) Ex quo apparet, plus honoris impertitos Romanos Palladi, quam ipſi Iunoni petita haud dubie cauſa ab ipſo rei Romanae exordio, Palladio Troja huc translato, ſecundum quod Horatius quoque: [i])

Vnde nil majus generatur ipſo, (Iove)
Nec viget quicquam ſimile aut ſecundum,
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.

Sed et inter poetas Graecos fuerunt, qui eam ad Iovis dexteram collocaverunt. Sane ex Ariſtidis rhetoris teſtimonio [k]) *Πινδαρος φησι, δεξιαν κατα χειρα τȣ πατρος αυτην καθεζομενην τας εντολας τοις θεοις αποδεχεσθαι, Pindarus ait ad patris eam dexteram ſedere, et mandata diis perferenda accipere.* Contrarius tamen alibi apud Graecos fuit ordo. Narrat Pauſanias, [l]) Delphos euntibus occurrere templum, in quo ſignum Iovis adſtante ad dexteram Iunone, ad ſiniſtram Minerva. Ceterum ſimilem templi Capitolini typum, eundemque cellarum ordinem vide repetitum in numis

a) pro Flacco c. 28. b) de Monarchia L. II. p. 224. edit. Mangey. c) l. c. d) L. IV. de L. L. p. m. 38. e) L. IX. epigr. 4. f) L. LXVI. § 24. g) L. VII. c. 3. h) Lucern. fict. T. I. tab. 29. i) Carm. I. Od. 12. k) Orat. T. I. p. 10. l) L. X. c. 5.

Titi Caeſaris, et Domitiani Caeſaris, atque iterum in inſigni tetradrachmo Domitiani Aug., quod dabimus ad annum V. C. 835.

* * *

Vt lit. N.

SIGNIS. RECEPTIS. S. C. *Imperator paludatus baſi inſiſtens ſ. haſtam, dextera acceptat aquilam legionariam, quam ei accedens Victoria offert.* AE. I. (Pellerin Mel. I. p. 200. Muſ. Com. Feſteticz.)

Egregius hic numus hactenus ignotus, dum Pellerinius theſaurum ſuum nobiscum communicaret, referendus videtur ad pacem cum barbaris transactam, quae conſecuta eſt bellum graviſsimum, cujus anno ſuperiore meminimus, motum a Civili Batavo, quodque perniciosiſsimum imperio R. fuiſſet, ſi aut major concordia conſtitiſſet barbaris, aut Romanis dux minus cordatus, et praeſentis ad pericula animi, quam Cerialis, obtigiſſet. Eo in bello variis infelicibus praeliis amiſſa fuiſſe ſigna, diſerte prodit Tacitus ejus defectionis eloquens ſcriptor. Narrat is, [a]) inceſsiſſe Civilem circumdatum captarum cohortium ſignis; rurſum poſt hanc labem legiones amiſiſſe ſigna ſua, [b]) eaque in Romanorum opprobrium circumlata; [c]) cum vero numus aquilam legionariam manifeſto offerat, eundem habemus auctorem Tacitum non diſsimulantem gentis ſuae dedecus, quo legiones binas a Civili interceptas, et ad deditionem coactas profitetur. [d]) Veriſimile eſt, ea ſigna reſtituta fuiſſe inclinante Civilis fortuna, et ad pacis conſilia compulſi, cujus initia habemus ex Tacito, [e]) ſed quae deinceps contigere, inter quae enarrata fuerit etiam ſignorum reſtitutio, quam numi hi praedicant, malo hiſtoriae Romanae fato interiere. Docent igitur numi, quod ſcire ex hiſtoria ſcripta indultum non fuit. Ceterum non repugnat, hoc averſae typo indicari ſigna a Sarmatis recuperata, quod ſuadere videntur numi Domitiani, quos dabimus in hujus moneta ad annum V. C. 829.

* * *

Vt lit. A.

S. P. Q. R. ADSERTORI. LIBERTATIS. PVBLICAE, *intra coronam quernam.* AE. I. (Morelli Specim. tab. X.)

Haec averſae epigraphe in ſolo Veſpaſiano occurrit.

* * *

Vt lit. M.

TRI. POT. II. COS. III. P. P. *Mulier ſedens d. ramum, ſ. caduceum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Numum deſcripſi propter trib. poteſtatis numerum cum conſulatu conjunctum, quod rarius in Veſpaſiani moneta.

* * *

Vt lit. B.

TVTELA. AVGVSTI. S. C. *Mulier ſedens dexteram extendit ſuper adſtantem Titum, ſiniſtram ſuper Domitianum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Typus allegoricus, quo Veſpaſianus ſe velut filiorum tutorem per paternum

a) Hiſt. IV. 18. b) l. c. 33. c) l. c. 34. d) l. c. 60 ſeq. e) L. V. ſub fin.

adfectum profitetur publice; at hunc ſe etiam profeſſus eſt ſecuritatis propriae cauſa, quoniam tutior eſt vita principis, quo pluribus ſubſidiis nititur. Quo nixus fundamento Titus patrem placavit Domitiano propter aperta vitae ſceleſtae argumenta inſenſum: *non legiones, non claſſes perinde firma imperii munimenta, quam numerum liberorum.* [a])

* * *

Vt lit. B.

VICTORIA. NAVALIS. S. C. *Victoria prorae navis inſiſtens d. lauream, ſ. palmae ramum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Mirum ſane, poſt victos Carthaginienſes, piratas, reges, qui tot triumphorum navalium materiam Romanis ſuffecere, adhuc memorari victoriam navalem ea aetate, qua omnis ora maritima imperio paruit. Hanc tamen jactat numus praeſens hoc anno ſignatus docente capitis inſcriptione. Et referendam eam victoriam ad ipſum bellum Iudaicum, non docet modo numus alter Veſpaſiani eodem hoc anno ſignatus, in cujus averſa: IVDAEA. CAPTA cum typo: *Miles dextro pede prorae navis inſiſtens*, (Muſ. Caeſ.) verum etiam diſerta Ioſephi verba, qui, cum triumphum Iudaicum deſcribit, inter alia, quae tum publice oſtentabantur, *ſecutas etiam complures naves* teſtatur. [b]) Iſtud cum certum ſit, concors eſt antiquariorum omnium opinio, nullo alio praelio navali comperto intelligendum illud, quod in lacu Genneſareth a Veſpaſiano, et Tito commiſſum prolixe a Ioſepho deſcribitur, [c]) quae quidem victoria juſta fuit caeſis aliquot Iudaeorum millibus, et plus triginta millibus captis, et venumdatis. Opportune ad illud confirmandum occurrit nummus M. Aurelii ſignatus apud Gadara Decapoleos huic lacui vicina, in cujus averſa eſt: ΝΑΥΜΑ. ΓΑΔΑΡΗΝΩΝ, typo *triremis cum multis remigantibus.* (Pellerin Mel. II.) Veriſimile omnino, Gadarenſes Graecos in ejus praelii memoriam, quo eorum lacus usque eo nobilitatus eſt, eam ΝΑΥΜΑχιαν annuis ludorum ſolennibus celebraſſe, et in numis ipſis ſignaſſe, de quo vide plura Vol. III. in numis hujus urbis. Hanc a Veſpaſiano victoriam mature, ac vivo adhuc Nerone relatam oportet; nam addit Ioſephus praelii hujus locuples hiſtoricus, a Veſpaſiano Neroni captorum juvenum ſex millia ad Iſthmum, quem perfodere is tentabat, miſſa eſſe. Hic typus occurrit etiam in numis Titi et Domitiani ad annum V. C. 826.

V. C. 825 P. X. 72.
TR. P. III. IV. COS. IV. P. M. P. P.
IMP. VIII. IX. X.
Veſpaſ. Aug. IV. Tito Caeſ. II. cos.

Antiocho Commagenes rege de colluſione cum Parthis ſuſpecto Caeſennius Paetus Syriae praeſes Veſpaſiani juſſu Commagenen occupat, eamque in provinciam redigit. Rex cum filiis Epiphane, et Callinico Romam abit, ibique regie excipitur. (Vide hujus regis numos.) Petilius Cerialis victis Britannis imperii in inſula fines promovet. [d])

---

a) Tacit. Hiſt. IV. 52 ult. b) Bell. Iud. L. VII. c. 5. § 5. c) Bell. Iud. L. III. cap. d) Tillemont.

Inita cenſura Tito conlega urbis mores corrigit. (Vide infra ſub titulo *Cenſor.*)

A. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. COS. IIII. *Caput laureatum in AV et AR.*

B. IMP. CAES. VESPA. AVG. P. M. COS. IIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. VESPAS. AVG. P. M. TR. P. IIII. P. P. COS. IIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. COS. IIII. *Caput radiatum, in AE. II.*

E. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. COS. IIII. CENS. *Caput radiatum, in aliis laureatum, in AE. II.*

F. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. IIII. CENS. *Caput laureatum, in AE. I.*

G. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. COS. IIII. CEN. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

H. IMP. CAES. VESPAS. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. IIII. *Caput laureatum, in AE. I.*

I. IMP. CAESAR. VESPASIAN. AVG. COS. IIII. *Caput in aliis radiatum, in aliis laureatum, in AE. II.*

K. IMP. VESPASIAN. AVG. *ſine capite, in AE. IV.*

L. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. COS. IIII. *Caput radiatum, in AE. II.*

M. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. COS. IIII. CE. *Caput laureatum, in quinariis.*

N. IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. IIII. P. P. *Caput laureatum, in AR.* (Muſ. Farn. Tom. II. tab. 19. n. 9.)

Notandum, nullum mihi cognitum anni hujus numum, qui non poſsit perinde ad annum ſequentem referri; nam conſulatus Veſpaſiani IV. et trib. poteſtas IV. etiam in annum ſequentem porriguntur.

Vt lit. A.

AVGVR. TRI. POT. *Inſtrumenta pontificalia.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Veſpaſianus, qui in ejusdem numi antica ſeſe *pontificem maximum* dicit, in averſa *augurem* ſe tamen profitetur. Tanto apud Romanos honore inclaruit auguratus, quemadmodum compendio diſſerit Spanhemius, qui hunc numum ex eadem gaza Caeſarea memorat. [a]) Ad haec volebat Veſpaſianus jactare decus ſibi adhuc privato delatum; nam teſte Suetonio [b]) re in Britannia fortiter geſta a Claudio *triumphalia ornamenta, et in ſpatio brevi duplex ſacerdotium accepit.* Vide etiam ſimilem Titi Aug.

a) Tom. II. p. 85. b) Cap. 4.

numum in hujus numis vagis. Auguris titulum cum pontificatu maximo conjunctum videre eſt etiam in numis Iulii Caeſaris ad annum V. C. 708. Tiberius in marmore Muratorii non modo dicitur PONT. MAX., ſed etiam AVGVR. XVVIR. S. F. VII. VIR. EPVLONVM, a) et ſic Caligula quoque in numis et PONT. MAX., et AVG*ur* eſt.

Vt lit N.

LIBERI. IMP. AVG. VESPAS. *Capita nuda adverſa Titi, et Domitiani.* AV. (Muſ. Farnes. Theupoli.) AR. (Morelli.)

Eandem epigraphen vidimus in numis ad annum proximum. Forte et hic numus non rite lecta anticae inſcriptione eſt anni praecedentis.

Vt lit. A.

VESTA. *Dea ſtans d. ſimpulum, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. G.

VESTA. *Templum Veſtae cum dea intus ſtante.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Obvii ſunt aurei et argentei Veſpaſiano imperante ſignati cum typo Veſtae, ejusque templi. Perhibente Tacito b) in incendio, quod ſub Nerone V. C. 817 urbem depavit, exuſtum eſt etiam *delubrum Veſtae cum penatibus populi Romani.* Docemur his numis, Veſpaſianum, qui ad reſtituendas aedes ſacras, ac praecipue vetera urbis monumenta totus incubuit, reſtituendo etiam huic Veſtae delubro ſolertem operam impendiſſe.

Reliqui hujus anni numi typos annorum ſuperiorum repetunt, aut obvios, et animadverſionum inopes offerunt.

V. C. 826 P. X. 73.
TR. P. IV. V. COS. IV. DES. V. P. M. P. P. CENS. IMP. X. XI.
Domitiano Caeſ. II. M. Valerio Meſſalino cos.

Veſpaſianus cenſuram cum filio Tito continuat. c)

Deſunt certi hujus anni numi, verum, ut ſupra monui, eorum pars, qui conſulatum IV. inſcriptum habent, anno praeſente ſignata eſt.

V. C. 827 P. X. 74.
TR. P. V. VI. COS. V. DES. VI. P. M. P. P. CENS. IMP. XI. XII.
Veſpas. Aug. V. Tito Caeſ. III. cos.

Veſpaſianus Achaiae, Lyciae, Rhodo, Tracheae Ciliciae libertatem adimit. Quo id definite anno factum, variant eruditi. Ex epocha *Flaviopolis Ciliciae*, quae ducta ab autumno praeſentis anni haud dubie huic facto initium debet, colligi poteſt, conſtitutum iſtud anno praeſente, *aut ad ſummum ſequente.* *Veſpaſianus luſtrum condit.* d)

---

a) pag. 223. 6. b) Ann. XV. 41. c) Plin. L. III. § 9. d) Cenſorin. die nat. c. 18.

A. IMP. CAESAR. VESP. AVG. COS. V. CENS. *Caput laureatum*, *in AE. II.*
B. IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. V. TR. P. P. P. *Caput laureatum*, *in AR.*
C. IMP. CAESAR. VESP. AVG. *Caput laureatum*, *in AR.*
D. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. V. CENS. *Caput laureatum*, *in AE. I.*
E. IMP. VESPASIAN. AVG. *ſine capite*, *in AE. IV.*
F. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. COS. V. CENS. *Caput radiatum*, *in AE. II.*
G. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. *Caput laureatum*, *in AE. II.*

Vt lit. G.

PON. MAX. TR. POT. P. P. COS. V. CENS - - - *Duplex cornucopiae intermedio caduceo.* AE. II. (Muſ. Farnes.)

Numum hunc propoſui, quia, quod in moneta aenea rariſsimum, notam S. C. omiſit. Hujus in nonnullis defectus cauſam probabilem dedimus in numis Tiberii ad annum V. C. 775.

* * *

Hujus anni numi reliqui nihil animadverſione dignum ſuppeditant.

V. C. 828 P. X. 75.

TR. P. VI. VII. COS. VI. DES. VII. P. M. P. P. IMP. XIII. — XVI.

Veſpaſ. Aug. VI. Tito Caeſ. IV. cos.

Deſinit CENSOR.

Templum Pacis dedicat. a) Circa idem tempus videtur Vologeſen Parthum Syriae imminenten, quod refert Dio, b) oblato per Trajanum Trajani Aug. patrem Syriae tunc praeſidem belli metu repreſsiſſe, quod erudite colligit Belleyus, c) irritatum forte, quod ſibi petenti auxilia adverſum Alanos negaverat. Vide plura infra in Domitiano ad hunc annum.

A. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*
B. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. T. P. COS. VI. *Caput radiatum*, *in AE. II.*
C. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VI. *Caput laureatum*, *in AE. I.*
D. IMP. VESPASIAN. AVG. *ſine capite*, *in AE. IV.*
E. IMP. CAESAR. VESP. AVG. COS. VI. *Caput laureatum*, *in AE. II.*
F. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AR.* (Muſ. Caeſ.)

---

a) Dio. b) L. LXVI. § 15. c) B. L. T. XXX. Mém. p. 271.

Vt lit. F.

IMP. XIII. *Scrofa cum ſuculis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Numus integerrimus. Obvius eſt hic typus in numis inſcriptis: IMP. XIX., quos vide ad V. C. 831.

* * *

Vt lit. A.

IMP. XIIII. *Bos cornupeta.* AV. (Muſ. Caeſ.)

De multiplicato *imperatoris* titulo agetur ad calcem numorum Veſpaſiani.

* * *

Mirum, non exiſtere in moneta Veſpaſiani imaginem templi Pacis hoc anno dedicati, etſi fuerint, qui ſibi illud in iis videre viſi ſunt, quos inter fuit Spanhemius, [a]) at numus, quem offert, revera imaginem templi Capitolini ſiſtit, de quo egi altius ad annum V. C. 824, ut etiam alter propoſitus a Patino. [b]) Aliorum numorum, in quibus illud exhiberi dicitur, aut ſuſpecta fides, aut ejusdem Iovis Capitolini eſt. Quodque magis mirum, fuit illud templum ingens monumentum magnificentiae Veſpaſiani. Opus iſtud Herodianus maximum, atque pulcherrimum totius urbis templum dixit. [c]) Plinius inter *pulcherrima operum, quae unquam,* numerat, [d]) et teſte Ioſepho omnia eo collata fuere, quorum viſendorum ſtudio homines antea per totum terrarum orbem vagabantur. [e]) Egregia artis monumenta, quae in hoc repoſita fuere, variis locis commemorat Plinius, eodemque loco teſtatur Ioſephus, fuiſſe ibi propoſita vaſa, et inſtrumenta aurea Iudaeorum e templo Hieroſolymitano rapta. Interea etſi Veſpaſianus ſignando, quod ſciamus hactenus, in numis hoc templo abſtinuit, nullum tamen aliud numen, aut genium frequentius monetae ſuae inſeruit, quam *Pacem*, quod teſtantur omnium fere annorum inde a principio, et omnis metalli numi, ut:

PAX. AVGVSTI. *Mulier ſtans d. ramum oleae, vel caduceum, ſ. cornucopiae,* vel: *Victoria gradiens,* vel: *Figura nuda ſtans d. haſtam mulierem genuflectentem ſublevat.*

PACI. AVGVSTI. *Victoria gradiens eo, quo Nemeſis, geſtu habituque,* de quo typo abunde egi ad ſimiles Claudii numos anni V. C. 794.

PACI. ORB. TERR. AVG. *Caput muliebre redimitum corona binis turribus ornata.*

PACIS. EVENT. *Genius nudus ſtans d. pateram, ſ. ſpicas.* AR. (Morelli.)

V. C. 829 P. X. 76.

TR. P. VII. VIII. COS. VII: DES. VIII. P. M. P. P. IMP. XVII.

Veſpas. Aug. VII. Tito Caeſ. V. cos.

Hoc anno Domitianum ad reprimendos Sarmatas miſſum ex ejus ad hunc annum numis colligunt eruditi, at perperam, ut in Domitiano ad praeſentem annum comprobabo.

Inſcriptiones capitis ſunt ad modum anni praecedentis, niſi quod pro COS. VI. ſcribitur COS. VII.

* * *

Antica incerta.

a) Tom. II. p. 618. b) ad Suet. p. 393. c) L. I. c. 14. d) L. XXXVI. § 24.
e) Bell. Iud. L. VII. c. 5. § 7.

PONT. MAX. TR. P. COS. VII. P. P. *Columna roſtrata, cui inſiſtit ſimulacrum nudum capite radiato, d. haſtam, ſ. quid inſtar parazonii tenens.* AV. (Morelli.)

Typus hic in ſequentium etiam annorum numis, tum et aliorum viſitur. Adhuc idoneum interpretem nactus non eſt, neque ego promittere auſim, conjecturae meae, quam mox producam, juſtum pondus ineſſe. Havercampus cenſet, exhiberi veterem columnam roſtratam, quae in Vitelliano incendio perierit, reſtituta ſubinde a Veſpaſiano, hujus vero imperatoris eſſe ſtatuam illi impoſitam. Eruditorum judicio permitto, an non alia, certiorque hoc typo ſtatua intelligenda ſit, ea nempe, de qua, tanquam de artis miraculo, copioſa habemus veterum teſtimonia, et quae ipſa Veſpaſiani quoque imperium nobilitavit. Erecta fuit Neronis juſſu, hujusque inſignis imagine, operis architecto Zenodoro, alta pedes CX. [a]) Suetonio pedes CXX. [b]) P. Victori CII. ſemis, [c]) Euſebio CXXVII. [d]) Dioni C. [e]) Divo Hieronymo CVII. [f]) Damnatis Neronis ſceleribus cum eam vitium paſſam reficiendam Veſpaſianus curaſſet, dempto inde ejus principis capite, Solisque impoſito capite Soli eam dicavit. [g]) Habuiſſe hunc coloſſum radios VII., teſtantur Hieronymus, et P. Victor, [h]) et quidem poſterior ſingulos fuiſſe pedum XXII. ſemis, quo de prodigio Martialis: [i])

Nec te detineat miri radiata coloſſi,
Quae Rhodium moles vincere gaudet opus.

Iam vero et radiatum caput eſt, quod in numis his ſimulacrum offert. Egregie etiam reſpondet tempus; nam anno demum V. C. 829, non antea, hic in numis typus conſpicuus fit. At conſtat ex Dione, [k]) coloſſum hunc inſignem anno V. C. 828 in via ſacra locatum, quem adeo, ut tanti moliminis opus, atque in ſolem religio merebatur, placuit numorum etiam celebritate efferre. Verum quae ex numi imagine non levis enaſcitur difficultas, eſt, quod tantae altitudinis, ponderisque coloſſus impoſitus eſt columnae, non, quod hae cauſae poſtulare videntur, baſi, tum quod ea navium roſtris decoratur, quorum ſane ratio ignoratur, neque meminere in coloſsi deſcriptione veteres. Vereor, ne utraque haec periſtaſis conjecturae meae damnoſa ſit. Et roſtrorum quidem explicatum ignoramus, ut ignoramus pleraque hujus aetatis facta deperditis Taciti et Dionis operibus, quae magno in explicandis priorum annorum numis fuere ſubſidio, et forte non improbabilis conjectura, petita ex felici Veſpaſiani ab Oriente reditu, cujus ſymbolum ſol eſt, adferri poſſet, ſi luberet inhaerere conjecturis. Ad idem forte argumentum referendi ſunt numi argentei in conſulatu Veſpaſiani VIII. ſignati, in quorum averſa prora navis imminente deſuper aſtro ſolis, in quibus illud aſtrum vice coloſsi Soli dedicati, et navis vice columnae roſtratae poſitae.

a) Plin. L. XXXIV. § 18. b) in Nerone c. 31. c) in Regione IV. d) in Chronico. e) L. LVI. § 15. f) in Habacuc c. 3. g) Plin. Hieronym. ll. cc. h) ll. cc. i) L. I. epigr. 71. k) l. c.

videri poſsint. Obſervandum denique, a Morellio dictam ſtatuam fingi togatam, quae cauſa fuit, cur a plerisque pro ſtatua Veſpaſiani eſt habita. At in compluribus numis muſei Caeſarei conſtanter fingitur nuda. Quod ſi etiam revera togata eſſet, nihil iſtud obeſſet; nam conſtat, eam aliquando fuiſſe Neronis, et teſte Hieronymo a) ex univerſo opere demptum tantum Neronis caput, et additum Solis, remanente adeo reliquo imperatoris cultu. Serius Commodus ablato rurſum Solis capite ſuum ipſius impoſuit teſtibus Lampridio, Dione, ac praecipue Herodiano in hujus Auguſti vitis. Typum, qualis in numo praeſente eſt, non abſimilem habes in numis Octaviani.

V. C. 830 P. X. 77.
TR. P. VIII. IX. COS. VIII. P. M. P. P. IMP. XVII. XVIII.
Veſpas. Aug. VIII. Tito Caeſ. VI. cos.

Atrox in urbe peſtis. b)

V. C. 831 P. X. 78.
TR. P. IX. X. COS. VIII. DES. IX. P. M. P. P. IMP. XVIII. XIX.
L. Ceionio Commodo, D. Novio Priſco cos.

Iulius Agricola in Britannia res proſpere gerit. c)

Conjungo numos hujus, et praecedentis anni, in quos Veſpaſiani conſulatus VIII. porrigitur.

A. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. COS. VIII. P. P. *Caput laureatum, in AE. II.*
B. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum, in AE. I.*
C. IMP. CAESAR. VESPASIAN. COS. VIII. *Caput in aliis laureatum, in aliis radiatum, in AE. II.*
D. IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
E. IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. *Caput laureatum, in AE. II.*
F. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AR.*

Vt lit. D.
COS. VIII. *Prora navis, ſupra quam aſtrum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Veriſimilem hujus typi ſenſum dedimus ſupra ad annum V. C. 829.

Vt lit. F.
IMP. XIX. *Scrofa cum ſuculis.* In aliis: *Modius.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Typus haud dubie indicat conſpectam ab Aenea ſuem cum foetibus triginta, de qua Virgilius principio L. VIII. Aeneidos.

V. C. 832 P. X. 79.
TR. P. X. COS. IX. P. M. P. P. IMP. XX.
Veſpaſ. Aug. IX. Tito Caeſ. VII. cos.

Iulius Sabinus Pſeudo - caeſar, de

a) l. c. b) Plin. L. XVIII. c) Tac. in ejus vita c. 18.

de cujus in Gallia rebellione egimus ad annum V. C. 823, cum IX. annos in ſpelunca abditus lateret, repertus, Romam perductus, et cum uxore morte adſectus eſt. [a]) Moritur Veſpaſianus IX. Kal. Iul. annum agens LXIX. ſuper menſes VII. ac dies totidem, [b]) poſtquam inde a Kal. Iul. 822 annos IX. menſes XI. dies XXIII. imperando expleſſet.

Fuit vir iis temporibus neceſſarius, qui veterem imperii ſplendorem praecedentium Caeſarum ignavia ac ſceleribus contaminatum egregie vindicavit. Qui ejus vitam memoriae prodidere, copioſi ſunt in commendanda ejus juſtitia, manſuetudine, integritate. Comis erga omnes, et acceſſus facilis, quique graves imperii curas, ad quas ſummam vigilantiam, et indefeſſum ſtudium attulit, facetiis, familiaribusque jocis temperare ſolitus erat, quorum complura exempla prodidit Suetonius. Tam praeclaros mores una pecuniae coacervandae cupiditas, et indigna eo faſtigio avaritia corrumpere eſt viſa, tametſi propter exhauſtum penitus aerarium ad eas ſe ſordes vi compulſum profiteretur. Idem tamen, qui privatim parcus, vitae modicae, et in exactionibus ſeverus fuit, egregie ac profuſe liberalis fuit, cum ad amplificandum urbis, ac imperii decus ſumptus erant faciendi; nam non modo Capitolium inſigni magnificentia exſtruxit, reliqua monumenta eodem cum Capitolio incendio corrupta reparavit, aquaeductus, ac vias per imperium vitiatas, adflictas terrae tremore urbes reſtituit, ſed novis etiam aedificiis urbem ornavit, inter quas templum Pacis propter magnitudinem, et magnificentiam admirationi fuit, amphitheatrum vero in hunc diem maxima ſui parte ſuperſtes ejus liberalem animum ſerae poſteritati depraedicat. Quin et conſulares inopes quingenis ſeſtertiis ſuſtentando, aliisque liberalitatibus meruit, ut in omne hominum genus liberaliſsimus a Suetonio diceretur. [c])

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum.*

COS. VIIII. TR. POT. X. *Statua capite radiato d. haſtam inſiſtens columnae roſtratae.* In aliis: *Capricornus*, *Victoria etc.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

De averſae prioris typo jam egimus ad V. C. 829, reliqui memorabile nihil adferunt.

Numi vagi.

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum.*

AETERNITAS. *Figura ſtans ad aram, d. caput Solis, ſ. Lunae.* AV. (Mediobarb.)

Haec averſa nunc primum occurrit. Vide, quae de ea notabimus in numis Trajani ad V. C. 864, et Severi ad V. C. 955.

Eadem adverſa.

IOVIS. CVSTOS. *Iuppiter nudus ſtans ante aram, d. pateram, ſ. aram.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

IOVIS poſitum in recto pro IVPPITER. Varro: [d]) *Iuppiter, Iovis, et Iovis, Iovis.*

a) Dio L. LXVI. § 16. Plutarch. in Amatorio. b) Suet. c. 24. c) Cap. 17. d) de L. L. lib. VII.

* *

IMP. CAESAR. AVG. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*

HISPANIA. *Mulier ſtans d. extenta ſpicas, ſ. binas haſtas, pendente a tergo clypeo Hiſpanico.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Illuſtrem hunc numum olim vulgavi in mea Sylloge I., quo loco animadverti, hoc numo Hiſpaniae in Veſpaſianum adfectum commendari, quam ſatis mature, et quidem Primi Antonii ſuaſu neglecto Vitellio in Veſpaſianum inclinaſſe conſtat, ut auctor eſt Tacitus. [a]) Veriſimile eſt, propter hanc ipſam cauſam factum, ut, quod narrat Plinius, [b]) *univerſae Hiſpaniae Veſpaſianus imperator Auguſtus jactatus procellis reipublicae Latii jus tribueret.* Et poterat in civili hoc motu magnum momentum adferre Hiſpania, quae teſte eodem Tacito [c]) una cum Galliis *validiſſima terrarum pars* habebatur. Et ait Iuvenalis: [d])

Horrida vitanda eſt Hiſpania, Gallicus axis, Illyricumque latus,

quibus verbis cautos eſſe jubet earum provinciarum praeſides, ne gentes tam robuſtas, tactuque aſperas vexent diripiantque, ut molles Aſianos. Forte etiam hoc typo converſa legionis Hiſpanicae in Veſpaſianum ſtudia ſignificantur, quae Galbam quondam comitata in urbe excubabat. [e]) Quorum omnium cauſa placuerit in Veſpaſiani quoque numis iterare typum in Galbae moneta obvium. Videtur numus hic Romae mox Veſpaſiano imperium auſpicato, eoque adhuc peregre abſente ſignatus; nam, etſi certae ſit antiquitatis, tamen minus reſpondent oris lineamenta, et non legitur in ejus moneta ſerius ſignata τῷ AVG. praepoſitum τῷ Veſpaſianus.

* * *

Antica incerta.

S. C. *Pallas gradiens d. palmae ramum, ſ. Victoriolam, pro pedibus ſerpens.* AE. I. (Morelli.)

Hunc numum propter argumenti analogiam retraxi ad numos Claudii anni V. C. 794.

* * *

Reliqui hujus claſsis numi aut obvium, aut jam aliis annis deſcriptum typum offerunt.

Divus Veſpaſianus.

Apotheoſeos honorem Veſpaſiano decretum diſsimularunt hiſtorici, quorum ſilentium abunde ſupplent numi. Quin ipſe deorum ſibi communionem praeſagivit, cum prima morbi acceſsione per jocum diceret: *ut puto, deus ſio.* [f])

DIVVS. AVGVSTVS. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*

EX. S. C. *Quadrigae equorum thenſam trahunt.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

EX. S. C. *Poſteriores hae duae literae inſcriptae ſunt clypeo columnae adfixo, ſupra quam urna, hinc et inde lauri ramus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Proponitur urna condendis mortui cineribus deſtinata. Formula: EX. S. C. comprobat, ad ſenatum pertinuiſſe, decernere deorum honores principi vita functo, de quo vide, quae dicentur in tractatu de numis Conſecrationum.

a) Hiſt. III. c. 53. 70. b) L. III. p. 144. c) l. c. d) Sat. VIII. v. 116. e) Tacit. Hiſt. I. c. 6. f) Suet. c. 23.

* * *

DIVO. AVG. VESP. S. P. Q. R. *Imperator capite radiato d. haſtam, ſ. Victoriolam in quadrigis elephantorum cum totidem rectoribus.*

IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *in medio* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Captus eſt typus ex numis Auguſti conſecrati.

* * *

Sunt adhuc numi alii, quorum averſae typos offerunt absque ullo conſecrationis ritu, vel indicio, inſcripti: CERES. AVGVST. vel VICTORIA. AVGVST. (Muſ. Caeſ.) Hos tamen eſſe hujus claſsis, docet antica, in qua Veſpaſiani titulis additur DIVVS. Alium divi Veſpaſiani numum vide in moneta uxoris Domitillae, tum et in tractatu de numis reſtitutionum.

* * *

DIVO. VESPASIANO. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO. *Aquila*, in aliis: *Ara ignita.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hi numi ex argento impuro multo ſunt ſerius ſignati, de quo vide tractatum de numis conſecrationum.

Numi reſtitutionum.

Vide de his tractatum ſingularem.

De literis EPHE. in Veſpaſiani, filiorumque moneta occurrentibus.

Habentur non pauci horum Caeſarum numi, in quorum area legitur vox ſolitaria, et truncata EPE., aut ut adcuratius obſervata offert: EPHE., ut viderunt Patinus, a) et Havercampus, b) Pellerinius in ſuis jam EPE., jam contractum EPHE. vidit, utrumque tamen idem ſignificare putat, quia in numis quoque Tyri legitur PENICE pro PHOENICE, omiſſa ſcilicet aſpirata. c) Vtrumque modum obſervavi etiam in numis ſimilibus muſei Caeſarei. Animadvertendum ad hos numos, vocabulum illud exſtare ſolum in argenteis, et tantum in iis, quos ex inſcriptione capitis, aut typis conſtat eſſe ſignatos V. C. 823, 824, 825, nempe in Veſpaſiani conſulatu II. III. IV. Obſervatur etiam tantum in certis numis, quos dabo ex muſeo Caeſareo, et Morellio.

AVG. *intra coronam*, Veſpaſiani.

CONCORDIA. AVG. *Concordia ſedens*, Veſpaſiani, Domitiani Caeſ.

LIBERI. IMP. *etc. Capita filiorum*, vel: *Ipſi togati ſtantes.* Veſpaſiani.

PACI. AVGVSTAE. *Victoria gradiens*, Veſpaſiani, Titi Caeſ.

PACI. ORB. TERR. AVG. *Caput muliebre*, Domitiani Caeſ.

Exiſtimant Patinus, Havercampus, Pellerinius, quos laudavimus, eo vocabulo intelligendam Epheſum, et in hac illos urbe fuiſſe ſignatos; quod quidem et mihi ſatis videtur veriſimile, praecipue quia in horum nonnullis occurrunt capitis inſcriptiones, quas in denariis, qui certe commatis Romani ſunt, non reperias. Exemplo ſit numus Titi, quem dabo ad V. C. 824, in quo is, cum Caeſar adhuc eſſet, dicitur: IMPERATOR.

---

a) Thes. num. p. 58. b) ad Impp. Morellii T. II. pag. 287. c) Lettres p. 159. ſeq.

T. CAESAR. At cur vocabulum iſtud occurrat tantum in denariis horum principum, cur in certis tantum annis, cur tantum cum certis typis ſociatum, cauſam non reperio. Varias has periſtaſes non expendit Pellerinius, ac propterea longae conjecturae, quas nobis obtulit, valde ſunt infirmae.

Addo notam aliam, nempe Φ jacens, atque item in argenteis tantum, et eorundem annorum numis conſpicuam. Sunt autem:

CONCORDIA. AVG. *Concordia ſedens*, Veſpaſiani.

PACI. AVGVSTAE. *Victoria gradiens*, Veſpaſiani.

PACI. ORB. TERR. AVG. *Caput muliebre*, Veſpaſiani. Difficile videatur, hujus notae verum ſenſum elicere. Ceterum ejus generis vocabula truncata, aut literae ſolitariae, quae in numis familiarum, aut Auguſtorum inferioris aevi vulgo negligi ſolent, circum hanc aetatem obſervatu dignae ſunt.

De numis Veſpaſiani aeneis IV. formae.

Vt obvii ſunt ſub Veſpaſiano numi aenei I. et II. formae, ſic peculiare quiddam habent aenei formae contractioris, qui ad quartam, ut aimus, formam accedunt. Hoc volumine cuſos aliquos jam ſub Nerone notavimus; ſub Veſpaſiano occurrunt iterum, ac deinceps per conſequentia imperia usque ad Antonium Pium copioſius, ac majore varietate comparent, quam rei monetariae rationem ſub ſingulis imperiis ſolicite memorabo. Si quem hujus generis poſt Antoninum reperias, metue, ne ſubaeratum nactus ſis fraudulenta pellicula exutum. Poſt longi temporis intervallum ſub Decio redeunt. Veſpaſiani hujus generis numi ſunt:

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. *Palma.*

PON. M. TR. P. P. P. COS. III. S. C. *Vexillum militare.* In alio: *Aſpergillum, patera, lituus.* (Muſ. Caeſ.)

IMP. VESPASIAN. AVG. *Palma.* In aliis: *Globus intermedio gubernaculo.*

P. M. TR. P. COS. IIII. S. C. *Vexillum militare.* (Muſ. Caeſ.)

IMP. VESPASIAN. AVG. *Globus cum gubernaculo transverſo.*

P. M. T. P. P. P. COS. V. S. C. *Caduceus.* (Muſ. Caeſ.)

Alii, ſed COS. VI. *et* COS. VII. (Muſ. Caeſ.)

Numi falſi, aut ſuſpecti.

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum.*

S. C. *Amphitheatrum.* AE. I.

Id genus numi frequentes circumferuntur, in quibus amphitheatrum, nunc vulgo *Coliſeum*, proponitur. Eos pro genuinis edidere Patinus, a) Spanhemius, b) Pedruſius, c) aliique. Sed enim quos viderim, omnes ſunt artis modernae, et fuit dignum argumentum, in quo ſeſe fraus lucri ſecura exerceret. Et vero mortuus eſt Veſpaſianus, priusquam opus perficeretur, ſupremam ſubinde manum imponente Tito, in cu-

a) in Suet. pag. 394. b) in Caeſſ. Iuliani p. 61. c) Muſ. Farnes. T. VI. tab. 14.

jus, ut ex fratris Domitiani numis, iisque probae notae, ejus imago ſubſtructionis reperitur. Etiam falſum Titi numum cum hoc typo ſuo loco dabimus.

IMP. VESPAS. AVG. P. M. TRI. P. P. P. COS. IIII. *Caput laureatum.*

IMP. T. CAES. VESPAS. AVG. F. TRI. P. II. COS. II. *Caput Titi nudum.* AV.

Deſcribitur hic numus a Pedruſio in muſeo Farneſiano, a) tum a Morellio. b) Neque epigraphe anticae in ullo certo Veſpaſiani numo habetur, neque Titus, antequam Auguſtus diceretur, nomine *imperatoris* pro praenomine uſus eſt. Non alia re facilius mala numi fides, quam inſcriptionibus detegitur, quas impoſtores imperiti aut temere fingunt, aut ſi qua eſt alterius anni, in numum ſuum recipiunt. Idem numus eſt in muſeo Caeſareo, at manifeſtae νοϑειας.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum numi Graeci juſto numero ſuperant, inter quos inſignes ſunt, in quorum averſa legitur: ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ. addito anno imperii, ſuntque fere argentei, et maximi moduli, ſed de quibus ex inſtituto egimus Volumine IV. p. 413.

Coloniarum perexiguus eſt numerus, et quod mirum videatur, ex tanto coloniarum numero urbium tantum Macedoniae numos reperit Vaillantius, neque quod ſciam, alios addidere alii, etſi Antiochiae Piſidiae numum cum capite Titi imperante Veſpaſiano percuſſum idem auctor ediderit, quem vide in numis Titi.

Alexandrini copioſi.

Nomina ac tituli.

Titus Sabinus.

Auctores moderni Veſpaſiano paſſim *Titi* praenomen adponunt, qua iſtud auctoritate, nondum ſatis comperi. Ait Onuphrius Panvinius in ſuis Commentariis in Faſtos conſulares ad annum V. C. 823: *Illud animadverſione dignum eſt, quod ex Tacito, Dione, Tranquillo, ac antiquis lapideis, et aeneis monumentis obſervavi, Veſpaſianum ipſum, ejus patrem Sabinum, avum Petronium, fratrem Sabinum, fratris filios Sabinum, et Clementem, item filios ſuos Veſpaſianum, et Domitianum omnes* Titi *praenomen habuiſſe.* Lubet omiſſis reliquis, qui ad cauſam non pertinent, in uno Veſpaſiano morari. Advocat Panvinius Tacitum, Dionem, Tranquillum, ſed ab his ego Veſpaſianum conſtanter ſine praenomine appellari video. Ex marmoribus unicum recitat:

VICTORIAE AVG.
SACRVM.
PRO. REDITV.
IMP. CAES. T. FLAVI.
VESPASIANI. AVG.
PONT. MAXIM.
TRIB. PONT. COS. II.
P. P.
STATVAM. EX. AERE.
ORDO. SPOL. CONLOC.

Illud ipſum recitat quoque Gruterus, ſed ex eodem Panvinio, c) neque ali-

a) Tab. VIII. n. 5. b) in Veſpas. tab. V. n. 19. c) pag. 103. 7.

ud aliquod cum Titi praenomine obtulerunt Gruterus, Muratorius, Gudius, quos conſului. Lapides omnes, iique copioſi in nominibus *Flavii Veſpaſiani* acquieſcunt. Iure igitur poteſt de vera Panvinii lectione oriri ſuſpicio. Adfirmat Tillemontius, [a]) varias exſtare inſcriptiones, quae eum *T. Flavium Sabinum Veſpaſianum* appellant, ſed alios teſtes non citat, quam numos, quos in Theſauro ſuo obtruſit Goltzius, ſed quas glandes jam ſtomachamur. Vnicum novi numum Graecum ex eorum genere, qui ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ. inſcribuntur, cujus epigraphe ΤΙΤΟϹ. ΟΥЄϹΠΑϹΙΑΝΟϹ. ϹЄΒ., patrem videtur Veſpaſianum indicare, ſed ſunt etiam cauſae, quae eum Tito filio permittendum ſuadent, quas dedi in tractatu de his numis; (Vol. IV. p. 414.) ad haec nominum, titulorumque veritatem minus tutum eſt ex numis peregrini commatis repetere. Sane nullus eſt numus officinae Romanae, qui Veſpaſianum *Titum* nominet, quod praenomen ſi in aliquo legatur, ſine dubio Titum filium indicabit. Tamen poſt haec diſputata nondum plane negavero, fuiſſe Veſpaſiano Titi praenomen; iſtud tantum monitum velim, ex veterum munumentis adhuc cognitis illud non tam liquido probari, quam nonnullis viſum, atque iſtud ſaltem manifeſto apparet, Titi praenomen ſic fuiſſe filio ſeniori commodatum, ut etiam omiſsis *Flavii Veſpaſiani* nominibus ſatis ipſe intelligeretur, quo modo olim ſolo praenomine Tiberii privignus Auguſti, et praenomine Caji filius Germanici Caligula.

Conſul.

Fuiſſe Veſpaſianum ante principatum conſulem, docuere hiſtorici, et Suetonius diſerte, fuiſſe ſuffectum *per duos noviſſimos anni menſes.* [b]) Erudite Pighius annum V. C. 803 adſignat, qui eſt Varronianus 804. Imperio admotus *conſulatus VIII. veteri addidit*, [c]) et confirmatur numis, ut vidimus.

Trib. pot. Pater patriae, Pont. max.

Refert Tacitus ad V. C. 822, ſenatum Romae cuncta principibus ſolita Veſpaſiano abſenti decreviſſe, [d]) at Suetonius, eum trib. poteſtatem, et patris patriae appellationem nonniſi ſero recepiſſe. [e]) Quidquid ſit de hoc Suetonii teſtimonio, iſtud certum, jam in numis certis anni 823 utramque appellationem legi. Quin cum in numis poſtremo ejus anno ſignatis, iisque obviis legatur TR. P. X., neceſſe eſt, ut denarius numerus emergat, eum mox ab adito imperio trib. poteſtatem, et adhuc abſentem iniviſſe. Sed haec uberius inveſtigabuntur in doctrina trib. poteſtatis. Ceterum veriſimile eſt, eum patris patriae, et pontificis maximi appellationem nonniſi in urbem reducem adoptaſſe.

Imperator.

Numi docent, Veſpaſianum fuiſſe imperatorem XIX., quem numerum marmora unitate augent. Hiſtorici ad digerendos hos numeros nihil fere conferunt. Solus Dio narrat, Veſpaſianum

a) in Veſpas. art. I. b) Cap. 4. c) Suet. c. 8. d) Hiſt. IV. 3. e) Cap. 12.

una cum Tito captis Hieroſolymis adclamatum imperatorem. [a]) Numi raro numerum addunt. Potius ſubſidium ex marmoribus petendum, ſed circumſpectione in his opus, quoniam inſcriptiones perſaepe minus adcurate exceptae turpiſsima in notis cumprimis chronologicis errata offerunt. Re ex veterum monumentis ad examen vocata ſequens ordo *probabilis ſtatuendus.*

V. C. 822. 823. IMP. I. II. III. IV. V. Toties eum intra hos annos fuiſſe imperatorem, ex monumentis ſeqventis anni patet. IMP. V. certe ad annum 823 pertinet, nam jungitur cum COS. II. in numo, quem ad eundem annum deſcripſi. Materiam ſuffecere bella Iudaica, Germanica, Sarmatica.

V. C. 824. IMP. VI. junctum nempe cum TR. P. II. COS. III. (Gruter pag. DLXXIII. 1. et CLXXVI. 1.)

IMP. VII. cum iisdem notis. (Gruter *p. CLIV. 3.* Muratori *p. CCCCXLV. 7.)*

IMP. VIII. junctum cum trib. pot. III. COS. III. (Gruter p. CLXXXVIIII. 7. et CCXLIII. 2. 4.)

V. C. 825. IMP. VIII. junctum cum TR. POT. III. COS. IV. (Gruter p. CLXXXIX. 8.)

IMP. IX. junctum cum TR. POT. IV. COS. IV. (Gruter p. CCXLIV. 2.) Eadem trib. poteſtas, et conſulatus in ſequentem etiam annum cadunt; ſed cum in eodem marmore Domitianus dicatur COS. DES. II., certe notatur annus 825, nam Domitianus Kal. Ian. V. C. 826. proceſsit COS. II.

V. C. 825. 826. IMP. X. junctum cum TR. POT. IV. COS. IV. (Gruter CXCVII. 4.) Hae notae in utrumque annum cadunt.

V. C. 827. Deſunt monumenta. Veriſimiliter hoc anno fuerit IMP. XI. XII.

V. C. 828. IMP. XIII. junctum cum TR. POT. VI. COS. VI. (Murat. CCCCXLVI. 1.)

IMP. XIIII. in numis, ſed qui notam chronologicam non addunt, veriſimiliter tamen huic anno tribuendi, ut et forte IMP. XV. XVI.

V. C. 829. IMP. XVII. junctum cum TR. POT. VII. COS. VII. (Gruter p. CLIV. 5.) TR. POT. VI. COS. VII. DES. VIII. (Donius p. 92.)

V. C. 830. IMP. XVII. junctum cum TR. POT. VIII. COS. VIII. (Gruter p. CCXLIII. 7.)

IMP. XVIII. junctum cum iisdem notis. (Muratori pag. CCXXVIII. 2. Gruter pag. CLXXXIX. 10.) Idem imperatoris numerus cum TR. POT. IX. (Murat. p. MMVII. 4.

V. C. 831. IMP. XIX. in numis. Deſunt quidem notae chronologicae ſaltem in numis certis, ſed veriſimile eſt, hunc numerum hoc anno valuiſſe.

V. C. 832. IMP. XX. junctum cum

---

a) L. LXVI 7.

TR. POT. X. COS. IX. (Gruter pag. CCXLIII. 8. Murat. pag. CCXXVIII. 4.)

Quae fuerit ejus tituli multiplicandi occaſio, niſi conjecturis te penitus immergas, difficile eſt decidere. Interiere ſcriptores plerique hujus imperii, et conſtat, ut alias monui, imperatores etiam levibus ex cauſis hunc honorem iteraſſe.

Cenſor.

Cenſura Veſpaſiani multis eſt teſtimoniis confirmata. Suetonius: a) *Suſcepit et cenſuram, ac per totum imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope afflictam, nutantemque rempublicam ſtabilire primo, deinde et ornare.* Haec vage Suetonius; at Cenſorinus annum ipſum enunciat, b) cum narrat, factum eſſe luſtrum ab imperatore Veſpaſiano V. et Caeſare III. cos. Incidit hic utriusque conſulatus in annum V. C. 827. Plinius binis locis ejus cenſurae facit mentionem, et quidem uno: c) *Moenia ejus* (Romae) *collegere ambitu imperatoribus, cenſoribusque Veſpaſianis anno conditae 826 paſſuum XIII. M. CC.* Altero: d) *exempla recentiſſimi cenſus, quem intra quadriennium imperatores Caeſares Veſpaſiani, pater filiusque cenſores egerunt.* Numi, ſi editos catalogos ſpectes, varium ejus cenſurae cum exordium, tum finem ſtatuunt. Mediobarbus, qui numorum ordinem ſus deque vertit, etſi eos ad chronologiae leges contexere propoſuerit, jam ad annum V. C. 822 obtrudit numos, in quibus Veſpaſianus CENSOR inſcribitur. Nimirum ille eo anno, quo Roma abfuit, et quo incertae adhuc ejus fuere res, cenſum agere Romae potuit! Vel unicum hoc exemplum documento eſto, quam temere is catalogus, et quam nulla criſi, quod vel ipſos tirones mox advertat, conſarcinatus ſit. Numi certae fidei tantum in conſulatibus IV. et V., qui complectuntur annos V. C. 825. 826. 827, cenſoris titulum addunt, atque eandem etiam omnino legem ſequuntur numi Titi, qui patris fuit in cenſura conlega, etſi hic eo differat, quod cenſoris titulum ſuſcitavit in conſulatu VI. Ergo quod ad cenſurae exitum attinet, probe convenit Cenſorino cum numis, qui V. C. 827 conditum a Veſpaſiano luſtrum adſerit. At cum Plinius quadriennium huic cenſurae conſtituat, intelligendi haud dubie ſunt anni incompleti, et revera coeperit V. C. 824, at ſequente primum anno is titulus fuerit monetae inſertus. Marmora Veſpaſianum adhuc in conſulatibus VIII. et IX. cenſorem appellant, ſed iſtud honoris tantum cauſa, ut L. Vitellius etiam in numis poſt mortem cuſis cenſor dicitur.

PRETIVM.

Aurei et argentei - - - - - - - - - C.

a) Cap. 8. b) de die nat. c. XVIII. c) L. III. p. 156. edit. Hard. d) Lib. VII. p. 405.

Aenei I. et II. formae	C.
Aenei IV. formae	R.
Commatis peregrini:	
Argentei max. mod. cum *anno novo ſacro*	RR.
Aenei urbium liberarum	R.
Coloniarum	RRR.
Alexandrini	C.

FL. DOMITILLA VESPASIANI VXOR.

Satis eſt, Suetonii de ea verba exſcribere, vix alia apud alios ſcriptores ejus mentione. Ita ille: [a]) *Inter haec* (nimirum vivo adhuc, ut colligitur, Caligula) *Flaviam Domitillam duxit uxorem, Statilii Capellae equitis Romani Sabratenſis ex Africa delicatam olim*, (alii *delegatam*) *Latinaeque conditionis, ſed mox ingenuam, et civem Romanam recuperatorio judicio pronunciatam, patre adſerente Flavio Liberale Ferentini genito, nec quidquam amplius, quam quaeſtorio ſcriba. - - Poſt uxoris exceſſum Caenidem Antoniae libertam et a manu, dilectam quondam ſibi, revocavit in contubernium habuitque etiam imperator paene juſtae uxoris loco.* Dicta ſubinde fuit Auguſta, et divis adſcripta, utrum a marito, an filio Tito, incertum, de quo vide numos proximos.

Liberi. Eodem loco Suetonius: *Ex hac liberos tulit* TITVM, DOMITIANVM, et DOMITILLAM. *Vxori ac filiae ſuperſtes fuit, atque utramque adhuc privatus amiſit.*

Numi:

DIVA. DOMITILLA. AVG. *Hujus caput.*
IMP. CAESAR. VESPAS. AVG. COS. III. TR. P. P. P. *Caput laureatum.* AV. (Muſ. Pembrock.)

Eadem adverſa.
DIVVS. AVGVSTVS. VESPASIANVS. *Caput radiatum.* AV. (Vaill. Beger Theſ. Br. T. II. p. 635.)

In aliorum averſis:
FORTVNA. AVGVST. *Fortuna ſtans d. gubernaculum, ſ. cornucopiae.* AR. (Muſ. Caeſ.)
PACI. AVGVSTAE. *Victoria ſtans eo cultu, qualis a me deſcribitur in numo Veſpaſiani ad V. C. 828.* AR. (Vaill.)
PIETAS. AVGVST. *Mulier ſedens d. adſtantem puerulum protegit.* AR. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Primum habemus in Domitilla exemplum collati in honorem ejus, adhuc in vita privata mortuae, Auguſtae tituli, et inſuper divinitatis. Additum

a) Cap. 3.

etiam ejus honori ſacerdotium probat marmor Gruterianum, [a]) in quo Aſconia dicitur SACERDOS. DIVAE. DOMITILLAE. Secutus Trajanus ſuo patri, qui privatus quoque mortuus eſt, divinos quidem honores, at non Auguſti titulum detulit. Cenſent Vaillantius, [b]) et poſt hunc Gorius, [c]) quoniam numi laudati FORTVNA. AVGVST. — PACI. AVGVSTAE — PIETAS. AVGVST., eorumque typi nihil ad Domitillae conſecrationem faciunt, eos aut eſſe ſuſpectos, et forte moderni artificis, aut temere permutatas matrices. At falluntur viri eruditi; nam quod eorum plura exemplaria variis in múſeis iisque purgatis latent, iſtud malae eos fidei abſolvit; deinde ſi matricum in iis confuſionem opinamur, propterea quod partes averſae nihil habent ad conſecrationem pertinens, eandem opinari etiam in numis divi Veſpaſiani oportebit, quorum item averſae offerunt CAES. AVGVST. — VICTORIA. AVGVST. etc. Sed de hac periſtaſi monebimus praeterea alia in tractatu de numis conſecrationum. Si numo ex adductis primo fides, quod ignoro, conſecrata fuit a marito, et quidem propter inſcriptum conſulatum III. jam ſaltem anno V. C. 824. Si numus hic fallit, mallem conſecratam a filio Tito putare.

* * *

MEMORIAE. DOMITILLAE. S. P. Q. R. *Carpentum a binis mulis tractum.*

IMP. T. CAESAR. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *in medio* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Diſsident antiquarii, ſintne id genus numi tribuendi Domitillae Titi matri, an ſorori cognomini. Sorori eas largitus eſt Occo, et Triſtanus, quam ſententiam ſubinde amplexi ſunt alii; verum hos quoque ad matrem pertinere, communis nunc fere obtinet ſententia. Malim bona antiquariorum venia ſequi Occonem, ſuadentibus iſtud rationibus, quae certe ſorori prae matre favent, eſtque iſtud examen minime ſterile, ſed ferax obſervationum non inutilium.

Si numi hi ſunt Domitillae matris, quaeri jure poteſt, cur in numis praeſentibus omittantur tituli DIVAE, et AVGVSTAE, quibus eam fuiſſe praeditam docent numi aurei, et argentei ſupra deſcripti. Habemus in numis conſecratam Liviam Auguſti, atque eadem in numis conſecrationis conſtanter dicitur DIVA. AVGVSTA. Eadem lege in numis conſecrati Auguſti omnibus: DIVVS. AVGVSTVS, Claudii: DIVVS. CLAVDIVS. AVGVSTVS, Veſpaſiani: DIVVS. VESPASIANVS. AVGVSTVS, atque etiam in certis Domitillae matris: DIVA. DOMITILLA. AVG., et paullo poſt in numis Iuliae Titi filiae: DIVAE. IVLIAE. AVG. Cur ergo, ſi hujus quoque ſunt numi praeſentes, in his ſolis obſervata non eſſet lex inde ab Auguſto conſtanter retenta? Ergo cum numi hi et *divae*, et *Auguſtae* appellationes omittant, indubitatum videtur, primum, non poſſe eos tribui Domitillae matri, quae utroque honore gloria-

a) pag. 366. 4. b) Num. praeſt. T. II. pag. 94. c) ad Morelli Impp. T. II. pag. 323.

ta eſt, deinde debere eos tribui Domitillae alteri, quae, quod ſciamus, ad neutrum evecta eſt. Sunt, qui Domitillae junioris conſecrationem ex Statio putant poſſe erui, [a]) verum ſatis apparet, eum locutum eſſe more poetarum principibus adulantium. Eadem enimvero conditione Auguſtum quoque vivum a ſenatu conſecratum oportebit ſtatuere, quoniam eum adhuc viventem *deum* paſsim compellant Maro, Naſo, aliique; quin et Domitium Neronis patrem naturalem habebimus conſecratum, quia de eo Seneca dixit: [b])

Nero, ipſe divo Domitio genitus patre.

Tillemontius quoque hanc Domitillam conſecratam dixit, [c]) ſed nonniſi ſponſoribus numis Goltzii, qui ſunt in hujus Theſauro uberrimo.

At enim averſa exhibet thenſam mulis vectam, ergo, inquet aliquis, ſi hi numi forent Domitillae ſororis, ipſe hic typus comprobaret, eam fuiſſe ſuperis adſcriptam. Verum jure negavero, carpentum ſimile eſſe certum conſecrationis indicium. Quod ut vere adſirmem, liceat provocare ad numos Agrippinae ſenioris, qui et inſcriptione, et typo his noſtris adeo ſunt ſimiles, ut dubitari non poſsit, ab illis praeſentem typum fuiſſe captum, ac propterea inſigniter ad hanc cauſam valent. Horum averſa eſt: S P. Q. R. MEMORIAE. AGRIPPINAE. *Thenſa a binis mulis tracta.* Tenemus ex Suetonio, [d]) Caligulam matri Agrippinae inſtituiſſe inferias, tum Circenſes, carpentumque, quo in pompa traduceretur, at fuiſſe eam unquam conſecratam, neque numi, neque hiſtorici usquam meminerunt. Horum Agrippinae numorum partem averſam Caligula, aut verius Claudius deprompſit ex numis Liviae, qui ſententiam meam apertius ſtabiliunt. In horum ſuperſicie una eſt: S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. *Carpentum a binis mulis tractum.* Fuere hi Liviae numi, ut loco ſuo vidimus, ea adhuc vivente ſignati, atque adeo, antequam divis accenſeretur, jam fuit ei decreta thenſa. Eundem thenſae honorem Agrippinam juniorem adhuc vivam ſibi adrogaſſe tradit Tacitus, [e]) et Meſſalinam Claudii Dio. [f]) Vnde perſpicuum eſt, carpentum fuiſſe decretum publice ſignum amplioris cujusdam venerationis, at non conſecrationis. Et licet ſane ex omnigena ſimilitudine numorum Agrippinae ſenioris, et Domitillae colligere, eandem omnino utriusque fuiſſe conditionem; utrobique omittuntur tituli DIVAE, et AVGSTAE, quoniam utraque neque conſecrata fuit, neque Auguſtae nomine inſignis, et utrobique ſcribitur MEMORIAE, ſuadente nimirum pietate illic in uxorem fratris Germanici, hic in ſororem. His igitur expenſis nemo credo erit, qui ambiget, numos omnes Domitillae nomine inſcriptos, qui *divae* et *Auguſtae* nomina omittunt, (ſunt autem tantum aenei I. formae cum uno hoc thenſae typo) eſſe Domitillae juniori tribuendos.

a) Silv. L. I. carm. 1. v. 97. 98. b) in Octavia v. 249. c) in Veſpas. art. I. p. 3. d) in Calig. c. 15. e) Ann. XII. 42. f) L. LX. § 22.

Ea, quae modo diſputavi, egregie confirmantur numo alio, quem depictum propoſuit Morellius, ſi modo probae fidei is eſt:

DOMITILLAE. AVG. MATRI.
T. CAES. VESP. AVG. S. P. Q.
R. *Thenſa a duabus mulis tracta.*
IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. P. P. *in medio:* S. C. AE. I.

Hic a priore ſolum differt inſcriptione anticae. Omittitur nimirum MEMORIAE, et reliqua epigraphe matrem Domitillam aperte eloquitur. At dixi, ſuſpectum videri numum; nam deeſt vocabulum DIVAE, eumque in nullo alio probatae auctoritatis catalogo vulgatum video. Ex numo, quem mox deſcribam, manifeſte patebit, quod jam pluribus aliis locis monui, Morellium numos quoque aperte falſos cum genuinis miſcuiſſe.

Numus ſpurius.

DOMITILLAE. AVG. MATRI.
DOMIT. CAES. AVG. S. P. Q.
R. *Thenſa a binis mulis tracta.*
IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. CENS. P. P. *in medio:* S. C. AE. I. (Morelli Impp.)

Vndecunque demum numiſma iſtud depinxit Morellius, illud certe turpiter fallit. Nonniſi poſt Titi mortem Auguſti titulum abſtulit Domitianus, at hic in uno eodemque numo uterque dicitur Auguſtus. Accedit, in eo Titum dici cenſorem, qui tamen, ex quo Auguſtus dictus eſt, hoc epitheto in moneta abſtinuit. Ne Mediobarbus quidem, in largiendo hoc titulo perliberalis, ad hos annos extremos Titi numum reperit cum addita hac appellatione. Haec, utut abſurda, nullam tamen malae fidei ſuſpicionem moverunt Gorio commentatori.

Numi commatis peregrini.

ΦΛΑΟΥΙΑ. ΔΟΜΙΤΙΛΛΑ. *Hujus caput.*
L. ς. *Serpens ſuper equi currentis dorſo.* AE. III.

Alexandrinum hunc numum edidere Patinus,[a]) Spanhemius,[b]) et Morellius. Cuſus hic numus eſt anno VI. aut Veſpaſiani, aut Domitiani. At cum *divae* et *Auguſtae* tituli in eo abſint, quibus, ut dictum, Domitilla ſenior ſub Domitiano ornata jam fuit, intelligendum ſane Veſpaſiani imperium. Sed hoc ratiocinium tum tantum valebit, ſi capite anticae exhibetur Domitilla Veſpaſiani conjux. Nam ſi filiam cognominem ſiſtit, poterit ad utriusque imperium referri. Eſt ergo ab Alexandrinis in alterutrius Domitillae honorem ſignatus hic numus.

* * *

ΔΟΜΙΤΙΛΛΑ. CEBACTH. *Hujus caput.*
L. ΔΩΔΕΚΑΤΟΥ. *Aequitas ſedens.* AE. III. (Geſſnerus ex muſeo Pfau tab. LIX. n. 21.)

Annus hic XII. neceſſario eſt Domiti-

a) Num. Impp. p. 109. b) Tom. I. p. 290.

ani, quo Alexandrini ejus matris memoriam renovaverunt.

Alterius regionis numum editum non reperio.

PRETIVM.

Aurei	RRRR.
Argentei	C.
Aenei I. formae, ſed quos dixi eſſe verius Domitillae filiae	R.
Commatis peregrini, non exſtant niſi Alexandrini aenei III. formae	RRR.

DOMITILLA VESPASIANI F.

Fuiſſe eam Veſpaſiani, et Domitillae filiam, mortuamque ante Veſpaſiani imperium, ſupra in ejus matre ex Suetonio docui. Reliqua ejus omnia ignota. Filiam habuit nomine et hanc Domitillam, nuptam T. Flavio Clementi Domitiani conſobrino, et ab hoc, quia Chriſtiana ſacra colebat, relegatam, cujus duos filios, Veſpaſianum et Domitianum imperii heredes deſtinavit Domitianus, ut dicemus infra in Veſpaſiano juniore. Vide de variis his Domitillis Spanhemium, a) et notam Reimari ad Dionis L. LXVII. § 14.

Numi:

MEMORIAE. DOMITILLAE. S. P. Q. R. *Carpentum a binis mulis tractum.*

IMP. T. CAESAR. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *in medio:* S. C. AE. I.

Numum hunc, quem continuo ſupra in moneta Domitillae matris deſcripſi, eſſe probabilius Domitillae Veſpaſiani filiae, eodem loco probare conatus ſum, quem adi.

* * *

Numum a Chiffletio editum cum epigraphe: MEMORIAE. DOMITILLAE. DIVI. VESp. F. eſſe ſpurium, poſt Harduinum docuit Bimardus. b)

VESPASIA POLLA *Veſpaſiani mater.*

Pollae numum aeneum II. formae poſſedit olim Vindobonae in muſeo ſuo Ioſephus Hauerus, eumque genuinum judicavit. Malae fidei notam Khellius data typis epiſtola importunius impegit, quam ut iſtud adridere poſſet poſſeſſori, tanto acerbius injuriam ferenti, quod vendere muſeum ſuum inſtituerat. Vidit igitur orbis eruditus opus juſti voluminis inſcriptum » *Ioa. Ioſephi nobilis de*

a) T. II. p. 286. b) ad Iobert. T. I. p. 284.

Hauern, diſſertatio apologetica, qua aenei, et unici Veſpaſiae Pollae numi antiquitas, et integritas vindicantur. Vindobonae 1766. Parum eo opere probatus nūmi candor adverſae ſententiae patronis videbatur, exortumque bellum inter partes atrox, quod, ut fieri ſolet, inter contumelias gerebatur. Pluribus poſt annis, poſteaquam diſceſſum ab armis eſt, fatale illud cimelium, tanti cauſam moliminis, et irarum, oculis intueri coram licuit, ac tum dubitare mecum ipſe coepi, magisne miſerandum putem laborem aut eorum, qui numi antiquitatem aggreſsi ſunt vindicare, aut eorum, qui mercem, quae objecta oculis continuo pudendos νοθαιας vibices aperuit, dignam judicavere, cui repudiandae operae pretium eſſe immorari. Ceterum vidi olim cum apud nos in muſeo Köſsleriano, tum in variis per Italiam muſeis ſimiles hujus Pollae numos, ſed hos ex eorum quoque ſententia, quorum fuere, ſpurios agnitos, ut adeo numo huic Haueriano ne illud quidem ſolatium, eſſe ſe unicum, reliquum ſit.

T. FLAVIVS VESPASIANVS.

Titus natus eſt Romae III. Kal. Ian. V. C. 794 matre Flavia Domitilla, educatusque una fuit puer cum Britannico. a) Patris in Germaniam, et Britanniam comes virtutem ſuam, animum intrepidum, ac pietatem inſigni documento puer probavit, cum in Britannia perrupto barbarorum globo patrem periclitantem, ac jam paene captivum liberavit. b) Patrem a Nerone bello Iudaico praefectum adſecutus, legionique praepoſitus, Tarichaeam, et Gamalam urbes Iudaeae validiſsimas in poteſtatem redegit. c) Exeunte anno V. C. 821 miſſus a patre ad ſalutandum Galbam apud Corinthum necem Galbae, et motus Vitellii intelligit. Quare conſilio opportune mutato mox ad patrem revertitur. d) Creſcente interea provinciarum in Vitellium odio, et Muciano Syriae tum praeſide transferre imperium in Veſpaſianum meditante ipſe conſiliorum inter utrumque nuncius exſtitit, dum denique pater a propriis, ac provinciarum vicinarum legionibus imperator pro Vitellio adclamaretur.

V. C. 822 P. X. 69.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. DES.

Titus profecto ad ſtabiliendum imperium patre ſubſiſtere in Iudaea ad hanc perdomandam jubetur. Fine anni caeſo Vitellio a ſenatu Caeſar, princeps juventutis, patrisque in conſulatu ſequentis anni conlega deſignatur. e)

* * *

Ad hunc annum, etſi ſequentem quoque non abnuant, referri poſſunt numi aurei, et argentei a me ſupra in numis Veſpaſiani ad V. C. 822, et 823 de-

a) Suet. cap. 2. b) Dio L. LX. § 30. c) Suet. c. 4. d) Tacit. Hiſt. II. 1. Suet. c. 5. Ioſeph B. I. L. IV. c. 9. § 2. e) Tacit.

ſcripti, in quorum antica eſt caput Veſpaſiani, eique anno competens inſcriptio, in averſa: TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVVEN., vel LIBERI. IMP. AVG. etc., et uterque Caeſar vario ſitu, cultu, et habitu. Quod ſi horum nonnulli revera hoc anno ſignati ſunt, neceſſe eſt, id factum Antiochiae, cujus cauſam ſupra in Veſpaſiano ad eundem hunc annum attuli.

V. C. 823 P. X. 70.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. IMP.

Patris in *conſulatu* I. conlega hunc abſens init. Hieroſolyma omni vi adortus denique expugnat die II. Septembris. [a] Ab ea victoria *imperator* a militibus adclamatur. [b]

Praeter numos ad annum priorem exhibitos, qui anno praeſenti competunt etiam, huic anno, neque alteri, tribuendi ſequentes:

CAESAR. AVG. F. COS. *Caput Titi nudum barbatulum*, illinc:

CAESAR. AVG. F. PR. *Caput Domitiani nudum imberbe.*

IMP. CAESAR. VESPASIANVS AVG. *Caput laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

T. CAES. AVG. F. COS. — D. CAES. AVG. F. PR. *Capita adverſa Titi, et Domitiani.*

Averſa cum patris capite, ſed epigraphen non prodit editor. Vaillantius. AE. II.

TIT. ET. DOMIT. EX. S. C. *Vterque Caeſar in ſuggeſtu adverſus ſedens, ante unumquemque inferne figura togata ſtans.*

IMP. CAES. AVG. VESP. COS. II. TR. POT. *Caput laureatum.* AE. I. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

V. C. 824 P. X. 71.
CAESAR. IMP. TR. P. COS. DES. II. PONTIF. IMP. II.

Ex Palaeſtina in Aegyptum primum, deinde Romam abit. [c] A patre deſignatur IMPERATOR docentibus hujus anni numis. Cum patre de Iudaeis triumphat. Ab eodem in trib. poteſtate conlega adſciſcitur, [d] et quidem haud dubie Kalendis Iuliis, ut probare conabimur in doctrina de trib. poteſtate. Acceſsit et titulus *imperatoris*. Praetorii praefecturam hactenus non adminiſtratam, niſi ab equite Romano, ſuscipit. [e]

CAES. AVG. F. DES. (in aliis DESIG.) IMP. *Titus paludatus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium*, illinc:

AVG. F. COS. DES. IT. S. C. *Domitianus adverſus ſtans eodem cultu.*

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput Veſpaſiani laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

T. IMP. CAESAR. COS. DES. II. illinc:

CAESAR. DOMIT. COS. DES. II. S. C. *Vterque Caeſar ſtans, ut in praecedente.*

---

a) Noris Epoch. Syromac. b) Suet. c. 5. Dio L. LXVI. § 7. c) Suet. c. 5. d) Suet. c. 6. e) l. c.

Averſa incerta. AE. I. (Beger Thes. Br. T. II. p. 631. Morelli.)

In numo priore Titus dicitur DES*ignatus* IMP*erator*, at in poſteriore jam abſolute IMP*erator* compellatur. De his numis, eorum aetate, et vero lectionis modo plura diſſerui ſupra in numis Veſpaſiani ad eundem annum. Nullus alius certus exſtat numus, quo doceremur, Titum jam hoc anno fuiſſe imperatorem conlegam, ad quem honorem fuiſſe eum deſignatum, prodit numus ex propoſitis primus, et eodem adhuc anno evectum ſecundus. Ceterum de definito menſe, aut die, quo Titus ſeu Romam venit, ſeu cum patre triumphavit, ſeu conlega adſcitus, ſeu pontificatum adeptus eſt, nihil adfirmari certi poteſt, de quo variae variorum conjecturae legi poſſunt apud Tillemontium. [a])

* * *

T. CAESAR. IMP. VESP. *Caput laureatum.*

PONTIF. TR. POT. *Typi varii obvii.* AV. AR.

Numos hos ad annum praeſentem referre ſolent antiquarii, at quoniam Titus plerumque in moneta ſua numerum trib. poteſtatis omiſit, hi numi aliis perinde annis tribui poſſunt. Eſſet quidem hujus anni numus argenteus a me in catalogo muſei Caeſarei ad annum praeſentem deſcriptus, in cujus averſa: PONTIF. TR. P. COS. Verum cum numum denuo in judicium vocarem, adverti fugientem notam numeralem τo COS. conſequentem. Pontificatus in numis anni proxime ſequentis frequenter legitur. Eo illum hoc ipſo anno fuiſſe decoratum, praeclare confirmat tabula Faſtorum pontificalium, in qua legitur: [b]) ADLECTVS. AD. NVMERVM EX. S. C. T. CAESAR. AVG. F. IMPERATOR. IMP. CAESAR. VESPASIANO. AVG. III. M. COCCEIO. NERVA. COS. P. R. C. AN. DCCCXXIII.

* * *

IMPERATOR. T. CAESAR. AVGVSTI. F. *Caput laureatum.*

PACI. AVGVSTAE. *Victoria gradiens, infra* EPHE. AR. (Muſ. Caeſ.)

Praeclarum hunc numum, qui olim fuit in muſeo C. Arioſti, vulgavit Khellius, (Suppl. ad Vaill. p. 39) ſed erravit ſcribendo: AVGVST. P. P. pro AVGVSTI. F. Singulare eſt in hoc numo Titi adhuc Caeſaris nomen IMPERATOR inſtar praenominis, de quo vide, quae infra ſub titulo Imperatoris monebimus. In ſenſum vocabuli EPHE. ſupra in numis patris Veſpaſiani pag. 339 inquiſivimus. Poteſt numus hic adhuc in annum proximum differri.

* * *

Mirum, non exſtare, quod ſciam, Titi numum hujus anni teſtem Iudaeae captae, et acti de ea triumphi, cum tamen ſolus ipſe bellum Iudaicum confecerit denique, et triumphaverit cum patre. Certe qui Iudaeae captae meminere, omnes ſunt annorum ſequentium, quamvis ad hunc ipſum annum exſtent frequentes cum capite Veſpaſiani. Quare cum ex defectu aliorum certorum hujus anni numorum, tum vel ex

a) T. II. P. I. p. 44. et P. III. p. 844.

b) Gruter p. 300 col. 2.

Hac ipſa cauſa veriſimile omnino eſt, labente adhuc toto hoc anno non fuiſſe ſignatos Titi numos, niſi in conſortio cum Domitiano. Nam ſi revera ſignati eſſent, mirum videatur, non memorari perinde in Titi numis inſignem victae Iudaeae honorem, qui Tito potiſſimum debebatur.

V. C. 825 P. X. 72.

CAESAR. IMP. TR. P. I. II. COS. II. PONT. IMP. III. IV.

Incipit CENSOR.

Patris in cenſura conlega, quae inceperit forte anno praecedente, at numi eam hoc anno prodere incipiunt. Vide Veſpaſianum ad hunc annum.

A. T. CAES. VESPASIAN. IMP. P. TR. P. COS. II. *Caput laureatum, vel radiatum in AE. II.*

B. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II. *Caput laureatum in AE. I., laureatum, vel radiatum in AE. II.*

C. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. IIII. PON. TR. POT. II. COS. II. *Caput radiatum in AE. II.*

D. T. CAES. IMP. PON. TR. P. COS. II. CENS. *Caput laureatum, vel radiatum in AE. II.*

E. T. CAES. VESP. IMP. PON. TR. POT. COS. II. CENS. *Caput laureatum, in AE. I.*

F. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II. *Caput laureatum in AE. I.*

G. T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. III. PON. TR. POT. II. COS. II. *Caput laureatum in AE. I.*

H. T. CAES. VESPAS. IMP. P. TR. P. COS. II. *Caput laureatum, vel radiatum, in AE. II.*

Omnes fere anni hujus numi cogniti ſequenti etiam applicari poſſunt, quia Titi conſulatus II., et trib. poteſtas II. in ſequentem quoque annum porriguntur.

Notandum praeterea, nullum mihi cognitum hujus biennii, ſeu conſulatus II. numum certum aureum, vel argenteum. Quos in praefixo ſchemate vidimus hoc conſulatu notatos, omnes ſunt aenei. Exhibet quidem opus Imperatorum Morellii in tabula V. numos 25. 26. 27. 28 aureos, et in tabula VI. numum 25 argenteum, in quibus omnibus notatur conſulatus II. At ſciendum, tabulas Morellii, quae aureos argenteosque Titi numos complectebantur, fuiſſe deperditas, earumque ſupplementum additum a Gorio, ut monet ipſe in epiſtola aureis Titi numis praefixa. a) Tamen perinde habeatur, ſive Morellium, ſive Gorium habeamus numorum

a) pag. 242.

praeconem, modo conſtet de eorum ſide. At enim iſtud ipſum eſt, quod eorum auctoritatem elevat. Nam omnium horum numorum, quos proponit, conſulatu II. inſignium ex utroque metallo nobiliore, alium vadem praeſtare non potuit, quam Mediobarbum, et hic numos Arſchotanos, Minium, alioſque, quorum omnium fidem parvi pendimus. Idem ſit judicium de argenteo IMP. IIII., qui eſt tab. VII. n. 22, pro quo haud dubie legendum IMP. XIII.

Vt lit. B.

CAESAR. DOMITIAN. COS. DES. II. *Domitianus eques ſ. haſtam.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Eſt hic numus fortaſſe unicus certus anni praeſentis, reliquis, ut dixi, anno ſequenti non adverſantibus; nam anno ſequente Domitianus jam fuit COS. II. Averſa explicabitur in moneta Domitiani.

* * *

Vt lit. B.

CONGIAR. PRIMVM. P. R. DAT. S. C. *Titus in ſuggeſtu ſedens, infra figura teſſeram oſtentans, quam figura togata ſinu excipit, pone Palladis ſignum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Mirari poſſumus, illatum monetae congiarium Titi, nullum monetae patris. Similis epigraphe, et fere etiam typus eſt in numis Neronis. Mirabilis numus, quem Mediobarbus ex muſeo Moſcardi deſcribit, et exquiſitiſsimum, integerrimumque vocat: CONG. TER. P. R. IMP. MAX. DAT., quam epigraphen utinam illuſtraſſet quoque. Nemo ſanus erit, cui non numus ſpurius videbitur.

* * *

Vt lit. B.

IVDAEA. CAPTA. S. C. *Typi, ut in numis Veſpaſiani.* AE. I.

Nunc primum numi Titi decus Iudaicum enarrare incipiunt, patre illud jam in numis anni praecedentis jactante. Huc pertinet numus ejusdem Titi urbe incerta ſignatus, in cujus averſa: IOΥΔΑΙΑC. ЄΑΛΩΚΥΙΑC. *Victoria galeae inſiſtens clypeo palmae appenſo inſcribit:* NЄΙΚΗ. ΚΑΙC. (Pellerin Rec. III. tab. 134.)

* * *

Vt lit. D et H.

VICTORIA. NAVALIS. S. C. *Victoria prorae navis inſiſtens.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Hujus averſae explicatio petenda numo ſimili Veſpaſiani ad annum V. 824.

V. C. 826 P. X. 73.
CAESAR. IMP. TR. P. II. III. COS. II. DES. III. PONT. CENS. IMP. IV.

Certi anni praeſentis numi deſiderantur, verum, ut ad annum proximo ſuperiorem monui, etiam ii, qui conſulatum II. inſcriptum habent, huc revocari poſſunt.

V. C. 827 P. X. 74.
CAESAR. IMP. TR. P. III. IV. COS. III. DES. IV. PONT. CENS. IMP. V. VI.

Acta hujus anni vide in Veſpaſiano.

A. T. CAESAR. IMP. COS. III. *Caput laureatum, in AE. II.*
B. T. CAESAR. IMP. VESP. vel VESPASAN. vel VESPASANVS. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
C. T. CAESAR. IMP. PONT. *Caput laureatum, in AE. II.*
D. T. CAESAR. IMP. PONT. TR. P. COS. III. CENS. *Caput laureatum, in AE. II.*

* * *

Vt lit. B.

AETERNITAS. *Mulier ſtans d. caput Solis, et Lunae.* AV. (Muſ. Caeſ.)

De hoc Aeternitatis typo vide quae advertam in numis Trajani ad V. C. 864, et Severi ad V. C. 955.

* * *

Vt lit. B.

PONTIF. TR. P. COS. III. *Caduceus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Rari ſunt hoc adhuc anno numi Titi argentei. Aureum certum non novi. At inde ab anno ſequente in utroque metallo abundant.

* * *

Vt lit. C.

TR. POT. COS. III. CENSOR. *Duplex cornucopiae intermedio caduceo.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

In numis cum hoc typo omitti ſolitam fuiſſe notam S. C., dixi in moneta Tiberii ad annum V. C. 775.

V. C. 828 P. X. 75.
CAESAR IMP. TR. P. IV. V. COS. IV. DES. V. PONT. IMP. VII. — X.
Deſivit CENSOR.

Hujus anni geſta vide in Veſpaſiano.

A. T. CAESAR. IMP. VESPASIAN. *Caput laureatum, in AV et AR.*

B. T. CAESAR. IMP. COS. IIII. *Caput radiatum, in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.

COS. IIII. *Bos cornupeta,* vel: *Capricornus.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Vtriusque typi cauſa mihi ignota. An aſtrologiam reſpiciunt, cujus in numis Graecis Romanisque non pauca habemus exempla?

Vt lit. A.

PONTIF. TR. P. COS. IIII. *Victoria ciſtae inſiſtens inter erigentes ſe angues.* In aliis: *Mulier ſedens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 829 P. X. 76.
CAESAR. IMP. TR. P. V. VI. COS. V. DES. VI. PONT. IMP. X.

Adverſae ſunt ut ad annum praecedentem, aucto ſolum conſulatu.

COS. V. *Bos, vel aquila.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 830. 831. P. X. 77. 78.
CAESAR. IMP. TR. P. VI. VII. (VII. VIII.) COS. VI. PONT. IMP. XI. XII. XIII.

Revocatur CENSOR.

A. T. CAESAR. IMP. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*, *in AV.* et *AR.*
B. T. CAESAR. VESPASIANVS. *Caput laureatum*, *in AR.*
C. T. CAES. IMP. AVG. F. TR. P. COS. VI. CENSOR. *Caput laureatum*, *in AE. II.*
D. T. CAESAR. IMP. PONTIF. COS. VI. CENSO. *Caput laureatum*, *in AE. II.* (Muſ. Caeſ.)

* * *

Vt lit. A.

COS. VI. *typis variis, et obviis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit B.

IMP. XIII. *Scrofa cum ſuculis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Reliqui typi *Iudaeam captam*, *Pacem Aug.*, *Victoriam Auguſti*, vetera nempe argumenta recolunt.

V. C. 832 P. X. 79.

CAESAR. IMP. TR. P. VIII. COS. VII. PONT. IMP. XIV.

Veſpaſ. Aug. IX. Tito Caeſ. VII. cos. Deſinit iterum CENSOR.

CAESAR. IMP. VESPASIANVS. *Caput laureatum.*

TR. POT. VIII. COS. VII. *variis typis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. P. COS. VII. *Caput laureatum.*

CAES. DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. *Domitianus eques ſ. haſtam.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum, qui repugnare chronologiae videtur, vide explicatum infra in Domitiano ad eundem hunc annum.

Eodem anno

AVG. TR. P. IX. COS. VII. DES. VIII. P. M. P. P. IMP. XIV. XV.

Patri Veſpaſiano IX. Kal. Iul. mortuo ſuccedit Titus. Cn. Iulius Agricola altero bello univerſam Britanniam vaſtat. Ex his victoriis Titus imperator XV. appellatur. [a]) Ingens Veſevi incendium vaſtata foede pulcherrima Campaniae ora, Herculano, et Pompeiis, quas jam ad annum V. C. 816 terraemotu adflictas diximus, nunc penitus ſepultis, cineribus non modo Romam usque, ſed et in Africam, et Syriam perlatis. [b]) Continuo et pontificatus maximus defertur Tito, quem, ut ait Suetonius, [c]) *ideo ſe profeſſus accipere, ut puras ſervaret manus, fidem praeſtitit, nec auctor poſthac cujusquam necis, nec conſcius etc.*

A. IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum*, *in AV.* et *AR.*
B. IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. T. P. P. P. COS. VII. *Caput laureatum*, *in AE. I.*

a) Dio L. LXVI. § 20. b) Dio l. c. c) Cap. 9.

C. IMP. TITVS. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I.*

D. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. II.*

* * * *

Vt lit. A.
COS. VII. *Bos ſtans.* AR. (Muſ. Caeſ.)
Vt lit. A.
TR. P. VIII. IMP. XIIII. COS. VII. *Quadrigae lentae, ſuper quibus flos.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Numus ſub ipſum imperii exordium ſignatus, antequam *patris patriae* nomen admiſiſſet, quod deinceps in numis ſimilibus non omittitur. In aliis cum ſimili inſcriptione variant typi, ſed hi obvii.

* * * *

T. CAES. IMP. VESP. AVG. P. M. *Caput laureatum.*
Sine epigraphe. Imperator eques a figura militari d. pede galeae inſiſtente globum accipit. AR. (Muſ. Caeſ.)

Numus ſingularis non modo propter averſae typum, ſed etiam quod titulum IMP. poſtponit. Sed ſatis vel ex typo imperatoris globum, nempe ſummi faſtigii inſigne acceptantis apparet, numum ſub initium auguſti imperii fuiſſe ſignatum, retento adhuc priore titulorum ordine.

V. C. 833 P. X. 80.
AVG. TR. P. IX. X. COS. VIII. P. M. P. P. IMP. XV. XVI.
Tito Aug. VIII. Domitiano Caeſ. VII. cos.

Saevum Romae incendium, quo abſumptum rurſus templum Iovis Capitolini, aliaque aedificia cum ſacra, tum profana, quae enumerat Dio. a) Titus amphitheatrum et balnea dedicat, et magnificentiſsimos ludos edit. b)

A. IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum, in AV. AR.*

B. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. COS. VIII. *Caput laureatum, in aliis radiatum, in AE. II.*

C. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum, in AE. I.*

D. IMP. T. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. *Caput laureatum, in AE. I.*

* * * *

Vt lit. C. Titus togatus ſedens ſuper congerie armorum d. ramum, ſ. volumen, in area S. C.
Sine epigraphe. Amphitheatrum. AE. I. (Pedruſi Muſ. Farn. Pembrock P. III. tab. 76. Muſ. Caeſ.)

Exhibet averſa ſtupendae molis am-

a) L. LXVI. § 24. b) Ibid. § 25.

phitheatrum, dictum hodie *Coliſeum*, quod propter operis firmam compagem aeternum fuerat, niſi recentior barbaries partem eſſet demolita. Ad illud aedificandum cum dixit Caſsiodorus, Titum derivaſſe auri rivos, a) nequaquam videatur locutus ὑπερβολικῶς; nam captis menſuris, et inito calculo confecere Barthelemyus, et P. Iacquier, ſolum ejus murum externum conſtiturum hodie XVII. milliones librarum Gallicarum. b) Tanti fuerat effundere theſauros, ne deeſſet populo jam immaniſsimarum libidinum ſitienti locus dignus, in quo, ut conqueritur Arnobius, c) *mandi homines cerneret, et beſtiarum laniatibus diſſipari, interficere ſe alios nullius ob meriti cauſam, ſed in gratam voluptatem conſeſſorum, ipſosque illos dies, quibus tantum committeretur nefas, in gaudiis communibus ducerent, et feſta hilaritate ſacrarent.* Coeptum aedificari imperante Veſpaſiano, hoc demum anno finitum dedicatumque a Tito, ut dixi in annalibus, ac propterea numis illatum. Recurrit idem typus in numis Domitiani hujus anni, ut et in numis divi Titi. Etiam numi Gordiani maximae formae hujus aedificii imaginem ſiſtunt. Multos hodie circumferri Veſpaſiani numos cum hac averſa, ſed falſos omnes, dixi in hujus moneta.

Vt lit. A.

TR. P. IX. IMP. XV. COS. VIII. P.P. *typis variis.* AV. AR.

Numi ſimiles ingente numero exſtant. Ex typis, ceteris obviis, memorari meretur *elephas loricatus*, qui refertur haud dubie ad ludos magnifice hoc anno obitos. Hic typus ſaepius occurrit ob eandem cauſam in numis inſcriptis: MVNIFICENTIA. AVG. De loricata hac bellua vide, quae notabimus in moneta Antonini Pii ad annum V. C. 902.

Copioſi ſunt etiam aenei I. et II. formae, ſed qui non exhibent niſi typos jam cognitos.

V. C. 834 P. X. 81.

AVG. TR. P. X. XI. COS. VIII. P. M. P. P. IMP. XVI. XVII.

L. Flavio Silva Nonio, Aſinio Pollione Verrucoſo cos.

Moritur Titus idib. Sept. non immuni procuratae necis ſuſpicione Domitiano. d)

Princeps fuit, ſi quis alius, longiore vita digniſsimus; tanta illi morum comitas, tantum omnibus benefaciendi ſtudium, quo factum, ut vulgo amor, ac deliciae humani generis vocaretur, e) et quod magis mirum, privata ejus vita reprehenſione, et odio publico non caruit. Nam et ſaevitia, et luxuria, et rapacitas, tum etiam amor intempeſtivarum comiſſationum palam notabantur, ſic ut alter futurus Nero paſsim praedicaretur, neque alius quis tam adverſo rumore, magisque invitis omnibus transiret ad principatum. f) Princeps correctis in melius ſtudiis nonniſi famae, ac virtutibus ſervivit. Memoriae proditae ſunt nonnullae ejus voces alte in animum defigendae, iis, quos moderandis populis fortuna praefecit,

a) L. V. epiſt. 42. b) B. L. T. XXVIII. p. 585. c) adv. gent. L. II. d) Suet. in Tito c. 11. in Domit. c. 2. Dio L. LXVI. § 26. e) Suet. c. 1. f) Suet. c. 6. 7.

ut cum diceret, *non oportere quemquam a ſermone principis triſtem diſcedere*, aut cum recordatus ſuper coenam, nihil ſe cuiquam eo die praeſtitiſſe, laudatam eam vocem promeret, *amici, diem perdidi.* a) Berenicen Agrippae II. Iudaeae regis ſororem, quam in Iudaea cognitam ſic deperivit, ut vivo adhuc patre acciret Romam, habitaretque una in palatio, neque amplius dubitaretur, futuram conjugem, quae jam omnia conjugis munia obibat, ultro dimiſit invitus invitam, quod moleſte iſtud contubernium ferre populum Romanum perſentiſceret. b) Morti proximus, *non exſtare, ajebat, ullum ſuum factum poenitendum, excepto duntaxat uno,* quod quale fuerit, adſequi nemo, niſi per varias conjecturas potuit. c) Vera Titi aetas inter auctores controverſa eſt, de quo vide variorum ſententias enarratas a Reimaro. d)

Vxores. De his infra.

Numi, qui certe eſſent hoc anno ſignati, mihi ignoti, qua de re mox infra in animadverſionibus ad Titi monetam aliqua notabo.

Numi vagi.

Pauci ſunt id genus numi, quoniam ſaltem inſcripti ſedulo conſulatus tempus commode definiunt. Ex his memorandi:

IMP. TITVS. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. *Caput laureatum.*

AVGVR. TRI. POT. *Inſtrumenta pontificalia.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Similis averſa eſt etiam in numo Veſpaſiani ad annum V. C. 725 deſcripto, quem adi.

Eadem adverſa.

BONVS. EVENTVS. AVGVSTI. *Vir nudus ſtans d. pateram, ſ. ſpicas cum papavere.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De bono Eventu vide dicta in numis gentis Scriboniae.

Divus Titus.

De Titi conſecratione Suetonius: e) *defunctumque nullo praeterquam conſecrationis honore dignatus* eſt Domitianus. Conſecratum S. C. dixit Euſebius. f)

DIVO. AVG. T. DIVI. VESP. F. VESPASIANO. *Titus capite radiato ſedens ante aram ignitam d. ramum, ſ. haſtam.*

IMP. CAES. DIVI. VESP. F. DOMIT. AVG. P. M. TR. P. P. P. *in medio:* S. C. AE. I.

Hujus numi fidem tueatur Morellius, qui eum ex muſeo regis Galliarum delineavit. Reliquis eſt ignotus, atque ipſi etiam Vaillantio.

DIVO. AVG. T. DIVI. VESP. F. VESPASIAN. *Titus capite radiato togatus ſedens ſuper congerie armorum d. ramum, ſ. volumen, in imo* S. C.

Amphitheatrum. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Similem utriusque partis typum vidimus in numo anni V. C. 833.

a) Suet. c. 8. b) Tacit. Hiſt. II. 2. Suet. c. 7. Dio L. LXVI. § 15. c) Suet. c. 10. Dio L. LXVI. § 26. d) ad Dionis L. LXVI. § 119. e) in Domit. c. 2. f) in Chronic.

DIVVS. TITVS AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
IVLIA. AVGVSTA. DIVI. TITI. F. *Caput filiae Iuliae.* AV. AR. (Morelli.)

* * *

DIVO. TITO. *Caput radiatum.*
CONSECRATIO. *Aquila ſtans.* In aliis: *Ara ignita.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De numis ſimilibus multo ſerius ſignatis vide tractatum de numis conſecrationum.

Numi reſtitutionum.

De his vide tractatum de numis reſtitutionum Vol. V.

Numi falſi.

IMP. TITVS. CAES. VESPASIANVS. AVG. P. M. *Caput Titi*, in aliis: *Capricornus.*
TR. P. VIII. IMP. XIIII. COS. VII. P. P. *Amphitheatrum.* AV.

Data opera numum hunc deſcriptum ab Occone, reſtitutum a Mediobarbo, et a Gorio inſertum Theſauro Morellii [a]) hic recenſeo, ex quo iterum, iterumque appareat, quae fuerit in obtrudendo amphitheatro impoſtorum aviditas, et licentia, de qua egi ſupra in falſis numis Veſpaſiani. Numus hic eo peccat, quod Titi jam Auguſti titulum conjungat cum trib. poteſtate VIII., quod etſi forte non repugnet, tamen nullus adhuc comparuit numus, qui utrumque titulum conjungeret; omnes enim nobis cogniti numi a trib. poteſtate IX. Auguſti honorem ordiuntur. Ad haec amphitheatrum iſtud nondum in conſulatu Titi VII., ſed anno primum ſequente perfectum, dedicatumque eſt.

* * *

AETERNITATI. FLAVIORVM etc. qui numus eſt ex Arſchotanis valde ſuſpectis.

Animadverſiones in monetam Titi.

Varia obſervata fuit in Titi moneta oeconomia, cujus difficile eſt veram cauſam reperire, et ſatis eſto proponere modum omiſsis conjecturis.

V. C. 822 — 824. Horum annorum non habemus monetam Titi certam, niſi in conſortio cum fratre Domitiano, ut jam adverti ad V. C. 824.

V. C. 825. 826. Non habemus certam monetam auream, et argenteam, niſi forte ad hos annos pertineant numi frequentes utriusque metalli inſcripti PONTIF. TR. POT.

V. C. 827. Rari argentei. Aureus nondum mihi obſervatus, ut dixi ad hunc annum.

V. C. 828. Aurum, et argentum obvium, ut et aenei II. formae; ſed aenei I. formae deficiunt, et ſervatur haec lex, quousque Auguſti titulum accepit Titus. Factum iſtud exeunte Iunio anni

V. C. 832, et reliquo hoc ſemeſtri copioſos videas in auro, et argenteo, atque etiam in aere I. et II. formae.

V. C. 833. Copioſos habemus aureos, et argenteos, qui cum conſulatu VIII. conjungunt trib. poteſtatem IX. At nullum novi numum aureum argenteumve ab altero hoc ſemeſtri usque ad

a) Tab. VI. n. 42.

ejus mortem, quae in Septembri anni ſequentis contigit, percuſſum; nam neque trib. poteſtas X., neque XI., quibus per iſtud intervallum praeditus fuit, amplius in ullo memorantur. Ad hoc ergo tempus magnam partem pertinebunt ii, quos, quia notis chronologicis carent, vagos appellare ſoleo. Copioſi autem ſunt aenei I. et II. formae nota conſulatus VIII. inſignes, qui cadit in annum utrumque, nempe V. C. 833, et 834.

Aeneos III. vel IV. formae, quod conſtet, moneta Titi non offert.

Tituli Titi.

Imperator.

Hujus tituli varia fuit in Tito ratio, et ab omnium aliorum Caeſarum inſtituto abludens. Eccam:

V. C. 822. 823, imperatoris titulo abſtinet:

V. C. 824, in numis primi ſemeſtris dicitur CAES. DESIG. IMP., ſeu *deſignatus imperator*, de quo vide quae diximus in moneta Veſpaſiani ad hunc annum. In numis ejusdem anni ſerius ſignatis vocatur T. IMP. CAESAR, ac deinceps, donec Auguſtus dictus eſt, conſtanter dicitur: T. CAES. IMP. ſuccedentibus reliquis titulis. Ab eo etiam tempore conſtanter caput laureatum praefert, quamquam etiam radiatum in pluribus aeneis II. formae numis, certe nunquam nudum.

V. C. 832. Titus Auguſtus, et factum tum, ut το IMP. in prioribus Titi Caeſaris numis conſtanter poſtpoſitum, deinde in ejus Auguſti numis praeponeretur, ſcriberetur que perpetua lege: IMP. TITVS. CAES. etc. Si qui numi aliam ſequuntur legem, ſic ut Titus Caeſar dicatur IMP. TITVS, et Titus Auguſtus TITVS. IMP., certam metue fraudis ſuſpicionem, aut numum extra urbem ſignatum puta. Ita Alexandrini minus religioſi Αυτοκρατορος titulum Titi nomini paſsim praepoſuere. Idem praefigitur in numis inſcriptis ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ, tum et in denario, quem deſcripſi ad V. C. 824, ſed qui veriſimiliter ſignatus eſt Epheſi. De denario Titi Auguſti cum poſtpoſito IMP. vide, quae ad annum V. C. 832 monuerim.

Quaeſitum ab eruditis magnae famae viris, an titulus imperatoris Tito adhuc Caeſari additus indicet, Titum a patre adſcitum in imperio conlegam; an imperatoris honorem ei a victoriis delatum, de quo altero titulo mox infra agetur. Prior ſententia ſine dubio tenenda ſuadentibus iſtud cum hiſtoricis, tum numis. Plinius loquens de cenſura a Veſpaſiano V. C. 826 acta, quique hoc ipſo tempore naturalem ſuam hiſtoriam ſcripſit, ait: [a]) *Cenſus, quem intra quadriennium imperatores Caeſares Veſpaſiani, pater, filiusque cenſores egerunt.* Ergo imperatoris nomen commune fuit tam patri, quam filio. Tito Romam reduci, cum adhuc in itinere eſſet, nunciatum fuit, eſſe ſe Romae nominatum imperatorem, ut refert Philoſtratus. [b]) Atque de hac imperii ſocietate capienda ſunt verba Suetonii: [c]) *neque ex eo* (nem-

a) L. VII. p. 405. b) in Apoll. Tyan. L. V. c. 30. c) in Tito c. 6.

pe poſt ejus in urbem adventum) *deſtitit participem; atque etiam tutorem imperii agere.* Sane omnem poteſtatem, quantacunque conferri poterat, videmus a patre cum filio communicatam, eo in conſulatibus omnibus conlega adſumpto, communi triumphi et cenſurae honore, collata trib. poteſtate, et permiſſa imperatorii de victoriis tituli iteratione, quoties ipſe eum iteravit. Confirmatur denique verbis Plinii in Panegyrico ad Trajanum, [a]) qui cum de Trajano a Nerva adoptato dixiſſet: *ſimul filius, ſimul Caeſar, mox IMPERATOR, et conſors trib. poteſtatis, et omnia pariter, et ſtatim factus eſt,* continuo ſubjicit: *quae proxime parens verus* (Veſpaſianus) *tantum in alterum filium* (Titum) *contulit.* Si ergo hoc loco vocabulum *imperator* non partum Trajano ex victoria titulum, ſed in imperio conlegium notat, idem etiam ex Plinii ſententia in Tito notabit. Tamen honoris, ac poteſtatis primatum patri adſeruere titulus Auguſti, imperatoris ut praenomen, patris patriae, et pontificis maximi.

Idem invicte ſtabiliunt numi. In his anno V. C. 824 ſignatis dicitur DESIGnatus IMPerator. Ad hunc titulum ex victoria partum nemo deſignabatur, ſed datus eſt mox poſt victoriam acclamatione militari. Ad haec Titus jam anno praecedente ex captis Hieroſolymis dictus eſt imperator, ut mox dicetur, ergo is titulus intelligendus eſt de Tito ad imperii conlegium deſignato.

Haec ut certa ſunt, ita non minus certum, in numis Titi vocabulum IMP. nonnunquam valuiſſe tam ad notandam imperii ſocietatem, quam imperatoris titulum ex victoriis. Ejus argumentum praebeant inſcriptiones capitis in numis ejusdem anni V. C. 825, in quorum uno:

T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II.

in alio:

T. CAESAR. VESPASIAN. IMP. III. PON. TR. POT. II. COS. II.

Certe in utroque numo eadem eſt τα IMP. potentia, ſed in altero numo praeterea exhibetur ad indicandum titulum ex victoriis. Similis ratio eſt in numis V. C. 830 ſignatis, in quorum uno:

T. CAESAR. IMP. VESPASIANVS.

in alio:

T. CAESAR. VESPASIANVS. in averſa: IMP. XIII.

Omittitur nimirum in alterius numi antica vox IMP., quoniam in averſa ponitur addito ex victoriis numero. Neque iſtud modo obſervatur in numis Titi Caeſaris, ſed etiam Veſpaſiani, nam in hujus numo V. C. 831 ſignato legitur:

CAESAR. VESPASIANVS. AVG., in averſa: IMP. XIX.

* * *

Hactenus de imperatoris titulo conlegii indice, nunc in eundem ex victoriis repetitum inquiramus.

V. C. 823 certe fuit IMP. I., nam teſte Suetonio, [b]) Dione, [c]) et Ioſepho, [d]) expugnatis Hieroſolymis una cum patre a militibus acclamatus eſt imperator.

V. C. 824 videtur dictus IMP. II. ſed deſunt monumenta.

a) Cap. 8. b) Cap. 5. c) L. LXVI. §. 7. d) Bell. Iud. L. VI. c. 6. § 1.

V. C. 825 IMP. III. dicitur in inſcriptione Gruteriana, [a]) quam ſupra in Veſpaſiano ſub eodem hoc articulo eſſe certe hujus anni comprobavi, jungiturque cum conſulatu II., et TR. POT. II. Numi ad hunc annum idem docent.

Inde ex monumentorum defectu magna lacuna usque ad annum V. C. 831, ſed quae expleri commode poteſt ſequendo inde ab hoc anno iterationem Veſpaſiani, quam plerumque certam habemus; nam, ut docuimus, honores pater pleroſque cum filio communes habere voluit. Ex hac lege fuit Titus

V. C. 826 IMP. IV.

V. C. 827 IMP. V. VI.

V. C. 828 IMP. VII. VIII. IX. X.

V. C. 829 IMP. XI.

V. C. 830 IMP. XI. XII.

V. C. 831 IMP. XIII. conſentiunt et numi.

V. C. 832 IMP. XIIII. junctum cum TR. P. VIII. COS. VII. et titulo adhuc Caeſaris, [b]) item

IMP. XIIII. junctum cum TR. P. VIIII. COS. VII. et titulo Auguſti, in numis hujus anni.

IMP. XV. junctum cum TR. P. VIIII. COS. VII. DES. VIII. in inſcriptione aquae Marciae ad portam Esquilinam, [c]) et in numis. Dictus fuit IMP. XV. ex victoriis Britannicis, ut diſerte Dio ad hunc annum. [d])

V. C. 833 IMP. XV. junctum cum TR. POT. COS. VIII. in numis.

IMP. XV. junctum cum TR. POT. X. COS. VIII. [e])

V. C. 833. 834. IMP. XVI. et iisdem annis.

IMP. XVII. in inſcriptione portae majoris Romae junctum cum TR. P. X. COS. VIII. [f])

Cauſas iterationis easdem cum patre habuit, ſed et has pleraſque ignoramus, ut diximus in Veſpaſiano.

Cenſor.

De cenſura, quam cum patre egit, vide dicta in Veſpaſiano. Eam eadem lege, ut pater, inſcripſit numis annorum 825, 826, 827, ſed contra, quam pater fecit, eam reſtituit in numis annorum 830, 831.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum numi Graeci habentur non pauci, ſuntque, ut in patre Veſpaſiano, argentei illi in majore pretio, qui annum novum ſacrum inſcriptum offerunt.

Coloniarum numi, quo tempore imperium ſolus obtinuit Titus, hactenus cogniti non ſunt; nam quos habemus Stoborum, et Caſſandreae Macedoniae urbium, Veſpaſiano imperante prodivere. Laudatus a Vaillantio numus Antiochiae Syriae ad hanc claſſem non pertinet; nam hac aetate ea colonia nondum fuit. Numum Caeſareae Palaeſtinae ab eodem Vaillantio promulgatum offerre caput Elagabali, non Titi, in hujus coloniae numis probavimus. Etiam numus coloniae Antiochiae Piſi-

a) pag. 244. 2. b) Gruter p. 243 n. 8. c) Gruter p. 177. 1. d) L. LXVI. § 20.
e) Gruter p. 189. 9. f) Gruter 176. 1.

diae Veſpaſiani imperio debetur propter epigraphen: T. CAES. IMP. PONT., qua vivo patre uſus eſt.

Alexandrini plures exſtant, ſed quam miram habeant oeconomiam, diximus in horum claſſe.

PRETIVM.

Aurei, et argentei	C.
Aenei I. et II. formae	C.
Aenei III. et IV. formae	O.
Commatis peregrini :	
Argentei max. mod. cum *anno novo ſacro*	RR.
Aenei urbium liberarum	R.
Coloniarum	RRRR.
Alexandrini	RR.

VXORES TITI.

Vxor I. *Arricidia* Tertullo patre equite R. nata, quam juvenis duxit. a) Ejus nulli numi cogniti.

Vxor II. *Marcia Furnilla* in mortuae Arricidiae locum ſucceſsit, ſplendido genere orta, cum qua divortium fecit ſublata filia *Iulia.* b) Fuere, qui ei tribuerent numum ſequentem :

ΦΟΤΑΒΙΑ. CЄΒΑCΤΗ. *Hujus caput.*

ΑΡΓЄΙΡΑΙΩΝ. *Vir habitu curto, et tectus pileo Phrygio gradiens d. jaculum.* AE. (Angeloni Hiſt. Aug. p. 76. Patin ad Suetonii Titum c. 4.)

Vterque vir eruditus ex hoc numo colligit, hujus feminae nomen, quod varium in codicibus Suetonii legitur, nimirum *Furnilla*, *Furvilla*, *Fulvia*, *Flavilla* etc. fuiſſe *Fulvia*, ac Patinus quidem pertinacius iſtud adſerit, quoniam antiquo numismati nihil poteſt refragari. At praeſtabat longius inquirere in numi fidem, aut certam ejus lectionem. Mulieri repudiatae dedicatam monetam, nedum dictam Auguſtam, vix credibile. Argira urbs Achaiae, in qua numum ſignatum cenſet Angelonus, mihi ignota, quanquam Aegiram memorent geographi, et numi. Credam potius, ut epigraphen averſae, ita et anticae male lectam, numumque eſſe Fulviae Plautillae uxoris Caracallae.

a) Suet. in Tito c. 4. b) Suet. l. c.

IVLIA TITI F.

Titi ex Marcia Furnilla filia. [a]) Eam pater virginem Domitiano fratri in matrimonium obtulit; quod cum is recuſaſſet devinctus Domitiae nuptiis, collocata fuit Flavio Sabino, filio T. Flavii Sabini fratris Veſpaſiani, patrueli *Titi*, ac *Domitiani.* [b]) Verum vix nuptam vivo adhuc patre ardentiſsime coepit diligere. Mortuo Tito, caeſoque per iniquum praetextum marito Sabino, cumque a Domitia ſua propter adulteriorum infamiam animum avertiſſet, non *amplius tecte* cum ea conſuevit, ſed aperte adeo, ut eſſent, qui crederent, fuiſſe eos vero matrimonio conjunctos, et teſtetur Philoſtratus, [c]) ea propter nuptialia ſacra Epheſi publice fuiſſe celebrata. [d]) At enim ipſe amaſius cauſa mortis exſtitit, cum praegnantem eam coegiſſet uterum abjicere. [e]) Fuiſſe dictam Auguſtam a Tito, conſecratam a Domitiano, numi docent. De anno nativitatis, ac mortis nihil certi conſtat. Id unum notavit Suetonius, [f]) natali filiae ſuae a Tito captas Hieroſolymas, quod accidit die II. Septembris. [g])

Paſsim video, tam ab hiſtoricis noſtrae aetatis, quam antiquariis hanc Titi filiam dici Iuliam Sabinam, et ſaepe mirabar, factum iſtud a viris in hiſtoria critica primi ſubſellii, quorum agmina enumerare longum foret. Tamen nondum reperi in omni antiquitate teſtem ſincerum, qui Iuliam noſtram altero nomine *Sabinam* appellaret, neque ſcriptorem, neque numum, neque marmor. Vulgavit quidem Muratorius monumentum vetus, in quo legitur SABINA. AVG., quod ille nomen reliquae inſcriptionis cauſa nonniſi Iuliae Titi F. convenire exiſtimat. [h]) Verum epigramma iſtud magis eſt mutilum, quam ut auctoritatem facere per ſe poſsit. Vltra in hanc cauſam cum inquirerem, comperi denique, Sabinae iſtud nomen ex Goltzii Theſauro in eruditorum commentarios fluxiſſe, qui unus omnium, ac ſolus numos tres *Iuliae Sabinae* nomine inſcriptos vulgavit. Vide ſimile Goltzii figmentum repetitum in Sabina Hadriani uxore.

Obſervandus in Iuliae numis duplex capitis cultus. In aliis crines compoſiti ſunt more, quem tenuit utraque Agrippina, nodo in collum retro pendente; in aliis accedit ad morem, quem obſervamus in numis Plotinae, et ſociarum, crinium cultu turgente.

Numi Iuliae imperante Tito ſignati.

IVLIA. AVGVSTA. TITI. AVGVSTI. F. *Hujus caput.*
VENVS. AVGVST. *Venus ſeminuda aversa ſtans ſ. haſtam, et ſimul columnae in-*

a) Suet. in Tito c. 4. b) Suet. in Domit. c. 22. Philoſtr. Vit. Apoll. L. VII. c. 7. c) l. c. d) Suet. in Domit. c. 10 et 22. Dio L. LXVII. § 3. e) Suet. in Domit. c. 22. Plin. epiſt. L. IV. 11. f) in Tito c. 5. g) Noris Epoch. Syrom. h) Theſ. inſcript. p. 914. 10.

nixa d. galeam. AV. AR. (Khell. Suppl. ad Vaill. Muſ. Caeſ.)

IVLIA. IMP. T. AVG. F. AVGVSTA. *Hujus caput.*

CERES. AVGVST. *vel:* CONCORD. AVGVST. *vel:* VESTA. S. C. cum *typis propriis.* AE. II. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Eadem adverſa.

VESTA. *Dea ſedens.* AR. (Muſ. Pfau ap. Geſſner.)

Cum in his numis Titus non dicatur *Divus*, certum eſt, eos ſignatos vivo adhuc fratre Tito. Intelligimus etiam, a Tito filiae delatum Auguſtae honorem.

Numi Iuliae mortuo Tito ſignati.

IVLIA. AVGVSTA. DIVI. TITI. F. *Hujus caput.*

DIVVS. TITVS. AVGVSTVS. *Caput Titi laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

IVLIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

DIVI. TITI. FILIA. *Pavo cauda explicata.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Pavo in mortuarum numis ſymbolum obvium, at in hoc numo Iuliae, ceu Iunoni per adulationem tributum credi poſſet, niſi idem typus occurreret etiam in numis Domitiani Caeſaris. Argenteum alium cum eodem pavonis typo citat Vaillantius, ſed inſcriptum: CONCORDIA. AVGVST., qualis averſa eſt etiam in numis Domitiani.

IVLIA. AVGVSTA. DIVI. TITI. F. *Hujus caput.*

VESTA. *Dea ſedens.* AR. max. mod. (Pellerin Mel. I. p. 181. Baldini ad Vaill. T. II. p. 102.)

Diva Iulia.

DIVA. IVLIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

Sine epigraphe. Thenſa a binis elephantis tracta, ſuper qua ſignum Iuliae d. ſceptrum, ſ. ramum. AR. (Morelli, Vaill.)

DIVAE. IVLIAE. AVG. DIVI. TITI. F. S. P. Q. R. *Carpentum a binis mulis tractum.*

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV. (*in aliis* XVI.) CENS. PER. P. P. *in medio* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Ex poſteriore hoc numo diſcimus, Iuliam V. C. 843, 844, quibus Domitianus COS. XV. fuit, jam fuiſſe vita functam. Etiam ſoli numi docent, conſecratam fuiſſe a Domitiano, qui ejus mortis cauſa extitit.

Numus reſtitutus.

Vide hunc deſcriptum in tractatu de numis reſtitutionum.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum Graecarum numos habemus percuſſos Smyrnae, et Thyatirae, quos vide apud Vaillantium, Pellerinium, Haymium. Singularis eſt numus Pergami apud Spanhemium, a) in quo ejus caput jungitur cum capite Domitiani, tam parum ergo diſſimulata ejus Caeſaris cum nepte ſua conſuetudine, quam illam diſſimulavere Epheſii, ut ſupra ex Philoſtrato docuimus.

Coloniarum, et *Alexandrini* deſunt.

a) in Caeſſ. Iuliani p. 64.

Aurei	RRR.
Argentei	RR.
Argentei max. formae ſupra citati	RRRR.
Aenei I. formae.	R.
Aenei II. formae	C. fere.

De *numis* commatis peregrini continuo actum.

DOMITIANVS.

Natus eſt ex Veſpaſiano et Fl. Domitilla IX. Kal. Nov. patre conſule deſignato, inituroque menſe inſequente honorem, ut teſtatur Suetonius. [a]) Fuit hic primus Veſpaſiani conſulatus adhuc [illegible]i, isque ſuffectus, quem geſsit per Novembrem, et Decembrem V. C. 804. Vide, quae altius in Veſpaſiano ſub titulo *Conſul* diximus. Cum pater V. C. 822 ab externis legionibus imperator pro Vitellio eſſet renunciatus, ipſe Romae relictus a Vitellianis cum patruo Sabino exeunte Decembri obſeſſus eſt in Capitolio, hocque incenſo aegre apud aedituum occultatus ibi pernoctavit; tum mane facto lineo amictu turbae ſacricolarum Iſiacorum immixtus igno a usque evaſit quaeſito alibi latibulo. [b])

V. C. 822 P. X. 69.
CAESAR. PRINC. IVVENT. PRAETOR. DESIG.

Caeſo circiter die XX. Decembris Vitellio progreſſus e latebris Domitianus a militibus Caeſar conſalutatur. [c]) Militum judicium confirmat ſenatus, qui praeterea Domitiano praeturam urbanam, et conſulare imperium decernit. [d])

Dixi in numis Veſpaſiani, et Titi ad praeſentem annum V. C. 822, poſſe ad hunc annum referri numos aureos, et argenteos, in quorum averſa (nam anticam Veſpaſianus pater occupat) exhibentur Titus, et Domitianus vario cultu, et inſcriptione: TITVS. ET. DOMITIAN. CAESARES. PRIN. IVVEN. vel: LIBERI. IMP. AVG. etc. quos deſcriptos vide in numis Veſpaſiani ad annos V. C. 822 et 823. Quod ſi horum complures revera anni praeſentis ſunt, neceſſe eſt, eos non in urbe fuiſſe ſignatos, quoniam uterque nonniſi exeunte Decembri, caeſo nempe Vitellio, Romae Caeſar eſt agnitus. At feriri poterant Antiochiae; nam legiones, quo tempore Veſpaſianum auſae ſunt imperatorem proclamare, non dubitaverint,

a) in Domit. c. 1. b) Tacit. Hiſt. III. 74. Suet. c. 1. c) Tacit. Hiſt. III. 86. Suet. c. 1. d) Tacit. Hiſt. IV. 3. Suet. c. 1.

ejus quoque ſilios agnoſcere Caeſares. Vide, quae plura in Veſpaſiano ad hoc argumentum pertinentia diſſerui.

V. C. 823 P. X. 70.

CAESAR. PRINC. IVVENT. PRAETOR.

Kalendis Ianuariis praeturam init, a) eamque licenter, et intemperanter exercet muneribus publicis pro libidine diſtributis, ſic ut abſens Veſpaſianus miraretur, quod non et ſibi ſucceſſorem mitteret. b) Adverſum Gallos, Batavos, et Germanos rebelles una cum Muciano proficiſcitur, verum audito per iter, rem a Petilio Ceriali proſpere geſtam, Lugduni ſubſiſtit. c) Domitiam uxorem ducit. d)

CAESAR. AVG. F. COS. *Caput Titi nudum barbatulum*,

CAESAR. AVG. F. PR. *Caput Domitiani nudum imberbe.*

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. *Caput laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

T. CAES. AVG. F. COS. — D. CAES. AVG. F. PR. *Capita adverſa Titi et Domitiani.*

Antica cum patris capite, ſed epigraphen diſſimulat Vaillantius. AE. II.

TIT. ET. DOMIT. EX. S. C. *Vterque Caeſar in ſuggeſtu adverſus ſedens, ante unumquemque inferne figura togata ſtans.*

IMP. CAES. AVG. VESP. COS. II. TR. POT. *Caput laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Omnes hi numi certo hoc anno ſignati ſunt, quia Veſpaſianus in iis dicitur COS. II., Titus COS., et Domitianus PRaetor, quibus ii muniis tum fuere inſignes.

Ad hunc annum referri etiam poſſunt numi alii cum Titi et Domitiani capitibus, quos in Veſpaſiano ad V. C. 822. et 823 deſcripſi.

V. C. 824 P. X. 71.

CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. et COS. DES. II.

Conſul ſuffectus, et mox conſul deſignatus II., ut continuo probabitur. Patris et fratris triumpho Iudaico albo equo conſpicuus intereſt. e)

CAES. AVG. F. DES. IMP. *Titus paludatus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium.*

AVG. F. COS. DES. IT. S. C. *Domitianus adverſus ſtans eodem cultu.*

IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III. *Caput laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

T. IMP. CAESAR. COS. DES. II.

CAESAR. DOMIT. COS. DES. II. *Typus idem.*

Averſa incerta, haud dubie patris Veſpaſiani. AE. I. (Beger Theſ. Br. T. II. p. 631. Morelli.)

Eosdem hos numos jam deſcripſeram in moneta Veſpaſiani ad hunc annum, quo loco verum eorum explicatum ſta-

a) Tac. Hiſt. IV. 39. b) Suet. in Domit. c. 1. Tac. H. L. IV. paſſim. c) Tac. H. L. IV. 68. 85. 56. Suet. in Domit. c. 2. Silius Ital. Punic. III. 608. d) Dio L. LXVI. § 3. Suet. c. 1. e) Suet. in Domit. c. 2. Ioſeph. Bell. Iud. L. VII. 5.

bilire conatus ſum, quorſum lectorem remitto. Vtrumque numum ad ſolum hunc annum pertinere, indubitatum eſt; nam in priore Veſpaſianus dicitur COS. III., et in altero Titus COS. DES. II. certis praeſentis anni characteribus. Quod ad Domitianum propius pertinet, cum is in his numis dicatur COS. DES. II., quaerendum, quo tempore fuerit COS. I. Tacentibus hiſtoricis litem egregie decidit tabula aenea, quae exſtat apud Gruterum: a)

IMP. CAESAR. VESPASIANVS.
AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. P. P.
COS. III. DESIG. IIII. - - et infra:
NON. APRIL. CAESARE. AVG.
F. DOMITIANO.
CN. PEDIO. CASTO. COS. - - -

Notae Veſpaſiani titulo additae manifeſte evincunt, iſtud epigramma eſſe anni praeſentis V. C. 824, et quidem TR. POT. II. ſemeſtris prioris, quo labente Domitianus menſe Aprili fuit conſul ſuffectus. Egregie etiam conſentit Zonaras, qui agens de Veſpaſiani et Titi triumpho Iudaico, quem actum exeunte Aprili opinantur eruditi, addit, Domitianum *tum conſulem* (ὑπατεύοντα) interfuiſſe triumpho equo vectum. Serius, ſed eodem adhuc anno, ut numi praeſentes definiunt, deſignatus eſt COS. II. in ſequens biennium, ut revera proceſſit V. C. 826.

V. C. 825 P. X. 72.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. DES. II.

Annales hoc, et conſequentibus aliquot annis nihil de Domitiano memorant. Nimirum comperto, eum rerum novarum cupidum, ſimulare coepit modeſtiam, ac ſimplicitatem, atque inprimis ſtudium literarum, et amorem carminum profiteri, quo velaret animum. b)

CAESAR. DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. *Domitianus eques ſ. haſtam.*
T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. POT. COS. II. *Caput Titi laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

De Domitiano conſule deſignato II. egimus ad annum praecedentem. Hic typus haud dubie proponit Domitianum, quo is modo patris triumphum eſt comitatus, ut proxime diximus. De liberis paterni triumphi comitibus vide, quae obſervabimus in numis L. Veri ad annum V. C. 921.

* * *

CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. COS. DES. II. *Caput laureatum.*
S. C. *Templum Iovis Capitolini.* AE. II. (Muſ. Theup.)

Hic numus primus eſt, qui laureatum Domitiani caput ſiſtit, de quo notabo plura in tractatu de cultu capitis Augg. De typo averſae actum in numis Veſpaſiani ad V. C. 824.

a) pap. 573. 1. b) Tacit. Hiſt. IV. 86. Suet. in Domit. c. 2.

V. C. 826 P. X. 73.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. II.

Nihil de Domitiano adferunt annales, ſed abundare incipiunt numi.

A. CAES. AVG. F. DOMIT. COS. II. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
B. CAESAR. AVG. F. DOMITIAN. COS. II. *Caput laureatum, in AE. II.*
C. CAESAR. AVGVSTI. F. *Caput laureatum, in AE. II.*
D. CAES. AVG. F. *Caput laureatum, in AE. III.*

* * *

Antica incerta. (Ea, quam Gorius ad Morellii Impp. praetendit, haud dubie fallit.)
CONG. II. COS. II. S. C. *Domitianus togatus ſedens in ſubſtructione adſtante Liberalitate, et in imo figura ad accipiendum congiarium veſtem pandente.* AE. II. (Morelli, Vaill.)

Numus inſignis, et eximiae raritatis. Domitianum adhuc privatum, et primis principatus annis fuiſſe egregie liberalem, refert Suetonius. [a])

* * *

Vt lit. C.
DOMITIANVS. COS. II. *Duplex cornucopiae intermedio caduceo.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Vide, quae de omiſſo in numis ſimilibus S. C. ad numum ſimilem Veſpaſiani V. C. 827, ac praecipue Tiberii V. C. 775 notavi.

* * *

Vt lit. D.
DOMIT. COS. II. *Caduceus.* AE. III. (Morelli.)

Etiam in hoc numo, in quo item pro typo caduceus, deeſt nota S. C., quamvis in reliquis omnibus hujus moduli, quales copioſos, ſed cum typis aliis, Morellius tabula XXV. Domitiani ſiſtit, nunquam abſit.

* * *

Vt lit. B.
S. C. *Domitianus in lentis quadrigis d. ramum, ſ. ſceptrum cum aquila.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Indicat hic typus proceſſum Domitiani conſularem.

* * *

Vt lit. B.
VICTORIA. NAVALIS. S. C. *Victoria prorae navis inſiſtens d. lauream, ſ. palmae ramum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Typum explicavimus in moneta Veſpaſiani ad V. C. 824.

Reliqui typi in anni hujus numis ſunt obvii.

V. C. 827 P. X. 74.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. III. DES. IV.

Hoc item anno neglectus in annalibus Domitianus.

Partes adverſae hoc anno ſunt, ut praecedente, niſi quod COS. II. in COS. III. migrat.

Vt lit. A.
PRINCEPS. IVVENTVT. *Spei typus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

In aeneis II. formae typi obvii.

---

a) cap. 9.

V. C. 828 P. X. 75.

CAESAR. *PRINC. IVVENT. COS. IV. DES. V.*

Volagaſe I. Parthiae rege a Veſpaſiano auxilia adverſum Alanos, et ducem belli alterum ex ejus filiis depoſcente, omni ope contendit Domitianus, ut ipſe mitteretur. At Veſpaſianus ipſa auxilia petenti regi negavit. [a])

CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. *Caput laureatum.*

COS. IIII. *Cornucopiae, vel Pegaſus.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Antica incerta.

PON. COS. IIII. DES. V. PRINC. IVVENT. *Ara ignita.* AV.

Numum hunc aliis catalogis ignotum exhibet Morellius.

V. C. 829 P. X. 76.

Ex numis hujus anni conjiciunt eruditi, demandatam fuiſſe hoc anno Domitiano expeditionem in Sarmatas, et ab hoc recepta ſigna legionum, ſed perperam, ut continuo patebit.

CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
Eadem epigraphe addito COS. V. in AV. AR.
CAESAR. AVG. F. DOMITIAN. COS. V. *in AE. II.*

Vt lit. A.

COS. V. *Barbarus genuflexus vexillum offert.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Antica incerta. Fallit ea, quam Gorius adfingit.

SIGNIS. A. SARMATIS. RESTITVTIS. *Idem typus.* AV. (Morelli.)

Gorius in utrumque numum commentatus [b]) ejus explicatum arceſsit ex iis, quae narrat Suetonius, [c]) Domitianum *neceſſario expeditionem unam in SARMATAS ſuſcepiſſe, legione cum legato ſimul caeſa - - - de SARMATIS lauream Capitolino Iovi retuliſſe.* Qua in re jucundum eſt videre, quam propere in fraudem inducantur ii, qui non conſultis fontibus aliorum ſcrinia compilant. Gorius, quod paſsim ipſe manifeſtat, Mediobarbum omnia ſus deque vertentem plerumque ſecutus hoc etiam loco cum eodem duce graviter offendit. Enimvero utrumque hunc numum eſſe Domitiani adhuc Caeſaris, ipſe profitetur, et arguit iſtud praeter capitis inſcriptionem etiam conſulatus V. At Suetonius, qui Domitiani expeditiones, alias, quas Caeſar, alias, quas Auguſtus ſuſceperat, refert, Sarmaticum iſtud bellum inter poſteriores enumerat. [d]) Igitur ad numum hunc explicandum ex Suetonio nihil habemus ſubſidii, et expeditio Sarmatica, quam numus memorat, multo fuit prior altera, cujus meminit Suetonius.

Quaerenda igitur expeditio altera

a) Suet. in Domit. c. 2. Dio L. LXVI. §. 15. b) ad Morellii Impp. Tom. II. pag. 416. c) Cap. 6. d) Cap. 6.

anno praeſente, aut proxime praecedente in Sarmatas mota. Eam breviter attingit Tacitus, [a]) prolixius perſequitur Ioſephus, [b]) nimirum V. C. 823 Sarmatas inter belli civilis turbida Iſtrum transgreſſos irruiſſe in Moeſiam, et adortos Romana praeſidia tum modica, multos, atque una conſularem legatum Fonteium Agrippam in praelio occidiſſe. Qua re audita Veſpaſianum miſſo exercitu duce Rubrio Gallo eos gravibus damnis adſectos ex imperii finibus ſubmoviſſe. Amiſſa tum etiam ſigna Romana caeſo legato veriſimile eſt, ſed poſtliminio recuperata hi numi docent.

Mediobarbus, Gorius, aliique ex ſolis his numis, nam aliis monumentis deſtituebantur, arguunt, hoc anno Domitianum bellum hoc mandante patre ſuſcepiſſe, finiviſſeque. At quae eis iſtud adferendi ratio? an quod inſigne iſtud factum numis Domitiani inſcribitur? ergo etiam *victoria navalis*, quam in lacu Genneſareth a Veſpaſiano circa annum V. C. 821 reportatam diximus, tribuenda Domitiano tum Romae degenti, quoniam ea in Domitiani quoque numis, iisque V. C. 826 ſignatis memoratur. Neque minus male arguitur, hoc anno ſuſceptum bellum Sarmaticum, quoniam ejus egregie confecti honos in hujus anni numis praedicatur. Sic enim etiam memoratam victoriam navalem neceſſe erit arguere relatam V. C. 824, quoniam eam numi Veſpaſiani hujus anni produnt, item anno 826, quoniam eam ad hunc annum numi Titi, et Domitiani repetunt. Piget adferre exempla, quam [illegible]int imperatores praeclara ſua facta [illegible]r plures ſubinde annos praedicare. Paucis ut abſolvam, ex his numis neque evinci poteſt, ullum fuiſſe ad hunc annum bellum Sarmaticum, neque Domitianum ad illud gerendum Roma profectum. Et mirum ſane eſſet, Veſpaſianum ejus curam mandaſſe potius Domitiano dubiae fidei adoleſcenti, et nulla bellica laude cognito, neglecto filio natu majore Tito multarum palmarum duce, ac tum in otio Romae deſide.

Ad eandem victoriam Sar[illegible] referri tuto poſſet numus Veſpaſia[illegible] quem exhibui ad annum V. C. 824[illegible] cujus averſa legimus: *SIGNIS. RE*[illegible] PTIS, verum ut ibi diſputavi, ar[illegible]mentum averſae non minus pertinere poteſt ad bellum Germanicum, q[illegible] miſſa quoque cum legionibus ſigna conſtat, et haud dubie finito tumultu recepta.

Ceterum omnis ſcientia, barbarum in his numis genuflexum eſſe Sarmatam, fundatur in vocabulo SARMATIS numi ſecundi; nam ſi illud abeſſet, Parthus omnino eſſet habendus; adeo omnis habitus, et cultus Parthum ſpirat, qualis nempe ad omnes apices ſimillimus, et item flexo genu ſiſtitur in argenteis Auguſti numis vexillum offerens, quem Parthum eſſe certum eſt. Et mirum ſane videatur, Sarmatis et Parthis tanto terrarum intervallo disjunctis idem fuiſſe veſtimenti genus. Advertendum etiam, alterum hunc numum Morellianum neque a Vaillantio, neque alio quopiam conſpectum, tametſi in numis Ar-

a) Hiſt. IV. 59. b) de Bell. Iud. L. VII. c. 5 ſub fin.

ſchota[illegible]eatur numus Domitiani cum ſi[illegible]limo barbari genu curvantis [illegible] adjecta epigraphe: SIGNIS. A. SARMATIS. RECEPT. [a]) ſed ſatis cognita eſt intuta ejus catalogi fides. Quod ſi numus hic delicatioribus aliis ſuſpectus videatur, ut revera ſatis per hoc opus vidimus, non ſatis ſemper ſinceros videri numos, quos Morellius in ſuo Theſauro imperatorum propoſuit, tum enimvero liceret ſuſpicari, in numo ex adductis primo contineri argumentum Parthicum, ut revera ex an[illegible] hujus aetatis vidimus, Veſpa[illegible]um aliquoties cum Parthis colliſum, [illegible]n qua cauſa parce nos inſtruunt [illegible]umenta reſidua. Conjecturam inſi[illegible]ter firmat Eutropius, cum narrat, [b]) Armeniam a Parthis ſublatam, legio[illegible] Romanorum ſub jugum miſſas. [illegible]x quo veriſimile ſit, effeciſſe ſerius Veſpaſianum ſive auctoritate, ſive minis, ut earum aquilae reſtituerentur, ipſum vero hos numos feriundos curaſſe ſumpto exemplo ex numis Auguſti propter ſimilem cauſam ſignatis. Apud Silium Italicum [c]) haec Iuppiter vatem agens de Domitiano:

Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
Submittet, vacuasque oſtendent Bactra pharetras.
Hic et ab Arctoo currus aget axe per urbem,
Ducet et Eoos, Baccho cedente, triumphos.

Quibus ex verbis colligi poſſet, Domitianum, ſed jam Auguſtum, ſaltem per duces cum Parthis bellum geſsiſſe. Verum qualecunque iſtud Orientis obſequium his verſibus deſcriptum, tum et actus triumphus nihil ad praeſentes numos faciunt, qui Domitiano adhuc Caeſare ſignati ſunt.

* * *

Reliqui hujus anni numi typos obvios, aut priorum annorum offerunt.

V. C. 830 P. X. 77.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VI.

Nihil produnt annales.

CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. COS. III. *Caput laureatum.*

PRINCEPS. IVVENTVTIS. *Veſta ſedens d. Palladium.* In aliis: *Duae dexterae junctae ſuſtinentes aquilam legionariam prorae navis infixam.* In aliis: *Salus ſtans.* AV. AR.

Haec averſae epigraphe in aureis, et argenteis ejus numis ab hoc anno, usque dum Auguſtus diceretur, obvia eſt, verum typi valde differunt, atque hi, ſaltem quod conſtet, nullo cum titulo principis juventutis nexu.

* * *

Eadem adverſa.

S. C. *Spei typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Notandum, hos numos valere etiam in ſubſequens biennium, per quod COS. VI. duravit.

V. C. 831 P. X. 78.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VI.

Ad hunc etiam annum referendi nu-

a) Tab. 31. b) in Nerone. c) Punic. III. v. 610.

mi anno ſuperiore deſcripti, ut ibidem monui.

V. C. 832 P. X. 79.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VI. DES. VII.

Moritur Veſpaſianus pater IX. Kal. Iul. Succedit frater Domitiani Titus. Queritur noſter, relictum ſe participem imperii, ſed fraudem teſtamento adhibitam. a) Eum ſolatur frater, perſeverans teſtari conſortem fore, et ſucceſſorem. b)

Numi ad annum V. C. 830 deſcripti huic etiam anno poſſunt applicari. Sed ad hunc annum vere pertinet numus ſequens:

CAES. DOMITIAN. COS. DES. II. S. C. *Domitianus eques, ſ. haſtam.*
T. CAES. VESPASIAN. IMP. PON. TR. P. COS. VII. *Caput Titi laureatum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic totus nitidus eſt, et citra fraudis ſuſpicionem, ei tamen pars utraque male videtur cohaerere. Nam ſi averſam ſpectes, quia Titi conſulatum VII. praedicat, numus ſine dubio debetur anno praeſenti V. C. 832. At Domitianus hoc anno non fuit COS. DES. II., qualis dicitur in antica, ſed COS. VI. DES. VII. Quin Domitianum COS. DES. II. jam vidimus in ejus numis, qui ſunt anni V. C. 824. Non praetexere monetarii ſphalma, cum facile poſſit apparens haec pugna conciliari. Conſtat, ut dicemus ſub ſinem ad titulum conſulis, ex conſulatibus VI., quos Domitianus ante imperium geſsit, unum tantum fuiſſe ordinarium, reliquos quinque ſuffectos. At conſtat etiam, anno, in quo ſumus, Domitianum in annum ſequentem fuiſſe conſulem deſignatum, et quidem *ſeptimum*, ſi habeatur ratio conſulatuum quinque ſuffectorum, conſulem *iterum*, ſeu II., ſi iidem negligantur. Si ergo [illegible]mum placuit monetario, plenum ha[illegible]mus numi hujus explicatum. *Infra* [illegible] annum V. C. 834 videbimus, eo[illegible] modo Pagium alienum Domitiani co[illegible]ſulatum explicaſſe, ſed minus, ut videtur, feliciter. Ceterum ſimile hu[illegible] emplum dabunt numi Macrini eodem modo explicandi.

V. C. 833 P. X. 80.
CAESAR. PRINC. IVVENT. COS. VII.

Non deſinit clam, palamque fratri ſtruere inſidias, ſolicitare exercitus, meditari fugam, patienter eas injurias ferente Tito, nonnunquam cum lacrimis obſecrante, ut tandem bono erga ſe animo eſſe vellet. c)

A. CAES. DIVI. VESP. F. DOMITIAN. COS. VII. *Caput laureatum*, *in AE. I. et II.*

a) Suet. c. 2. b) Suet. in Tito c. 9. Victor epit. in Tito. c) Suet. in Tito c. 9. in Domit. c. 2.

B. CAES. DIVI. AVG. VESP. F. DOMITIAN. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I. et II.*

C. CAESAR. DIVI. F. DOMITIANVS. COS. VII. *Caput laureatum, in AV. AR. et Quinariis.*

D. CAES. DIVI. AVG. VESP. F. DOMITIANVS. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I.*

* * *

Vt lit. C.

PRINCEPS. IVVENTVTIS. *Pallas gradiens, vel lectiſternium, ſuper quo galea, vel caper intra coronam.* AV. AR.

Hujus anni numi Palladem, ejusve attributa proponere incipiunt, quod demum argumentum, ex quo Auguſtus dictus eſt, in ejus moneta perfrequens ad exitum usque eſt, multum variante ejus deae habitu. Conſpirant adeo numi cum ſcriptorum teſtimoniis, qui conſentiunt in memorando veſano Domitiani in Palladem adfectu. Eam ab illo ſuperſtitioſe cultam refert Suetonius, a) ejusque honori celebrata quotannis quinquatria, b) aucta eo usque inſania, ut Palladis ſe filium publice profiteretur. c) Vide de hoc argumento paſsim Martialem, et ejus deae cauſa turpiſsime adſentantem Quinctilianum. d)

Ad eundem Palladis cultum pertinet etiam galea ſuper lectiſternio, tum et caper; nam caprum pernicioſum orbi monſtrum Pallas virtute, et prudentia confecit, ejusque pellem, Graecis αἰγίδα, pectori ſuo obduxit, ſerviturum partim tegumenti vice, partim praeſidio adverſum pericula, ut refert Diodorus Siculus. e) Exhibent etiam copioſi Domitiani numi caput Meduſae ejus pectori adfixum, ad quod haud dubie adludit Martialis: f)

Accipe belligerae crudum thoraca Minervae,
Ipſa Meduſeae quem timet ira deae.

Et idem alibi: g)

Dic mihi, virgo ferox, cum ſit tibi caſſis, et haſta,
Quare non habeas aegida? Caeſar habet.

Vt lit. D.

S. C. *Amphitheatrum.* AE. I. (Vaill. Theup.)

Eodem anno ſignati ſunt numi fratris Titi cum eodem typo, quos vide.

* * *

Copioſi ſunt Domitiani numi conſulatu VII. notati; verum hi non tantum ad annum praeſentem, ſed etiam ſequentem usque ad Septembrem pertinent, quo is dictus eſt Auguſtus.

V. C. 834 P. X. 81.

AVG. TR. P. COS VII. DES VIII. PONT. P. P.

L. Flavio Silva Nonio, Aſinio Pollione Verrucoſo cos.

Tito idib. Sept. vita functo ſuccedit in

a) Cap. 15. b) Cap. 4. et Dio L. LXVII. § 1. c) Philoſtr. vit. Apollon. L. VII. c. 24. d) Inſtit. L. X. c. 1. e) L. III. c. 69. f) L. VII. epigr. 1. g) L. XIV. epigr. 179.

imperio frater Domitianus.

Ad reliquos anni hujus menſes ſpectant numi, qui cum Auguſti titulo conſulatum VII. conjungunt.

IMP. CAES. DOMITIAN. (in aliis DOMITIANVS.) AVG. PONT. *Caput laureatum*, in AV. AR.

IMP. CAESAR. [illegible] ANVS. AVG. *Caput laureatum*, in AV. AR.

Inſcriptiones averſarum:

TR. P. COS. VII. vel: COS. VII. DES. VIII. P. P. vel TR. P. COS. VII. DES. VIII. *typis obviis.* AV. AR.

Eodem anno PONT. MAX.

A. IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. P. M. *Caput laureatum, in AV. AR.*

B. IMP. DOMITIAN. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VII. *Caput laureatum, in AE. I.*

C. IMP. D. CAES. DIVI. VESP. F. AVG. P. M. TR. P. P. P. [illegible] *Caput radiatum, in AE. II.*

D. IMP. CAES. DIVI. VESP. DOMITIAN. AVG. P. M. *Caput laur[illegible], in AE. I. II.*

Inſcriptiones averſarum in AV. et AR. ſunt ut in prioribus ſolo PONT. notatis, et conſpirant plerumque typi. Aenei *Romam ſedentem*, vel *Pacem Auguſti* ſiſtunt.

Ad hunc annum referendus etiam erit numus, quem ſic deſcribit Occo:

IMP. DOMIT. AVG. P. M. COS. II. ℞ S. C *Cornix.* AV.

Hunc numum Pagius omiſſum a Mediobarbo, haud dubie, quod ſuſpectus illi videbatur, conqueritur, cum tamen temporum rationi nequaquam repugnet. Eſto, Domitianum dici Auguſtum, et nonniſi COS. II., nimirum, inquit, prudens monetarius ſuffectorum quinque Domitiani conſulatuum rationem non habuit. [a]) Ingenioſe iſtud, et ſecundum ea, quae infra ad Domitiani conſulatus notabimus, vere. At enim nequaquam propterea approbandu[illegible]mus, quod ſe chronologiae, et hiſtori[illegible]ae ſubjicit. Aliae rationes perſuadere Pagio debuerant, numum jure a Mediobarbo omiſſum, quas inter praecipua eſt, quod numero aureo inſcriptum S. C. praetenditur. Ad me quod attinet, numum falſum non dixero, ſed inique promulgatum; nam numi ſimiles Domitiani typo cornicis, vel corvi obvii ſunt, ſed aenei IV. formae, et ejus generis, quales infra poſt numos hujus principis vagos recenſebimus. Sed neque epigraphen Occonianam, etſi chronologiam non laedat, gemino altero exemplari mihi cognito poſſum confirmare. Tamen numum Domitiani, qui ſuffectos reticet, dedimus ſupra ad annum V. C. 832.

a) Critic. Baron. ad ann. Chr. 83.

V. C. 835 P. X. 82.
TR. P. II. COS. VIII. DES. IX.
P. M. P. P. IMP. II.
Domitiano Aug. VIII. T. Flavio Sabino cos.

Mores urbis bonis legibus emendat. Capitolium magnifice reſtituit, de quo mox. Ei naſcitur filius, de quo infra in Domitia.

Inſcriptiones partium adverſarum ſunt eaedem cum iis, quas anno ſuperiore altero loco deſcripſi. Variat tantum unica in eximio argenteo maximae formae, quem continuo dabo.

Vt lit. C.

TR. POT. IMP. II. COS. VIII. DES. IX. P. P. *typis obviis, plerumque Palladis.* AV. AR.

Vt lit. D.

TR. P. COS. VIII. DES. VIIII. P. P. S. C. *perpetuo et vario Palladis typo.* AE. I. II.

* * *

IMP. CAESAR. DOMITIAN. AVG. P. M. COS. VIII. *Caput laureatum.*

CAPIT. RESTIT. *Templum Iovis Capitolini tetraſtylum, in cujus medio Iuppiter ſedens adſtante ad dexteram Pallade, ad ſiniſtram Iunone.* AR. max. mod. (Pellerin Mel. I. p. 181. Pembrock Part. III. tab. 41.)

Capitolium bello Vitelliano flammis hauſtum, reſtitutumque mox a Veſpaſiano, iterum imperante Tito V. C. 833 incendio abſumptum eſt, ut ad hunc annum diximus. Eodem adhuc anno Titum ei reſtituendo manum admoviſſe docet inſcriptio fratrum Arvalium, quam diſſertatione illuſtravit Philippus a Turre, a) recitatque Muratorius, b) in qua legimus: VII. idus Decembres in aedem Opis conveniſſe ſacerdotes, ut nuncuparent vota AD. RESTITVTIONEM. ET. DEDICATIONEM. CAPITOLI. AB. IMP. T. CAESAR. VESPASIANO. AVG. Mortuo anno ſequente Tito fratris coepta continuavit Domitianus, abſolvitque teſte praeter complures alios Suetonio, c) et Silio Italico. d) Quae fuerit operis magnificentia, abunde docet Plutarchus, e) qui, cum Capitolii ter flammis abſumpti, ter reſtituti fata enarraſſet, refert, a Domitiano in ſolam deaurationem abſumpta XII. millia talentorum, columnas fuiſſe ex marmore Pentelico, easque ſe vidiſſe Athenis longitudine craſſitiei elegantiſsime reſpondente, at multum ſubinde decoris Romae demptum, cum perpoliendo, et exſecando minueretur vera proportio. Quo anno finitum ſit opus, et dedicatum, reticent hiſtorici; at egregius hic numus annum praeſentem adſignat. Templum iſtud in numis Veſpaſiani, quos vide ad annum V. C. 824, columnas in fronte ſex exhibet, ſed in numo praeſente quatuor. Quare Domitianus aut univerſam ſtructuram mutavit, aut in eo fingendo minus fideles fuere monetarii.

Saepius alias dixeram, numos argenteos maximae formae, qui primis Au-

a) Monum. vet. Antii. b) Pag. 312. c) Cap. 5. d) Punic. III. 622. e) in Poplicola.

guſtorum ſaeculis ſignati ſunt, extra urbem cuſos videri. Eam ſententiam praeſens numus confirmat, ſi modo non aſpernamur indicia non levia, quae is ipſe ſuppeditat. Epigraphe, quae capiti adjicitur, in nullo certo commatis Romani conſpicua eſt. Epigraphe etiam averſae non in orbem ducitur, ut in reliquis Domitiani omnibus, ſed in lineas dividitur. Quae tamen urbs inſigne hoc numiſma ediderit, in incerto eſt.

V. C. 836 P. X. 83.
TR. P. II. COS. IX. DES. X. P. M. P. P. IMP. II. - -
Domitiano Aug. IX. Q. Petilio Rufo cos.

Agricola in Britannia Caledonios vincit. [a]) Britanniam mari circumfluam tunc primum certa fide cognoſcitur. [b]) Videtur Domitianus hoc adhuc anno expeditionem in Cattos ſuſcepiſſe, de qua vide annum ſequentem.

IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. P. M. *Caput laureatum.*

TR. POT. COS. VIIII. P. P. *Pallas ſtans.* AR. *Caduceus.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

TR. POT. II. COS. IX. DES. X. *Pallas ſtans.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Eodem anno
TR. P. III. IMP. V.

Antica non proditur.

TR. P. III. IMP. V. COS. VIIII. P. P. *Elephas.* AR. (Morelli ex muſeo reg. Gall.)

Hujus anni tantum argentei mihi cogniti, etſi veriſimile ſit, cuſos etiam aureos cum iisdem typis, quod et alias plerumque factum obſervamus. Aenei omnino deſiderantur.

V. C. 837 P. X. 84.
TR. P. III. IV. COS. X. DES. XI. P. M. P. P. IMP. V. VI. VII.
Domitiano Aug. X. T. Aurelio Sabino cos.
Incipit GERMANICVS, *mox* CENSOR.

Bellum in Cattos nulla urgente cauſa ſuſceptum [c]) dux ipſe componit, *niſi* factum iſtud jam anno praecedente. Certe *Germanici* titulus hoc primum anno in numis legitur. (*Vide* infra ſub titulo *Germanici.*) Agricolae virtute pacata ad tempus Britannia, et ſervire coacta. [d])

A. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum, in AV. AR.*

B. IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. GERMANIC. *Caput laureatum., in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. X. *Caput radiatum, in AE. II.*

D. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. X. *Caput radiatum, in AE. II.*

---

a) Tacit. in Agric. c. 25 ſeq. b) Ibid. c. 28. Dio L. LXVI. § 20. c) Suet. c. 6.
d) Tacit. in Agric. c. 29.

[illegible] non proditur.
GERM[illegible]NICVS. COS. X. *Mulier ſeminu-da, et moeſta clypeo Germanico inſidens, inferne haſta fracta.* AV. (Morelli.)

Primum nunc occurrit captus ex victis, ut ferebat, Germanis titulus *Germanici*, cum tamen reverſus eſſet a ſtulta expeditione, ne viſo quidem hoſte, ut teſtatur Dio. [a]) Neque dubitavit agere triumphum, ſed quem deriſui fuiſſe ait Tacitus, emptis per commercia, quorum habitus, et crines in captivorum ſpeciem formarentur. [b]) Atque hunc titulum ſtolida vanitate partum adeo ſibi proprium fecit, ut non modo in omnibus deinceps numis usque ad vitae finem reliquis ſuis titulis adjiciendum curaret, ſed etiam paſsim a Martiali, Silio Italico, Statio κατ' ἐξοχὴν *Germanicus* diceretur. Demus hanc veniam poetis, quia pro vocabulo *Domitianus*, quod metri legibus nimium ſaepe repugnat, aliud magis opportunum nacti ſunt. Sed et turpis adulator Quinctilianus nulla preſſus metri ſuperſtitione eum nullo alio nomine, niſi *Germanici Auguſti* indicat. [c]) Innumeri per annos ſequentes ſunt numi, qui ementitum iſtud victae gentis fortiſsimae decus jactant inſcripto in averſa, ut in numo praeſente, GERMANICVS, vel: GERMANIA. CAPTA, vel IMP. additis variis numeris, et in quibus typi ſunt, ut in hoc ipſo: *Germania moeſta ſpecie mulieris clypeo inſidens*, qui ex forma oblonga Germanicus eſt, et quo ſe ea gens diſtinguit, vel: *Tropaeum erectum inter ſimilem mulierem ſedentem, et inter Germanum revinctis manibus inter arma ſua ſtantem*, quod hic commemoravi, ne deinceps repetere neceſſe ſit. Si qui erunt alii rariores typi, ſuo loco prodentur. Sunt qui exiſtiment, hunc titulum multis antea annis a Domitiano fuiſſe adoptatum, de quo diſputabo infra, quo loco de hujus principis titulis ex inſtituto agam.

* * *

Vt lit. A vel B.

P. M. TR. POT. III. IMP. V. COS. X. P. P. *Pallas ſtans vario cultu*, vel: *Aquila inſiſtens fulmini.* AV. AR.

Vt lit. D.

IOVI. CONSERVATORI. S. C. *Iuppiter ſtans d. fulmen, ſ. haſtam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Narrat Tacitus, [d]) Domitianum, cum obſeſſus a Vitellianis in Capitolio apud aedituum proxima nocte lateret, ac feliciter poſtridie inſidias evaſiſſet, mox *potiente rerum patre disjecto aeditui contubernio modicum ſacellum IOVI CONSERVATORI, aramque poſuiſſe, caſus ſuos marmore expreſſam.*

* * *

Antica incerta.

IMP. VII. COS. X. CENS. POT. P. P. *Pallas ſtans d. fulmen, ſ. haſtam.* AR. (Morelli ex muſ. reg. Gall.)

Vnicus hic eſt numus mihi cognitus, qui Domitianum jam hoc anno *cenſoria poteſtate* praeditum adſerat, qui titulus in ſequentis anni numis obvius eſt. De numi fide dubitari nequit, cum eum Morellius ex muſeo regis Galliarum ſiſtat. Vide plura infra ſub titulo *Cenſor.*

a) L. LXVII. § 4. b) in. Agric. c. 39. c) Inſt. L. X. c. 1. d) Hiſt. L. III. 74.

V. C. 838 P. X. 85.
TR. P. IV. COS. XI. DES. XII. P. M. P. P. CENS. IMP. VII. VIII. IX.

Domitiano Aug. XI. T. Aurelio Fulvo cos.

Bella externa incerta, domi atrocia crudelitatis in Domitiano exempla.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. CENS. POT. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

B. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. XI. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. IIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. et II.*

E. IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. *Caput muliebre in AE. III.* (Morelli tab. XXIV. n. 35.)

* * *

Vt lit. C.

P. M. TR. P. IIII. IMP. VII. COS. XI. P. P. *Pallas ſtans*, vel: *Aquila inſiſtens fulmini.* AR. (Morelli tab. X. n. 28 ſeq.)

Vt lit. C.

P. M. TR. P. IIII. IMP. VIII. COS. XI. P. P. *Aquila inſiſtens fulmini.* AV. (Morelli ex muſ reg. Gall.) vel: *Pallas ſtans.* AR. (Morelli.) vel: *Victoria.* Quin. (Morelli.)

Vt lit. C.

IMP. IIII. COS. XI. CENSORIA. POTESTAT. P. P. *Germania clypeo inſidens.* AV. AR. In aliis: CENS. POT. *vel:* CENS. PER. *typis jam notis.* AV. AR. (Morelli, Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A vel B.

S. C. *Imperator paludatus ſtans d. parazonium, ſ. haſtam, d. pede fluvium procumbentem calcat.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Fluvium hunc eſſe Rhenum, quem revera per expeditionem anni prioris transgreſſum Domitianum ſcribit Zonaras, indicant alii numi huic ſimillimi, niſi quod praeterea in imo ſcriptum offerant RHENVS, quos depictos ſiſtunt Patinus, a) et Morellius. Vt prioris generis numi ſunt obvii, ita hi cum vocabulo RHENVS rariſsimi, niſi forte praeſtat fraudem ſuſpicari; nam magnopere mirum, eum ignotum fuiſſe Vaillantio, ignotum item nobiliſsimis aliis muſeis. Neque Morellius ad ejus numi picturam muſei mentionem adjecit; ex quo apparet, aliorum eum tantum indicia ſecutum. A Rheno adulandi etiam materiam cepit Martialis, cum principem alloquitur: *Tibi ſumme Rheni domitor etc.* b)

Eodem anno
TR. P. V. IMP. IX. X. XI.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. V. *Caput laureatum.*

---

a) ad Suet. Domit. c. 2. b) L. IX. epigr. 7.

IMP. VIIII. COS. XI. CENS. POT. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

IMP. XI. COS. XI. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Aenei copioſi reliqui I. et II. formae, qui conſulatu XI. notantur, obvias habent, tritasque inſcriptiones, et typos. De rarioribus aeneis III. formae hujus anni agetur ſeparatim ſub finem.

V. C. 839 P. X. 86.

TR. P. V. COS. XII. DES. XIII. P. M. P. P. CENS. IMP. XI. XII. XIII. Domitiano Aug. XII. Serv. Corn. Dolabella cos.

§. Primus agon Capitolinus conſtitutus, more Olympicorum quinto quoque anno redeunte celebratus. a) Incipit bellum Dacicum auctore gentis rege Decebalo, b) per plures annos varia fortuna, ſed etiam magno Romanorum opprobrio geſtum, de quo vide Tillemontium ad hunc et ſequentem annum.

Magna eſt inter eruditos lis, quo anno bellum iſtud coeperit, quoque deſiverit, quorum varias opiniones proponit Tillemontius in nota VI. ad hunc annum. Singuli numos in ſententiae ſuae patrocinium advocant. Verum confidenter auſim adſerere, Domitiani numos omnes quibuscunque annis ſignatos nullum praebere Dacici belli indicium, ſive inscriptiones, ſive typos conſulas, et ſi careremus hiſtoricis, ignoraremus ſane, bellum a Domitiano cum Dacis geſtum. Pagius, qui numos advocat, aut Dacos cum Germanis confundit, aut vagis numorum typis rem agit. c) Quare Tillemontius optimo inter haec incerta conſilio Euſebio inhaerendum cenſet, qui initium hujus belli anno praeſenti adfigit, duraſſe vero ſaltem usque ad exitum anni V. C. 843, quoniam idem Euſebius ad annum ſequentem Domitiani triumphum Dacicum conſtituit, cujus ipſe etiam Suetonius meminit. d) Iuvat hoc loco monere, exſtare numum Domitiani ab incerto populo ſignatum, inſcriptumque: ΜΥΣΙΑ, typo provinciae lugentis, quo indicari Daciam cisdanubianam, et ipſum hoc Domitiani cum Dacis bellum, dixi in numis Moeſiae ſuperioris Vol. II. pag. 6.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. V. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.

IMP. XI. COS. XII. CENS. P. P. P. (Muſ. Caeſ.) Fuiſſe imperatorem XI. adhuc XIII. Kal. Mart. hujus anni, docet tabula honeſtae miſsionis apud Sanclementium. e)

IMP. XII. COS. XII. CENS. P. P. P. (Muſ. Caeſ.)

IMP. XIII. COS. XII. CENS. P. P. P. *typis jam cognitis Palladis, vel Germaniae ſcuto inſidentis.* AV. AR. et Quin.

a) Cenſorin. de die nat. c. 18 ſub init. et fin. b) Euſebius. c) Critic. Bar. ad ann. Ch. 86. d) Cap. 6. e) de vul. aera. p. 155.

Eodem anno.
TR. P. VI. IMP. XIV.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VI. *Caput laureatum.*
IMP. XIIII. COS. XII. CENS. P. P. P. *Pallas.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)
In aeneis utriusque formae copioſis typi jam vulgati.

V. C. 840 P. X. 87.
TR. P. VI. COS. XIII. DES. XIV. P. M. P. P. CENS. IMP. XIV.
Domitiano Aug. XIII. A. Voluſio Saturnino cos.

Bellum cum Dacis continuatum creditur.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VI. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
B. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.

IMP. XIIII. COS. XIII. CENS. P. P. P. *Typis ſolitis.* AV. AR. et Quin.

Eodem anno.
TR. P. VII. IMP. XIV.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VII. *Caput laureatum.*
IMP. XIIII. COS. XIII. CENS. P. P. P. *Typis Palladis.* AR. *Victoriae.* Quin. (Muſ. Caeſ.)
Aenei vetera argumenta repetunt.

V. C. 841 P. X. 88.
TR. P. VII. COS. XIV. P. M. P. P. CENS. IMP. XIV. XV. XVI.
Domitiano Aug. XIV. L. Minucio cos.

Ludi ſaeculares acti. Ad hunc annum, etſi re ſatis incerta, refert Tillemontius ſeditionem a L. Antonio Germaniae ſuperioris praeſide motam, qui imperium invadere eſt auſus. Adverſus eum profectus quidem Domitianus, mox iterum reverſus eſt, audito, * Antonium a L. Maximo victum, caeſumque eſſe. Vide plura apud Tillemontium.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIIII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. Caput laur. vel radiat. in AE. II.*
B. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERMANICVS. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
C. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum in AV.*
D. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERMAN. P. M. TR. P. VII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
E. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
F. IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIIII. *Caput Palladis, in AE. III.* (Morelli tab. XXV. n. 29.)

G. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERMANIC. COS. XIIII. *Caput laureatum*, *in AR.* (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. G.

CENS. P. P. P. *Pallas ſtans d. fulmen*, *ſ. haſtam, pro pedibus clypeus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D vel E.

IMP. XIIII. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Germania ſedens*, *vel Pallas.* AV. AR.

IMP. XV. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Antica incerta.

IMP. XVI. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Pallas.* (Morelli.)

Cum mihi de antica non conſtet, certus eſſe non poſſum, utrum numus hic ad trib. poteſtatem VII. an VIII. referendus ſit.

Vt lit. C.

GERMANICVS. COS. XIIII. *Germania moeſta clypeo patrio inſidens*, *infra haſta fracta.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eodem anno.

TR. P. VIII. IMP. XVII. — XX.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. *Caput laureatum.*

IMP. XVII. COS. XIIII. CENS. P. P. P.

IMP. XVIII. etc.

IMP. XIX. etc.

IMP. XX. etc. *Typi in his plerumque Palladis.* AR. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Numi tribunatus VIII. poſſunt etiam referri ad annum ſequentem, quo Domitianus fuit adhuc COS. XIIII.

Aenei I. et II. formae typis obviis.

LVDI SAECVLARES.

Primus ex imperatoribus Auguſtus ludos ſaeculares celebravit anno V. C. 737, et quidem ut teſtabatur ipſe Claudius, a) *intermiſſos eos Auguſtus multo poſt diligentiſſime annorum ratione ſubducta in ordinem redegit.* Scripſerat haec Claudius adhuc privatus in hiſtoriis ſuis. Verum idem in principatu ſuo culpabat Auguſtum, tanquam anticipaſſet ludos, nec legitimo tempori reſervaſſet, b) atque hoc titulo repetiit hos ludos V. C. 800, credo, quod juſtum videbatur, ſaeculares ſecundum ſaecula urbis conditae conſtitui, de quo canone vide quae olim copioſius ſumus dicturi ad numum Maximiani Herculei inſcriptum: SAECVLARES. AVGG. Anno ab his XLI. eos rurſum fecit Domitianus *computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, ſed quo olim Auguſtus ediderat.* c) Eundem hunc annum teſtatus eſt etiam Cenſorinus: d) *Septimos Domitianus, ſe XIV. et L. Minucio Rufo cos. anno DCCCXLI.* Tabulae Capitolinae eos in annum ſequentem differunt. Memorant enim annum V. C. 841, qui in noſtris Varronianis eſt 842. Sed quod ad verum horum ludorum tempus, modumque pertinet, non eſt hujus loci inquirere, et videri

a) Suet. in Claud. c. 21. b) Suet. l. c. c) Suet. in Domit. c. 4. d) de die natali c. 17.

poſſunt, quae copioſe diſputant Cenſorinus, [a]) Zoſimus, [b]) Valerius Maximus, [c]) et auctores moderni, quorum elucubrationes collegit Fabricius. [d]) Quod huc pertinet, certum eſt ex Cenſorino, anno praeſente a Domitiano hos ludos factos, et numi praeterea nos edocent, eos celebratos in Domitiani trib. poteſtate VIII., nam numi, qui horum ludorum meminere, tribunatum VIII. paſsim eloquuntur. Verum haec ipſa perillaſis moleſta nonnullis viſa. Nimirum, inquiunt, conſtat, ſaeculares in aeſtate celebrari ſolitos. At numi eorum teſtes Domitiani tribunatum VIII. inſcriptum habent omnes. Coepit is idib. Septembris V. C. 841, ergo ludi hi acti eſſent aeſtate jam praeterita. Iſtud anni tempus ut ſalvum perſiſtat, non exiſtimant repugnare, ſi differantur in aeſtatem anni ſequentis, quo tempore Domitianus adhuc conſulatu XIV. et trib. poteſtate VIII. inſignis fuit. Dubium iſtud ut expediat Pagius, qui hanc cauſam uberius tractavit, [e]) exhibet ex Mediobarbo numum, qui cum mentione ſaecularium Domitiani tribunatum VII. conjungit. Refertur is apud Mediobarbum inter aeneos pagina 137 ſub finem, captus ex indice manuſcripto muſei Cavatortae, teſte parum idoneo. Alterum teſtimonium validius narrante Pagio, miſſam ſibi eſſe picturam numi argentei, in cujus una facie legitur: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GER. P. M. TR. P. VII., in altera: COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. typo praeconis gradientis, atque in hoc denario notam VII. eſſe integerrimam fatentibus ipſis, qui videre, Toinardo, et Vaillantio. Haec Pagius. Hoc indicium ſi non fallit, praeter Cenſorini oraculum aliud habemus teſtimonium certiſsimum, ludos hos celebratos fuiſſe anno praeſente, neque in ſequentem differri poſſe, numosque horum ſolennium praecones majore deinceps copia per ſecutum proxime tribunatum VIII. fuiſſe ſignatos. Non praetermittendum, quo tempore hi ludi ſpectabantur, Tacitum fuiſſe praetorem, iisque intentius adfuiſſe, quoniam erat ſacerdotio quindecumvirali praeditus, ad quod horum ludorum cura pertinuit, ut ipſe perhibet. [f])

Cum aliorum etiam Auguſtorum habeamus numos ludorum ſaecularium teſtes, nempe Auguſti, Severi, Philipporum, Gallieni, Maximiani Herculei, in nullis tamen ritus, ac caerimoniae per haec ſacra obſervatae tam varie, ac diligenter exhibentur, quam in his Domitiani. Operae igitur pretium, ſi in his curatius verſemur.

A. DOMITIANVS. AVGVSTVS. GERMANICVS. *Caput laureatum, in AV.*

B. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. *Caput laureatum, in AR. et Quin.*

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

---

a) l. c. b) L. II. ſub init. c) L. II. c. 4. d) Bibliograph. ant. pag. 442.
e) Critic. Baron. ad ann. Chr. 88. f) Ann. XI. 11.

* *

Vt lit. A.

COS. XIIII. *Cippus, cui inſcriptum:* LVD. SAEC. FEC. *intra lauream.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed antica, ut lit. B. et ex AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. *Vir togatus gradiens tectus galea, ex qua binae alae adſurgunt, d. bacillum, ſ. clypeum rotundum.* AR. et Quin. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

Eadem epigraphe inſerta cippo, juxta candelabrum, et ſimilis vir gradiens. AR. (Muſ. Caeſ.)

Gorius varias eruditorum conjecturas enumerat, quid opinandum ſit de viro, cultu tam ſingulari ingrediente, [a]) aliis Salium, aliis Fecialem, aliis praeconem putantibus, atque ipſe denique ſuam proponit conjecturam, videri Minervam a Domitiano propter cognitum in eam adfectum ludorum, de quibus agimus, arbitram conſtitutam, atque iſtud paullo infra [b]) non jam conjicientis more, ſed confidenter adfirmat. Non meminit Gorius, ſimillimam figuram, niſi quod pro bacillo caduceum dextera praefert, proponi etiam in numis Auguſti ad annum V. C 737, tum et gentis Sanquiniae, ſignatis item occaſione ludorum ſaecularium illo tempore obitorum. Vnde liquet, virum ſic indutum eſſe qualemcunque horum ludorum, aut caerimoniarum miniſtrum, ac veriſimiliter praeconem ludos promulgantem, ut jam ad numos hujus argumenti gentis Sanquiniae obſervavi, niſi forte fuit habitus ipſorum quindecumvirorum, quorum, ut dixi, fuit procurare ludos ſaeculares.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus ſtans d. pateram ad aram ſacrificat; hinc mulier humi ſedens, et d. cornucopiae tenens, illinc popa porcam attinens, pone citharoedus, et tibicen.* AE. I. (Muſ. Farn. Morelli.)

Hic, et ſequentes numi egregie nos in ludorum ſaecularium caerimoniis erudiunt, et appoſite ad ea, quae de eorum origine et ritu liberaliter commemorant Valerius Maximus, [c]) et cumprimis Zoſimus. [d]) In praeſente numo ſingitur imperator ſacris ad aram operans ad lyrae et tibiae concentum. Iacet humi Tellus mater, quam notat cornucopiae, nimirum fecundam rerum parentem, et adducitur porca, nempe Telluri immolanda, quod ipſum praeceptum eſt verſibus Sibyllinis inter haec ludorum ſolennia fieri, quos hoc loco ſiſtit Zoſimus:

ἀυϑι δε Γαιῃ
Πληϑυμενῃ χοιρος τε και ὑς ἱεροιτο μελαινα.

deinde vero Telluri
Feraci porcus, et ſus immoletur nigra.

Vnde et Horatius inter alia numina, quibus tum vota fieri conſuevere, Tellurem quoque invocat: [e])

Fertilis frugum, pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona.

a) ad Morellii Impp. T. II. p. 427. b) pag. 429. c) L. II. c. 4. § 5. d) L. II. ſub init. e) Carm. ſaec. v. 29.

Vt lit C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus ſtans d. pateram ad aram ſacrificat citharoedo et tibicine adſtantibus, juxta popa bovem attinens, pone alius victimam ſecuri feriens, pone templum ſex columnarum.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Horum ludorum tempore oblatos fuiſſe Iovi et Iunoni boves albos, Diti, et Proſerpinae nigros, cum ex ſe, tum ex verſibus Sibyllinis memorat Zoſimus, et Horatius: a)

Quique vos bobus veneratur albis.

Vt lit. C.

Similis averſa, niſi quod popa adſtans caprum, et ovem attinet. AE. II. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Has quoque victimas explicat Zoſimus: *prima*, ait, *nocte ſpectaculorum* (nam tres dies, noctesque duravere) *tribus aris in ripa fluminis conſtructis imperator cum quindecumviris tres agnos caedit.* Mox infra ex oraculo Sibyllae verſum recitat:

ἐνθα σε ῥεζειν
Ιερα ποντογενοις Μοιραις ἀρνας τε και αιγας.

ſubinde te immolare
Natis mari Parcis ovesque, et capros.

Vt lit. C.

Similis averſa, niſi quod humi procumbat Fluvius d. cornucopiae tenens. AE. II. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

Eſt hic fluvius Tiberis; nam docente Zoſimo ex lege horum ludorum hoſtiae propter Tiberis ripam ad Terentum (locum ſic dictum in campo Martio) diis ſacrificabantur, monente id ipſum Sibylla quoque:

θεοισι μεν ἀθανατοισι
Ρεζειν ἐν πεδιῳ παρα Θυμβριδος ἀπλετον ὑδωρ.

diisque immortalibus
Sacrificare in campo propter Tiberis immenſum fluentum.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus ſtat ſ. volumen tenens, adſtat pone vir alius togatus; inde procedunt tres pueri manibus elatis palmae ramum praeferentes.* AE. I. (Muſ. Farnes. Morelli.)

Explicationem puerorum procedentium ſuppeditat Zoſimus: *die tertio in Apollinis aede Palatina ter novem illuſtres pueri, totidemque puellae, patrimi omnes, ac matrimi, hoc eſt: qui ambos parentes adhuc ſuperſtites habent,* (ὁι παντες ἀμφιθαλεις, ὁπερ ἐςιν, ἀμφοτερες τες γονεις ἐχοντες) *hymnos et paeanas Graeca Romanaque lingua canunt.* Similia mox recitant verſus Sibyllini, Et ſecundum hoc Horatius: b)

Condito mitis, placidusque telo
Supplices audi pueros Apollo,
Siderum regina bicornis audi
Luna puellas.

Et Catullus: c)

Dianae ſumus in fide.
Puellae, et pueri integri,
Dianam pueri integri,
Puellaeque canamus.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus ſtans d. extenta adloquitur tres figuras togatas genu flectentes, et*

a) Carm ſaec. v. 49. b) Carm. ſaec. v. 33. c) in Carm. ſaec.

manus attollentes. AE. I. (Muſ. Farnes. Morelli.)

Veriſimile eſt, hoc typo ſiſti Domitianum, qui tanquam pontifex maximus hortatur Quirites, ut ludos hos magna frequentia et adſiduitate peragant, quod ipſa etiam Sibylla in extremis ſuis verſibus monet:

ἡμασι δ' ἐστω
Νυξι τ' ἐπασσυτερησι θεοπροπιυς κατα θωκυς
Παμπληθης ἀγυρις, σπυδη δε γελως τε μεμιχθω.

diebus vero ſit
Noctibusque ſingulis ad deorum pulvinaria
Frequens conventus, ſcriaque cum ludicris alternent.

Vt lit. C.

COS. XIIII LVD. SAEC. FEC. S. C. *Imperator togatus ſedens in ſuggeſtu, cui inſcriptum:* SVFPD., *porrigit aliquid figurae togatae infra ſtanti adſtante figura alia minore, et manus attollente, in ſuggeſtu duo vaſa donis referta, retro templum quatuor columnarum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Literas ſuggeſtui inſcriptas explent eruditi legendo: SVF*fimenta* Populo Da*ta*, iisque notari putant ea, quae narrat Zoſimus: [a]) *paucis diebus, antequam ludi peragerentur, in Capitolio, temploque Palatino quindecumviri ſedentes in ſuggeſtu luſtralia populo diſtribuebant. Ea ſunt faces, et ſulphur, et bitumen.* Non alius magis numus falſariorum turpem artem exercuit, vidique ejus generis exempla innumera ex omni metallo, etiam maximae formae.

Vt lit. C.

COS. XIIII. LVD. SAEC., *cum quo continuo jungitur:* A. POP., *reliqua epigraphe* FRVG. AC. *inſcripta ſuggeſtui. Imperator togatus ſedens in ſuggeſtu, inferne duae figurae togatae, quarum una ex vaſe fruges effundit, pone templum; in imo:* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Averſae epigraphe nodum offert vindice dignum. Spanhemius eam ſic explicandam exiſtimat: A. POP*ulo* FRVG*es* AC*ceptae*, quae ille verba de primitiis frugum, tritici, hordei, fabarum intelligenda cenſet, quas ineuntibus hiſce ludis univerſus populus diis ſacrorum illorum praeſidibus offerret, quaeque ſacris illis peractis, ut ait Zoſimus, univerſo populo diſtribuerentur, *και τῳ παντι δημῳ διανεμονται.* [b]) Ex Spanhemii ergo, aliorumque mente fuit populus, qui fruges accepit, vel, ut cum numis loquar, a quo fruges acceptae ſunt. Nuper vir praeclare eruditus Steph. Antonius Morcellus aliam ejus explendae viam inivit, ſcilicet: COS. XIIII. LVD*is* SAEC*ularibus* A. POP*ulo* FRVG*es* AC*cepit*, miraturque, iſtud a Spanhemio obſervatum non eſſe, cum idem primitiarum, quas pontifex maximus diis libaret, oblationem hic ſignificari, erudite, ut ſolet, oſtenderit. [c]) Aliter ut ſentiret, virum eruditum impulerit ipſa epigraphes ratio. Nam in hac tantum exprimuntur verba: COS. XIIII. LVD. SAEC. omiſſo FEC*it*, quod in praecedentibus nunquam deeſt. At enim fieri poterat, ut vocabulum iſtud,

---

a) l. c. b) de praeſt. num. T. II. p. 538. c) de Stilo inſcript. p. 237.

quo reliquae inſcriptioni locus fieret, excluderetur, ſic tamen, ut illud ſubaudiri neceſſe ſit, quo modo in numis Auguſti ad annum V. C. *737*, et gentis Sanquiniae legitur tantum: AVGVST. DIVI. F. LVDOS. SAE., ſuppreſſo, quod ſubaudiendum eſt, *fecit*. Probabilior alia cauſa fuerit, quod naturalis epigraphes lex ſuam videatur lectionem imperare. Nam cum illa incipiat cum recto COS. XIIII., non poterit oratio claudi cum vocabulo AC*ceptae*, ſed AC*cepit*. Non negavero, in hac Morcelli ſententia inſcriptionis ſtilum magis eſſe nitidum, ac terſum, an vero etiam veritati magis conſentaneum, magnopere dubitem. Etenim ſi ſic legas, is, qui fruges accepit, non erit populus, ſed Domitianus, qui a populo accepit. At vero nullum habemus veterum teſtimonium, per hos ludos a populo principibus munus fuiſſe oblatum, ſed potius contrarium. Ergo cum iſtud probari non poſsit, neque vel leviſsimo argumento probaverit ipſe ejus ſententiae auctor, poſſumus adhuc explicationem receptam ſequi, et beneficium iſtud in populum collatum credere.

V. C. 842 P. X. 89.
TR. P. VIII. IX. COS. XIV. DES. XV. P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.
T. Aurelio Fulvo II. A. Sempronio Atratino cos.

Deficiunt certa hujus anni geſta. Aliqui ad hunc annum Domitiani in Dacos expeditionem referunt.

Pars numorum, qui trib. poteſtatem VIII. et conſulatum XIV. continent, quosque ad annum ſuperiorem deſcripſi, ad hunc etiam annum poſſunt referri, niſi aliud praecipiat imperatoris titulus quater in hoc tribunatu auctus, ſed qui parum chronologiae ſervit.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIIII. *Caput laureatum.*
IMP. XXI. COS. XIIII. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Aeneos certos hujus anni non habemus. Ceterum ad annum praeſentem aeque ac praecedentem pertinent numi inſcripti COS. XIV., qui conſulatus numerus utrumque annum occupat.

V. C. 843 P. X. 90.
TR. P. IX. COS. XV. P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.
Domitiano Aug. XV. M. Cocceio Nerva II. cos.

Incerta etiam hujus anni geſta.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV. CENS. PER. P. P. *Caput laureatum in AE. I. laureatum vel radiatum in AE. II.*
B. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, in AV.*
C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIIII. *Caput laureatum, in AR.*
D. IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV. *Caput laureatum, in AE. III.*

*

Vt lit. C.

IMP. XXI. COS. XV. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

GERMANICVS. COS. XV. *Germania clypeo inſidens.* AV. In alio: *Imperator in quadrigis d. ramum, ſ. ſceptrum cum aquila.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Morelli.) In aliis: *Pallas ſtans vario cultu.* AV. (Morelli.)

Sunt, qui Domitiani triumphum Dacicum ad hunc, vel ſequentem annum conſtituunt, capto praeterea augurio ex quadrigis, ut putant, triumphalibus, quas offerunt numi conſulatu XV. notati, quo Domitianus hoc et ſequente anno inſignis fuit. Verum idem typus exſtat etiam in aureo apud Morellium cum nota COS. XIIII., qui adeo referendus eſt ad proximum ſuperius biennium, quin et in numis conſulatibus XVI. et XVII. inſcriptis. Ex quo ſatis apparet quadrigas has non eſſe triumphales, ſed iis proceſſum Domitiani conſularem indicari, praecipue cum aquilam conſularem manu praeferat, de quo conſulatus inſigni monebimus plura in tractatu de conſulibus Auguſtis.

* * *

Aenei I. et II. formae argumenta cognita repetunt. De aeneis III. formae agetur ſub finem numorum hujus principis.

Eodem anno.

TR. P. X. IMP. XXI.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. X. *Caput laureatum.*

IMP. XXI. COS. XV. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 844 P. X. 91.

TR. P. X. XI. COS. XV. DES. XVI. P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.

M. Vlpio Trajano, Man. Acilio Glabrione cos.

Triumphum de Dacis ad hunc annum refert Euſebius, quem etiam memorat Suetonius, [a]) ſed ſine temporis nota.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XI. *Caput laureatum.*

IMP. XXI. COS. XV. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Antica incerta.

VOTA. PVBLICA. COS. XV. *Imperator ad aram ſacrificans ſociis tibicine, popa, victima.* AR. (Mediob.)

Mediobarbus in his votis intelligit decennalia. Sin iſtud, numus erit anni praecedentis 843, vel praeſentis 844, prout nimirum Domitianus decennalia celebraverit vel ineunte anno X. imperii, vel exeunte, de quo non ſatis conſtat. Sed conceptorum publice votorum variae eſſe cauſae potuere.

* * *

Exſtant complures aenei omnis formae cum conſulatu XV., ſed qui aeque anno praecedenti poſſunt adplicari.

V. C. 845 P. X. 92.

TR. P. XI. COS. XVI. P. M. P. P. CENS. IMP. XXI.

Domitiano Aug. XVI. Q. Voluſio Saturnino cos.

Nihil memoria dignum ſuppeditant annales.

---

a) Cap. 6.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XVI. CENS. PER. P. P. *Caput laur. in AE. I. laur. vel radiat. in AE. II.*

B. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, in AV. rarius nudum, in AV.* (Muſ. Caeſ.)

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XI. *Caput laureatum, in AR.*

* * *

Vt lit. C.

IMP. XXI. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Antica non proditur.

IMP. XXI. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Palma.* Deeſt S. C. AE. II. (Morelli.)

Propter typi raritatem commendandus, etſi ignorem, quae cauſa palmam in hujus anni moneta plantaverit, niſi forte adludit ad patris in Iudaea victorias. Numum citat Morellius ex muſeo Schwarzburgico, nunc Saxo-gothano. At miror, eum reticeri a Liebeo, qui rariores ejus muſei numos deſcripſit.

Vt lit. B.

GERMANICVS. COS. XVI. *Germania clypeo inſidens*, vel: *Imperator in proceſſu conſulari*, vel: *Pallas.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eodem anno.

TR. P. XII. IMP. XXII.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XII. *Caput laureatum.*

IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas vario cultu.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Poſſunt hi numi etiam referri ad partem priorem anni ſequentis.

V. C. 846 P. X. 93.

TR. P. XII. XIII. COS. XVI. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.

Pompeio Conlega, Cornelio Priſco cos.

Bellum in Sarmatas hoc forte anno a Domitiano ſuſceptum legione cum legato ſimul caeſa, cujus meminit Suetonius. [a])

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XIII. *Caput laureatum.*

IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas.* AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Aenei conſulatu XVI. notati, quoniam hic in tres annos cadit, et abſtinent mentione tribuniciae poteſtatis, certo ex his anno adfigi nequeunt, quod notandum pariter ad annum ſequentem.

V. C. 847 P. X. 94.

TR. P. XIII. XIV. COS. XVI. DES. XVII. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.

L. Nonio Torquato Aſprenate, T. Sextio Magio Laterano cos.

Nihil ad hunc annum memorabile ſufficit hiſtoria.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XIIII. *Caput laureatum.*

a) Cap. 6.

IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. *Pallas*. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

Numos alios omnis metalli, qui praeterea ad hunc annum referri poſſunt, pete ex praecedente biennio.

V. C. 848. P. X. 95.
TR. P. XIV. COS. XVII. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.
Domitiano Aug. XVII. T. Flavio Clemente cos.

Flavium Clementem conſobrinum ſuum, ac tum conſulem interfici jubet, quod Chriſtianis ſacris, ſive, ut dici tum ſolebat, Iudaeorum ſuperſtitioni addictus eſſet, [a]) atque ad haec tempora conſtituitur ab eruditis altera eccleſiae perſecutio.

A. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XVII. CENS. PER. P. P. *Caput laureatum, in AE. I. laureatum, vel radiatum, in AE. II.*

B. DOMITIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, vel nudum, in AV.*

C. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XIIII. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. C.
IMP. XXII. COS. XVII. CENS. P. P. P. *Pallas*. AV. AR. *Victoria gradiens*. AR. et in Quin. (Muſ. Caeſ.)
Vt lit. B.
GERMANICVS. COS. XVII. *Germania jacens ſuper clypeo*, vel; *Proceſſus conſularis*, vel: *Pallas*. AV. (Muſ. Caeſ. Morelli.)

* * *

Aenei vetera recinunt.

Eodem anno.
TR. P. XV. IMP. XXII.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. XV. *Caput laureatum.*
IMP. XXII. COS. XVII. CENS. P. P. P. *Pallas, vel Victoria*. AR. (Muſ. Caeſ.)
Numi ſic inſcripti porriguntur etiam ad annum ſequentem, quoadusque caeſus eſt Domitianus.

V. C. 849 P. X. 96.
TR. P. XV. XVI. COS. XVII. P. M. P. P. CENS. IMP. XXII.
C. Antiſtio Vetere, Manlio Valente cos.

Die XVIII. Septembris Domitianus a Stephano liberto, et conjuratis caeditur anno aetatis XLV., imperii anno XV. die VI. [b])

Non poterat videri mors praematura principis, per quindecim annos, grande mortalis aevi ſpatium, in optimum quemque ſaevientis, in bona civium perinde ac ſua involantis, et praeſtantium virorum virtutem, ac praeclara facta, quod eorum caedibus et exiliis palam fecerat, tanquam piaculum deteſtantis. Inhumanos ejus mores ſtrictim, at nervoſe notat Tacitus ſic de impiiſſimi principis imperio loquens: [c]) *Dedi-*

a) Dio L. LXVII. § 14.
b) Sueton. c. 17.
c) in vita Agric. c. 2.

mus profecto grande patientiae documentum, et ſicut vetus aetas vidit, quid ultimum in libertate eſſet, ita nos, quid in ſervitute, adempto per inquiſitiones et loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipſam cum voce perdidiſſemus, ſi tam in noſtra poteſtate eſſet obliviſci, quam tacere. Et fuit ejus crudelitas tanto minus ferenda, quod cum incredibili arrogantia, ac vanitate conjuncta fuit. Idem, qui ſuſcepto bello ne viſo quidem hoſte reverſus eſt, et de Dacis ſic triumphavit, ut non puderet annuum eis tributum perſolvere, tot tamen per urbis regiones arcus cum quadrigis, et inſignibus triumphorum, quod inſpecti etiam numi teſtantur, exſtruxit, quot et quantos ante eum nemo. [a]) Septembrem, et Octobrem ex nominibus ſuis *Germanicum*, *Domitianumque* appellavit, quod altero imperium ſuſcepiſſet, altero natus eſſet. [b]) Flaviae genti templum erexit, [c]) ac denique dominum ſe, deumque compellavit ipſe, et compellari ſe ab aliis voluit, [d]) quos inſanos titulos ex numis quidem extorres, operibus tamen figlinis inſcriptos reperit Paſſerius, [e]) ut taceam aequalium ſcriptorum, ac praecipue poetarum ingenia in adſentationes praecipitia. Atque hic dominus deusque quotidie ſibi horam ſepoſuit, qua venari muſcas, et ſtilo configere inſtituit. [f]) Nihil magis ineptum convivio funebri, quod viris urbis graviſſimis apparavit, deſcripſitque prolixe Dio. [g]) Quare eo mortuo ita laetatus eſt ſenatus, ut continuo juberet ſcalas inferri, clypeosque et imagines ejus coram detrahi, et adfligi ſolo, noviſſime eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret. [h]) Atque haec princeps cauſa fuit, cur Procopius aevo ſuo unicam ſuperfuiſſe tantum ejus ſtatuam potuerit adferere, etſi putida ibi, ut plane conjicio, admixta fabula. [i]) At miles caeſum Domitianum graviſſime tulit, ſtatimque eum *divum* appellare conatus eſt, poſtulatis ad poenam, quod in Nerva exſequemur, caedis auctoribus. [k]) Cauſa tanti adfectus fuit ſtipendium quarta parte auctum, qua inconſulta liberalitate factum, ut ceſſante ad hos ſumptus aerario militum numerum cogeretur imminuere, provinciae vero neceſſariis praeſidiis nudatae tanto magis barbarorum incurſionibus paterent. [l])

Vxor *Domitia*, et ex ea natus filius. Vide infra in numis Domitiae.

* * *

Numi ad annum praecedentem deſcripti, qui trib. poteſtatem XV. et conſulatum XVII. memorant, etiam hunc ſibi annum vindicant. Certi hujus anni numi, intelligo tribunatum XVI. praeferentes, nondum reperti.

*

Numum conſecrationis, quem ex Patino deſcripſit Mediobarbus, fuiſſe a falſario intruſum, docuit cl. Valois. [m])

Numi vagi.

DOMITIANVS. AVG. GERM.
Caput nudum.

---

a) Suet. c. 13. b) ibid. c) Suet. cap. 1. 5. d) Suet. c. 13. e) Lucern. T. I. tab. 74. T. III. tab. 26. 38. f) Suet. c. 3. Dio L. LXVI. § 9. g) L. LXVII. § 9. h) Suet. c. 23. i) Hiſt. arcan. c. 8. k) Suet. c. 23. l) Suet. c. 7. 12. Zonaras. m) B. L. Tom. XII. pag. 314.

IMP. CAESAR. *ſcriptum aut in gyrum, aut in epiſtylio templi Iovis Capitolini, vel Palladis, vel aliorum.* AR. (Morelli tab. IX. n. 1 — 5.)

Antica incerta.

IOVI. CVSTODI. *vel:* IVPPITER. CVSTOS. S. C. *Iuppiter ſedens d. fulmen, vel Victoriolam.* AE. I. (Morelli.)

Suetonius: [a]) *Novam autem excitavit aedem in Capitolio CVSTODI IOVI.* Cauſam addit Tacitus: [b]) nimirum Domitianum in Capitolio ex Vitellianorum inquiſitione elapſum, *mox imperium adeptum IOVI CVSTODI templum ingens, ſeque in ſinu dei ſacraviſſe.*

De numis aeneis III. vel IV. formae.

Indicavi ſupra in moneta Veſpaſiani, hoc imperante ſignatos fuiſſe numos aeneos minimae formae. Exile iſtud aes copioſius eſt ſub Domitiano, atque etiam ſub conſequente paullo poſt Trajano. Hos inter numulos multi ſunt, qui imperatoris neque caput, neque nomen offerunt, nonnulli tamen per typos, ut conjicere licet, pertinere ad Domitianum cognoſcuntur. Ex his eos, qui memorabiliores ſunt, et certe Domitiani, hic recenſebo, dilatis reliquis ad imperium Trajani. Id genus numi videri poſſunt apud Morellium in Domitiano tab. XXV., apud Geſsnerum tab. LXVII., et in Catalogo muſei Caeſarei ad calcem numorum Trajani.

IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIIII. *Caput Palladis.*

S. C. *Noctua, vel oleae ramus. In aliis abeſt epigraphe Domitiani manentibus reliquis.*

IMP. DOMIT. AVG. GERM. COS. XI. *in aliis:* COS. XV. *Caput Apollinis laureatum.*

S. C. *Lyra*, vel: *Serpens tripodi implexus*, vel: *Corvus ramo inſiſtens. In aliis abeſt epigraphe Domitiani.*

IMP. DOMIT. AVG. GERM. *in aliis addito* COS. XV. *Caput Cereris ſpicis coronatum.*

S. C. *Vas prominentibus ſpicis*, vel: *Spicae cum papaveribus colligatae*, vel: *Navis expanſo velo.*

IMP. DOMIT. AVG. GERM. *Caput Palladis.*

IO. IO. TRIVMP. *Arbor olivae.* (Theupoli.)

Eandem averſam habent etiam numi nonnulli, quos inter teſſeras reponimus.

Hactenus vidimus, typos averſae conſtanter referri ad numina, quorum capita in antica proponuntur.

IMP. DOMIT. AVG. GERM. *in medio:* S. C.

Rhinoceros.

Tres id genus numuli ſunt in muſeo Caeſareo, iique integerrimi. In omnibus his ex rhinocerotis naribus duo cornua protuberant, alterum, quod propius rictum eſt, longius, alterum paullo altius, et minus prominens. Rarior eſt ſpecies rhinocerotum bicornium, eorum tamen jam meminere veteres. De ſimili Martialis: [c])

Namque gravem GEMINO CORNV
ſic extulit urſum.

a) Cap. 5. b) Hiſt. III. 74. c) Lib. Spectac. epigr. 22.

Praeclare ſecundum hos numos Pauſanias, cum narrat, [a]) vidiſſe ſe rhinocerotas, quos ταυρυς Αιθιοπικυς vocat, quorum e naribus extremis cornu prominet, et paullo ſuperius alterum, non tamen magnum. Haec commemoranda fuere, quia Harduinus ex ipſis his Domitiani numis manifeſtum eſſe docet, unico in nare cornu hanc feram eſſe inſtructam, [b]) eundemque deinde errorem forte ex Harduino hauſtum, in Domitiani numis nonniſi unum cornu obſervari, propagavit Iacobus Bruce Anglus, qui in ſuo Abyſsiniae itinerario multa de hoc animali alias unicorni, alias bicorni enarravit, quo loco hiſtoriam naturalem quadrupedum ejus regionis deſcribit.

Numi commatis peregrini.

Vrbium Graecarum liberarum juſta ſupereſt copia. Ex his memorandi nonnulli, quorum certam non tenemus patriam.

Numi argentei ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ, *anni novi ſacri*, de quibus ex propoſito egimus Vol. IV. in tractatu de notis chronologicis.

Sunt et alii argentei III. formae elegantis operis, in quorum averſa: ЄΤΟΥC. ΙΔ. ΥΠΑΤΟΥ. ΙΖ. *Vna, vel duplex lyra inſiſtente plerumque noctua.* Variae his numis patriae ab auctoribus adſignantur, ſed verius eſſe Lyciae vindicandos, probare conatus ſum in ejus regionis numis. Sunt hujus generis etiam ſub Nerva, et Trajano ſignati. Reperiuntur apud Morellium ſub Domitiano tab. XII. n. 43 etc. et in Vaillantii numis praeſt.

Sunt etiam argentei, et aenei: ΟΜΟΝΟΙΑ. CЄΒΑCΤΗ, *typo Concordiae ſedentis, vel ſtantis.* (Vaill. Muſ. Caeſ.) quorum item natales ignorantur.

Memorandus item:

ΔΟΜΙΤΙΑΝΟC. ΚΑΙCΑΡ. *Caput laureatum.*

ΠΟΛΙΟΥΧΟC. *Pallas gradiens d. haſtam intentans, ſ. clypeum.* AE. II. (Muſ. Farnes. T. IX. tab. VIII. n. 9.)

Πολιυχοι Suidae ſunt *urbium praeſides*; quare iſtud epitheton variis diis a veteribus inditum fuit. Privatim illud tributum eſt Palladi a Spartanis, cui hoc nomine templum in arce fuit, [c]) et Vitellius pateram immenſae magnitudinis *clypeum Minervae*, αιγιδα Πολιυχυ, *appellavit*, [d]) quae jam obſervavit Gyraldus. Quaecunque urbs fuit, quae hunc numum ſignavit, certum videtur, hoc typo uſam in Domitiani gratiam, a quo Minervam inſignitius cultam noverat, praecipue cum ea eodem cultu, ut in Graeco hoc numo proponitur, frequenter in moneta Romana compareat.

ΜΥΣΙΑ. *Provincia moeſta humi ſedens juxta armorum congeriem.* Vide, quae de ſingulari hoc numo conjeci in numis Moeſiae ſuperioris Vol. II. p. 6.

Coloniarum numi rari ſub patre, et fratre, ſub Domitiano majore numero occurrunt.

Alexandrinorum magna copia.

a) L. IX. c. 21. b) Nota LVII. ad Plii librum VIII. c) Pauſan. L. III. c. 17.
d) Suet. in Vitell. c. 13.

TITVLI DOMITIANI.

Conſul.

Domitianum anno V. C. 824 proceſſiſſe conſulem primum, et quidem ſuffectum, de quo conſulatu varie ab eruditis fuit diſputatum, ſupra ad ejusdem anni numos comprobavi. Ceterum ex conſulatibus ſex, quos, antequam imperium obtineret, obivit, nonniſi unum ordinarium geſſit, eumque cedente, et ſuffragante fratre, ut docet Suetonius: [a]) Fuit hic alter ejus conſulatus, quem inivit V. C. 826. Magis infra refert Suetonius: [b]) *Conſulatus XVII. cepit; quot ante eum nemo*, (ſerius Theodoſius junior omnino XVIII.) *ex quibus ſeptem medios continuavit, omnes autem paene titulo tenus geſſit, nec quemquam ultra Kalendas Maji, plures ad idus usque Ianuarias.* Etiam Auſonius XVII. Domitiani conſulatus enumerat, [c]) et ſuffragantur marmora omnia, et numi, dempto unico, quem praeter cl. Valeſium [d]) laudat Harduinus aeneum I. formae, et inſcriptum: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XVIII. CENS. PERP. P. P., teſtatus praeterea, numum eſſe integerrimum, ac nitidisſimum, atque ex eo faſtos eſſe corrigendos, qui conſulatus tantum XVII. Domitiano tribuunt. [e]) At ego pace viri eruditi dixero, malim ex omnibus ſcriptoribus, et monumentis unum numum, quam ex uno numo illos omnes corrigi. Eſto, numum eſſe integrum, ac ſanum, an nullis numi veteres laborant monetariorum peccatis? Cur ergo in abſolvendo hoc Harduini numo tam ſimus diligentes, praecipue cum tot, ac tam certis monumentis adverſatur? Admiſſo igitur monetarii lapſu neque erit neceſſe circumſpicere cum Mazzoleno alterum effugium, intelligi nimirum XVIII. conſulatum, ſed *deſignatum*, etſi abſolute poſitus ſit. Adfert is quidem exempla varia, nonnunquam conſulatus deſignatos ſumptos fuiſſe abſolute, [f]) verum alibi docebimus, rationes ad id probandum allatas in fallace fundamento niti. Ceterum nonnunquam a monetariis conſulatuum Domitiani ſuffectorum rationem non fuiſſe habitam, exemplum altius dedimus ad annum V. C. 832.

Pontifex maximus.

Domitianum non continuo cum imperio adiviſſe pontificatum maximum, verum aliquanto ſerius, probant numi ad annum V. C. 834 deſcripti, in quorum aliis una cum Auguſti appellatione dicitur ſimpliciter PONT., in aliis PONT. MAX.

Cenſor.

Narrat Dio, [g]) Domitiano ab expeditione Germanica reverſo decretum a ſenatu, ut, quod nemini adhuc contigit, *cenſor perpetuus* (τιμητης δια βιυ) deſignaretur. Tillemontius eam expeditionem figit ad annum V. C. 836. Verum cum numi Mediobarbi Domitianum

a) in Domit. c. 2. b) Cap. 13. c) in gratiar. actione pro conſulatu ad Gratianum c. 27. d) B. L. Hiſt. T. XII. p. 313. e) Hiſt. Aug. ad annum P. X. 96. f) Animadv. VI. in num. muſ. Piſani p. 117. 125. g) L. LXVII. § 4.

jam anno 835 cenſorem appellent, nonnihil ipſe conturbatur, quoniam ſic anticipanda eſſet expeditio, ut ſibi cum Dione conveniat. At enim virum ego eruditum ea cura liberum eſſe jubeo; nam in numis certae ſidei, iisque bene exploratis, quales certe non ſunt Mediobarbiani, non dicitur cenſor, niſi anno demum V. C. 837, quin hactenus unicus tantum mihi cognitus eſt hujus anni numus hoc titulo inſignis, quem ſupra ad hunc annum exhibui, obvio deinceps in ſequentium annorum moneta. Ex quo jure colligimus, exeunte anno V. C. 837, neque antea, hunc titulum Domitiano fuiſſe delatum. Advertendum praeterea, in laudato numo anni V. C. 837 notari tantum CENS*oriam* POT*eſtatem*, at in numis anni ſequentis V. C. 838 jam CENS. POT., vel plenius CENSORIA. POTESTAT., jam CENS PER. Atque deinceps iſtud CENS. PER., vel compendio CENS. P. usque ad ejus mortem conſtanter valuit. Vnde conjici poſſe videtur, Domitiano anno V. C. 837 *cenſoriam poteſtatem* ſimpliciter fuiſſe decretam, at anno ſequente *cenſuram perpetuam*.

Germanicus.

Germanici titulus obvius eſt, atque ad taedium in utraque pagina monetae Domitiani repetitus. At quo anno hunc ſibi adſciverit, diſputatur. Noriſius, cum videret, numos, in quorum una parte ſcriptum: IMP. CAESAR. DOMITIANVS. AVG. GERM. P. M., in altera: TR. P. COS. VII., non dubitavit adfirmare, Domitianum mox ab adito imperio (nam tum conſul VII. erat) titulum Germanici ſumpſiſſe, memorem nimirum belli Germanici, ad quod ipſe anno V. C. 823 peradoleſcens cum Muciano egreſſus eſt, atque etſi illud bellum confectum jam erat, antequam Germaniam attingeret, tamen ſibi ejus confecti decus per ſtolidam vanitatem adrogaſſe. Atque ob hanc ipſam expeditionem, ait, Domitiano adhuc Caeſari permiſſum fuiſſe laureae geſtandae jus. [a]) In eadem ſententia fuit etiam Gorius, commentatus in numum Morellii tab. XV. n. 21, in cujus averſa eſt: GERMANICVS. COS. VII. S. C. *Domitianus capite laureato eques citato curſu.* AE. I. Quam mire variaverint auctores alii in figendo hujus tituli principio, vide notas variorum ad Silii Italici L. III. v. 607 edit. Drackenborch.

In haec avia deflexere viri eruditi Mediobarbum ducem inconſulte ſecuti. Non nego, exiſtere numum a Noriſio, aliosque ſimiles compluresa Mediobarbo adductos, verum quovis pignore certarem, eſſe eos ex genere ſubaeratorum. Et exſtat revera in muſeo Caeſareo numus ſimiliter inſcriptus, ſed cujus hiatus vilem animam prodit, cujus generis numorum ex perfidis officinis Flaviorum praecipue aetate magnam vim prodiviſſe, vetus eſt querela. Eorum juſtum numerum ſuppeditabit vel unum muſeum Caeſareum. Hujus ingenii numos qui volet in ſcribenda hiſtoria critica vades adhibere, etſi certae ſint antiquitatis, is profecto hiſtoriam veram conſarcinabit, ſed talem, qualem Lucianus per jocum commentus

a) Epoch. Syrom. diſſ. III. p. 269.

eſt. Verum ſatis iſta perſpecta ſunt iis, quibus licet de numis judicare non ex praeconio catalogorum, ſed ex ipſo uſu. Mediobarbus praeter innumeras alias labes, quibus refertum eſt ejus opus, etiam hoc peccat, quod ſubaeratos a probis argenteis non ſecrevit. Sane acutiſsimo Tillemontio adeo adverſari veritati videbatur, Domitianum jam in conſulatu VII., ſeu V. C. 834 dictum fuiſſe Germanicum, ut non dubitaret adſerere, ſuſpectos ſibi videri numos omnes ſic inſcriptos. (in Nota IV. ad Domitian.) Quapropter cuperem etiam novo examine inquiri in fidem aenei *Morelliani* mox laudati, in quo item *GERMANICVS conjungitur cum* COS. VII., cujusque ſimilem usque non reperi. Quod ſi lubet fidem habere huic Morellii numo, habeamus et fidem alteri ab eodem edito, in quo contra omnes nobis cognitos Domitianus dicitur IMP*erator* XXIII., de quo agemus articulo ſequente. Plane igitur certum, in proponendis his numis, qui in chronologicis notis peccant, aut erraſſe Morellium delineantem, aut chalcographum, aut etiam in iis elaborandis ipſum monetarium veterem. Morellium in pingendo nonnunquam fuiſſe incautiorem, jam alias detexi, ejusque palmare exemplum dedi in denariis Scipionis Aſiageniſ. Chalcographum quis abſolvere volet, praecipue in hoc imperatorum opere, cui ſuprema Morellii manus defuit? Sed neque deſunt hac praecipue aetate certa in numis monetariorum peccata, neque in argenteis modo, quorum imperantibus Flaviis cognita eſt perverſio, ſed et aeneis. Eſt in muſeo Caeſareo aeneus I. formae integerrimus, isque obvius, in cujus antica Veſpaſianus dicitur COS. III., certo charactere anni V. C. 824. In averſa Titus dicitur: CAES. AVG. F. AVG. IMP., cum tamen ex praeſcripto aliorum ſimilium, quos in ejus anni moneta obtuli, tum et chronologiae legibus certo ſcribendum fuerit: CAES. AVG. F. DES. IMP. Ceterum non deeſt effugium, neque iſtud violentum, quo patrono in laudato numo Morelliano recte una ſtare poſsint et GERMANICVS, et COS. VII. Alias diximus, ex conſulatibus ſex, quos Domitianus adhuc Caeſar geſsit, quinque fuiſſe ſuffectos. Hos ergo ſi neglexit monetarius, cujus aliud exemplum dedi ſupra ad annum V. C. 832, conſulatus VII. numi praeſentis adnumeratis quinque ſuffectis erit reipſa XII., numusque adeo ſignatus V. C. 839.

His, ut oportebat, praemonitis ſtandum omnino tantum numis certae fidei, iisque magno numero ſuperantibus exiſtimo. Atque ſecundum hos certi reddimur, Domitiano Germanici nomen non fuiſſe inditum, niſi exeunte anno V. C. 836, vel ſtatim incipiente anno 837. Ejus gravem rationem mihi ſufficit iſtud, quod nullum vidi anni prioris numum, qui Germanici titulum oſtentet, nullum poſterioris, qui eum omittat. Atque haec ſententia egregie ſtabilitur Alexandrinis Domitiani numis, inſcriptis ΕΤΟΥΣ. ΤΡΙΤΟΥ, quorum alii titulum ΓΕΡΜ. omittunt, alii addunt. Coepit Domitiani annus III. die XXIX. Auguſti V. C. 836. Ergo is parte priore anni hujus Alexandrini hunc titulum nondum recepit, atque uti in his numis ante annum III. non legitur,

ſic neque deinceps amplius omittitur. Hoc igitur admiſſo rite ſtabilitur ipſis etiam numis eruditorum judicium, qui anno V. C. 836 coeptum a Domitiano cum Cattis bellum, illudque hoc anno exeunte, aut ineunte altero compoſitum judicavere. Item, ſi dixit Martialis de Domitiano : a)

Nobilius (nomen) *domito tribuit Germania Rheno,*
Et puer hoc dignus nomine Caeſar eras.

non voluit intelligi, Domitianum, cum puer adhuc eſſet, jam Germanici titulo fuiſſe decoratum, ſed adulantis more dicit tantum, eum hoc nomine fuiſſe dignum, nimirum cauſa expeditionis Germanicae ſocio Muciano, de qua actum ſupra.

Dacicus.

Sic dictum fuiſſe Domitianum ex poetarum teſtimoniis tenemus, quae congeſsit Liebeus, b) ſed auctoritatis publicae monumenta eo abſtinent.

Imperator.

Non diu lectorem in hoc articulo morabor, cum ſoli numi hujus tituli numeros ſatis commode ſigant, et vix aliquid conferant marmora, aliaque monumenta. Ex his igitur conſtat, Domitianum vicies et bis dictum imperatorem. At liberaliorem experior Morellium, qui aeneum II. formae proponit inſcriptum : IMP. XXIII. COS. XVII. CENS. P. P. P. c) Licebit tanto magis indicio huic diffidere, quia ad numi imaginem non exſtat nota ejus muſei, quod tam rarum cimelium contineret. Quare permiſſum nobis putamus, aut lectoris, aut chalcographi, aut monetarii ipſius vitium ſuſpicari. Quo tempore hunc titulum iteraverit, ſupra per ſingulos annos adſcriptum reperies. At in ſingulis reperire cauſam iterationis tacentibus hiſtoricis vel Oedipo negotium faceſſat. Eam certe non ſufficiunt hoſtes victi eo numero, quem hic titulus offert. Veriorem in ejus cupiditate reperio; nam oblatum fuiſſe Caeſaribus aurum, quotiescunque quis imperator ex victoriis diceretur; ipſe Auguſtus profitetur in marmore Ancyrano. d) Nonnullas de barbaris victorias Euſebius in Chronico certis annis adſixit.

PRETIVM.

Aurei - - - - - - - - - - -	C.
Aureum maximae formae ex muſeo regis Galliarum indicat cl. Beauvais.	
Argentei - - - -	C.
Aenei I. II. III. formae	C.

a) L. II. epigr. 2. v. 26. b) Goth. num. pag. 252. c) Tab. XIX. n. 4. d) Tab. IV.

Commatis peregrini :

Argentei max. mod. cum *anno novo ſacro*	RR.
Tetradrachma alia	RRRR.
Vrbium liberarum, vel coloniarum,	vix R.
Alexandrini	C.

DOMITIA.

Fuit Domitia Longina filia Cn. Domitii Corbulonis, viri conſularis, et fratris uterini Caeſoniae, quae fuit Caligulae uxor, [a]) quem poſt conſervatum Orientem furens in optimum quemque Nero vita privavit. Nuptam L. Lamiae Aemiliano Domitianus V. C. 823 per vim a marito abſtraxit, ipſo etiam ſerius, cum rerum potiretur, caeſo. [b]) Eam altero imperii anno dixit Auguſtam. [c]) Paullo poſt comperta ejus cum Paride hiſtrione conſuetudine repudiavit, capto etiam de ea interficienda conſilio, rurſum intra breve tempus impatiens diſcidii, velut efflagitante populo reduxit. [d]) Conſciam, et participem fuiſſe caedis Domitiani, dixere Dio, [e]) Zonaras, et Aurel. Victor. [f]) In marmore Herculanenſi legitur: DOMITIAE. CN. F. DOMITIANI. CAESARIS. [g]) Aliud monumentum multo illuſtrius dederunt ruinae veterum Gabiorum nuper detectae, cujus deſcriptionem mecum communicavit cl. Georgius Zoëga, ſerius vulgatam ab Ennio Vicecomite. [h]) Marmor longum palmos Rom. XVI. portae templi imminens prolixum continet epigramma, unde ea tantum excerpo, quae ad Domitiam noſtram pertinent. Incipit vero ſic:

IN. HONOREM. MEMORIAE. DO
MVS. DOMITIAE. AVGVSTAE
CN. DOMITI. CORBVLONIS FIL.
DOMITII. POLYCARPVS. ET
EVROPE. LOC. DAT. DECRET.
ORDINIS. DECVR. AEDEM
FECERVNT. ET. EXORNAVE
RVNT. STATVIS. ET. RELI
QVIS. REBVS. PECVNIA. SVA
etc.

Sequitur decretum decurionum municipii Gabiorum factum IMP. CAES. T. AELIO HADRIANO. ANTONINO. AVG. PIO. III. M. AELIO. AVRELIO. CAES. COS. (eſt annus V. C. 893. P. X. 140.) quo acceptatur liberalitas Polycarpi, qui poſteaquam extruxiſſet TEMPLVM. IN. HONOREM. AC. MEMORIAM. DOMITIAE, largitus eſt municipio Gabiorum IIS. X. M. N., ex cujus pecuniae reditu IIII. IDVS FEBRAR. NATALE. DOMITIAE decurionibus, et ſeviris fieret diviſio etc. Ex inſigni hoc monumento colligo, Domi-

a) Plin. L. VII. § 4. b) Sueton. c. 1. Dio L. LXVI. §3. c) Suet. c. 3. Euſeb. in Chronico. d) Suet. c. 3. Dio L. LXVII. § 3. e) l. c. § 15. f) in Epitome. g) Symbol. Rom. Vol. I. p. 7. h) Muſ. Pio - Clem. T. VI. p. 76.

tiam caeſo conjuge Domitiano vitam adhuc diu prorogaſſe, eique non multo poſt mortem tempore (nam beneficiorum memoria diu durare non ſolet) a gratis libertis Polycarpo et Europe exſtructum templum, ac demum V. C. 893 dictam pecuniam municipio conceſſam. Diſcimus item, ea quoque aetate licitum fuiſſe privatis, in honorem etiam eorum, qui in divos relati non fuere, ac ſaltem illuſtrium perſonarum, ex pietatis adfectu erigere templa.

Filius. Domitiano ex Domitia natum eſſe filium, teſtatur Suetonius: a) *deinde uxorem Domitiam, ex qua in ſecundo ſuo conſulatu filium tulerat, alteroque anno conſalutaverat Auguſtam - - - repudiavit.* Apparet ex verbis nonnihil implexe poſitis, locum hunc eſſe luxatum, quod jam agnovere commentatores. Addo hiſtoriam ipſam fieri ambiguam, et inductos fuiſſe in fraudem viros eximios. Nam ſi verba *in ſecundo ſuo conſulatu* ſumantur rigide, hic Domitiani filius natus eſt anno V. C. 826, quo pater Domitianus proceſsit conſul II., in qua opinione fuit etiam Tillemontius. b) At enim certum eſt ex Martiali, eum natum eſſe tum, cum Domitianus jam eſſet Auguſtus. Nam ſic eum recens in lucem datum adfatur: c)

Naſcere Dardanio promiſſum nomen Iulo,
Vera deum ſoboles; naſcere magne puer.
Cui pater aeternas poſt ſaecula tradat habenas,
Quique regas orbem cum ſeniore ſenex.

Ergo ſecundus hic conſulatus intelligendus eſt is, qui ei jam Auguſto ſecundus fuit; alioqui Suetonius eo capite exſequitur illa, quae peregit Domitianus jam arbiter imperii. Quare veriſimiliter hic natus eſt anno V. C. 835, atque hac occaſione factum fuerit, ut Domitiam Auguſtam diceret, quod ibi addit Suetonius, et ad hunc annum refert Euſebius. Falluntur, qui hunc filium ex Iulia Titi filia Domitiano natum autumant; nam nolebat ex hac fieri pater, juſſa, quotieſcunque conciperet, foetum abigere, ut in hujus vita diximus. Ad filium infantem ut revertar, eum praematura morte exſtinctum, et a patre inter divos relatum, docent cum numi, tum Silius ~~Italicus~~, d) qui cum Domitiano coeleſtes honores praedicit, filio etiam certam in Olympo ſtationem adſignat, nimirum:

folioque Quirinus
Concedet, mediumque parens, fraterque locabunt,
SIDEREI juxta radiabunt tempora nati.

Adde Statii teſtimonium: e)

tua turba relicto
Labetur coelo, miſcebitque oſcula juxta.
Ibit in amplexus NATVS, fraterque, paterque,
Et ſoror.

Quo anno mortuus ſit, non conſtat. Eum numi infantem proponunt, verum quod ei nomen fuerit, diſsimulant.

a) Cap. 3. b) Tom. II. Part. I. p. 105. 627. c) L. VII. epigr. 3. d) Punic. L. III. e) L. I. Silv. I. 99.

Numi:

DOMITIA. AVGVSTA. IMP. DOMIT. *Hujus caput.*

IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG. P. M. *Caput laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

In aliorum averſa:

CONCORDIA. AVGVST. *Pavo.* — PIETAS. AVGVST. *Mulier ſedens, pro pedibus puerulus.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* * *

DOMITIA. AVGVSTA. *Hujus caput.*

VENVS. AVG. *Venus ſeminuda averſa ſtans ſ. haſtam, et ſimul columnae innixa, d. galeam.* AR. m. m. (Pellerin Mel. I. p. 181. Muſ. Caeſ.)

Dubium non videtur, hunc numum extra urbem ſignatum ſecundum ea, quae de hujus formae numis ſaepe alias dixi.

* * *

DOMITIA. AVGVSTA. IMP. DOMIT. *Hujus caput.*

DIVVS. CAESAR. IMP. DOMITIANI. F. *Infans globo inſidens inter ſeptem aſtra.* AV. AR. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Hic, et numi ſequentes una anonymum Domitiani filium continent, de quo continuo egi.

* * *

DOMITIAE. AVG. IMP. CAES. DIVI. F. DOMITIANI. AVG. *Hujus Caput.*

DIVI. CAESARIS. MATER. (*in aliis:* MATRI.) S. C. *Domitia ſedens dexteram verſus puellum togatum adſtantem extendit.* AE. I. (Vaill.)

Numus hic rariſsimus eſt, ſi modo certae fidei. Sane is, qui eſt in muſeo Caeſareo, parum habet antiqui moris. Etiam is, qui fuit in muſeo d' Ennery, ſuſpectus nonnullis eſt viſus.

* * *

Adverſa fere ſimilis.

DIVI. CAESARIS. MATER. S. C. *Mulier ad aram ſacrificans ſ. haſtam.* AE. I. et II. (Vaill. Muſ. Chriſtinae, Muſ. d' Ennery.)

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum juſto numero exſtant numi non modo cum capite Domitiae ſolius, ſed etiam juncto capite Domitiani mariti, quos vide apud Vaillantium. In numo Lappenſium Cretae capitis inſcriptio proditur: ΔΟΜΙΤΙΑ. ΛΟΝΓЄΙΝΑ. CЄΒΑCΤΗ. (Muſ. Farnes. T. IX. tab. 9.) *Longinae* cognomen, cujus memoriam conſervavit Suetonius, in nullo alio, quod ſciam, numo additur.

Coloniae numus cum ejus capite vix exſtat.

Alexandrini ſunt rariſsimi, quos vide loco ſuo.

PRETIVM.

Aurei . . . . RRRR.

Argentei	RR.
Argentei max. formae	RRRR.
Aenei I. formae.	RRRR.
Aenei II. formae	RRR.
Aenei III. formae	O.

Commatis peregrini, ut proxime dictum.

VESPASIANVS IVNIOR.

Exſtant numi aenei Smyrnae ſignati:

ΟΥΕϹΠΑϹΙΑΝΟϹ. ΝΕΩΤΕΡΟϹ.

Caput juvenile nudum.

ϹΜΥΡΝΑΙΩΝ. *Victoria gradiens.* In aliis: *Spes gradiens.* (Harduin Hiſt. Aug. p. 733. Haym Tom. I. p. 248. Pellerin Mel. II. p. 49.)

Eruditi, qui in hos numos commentati ſunt, varias propoſuere ſententias, cujus fuerit filius Veſpaſianus hic, quem *juniorem* compellant hi numi. Cenſet Harduinus, [a]) *fuiſſe eum filium Veſpaſiani, ſed ex ſecunda conjuge Domitilla.* Bis in paucis verbis inſigniter hallucinatur vir eruditus, primum, quod quartam ſobolem adſingat Veſpaſiano, cum tamen diſerte tradat Suetonius, tres tantum liberos Veſpaſiano tuliſſe Domitillam, Titum, Domitianum, et cognominem matri Domitillam. [b]) Deinde quod Domitillam ſecundam Veſpaſiani uxorem appellet, perinde quaſi de prima aliqua ejus uxore conſtaret. Haec ergo ſententia inter ſolita Harduini ſigmenta amolienda eſt. Eundem Veſpaſiani quoque filium fecit cl. Beauvais nuperus Caeſarum biographus, non tamen ex Domitilla, ſed ex Caenide concubina, quam pridem ſibi dilectam mortua Domitilla revocavit, habuitque etiam imperator paene juſtae uxoris loco, ut eodem loco narrat Suetonius. Verum an ullo pacto veriſimile, filium illegitimo thoro natum in hac filiorum legitimorum Titi, et Domitiani potentia in nomen Veſpaſiani adoptatum, eique publice dedicatam monetam?

Vero propiora docet Haymus [c]) inductus Suetonii indicio, qui agens de T. Flavio Clemente haec ſcribit: [d]) *Denique Flavium Clementem patruelem ſuum contemptiſſimae inertiae interemit, cujus filios etiam tum parvulos ſucceſſores palam deſtinaverat, et abolito priore nomine alterum VESPASIANVM appellari juſſerat, alterum Domitianum.* Eorum etiam meminit Quinctilianus, cum utrumque ſibi a Domitiano erudiendum datum narrat his verbis: [e]) *Cum vero mihi Domitianus Auguſtus ſororis ſuae nepotum delegaverit curam etc.* ſed nomina omittit. Huic igitur Veſpaſiano numos hos confidenter tribuendos eſſe exiſtimat. Sunt tamen nonnullae rationes, quae iſtud quoque judicium impediunt, inter quas memoranda, quod facies in numis propo-

a) l. c. b) in Veſpas. c. 3. c) l. c. d) in Domit. c. 15. e) Inſtit. orat. in prooem. ad L. IV.

ſita juſtum virum arguit, cum tamen ex verbis Suetonii non obſcure colligatur, utrumque tum fuiſſe parvulum, cum pater Clemens caeſus eſt, nimirum V. C. 848 in ejus ipſius conſulatu. Anno ſequente caeſus Domitianus. Poſtea certe juveni huic Veſpaſiano moneta dedicata non eſt. Viderint ergo eruditi, utrum ea oris lieamenta poſsint parvulo convenire, tametſi Graecis ejus aevi monetariis neque magna ars, neque adcuratio fere conſtiterit. Sed enim placet rem in medio relinquere. Omnium minime ferendum ejus judicium, qui muſeum Pembrockianum vulgavit, cum numum ſimilem Domitiano tribuit. a) Veſpaſiani nomen Titus quidem, at Domitianus nunquam tulit.

M. COCCEIVS NERVA.

M. Cocceium Nervam, quae ſunt omnia ejus nomina in Marmore Gruteri, b) Aurelius Victor in Caeſaribus Cretenſem origine facit, praefatus, hactenus per Italiam ortos imperium rexiſſe, deinceps advenas, alter Victor in Epitome oppido Narnienſi genitum, quod verius; nam certum eſt, primum Trajanum ex non Italis fuiſſe imperatorem, c) ſic ut Victoris poſsimus teſtimonium aſpernari. Gens non magnopere illuſtris, tamen ex conſulatibus inclyta, quos ejus majores in hanc domum intulere. Subductis annis LXVI., quot Nervam vixiſſe memorat Dio, d) eum naſci oportuit anno V. C. *785*. Docente marmore, quod citat Gruterus, e) matrem habuit Sergiam Plautillam Laenatis filiam. Honores mature adiit, et per probatam bello virtutem a Nerone anno V. C. 818 triumphale decus, et effigiem apud palatium eſt conſecutus, ac tum in annum ſequentem dêſignatus praetor. f) V. C. 824 proceſsit conſul cum Veſpaſiano, et 843 conſul iterum cum Domitiano. Hoc caeſo die XVIII. Septembris V. C. 849 per virtutum commendationem imperator factus eſt operam conferentibus Petronio Secundo praefecto praetorio, et Parthenio caedis auctoribus. g)

V. C. 849 P. X. 96.
TR. P. COS. II. DES. III. P. M. P. P.
C. Antiſtio Vetere, Manlio Valente coſ.

Inolita per Domitiani aevum vitia proſcribit, ſecuritatem, et libertatem revocat.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. II. P. P. *Caput laureatum. in AV. AR. AE. I. II.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. II. DESIGN. III. P. P. *Caput laureatum, in AE. I. et II.*

a) Part. III. tab. 51. n. 1. b) pag. 300. c) Dio L. LXVIII. § 4. d) l. c. e) pag. 246. f) Tac. Ann. XV. 72. g) Eutropius.

C. IMP. NERVA. CAES. AVG. PONT. MAX. TR. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. A.

CONCORDIA. EXERCITVVM. *Duae dexterae junctae juxta aquilam legionariam prorae navis infixam.* AV. AR. *et addito* S. C. *in* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Indicat typus averſae concordiam legionum tam terreſtrium, quam claſsicarum.

Vt lit. A et B.

CONGIAR. PR. S. C. *Imperator togatus in ſuggeſtu conſidens adſidente juxta alia figura togata, adſtat figura teſſeram tenens, et alia per gradus adſcendens, pone Palladis ſignum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic ſatis eſt cognitus, at ſuſpecta mihi lectio numi alterius cetera ſimillimi, quem edidit Patinus, [a]) in quo is legit: CONGIAR. II, praecipue ſi pars adverſa conſulatum II. inſcribit. Veriſimile non eſt, Nervam virum moderationis cognitae intra tres menſes bis diſtribuiſſe congiarium, quae liberalitas caro ſtetit. Videtur pro PR. perperam legiſſe II.

Vt lit. C.

COS. II. DESIG. III. P. P. *Diana venatrix gradiens d. ſagittam ex pharetra promit comite cane.* AR.

Obſervat Vaillantius, hunc averſae typum in moneta Romana inſolentem eſſe. Cenſet igitur; cum Nervam ex Creta oriundum dicat Victor, Diana autem ſingulari in hac inſula religione coleretur, propterea eam huic denario inſertam. At dixi ſupra, non ſatis unius Victoris teſtimonio Cretenſe Nervae genus probatum. Ceterum ſimilis Dianae typus frequens eſt in numis Auguſti, quem ibi ad Siciliam referendum diximus.

Vt lit. A.

FISCI. IVDAICI. CALVMNIA. SVBLATA. S. C. *Palma.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Inde a primis reipublicae Iudaicae temporibus Iudaei dimidium ſicli, ſeu duas drachmas in uſum altaris pendere jubebantur, ut legere eſt in libro Exodi. [b]) Ea pecunia ſubinde in templi ſumptus ceſsit, collata non modo ab his, qui Iudaeam incoluere, ſed et ab iis, qui in quacunque orbis parte verſabantur, Romanis privatum iſtud tributum jam vetantibus, cujus ſupra in numis Veſpaſiani p. 327 exempla dedi, jam edicto permittentibus, cujus generis unum nomine Auguſti vulgatum propoſuit Philo Iudaeus, [c]) at plura alia Ioſephus. [d]) Idem Philo corrogatam hanc pecuniam aliquoties per eum tractatum vocat ἀπαρχας, *primitias*, ergo [illegible] eandem habuit naturam cum iis muneribus, quae olim coloniae metropolibus ad cultum patriorum deorum ſingulis annis mittere conſuevere, quo modo Polybius quoque vocavit ἀπαρχας illud, quod Carthaginienſes Tyrum metropolin ſuam mittere ſunt ſoliti. [e]) At certum eſt etiam teſte eodem Philone, [f]) a totius orbis Iudaeis ſanctam civitatem metropolis loco fuiſſe habitam. Ceterum dictum illud dimidium ſicli fuit notum

a) Thes. num. p. 154. b) XXX. 12. 13. c) de Legat. ad Caium p. 592. d) Antiq. L. XVI. c. 6. e) Exc. legat. 114. f) advers. Flacc.

didrachmum cenſus, quod pro ſe, et Petro perſolviſſe Chriſtum ſtatere per miraculum in piſce invento narrat Matthaeus. [a]) Anno V. C. 823 Hieroſolymis a Veſpaſiano cum templo everſis juſsi ſunt Iudaei ubicunque terrarum exiſtentes didrachmum illud repraeſentare, non tamen ceſſurum in uſum ſuorum ſacrorum, ſed Iovis Capitolini, ut diſerte perhibent Ioſephus, [b]) et Dio. [c]) A Domitiano *Iudaicum fiſcum acerbiſſime actum eſſe*, narrat Suetonius, [d]) *ad quem deferebantur, qui vel improfeſſi Iudaicam intra urbem viverent vitam, vel diſſimulata origine impoſita genti tributa non pependiſſent.* Spanhemius, qui in hoc quoque numo explicando eruditam ſuam facundiam comprobavit, [e]) docente ipſa numi epigraphe arguit, non ipſum fiſcum Iudaicum, ſeu didrachmum, quod cenſuere varii, a Nerva abolitum dici, ſed tantum ejus *calumniam* ſublatam, hoc eſt: ab eodem fiſcali debito ſolvendo immunes in poſtremum manſiſſe, quicunque ſe haud erant Iudaeos profeſsi, nec inde pro Iudaeis in fiſcales tabulas relati. Nam quam turpiter, nequiterque ſub Domitiano inquiſitum ſit in eos, qui de Iudaiſmo ſuſpecti fuere, eodem loco Suetonius adlato infami facto confirmat. Atque ad hanc explicationem confirmandam illuſtre mihi exemplum praeſto eſt. Conſtantinus M., ut idololatriae licentiam coerceret, teſte Euſebio [f]) binas leges condidit, quarum una fuit *νομος ὁ μεν ἑιργων τα μυσαρα της κατα πολεις και χωρας το παλαιον συντελουμενης ἑιδωλολατρειας, lex coercens ea, quae plane abominanda per urbes, et regiones antiquitus patravit idololatria.* Quibus verbis perſuaſi fuere non pauci, voluiſſe Conſtantinum omnes hac lege paganae religionis ritus aboleri, ſed quod certae hiſtoriae adverſatur. Tantum dicit Euſebius, vetita ab imperatore *τα μυσαρα*, ſive quae ſupra modum infanda, praecipue extra urbem, vetus ſuperſtitio fovit, aluitque. Iudaeos etiam poſtea non fuiſſe immunes a ſolvendo hoc didrachmo, docemur ex epiſtola Origenis ad Africanum: *και νυν Ιουδαιων το διδραχμον ἀυτοις* (Ρω*μαιοις*) *τελουντων, et cum nunc quoque Iudaei didrachmum illis* (Romanis) *pendant.* Satis apparet, rem Iudaicam magni fuiſſe hac aetate, et vel in ipſa urbe momenti, atque tanta atrocitate, et promiſcue quidem per cauſam Iudaiſmi in populum ſaevitum, ut ſublata tandem cauſa dignum iſtud factum cenſeret ſenatus, cujus memoria in aere perennaret.

Palmam eſſe Iudaeae ſymbolum, res nota. Plinius: [g]) *Iudaea vero inclyta eſt vel magis palmis.*

V. C. 850 P. X. 97.
TR. P. COS. III. DES. IV. P. M. P. P.
Nerva Aug. III. P. Virginio Rufo cos.

Ingens Romae ſeditio, qua praetotoriani auctores caedis Domitiani ad mortem poſtulant, eosque licet reluctante Nerva interimunt. Ergo Nerva ſenectutem ſuam ſperni ſentiens Traja-

a) XVII. 24. b) de Bell. Iud. L. VII. c. 6. § 6. c) L. LXVI. § 7. d) Cap. 12. e) Tom. II. p. 500. f) in vita Conſt. L. II. c. 45. g) L. XIII. § 6.

num in Germania inferiore, quam tum rexerat, abſentem adoptat. [a]) Ipſo adoptionis die, qui ſecundum eruditorum ſententiam cadit in exeuntem Octobrem, vel ineuntem Novembrem, laureatae literae venerunt, nunciantes, relatam in Pannonia victoriam. [b]) Cum Suevis bellum geſsiſſe Nervam, ex marmore probat Albertus Rubenius, in quo Q. Attius dicitur donis donatus AB. IMPERATORE. NERVA. AVG. GERM. BELLO. SVEBIC. CORON. AVREA. [c]) Ex victoria exeunte hoc anno dicitur imperator II. et GERMANICVS.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. III. P. P. *Caput laureatum, in AV. AR. AE. I. II. ſed in his poſtremis ſaepe radiatum.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. POT. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

* * *

Vt lit. A.

NEPTVNO. CIRCENS. CONSTITVT. S. C. *Neptunus nudus ſtans d. demiſſa, ſ. tridentem, pro pedibus ancora.* AE. II.

Numum hunc a Rev. Aſhby Anglo editum reperio in opere, quod *Archaeologia publiſhed by the Society of Antiquaries of London* inſcribitur, ubi exſtat volumine III. pag. 165. Auctor eum integerrimum, tectum viridi patina, repertumque ante annos non multos in horto prope Colceſtriam adſerit. Explicandae epigraphes tres modos proponit, legendo vel: NEPTVNO. CIRCENSesCONSTITVTi, vel: NEPTVNO. CIRCENSi CONSTITVTa ſcilicet *ſtatua*, vel NEPTVNO. CIRCENSium CONSTITVTori, omnesque varios hos modos exemplis ex vetere moneta petitis ſtabilire ſatagit. Praeterea jure unicum vocat, neque ex quocunque alio muſeo, vel catalogo cognitum. Obtulit is diſſertationem ſuam eruditae ſocietati menſe Majo anni 1772. Verum en tibi ſimilis argumenti numum alium, et hunc quoque unicum, quem ſingulari diſſertatione academiae Cortonenſi dedicata illuſtravit Philippus Becchettus Ord. Praed. Eccum!

IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. IIII. - - *Caput laureatum.*

NEPTVNO. CIRCENSES. RESTITVT. S. C. *Neptunus nudus ſtans d. flagellum ſ. haſtae innixus, humi genius Tiberis jacens.* AE. II.

Nemo erit emunctioris naris antiquarius, cui non mirabile videbitur, non, quod hi numi contineant argumentum hiſtoriae Romanae ſcriptoribus ignotum, nam plura alia nos docet Nervae moneta, quorum illi ne verbo quidem meminere, verum in numis binis, quorum ſinguli ſunt unici, referri factum idem, ſed modo plane diſsimili, illo Circenſes conſtitutos, hoc reſtitutos docente. Quapropter nequaquam dubito, eo animo futuros pleroſque, ut alterutrum condemnandum putent, et forte delicatiores aliquos, qui utrumque faſtidient. Atque hujus cauſa incerti nolo argumenti inquiſitioni inhaerere.

Vt lit. A.

PLEBEI. VRBANAE. FRVMENTO.

a) Dio L. LXVIII. § 3. b) Plin. Paneg. c. 8. c) ad num. Arſchot. pag. 52. edit. Beger.

CONSTITVTO. S. C. *Modius prominentibus ſpicis, et papavere.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Partem votorum populi Romani, qualis hac aetate fuit, praeter panem et Circenſes nihil amplius optantis, numus hic exprimit. Stante adhuc republica conſtitutum, ut populo e publico frumentum leviore pretio, egentiori plebi ſine pretio diſtribueretur. Gratuitas has largitiones in plebem collatas fuiſſe menſtruas, docet Dionyſius Halicarnaſſenſis diſerte perhibens, ſingulis menſibus (κατα μηνα) frumentum egenis civibus (τοις ἀποροις των πολιτων) donatum. a) Suetonius de Auguſto: b) *ac ne plebs frumentationum cauſa frequentius a negotiis avocaretur, ter in annum quaternum menſium teſſeras dare deſtinavit, ſed deſideranti conſuetudinem veterem conceſſit rurſus, ut ſui cujusque menſis acciperet.* Ad haec beneficia referri non debent congiaria, aliaeque liberalitates ſaepe in numis memoratae, primum quia hae non ſtatae, fixaeque, ſed extraordinariae, et arbitrariae fuerunt, deinde quia poſteriorum harum non egentiores modo, ſed univerſus populus fuere participes. Sane generatim ſcriptores, et monumenta, cum de fixis his largitionibus loquuntur, *plebis* vocabulum adhibent. Haec, atque his plura argumentum praeſens illuſtrantia erudite obſervavit Spanhemius, quem adi, c) tum et Pitiscum ſub *Plebs urbana.* Addo, meminiſſe hujus beneficii a Nerva in plebem profecti etiam codicem MS. bibliothecae Caeſareae Vindobonenſis, quem citat cl. Brotier in ſuo Tacito. d) Ejus auctor incertus haec de Nerva: *et funeraticum plebi urbanae inſtituit XLXIIS,* id eſt, denarios LXII. cum ſemiſſe. Quo loco pro *funeraticum* haud dubie praeeunte noſtro numo legendum: *frumentum.* Cum quo denariorum numero fere conſpirat, quod de Auguſti liberalitate narrat inſigne monumentum Ancyranum: e) TRIBVNITIAE. POTESTATIS. DVODEVICINSIMVM. CONSVL. XII. TRECENTIS. ET. VIGINTI. MILLIBVS. PLEBEI. VRBANAE. SEXAGENOS. DENARIOS. VIRITIM. DEDI. Similem numerum dedit Xiphilinus ex Dione: f) ὁ δε Αυγȣϛος το τȣ δημȣ τȣ σιτοδοτȣμενȣ πληθος, ἀοριϛον ὀν, ἐς ἐικοσι μυριαδας κατακλεισε, και ὡς γε τινες λεγȣσι, καθ' ἑνα ἑξηκοντα δραχμας ἐδωκε. *Auguſtus autem multitudinem eorum, qui frumentum ex publico accipiebant, et quorum numerus indefinitus fuit, ad CC. millia coercuit, et ut nonnulli auctores ſunt, ſingulis LX. drachmas dedit.* Ceterum hoc Nervae beneficium, tum et typus modii admonet me inſignis marmoris Sardiani, in quo laudatur L. Iulius Bonnatus, quod ΕΝΔΕΙΑС. ΓΕΝΟΜΕΝΗС. ΚΑΤΑ. ΤΟΝ. ΔΗΜΟΝ. ΜΕΓΑΛΟΨΥΧΙΑ. ΧΡΗСΑΜΕΝΟС. ΕΚ. ΤΩΝ. ΙΔΙΩΝ. ΕΙС. ΕΠΙΚΟΥΦΙСΜΟΝ. ΕΚΑСΤΩ. ΠΟΛΙΤΗ. ΕΧΑΡΙСΑΤΟ. ΜΟΔΙΟΝ, *orta in populo annonae caritate excelſi animi impulſu ſingulis civibus modium ad ſublevandam inopiam ex propriis reditibus admenſus eſt.* g) In numis Laodiceae colo-

a) Ant. L. IV. pag. 228. b) Cap. 40. c) Tom. II. pag. 531. d) Tom. IV. pag. 234. e) Chishull Ant. Aſiat. pag. 174. lin. 6. f) L. LV. § 10. g) Spon. Miſc. pag. 356.

niae Syriae ad ſimilem typum modii legitur: AETERNVM. BENEFICIVM, nimirum eodem ſenſu, ut ibi diximus.

Vt lit. A.

TVTELA. ITALIAE. *Imperator ſellae curuli inſidens dexteram extendit verſus puellum puellamque, adſtante juxta muliere.* AE. I. (Triſtan.)

Narrat de Nerva Victor: *puellas, puerosque natos parentibus egeſtoſis ſumptu publico per Italiae oppida ali juſſit.* Iſtud ergo indicat laudata in hoc numo tutela, cujus pietatis quam illuſtrem heredem habuerit filium Trajanum, in hujus moneta intelligemus.

Vt lit. A.

VEHICVLATIONE. ITALIAE. REMISSA. S. C. *Duae mulae paſcentes, pone vehiculum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

En alterius generis beneficium Nervae humanitate in provinciales derivatum, *vehiculatio Italiae remiſſa*, novo hoc, et inaudito, ſi numum hunc demas, in Latinorum lingua vocabulo, ſic tamen, ut ſatis vel ab hoc ipſo, vel a typo averſae intelligatur, nomine vehiculationis notari illud, quod a ſcriptoribus *res*, vel *curſus vehicularis*, *vehicularium munus*, *vehicula publica*, *curſus publicus* dicebatur. In hujus ſervitii originem, naturam, ac leges praeclare iterum inquiſivit incredibilis vir eruditionis Spanhemius. [b]) Nimirum integra adhuc republica legati publice ad exteras gentes miſsi, ut perhibet Livius, [c]) oppidatim jumenta imperabant. Coepit onus iſtud, ut ſit, ingraveſcere libidine magiſtratuum peregre profectorum, aut redeuntium, ac tandem provincialibus juxta vias poſitis, praecipue per Italiam, eſſe intolerabile. Atque hanc licentiam a Nerva fuiſſe coercitam, praeſens numus edocet, quibus legibus, incertum, tacentibus ſcriptorum veterum commentariis, aut deperditis. Quae deinceps in hac re vehiculari a principibus conſtituta fuerint, vide apud laudatum Spanhemium.

Eodem anno
TR. P. II. IMP. II.
Incipit GERMANICVS.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. II. COS. III. P. P. *Caput laureatum, in numis omnis metalli, et formae, in AE. II. formae ſaepe caput radiatum.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. POT. II. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. NERVA. CAES. AVG. GERM. P. M. TR. P. II: *Caput laureatum, in AR.*

* * *

Vt lit. C.

IMP. II. COS. III. DES. IIII. P. P. *Typi varii.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De titulo *Germanici*, et *imperatoris II.* vide, quae occupavimus in annalibus.

V. C. 851 P. X. 98.
TR. P. II. COS. IV. P. M. P. P. GERM. IMP. II.
Nerva Aug. IV. Trajano Caeſ. II. cos.

Moritur Nerva exeunte Ianuario, ſex-

a) in Epitome. b) Tom. II. p. 561. c) L. LXII. 1.

to et ſexageſimo aetatis anno ſecundum *Dionem*, ſed variant alii. Vide Tillemontium.

Brevitatem imperii juſtitiae, et moderationis laude abunde penſavit. Nobiliſsimum ejus factum, atque omnium linguis celebratiſsimum fuit adoptio Trajani. Quod narrat Lactantius,[a]) Nervam translato in Trajanum imperio ad privatam vitam rediviſſe, et in hac conſenuiſſe, in fabulis putandum.

A. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. II. COS. IIII. P. P. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*

B. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. II. *Caput laureatum*, *in AV. et AR*, *item AE. I. II.*

* * *

Vt lit. B.

IMP. II. COS. IIII. P. P. *Typi varii.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Numi vagi.

IMP. NERVA. CAES. AVG. *Modius prominentibus ſpicis.*

S. C. *Caduceus.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Similes numi absque Nervae capite, aliique aliis typis occurrunt, qui mos circum hanc aetatem in moneta aenea III. formae obtinuit.

Divus Nerva.

Nervam a Trajano inter divos relatum teſtatur Eutropius, et cumprimis Plinius in Panegyrico toto capite VIII., ubi ait, a Trajano Nervae conſtitutas aras, pulvinaria, flaminem.

DIVVS. NERVA. AVG. *Caput nudum.*

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Statua imperatoris inſidens thenſae, quam bini elephanti loricati cum ſuis ſinguli rectoribus trahunt.* AV. (Vaill.)

DIVI. NERVA. ET. TRAIANVS. PATER. *Capita adverſa, Nervae laureatum, Trajani patris nudum.*

IMP. TRAIANVS. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput Trajani laureatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

De hoc numo, in quo gemini patres, naturalis, et adoptivus conſecrati memorantur, agetur infra in numis Trajani ad annum V. C. 867.

Alium numum, in quo Divus Nerva cum Plotina ſociatur, vide infra in numis Plotinae.

* * *

DIVO. NERVAE. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO. *Aquila inſiſtens fulmini.* In aliis: *Ara luculenta.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hi numi argenti impuri multo ſunt ſerius ſignati. De iis ex propoſito agemus in tractatu de numis conſecrationum.

Numi reſtitutionum.

Eos, qui ad hanc claſſem pertinent, cum Nervae capite, dedimus altius in tractatu de hoc numorum genere Vol. V. p. 102.

a) de Mortib. perſecut. c. 18.

Numi commatis peregrini.

Exſtant non pauca tetradrachma, quae, licet inſcripta Latine, dubium non eſt, in Graecis urbibus ſignata, ſuntque:

IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. *Caput laureatum.*

COM. ASI. ROM. ET. AVG. *Templum duarum columnarum, in cujus aditu Roma ſtans Auguſtum paludatum coronat.* AR. max. mod. (Vaill.)

Hos numos ſignatos fuiſſe apud Pergamum Myſiae, docui in hujus urbis moneta, tum in Auguſto ad annum V. C. 735.

IMP. NERVA. CAES. AVG. GERM. P. M. TR. POT. P. P. *Caput radiatum.*

COS. IIII. *Faſciculus ſex ſpicarum.* AR. max. mod. (Muſ. Caeſ.) In nova Romana Vaillantii editione citantur etiam ſimiles numi, ſed inſcripti: COS. II. et COS. III.

Alias ſaepe monui, argenteos Latine loquentes, cum tetradrachma ſunt, omnes haud dubie extra urbem fuiſſe percuſſos. Sane hos ipſos Vaillantius ipſe non inficiatur eſſe urbis Graecae opus, quamvis eo peccat, quod patriam iis Alexandriam adſignat, quod refutare minime neceſſarium puto, cum jam nemini ignotum eſſe exiſtimem, quantum hos inter, et monetam Alexandrinam intercedat diſcriminis.

Epigraphe capitis incerta.

COS. III. *Signum Dianae in templo diſtylo, cujus periſtylio inſcriptum:* DIANA. PERGENSIS. AR. max. mod. (Vaill.)

Ipſa inſcriptio, et forma numi ſuadent, numum hunc foris, et quidem apud Pergenſes Pamphyliae lucem vidiſſe.

ΑΥΤΟΚΡ. ΝΕΡΟΥΑϹ. ΚΑΙϹΑΡ. ϹΕΒΑϹΤ. *Caput laureatum, in area* ΛΥ.

ΥΠΑΤΟΥ. ΤΡΙΤΟΥ. *Duae lyrae, quibus inſiſtit noctua.* AR. III. (Muſ. Caeſ. Triſtan. Vaill.)

Triſtanus, ubi in hunc numum commentatur, [a]) totus eſt in extundendo ſenſu allegorico, ſic ut duabus lyris opinetur notari felicem concordiam, et harmoniam Nervam inter, et adoptatum Trajanum, et cum chorda lyrae, quae graviorem ſonum edebat, Graecis diceretur ὑπατη, ajebat, ingenioſum monetarium inſcripto ΥΠΑΤΟΥ adluſiſſe etiam ad Nervae conſulis Romani graves mores. Hos ſubtilis ingenii liberos, qui volet, tollat. Nos aimus, hunc numum pertinere ad Ly[illegible], qui ſe inſcripto in antica ΛΥ. facile manifeſtant, et in moneta ſua ſaepe lyrae typo uſi ſunt, ut in hujus gentis numis docui, quo ſtatuto omnis allegoria, in qua applicanda nimium ſaepe ſedulos video antiquarios, ultro evaneſcit. Satis [illegible] eundem typum occurrere etiam in numis Trajani, a Nervae adeo morte ſignatis. Mira eſt oratio in his numis: ΥΠΑΤΟΥ. ΤΡΙΤΟΥ, quam ſi Latine reddas, erit: *conſulis tertii*, cum hoc loco dicendum fuiſſet ΤΡΙϹ. vel ΤΡΙΤΟΝ. Sed jam olim aliud ejusdem naturae exemplum dedi ex numo argenteo Caeſareae Cappadociae cum capite ejusdem Nervae, in quo legitur: ΥΠΑΤΟΥ. ΤΕΤΑΡΤΟΥ. [b])

a) Comment. hiſt. d. 278. b) Sylloge I. p. 55.

Numi ſpurii.

EXVLES. ROMAE. RED. S. P. Q. R.: *intra coronam quernam.*

PALATIVM. NERVAE. *Palatium magnificum octo columnarum etc.*

Vtrumque numum promulgavit Triſtanus, ſed qui vidiſſet, nemo alius fuit. Certe malignae artis uterque habendus.

De numo inſcripto NEPTVNO. CIRCENS. etc., eoque valde ſuſpecto egi ſupra ad annum V. C. 850.

Tribunicia poteſtas.

De lite, quae inter chronologos cauſa numorum Nervae, quibus tribunicia poteſtas III. inſcripta ferebatur, diu agitata fuit, vide, quae diſſeremus in tractatu de tribunicia poteſtate.

PRETIVM.

Commatis Romani.	
Aurei et argentei - - - - - - - -	C.
Aenei I. et II. formae - - - - - - -	C.
Aenei III. formae - - - - - - - - -	R.
Commatis peregrini.	
Argentei maximae formae - - - - - - -	RR.
— III. formae - - - - - - - - -	R.
Aenei tam urbium liberarum, quam coloniarum - -	R.
Alexandrini - - - - - - - - - -	RR.

M. VLPIVS TRAIANVS.

M. Vlpius Trajanus natus eſt apud Italicam Hiſpaniae V. C. 806 die XVIII. Septembris. [a]) Ei praeterea fuiſſe cognomen *Criniti*, perhibet Eutropius, a majoribus, ut nos jure opinamur, hauſtum. At non ſic viſum Laurentio Lydo infimi aevi grammatico, quo teſte Κρινιτον ἀυτον τοις Ρωμαιοις ἐδοκει καλειν δια την περι τας της κεφαλης ἀυτου τριχας σπουδην, *Crinitum eum Romanis vocare placuit propter impenſius ejus in capillorum cultu ſtudium.* [b]) Familia ejus antiqua magis, quam clara exſtitit; nam pater ejus Trajanus, cujus infra ad annum V. C. 867 producentur numi, primus fuit, qui in eam conſulatum intulit. [c]) Puer admodum Parthica lauro gloriam patris auxit. [d]) Decem ſtipendia tribuni munere emeritus [e]) factus praetor V. C. 839 [f]) et conſul V. C. 844 [g]) a

a) Kalendar. Vindob. b) de Menſib. in Ianuar. c. 7. c) Eutrop. d) Plin. in Paneg. c. 14. e) Ibid. c. 15. f) Spartian. in Hadrian. c. 1. g) Dio L. LXVII. § 12.

Domitiano in patriam Hiſpaniam miſſus [a]) ortis ſubinde in Germaniae finibus turbis ab eodem evocatus, et inferiori Germaniae praefectus reliquos Domitiani annos, partemque imperii Nervae eo in munere exegit.

V. C. 850 P. X. 97.
CAESAR. IMPERATOR. COS. DES. II. TR. P. GERM.
Nerva Aug. III. P. Virginio Rufo cos.

Trajanus a Nerva adoptatus in autumno anni hujus, ut viſum eruditis, (V. infra in titulis Trajani.) *ſimul FILIVS, ſimul CAESAR, mox IMPERATOR, et conſors TRIB. POTESTATIS, et omnia pariter, et ſtatim factus eſt*, [b]) fuitque primus imperator ex iis, qui Italicae ſtirpis non fuere. [c]) Nerva GERMANICI titulum cum Trajano communicat. [d]) Verſabatur tum Trajanus Coloniae Agrippinae. [e])

V. C. 851 P. X. 98.
CAES. IMP. COS. II. TR. POT. GERM.
Nerva Aug. IV. Trajano Caeſ. II. cos.
Conſulatum II. abſens init.

* * *

Vix credam, exſtare numos Trajano Caeſari, necdum Auguſto, ſignatos, videturque Nerva praeter *Auguſti* et *pontificis* maximi titulos reſervaſſe ſibi etiam jus cudendae monetae. Vereor, ut genuinus ſit numus a Triſtano editus, [f]) et alter ſimilis in numis Arſchotanis: NERVA. TRAIAN. CAES. GERM. NER. AVG. F. P. TR. P. COS. *Caput Trajani laureatum.* ℞ ADOPTIO. *Nerva, et Trajanus ſtantes jungunt dexteras*, qui forte confictus eſt ex ſimili numo Hadriani. Eum ipſum numum cl. Gabriel Brotier ex muſeo regis Galliarum citat, [g]) utrum vere, teſtentur autoptae.

Eodem anno:
AVGVSTVS TR. P. I. II. COS. II. P. M. GERM.

Nerva ſub exeuntem Ianuarium vita functo Trajanus Auguſti titulum Coloniae Agrippinae ſuſcipit. [h]) Scribit continuo ad ſenatum, nulli viro bono ab ſe metum fore. Praetorianos motae ſub Nerva ſeditionis reos variis cauſis arceſsitos e medio tollit. [i]) Ceterum annum hunc inter barbaras gentes exigit. [k])

A. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. *Caput laureatum, in AE. I., in AE. II. etiam radiatum.*

*

Vt lit. A.
PONT. MAX. TR. POT. COS. II. *variis typis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)
Vt lit. B.
TR. POT. COS. II. S. C. *variis ty-*

a) Plin. Paneg. c. 14. b) Plin. Paneg. c. 8. c) Dio L. LXVIII. § 4. d) Plin. Paneg. c. 9. e) Eutrop. f) Comment. hiſt. T. I. p. 288. g) ad Tacit. in Agric. c. 3. h) Eutrop. i) Dio. k) Plin. Paneg. c. 56.

pts. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 852 P. X. 99.
TR. P. II. III. COS. II. DES. III. P. M. GERM.
A. Corn. Palma, C. Soſio Senecione II. cos.
Incipit PATER PATRIAE.

Labente hoc anno Romam ingreditur, et congiarium diſtribuit teſtibus Plinio, et numis. Patris patriae titulum hoc anno admittit, ut et OPTIMI. a ſenatu oblatum, ſed qui ſerius in moneta comparet. De his vide plura infra in titulis Trajani.

A. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
B. IMP. NERVA. CAES. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
C. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. *Caput laureatum, in AE. I., laureatum, vel radiatum in AE. II.*
D. *Vt in praecedente, ſed addito: TR. P., in AE. I. et II.*

* * *

Vt lit. D.
CONG. PR. COS. II. P. P. S. C. *Imperator togatus ſedet congiario diſtribuendo intentus adſiſtentibus aliis figuris.* AE. I. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

A Trajano in urbem reduce *locupletatas tribus, datumque congiarium populo, et datum totum, cum donativi partem milites accepiſſent,* diſerte memorat Plinius. b) Literae PR. legendae haud dubie PR*imum*, quia puncto non ſeparantur, cum ſecus P*opuli* R*omani* legi poſſent. Infra ad V. C. 857 occurret CONGIAR. SECVND.

Vt lit. D.
COS. II. DES. III. P. P. S. C. *Victoria gradiens d. clypeum tenet, cui inſcriptum:* S. P. Q. R. (Muſ. Farnes.)

Vt lit. A.
P. M. TR. P. COS. II. P. P. *typis variis.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. C.
TR. POT. COS. II. P. P. S. C. *typis variis.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 853 P. X. 100.
TR. P. III. IV. COS. III. DES. IV. P. M. P. P. GERM.
Trajano Aug. III. Sex. Iulio Frontino III. cos.

Menſe Septembri Plinius conſul ſuffectus nomine ſenatus, atque imperii panegyricum, qui ſupereſt, Trajano dixit, in quo laudes, etſi veras, immodica adulatione corrumpit, ac praeterea veterem, ac veram eloquentiam deſiderari facit.

A. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum, in AV. et AR.*
B. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. *Caput laureatum, in AE. I. etiam radiatum in AE. II.*

a) in Paneg. inde a cap. XX. b) in Paneg. c. 25.

C. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. TR. P. *Caput laureatum*, *in AE. II.* (Muſ. Farnes.)

*

Vt lit. C.

COS. III. DES. IIII. P. P. S. C. *Miles ſtans*. AE. II. (Muſ. Farnes.)

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. III. P. P. *variis typis*. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

TR. POT. COS. III. P. P. S. C. *variis typis*. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 854 P. X. 101.

TR. P. IV. V. COS. IV. P. M. P. P. GERM. IMP. II.

Trajano Aug. VI. Sex. Articuleio Paeto cos.

Trajanus tributum Decebalo Dacorum regi inde a Domitiani aetate pendi ſolitum repraeſentare detrectat, ejusque infamiae abolendae cauſa ipſe Daciam intrat. Sunt, qui exiſtiment, nixi ſide numorum, et marmorum, eam expeditionem jam anno praecedente ſuſceptam. Verum abunde refutantur illi ſilentio Plinii, qui cum menſe Septembri ejus anni panegyricum ſuum dixiſſet, ne verbo quidem inſtantis ejus belli meminit, quod utique ad Trajani ſui laudes nequaquam diſsimulaſſet. Alii hoc eodem, in quo ſumus, anno confectum, deinde triumphatum autumant. At vero Dacici titulus in certis ejus aetatis monumentis nonniſi anno V. C. 856 P. X. 103 comparet. Varias de hoc eruditorum conjecturas expenſas vide apud Tillemontium, [a]) et Fabrettum. [b])

A. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. *Caput laureatum*, *in AE. I.*, *etiam radiatum in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. IIII. P. P. *variis typis*. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

TR. POT. COS. IIII. P. P. S. C. *variis typis*. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

V. C. 855 P. X. 102.

TR. P. V. VI. COS. IV. P. M. P. P. GERM. IMP. II. III.

C. Soſio Senecione III. L. Licinio Sura cos.

Bellum Dacicum continuatur.

* * *

Ad hunc etiam annum jus habent numi ad annum ſuperiorem deſcripti, in quibus ſolus conſulatus IV. absque numero trib. poteſtatis notatur.

V. C. 856 P. X. 103.

TR. P. VI. VII. COS. IV. DES. V. P. M. P. P. GERM. IMP. III. IV.

Suburano III. P. Horatio Marcello cos.

Incipit DACICVS.

Capta Sarmizegethuſa Daciae urbe

a) in Nota X. ad Trajanum. b) de Column. Traj. cap. IX.

principe, magnaque ejus regni parte ſi- niſtris praeliis amiſſa Decebalus ad Trajanum profectus, ſupplexque pacem duris conditionibus obtinet. [a]) Reverſus Trajanus *ex invicta gente primum triumphum* agit, et DACICVS cognominatur. [b])

A. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. P. M. TR. P. VI. *Caput laureatum.*
IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. P. P. S. C. *Mulier ſedens d. lauream, ſ. haſtam.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

B. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum.*
DACICVS. COS. IIII. P. P. *Victoria prorae navis inſiſtens d. lauream, ſ. palmam.* AR. (Muſ. Caeſ.) In alio: *Hercules ſtans.* AR. (Noris Epoch. Syrom. p. 240.)

C. IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. DACICVS. P. M. *Caput laureatum.*
TR. P. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. S. C. *Roma galeata thoraci inſidens dexteram extendit verſus Daciam genu flectentem, adſtat imperator paludatus ſ. haſtam tenens.* AE. I. (Vaillant in iconismo Trajani numis hujus formae praefixo.)

D. *Alios duos eodem modo inſcriptos, ſed typo diverſos memorant Fabrettus autopta,* (de Columnn. Traj. pag. 275.) *et Noriſius.* (de Epoch. Syrom. p. 241.)

Poſtremi tres numi magnum adferunt ad hiſtoriam, et chronologiam momentum. Ex his enim invicte probatur, quod jam praeſtitit Fabrettus, [c]) Trajanum non Kalendis Ianuariis anni praeſentis V. C. 856, ſed ſequentis 857 proceſsiſſe conſulem V., quia cum tribunicia poteſtate VII., quam is inivit initio Novembris anni praeſentis, conjungitur COS. IV. DES. V. Commode iſthaec. Verum reclamant veteres omnes faſtorum Romanorum ſcriptores, qui conſenſu unanimi conſulatum Trajani V. anno V. C. 856, non ſequenti 857, adfigunt, quae difficultas tanta viſa eſt Pagio, ut auderet adſerere, vel erratum fuiſſe a monetariis ſcalpendo perperam TR. P. VII. pro TR. P. VI., vel numos eſſe ſpurios, praecipue cum non facile alterius imperatoris plures numi adulterini circumferantur. [d]) Noriſius, Fabrettus, Mediobarbus numis fidem habent, conſulatumque differunt. Tillemontius ambiguus haeret, quem ſuper hoc argumento conſule. [e]) Me ſi quis conſulat, ajo, differendum conſulatum, non modo nixus auctoritate numorum, ſed et argumentis aliis, quae antequam producam, paucis reſpondendum eſt Pagio numorum fidem in dubium vocanti. Eſto, errari potuiſſe in numo uno, verum ſic inſcripti produntur tres; eos vero νοϑειας accuſare inhumanum videatur, cum eorum probitatem tueantur Vaillantius, Fabrettus, Noriſius, illuſtres hujus cauſae vades. Quod ait, falſariorum artem ſeſe praecipue in adulterandis Trajani numis exercuiſſe, luben-

a) Dio L. LXVIII. § 9. b) Plin. epiſt. 4 lib. VIII. Dio l. c. § 10. c) de Column. Traj. p. 274. d) Critic. Baron. ad ann. 103. e) Nota X. et XIII. ad Traj.

ter dabo, verum iis tantum, qui factum aliquod ad hiſtoriam illuſtrius inſculptum offerunt, quorum catalogum dabo ad calcem monetae hujus imperatoris, non autem iis, qui vulgares tantum inſcriptiones, et typos continent, quales ſunt ii omnes, de quibus nobis nunc ſermo, et diſputandi cauſa.

Quod numi adſerunt, egregie confirmat marmor his verbis compoſitum:

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F. NERVA. TRAIANVS. GERMANICVS PONT. MAX. TRIB. POT. VI. IMP. II. COS. IIII. P. P. INCHOATAM. A. D. NERVA. PATRE SVO. - - -

Hujus marmoris fides nequaquam ambigua; nam praeterquam quod illud Gruterus binis locis paene invariatum, integris certe notis chronologicis propoſuit, a) illud etiam de novo inſpici, conſulique curavit Noriſius teſtante non modo Fabretto, b) ſed etiam ſe ipſo. c) Inquiramus ergo in notas chronologicas. Dicitur Trajanus TRIB. POT. VI. Coepit hic tribunatus exeunte Septembri V. C. 855, et cum Trajanus ſecundum patronos adverſae ſententiae proceſſerit conſul quintum Kalendis Ianuariis anni proxime ſequentis 856, marmor autem eum dicat COS. IIII., neceſſe foret, illud poſitum fuiſſe intra Octobrem, et Decembrem anni V. C. 855. Ergo etiam numi ſupra ſub A. deſcripti, cum easdem notas, nempe TR. P. VI. et COS. IIII. contineant, intra idem tempus cuſi erunt. At marmor Trajanum dicit IMP. II., numi vero IMP. IIII. Ergo Trajanus in eorum ſententia intra tres hos menſes bis iteravit imperatoris titulum. Ea hujus tituli iteratio Trajano obtigit ex victoriis Dacicis, ut inter omnes convenit. Iam vero in numo obvio B. is dicitur DACICVS COS. IIII., cumque ex Dione conſtet, poſt has victorias Trajanum Romam reverſum de Dacis triumphaſſe, ac tunc demum DACICVM cognominatum, d) neceſſe iterum foret, Trajanum intra tres hos menſes duplicem inſignem reportaſſe victoriam, confeciſſe ingens bellum, reverſum Romam, egiſſe triumphum, ex quo Dacici cognomen abſtulit. An iſtud ullo pacto veriſimile? an non rerum infinita copia, et immenſa locorum diſtantia laxius temporis ſpatium poſtulant? Viderint adverſarii, ut his ſe laqueis expediant. Accedit et illud: ſecundum ipſum Pagium duravit bellum Dacicum usque ad annum V. C. 856 P. X. 103, quo tandem Trajanus in conſulatu ſuo V. triumphavit e) At qua is ratione cum hac ſua ſententia componet obvios tot Trajani numos inſcriptos DACICVS. COS. IIII.? quibus docemur utique, Trajanum ante conſulatum V. egiſſe triumphum, dictumque Dacicum, ergo ſecundum ipſum anno V. C. 855 P. X. 102. Deinde, ſi Trajanus anno demum 103 reverſus eſt, triumphavitque, ſequitur, eum Kalendis Ianuariis ejus anni conſulatum V. in

a) pag. 177. 2. et 190. 3. b) de Columm. Traj. p. 278. c) Epoch. Syromac. p. 240.
d) L. LXVIII. § 10. e) Critic. Baron. ad ann. 101. et 103.

Dacia iniviſſe. Verum conſtat ex Plinio, [a]) propoſitum fuiſſe Trajano, non inire conſulatum, niſi Romae, quae ſane praecipua ei cauſa fuit recuſandi conſulatus III., quem abſens in Germania ſuſcipere debuiſſet.

Propoſui nodos, qui ſententiam partis adverſae impediunt. In judicium vocemus noſtram, quae conſulatum V. in annum V. C. 857 P. X. 104 prorogat. Hic vero plana omnia, et exporrecta. Inivit Trajanus trib. poteſtatem VI. circa finem Septembis V. C. 855, fuitque tum teſte marmore IMP. II. Labente ea trib. poteſtate usque ad Septembrem anni V. C. 856 bis auxit imperatoris titulum, reverſusque eſt in urbem, et deſignatus conſul V. in annum ſequentem, ac tum ſignati numi litera A. propoſiti: TR. P. VI. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. Egit tum triumphum Dacicum, recepitque DACICI nomen, et mox ſignati numi litera B. deſcripti: DACICVS. COS. IIII. Continuo auſpicatus eſt trib. poteſtatem VII. exeunte Septembri, atque intra hunc, et proximum Decembrem compingendi numi lit. C. et D. inſcripti: TR. P. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. addito conſtanter DACICI nomine.

Ceterum negari nequit, magnopere huic quoque ſententiae obſtare unanimem faſtorum conſenſum. Expendat lector, plusne fiduciae tribuendum ſit concordibus aevi inferioris ſcriptoribus, an monumentis publicis, coaevis, nullasque vices paſsis.

V. C. 857 P. X. 104.
TR. P. VII. VIII. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. IIII.
Trajano Aug. V. L. Appio Maximo II. cos.

Decebalus propalam accuſatus convictusque, neque impleviſſe pacis conditiones, et res novas moliri, hoſtis iterum a ſenatu judicatur.

IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. DACICVS. P. M. *Caput laureatum, in AE. II. etiam radiatum.*

TR. P. VII. IMP. IIII. COS. V. P. P. S. C. *typis variis, et obviis.* AE. I. II.

Ex conſulatu V. et trib. poteſtate VII. certum ſit, numos hos ſignatos fuiſſe a Kalendis Ian. hujus anni usque ad exeuntem Octobrim.

Eadem epigraphe et caput.

CONGIAR. SECVND. COS. V. *Typus congiarii ſolitus.* AE. I. (Muſ. Farn. Vaill.)

Alterius hujus congiarii ſcriptores non meminere, neque numus aliud praeter conſulatum V. enunciat per plures annos vagum. Tribuendum tamen huic anno ſatis fidenter auſim adſerere, quia in eo eadem eſt capitis inſcriptio, quae in numis praecedentibus tam hujus anni, quam exeuntis ſuperioris. Videbimus autem ex numis, quos deinceps cum conſulatu V. deſcribemus, capitis epigraphen eſſe diverſam, ac propterea eos annis potius ſequentibus tribuendos.

a) Paneg. c. 60.

IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. GERM. *Caput laureatum.*
DACICVS. COS. V. P. P. *Dacia moeſta clypeo patrio inſidens, infra gladius incurvus.* AV. *Victoria gradiens.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

Hos quoque numos ad hunc annum referendos exiſtimo, quoniam habemus numos aureos, et argenteos anni prioris ſimiliter utrinque inſcriptos mutato tantum conſulatus numero, in averſa autem numorum, quos deinceps ſignatos videbimus, vix unquam omittitur titulus *Optimi Principis.*

IMP. NERVA. TRAIANVS. AVG. GER. DACICVS. *Caput laureatum.*
P. M. TR. P. COS. V. P. P. *typis variis ad victoriam Dacicam fere adludentibus.* AV. AR.

Rationes mox adlatae hos quoque numos huic anno vindicant.

V. C. 858 P. X. 105.
TR. P. VIII. IX. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. IIII.
Ti. Iulio Candido II. A. Quadrato II. cos.

Incipit veriſimiliter hoc anno in partibus numorum anticis epigraphe dandi caſu expreſſa, et in averſis titulus OPTIMI. PRINCIPIS, de quo vide plura in notis ſub finem numorum Trajani.

Trajanus facto in Danubio ponte lapideo ſtupendi operis Daciam intrat, qua tota capta Decebalus violentas ſibi manus infert. Imperator regis theſauros ſive in Sargetia flumine, ſive cavernis defoſſos reperit. Facta iſthaec anno praeſente, et haud dubie parte ſequentis. Palma Syriae praeſes Arabiam Petraeam Romanis ſubjicit. [a])

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput laureatum.*
DAC. CAP. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *variis typis Daciam captam adumbrantibus.* AR.

Vere ad hiſtoriam. Numi poſt primum bellum Dacicum a Trajano motum ſignati *Daciam captam* non praedicant, quoniam ea licet ſub duris conditionibus permiſſa Decebalo fuit. At nunc *captam* legimus, ut capta revera fuit teſte Dione, [b]) aliisque.

Eadem adverſa.
DANVVIVS. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *Fluvius decumbens dexteram navi adſtitutae adplicat, ſ. urnae innititur.* *AR.* obvius.

Huic ſociandus alter:

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*
S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Fluvius ſ. arundinem tenens d. Daciae jacentis collum premit, dextero genu ejus femori impoſito.* AE. I. obvius.

Merebatur illuſtris hic fluvius, ut in numis quoque proponeretur, cum quod teſtis eſſet luculentus immenſi in bellum Dacicum apparatus, et ex vicino victoriarum, tum quod trajiciendus erat, ut in hoſticum perveniretur. Idem in numo ex propoſitis altero violentas proſtratae Daciae manus inferendo indicare videtur, ejus quoque in ſubigenda Dacia aliquod fuiſſe meritum. Revera

a) Dio L. LXVIII. § 11 ſeq. b) l. c.

claſſem in Moeſia, atque adeo in Danubio adverſus barbarorum incurſiones ſtetiſſe, comprobat praeter plures alias inſcriptio Gruteriana, [a]) in qua *claſſis Flaviae Moeſicae* ſit mentio. At maxima Trajano ex ipſo flumine parta gloria, cum illud ponte lapideo junxit, quod opus, ſi Dioni fides eam ſubſtructionem adcurate deſcribenti, longe omnia Trajani opera ſuperavit, docuitque, *nihil eſſe, quod humano ingenio effici nequeat.* [b]) Ejus formam aedificii videre ſibi videntur eruditi in columna Trajani Romae ſuperſtite, et quidem tabula E ſegmento LXXIV. num. 260 picturae Morellianae, poſitae ad calcem *Theſauri numorum imperatorum.* Exſtat etiam ejus pontis arcus unus in aeneis quibusdam Trajani numis, quos vide infra inter numos vagos conſulatus V. At enim non vereor, νοϑειας notam impingere numo aeneo a Mediobarbo edito, [c]) in quo: PONS. TRAIANI. DANVVIVS typo pontis, quam mercem verecunda quaevis muſea hactenus repudiavere, atque ſimilis fraudis figmentum reputo inſcriptionem ad hoc argumentum pertinentem, vulgatam pridem a Lazio, et Leunclavio, reſtitutam a Grutero, [d]) quam ferunt in ponte Danubii ad ruinas urbis Warhel repertam:

PROVIDENTIA. AVG. VERE PONTIFICIS. VIRTVS. ROMANA. QVID. NON. DOMET. SVB IVGVM. ECCE. RAPITVR. ET DANVBIVS

An in ullo unquam Romanorum epigrammate, praecipue publico, ſimilem legimus orationem, et tam indecoram jactantiam? et an dignus majeſtate Romana ineptus in verbo PONTIFICIS luſus? Nimirum recens adulteratorum fraus ſeſe potiſsimum in fingendis veterum prodigiis exercuit, quo facilius cupidis illuderent.

Ceterum non defuere, qui verba Dionis hunc pontem usque adeo efferentis in examen vocarent, negarentque, poſſe datas ab eo menſuras cum legibus architectonicis conſiſtere, quantumque ex ejus reliquiis, quae ſuperſunt hodie ad portam ferream Serviam inter, et Walachiam poteſt colligi, opus univerſum diditam de eo famam non aequare, pilasque tantum fuiſſe lapideas, fornices ligneos. Vide Marſilii Danubium variis locis, et in compendio notam Reimari ad hunc Dionis locum. Dejiciendum autem curavit Hadrianus metuens, ne barbari oppreſsis pontis cuſtodibus in Moeſiam intrarent. [e]) Teſte Procopio [f]) utrique pontis capiti additum fuit caſtellum, operisque architectus Apollodorus Damaſcenus, quod poſtremum adfirmat etiam Tzetzes. [g])

De jactato alio ponte lapideo in Iſtro, opere Conſtantini M., ac numis ejus teſtibus, vide hujus Auguſti monetam.

* * *

a) pag. 575. 1. b) L. LXVIII. § 13. c) in Trajano ad V. C. 858. d) pag. 162. 6. e) Dio l. c. f) de Aedific. Iuſtin. L. IV. c. 6. g) in Chiliade II.

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*

ARAB. ADQ. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *Mulier ſtans d. ramum, ſ. calamum, pro pedibus ſtruthio, in aliis camelus.* AR. (Muſ. Caeſ.)

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum, in AE. II. etiam radiatum.*

ARAB. ADQVIS. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Idem typus.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Inde ab Auguſti aetate, qui Arabiam duce Aelio Gallo, ſed infelice ſucceſſu, tentaverat, ei regioni ab armis Romanis quies fuit. Felicius iſtud ſub Trajano tentatum, qui eam Eutropio teſte in provinciae formam redegit. Ejus expeditionis dux fuit A. Cornelius Palma Syriae praeſes. Tempus definit Dio, nempe quo bellum Dacicum II. exivit, [a]) et apertius Chronicon Euſebii, et Alexandrinum, ex quibus habemus, Arabas Petraeos, et Boſtrenos ab anno praeſente annos ſuos computare, de qua epocha egi in numis urbium Arabiae. Recte igitur numi laudati, teſtes *Arabiae adquiſitae*, huic anno tribuuntur, etſi ſequentem etiam non reſpuant. Vix eſt, quod moneam, partem a Romanis occupatam exiguam tantum Arabiae immenſum excurrentis partem conſtituiſſe, eamque, quae Iudaeae adſita, et a Petra ejus urbe principe *Petraea* appellata fuit. Ad typum quod attinet, fuiſſe camelum, animal in Arabia perfreqûens, proprium ejus regionis ſymbolum, cum ex numis gentis Aemiliae, et Plautiae, tum ex aliis Graecis, inſcriptis ΑΡΑΒΙΑ, cognitum eſt. Quod vero dextera geſtat, Triſtanus, qui in hoc explicando redundat, [b]) ramum turis, quodque ſiniſtra, calamum odoratum, ſecundum veteres ſcriptores Arabiae opes, ſuſpicatur, qua in ſententia ſubinde adſeclam habuit Spanhemium, [c]) quod examen hiſtoriae naturalis ſtudioſis permitto.

V. C. 859 P. X. 106.
TR. P. IX. X. COS. V. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. V.
L. Ceionio Commodo Vero, L. Tutio Cereali cos.

Trajanus in urbem reverſus de Dacis iterum triumphat. [d]) Viam per paludes Pomptinas munire incipit, [e]) de quo vide infra ad annum V. C. 863.

Tillemontius, aliique cenſent, Trajanum hoc adhuc anno profectum in Orientem, ut Parthis bellum inferret, et anno ſequente in urbem iterum reverſum. Verum iſtud prorſus non videri veriſimile, infra in animadverſione II. evincere conabor.

Numi certi hujus anni non habentur, eos tamen, qui huc pertinere poſſunt, vide inter numos vagos conſulatus V. poſt numos ad annum V. C. 864 deſcriptos.

a) L. LXVIII. § 14. b) Comm. hiſt. T. I. p. 299. c) T. I. p. 360. d) Plin. L. VIII. epiſt. 4. e) Dio L. LXVIII. § 15.

V. C. 860 P. X. 107.
TR. P. X. XI. COS. V. P. M. P. P.
GERM. DAC. IMP. V.
L. Licinio Sura III. C. Soſio Senecione IV. cos.

Incerta hujus anni acta hiſtoricorum inopia.

* * *

De numis anni hujus eadem eſto lex.

V. C. 861. 862. P. X. 108. 109.
TR. P. XI. XII. XIII. COS. V. P. M.
P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
App. Annio Tribonio Gallo, M. Atilio Metilio Bradua cos.
A. Corn. Palma II. C. Calviſio Tullo II. cos.

Eadem rerum utriusque hujus anni ignoratio, et numorum, qui ad hoc tempus pertinent, incertitudo.

V. C. 863 P. X. 110.
TR. P. XIII. XIV. COS. V. P. M. P.
P. GERM. DAC. IMP. VI.
Ser. Salvidieno Orſito, M. Paeducaeo Priſcino cos.

Viam Benevento Brunduſium ſternendam curat, coeptamque per paludes Pomptinas finit. (V. marmora mox citanda.)

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*
VIA. TRAIANA. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Mulier humi ſedens d. rotam, ſ. rupi impoſita.* AE. I. (Muſ. Caeſ. Mediobarb.)

Magnos ſumptus feciſſe Trajanum in ſternendas vias, obiter praedicat Dio. a) At alio loco commemorat, b) eum paludes Pomptinas lapidibus ſtraviſſe, additis per viam aedificiis, et pontibus magnificis. Inchoatam hanc jam fuiſſe anno V. C. 859 ſaltem mox finito bello Dacico II., ſatis ex verbis Dionis colligitur, finitam vero anno praeſente, aut ſaltem ſequente, docet lapis Tarracinae exſtans, quem his verbis ſiſtit Fabrettus autopta: c)

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. FILIVS. NERVA. TRAIANVS. AVG. GERMANICVS. DACICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. XIIII. IMP. VI. COS. V. P. P. - - SILICE. SVA. PECVNIA STRAVIT

Hoc item anno, aut exeunte ſuperiore terminatam ab eo viam aliam, quae Benevento Brunduſium ducit, aliud marmor apud Gruterum docet: d)

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F. NERVA. TRAIANVS. AVG. GERM. DACIC. PONT. MAX. TR. POT. XIII. IMP. VI. COS. V. P. P. VIAM. A. BENEVENTO. BRVNDVSIVM. PECVNIA. SVA. FECIT

Exſtat hoc marmor hodieque in oppido dicto *Biſceglia.* e) In marmore Gruteri f) habemus curatorem VIAE. NOVAE. TRAIANAE, et apud eundem g) *curatorem trium Trajanarum.* In alio narratur, h) Trajano imperante ſtratam viam per Bruttios, et Salentinos, ſed

a) L. LXVIII. § 7. b) l. c. § 15. c) de Colum. Traj. p. 291. d) pag. 151 2.
e) Voyage pittor. de Naples Vol. III. p. 38. f) p. 1091. 8. g) p. 446. 4. h) p. 199. 1.

notis chronologicis in hoc valde corruptis. Neque vero is Italiae ſolum muniendis viis providit, ſed remotis etiam provinciis; nam Victor memorat *iter conditum per feras gentes, quo facile ab usque Pontico mari in Galliam permeatur.* a) Galenus quoque inſignes vias a Trajano munitas praedicat. b) Quae vero in praeſente numo VIA TRAIANA vocatur, ea ipſa haud dubie eſt, quam per Pomptinas, atque inde Brunduſium ductam diximus, quaeque eadem fuit, quae vetus Appia, ſed quam Trajanus aut vitium paſſam refecit, aut omiſsis ambagibus contraxit, aut interruptam continuavit.

Similes numi adhuc in conſulatu VI. Trajani, iique tum copioſius, et ex omni quidem metallo percuſsi ſunt. Quid quod multis poſt Trajanum annis praeclari ejus moliminis in numo renovata eſt memoria, qui talis eſſe fertur:

IMP. TRAIANO. PIO. FEL. AVG. P. P. *Caput laureatum.*
VIA. TRAIANA. *Mulier humi ſedens d. flagellum, ſ. rotae innixa.* AR.

Cl. le Beau numi hujus index c) ſuadente metallo, (nam vilioris eſt argenti) fabrica, modulo, literarum forma, et quia *Pii Felicis* nomina adduntur, quibus ſimul ſumptis nullus imperatorum ante Commodum uſus eſt, inferiore eum aevo ſignatum judicavit, cumque Gordiani Pii in eo lineamenta agnoviſſet, non dubitavit huic eum imperatori tribuere, cui forte placuerat, quia viam Trajanam refecerit, alterum ſe Trajanum velle videri, ac nominare etiam. Alia mihi ſententia. Eſſe eum aetatis multo inferioris partum, facile mihi cum viro cl. convenit, ſed non eſſe in eo propoſitum Trajanum, non continuo dedero. Ait, obſtare nomina *Pii Felicis*, at conſtat, ſequiore aevo nonnunquam defunctis principibus fuiſſe tributos titulos, quibus uſi ſunt principes ſucceſſores. Sic idem Trajanus apud Havercampum in numo contorniato dicitur P. F. d) Ad lineamenta quod attinet, erudito le Beau Trajanum faſtidienti plane adverſatur Mangeartus illata ejusdem numi mentione, *il n' eſt pas poſſible,* ait, *d'y méconnoître les traits de Trajan, pour peu qu' on veuille y faire attention.* Gordianum etiam in hoc numo inficiatur Harduinus, et Trajanum ipſum agnoſcit, ſed prave formatum. e) Reſtitutam ergo ſerius munitae ejus a Trajano viae memoriam inſerto etiam ejus capite dubitari nequit, quo modo et praecedentium Auguſtorum conſecrationes imperator, quisquis ille fuit, renovavit, eorum quoque capitibus in moneta propoſitis, quae ipſa pariter a veris eorum lineamentis plerumque multum abludunt.

* * *

Alios hujus anni numos vide inter numos vagos conſulatus V. poſt annum ſequentem deſcriptos.

V. C. 864 P. X. 111.
TR. P. XIV. XV. COS. V. DES. VI.
P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
C. Calpurnio Piſone, M. Vettio Bolano cos.

Incerta iterum hujus anni acta. Ta-

a) in Caeſarib. b) de meth. med. L. IX. c. 8. c) B. L. Tom. XXI. p. 347. d) Num. cont. p. 102. e) ad Plin. T. I. p. 411.

men certos hujus anni numos habemus.
IMP. TRAIANO. AVG. GER DAC. P. M. TR. P. COS. V. DES. VI *Caput laureatum.*
AET. AVG. (*de qua epigraphe continuo*) PIET. *vel* VESTA, *vel: Victoria inſcribens clypeo:* DACICA, *addito in ſingulis:* S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *typis congruis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

NVMI VAGI

conſulatu V. notati.

Ingens eſt numorum Trajani copia, qui conſulatum V. inſcriptum praeferunt, ſed certos characteres non habent, unde colligi poſsit, cui anno ex annis octo, quibus conſul V. exſtitit, numi ſic inſcripti ſint inferendi. Ex infinita meſſe ſeligam tantum eos, qui inſigniores, et eruditiores typos offerunt praemiſſa pro more inſcriptionum capitis oeconomia.

A. IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

C. IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

Vt lit. A.

AET. AVG. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *Mulier ſtans d. caput Solis, ſ. Lunae.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Eandem averſam jam habuimus in aureis Veſpaſiani, et Titi. Romanos principibus ſuis adſignaſſe *Aeternitatem*, velut certam divinitatis notam, nimio conſtat. Ne cumulem generalia exempla, en tibi exemplum, quod ad Trajanum privatim pertinet. Scripſit ad Trajanum Plinius, [a]) *Rogatus a Nicaeenſibus publice per ea, quae mihi et ſunt, et debent eſſe ſanctiſſima, id eſt: per AETERNITATEM TVAM, ſalutemque, ut preces ſuas ad te perferrem etc.* Ejus imago veteribus fuere Sol, et Luna, quoniam, ut ait Mamertinus, [b]) *quidquid immortale eſt, ſtare neſcit, aeternoque motu ſe ſervat aeternitas.* Vide ſimilem ſententiam apud Pacatum. [c]) At jam antiquiſsimis temporibus utrumque ſidus aeternitatem ſignavit. *Thronus ejus*, inquit pſaltes regius, [d]) *ſicut ſol in conſpectu meo, et ſicut luna perfecta in aeternum.* Sed et auctor eſt Diodorus Siculus, [e]) Aegyptios vetuſtiſsimos mundum ſupra ſe contemplatos, et non ſine ſtupore demiratos univerſi naturam exiſtimaſſe, ἐιναι δυο θεϛς αἰδιϛς τε και πρωτϛς τον τε ἥλιον, και την σεληνην, *eſſe duos deos aeternos, et primos Solem, Lunamque*, quorum illum dixere Oſirin, hanc Iſidem. Sed de hoc gemini aſtri ſymbolo cum principibus Romanis comparato vide, quae plura adferemus ad numum Severi anni V. C. 955, cujus antica inſcribitur: CONCORDIAE. AETERNAE.

a) L. X. epiſt. 87. b) in Genethl. Maxim. c. 3. c) in Panegyr. c. 10. d) Pſalm. LXXXVIII. v. 38. e) Bibl. L. I. § 11.

Vt lit. A.

ALIM. ITAL. COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *Imperator togatus ſtans dexteram extendit verſus duas parvas figuras adſtantes, ſ. volumen, ut videtur.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

Epigraphe ſimilis addito S. C. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. cornucopiae, adſtat parva figura togata.* In aliis: *Imperator ſedens dexteram extendit verſus mulierem adſtantem cum binis infantibus, quorum unum in ulnis geſtat adſtante altero.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Laudabilem Trajani curam alendae Italiae ſoboli impenſam, tam auctores veteres, quam marmora, et numi teſtatam reliquere, tametſi idem meritum jam praeceperit pater Nerva, ut diximus ad hujus numum inſcriptum: TVTELA. ITALIAE anni V. C. 850. Depraedicat in Trajano beneficium iſtud Dio, cum narrat, a) Trajanum V. C. 852 in urbem reverſum *reipublicae curam inprimis geſſiſſe, ſic ut civitatibus etiam Italiae multa largitus ſit ad educationem liberorum*, deinde Plinius in Panegyrico, dum capite XXVI. et binis ſequentibus conquiſitos, conſcriptosque infantes memorat, qui publicis ſumptibus alerentur. *Paullo minus*, ait, *P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quae liberalitas principis noſtri conquiſivit, invenit, adſcivit. Hi ſubſidium bellorum, ornamentum pacis, publicis ſumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem amare condiſcunt. Ex his caſtra, ex his tribus replebuntur etc.* Dictus fuit panegyricus anno V. C. 853, ex quo patet, Trajanum mox ab adito imperio tam praeclarae humanitati animum adplicuiſſe. Addimus extra cauſam, Plinium hanc principis ſui liberalitatem non tantum oratoris more collaudaſſe, ſed etiam imitatum, cum certam ſummam IN. ALIMENTA. PVERORVM. ET. PVELLARVM. PLEB. VRBAN. dediſſe perhibetur in marmore apud Muratorium, b) cujus praeſtitae liberalitatis meminit etiam in epiſtola ad Caninium. c) Ad Trajanum ut revertar, lapis haud multo poſt ſtatutus, nimirum intra annos V. C. 854 et 856, ut inſcriptus conſulatus IV. docet, vulgatusque a Muratorio d) eandem principis optimi liberalitatem commendat:

IMP. NERVAE. TRAIAN. AVG. GER. PONT. MAX. TRIB. POT. COS. IIII. P. P. NOMINE. PVERORVM. PVEL LARVMQVE. EX. S. C. PVB. D. D.

aut, ut in ſimili apud Gruterum legitur: e) NOMINE. PVERORVM. PVELLARVMQVE. VLPIANORVM. Proximum pro temporis ſerie monumentum, quod hanc Trajani beneficentiam comprobet, eſt inſignis tabula aenea quantivis pretii, anno 1747 in agro Placentino eruta, lata pedes X S., alta pedes VS. pondere librarum DC., in quam commentati ſunt Muratorius, et Gorius in opere Florentiae edito in folio anno 1749, et quae deſcribitur a Sebaſtiano Donato in Supplem. ad nov. Theſ. Muratorii Part. II. p. 437, in cujus exordio legitur:

a) L. LXVIII. § 5. b) pag. 732. c) L. VII. ep. 18. d) pag. 230. 5. e) pag. 1084. 7.

OBLIGATIO. PRAEDIORVM. OB. IIS. DECIENS. QVADRAGINTA. QVATVOR. MILLIA. VT. EX. INDVLGENTIA. OPTIMI. MAXIMIQVE. PRINCIPIS. IMP. CAES. NERVAE. TRAIANI. GERMANICI. DACICI. PVERI PVELLAEQVE. ALIMENTA. ACCIPIANT. etc.

Ex titulo DACICI *eruimus*, tabulam *hanc confectam inde ab anno* V. C. 856. *Ejus liberalitatis* a Trajano in generis humani *incrementum* exercitae meminit etiam Spartianus, a) atque ut ad numos redeam, factum iſtud comprobatur copioſis numis non modo in conſulatu ejus V., ſed etiam ſerius in VI. percuſsis, qui elegantes ad rei argumentum typos offerunt. Habemus ergo hanc Trajani liberalitatem per quinque poſtremos conſulatus, ſive ab anno V. C. 852 ſaltem usque ad 865 publicis monumentis conſignatam, et nobilitatam. Coeptum a Nerva et Trajano beneficium principibus ſucceſſoribus in exemplum abiviſſe, videbimus in numis Fauſtinae ſenioris inſcriptis: PVELLAE. FAVSTINIANAE. Pium M. Aurelii inſtitutum commendat marmor, quod dedicavere PVERI. ET. PVELLAE. ALIMENTARI. FICOLNENSIVM, b) item et *novae puellae Fauſtinianae* ab eodem principe nutritae. c) Principis incerti memoriam celebrat marmor a Muratorio editum, d) quod hoc loco lubet totum reſtituere:

C. ALFIO. C. F. SERGIA
CLEMENTI. MAXIMO. IV VIR. I. D.
AEDILIQ. PECVNIARVM
PVBLICAR. Q. ALIMENTOR.
PVERI. ET. PVELLAE. QVI
EX. LIBERALITATE. SACRATISSIMI. PRINCIPIS. ALIMEN.
ACCIPIVNT. CONSENSV
PARENTVM. EX. AERE
CONLATO.

Sed de praebitis cum a Trajano, tum ſucceſſoribus alimentis vide plura alia apud Spanhemium. e) Quaeſtores alimentorum, qualis ex proximo marmore fuit C. Alſius, vel ut alibi vocantur, quaeſtores pecuniae alimentariae, plures ex lapidibus collegit Reineſius. f)

* * *

Vt lit. B.

AQVA. TRAIANA. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Genius fluvii intra antrum procumbens d. arundinem, f. urnam, ex qua aqua profluit.* AE. I. II. Obvius.

Trajanum aquis urbis Romae reſtituendis, corrigendisque magnam curam impendiſſe teſtem habemus locupletem Sex. Iulium Frontinum. g) *Nec ſatis fuit*, inquit, *principi noſtro* (Trajano) *ceterarum reſtituiſſe copiam et gratiam. Avionis quoque novi vitia excludi poſſe vidit.* Et poſtquam narraſſet, qua is ratione excluſerit vitia, concludit, *haec tam felix proprietas aquae, omnibus dotibus aequatura Marciam, copia vero ſu-*

a) in Hadriano. b) Marini Iſcriz. Alban. p. 42. c) Capitolin. c. 26. d) pag. 469. 9. e) Tom. II. p. 542. f) Syntagm. Inſcr. T. I. p. 405. g) de Aquaed. art. 92, 93.

[illegible].)

peratura, *venit in locum deformis illius*, *ac turbidae*, *novum auctorem imperatorem Caeſarem Nervam Trajanum Auguſtum praeſcribente titulo.* Argumentum iſtud adhuc in Trajani conſulatu VI. illatum eſt monetae, et quidem omnis metalli.

* * *

Vt lit. B.

CONGIARIVM. TERTIVM. S. C. *Typus congiarii ſolitus*, *retro tripus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Quo anno Trajanus tertiam hanc liberalitatem erogaverit, decidi nequit.

* * *

Vt lit. A.

COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *typis variis.* AV. AR. etiam Quin.

Numi aurei, et argentei ſic inſcripti fuere ordinaria moneta per totum conſulatum V. ſignata, ſed quae certis annis adſigi nequit. Eſt hujus generis numorum ingens copia, neque minor varietas in typis manente eadem utrinque inſcriptione. Hi plerumque ſive ad victoriam Dacicam, et Arabiam adquiſitam adludunt, ſive varia numina, templa, ſymbolica etc. offerunt, quae ſingula recenſere longum foret, et parum ad cauſam profuturus labor.

* * *

Vt lit. B.

PORTVM. TRAIANI. S. C. *Portus variis aedificiis ornatus*, *in cujus medio triremes.* AE. I. (Vaill. Muſ. Farn. et Chriſtinae.)

Tres ſunt Italiae portus, qui hunc *portus Trajani* titulum vindicare ſibi poſſe videntur, I. *Centum cellae*, hodie *Civita vecchia*, de quibus ſic coaevus Plinius: [a]) *Villa pulcherrima apud hanc* urbem *cingitur viridiſſimis agris*, *imminet litori*, *cujus in ſinu fit cum maxime portus.* Et cum prolixe enarraſſet rationem novi operis, addit: *habebit hic portus etiam NOMEN AVCTORIS.* II. Oſtia ex vetere ſcholiaſte Iuvenalis, qui ad hujus verſus 76 et 77 Satyrae XII.

Tandem intrat poſitas incluſa per aequora moles,
Tyrrhenamque Pharon, *porrectaque brachia ſurſum*,

ſic commentatur: Incluſa per aequora, *portum Auguſti dicit*, *ſive Trajani.* Porrectaque, *quia Trajanus portum Auguſti reſtauravit in melius*, *et interius tutiorem SVI NOMINIS fecit.* III. Anconanam in arcu Trajani, qui integer adhuc exſtat in portu Anconae, hoc legitur epigramma praemiſsis ejus titulis, et TR. POT. XVIIII. [b])

PROVIDENTISSIMO. PRINCIPI. SENATVS. P. Q. R. QVOD. ACCESSVM ITALIAE. HOC. ETIAM. ADDITO EX. PECVNIA. SVA. PORTV. TVTIOREM. NAVIGANTIBVS. REDDIDERIT.

Omnibus rite expenſis veriſimillimum videtur, hunc *portum Trajani* eſſe portum Centum cellarum, qui totus Trajani opus fuit, quemque diſerte Plinius *habiturum nomen auctoris* teſtatur. Atque etſi Oſtienſis etiam portus dicatur Trajani, levius tamen prae Pliniano eſt ſcholiaſtis teſtimonium, qui in veris nominibus potuit hallucinari, et ut illud demus quoque, veriſimile non eſt, voluiſſe ſenatum in moneta praedicare por-

a) L. VI. epiſt. 31. b) Gruter pag. 247. 6.

tum a Trajano tantum reſtauratum, auctumque, et negligere alterum Centum cellarum ab eo immenſis ſumptibus e fundamento excitatum. Multo minus intelligi poterit portus Anconitanus, quem amplificatum quidem a Trajano, et tutiorem redditum conſtat, at non ab eo appellationem traxiſſe.

Vt lit. A.

REST. ITAL. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINC. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem ſublevat, verſus quem duo puelli adſtantes manus attollunt.* AV. et mutatis nonnullis AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Dubium non eſt, hoc typo innui alimenta, de quibus ſupra actum, ſoboli Italiae adſignata, eamque hac liberalitate reſtitutam.

Vt lit. C.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Typis variis.* AE. I. II.

Numi cum hac epigraphe per hunc conſulatum omnium maxime obvii, et quidem in omni metallo, et forma, et potiorem numorum Trajani partem conſtituunt. Typorum etiam prodigioſa varietas, plerumque ad victam Daciam adludentium. Ex omni grege binos digniores ſeligam.

Vt lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Circus cum omni ſuo ornatu.* AE. MM. mod. et AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Factos a Trajano in Circum ſumptus commemorat Dio: a) *Hippodromo inſcripſit: perfeciſſe ſe, ut populo Romano ſufficeret; nam poſtquam damnum paſſus eſſet, majorem, et pulchriorem effecit.* Etiam Pauſanias inter magnifica Trajani opera recenſet hippodromum duorum ſtadiorum longitudinem aequans. b) Fuiſſe eum delectatum varii generis ſpectaculis, iterato refert Dio, c) et Plinius venationis ſtudioſum teſtatur. d) Neque alia de cauſa aetate ſequiore tot crediderim ei dedicatos numos, quos *contorniatos* dicimus, in quibus miſſus Circenſes, venationes etc. exhibentur, quam quod poſteritati conſtabat, his eum ſtudiis animi relaxandi cauſa fuiſſe delectatum. De Trajani in Circum maximum meritis vide paucis differentem cl. Morcellum. e)

* * *

Vt lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Arcus pontis turri utrinque munitus, infra in undis navicula.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Pleriſque viſum, portum Trajani, de quo ſupra, non pontem horum numorum typo proponi. At imaginem adcuratius conſideranti facile patebit, eſſe opus arcuatum, et erectum, non horizontali ſinu in portus morem curvatum, turrim quoque eſſe perviam, et inſtar portae, per quam pons poſsit adiri. Certi portus, quos in numis habemus, nimirum Oſtienſis ſub Nerone, et alter ſub Trajano, longe alia ſunt forma. Exhibet ergo arcus hic, velut pars totius, famigeratum Danubii pontem, de quo egi ſupra ad numum DA-

a) L. LXVIII. § 7. b) L. V. c. 12. c) L. LXVIII. § 10 et 15. d) Paneg. c. 81. e) de Stilo Inſcr. p. 69.

NVVIVS anni V. C. 858. Vide etiam judicium Fabretti de hujus numi typo, [a]) tum ſimilem typum in numis Severi ad annum V. C. 961.

Vt lit. B.

VRBS. ROMA. HETERNA. (*ſic*) *Templum ſex columnarum, ante quod ſacrificium plurium figurarum.* AE. m. m. (Muſ. Piſani.)

Illuſtris numus, ſi modo genuinus.

V. C. 865 P. X. 112.

TR. P. XV. XVI. COS. VI. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.

Trajano Aug. VI. T. Sextio Africano cos.

Trajanus hoc anno conſul VI. procedit. Ceterum nihil certum ſuppeditant annales.

A. IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

* * *

Vt lit. A. in aliis, ut lit. B.

ALIM. ITAL.
AQVA.TRAIANA.
ARAB. ADQ.
PIET.
VESTA.
VIA. TRAIANA.

} S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. *typis congruis, qui deſcripti, et explicati jam ſunt in numis conſulatus V.* AV. AR. AE. I. II.

Vt lit. B.

DACIA. AVGVST. PROVINCIA. S. C. *Mulier pileo patrio tecta rupi inſidens d. ſpicas, ſ. ſignum militare, binis parvulis in rupe adſidentibus, quorum hic ſpicas, ille botrum tenet.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Daciam a Trajano in provinciam redactam conſtitutis in ea colonis Dio, Eutropius, Victor, Suidas, aliique affatim tradidere. Neque iſtud confirmat modo numus praeſens commatis Romani, ſed etiam numi in ipſa Dacia inde a Philippo ſignati, inſcriptique: PROVINCIA. DACIA. Mediobarbus numos ſimiles jam in conſulatu V. percuſſos memorat. Verum tot, ac tanta ſunt per illud opus extremae indiligentiae teſtimonia, ut ejus unius fide ſtari tuto non poſsit. Numi muſei Caeſarei, aliique certi, quos viderim, nonniſi conſulatum VI. objiciunt. Haec ſi ita habent, videtur Dacia hoc demum anno rebus omnibus rite ordinâtis, ſtabilitisque coloniis plenam provinciae Romanae formam indepta. Dicitur Dacia in his numis AVGVSTI. PROVINCIA, quia Auguſtis attributa fuit, non ſenatui, populoque, de qua diviſione, et diſcrimine provinciarum egimus Volumine IV. Ad typum quod attinet, eum deſcripſi ex integerrimis muſei Caeſarei, cum in eorum deſcriptione varient alii. Rupes regionis naturam haud dubie exprimit, quam etiam hoc pacto deſcripſit Dio. [b]) Statius Daciam ſaepe vocat *verticem*, vel *montem*, etiam abſolute, v. c. in Equo max. v. 80.

tu tardum in foedera MONTEM
Longo Marte domas.

a) de Columm. Traj. p. 98. b) L. LXVIII. § 8.

Botrus, et ſpicae ad ſoli fertilitatem adludunt.

Vt lit. A. in aliis, ut lit. B.

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI, *typis variis.* AV. AR. AE. I. II.

Annus hic, et ſequens hoc modo majorem monetae partem in omni metallo inſcripſit.

V. C. 866 P. X. 113.
TR. P. XVI. XVII. COS. VI. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
L. Publicio Celſo II. L. Clodio Criſpino cos.

Columna cochlis Trajani exeunte hoc anno, aut priore ſequentis parte dedicatur. (Vide, quae mox diſſeram.) Reliqua omnia incerta.

Huic anno applicari etiam poſſunt numi omnes ad annum praecedentem deſcripti. Addo inſignes alios:

Vt lit. A., in aliis, ut lit B.
(Vide annum priorem.)

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. (*addito in aeneis* S. C.) *Columna cochlis, ſuper qua ſtatua imperatoris.* AR. AE. I. II.

En monumentum Trajani illuſtre, et in hodiernum diem in urbe aeterna ſuperſtes, nihilque ab longae aetatis injuriis paſſum, niſi quod inſiſtens ſuperne imperatoris ſtatua exitium non evaſit. Damnum ut ſarciret Sixtus V. pontifex maximus, cum praeſtitiſſet ad numerum praeſentium fidem aliud ibi Trajani ſimulacrum conſtituere, maluit divi Petri apoſtolorum principis ſignum aeneum eo loco collocare, magnopere mirantis, quid ad ſe inſculptum per columnae aream bellum Dacicum, caedes ac tumultus, incendia, veteris ſuperſtitionis ritus pertinerent, et ſic clariſſimum iſtud opus in turpem hybridam transformare. Ejus ſcriptores veteres non pauci meminere. Obiter Dio: a) *In foro columnam maximam collocavit.* Liberalius alii menſuram ipſam addunt. Eutropius altam pedes CXLIV. adſerit b) Caſsiodorus pedes CXL. c) P. Victor altam pedes CXXVIII. et habere intus gradus CLXXXV., feneſtellas XLV. d) cum quo conſentit auctor Notitiae imperii utriusque in deſcriptione Romae.

Stetit ingens haec moles in foro, quod aedificavit Trajanus ipſe, et de ſe *Trajanum* appellavit, ut narrant Dio, et Eutropius, e) cujusque mox infra imaginem ex numis intuebimur, atque ut addita inſcriptio docet, quam continuo integram proponam, et iisdem paene verbis Dio, f) fuit menſurae loco, ad declarandum, quantae altitudinis terra ex monte Quirinali, ut immenſis ejus fori ſubſtructionibus locus eſſet, ſit egeſta. Opus anaglyphum, quo columna tota amicitur, ducta in modum cochleae, unde et *cochlis* dicitur, imaginum ſerie, ſiſtit res a Trajano per utrumque bellum Dacicum egregie geſtas, quas hic deſcribere longum foret, et adiri poteſt Alphonſus Ciaconius, qui delineatas olim, ut fertur, ab ipſo Raphaele Vrbinate, ejusque diſcipulis columnae hujus figuras commentario erudito illuſtravit, deinde Raphaelis Fabretti Syntagma de columna Trajani, denique

a) L. LXVIII, § 16. b) in Trajano. c) in Chronico. d) in Regione urb. VIII.
e) ll. cc. f) l. c.

imagines aeri inciſae, ab adcuratiſsimo Andrea Morellio ex gypſeis formis depictae, quas olim Ludovicus M. magnis ſumptibus ex ipſo archetypo expreſſas deferendas Lutetiam curavit. Hae tabulae aeneae Gorii animadverſionibus illuſtratae exſtant ad calcem Tomi III. ejus operis, quod numos primorum XII. imperatorum ab eodem Morellio delineatos exhibet.

Tempus, quo mirandum hoc opus finitum, dedicatumque eſt, ſatis prope deſinit epigramma ſupra columnae oſtium poſitum:

SENATVS. POPVLVSQ. ROMANVS IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F. NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF. MAXIMO. TRI. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD. DECLARANDVM. QVANTAE ALTITVDINIS. MONS. ET. LOCVS. TANTis operiBVS. *) SIT. EGE STVS

*) Ita poſt alios legendum recte contendit Fabrettus, [a]) aliis aliter lacunam explentibus.

Praecipiente hoc epigrammate columna haec perfecta denique eſt, quando Trajanus trib. poteſtatem XVII. jam inchoavit, quod factum in autumno anni praeſentis V. C. 866. Non ergo ejus dedicatio in anterius tempus dimoveri poteſt, neque etiam in multo poſterius, quam priorem anni ſequentis partem; nam, ut in Animadverſione I. poſt hujus Auguſti numos fuſe probabimus, Trajanus anno ſequente inter titulos ſuos adoptavit cognomen OPTIMI, quo cum noſtrum epigramma abſtineat, neceſſe eſt opus hoc abſolutum, et epigraphen exaratam intra tempus ſic definitum, de quo vide adhuc, quae ad ſequentem annum inter numos Conſulatus VI. obſervabo.

V. C. 867 P. X. 114.
TR. P. XVII. XVIII. COS. VI. P. M. P. P. GERM. DAC. IMP. VI.
Q. Ninnio Haſta, P. Manlio Vopiſco cos.

Incipit hoc anno in numorum antica titulus OPTIMO, *et deſinit in horum aversa titulus* OPTIMO PRINCIPI. *Vide Animadverſionem I. poſt numos Trajani.*

Audito, Chosroen Parthiae regem Armeniam pulſo Exedare dediſſe Parthamaſiridi, Trajanus ratus violata imperii jura, revera gloriae cupiditate motus in Orientem proficiſcitur, bellum Parthis facturus. [b]) Vide Animadverſionem II. eodem loco exſtantem.

A. IMP. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

* * *

Vt lit. A.

COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Columna cochlis, aliive typi.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

a) de Columna Traj. p. 52. b) Dio L. LXVIII. § 17.

P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Columna cochlis, aliive typi.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

* *Vt lit. B.*

PROFECTIO. AVGVSTI. *Imperator eques d. haſtam praecedente figura militari, et tribus ſequentibus.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed antica, ut lit. C. AE. I. (Vaill.)

Hos numos non eſſe ſignatos ante hunc annum, et in ejus averſa exhiberi Trajani ad bellum Parthicum profectionem, abunde per binas animadverſiones ad calcem ejus numorum poſitas probabimus.

* * *

Vt lit. C.

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. S. C. *Columna, ſuper qua noctua.* AE. I. (Seguin Num. ſel. p. 147. Ficoroni Piombi ant. p. 6. ſeq.)

Exiſtimat laudatus Ficoronus, columnam in hoc numo propoſitam eſſe eandem, quae hodie in area curiae Innocentianae montis Cytorii humi procumbens conſpicitur, et quae vulgo nunc honori Antonini Pii a M. Aurelio, et L. Vero dedicata fertur, ut dicemus in numis divi Antonini. Cauſam inde repetit vir eruditus, quod in imo ejus columnae ſcapo legitur epigramma Graecum, quod nomen Trajani, et operis architectum memorat. Quare exiſtimat, monumentum unum ab altero mutua opera illuſtrari. Viderint iſtud eruditi Romani, qui, quae de dicto epigrammate feruntur, poſſunt ipſi explorare. Revera conſultus a me cl. Zoëga in haec verba reſcripſit: nemini jam in urbe dubium videri, columnam hanc Antonini honori fuiſſe dedicatam, praetenſam autem epigraphen judice ipſo Cajetano Marinio artis epigraphicae ante omnes peritiſsimo aliud non eſſe, quam rudes quasdam lapicidae notas, quibus columnae aut magnitudo, aut pondus indicatur, cujus generis notae eodem loco inciſae jam etiam in aliis columnis ſunt compertae. Haec et plura alia amiciſsimus Zoëga. Ceterum praeſentis numi typum Seguinus recte ex numo Conſtantini M. explicavit, in quo videas noctuam cippo inſiſtentem addita epigraphe: SAPIENTIA. PRINCIPIS.

* * *

Numi inſcripti, ut in A. B. C. exhibuimus, non modo ad annum praeſentem pertinent, ſed eo usque differri poſſunt, dum denique Trajani titulis nomen PARTHICI acceſsit, ut deinceps videbimus.

* *

NVMI ALII CONSVLATVS VI.
quos veriſimile eſt anno praeſente ſignatos.

Cum inde ab anno V. C. 858 in numis Trajani omnibus epigraphe capitis in dandi caſu, ſeu dedicationis ritu concepta ſit, habentur numi conſulatu VI. inſignes, in quibus caſus rectus rurſum obtinet. Habent horum averſae *Forum Trajani, Baſilicam Vlpiam,* et *Divos Nervam et Trajanum patrem.* Hic epigraphes modus, ac praeterea, quod id genus numi fere tantum in auro, et argento reperiuntur, opinari facit, eos jubente Trajano fuiſſe ſignatos, et cum dicta opera dedicaret, parentibusque ſuis illuſtriorem quendam honorem haberet, liberaliter in populum diſtributos. Facta haec veriſimiliter anno praeſente,

atque non multo ante, quam ad bellum Parthicum exiret, ſic ut videatur, non voluiſſe eum antea urbe egredi, antequam impoſitam operibus ſuis ſupremam manum, eaque dedicata ipſe conſpiceret. Non leve conjecturae robur addit omiſſus in horum antica titulus OPTIMI, quem infra in animadverſione I. dicemus labente hoc anno collatum, et fere circa autumnum, quo etiam tempore ad bellum egreſſum diximus, ſic ut hos numos ſerius ſignatos credibile non ſit. Deinde cum conſtet, columnam cochlidem, quae in ipſo Trajani foro ſtetit, circa idem tempus fuiſſe dedicatam, ut ad annum ſuperiorem diximus, videtur eodem tempore ipſum etiam forum Trajanum, et baſilicam, quae ejus quoque pars exſtitit, dedicaſſe, ac tum demum omnibus his peractis ad bellum intentum egreſſus.

* * *

IMP. TRAIANVS. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

FORVM. TRAIANI. *Aedificium perelegans ſtatuis, columnis, tropaeis ornatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic inſignis fabricae admirabile illud forum exhibet, cui ut locum planum, atque opportunum reperiret, Trajanus obſtantem montem Quirinalem tanta altitudine, quanta columnae cochlidis eſt, juſſit effodi, ut diſerte Dio, [a]) et cum ejus verbis plene conſpirans epigramma ipſi columnae cochlidi inſertum, quod integrum ad annum ſuperiorem recitavi. Situm fuit in regione urbis VIII., ut teſtatur P. Victor. [b]) Ejus architectum Dio alio loco prodit eundem Apollodorum Damaſcenum, qui et mirabilem pontem in Danubio fecit. [c]) Ornatum fuiſſe undequaque ſimulacris hominum, equorum, et inſignium militarium, non numus hic modo oſtentat, verum et ſcriptum prodidere Pauſanias, [d]) et A. Gellius, [e]) qui etiam addit, ſubſcriptum fuiſſe: EX. MANVBIEIS, nimirum Dacico bello reportatis. Ammianus Marcellinus *ejus ſtructuram etiam numinum aſſenſione mirabilem, ejusque giganteos contextus nec relatu effabiles, nec rurſus mortalibus appetendos* vocat, [f]) atque inter reliqua commendat ſtatuam Trajani equeſtrem, quam ipſam exhiberi puto in ejus numis in conſulatu VI. cuſis. Sed et multo adhuc ſerius ejus magnificentiam praedicavit Caſsiodorus, cum ait: [g]) *Trajani forum vel ſub aſſiduitate videre miraculum eſt.* Quin vel exeunte ſaeculo VIII. aerae Chriſtianae tam ſpectabiles adhuc ejus fuere reliquiae; ut tranſiens illac Gregorius M. papa tantae ſubſtructionis admiratus conſilium auderet ſupremum numen implorare, ut ab aeternis inferni poenis eximeretur Trajanus architectus, neque reluctantem piis votis deum experiretur, quam lepidam fabulam miremur a Paulo diacono primum fuiſſe adprobatam, deinde vulgatam. [h])

Eadem epigraphe et caput.

BASILICA. VLPIA. *Porticus perelegans gradibus ſublimis, et ſtatuis exornata.* AV. (Muſ. Caeſ.)

---

a) L. LXVIII. § 16. b) in Deſcript. urb. c) L. LXIX. § 4. d) L. V. c. 12. e) Noct. Att. L. XIII. c. 24. f) L. XVI. g) Variar. L. VII. form. 6. h) in vita S. Greg. M.

Baſilica eſt amplior quaedam ſubſtructio ornata porticibus, columnis, ſignis, tropaeis, et magis adeo ad majeſtatem, et magnificentiam regiam, quam utilitatem ſeu publicam, ſeu privatam comparata, unde et nomen traxit, tanquam *aedes regias* diceres. Hoc ἔτυμον jus dedit Statio, baſilicam Pauli uno vocabulo *regiae* ſignificandi: a)

Illinc belligeri ſublimis REGIA Paulli.

Vetus illa, atque ſimplex reſpublica hac adhuc ſubſtructionum vanitate caruit, fatente ipſo Livio ad annum V. C. 544: *neque enim tum baſilicae erant.* b) Non multo poſt auctis urbis opibus Cato baſilicam a ſe Porciam dictam aedificavit, ſecutae aliae, quas in lexico ſuo enumerat Pitiſcus. Inter has admirationi fuit baſilica *Aemilia*, ſeu *Paulli*, cujus imaginem dedimus in numis gentis Aemiliae ad denarium inſcriptum: AIMILIA. REF*ecta*, quem adi. Servierunt illae in varios uſus. Narrat Plutarchus: c) tribunos plebis populum in baſilicam Porciam convocare fuiſſe ſolitos. Et Seneca: d) *fremitu judiciorum baſilicae reſonant.* Alios earum uſus vide apud laudatum Pitiſcum. Baſilicae noſtrae, cujus auctor Trajanus, meminit Lampridius, cum narrat, e) Commodum toga ſumpta *in baſilica Trajani praeſediſſe.* Et Vaillantius laudat Nicephorum narrantem: f) *porro ſenatu in baſilicam, quae Vlpia, convocato.* Huic numo jungendus alter ſimilis:

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

BASILICA. VLPIA. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. S. C. *Porticus ſimilis.* AE. I. (Muſ. Farn. Vaill. Muſ. Chriſtin.)

Vtriusque partis inſcriptio valuit ab anno V. C. 865 usque ad 867 jam adultum, quo titulus OPTIMO in anticam eſt trajectus, ut ſuperius pluribus comprobavi. Ergo illuſtris haec ſubſtructio etiam ſenatu jubente numis fuit illata, atque haud dubie poſtremo hoc anno V. C. 867, quo dedicatam hanc baſilicam veriſimile dixi, et antequam Trajanus OPTIMI titulum reciperet.

* * *

IMP. TRAIANVS. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

DIVI. NERVA. ET. TRAIANVS. PAT. *Capita adverſa Nervae laureatum, Trajani patris nudum,* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

DIVVS. PATER. TRAIANVS. *Caput Trajani patris nudum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa.

DIVVS. PATER. TRAIAN. *Trajanus pater togatus ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De Nerva conſecrato ſatis dictum in hujus imperatoris moneta. Supereſt Trajanus pater naturalis in his numis propoſitus, qua occaſione, quae de illuſtri hoc viro, et per filii claritudinem multo illuſtriore ſive auctores, ſive

a) Silv. L. 1. 29. b) L. XXVI. c. 27. c) in Caton. min. c. 5. d) de Ira L. III. 33. e) in Commodo c. 2. f) L. VII. c. 26.

monumenta prodidere, colligere juvat.

Hic patria Hiſpanus jam ſub Nerone clarus exſtitit. Nam a Fl. Ioſepho memoriae proditum, a Veſpaſiano bellum cum Iudaeis gerente miſſum Trajanum legionis X. praefectum, qui Iapham expugnaret, qua in expeditione virtutem ſuam cumprimis probavit. [a]) Idem alio etiam loco ejus meminit, cum Tito Taricheas oppugnanti ſubſidio miſſus eſt. [b]) Ergo propter virtutem charus Veſpaſiano, qui mox imperium adeptus Trajanum conſulem renunciavit, cujus memoriam, faſtis ejus nomen reticentibus, (nam ſuffectum eum fuiſſe dubium non eſt) conſervavit Plinius junior, qui eum *conſularem* vocat. [c]) Videtur etiam tum inter patricios fuiſſe adſcriptus, quoniam idem Plinius eodem loco patricium eum quoque appellat. Ex conſulatu propraetore miſſum in Syriam, docemur numo inſigni, qui editus exſtat in muſeo Pembrock, [d]) et jam antea cognitus Spanhemio. [e])

- - - IMP. PON. - - *Caput Titi laureatum.*

ΕΠΙ. ΤΡΑΙΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΕΚΡ. *intra coronam.* AE.

Perperam editor ejus muſei Domitianum in antica exhiberi cenſet; nam quo tempore numus hic ſignatus eſt, nimirum V. C. 829, imperatoris titulum Domitianus non habuit, ad quem lapidem nolim offendiſſe ipſum etiam Belleyum, qui erudite de hoc numo diſſeruit. [f]) At Titus jam inde ab anno V. C. 824 imperatoris nomine inſignitus fuit. Cauſa vero dedicandae Tito monetae Trajano fuerit amicitia, atque conjunctio. Nam Ioſephus utroque loco a me ſupra laudato Trajanum Tito adfuiſſe ſcribit. Quin in Iaphae obſidione, tum oppidani jam ad extrema eſſent redacti, Titum ſibi a Veſpaſiano mitti poſtulavit, ut in eum captae urbis poſſet honorem transferre.

Ex anno epochae EKP. certi ſumus, numum hunc Antiochiae Syriae fuiſſe ſignatum inde ab autumno V. C. 829, ac praeterea certi ſumus, quod ex nullo ſcriptore tenemus, Trajanum tum propraetore rexiſſe Syriam. Neque iſtud ſolum inſigni huic cimelio debemus, verum etiam quod ejus aevi res in Syria geſtas illuſtrat, ut copioſe videri poteſt in laudata Belleyi diſſertatione, ex qua in hac brevitate pauca ſolum excerpo. Plinius haec de Trajano Aug. praedicat: [g]) *Nonne incunabula haec tibi, Caeſar, et rudimenta, cum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum mererere, cum ferociam, ſuperbiamque Parthorum* *) *ex proximo auditus magno terrore cohiberes, Rhenumque et Euphratem admirationis tuae ſocietate conjungeres.* Habemus ergo certum teſtimonium, Trajanum patrem contra Parthos ſtetiſſe, laurumque re bene geſta emeritum. Tempus vero, reliquasque periſtaſes

a) Bell. Iud. L. III. c. 7. § 31. b) l. c. cap. 9. § 8 et cap. 10. § 3. c) Paneg. c. 9. d) Part. III. tab. 87. e) Tom. II. p. 329. f) Mem. B. L. T. XXX. p. 271. g) Paneg. c. 14.

*) Pro *Parthorum* legendum eſſe *barbarorum* non inique conjicit Mathias Geſnerus in edit. Plinii Lipſiae 1770.

omnes ignoramus. Iam vero conſtat ex iis, quae in annalibus Veſpaſiani ad annum V. C. 828 obſervavi, et pluribus perſequitur Belleyus, [a]) circa iſtud tempus aliquid Veſpaſiano irarum cum Vologeſe Partho interceſsiſſe. Cum igitur eo ipſo tempore Trajanus teſte numo fuerit praeſes Syriae, isque a Plinio dicatur decoratus lauro Parthica, veriſimile eſt, ejus belli curam a Veſpaſiano demandatam Trajano, eumque ex hoc ornamenta triumphalia adeptum, quoniam eum Plinius alio loco *triumphalem* quoque appellat. [b])

Trajanum ex praetura Syriae avocatum fuiſſe ad regendam pro conſule Aſiam, docet inſigne marmor editum a Muratorio, [c]) repertumque apud Laodiceam Phrygiae. Eo in monumento, quod Belleyi in indagandis ejus viri magiſtratibus fugiſſe videtur, haec leguntur:

ΤΙΤΩΙ. ΚΑΙΣΑΡΙ. ΣΕΒΑΣΤΩ. ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ. ΥΠΑΤΩ. ΤΟ. Ζ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ. ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥ. ΥΙΩΙ. ΚΑΙ. ΤΩΙ. ΔΗΜΩΙ. ΝΕΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ. ΛΥΚΙΟΥ. ΤΟΥ. ΝΕΙΚΟΣΤΡΑΤΟΥ. ΤΟΥΤΟΝ. ΛΙΘΟΝ. ΕΚ. ΤΩΝ. ΙΔΙΩΝ. ΑΝΕΘΗΚΕΝ. κ. τ. λ. ΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝΤΟΣ. ΤΟΥ. ΤΡΑΙΑΝΟΥ. ΤΟΥ. ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ.

Tito Caeſari Auguſto Veſpaſiano cos. VII. imperatoris Veſpaſiani F. et populo Nicoſtratus Lycii F. Nicoſtrati N. hunc lapidem ſuis ſumptibus erexit etc. Dedicavit Trajanus procos.

Idem marmor vidit, edi ditque Chandlerus, [d]) ſed qui poſtrema vocabula plenius ſic legit: ΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝΤΟΣ. ΜΑΡΚΟΥ. ΟΥΛΠΙΟΥ. ΤΡΑΙΑΝΟΥ. Ex quo adeo certi ſumus, marmoris hujus Trajanum fuiſſe ex gente Vlpia. Ex inſcripto Titi conſulatu VII. manifeſtum eſt, lapidem hunc dedicatum anno V. C. 832, et quidem ejus altero ſemeſtri; nam Titus primum ex ante diem IX. Kal. Iul. ejus anni dictus eſt Auguſtus. Inique dubitat Muratorius, an nomine *Trajani proconſulis* in hoc lapide memorati indicetur Trajanus poſtea dictus Auguſtus, an ejus pater. Conſtat Trajanum filium anno V. C. 832 annos fuiſſe natum nonniſi XXVI., quae aetas muneri proconſulari matura non fuit, atque ipſe anno demum V. C. 844 conſul primum proceſsit. Ergo lapis hic ſine dubio ad Trajanum patrem pertinet, eumque Aſiae fuiſſe proconſulem evincit. Quid eo deinceps factum, et quo anno, quavè morte obierit, incompertum. Satis conſtat, quo tempore Plinius panegyricum dixit, nimirum anno V. C. 853, eum in vivis non amplius fuiſſe, ut patet ex ejus capite 89.

Quem ex Plinio *patricium*, *conſularem*, et *triumphalem* vidimus, [e]) et ex numo, et marmore rectorem primum Syriae, deinde Aſiae, praeſentes numi Latini Trajani juſsu ſignati *divum* faciunt, quod reticuere ſcriptores, alterumque iſtud poſt Domitillam Veſpaſiani uxorem habemus exemplum hominis inter coelites relati, qui privatus mortuus eſt. Quo

a) l. c. pag. 282 b) Paneg. c. 9. c) pag. 446. 3. d) Inſcr. ant. pag. 30.
e) Paneg. c. 9.

anno Trajanus in patrem pius hos ei honores decreverit, incertum. Anno V. C. 853, quo dictus eſt Plinii panegyricus, humanitatem nondum exuit; nam ſic de eo Plinius: [a]) *ſed et tu, pater Trajane (nam tu quoque, ſi non ſidera, proximam tamen ſideribus obtines ſedem) - - - Macte uterque* (Nerva et Trajanus pater) *ingenti in remp. merito, cui hoc tantum boni contuliſtis. Licet alteri veſtrum filii virtus triumphalia, coelum alteri dederit* - - - Ex quo patet, tum adhuc Trajanum Aug. patri ſtatuas triumphales, et ornamenta quidem, ſed nondum coelum decreviſſe, etſi jam conſecrato patre adoptivo. Quoniam numi hi eandem habent aetatem, eandem etiam rationem inſcriptionis anticae, quae eſt in numis *Fori Trajani*, et *Baſilicae Vlpiae*, veriſimile eſt, Trajanum eo tempore, quo forum ſuum dedicavit, novos quosdam honores Nervae jam conſecrato addidiſſe, conſtituta forte in foro aede ſacra, atque eosdem honores cum naturali ſuo patre communes eſſe voluiſſe. Fingitur Trajanus pater ſine laurea, ut privatus diſtingueretur a Nerva imperatore.

* * *

Vt lit. A.

VIRTVTI. ET. FELICITATI. *Virtus, et Felicitas ſtantes cum attributis.* AV. (Morelli Specim. tab. V.)

Non pudebat magnas, et illuſtres animas, res ſuas praeclare geſtas non uni tribuere virtuti, ſed etiam felicitati acceptas referre. Hoc ingenio fuere ſummi veteris aevi viri, inter Graecos Timoleon, inter Romanos Sulla, de quibus vide Plutarchum.

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AR.*

IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum, in AE. I.*

S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. (*addito in AE.* S. C.) *Imperator in lento equo d. haſtam.* AR. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Eſt haec haud dubie ſtatua illa equeſtris, quam profuſa cum laude praedicat Ammianus. [b]) Narrat, Conſtantium II. Romam profectum, cum inter alia Romanae magnificentiae opera admiraretur forum Trajani, et ſimile quid moliri ſe poſſe deſperaret, ſaltem *Trajani equum locatum in atrii medio, qui ipſum principem vehit, imitari ſe velle dicebat, et poſſe. Cui prope adſtans regalis Hormisda, cujus e Perſide diſceſſum ſupra monſtravimus, reſpondit geſtu gentili, ante, inquit, imperator ſtabulum tale condi jubeto, ſi vales: equus, quem fabricare diſponis, ita late ſuccedat, ut iſte, quem videmus.*

V. C. 868 P. X. 115.

TR. P. XVIII. XIX. COS. VI. P. M. P. P. OPTIM. GERM. DAC. IMP. VII. VIII. IX.

L. Vipſtano Meſſala, M. Vergiliano Pedone cos.

Antiochiae Syriae ingenti terrae tremore fere oppreſſus motis in vere caſtris Armeniam invadit, eamque totam ſubigit exacto Parthamaſiri Partho, et

a) Cap. 89. b) L. XVI. c. 10.

impoſito praeſide Romano. Transgreſſus in Meſopotamiam multa oppida capit, et *Parthicus* a militibus dicitur. [a])

A. IMP. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. *Caput radiatum*, *in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum*, *in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum*, *in AE. I.*, *etiam radiatum in AE. II.*

Numi ſic inſcripti tum ad partem anni praecedentis, ex quo *Optimi* titulum Trajanus adoptavit, tum ad praeſentem pertinent. Tamen ſequentes ad annum, in quo ſumus, certo referendi.

Vt lit. A.

IMPERATOR VII. *Imperator ſedens in ſuggeſtu adſtantibus duabus aliis figuris*, *infra milites cum ſignis militaribus*, *quorum aliqui manus attollunt.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. C.

IMPERATOR. VIII. *in aliis:* VIIII. S. C. *Typus ſimilis.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Fuiſſe Trajanum hoc anno imperatorem VII. et VIII., hi numi comprobant. De IX. nonnihil ambigi poteſt, de quo videatur infra, quo loco de titulo *imperatoris*, et cauſa iterationis agam. *Typus* offert imperatorem ſuos adloquentem milites, et horum una adſenſum juxta id, quod indicat Lucanus: [b])

His cunctae ſimul adſenſere cohortes,
Elatasque alte, quaecunque ad bella vocaret,
Promiſere manus.

Vt lit. A.

REX. PARTHVS. *Imperator in ſuggeſtu ſedens, cui adſtat praefectus praetorio; in imo rex Parthus ſupplex, et militibus circumdatus.* AV. (Morelli Specim. p. 59. Vaillant. Spanheim T. II. p. 580.) Similem AE. I. profert etiam Vaillantius in Num. praeſt.

Praeclare numum hunc explicat, et illuſtrat Morellius ex Dione narrante, [c]) Armenia hoc anno capta Parthamaſirin ejus regem ex Arſacidarum ſanguine ad Trajani colloquium admiſſum. Sediſſe pro tribunali imperatorem, et accedentem Parthamaſirin diadema ſibi detractum ad Trajani pedes poſuiſſe. Quo facto cum clamorem milites ſuſtuliſſent, quod regem Arſacidam Pacori filium adſtantem ſine diademate velut captivum viderent, regem perterritum ſe convertiſſe, velut qui effugium circumſpiceret. Verum ubi ſe militum corona ſeptum vidit, deprecatum fuiſſe, ne quid in turba dicere cogeretur etc. En omnem hanc narrationem ad numi imaginem exactam. Imperator pro tribunali, rex ſupplex absque diademate, vel tiara, et ipſe dictus REX PARTHVS, ſive quod, ut aſſeverat Dio, ex ſanguine Arſacidarum fuit, ſive quod pulſo Exedare Armeniae a Parthis rex datus eſt, ut dixi in annalibus anni praecedentis; adſtat etiam militum corona Dioni memorata. Hae igitur periſtaſes omnes conſentiente etiam Spanhemio

a) Dio L. LXVIII. § 18 ſeq. b) L. I. v. 386. c) L. LXVIII. § 19.

Morellii judicium rite confirmant. Recte igitur Morellius contra Vaillantium arguit, regem in hoc numo propoſitum, ſive Parthamaſirin, eſſe diverſum ab eo, qui in numis ſequentis anni proponitur inſcripto REX. PARTHIS. DATVS, ſive Parthamaspates, quem Trajanus Parthis regem praeſecit. Vaillantii ſententiam ipſa capitis epigraphe, ſed quam is malo ſuo in conſilium raro adhibuit, evertit. Si rex hujus numi eſſet rex Parthiae, a reliquis Trajani titulis non abeſſet titulus PARTHICI, quem capta Parthia obtinuit, et qui nunquam abeſt in numis, in quibus facta Parthiea jactantur, et adeſt conſtanter in numis inſcriptis REX. PARTHIS. DATVS, et anno ſequente ſignatis. Hic titulus cum abſit, ſitque epigraphe capitis talis, qualis anno praeſente viguit, certum eſt, percuſſum numum, antequam Trajanus Parthiam tentaſſet, ergo anno praeſente, quo ipſo iſtud Parthamaſiris factum contigiſſe diximus.

V. C. 869 P. X. 116.
TR. P. XIX. XX. COS. VI. P. M. P. P. OPTIM. GERM. DAC. IMP. X. XI.
L. Aelio Lamia, Aeliano Vetere cos.
Incipit PARTHICVS.

Aſſyriam intrat, et accepta in fidem Cteſiphonte *imperator* appellatur confirmato PARTHICI cognomine. (Vide infra commentarium ad hunc titulum.) Ad Oceanum penetrat. Redux Cteſiphonte Parthamaspatem Parthiae regem deſignat. Arabiam inter Tigrim, et Euphratem ſitam tentat. [a])

A. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GER. DAC. PARTHICO. P. M. TR. P. COS. VI. P. P *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

B. IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. GERM. DAC. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

C. IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. GER. DAC. PARTHICO. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

D. IMP. CAES. NER. TRAIANO. OPTIMO. AVG. GERM. *Caput radiatum, in AE. II. III.*

* * *

Vt lit. A.

ARMENIA. ET. MESOPOTAMIA. IN. POTESTATEM. P. R. REDACTAE. S. C. *Imperator paludatus ſtans d. haſtam, ſ. parazonium inter duos fluvios, et mulierem pileo Armeniaco tectam humi conſidentes.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Sunt iſthaec facta anni prioris, ac praeſentis. Indicat Armeniam mulier pileo patrio tecta, qualis etiam conſpicitur in numis Auguſti inſcriptis: ARMENIA. CAPTA. Meſopotamiam notant fluvii duo, nimirum quae Euphrate, et Tigri comprehenſa, ἐν μεσῳ τῶν ποταμων, inde nomen abſtulit. Ovidius, quo loco Caii Caeſaris Agrippae F. triumphum de Parthis, ſed irrito auguris, praeſagit, et quae tum procedent fercula, ſymbola captarum regionum, urbiumque, ſequentes etiam admiſcet verſus hunc numum illuſtrantes: [b])

a) Dio L. LXVIII. § 26. b) Artis amat. L. I. v. 223.

Hic eſt Euphrates praecinctus arundine frontem,
Cui coma dependet caerula, Tigris erit.
Hos facito Armenios, haec eſt Danaeia Perſis,
Vrbs in Achaemeniis vallibus iſta fuit.

Vt lit. D.

DAC. PARTHICO. P. M. TR. POT. XX. COS. VI. P. P. *Corona querna, intra quam* S. C. AE. II. III. (Muſ. Caeſ.) AR. (Khell Supplem. ad Vaill. p. 54.)

Occurrit rurſus numerus trib. poteſtatis, qui inde a tribunatu VII. ex Trajani moneta exulavit. Similis, ſed argenteus citatur a Khellio.

* * *

Vt lit. C.

PARTHIA. CAPTA. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Tropaeum, hinc et illinc captivus ſedens.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

PARTHICO. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Caput Solis radiatum,* in aliis *varii typi alii.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Caput Solis Orientis eſt ſymbolum a Trajano ſubacti, quod ſatis declarant tot numi alii inferioris aevi inſcripto: ORIENS. AVG., et typo Solis.

Vt lit. C. in AV., ut lit. A. in AE.

REGNA. ADSIGNATA. *Imperator ſedens in ſuggeſtu adſtantibus duabus aliis figuris, infra tres viri, quorum prior dexteram porrigit tanquam aliquid accepturus.* AV. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. A.

REX. PARTHIS. DATVS. S. C. *Imperator paludatus ſedens in ſuggeſtu adſtante alia figura novo regi Parthiae infra ſtanti diadema imponit, quem mulier pileo Parthico tecta flexo genu veneratur.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vtriusque numi argumentum cum nomini Romano, tum Trajano ipſi glorioſum. Praeclarum hunc imperatorem in Oriente non Parthis modo, ſed aliis etiam populis dediſſe reges, alios in fidem accepiſſe, et confirmaſſe, aliorum lites compoſuiſſe, ex Dione, Eutropio, aliisque novimus. Alterum numum eximie illuſtrat Dio. [a]) *Itaque*, ait, *ut Cteſiphontem venit, Romanis omnibus, Parthisque, qui tum aderant, in magnam planitiem congregatis, conſcenſoque alto tribunali Parthamaspatem impoſito ei diademate Parthis regem praefecit.* In numo alio, inſcripto: REX. PARTHVS, non proponi Parthamaspatem Parthiae, ſed Parthamaſirin Armeniae regem, in numis anni ſuperioris animadverti.

Vt lit. C.

VOTA. SVSCEPTA. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S. P. Q. R. *Imperator togatus ſtans ante aram, ex adverſo mulier d. pateram, ſ. cornucopiae ſacris operans.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Primum nunc comparent *vota*, quae fuiſſe decennalia magis ex numis ſequentium imperatorum patebit. Haud dubie haec celebrata fuerint circa initium Novembris, quando Trajanus trib. poteſtatem XX. inivit.

a) L. LXVIII. § 30.

V. C. 870 P. X. 117.
TR. P. XX. COS. VI. P. M. P. P. OPTIM. AVG. GERM. DAC. PARTH. IMP. XI. XII.

Quinctio Nigro, C. Vipſtanio Aproniano cos.

Ex Arabia redux in morbum incidit, quo ingraveſcente commiſſa Hadriano tum Syriae praeſidi exercitus cura Romam redit, ſed in itinere Selinunte Ciliciae ex aqua intercute exſtinguitur primis menſis Auguſti diebus aetatis anno LXI. ſecundum alios LXIV. [a]) Eutropius et Caſsiodorus eum mortuum eſſe apud Seleuciam *Iſauriae* ſcripſere, quos male Pagius in Critica ad hunc annum refutat ex numo Trajani, quem dedit Mediobarbus, in cujus averſa legitur: SELINVNTEM, quem numum eſſe conſictum jam ſatis conſtat. Cineres aureae urnae incluſi columnae ejus cochlidi illati ſunt. [b])

Vir fuit ad tantum imperium regendum natus, credebaturque poſt atrocia priorum Caeſarum exempla orbi terrarum divino quodam munere miſſus. Nam quod extraneus erat domui Nervae, neque Italiam patriam habuit, nullum illi jus ad id faſtigium praeſto fuit. Sane in nullo alio laudando magis fuit eloquens, et unanimis antiquitas. Non alienus modo ab omni crudelitate, ſed ultro in bonum quemque beneficus, indulgentia, juſtititia, facilitate, affectu in ſenatum populumque, veterem viſus eſt libertatem reſtituiſſe, atque eo nomine *Optimi* cognomen communi conſenſu eſt promeritus. Vt in vita privata parcus, ac modicus, ſic in ſumptibus faciendis, cum id reſpublica, aut Romani nominis majeſtas, aut ipſa pacis ornamenta poſtularent, magnificus fuit, ac liberalis. Ejus in muniendis viis, aedificandis portubus, excitando Romae foro ampliſsimo, ſternendis pontibus molimina fidem prope ſuperantia ex ipſis numis vidimus. In bello manu conſilioque promptus militis, ducisque munia omnia obivit, ejusque auſpiciis crevit res Romana adjectis ad ſeptemtriones Dacia, ad Orientem Armenia, et Meſopotamia. Hic tantus vir vitiis non caruit. In vinum, ac puerorum amores praepoſteros pronus fuiſſe fertur, gloriae etiam appetentior, quam alio obtentu, veram exſtitiſſe ſuſcepti in Oriente belli cauſam teſtatur Dio; [c]) quodque paſsim videre erat ejus titulos aedibus inſcriptos, eum Conſtantinus M. *herbam parietariam* dicere conſuevit. [d]) Trajecturum ſe etiam in Indiam Alexandri M. exemplo adfirmabat, ſi adhuc per aetatem ſuam liceret, [e]) etſi tantas jam cis, et ultra Euphratem regiones occupaverat, quantas propter earum diſtantiam, et malam populorum fidem retineri poſſe ſpes nulla adfulgebat, quasque paullo poſt Hadrianus meliore conſilio abjiciet. Ejus memoriae principis delatum eſt, ut deinceps principibus a ſenatu adclamaretur: *felicior Auguſto, Trajano melior.* [f])

---

a) Dio L. LXVIII. § 33. et Reimarus in ſubjecta nota. b) Dio L. LXIX. § 2. Victor in Epit. Eutropius, Caſsiodorus, Iornandes in Trajano. c) L. LXVIII. § 17. d) Victor Epit. Ammianus L. XXVII. e) Dio L. LXVIII. § 29. f) Eutrop.

Numi ſuperiore anno indicati ad hunc quoque annum fere omnes poſſunt referri.

DIVVS TRAIANVS.

Trajanum coelitum numero adſcriptum teſtantur numi, tum marmorum numerus ingens, ac ſcriptores, quos inter cumprimis legendus Spartianus, [a]) qui etiam dedicati Trajano templi meminit.

* * *

DIVO. TRAIANO. PATRI. AVG. *Caput laureatum.*
IMP. CAES. TRAIAN. HADRIAN. OPT. AVG. G. D. PART. *Caput Hadriani laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

DIVVS. TRAIANVS. PATER. AVGVSTVS. *Caput laureatum.*
IMP. HADRIAN. DIVI. NER. TRAIAN. OPT. FIL. REST. *Hadrianus ſtans ad aram ſacrificat.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Poſteriorem hunc denarium rariſſimum jam exhibui in tractatu de numis reſtitutionum Vol. V. p. 100. Hactenus nonniſi ex muſeo d'Ennery cognitus fuit, ſed idem anno praeſente gazae etiam Caeſareae acceſſit repertus inter denarios imperatorios bis mille ſexcentos in agro Novocileienſi Styriae. Quam graviter is quoque doctrinam eruditi le Beau de numis inſcriptis REST. feriat, colligi poteſt ex iis, quae eodem loco copioſe expoſui.

* * *

DIVO. TRAIANO. PARTH. AVG. PATRI. *Caput laureatum.*
Phoenix. AV. (Muſ. Caeſ.)

Phoenix aeternitatis ſymbolum, quemque propterea *aeternam avem* dixit Claudianus, [b]) nunc primum in hoc Trajani conſecrati numo comparet, et comparebit ſaepius deinceps ad notandum *ſaeculum aureum*, ac praecipue *felicem temporum reparationem*, quae primum occurrit in numis Conſtantis Conſtantini M. filii, quos vide.

DIVVS. TRAIANVS. PARTH. PATER. *Figura virilis togata ſedens d. ramum, ſ. haſtam.*
Averſa Hadriani. AE. I. (Vaill.)

DIVO. TRAIANO. PARTH. AVG. PATRI. *Caput laureatum.*
TRIVMPHVS. PARTHICVS. *Trajanus in quadrigis triumphalibus d. ſceptrum cum aquila, ſ. ramum.* AV. (Muſ. Farn.)

Eximium hunc, et rariſſimum numum inſigniter illuſtrat Spartianus his verbis: [c]) *Cum triumphum ei* (Hadriano) *ſenatus, qui Trajano debitus erat, detuliſſet, recuſavit ipſe, atque imaginem Trajani curru triumphali vexit, ut optimus imperator ne poſt mortem quidem triumphi amitteret dignitatem.* In hanc ſententiam etiam Victor. [d]) Hujus triumphi meminit etiam opus anaglyphum, quod aeri inciſum ſiſtit Fabrettus, [e]) et in quo proponitur M. ANTONIVS. EXOCHVS gladiator, qui adeptus eſt palmam in ludis inſtitutis OB. TRIVMPhum DIVI. TRAIANI, niſi forte, quoniam monumentum illud non videtur

a) in Hadriano. b) Carm. XLV. v. 63. c) in Hadriano. d) in Epit. e) de Colum. Traj. p. 256.

Trajani triumpho coaevum, ſed artis multo poſterioris, legendum potius: OB. TRIVMP*hales* DIVI. TRAIANI; nam ex Dione conſtat, [a]) imperatori Trajano vita functo ſpectacula fuiſſe a ſenatu decreta, quae *Parthica* ſunt appellata, et celebrata per multos annos, tandem peragi deſivere. Quae Dio Parthica dicit, eadem haud dubie ſunt, quae vetus Kalendarium a Lambecio ex bibliotheca Caeſarea editum vocat TRIVMPHALES, et adſigit ad XIV. Kal. Octobres, qui dies reipſa fuit natalis Trajani. Vt adeo certum videatur, certamina haec PARTHICA, ſeu TRIVMPHALIA ob Trajani hunc *triumphum Parthicum* fuiſſe a ſenatu ad hunc Trajani natalem ſixa, et quotannis renovari ſolita. Vnde et cauſam petendam exiſtimo, cur tanto numero exſtent contorniati Trajani imagine inſignes, nimirum diſtributi inter ludos horum triumphalium cauſa actos, ac conjici propterea etiam poſſe, hos triumphales nequaquam, ut narrat Dio, celebrari deſitos, niſi forte ejus aetate neglecti, ſerius cognito in ſpectacula Romanorum adfectu reſtitui coepere.

DIVO. NERVAE. TRAIANO. AVG. *Protome Trajani.*

S. P. Q. R. DIVO. TRAIANO. PARTHICO. *Aurora d. facem luculentam, ſ. palmam tenens in curru, quem leo et aper juncti trahunt; praecedit Hercules nudus d. clavam ſuper humero.* AE. max. mod.

Praeſtantem hunc numum ſingularis typi cauſa nequaquam negligendum cenſui, etſi videam, a nonnullis eum in contorniatis putari, de quo vide Havercampum. [b]) Apta allegoriae diſpoſitio, tum et anticae cum aversa nexus, quem vix unquam in toto contorniatorum agmine reperias, faciunt, ut non gravate adſentiar Havercampo, eum ex vili eorum claſſe eximenti. At non ſatisfaciunt, quaecunque ad eum explicandum ſive Erizzus, ſive Triſtanus, ſive poſtremum Havercampus aliena ſane, et longe arceſsita attulere. Enimvero triumphum Aurorae duce Trajano, novo Hercule procuratum, victis barbaris, velut monſtris, ad jugum adactis verum video illuſtris hujus cimelii argumentum. Facile eſt evincere, figuram curru vectam eſſe Auroram, non vero, quod aliis viſum, ſeu Victoriam, ſeu Dianam alatam. Ex lege communi Aurorae tantum et alae, et fax competunt. Alatam habes in denariis gentis Plautiae, facem praefert in inſigni numo Alexandrino cum capite L. Veri, quem olim edidi. [c]) Atqui vetus mos, terras in ortum ſitas Solis, vel Aurorae imagine adumbrare. Sic in numis aureis Trajani, ſignatis, ex quo ad bellum Parthicum profectus eſt, ſaepe videas caput Solis, et quo tempore L. Verus bellum cum Parthis geſsit, ſignatus eſt Alexandriae numus, quem mox citavi, typo Aurorae, et adſcripto HΩ, quod vocabulum Graecis *Aurora* eſt. Denique in numis inde ab Aureliano ſignatis perpetuum eſt: ORIENS. AVG. typo Solis. Iam vero in omnibus his monumentis Sol, ſive Aurora orbis ſitum indicant, qui principibus et belli, et laudis materiem ſuppeditavit. Atque ex hoc more Virgilius quoque gentes

a) L. LXIX. § 2. b) de Contorn. p. 93. c) Sylloge I. p. 72.

in ortum ſitas vocat *Aurorae populos*, vel vires *Orientis*. a) Non minus eleganter leo Nemeaeus, et aper Erymanthinus currum ſubire juſsi indicant Parthos ab novo Hercule victos, tanquam monſtra orbi Romano exitialia, et modo ſervire juſſa. Sic et Seſoſtriem invectum publice legimus junctis currui triumphali regibus, quos bello vicerat. b) Praeclare ergo numus hic et vindicatum a *Parthis Orientem*, et hos ſervituti ſubjectos, et ipſum vindicem Trajanum ob oculos ponit, atque hac de cauſa omiſsis aliis ejus titulis Germanici, et Dacici ſolus *Parthici* inſcriptus legitur. *Signatus eſt* haud dubie occaſione triumphalium, quae Trajano poſt mortem fuiſſe decreta, continuo diximus.

* * *

Numum: DIVIS. PARENTIBVS, aliosque, huc adhuc pertinentes vide infra in numis Plotinae.

* * *

DIVO. TRAIANO. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO *Aquila expanſis alis*, in aliis: *Ara ignita.* AR.

Sunt ex argento impuro, neque Trajano coaevi, ſed multo ſignati ſerius. Quis eorum fuerit auctor, inquiretur in tractatu de numis conſecrationum.

Numi reſtitutionum.

Horum unum argenteum reſtitutore Hadriano dedimus paullo ſupra inter numos divi Trajani, tum et in tractatu de numis reſtitutionum.

De numis aeneis III. formae.

Supra ad calcem numorum Domitiani monui, hujus, et conſequentium proxime imperatorum aetate ſignatos numos aeneos III., ac etiam IV. formae, in quorum antica eorum capita, aut ſaltem epigraphe ſiſtitur. Hujus generis complures cum Trajani capite habentur, videnturque flati ſub initio ejus imperii, nam plerumque GERM*anici* tantum, raro DAC*ici* titulum addunt. In averſa varii ſunt typi, addito ſemper, quo Romanorum eſſe monetam agnoſcas, S. C., ut: *lupa*, *aper*, *clava*, *Diana venatrix*, *Hercules*, *caduceus*, *etc.*

At ſunt etiam ſimiles aenei, qui imperatoris neque caput, neque epigraphen exhibent, veriſimiliter autem inde a Veſpaſiano usque ad Hadrianum percuſsi ſunt, quorumque hic meminiſſe videtur opportuniſsimum. Habent ii plerumque in ſuperficie adverſa caput numinis cujuspiam, in averſa praeter conſtans S. C. ejus proprium attributum. Sic:

Caput Iovis. ☧ *Fulmen*, vel: *Aquila fulmini inſiſtens.*

Caput Martis. ☧ *Thorax*, vel: *Tropaeum.*

Caput Palladis. ☧ *Noctua.*

Caput Apollinis. ☧ *Tripus.*

Caput Tiberini. ☧ *Lupa cum gemellis lactentibus.* Hunc numum ex muſeo Caeſareo edidi, et explicavi in mea Sylloge I. p. 100.

Pileus alatus Mercurii. ☧ *Caduceus.*

Gryphus pede anteriore rotae impoſito.

a) Aen. VIII. 686. 687. b) Diodor. L. I. § 58.

𝔛 *Tripus.* Vtrumque iſtud attributum eſt Apollineum, quo modo attributa numi praecedentis ſunt Mercurii. Fuit gryphus Nemeſi quidem ſacer, et ſic etiam perinde cum rota huic deae adſtituitur, ut diximus in numis Smyrnae Ioniae. At illum Apollo quoque ſibi vindicat, ut in hoc numo certe ad Apollinem refertur propter tripodem in averſa poſitum. Significat igitur rota, gryphos junctos fuiſſe Apollinis currui, ut diſerte docet Claudianus, [a]) et numi Aureliopolis Lydiae.

Numi commatis peregrini.

Copioſos habemus hujus claſsis numos in urbibus Graecis ſignatos. Multi etiam exſtant ex argento puro, et maximae etiam multi formae, ut: COM. ASI. ROM. ET. AVG. ſignati Pergami Myſiae. — DIAN. PERG. ſignati Pergae Pamphyliae. — COS. II. *Faſciculus ſex ſpicarum*, urbis non ſatis certae. Vulgavit numos ſimiles Vaillantius in numis ſuis praeſtantioribus. Vide etiam, quae de his in numis Nervae commatis peregrini diximus.

ΔΙΚΤΥΝΝΑ. ΚΡΗΤΩΝ. De numis his argenteis egi in moneta Cretae in genere.

Sed et in moneta Trajani peregrina inſignis eſt numerus numorum argenteorum I. et III. formae, quin et aeneorum, in quorum averſa perpetua eſt epigraphe ΔΗΜΑΡΧικης Εξουσιας ΥΠΑΤος, addito conſtanter numero conſulatus, non ſemper tribuniciae poteſtatis. Quoniam in his urbis, vel regionis nomen non additur, eorum patriam neceſſario ignoramus, niſi cum typi aut certum, aut ſaltem veriſimile indicium ſuppeditant. Operae pretium, certos ab incertis ſecernere, atque iſtud hoc loco a me fieri ad meum inſtitutum plane pertinet propterea, quia, quod patriae mentione abſtinent, locum certum, ſibique debitum in parte I. hujus operis habere non poterant. En utrorumque catalogum:

Numi inſcripti : ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤ. *quorum patria certa aut veriſimilis.*

Epigraphe, et caput Trajani.

ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. - - ΥΠΑΤ. - *Typi:*

Caput Herculis laureatum. AR. I.

Aquila clavae inſiſtens, juxta lauri ramus. AR. I.

Mulier velata et turrita rupi inſidens d. ſpicas, pro pedibus fluvius emergens. AR. I.

Sunt hi numi haud dubie Antiochiae Syriae, in cujus eos moneta plene deſcriptos, et explicatos reperies.

ΑΥΤΟΚΡ. ΚΑΙϹ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ. ϹΕΒ. ΓΕΡΜ. ΔΑΚ. *Caput laureatum.*

ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤ. ς. *Diana Pergenſis in templo diſtylo.* AR. II. (Muſ. Caeſ.)

Eſt Pergae Pamphyliae. Sub Nerva, et paullo ſupra ſub Trajano dedimus numos cum epigraphe: DIANA PERGENSIS, et ſimili typo.

Eadem epigraphe et caput.

ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤΟ. ς. *Figura paludata d. haſtam inſiſtens Argaeo monti.* AR. III. (Vaill.)

Eſt haud dubie Caeſareae Capadociae propter inſculptum montem Argaeum. Vide hujus numos

a) de VI. conſulatu Honorii v. 30.

ΑΥΤ. ΚΑΙϹ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ. ϹΕΒ. ΓΕΡΜ. *Caput laureatum.*
ΔΗΜ. ΕΞ. ΥΠΑΤ. Β. *Duae lyrae, quibus inſiſtit noctua.* AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Similis averſa habetur in numis Lyciorum, quos adi.

* * *

Numi inſcripti: ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΥΠΑΤ. *quorum patria incerta.*

Arabia ſtans d. ramum, ſ. calamum, pro pedibus camelus. AR. I. et III. (Vaill. Muſ. Caeſ. Khell Subplem.)

Typus ſumptus ex numis Trajani Romanis inſcriptis ARAB. ADQ., ſecundum quos adeo quaecunque ea urbs Trajano *Arabiam adquiſitam* gratulatur.

* * *

Fortuna ſtans. AR. I. (Theupoli.) AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Faſciculus ſex ſpicarum. AR. I. (Vaill.)

Aquila legionaria inter duo ſigna militaria. AR. I. (Vaill.)

Caput mulieris pectore tenus d. ſagittam. AR. I. (Theupoli.)

Caduceus. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Libertas ſtans. AR. III. (Vaillant.)

Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. haſtam. AR. III. (Vaillant.)

Duae dexterae junctae aquilam legionariam tenent prorae impoſitam. AR. III. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Protome muliebris d. bacillum. AR. III. (Muſ. Caeſ.)

Victoria gradiens. AR. III. (Khell Subplem.)

Camelus. AR. III. (Vaill.)

Caput Iovis Ammonis. AR. III. (Muſ. Caeſ.) etiam forma quinarii. (Vaill.) AE. I. et III. (Muſ. Caeſ.)

NVMI METALLORVM.

Exſtant numi, qui metallorum meminere, quae Romanorum induſtria, et cupiditas variis in provinciis conſtituit, et excoluit. Ejus generis habemus inſcriptos Trajani, et Hadriani nomine, forte etiam conſequentium mox imperatorum, ſuntque omnes aenei III. formae, etſi certum ſit, fodinas in his numis memoratas nobiliora etiam metalla fudiſſe. Ex quo argui poteſt, iſtud monetae genus in eorum ſtipendium, qui ad opus in metallis faciundum deſtinati fuere, percuſſum eſſe. Propoſitum mihi eſt, in hunc locum conferre numos omnes veterum metallorum teſtes, neque ſolum Trajani nomine, ſed etiam ſucceſſoris Hadriani inſignes, additis praeterea ejusdem argumenti autonomis, aliisque, qui me judice huc ſpectare videntur, etſi alii antiquarii aliud decreverint.

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum.*
METALLI. VLPIANI. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

IMP. TRAIANO. AVG. GER. DACICO. TR. P. COS. V. P. P. *Caput laureatum.*
METALLI. VLPIANI. DELM. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Caput Martis galeatum barbatum.
METAL. DELM. *Thorax.* AE. III. (Muſ. Caeſ. Pellerin Rec. I. p. 77.)

Caput juvenile laureatum.
METAL. DELM. *Cervus ſtans.* AE. III. (Muſ. Caeſ. Muſ. Com. Vitzai.)

Epigraphe ignota. Caput Hadriani.

METAL. DELM. *Typus ignotus.* (Harduin Num. urb. ill. ſub *Pannonia.*)

Hi numi metalla *Dalmatiae*, quae paſsim et *Delmatia* antiquis dicta fuit, praedicant, niſi quod numus ex allatis I., qui regionem reticet, forte ad metallum Pannonicum, de quo proxime, pertinet. Quam fuerint ea in regione divites auri fodinae, cum hiſtorici veteres, tum poetae abunde meminere, quorum teſtimonia, ne olim cantata recinam, videſis in Blaſii Caryophili opere *de antiquis fodinis* pag. 55.

IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput laureatum.*

METALLI. VLPIANI PANN. *Mulier ſtans d. bilancem, ſ. cornucopiae.* AE. III. (Morelli Specim. p. 215.)

Caput Trajani radiatum.

METALLI. PANNONICI. *in area numi.* AE. III. (Geſsner ex muſeo Pfau tab. LXXXII. n. 57.)

Succedit metallum Pannonicum. De Pannoniae fodinis, quas numi ſtabiliunt, nulla apud veteres mentio, etſi contermina Dacia iis abundavit.

IMP. CAES. NERVA. TRAIAN. AVG. *Caput laureatum.*

DARDANICI. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. veſtem adducit.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

ROMA. *Caput Romae galeatum.*

DARDANICI. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. veſtem adducit.* AE. III. (Muſ. Caeſ.) Similem habes apud Pellerinium, ſed corrupta epigraphe Rec. I. tab. X. n. 9.

Numos ſic inſcriptos ad eandem hanc claſſem pertinere non immerito ſuſpicamur, ſuppreſſo nimirum vocabulo METALLI, quod in praecedentibus numis aperte ponitur. Falluntur, qui eos monetam urbis volunt, atque Dardanum gentis Trojanae, atque adeo ἀνεκαθεν Romae auctorem reſpiciunt. Nam primum fabrica in iis Romana non eſt, deinde abeſt nota S. C. aeris Romani hac praecipue aetate certum indicium. Harduini explicationem, quia per ſomnium conceptam, prudens praetereo.[a]) Fuit autem Dardania regio ſita in Moeſia ſuperiore verſus Macedoniam, et ſaepe memorata veteribus cum hiſtoricis, tum geographis, et in marmore ipſa Trajani aetate poſito dicitur L. Beſius PRAEF. ALAE DARDANORVM. [b]) Et duravit haec ejus regionis appellatio adhuc ſub Diocletiano; nam ex Dardania fuiſſe oriundum Claudium Gothicum, refert Trebellius Pollio. [c]) Certum igitur, fuiſſe in hoc tractu fodinas, quae a regione nomen adeptae ſunt perinde ac Dalmaticae, et Pannonicae, atque ad harum modum percuſſos numos cum epigraphe DARDANICI. Magnum meae ſententiae robur addit Plinius, qui ex ea regione veniſſe aurum ſcripſit, quod *Dardanum* dictum eſt, [d]) et in Conſtitutione Gratiani [e]) memorantur procuratores metallorum intra Macedoniam, Daciam, mediterraneam Myſiam, ſeu Dardaniam.

HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput nudum.*

AELIANA. PINCENSIA. *intra coronam.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Eadem fiducia numum praeſentem

a) ad Plin. Tom. I. p. 216. b) Marm. Oxon. c) in Claudio. d) L. XXXIII. § 12. e) Cod. L. XI. tit. 6. § 4.

ad hanc claſſem revoco. Cenſuit Frölichius, a) hac averſae inſcriptione indicari certamina *Aelii* Hadriani honoribus *Pinci* in Moeſia celebrata, quo in judicio ſecutus utique eſt anteſignanum Harduinum, ſic de hoc numo ſcribentem: cum Hadrianus luſtraret Moeſiam, *certamina Pinci ſunt edita, quae hoc numo PINCENSIA apellari ſuboluit ante nos nemini.* b) In eadem ſententia fuit quoque Morellius. c) Plane videtur, Harduino hoc etiam loco odoram ſuam vim parum ceſsiſſe feliciter. Enimvero adduci non poſſum, ut credam, ludos, qui magnos ſumptus, et copioſos apparatus poſtulant, fuiſſe conſtitutos in urbe Moeſiae pertenui, et vix cognita, neque vel unum habemus exemplum ludorum in numis urbium hujus tractus inſcriptorum. At habemus numos frequentes in hoc tractu, qui metalla memorant, Dalmaticum, Pannonicum, Dardanicum, cum quibus numus praeſens conſpirat fabrica, magnitudine, atque etiam aetate; nam ſolum cum Trajani, et Hadriani capite habemus metallorum numos ſaltem certos. Neque ab horum more abludit typus hujus numi, nam epigraphen intra coronam habemus quoque in ſequentibus binis metallis. Si ergo ſuppleamus omiſſum vocabulum *metalli*, quod ſuppreſſum quoque vidimus in numis duobus proxime praecedentibus, habemus ſenſum percommodum: METALLA. AELIANA. PINCENSIA, nimirum dicta *Aeliana* ab auctore *Aelio* Hadriano, quo modo dicta vidimus *Vlpiana* ab inſtitutore *Vlpio* Trajano, et *Pincenſia* a Pinco, apud quam urbem ea fuere conſtituta. Ceterum Pincum Moeſiae ſuperioris oppidum memoratur in Notitia imperii, cujus gentile Ptolemaeo eſt: Πιχηνσιοι. Anvillius illud paullo infra Viminacium Iſtro adſtituit, quo nunc loco Gradisca. d)

IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum.*

MET. NOR. *intra coronam.* AE. III.

Eloquitur *metallum Noricum.* Fuiſſe Noricum auri foſsilis ferax, ex Polybio refert Strabo. e) Sed et abundaſſe ferro veterum multi docuere, de quo videantur Caryophilus, f) et Spanhemius. g) In marmore Muratorii dicitur Ti. Claudius Macro CON. FER. NOR., id eſt: *confector*, vel *conductor ferri Norici.* h) De ferro Norico frequens mentio apud veteres, quorum teſtimonia collegit Potterus. i) Ad numi hujus explicationem adhaeſit Patinus, et propoſuit dubitantis more, an liceat METropolin NORici, hodie *Nürenberg*, ſuſpicari? k)

Caput juvenile incertum.

METAL. AVRELIANIS. *intra coronam.* AE. III. (Morelli Specim. p. 215. Pembrock P. III. tab. 91.) Similem craſsiuſculum, eumque integerrimum vidi ipſe in muſeo ill. com. Vitzai.

Poſtremus hic metallorum numus aliud nihil docet, quam fodinas quasdam forte a M. Aurelio dictas fuiſſe *Aureli-*

a) Not. elem. p. 32. b) Num. Ant. illuſtr. ſub *Pincum.* c) Specim. p. 216. d) B L. Tom. XXVIII. p. 435. e) L. IV. p. 319. f) de ant. fodin. p. 50. g) Tom. II. p. 630. h) pag. 28. 3. i) ad Clem. Alex. Strom. L. I. p. 363. k) Num. impp. in indice numor. Hadr.

anas, quemadmodum *Vlpianas*, et *Aelianas* vidimus. Verum ubi gentium ſitae fuerint, reticente patriam numo ignoramus. Si hunc numum pertinere ad Aurelianum dixiſſet cl. Pinkertonus, poſſet fortaſſe permitti, at quod idem laudatos ſupra numos cum epigraphe *Metalli Vlpiani Pannonici*, *Norici*, et *Delmatici* ad eundem Aurelianum refert, [a]) illud enimvero incredibile videatur.

ANIMADVERSIO I.

qua probatur, titulum OPTIMO *anno demum V.C. 867 fuiſſe numorum anticae inſertum.*

Tres ſunt variae rationes, quibus numi Trajani in conſulatu VI., qui in ſextum annum porrigitur, ſignati inſcribuntur.

Prima offert inſcriptionem capitis, et partium averſarum eandem, quae hactenus in numis conſulatus V. valuit, nimirum: IMP. TRAIANO. AVG. GER. DAC. etc. in AV. et AR. vel: IMP. CAES. NERVAE. TRAIANO. AVG. GER. DAC. etc. in AE., et in averſa item raro omittitur formula: S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. Typorum etiam argumenta plerumque ſunt eadem, ſic ut inter utriusque generis numos vix aliud diſcrimen obſervetur, niſi quod pro COS. V. legatur COS. VI.

Secunda eo a priore differt, quod formulam OPTIMO. PRINCIPI in averſa omittit, et vocabulum OPTIMO in anticam admittit, et cum reliquis Trajani titulis miſcet, legiturque conſtanter hoc ordine: TRAIANO. OPTIMO. AVG. Neque in numis ſic inſcriptis comparent amplius vetera conſulatus V. argumenta hiſtorica, ut: *Alimenta Italiae*, *Aqua Trajana*, *Arabia adquiſita*, *Via Trajana*.

Tertia ad priores titulos addit vocabulum PARTHICO, ſic ut poſt vocabula TRAIANO OPTIMO. AVG. GER. DAC. proxime jungatur verbum PARTHICO, niſi cum in averſam trajicitur.

Ex adcurata hac deſcriptione ſuapte pateſcit, triplicis rationis inſcriptiones ita ſibi ſucceſsiſſe, ut una ab altera fuerit extruſa. Nam ex quo ſecunda ratio invaluit, cujus aetatem mox propius definiemus, prior in uſu eſſe deſiit, et cum ſemel vocabulum PARTHICO adhiberi coeptum eſt, illud conſtanter in numis retentum fuit. Sane numi, quos haud dubie conſtat primis hujus ſexennii annis fuiſſe ſignatos, verbo OPTIMO in antica abſtinent, illud recipiunt ii, quos tempus medium cudit, et in numis ultimi triennii adhaeret vocabulum PARTHICO. Egregie cum numis conſpirant marmora, quaecunque ſunt indubitatae fidei, quae tanto magis praeſentem diſputationem juvant, quanto diligentius trib. poteſtatis numerum addunt, quo Trajani numi plerumque abſtinent.

His conſtitutis inquirendum tempus, quo Trajanus vocabulum OPTIMO reliquis titulis adſcribere coepit. In epigrammate columnae Trajani, quod totum ad annum V. C. 866 deſcripſi, quodque trib. poteſtatem XVII. eloquitur, is titulus inter reliquos Trajani honores

a) Eſſay on medals Vol. I, p. 274.

nondum comparet. Cum hoc marmore conſpirant etiam numi Graeci. In muſeo Caeſareo, alibique habentur numi Alexandrini:

ATT. TPAIAN. CЄB. ΓЄPM. ΔAKIK. *Caput Trajani.*

L. IZ. *Typis variis.*

Et ſane nullum habemus monumentum, quod cum trib. poteſtate XVII., vel anno Trajani XVII. conjungeret titulum OPTIMI. Contra vero monumenta omnia, quae vel Trajani trib. poteſtatem XVIII. exprimunt, vel quorum aetas in eam incidit, OPTIMI titulum addunt. Quod ad marmora attinet, exſtat unum, quod poſt Gruterum ſincerius edidit Muratorius, [a]) et Johannes de Vita, [b]) in quo legitur omiſſis reliquis: TRAIANO. OPTIMO. AVG. GERMANICO. DACICO - - - TRIB. POTEST. XVIII. IMP. VII. COS. VI. In alio apud Gruterum: [c]) - - - TRAIANVS. OPTIMVS. AVG. GERM. DACICVS. - - - TRIB. POT. XVIII. IMP. VIII. COS. VI. Addit nonnullas alias idem docentes Fabrettus. [d]) Concordant cum marmoribus numi Graeci. Exſtat in muſeo Caeſareo numus Alexandrinus:

ATT. TPAIAN. APIστος CЄB. ΓЄPM. ΔAKIK - - *Caput Trajani.*

L. IH. *Mulier decumbens in lectiſternio.*

Exſtant numi ſignati Laodiceae Syriae:

AYTOKP. NЄP. TPAIANOC. APICT. KAI. CЄB. ΓЄP. ΔAK. *Caput Trajani.*

IOYAIЄΩN. TΩN. KAI. ΛAOΔIKЄΩN. BΞP. *Caput muliebre turritum.* (Muſ. Caeſ. et Theupoli.)

Coepit aera Laodicenorum ab autumno V. C. 706. Numus ergo praeſens ſignatus eſt ab autumno anni V. C. 867 usque ad autumnum anni ſequentis, intra quod ipſum tempus currebat Trajani trib. poteſtas XVIII.

Cum ergo monumenta omnia, quae trib. poteſtatem XVII. memorant, abſtineant titulo OPTIMI, illa vero, quae tribunatum XVIII. ſiſtunt, eum conſtanter uſurpent, colligo, titulum hunc inter ipſa fere confinia utriusque trib. poteſtatis, atque adeo labente anno Iuliano 867 fuiſſe decretum, et adhiberi coeptum. Nam ſi pluribus menſibus, antequam exſpiraſſet trib. poteſtas XVII., is fuiſſet collatus, veriſimile eſt, exſtiturum unum ſaltem, alterumve monumentum, quod titulum OPTIMI cum dicta poteſtate XVII. conjungeret, et ſi collatus fuiſſet aliquot menſibus ſerius poſt initum jam tribunatum XVIII., veriſimile item eſt, exſtiturum aliquod monumentum tribunatu XVIII. inſigne, quo hic titulus omitteretur. Conjecturam meam non parum juvat numus aureus, in cujus averſa eſt: PROFECTIO. AVGVSTI, quem numum referendum eſſe ad iter Parthicum hoc anno ſuſceptum, in ſequente animadverſione docebo. In hujus antica jam leguntur tituli TRAIANO. OPTIMO. AVG. Ingreſſus eſt Trajanus hoc iter, ut veriſimile eſt, circa autumnum, qua occaſione ſignatus eſt

a) pag. 231. 4. b) Inſcript. Benevent. XVII. 1. c) pag. 190. 7. d) de Columna Traj. pag. 293.

numus praeſens in honorem Trajani proficiſcentis, et jam OPTIMI titulo decorati. Noriſii tenuis conjectura eſt, Trajano hoc OPTIMI decus a ſenatu decretum fuiſſe labente hoc anno inter ſolennia ejus natalis XIV. Kal. Octob. [a]) atque adeo mihi ſaltem in tempore collati ejus tituli belle cum ſummo hoc viro convenit.

Haec copioſius a me ſunt diſputata, quoniam multum ſerviunt non modo ad collocandos rite numos, verum etiam corrigendos ſcriptores veteres, novosque, et impoſtorum fraudes detegendas. Xiphilinus ex Dione [b]) et Zonaras nomen OPTIMI Trajano decretum nonniſi poſt captam Armeniam, et Meſopotamiam adferunt, quae anno primum ſequente, eoque ſatis adulto contigere. At marmor, quod poſt alios recitat Fabrettus, [c]) poſitum IDIBVS. IANVARIS. L. VIPSTANO. MESSALLA. M. PEDONE. COSS., qui fuere conſules anni ſequentis, et in quo Trajanus dicitur OPTIMVS. AVG., luculente docet, eum jam medio Ianuario V. C. 868 Optimi cognomen tuliſſe. Quid quod Trajanus jam dicatur OPTIMVS in numis inſcriptis: IMPERATOR. VII. VIII. VIIII., quos titulos ex victoriis primum Armeniacis, Parthicisque nactus eſt, et antequam PARTHICI titulum adipiſceretur, qui ex omnibus his numis adhuc abeſt. Ergo is Optimi titulum jam ſecum in Orientem tulit. At multo minus ferendum eſt recentiorum peccatum in ejus nominis prolepſi admiſſum. Mira ſane eſt Occonis confidentia ita ad numos anni V. C. 863 ex tripode pronunciantis: *OPTIMI cognomen ſibi a ſenatu decretum hoc anno Trajanus admittit*, et quod amplius mirere, jam inde ab anno V. C. 858 velut ſui oblitus numos citat Optimi titulo in antica inſcriptos. Atque hoc ipſum Occonis edictum reſpexerit Vaillantius, quando in ſuis numis praeſt. Impp. Tom. II. pag. 121 edit. Rom. temere adſerit, jam in conſulatu V. Optimi cognomen occurrere. Refert Muratorius inſcriptionem, in qua Trajanus dicitur TR. P. XVIII., et compellatur *Germanicus*, *Dacicus*, *Parthicus*. [d]) Ea viro erudito aliam ob cauſam adulterina videtur. Addere potuit et hanc, quod in ea Optimi cognomen omittitur, quod in genuinis monumentis cum hac trib. poteſtate abeſſe non ſolet, et dicitur *Parthicus*, quo nomine Trajanus nonniſi in monumentis trib. poteſtatis XIX. et XX. decoratur. En tibi notas illas ſyrtes, in quibus inconſulti, et viarum rudes falſarii vulgo adhaerent, nec alia magis ratione mala impoſtorum fides in apricum profertur.

Quae alia ad decretum hunc OPTIMI titulum pertinent, infra in titulis Trajani commemorabo. Hoc loco propoſitum tantum fuit in examen vocare, quo anno is in partes anticas cognominis vice involaverit.

ANIMADVERSIO II.

qua probatur I., Trajanum bellum in Parthos non moviſſe jam anno V. C. 859, ne-

a) Epoch. Syrom. pag. 247. b) L. LXVIII. § 23. c) de Column. Traj. pag. 293. d) pag. 1075. 2.

que illud bellum fuiſſe duplex. II. Veriſimiliter anno V. C. 867 Trajanum ad illud profectum.

I. Eruditus hiſtoriae imperii Romani ſcriptor Tillemontius prolixe probare inſtituit, Trajanum jam anno V. C. 859 P. X. 106 adverſus Parthos profectum. Argumenta, quibus ſententiam ſuam tueri nititur, in pugnum contracta haec fere ſunt. I. teſtimonium Ioannis Malalae, qui Trajanum VII. die Ianuarii V. C. 860 P. X. 107 Antiochiam ingreſſum ſcribit, et deinceps in in Perſas profectum. II. Acta martyrii S. Ignatii, in quibus hic dicitur a Trajano Antiochiae praeſente conjectus in vincula, et ad beſtias damnatus, *praeſidentibus apud Romanos Syria, et Senecio*, qui erant conſules ejusdem anni V. C. 860. Hujus quoque ſententiae vades citat chronica Euſebii, et Alexandrinum. III. Auctoritas marmorum et numorum, in quorum aliquibus Trajanus jam in conſulatu V. dicitur *Parthicus*, aut typi proponuntur ad bellum Parthicum ſpectantes. Vide plura apud ipſum Tillemontium in nota XVII. et XXI. ad Trajanum. At cum idem vir eruditus ſententiam ſuam vehementer contrariis Noriſii argumentis premi videret, quibus is evincere contendit, Trajanum non potuiſſe ante annum V. C. 865 P. X. 112 in Parthos proficiſci, (Vide ejus epiſtolam conſularem, aut in compendio Tillemontium l. c.) et tamen argumentis ſuis grave pondus ineſſe, non aliam eſſe aptiorem viam ratus eſt, qua diſsidium iſtud conciliaretur, quam ſi ſtatuatur duplex Trajani in Parthos exitus, prior in conſulatu ejus V., alter VI.

Haec Tillemontii argumenta, utut in ſpeciem valida, facile tamen cum gravioribus comparata vim omnem amittunt. Atque horum validiſsimum ſane eſt, ex auctoribus, et monumentis veteribus plane conſtare, Trajanum in conſulatu VI. in Orientem profectum, ut mox videbimus; at illum per conſulatum V. Roma abfuiſſe, nedum longinquum, grave, ac periculoſum in remoto Oriente bellum geſsiſſe, nullo indubitatae fidei teſtimonio poſſe comprobari. An credibile, iſtud praeteritum fuiſſe ab hiſtoricis, et ab horum nullo vel tenuem factam mentionem belli Parthici *duplicis*, cum tamen duplex bellum Dacicum aperte diſtinguant Dio, et Spartianus? et an ullo pacto credibile, ſi Trajanus revera in conſulatu V. cum Parthis fuit commiſſus, neque redivit inglorius, nullam in numis, vel marmoribus fieri mentionem ſeu victoriarum, ſeu decretorum honorum, ut: triumphi, arcus, aucti imperatoris tituli etc.? Videmus in numis ſopito pridem bello Dacico ſignatis perpetuo, atque ad faſtidium jactari Dacica, nimirum vetera illa, an reticuiſſet ſenatus, qui imperatorem ſuum laudis immodicum novit, novas lauros ex Oriente adportatas? Nam neutiquam momor paucula illa exempla ex numis, et marmoribus Tillemontio obtruſa. Valeant haec monumenta, ut ſane valere multum debent, at tum ſolum valeant, cum nobis de eorum fide plene conſtat. Bellam enimvero Trajani hiſtoriam, quam quis ex catalogis ſeu lapi-

dum, ſeu numorum, quos nobis Gruterus, Muratorius, Mediobarbus obtruſere, volet contexere. Non habent fabulae monſtra magis obſcoena, Chimaeras, Cerberos, Centauros, quam inauſpicatus is partus erit, *ut nec pes, nec caput uni reddatur formae.* Sinceri lapides, et numi nequaquam ante conſulatum VI. aut titulum *Parthici*, aut Parthici belli facta ſiſtunt. Numi TIGRIS, vel INDIA, vel REX. PARTHIS. DATVS addito COS. V. unum Mediobarbum praeconem habent. Hujus indicio ſi ſtare velit Tillemontius, in eo reperiet numum, quo teſte multo adhuc maturius licebit bellum Parthicum inchoare; jam enim in conſulatu IV. proponit numisma inſcriptum TIGRIS. Atque inter haec neſcio an audienda adhuc videantur laudata acta martyrii S. Ignatii, ac praecipue teſtimonium Malalae, qui eodem hoc loco tam abſurda de Trajano narrat, ut mirum videatur, argumentis aliis contrarium docentibus ad eum velle virum quempiam cordatum provocare. Certum igitur, bellum Parthicum nec fuiſſe duplex, nec coeptum ante conſulatum VI., et qui alia adhuc argumenta volet, conſulat Noriſii epiſtolam conſularem.

II. Inquirendus continuo annus conſulatus VI., quo veriſimile eſt, Trajanum paludatum ad bellum Orientis exiviſſe. Quantumcunque varient eruditorum de hac profectione ſententiae, certiſsimum tamen videtur, eam labente anno V. C. 867 contigiſſe, ac veriſimiliter circa autumnum, ſic ut peragratis Aſiae minoris provinciis appellere deinde in Syriam, et initio anni ſequentis conſiſtere Antiochiae, et experiri ibi horrendum illum terrae motum potuerit. Argumentum I. duco ex numo inſigni aureo muſei Caeſarei, in cujus antica Trajanus dicitur OPTIMVS. AVG., et in averſa: PROFECTIO. AVGVSTI, typo *imperatoris equitis d. haſtam geſtantis, praecedente figura militari, tribus ſequentibus.* Probavimus in animadverſione ſuperiore, titulum OPTIMVS. AVG. in antica numorum non coepiſſe, niſi currente hoc anno V. C. 867 P. X. 114, ergo numus praeſens ante hunc annum ſignari non potuit, atque adeo neque profectionem ad aliud bellum, quam extremum iſtud Parthicum indicare poteſt. Cumque fere certum ſit, numum non poſterius, ſed ſub ipſum tempus profectionis, quae ejus feriundi occaſionem praebuit, fuiſſe percuſſum, ſequitur etiam, ipſum iter ante hunc etiam annum non fuiſſe ſuſceptum. II. Non fuiſſe ſuſceptum ſerius, manifeſtum fit ex tempore terrae motus Antiocheni, ſed quod inter diſcrepantes tot ſententias ante omnia ſtabiliendum. Nullus auctorum, qui ejus ſtragis meminere, illud pluribus notis chronologicis inſignivit, quam Ioannes Malala. [a]) Narrat, eam accidiſſe die XIII. Decembris feria I. poſt gallicinium, aerae Antiochenae anno 164, poſt annos duos, ex quo Trajanus in Orientem venit. Coepit annus Antiochenus 164 in autumno V. C. 868, ergo ſecundum Malalam terrae motus contigit in Decembri ejusdem anni V. C. Iam demonſtravit Noriſius, pleraſque has Malalae notas aut male dictatas,

a) Chronogr. L. XI.

aut in mendo cubare. a) Sed ego Malalae inconſtantiam ejus ipſius verbis coarguo. Refert hoc loco terrae tremorem ad annum V. C. 868. Paullo ſupra narravit, Trajanum anno imperii ſui XII menſe Octobri in Orientem profectum, ut Parthis bellum inferret. Coepit annus Trajani XII. fine Octobris, aut initio Novembris V. C. 861. Hoc loco narrat, terrae motum ingruiſſe biennio poſt ejus in Syriam adventum, ergo terrae motus contigit ſecundum alterum hunc ejus calculum anno V. C. 863, ad ſummum 864, atque adeo quatuor ſaltem annis ſolidis a ſe ipſo *diſſentit. Euſebius* eum ad annum V.C. *866, Evagrius* ad annum 864 revocat. At omnium adcuratiſsime Dio, qui cum eos recenſeret, quibus ea ſtrages fatalis fuit, addit: ὧν εἷς και ὁ Πεδων ὁ ὑπατος ἐγενετο, *inter quos etiam fuit conſul Pedo.* b) Eum faſti omnes conſulem ordinarium anni V. C 868 produnt conlega Vipſtano Meſſalla. Hoc Dionis teſtimonio refellitur rurſus Malala, qui terram motam in Decembri ſtatuit, etſi in anno cum Dione conſpiret. Nam ex titulis IMP. VII. et VIII., quos anno V. C. 868 ſibi Trajanus addidit, abunde colligitur, eum initio veris mox in hoſticum moviſſe, transitoque Euphrate, et in remotiſsimis terris poſitum credibile non eſt voluiſſe Antiochiam redire, ut ibi hiberna, et Decembrem ageret, quanquam et ipſe Dio in hac fuiſſe ſententia videatur, ſed quem mox refutabimus. Supereſt adhuc dimicatio cum Pagio, qui cum Malala terrae motum Decembri adfixit praeter cauſas alias jam cognitas perſuaſus teſtimonio anonymi cujusdam Olympiadum deſcriptoris Graeci, quem in ſuis hiſtoriarum collectaneis exhibuit Scaliger. Is terrae motum Antiochenſem ad annum III. Olympiadis 223 refert, atque illi quoque inter eos, quos ruina oppreſsit, memoratur ὁ Πεδων ὑπατος. c) Currebat, ait Pagius, hic annus III. inde a Iulio anni V. C. 868, ergo malum illud accidere non potuit initio ejus anni, quo tempore nonniſi annus II. ejus Olympiadis numerabatur. d) Verum quam exigua ſit horum collectaneorum auctoritas praecipue in notis chronologicis, et quae pluribus locis a Scaligero ipſo interpolata fuiſſe conſtat, noverunt omnes. Iſtud teſtimonium qui amplecti volet, amplectatur etiam illud, quod paucis lineis altius dictat, Hadrianum factum eſſe imperatorem anno IV. Olympiadis 222, qui reſpondet anno V.C. 865 manifeſta quinquennii anticipatione. Poſſum reliqua a Pagio objecta praeterire hoc uno addito, Baronium quoque, Calviſium, et Noriſium ante initium veris V. C. 868 terram Antiochiae moveri juſsiſſe. III. Etiam ex titulis IMP. VII. et VIII. manifeſtum ſit, Trajanum labente anno hoc V. C. 867 in Orientem abiviſſe. Quod hactenus conſtet, ii ſolum junguntur cum ejus trib. poteſtate XVIII., quae coepit ineunte Novembri hujus ipſius anni 867, ex quo patet, in hoc tribunatu, quoniam bis titulum iteravit, bellum maxime ſaeviiſſe. Eſto, Trajanum jam an-

---

a) Epoch. Syrom, pag. 183. b) L. LXVIII. § 25. c) pag. m. 341. d) Crit. Bar. ad ann. Ch. 115.

no V. C. 866, et ineunte adeo mox trib. poteſtate XVII. in Parthos profectum, an veriſimile eſt, Trajanum toto hoc tribunatu aut otioſum Antiochiae conſediſſe, aut nullum patraſſe inſigne factum bellicum, quo imperatoris titulum augeret, cum tamen Dio initium belli ſtatim ab ejus in Syriam adventu ducat? Ex his ipſis etiam titulis docemur, non potuiſſe Trajanum in Orientem exire anno ſequente V. C. 868; nam appuliſſet eo, quando jam inivit trib. poteſtatem XIX. At qui deinde fuere Romani imperii hoſtes, de quibus in tribunatu XVIII. victis tituli imperatorii numerum bis auxit?

Ex his palam fit, Dionis narrationem hac parte cum veteribus monumentis partim eſſe concordem, niſi, quod veriſimile videtur, corrupta fuit ab epitomatore Xiphilino. Secundum hunc neceſſe foret, uno anno Trajani profectionem anticipare. Nam poſtquam narraſſet, eum Antiochiam adventaſſe, a) continuo bellum orditur, et qua ratione Trajanus Armeniam ſubegerit, ſubinde trajecerit in Meſopotamiam, ejusque oppida ceperit, dictus propterea a ſenatu *Optimus*, et a militibus *Parthicus* Niſibi, Batanisque captis. Igitur ex Dionis ſententia anno V. C. 866 ad bellum hoc eſt profectus, et in vere ſequentis anni 867 coepto bello usque ad hiemis initium foris ſtetit, tum Euphrate rurſum trajecto Antiochiam repetiit. Ibi ſub initium anni V. C. 868, qui propter Pedonis conſulatum, ut dixi, fixus eſt, gravem terrae motum perpeſſus b) in vere rurſum in aciem exivit, reliqua belli confecturus. c) Quae quidem omnia ſatis ab iis, quae per utramque animadverſionem diximus, refelluntur. Omnibus igitur his ſecum collatis praeſtabit Trajani ex urbe diſceſſum figere ad annum V. C. 867, deinde Antiochenum terrae motum ad initium anni 868, cujus proximo vere in Parthos egreſſus eſt meriturus duplicem imperatoris hoc adhuc anno honorem, neque, ut dixi, videtur veriſimile, Trajanum niſi finito bello ad hiberna Antiochiam reverſum. Noriſius, qui olim Trajani expeditionem ad annum V. C. 865 P. X. 112, vel non multo tardius fixerat, d) ſerius eam anno hoc ipſo V. C. 867 P. X. 114 inchoatam agnovit, e) ejusque lectis, ponderatisque rationibus acquievit etiam Tillemontius. f)

MAGISTRATVS et TITVLI.

De tempore adoptionis, et trib. poteſtate Trajani.

Belleyus in erudita diſſertatione, qua numum Graecum, qui Trajano trib. poteſtatem XXI. (ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞ. ΚΑ.) adſerit, explicare aggreſſus eſt, ante omnia neceſſe duxit, tempus adoptionis Trajani in examen vocare. g) Recitatis variorum ſententiis, quorum alii diem XVIII. Septembris, alii XXVII. vel XXVIII. Octobris, alii principium Novembris maluere, ipſe Panvinio adhaeret, adoptionem ad XVIII. Septem-

a) L. LXVIII. § 18. b) l. c. § 24. c) l. c. § 26. d) in Epiſt. conſ. e) Epoch. Syrom. p. 183. f) in nota XXII. et XXV. in Traj. g) Mem. B. L. T. XXI. p. 442.

bris ſigenti. Argumenta, ut ait, invicta petit I. ex panegyrico Plinii diem XVIII. Septembris *triplici gaudio laetum* adſerentis, [a]) *qui principem abſtulit peſſimum*, (Domitianum) *dedit optimum*, (Nervam) *meliorem optimo genuit*, (Trajanum) quo ſolo vocabulo *genuit* Plinius indicare voluit, ut exiſtimat Belleyus, et natalem Trajani, et natalem adoptionis, ſeu imperii. II. Ex numo Trajani apud Gabala Syriae ſignato, quem edidit Frölichius, [b]) et qui praeter annum epochae ΓMP. Trajanum dicit: NЄP. KAIC. TPAIANOC. absque Auguſti titulo. Coepit epocha Gabalorum *in autumno V. C. 707*, ergo numus hic ſignatus eſt ab autumno V. C. 849. Cum vero Trajanus in hoc numo jam dicatur *Caeſar*, neceſſe eſt, eum cuſum fuiſſe ante autumnum V. C. 850, quo jam coepit annus Gabalorum ΔMP. Nuncius igitur adoptati die XVIII. Septembris Trajani circa finem Octobris a Gabalenis eſt acceptus, ac continuo ſignatus hic numus, antequam annus ΓMP. exſpiraſſet.

An ex verbis Plinii adoptio Trajani ad diem XVIII. Septembris invicte figatur, (nam aliud praeterea argumentum nullum adfert Belleyus) jure dubitare liceat. Eorum ſenſum ſi expendamus, manifeſtum ſit, oratorem vocabulo *genuit* intelligi voluiſſe Trajani natalem, cum certum ſit, Trajanum hoc die natum fuiſſe. An una comprehenderit natalem adoptionis, grave ex eo dubium, quod tum dies ille non *triplici gaudio laetus*, ſed *quadruplici* dicendus fuiſſet, quod ſane non neglexiſſet Plinius oratoris more omnes captans cauſas herois ſui in coelum extollendi, quo argumento ad refutandam Panvinii ſententiam uſum jam video Tillemontium. [c]) Tantum ergo abeſt, ut Plinius Belleyi ſententiae patrocinetur, ut adverſetur etiam. Numus Gabalorum diem adoptionis non decidit, quanquam iſtud neque adfirmet Belleyus; tamen per epochae annum ΓMP exigere videtur, Trajanum ſaltem in Septembri jam fuiſſe adoptatum, et Caeſarem dictum, atque hoc pacto Victorem [d]) falſi arguere, adſerentem, Trajanum tribus duntaxat menſibus fuiſſe conlegam Nervae, cujus oraculum ſecuti viri praeſtantiſsimi Dodwellus, Noriſius, Pagius, Tillemontius, aliique adoptionem Trajani ad exeuntem Octobrim, vel ineuntem Novembrim conſtituerunt. Nam a die XVIII. Septembris V. C. 850, quo adoptatus Trajanus a Belleyo ſtatuitur, usque ad exeuntem Ianuarium, quo mortuus eſt Nerva, ſaltem quatuor ſunt menſes ſolidi. Tamen, ut verum fatear, non magnopere mihi probatur, tantum fiduciae in uno hoc Gabalorum numo reponi, nec ſatis video rationis, cur adeo properarent Gabaleni, ut, ſimul audito, adoptatum fuiſſe Trajanum, perpaucis adhuc reſiduis anni ſui ΓMP diebus, ſtatim ejus nomine, et effigie monetam ferirent. Quid quod ſerius, quam haec dictaveram, ex numis a Seſtinio vulgatis, iisque magis integris comperi, in eodem hoc Gabalenſium numo Trajanum non Caeſarem tantum, ſed Auguſtum inſuper compellari, quin valde eſſe veriſimile, initium

a) Cap. 92. b) IV. Tentam. c) Nota III. ad Nervam. d) in Epitome.

aerae Gabalenſis uno anno ſerius eſſe conſtituendum, quae omnia olim copioſius comprobabo in Addendis ad numos Gabalorum. Interim non veriſimile modo eſt, ſed plane neceſſarium ſtatuere, fuiſſe Trajanum adoptatum, et trib. poteſtate ornatum, antequam in Orientis urbibus in autumno V. C. 850 novus annus iniret, ut continuo patebit.

Non excesſiſſe Trajanum trib. poteſtatem XX., tam numi commatis Romani, quam marmora, quae modo ſint certae fidei, luculente produnt. At Belleyus in eadem diſſertatione [a]) Trajani binos argenteos, unumque aeneum, Tyri, ut opinabatur, percuſſos, ex Pellerinii theſauro profert, in quorum averſa legitur: ΔΗΜΑΡΧ. ЄΞ. ΚΑ. ΤΠΑΤ. ς. Serius binos ſimiles argenteos ex muſeis Auſtriacis addidit Khellius, [b]) quorum unus nunc eſt in muſeo Caeſareo. Ergo Trajanus, quod cum Romano trib. poteſtatis computo conciliari nequit, omnino tribunatum XXI. attigit. Eam difficultatem ſic reſolvere tentavit Belleyus. Supponit I. ex calculo Noriſii, annum Tyriorum coepiſſe die XIX. Octobris. Supponit II., ut diximus ſupra, Trajanum die XVIII. Septembris adoptatum fuiſſe. Concludit igitur, Tyrios a dicto Septembris die usque ad XIX. Octobris numeraſſe annum primum, ſumendo annum incompletum pro completo, et ab hoc die inchoaſſe ſecundum, quod etiam ab Aegyptiis factum ex numis ipſis novimus, qui annum ſecundum imperii Auguſtorum ſemper a die primo menſis Thot, ſeu XXIX. Auguſti auſpicati ſunt, etſi principatus paucis tantum diebus ante ejus menſis exordium fuiſſet aditus. Ergo ſecundum hanc regulam trib. poteſtas XXI. apud Tyrios inire debuit die XIX. Octobris V. C. 869.

Principio modus, quem vir eruditus ad explicandum iſtud aenigma invenit, praepoſterus, et pugnare cum ipſa ratione videbatur. An enim, ajebam, licuit provincialibus alium ſtatuere iterandae trib. poteſtatis modum, quam quem ipſe princeps, ac ſenatus R. conſtituit, obſervavitque? qua ratione Tyrii tribunatum, qui, etſi ſingulis annis renovatus, anni tamen vicem non obtinuit, poterant in annos ſuae rationis convertere? Novimus, ſingulos Auguſtos natalem, quo imperium obtinuere, et trib. poteſtatem renovavere, peculiari modo celebraſſe, et per provincias celebrari juſsiſſe, uti novimus, Veſpaſiano placuiſſe Kalendas Iulias, [c]) Hadriano III. idus Auguſti, [d]) ergo cum Romae, ac per provincias ex ſententia Belleyi die XVIII. Septembris conceptis votis ageretur XX. Trajani natalis, eundem et egere Tyrii, ſic tamen, ut ſolidis XI. menſibus trib. poteſtatem anticipaverint, cujus iteratio, ſaltem Trajani adhuc aetate, a dicto natali pendebat? Aegyptiorum exemplum, quibus adde exemplum Orientalium in numis ΕΤΟΥΣ. ΝΕΟΥ. ΙΕΡΟΥ, minus recte quadrat; nam illi annos imperii Caeſarum, non tribuniciam poteſtatem, ad anni ſui rationes adcommodaverunt, ac propterea non inſcripſerunt numis

---

a) pag. 458. b) Subplem. ad Vaill. pag. 60. c) Tacit. Hiſt. II. 79. d) Spartian.

ΔΗΜ. ЄΞ., ſed Λυκαβαντος, vel ЄΤΟΥC, quae vocabula *annum* ſignificant. Paucis ut abſolvam, ut non licuit provincialibus aliquid immutare in numero conſulatuum, aut titulis patris patriae, Dacici, Parthici etc., quoniam haec acceſsio a principis, aut ſenatus arbitrio pendebat, ita veriſimile quoque videbatur, modum, quo princeps tribunatum iteravit, eſſe debuiſſe normam, qua, et non alia, provinciales quoque uterentur.

Haec cum maxime apud animum meum reputarem, cuperemque reperire rationem, qua prolepticum hunc tribunatum XXI. excuſarem, incidi in binos numos, qui Belleyi ſententiam ſaltem eſſe probabilem poſſunt perſuadere. Sunt vero:

ΑΥΤΟΚΡ. ΚΑΙC. ΝЄΡ. ΤΡΑΙΑΝΟC. CЄΒ. ΓЄΡ. ΔΑΚ. *Caput Trajani laureatum.*

ΔΗΜΑΡΧ. ЄΞ. Iς. ΥΠΑ. Є. *Arabia ſtans d. calamum, pro pedibus camelus.* AR. III. (Khell Subplem. ad Vaill. p. 59.)

Eadem adverſa.

ΔΗΜΑΡΧ. ЄΞ. Iς. ΥΠΑΤ. ς. *Caput Herculis Tyrii.* AR. I. (Muſ. Caeſ.)

Videmus in utroque hoc numo eandem trib. poteſtatem XVI., ſed in priore conſulatum V., in altero VI. Horum alter nihil alienum a Romano more offert, at repugnat prior. Nam ſecundum Romanorum computum trib. poteſtas XVI. cum conſulatu V. componi nequit. Nam cum Trajanus tribunatum hunc XVI. in autumno V. C. 865 inivit, non amplius conſul V., ſed jam inde a Kalendis Ian. ejusdem anni conſul VI. exſtitit. Ergo anticipata haud dubie eſt trib. poteſtas, numusque ſignatus ab autumno V. C. 864 usque ad proximas Kalendas Ian. 865, quibus conſul VI. proceſsit Trajanus. Quare in quacunque demum Orientis urbe hic numus cuſus eſt, confirmat ſane, urbes Aſiaticas, ſaltem nonnullas, in calculo trib. poteſtatis morem a Romanis diverſum ſecutas, qui veriſimiliter alius non exſtitit, quam quem Belleyus, ut ſupra vidimus, docuit, nimirum dum urbes tribunatum imperatorum cum legibus ſuorum annorum compoſuere, quantumcunque is mos rationi videatur adverſari.

Non poſſum hoc loco diſsimulare nobile marmor ab Aratispitanis Hiſpaniae Trajano jam mortuo poſitum, quod vidit, et excepit eruditus Carterus Anglus, et expoſuit in opere, quod inſcripſit: *Iter Gibraltari Malagam verſus*, et quidem parte II. Vol. III. cap. 4.

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F.
DIVO. TRAIANO. OPTVMO
AVG. GERM. DACICO. PARTHICO
PONT. MAX. TRIB. POT. XXI. IMP.
XIII. COS. VI. P. P. OPTVMO
MAXVMO. QVE. PRINCIPI. CON
SERVATORI. GENERIS. HVMANI
RESPVBLICA. ARATISPITANORVM
DECREVIT. DIVO. DEDICAVIT

Nihil video in hoc marmore, quod non conveniat Trajano, aut quod viri eruditi, qui epigraphen exſcripſit, poſsit negligentiam arguere, ut adeo omnem poſsit fidem promereri. Duo tantum ſunt animadvertenda TRIB. POT. XXI.; quae praeterquam in memoratis proxi-

me numis non legitur, et IMP. XIII.; quod in nullo alio monumento proditur, cum poſtremus imperii numerus hucusque cognitus ſit XII. Quae ſi vera ſunt, ſequetur, Trajani poſtremum tribunatum revera fuiſſe XXI., non, quod hactenus conſtabat, XX, et hac parte marmor cum laudatis tetradrachmis conſpirare. Atqui ſi vere Trajanus numeravit tribunatus XXI., novum habemus in ejus chronologia nodum, qui ſententias omnes, quae hactenus de calculo trib. poteſtatis circumferuntur, impedit, ut computanti facile patebit. Ergo interea admittamus explicationem, quam de trib. poteſtate a nonnullis Graecis ad annum ſuum civilem exacta dedimus, et negligamus marmor poſitum ab Aratiſpitanis, obſcuri et geographis omnibus ignoti nominis, donec ejus fidem plura alia, ac ſincera monumenta confirmabunt.

Conſul.

Trajanum V. C. 844 adhuc privatum proceſsiſſe conſulem, in ſynopſi privatae ejus vitae diximus. V. C. 850 adoptatus a Nerva, et conſul II. in annum ſequentem deſignatus eſt, eumque conſulatum Kalendis Ian. V. C. 851 abſens inivit, et inter barbaras gentes geſſit. a) Cum moris tum eſſet, ut, cum quis Auguſtus dictus eſt, anno continuo ſequente ſuſciperet conſulatum, eum recuſavit per ſpeciem, quod abſens illum gerere non poſſet. b) V. C. 853 proceſsit conſul III. V. C. 854 conſul IV. V. C. 857 conſul V. ſecundum numos, et marmora, ſed faſti omnes quintum hunc conſulatum anno praecedente inchoant, quod dubium ad annum V C. 856 expendi. Tandem V. C. 865 conſul VI.

Pater patriae.

Patris patriae titulum aliquanto tempore recuſaſſe Plinius docet. c) *At tu etiam nomen patris patriae recuſabas. - - - Nomen illud, quod alii primo ſtatim principatus die, ut imperatoris, et Caeſaris, receperunt, tu usque eo diſtuliſti, donec tu quoque beneficiorum tuorum parciſſimus aeſtimator jam te mereri fatereris. Itaque ſoli omnium contigit tibi, ut pater patriae eſſes antequam fieres.* Ex verbis Plinii colligere licet, Trajanum nonniſi poſt ſuum in urbem adventum hunc titulum admiſiſſe, qui contigit V. C. 852, nam priore capite ejus in urbem profectionem deſcribit. Conſpirant quoque numi, qui hoc primum anno eum titulum memorant.

Optimus princeps, Optimus.

Trajano cognomen OPTIMI datum fuiſſe mature, et haud dubie mox poſt ejus in urbem ex Germania adventum, qui contigit anno V. C. 852, teſtis luculentus eſt Plinius, qui collati ejus a ſenatu tituli in panegyrico, quem anno ſequente dixit, jam meminit, et quidem uno loco: d) *jam quid tam civile, tam ſenatorium, quam illud additum a nobis OPTIMI cognomen?* Et alibi: e) *juſtisne de cauſis S. P. Q. R. OPTIMI tibi cognomen adjecit? - - - Adoptavit te optimus princeps in ſuum, ſenatus in OPTIMI nomen.* Igitur Trajanus ſaltem an-

a) Plin. Paneg. c. 56. b) Ibid. c. 60. c) Paneg. c. 21. d) Cap. 2. e) Cap. 88.

no V. C. 853 hoc titulo ornatus jam fuit. Verum eo in monumentis publicis, ſaltem iis, quae ſuperſunt, et ſunt indubitatae fidei, numos intelligo, ac marmora, uſus non eſt ante annum V. C. 858, ut ad anni hujus monetam animadverti, atque etiam tum, quod cumprimis obſervandum, is mos obtinuit, ut titulus hic nunquam partem numi anticam occuparet, ſed ſemper averſam, et fere ſemper hac formula: S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI. Obſervandum etiam, eodem tempore, quo haec formula coepit, coepiſſe etiam morem, epigraphen capitis dandi caſu, ſeu dedicationis ritu, efferendi. Ex quo ſatis apparet, circa hoc tempus novo ſenatus conſulto decretum eſſe, ut hic OPTIMI PRINCIPIS titulus etiam monumentis publicis insereretur. Anno demum V. C. 867 factum, ut titulus OPTIMI. PRINCIPIS in numorum averſa deſineret, et vocabulum OPTIMO in anticam trajiceretur, ſic ut ſemper medium locum inter TRAIANO et AVG. occuparet, de quo fuſius diſputavi ſupra pag. 448 in animadverſione peculiari, quo loco et parachronismos Dionis, et recentiorum de conſtituto hoc titulo commemoravi ex concordia tam numorum, quam marmorum evidentes. Ergo hoc tempore titulus OPTIMI, etſi fiducia Plinii jam pridem cognominis vices obtinuit, inſtar veri cognominis adhiberi, et in uſu eſſe coepit, quod vel ex ſucceſſoris Hadriani numis patet, in quem is, quia verum cognomen, per adoptionem transivit.

Germanicus, *Dacicus*, *Parthicus*.

GERMANICVS. Plinius in Panegyrico: [a]) *Allata erat ex Pannonia laurea id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriae inſigne decoraret.* Addit, continuo poſt a Nerva lauream in gremio Iovis depoſitam, et in hominum concione, deorumque adoptatum Trajanum. Fuere, qui cenſerent, quos inter poſtremo ipſe Belleyus, [b]) victoriam, propter quam allata eſt laurea, fuiſſe reportatam ab ipſo Trajano, qui imperante Nerva translatus in Pannoniam ex Germania inferiore Marcomannos ei provinciae imminentes ingenti clade adfecit, ac propterea primum Nervae, dein hujus permiſſu ſibi *Germanici* nomen peperit. Sed enim ſi haec victoria fuiſſet Trajani, an iſtud reticuiſſet Plinius panegyriſta, cui ingens inde ejus laudandi campus patuiſſet? Et vero per ſcriptores omnes conſtat, Trajanum, cum adoptatus eſt, fuiſſe Germaniae inferiori praefectum, et conſtat ex Plinio, Nervam mox ab audita victoria Iovi gratias acturum conſcendiſſe Capitolium, et una adoptaſſe Trajanum; conſtat denique ex Eutropio, Trajano, cum Coloniae Agrippinae ageret, adoptionem nunciatam. An veriſimile, Trajanum intra tam breve tempus, quod inter victoriam, et adoptionem interceſsit, Coloniam redire potuiſſe, tanto a Pannonia regionum intervallo diſsitam? Sane praetenſa haec ejus in Pannoniam profectio, et Marcomannorum in eam impreſsio, et relata ab eo victoria, ſi Cedrenum exci-

a) Cap. 8. b) B. L. Tom. XXI. p. 444. ſeq. in Mem.

pias infimi aevi ſcriptorem, nullo teſtimonio comprobantur, quaſi vero non alter aliquis rejicere Germanos, quicunque ii fuere, Pannoniae minitantes potuiſſet, aut Trajanus adoptari, niſi relata victoria, non potuiſſet. Collatus *Germanici* titulus ad rem non pertinet, nam hunc adeptus eſt non propter victoriam, ſed jure adoptionis, quo in omnes patris titulos ſucceſsit, nimirum quo eodem jure Hadrianus, cum primum adoptatus fuit, dictus eſt *Optimus, Germanicus*, *Dacicus*, *Parthicus*. Vere igitur loquitur Plinius, [a]) Trajano, *cum Germaniae praeſideret*, *GERMANICI nomen hinc* (Roma) *miſſum*, nimirum communicato hoc per adoptionem titulo, perinde ac ei titulus filii, Caeſaris, imperatoris Roma quoque miſſus eſt. Titulum *Germanici*, quia adoptione nactus illum eſt, jam primi ejus numi oſtentant, neque is in poſtremis omiſerat.

DACICVS. Hunc titulum Trajano delatum fuiſſe ex victoriis Dacicis, eoque monumenta publica uti coepiſſe anno V. C. 856, ſupra in numis ad hunc annum diximus. Confirmatur iſtud numis Alexandrinis, qui eum nunquam ante annum Z ſiſtunt, qui coepit die XXIX. Auguſti V. C. 856. Ergo falſi arguitur inſcriptio laudata a Grutero, [b]) qua Trajanus dicitur DACICVS. TR. P. IIII. COS. IV. VICTO. DECEBALO, quae ſunt notae anni V. C. 854.

PARTHICVS. Dixi ſupra in annalibus, titulum Parthici monumentis inferri coeptum V. C. 869, quo anno currebat trib. poteſtas XIX. et XX. Ejus nunc ratio expedienda.

I. In nullo certae fidei marmore cum trib. poteſtate XVIII. conjungitur titulus Parthici. Vide hujus tribunatus inſcriptiones plures collectas a Fabretto. [c])

II. Vulgavit Muratorius marmor, in quo Trajanus dicitur TRIBVNIC. POTEST. XIX., et abeſt adhuc Parthici cognomen. [d]) At in alio marmore apud Gruterum in eadem TRIBVNIC. POTEST. XVIII. dicitur Parthicus. Haec ergo epigrammata probant, circa autumnum V. C. 868, quo tribunatum XIX. inivit, nondum hunc titulum tuliſſe.

III. Idem, atque eodem plane modo comprobatur ex numis. Eſt in muſeo Caeſareo numus integerrimus Trajani Laodiceae Syriae ſignatus cum anno epochae ΓΞΡ, ex quo abeſt cognomen Parthici. Alter ſimillimus, et cum eodem anno ΓΞΡ laudatur a Noriſio ex muſeo regis Galliarum, et in quo titulus Parthici additur. [e]) Coepit aera Laodiceae anno V. C. 706. Signati ergo ſunt hi numi ab autumno V. C. 868 usque ad autumnum anni V. C. 869, comprobantque, currente hoc anno Laodiceno Trajanum Parthici cognomen adoptaſſe. Cum autem annus hic totus fere coincidat cum trib. poteſtate XIX., ſequitur, currente hoc tribunatu titulum hunc ad alios titulos acceſsiſſe. Novi, Noriſium ex numo ejusdem Laodiceae, qui cum anno ΒΞΡ jam Parthici titulum praefert, arguere, eum hoc cognomine jam anno V. C. 868 fu-

a) Paneg. c. 9. b) pag. 246. 6. c) Col. Traj. p. 292. d) pag. 450. 4. e) Epoch. Syrom. p. 239.

ſſe decoratum. Sed vereor, ne fors numi vitio deceptus vir eruditus legerit ΒΞΡ. pro ΓΞΡ.; nam ſi parte priore anni ΓΞΡ. Trajanus nondum dictus eſt Parthicus, ut ex numo nitidiſsimo muſei Caeſarei ſupra oſtendi, multo minus id nomen anno hunc praecedente ferre potuit. Accedit, in ſolo muſeo Farneſiano ſervari complures ſimiles Laodiceae numos cum anno ΒΞΡ, alium illaeſum in muſeo Caeſareo, in nullo tamen horum legi titulum Parthici. Ergo certum videtur, labente anno Laodiceno ΓΞΡ, et quod eodem recidit, labente tribunatu XIX. Parthici elogium Trajano acceſsiſſe. Idem confirmant numi *Alexandrini inſcripti L. ΙΘ.*, quorum alii Parthici titulum adhuc omittunt, alii addunt. Coepit annus ΙΘ. die XXIX. Auguſti V. C. 868, cujus adeo initio Trajanus eo titulo certe caruit.

IV. Narrat Dio, Trajanum captis in Meſopotamia Niſibi, et Batanis ab exercitu dictum Parthicum. [a]) Contigiſſe iſtud V. C. 868, ſupra ad eundem annum indicavi, et prolixius in Animadverſione II. quam altius pag. 450 dedi. At non contentum fuiſſe Trajanum hac militum voluntate, ſed exſpectaſſe in hujus tituli uſum ſententiam ſenatus, eo patet, quod infra idem Dio refert, [b]) Trajanum capta Cteſiphonte imperatorem appellatum *confirmato Parthici cognomine*. Supra in annalibus computata temporum ratione Cteſiphontem captam dixi V. C. 869, ergo etiam tum confirmatum Parthici cognomen, et in monumentis publicis adhiberi coeptum.

Trajano ob res adverſum Parthos proſpere geſtas a ſenatu non modo decretum fuiſſe nomen Parthici, ſed etiam ludos perpetuos dictos *Parthicos*, ſupra in numis conſecrati Trajani docui.

Imperator.

De Trajano adoptato haec Plinius: [c]) *ſimul filius, ſimul Caeſar, mox IMPERATOR, et conſors tribuniciae poteſtatis, et omnia pariter, et ſtatim factus eſt, quae proxime parens verus* (Veſpaſianus) *tantum in alterum filium* (Titum) *contulit.* At hoc loco vocabulum *imperator* conlegam imperii ſignificat, non vero titulus eſt ex victoriis partus, ut verba Plinii diſerte docent, etſi aliud videatur Fabretto, [d]) ſed quod nos argumentum alibi laxius tractabimus. Eodem modo Titum a patre adſumptum imperatorem velut conlegam, in hoc diſputavimus.

Ratio tituli *imperatoris* ob victorias iterati docentibus numismatum, et marmorum praeſcriptis, quae tamen utraque aliquoties deſtituunt, ejusmodi eſt:

IMP. II. in marmore Puteolano, quod primum Gruterus, [e]) deinde correctius edidit Fabrettus, [f]) conjungitur cum TR. P. VI. et COS. IIII. Sunt hae notae annorum V. C. 855 et 856, ſed quia poſteriore hoc anno Trajanus jam fuit IMP. IIII., certum videtur, titulum IMP. II. partum jam fuiſſe anno 855, aut reſiduus adhuc fuit ab anno 854, quoniam hoc jam anno coepit bellum Dacicum, ex quo Trajano acceſsiſſe hunc titulum veriſimile eſt. Nam non

---

a) L. LXVIII. § 23. b) § 28. c) Paneg. c. 8. d) de Column. Traj. p. 89.
e) pag. 190. 3. f) l. c. p. 278.

adſentior Fabretto, ex levi cauſa conjicienti, Trajanum jam anno V. C. 851 dictum IMP. II. ex Germanica expeditione. [a])

IMP. III. Hic titulus in nullo, quod norim, monumento legitur. Partum cenſeo V. C. 855, vel ſequente, ex bello item Dacico primo.

IMP. IIII. conjungitur in numis cum TR. P. VI. COS. IIII. DES. V., qui ſunt indices anni 856. Iungitur etiam in numis cum TR. P. VII. COS. IIII. DES. V., qui ſunt ejusdem anni indices, ſed partis poſterioris. Legitur hic numerus adhuc in trib. poteſtate VIIII., quam inivit in *autumno* V. C. 758, cum qua conjungitur in marmore Gruteriano, [b]) et alio apud Muratorium. [c])

IMP. V. jungitur cum trib. poteſtate VIIII. in marmore Gruteriano, [d]) et quoniam eundem tribunatum junctum etiam cum IMP. *IIII.* vidimus, certum eſt, hoc currente titulum iteratum, qui nimirum coepit ab autumno V. C. 858, quo tempore maxime incubuit bellum Dacicum II., ex quo repetitus honos. Fallit igitur marmor Muratorii, quod IMP. V. copulat cum TR. P. VIII., [e]) et oppido intempeſtivum eſt alterum apud eundem, [f]) quod Trajanum TR. P. VIIII. COS. V. IMP. V. jam *Parthicum* appellat.

IMP. VI. Quo anno acceſſerit hic numerus, ignoratur, cum tribunatuum X. et XI. inſcriptiones deſint. Eum demum jungi videmus cum TR. P. XII. apud Gruterum, [g]) et Muratorium. [h]) Inivit haec in autumno V. C. 861. Forte haec iteratio reſidua adhuc eſt ex Arabia Petraea, quam V. C. 858 a Palma imperio adjectam diximus. Et jungitur adhuc cum TR. P. XVII. inita per autumnum V. C. 866 in celebri inſcriptione columnae cochlidis, quam ad annum hunc deſcripſi.

IMP. VII. conjungitur cum TR. P. XVIII., quae inivit V. C. 867, in marmore apud Muratorium, [i]) et in arcu Beneventano. [k]) Labente hoc tribunatu diximus bellum cum Parthis in Armenia geſtum V. C. 868. Narrat Dio, [l]) cum victus Armeniae rex Parthamaſiris Trajanum poſito diademate ſupplex adivit, eum a militibus tanquam ex victoria adclamatum fuiſſe imperatorem. Dictus tum videtur IMP. VII.

IMP. VIII. Et hic numerus copulatur cum eadem TR. P. XVIII. in marmore Gruteriano. [m])

IMP. VIII. VIIII. Alteruter numerus ſcriptus eſt in arcu portus Anconitani ſecundum eos, qui inſcriptionem hodieque exſtantem excepere, ſed hi ipſi in numero quoque trib. poteſtatis variant, aliis XVIII., aliis XVIIII. promulgantibus. [n]) Videtur ergo nobile illud epigramma multum ab aetatis injuriis paſſum legem amplius facere non poſſe. Inſtituto noviſsimo examine legendum eſſe TR. POT. XVIIII. narrat cl. Fea. [o]) Vtrumque hunc numerum addiderit Trajanus per geſta V. C. 868 in Armenia,

a) Col. Traj. p. 283. b) pag. 247. 1. c) pag. 449. 4. d) pag. 162. 2. e) pag. 231. 6. f) pag. 449. 2. g) pag. 190. 4. h) pag. 231. 1. i) pag 231. 2. k) Vita Antiq. Benev. p. 256. l) L. LXVIII. § 19. m) pag. 190. 7. n) Grut. pag. 247. 6. Fabretti de Col. Traj. p. 293. Vaillant. in Colon. p. 150. Pedruſi Muſ. Farn. T. VI. pag. 221. o) ad Winkelmannum Vol. II. pag. 373.

et Meſopotamia bella. IMP. VII. VIII. VIIII. leguntur etiam in numis, qui ad eundem annum 868 referendi videbantur.

IMP. X. in nullo monumento reperire licuit, quare neque ejus iterationis tempus definiri poteſt.

IMP. XI. jungitur cum TR. P. XVIIII. et absque titulo *Parthici* in lapide apud Muratorium. a) Dixi ſupra, quo loco tempus dati tituli Parthici definivi, eum collatum fluente trib. poteſtate XVIIII., et haud dubie V. C. 869. Ergo Trajanus hujus anni principio fuerit adhuc IMP. XI. Verum idem IMP. XI. in alio marmore, quod eſt apud Gruterum, b) jungitur cum TR. P. XVIIII., et titulo Parthici, quod adeo epigramma poſterius eſt. Narrat Dio, Trajanum capta Cteſiphonte dictum *imperatorem*, et *Parthicum*, c) quae dixi eveniſſe V. C. 869.

IMP. XII. jungitur cum TR. P. XX. in inſigni marmore apud Muratorium. d) Eſt hic numerus iterati imperii poſtremus, ſaltem in monumentis certis, captusque forte ab expeditione poſtrema in Arabiam ſuſcepta.

IMP. XIII. junctum cum TR. P. XIII. in marmore nuper reperto, quod dicatum fuit Trajano jam vita functo. Illud ſuprà ſub titulo trib. poteſtatis totum recitavi, ubi vide, quae de utriusque numeri inſolentia obſervavi.

Numi Trajani falſi, aut ſuſpecti.

Vetus eſt querela, vix alium eſſe imperatorem, cujus numi plures adulterini circumferantur. Ea labes Mediobarbi cumprimis catalogum in hujus Auguſti numis corrupit, de quo dubites, utrum erudiat magis, an perturbet, quemque ſi ſequare, fieri non poteſt, quin in avia certiſsime deducare. Lubet in eorum gratiam, qui deflectere a vera ſemita metuunt, ex omni Mediobarbi farragine nullo ſelectu corraſa nonnullos indicare, quos neque ipſe ſinceros unquam viderim, neque in ſobriis catalogis vulgatos legerim, in quo critico examine jam praeclare verſatus eſt cl. Valeſius, cujus judicia vide in Actis Pariſinis Inſcript. Tomo XIV. p. 116. et Tomo XVI. p. 145, quem ego appello libentius propterea, ne ſolus videar Medibarbi laudibus velle detrahere.

V. C. 850. TRAIANVS. IMP. CAESAR. *Capita Nervae, et Trajani in proſpectu.*

851. ADOPTIO. *Figura militaris etc.*

854. TIGRIS. P. M. TR. P. etc. *Tigridis fluvii decumbentis ſymbolum.*

858. ARABIA. AVGVST. PROVINCIA. *Puer ducens capiſtro camelum etc.*

PORT. OST. S. C. *Portus Oſtienſis etc.*

PONS. TRAIANI. DANVVIVS. *Pons etc.*

860. AEGYPTOS. *Sphingis typus.*

IND. P. R. in alio: INDIA. PRO. P. R. *Rhinoceros.*

TIGRIS. *Tigridis fluvii forma expreſſa.*

a) pag. 450. 4. b) pag. 248. 2. c) L. LXVIII. § 28. d) pag. 231. 4.

NILVS. *Nili typus etc.*
VIRTVS. AVGVSTI. TIGRIS. *Pons ſupra Tigrim ſtratus cum fluvii typo.*
V. C. 866. CIRCVS. TRAIAN. *Circus etc.*
NAVMACHIA. *Pugnae navalis in Tiberi exhibitae typus etc.*
BIBLIOTHECA. TRAIANI. *Ophus hexaphilon etc.* (ſic)
867. ASSYRIA. IN. POTESTATEM. P. R. RED. *Figura ſtolata etc.*
868. ADIAB. S. P. Q. R. etc. *Figura captiva ſedens etc.*
ASSYRIA. ET. PALAESTINA. IN. POTEST. P. R. REDAC. *Mas et femina Aſſyrii etc.*
ADVENTVS. AVG. MAVRETANIAE, in alio: ADVENTVI. AVG. ARAB.
ARABIA. CAPTA. *Palma.*
DE. CALDAEIS.
BABYLONIA. *Structura e lapide quadrato.*
EVPHRATES. *Pons etc.*
869. EXERCITVS. PARTH. *Imperator adloquitur cohortes.*
EXPEDITIO. AVG. PARTH. *Imperator eques etc.*
870. SELINVNTEM *in periſtylio portae latae aedificii lapidei ſpoe...ici.* (ſic) Hunc numum propoſuit etiam Harduinus in ſuo Plinio, [c]) et more ſuo, nugas miſcendo ſeriis, explicat. Trajanus apud Selinuntem mortuus fraudi occaſionem dedit. Vide, quae de hoc numo praeterea diximus ſupra ad V. C. 870.

Cavendum a numis aeneis I. formae, inſcriptis: BASILICA. VLPIA, vel: PORTVM. TRAIANI, nonnullisque aliis, quorum non pauca exſtant exemplaria maligni commatis.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei et argentei	C.
Aenei I. et II. formae	C.
Aenei III. formae	R.
Commatis peregrini:	
Argentei max. mod.	RR.
III. formae	R.
Aenei urbium liberarum	R.
Coloniarum	RR.
Alexandrini	C.

a) L. V. § 22.

POMPEIA PLOTINA.

De hac his verbis Plinius: [a]) *Tibi uxor in decus, et gloriam cedit. Quid enim illa ſanctius? quid antiquius? - - - Eadem quam modica cultu? quam parca comitatu? quam civilis inceſſu?* Haec orator fortaſſe minus incorruptus, at easdem virtutes de mortua praedicat hiſtoria. Ita nimirum de illa Dio: [b]) *Hujus uxor Plotina, cum primum ingrederetur palatium, converſa ad gradus, et ad confertos circumſtantes*, talis, *inquiebat*, huc ingredior, qualem me exire cupio. *Atque ita ſane ſe geſſit in toto principatu, ut omni reprehenſione caruerit.* Diſertius Aurelius Victor: [c]) *Pompeja Plotina incredibile dictu eſt, quanto auxerit gloriam Trajani*, et mox ſubjicit, correptum ab ea propter immodicas procuratorum exactiones maritum, et ad mitiora conſilia converſum. Hadrianum ejus opera a Trajano fuiſſe adoptatum, cum quo teſte Dione familiarius conſueverat, [d]) in hujus vita diſſeremus. Quo anno dicta fuerit Auguſta, incertum. Teſtatur Plinius, [e]) ei, atque Marcianae Trajani ſorori oblatum a ſenatu hunc titulum, ſed eas deprecatas, quamdiu Trajanus patris patriae appellationem recuſaſſet. Hanc is ſatis mature accepit, nempe V. C. 852. Ergo utraque femina etiam tunc id cognomen nacta videri poſsit. Verum obſtat, quod mox idem Plinius addit: *et ſint, et habeantur Auguſtae, quia non vocantur.* Ergo tempore dicti panegyrici, nempe V. C. 853 eo nomine adhuc caruere. Ceterum in Trajani trib. poteſtate IX., quae coepit in autumno V. C. 858, utramque jam dictam fuiſſe Auguſtam, docet marmor apud Muratorium. [f]) Mortua eſt imperante Hadriano, qui de ſe bene meritae baſilicam apud Nemauſum opere mirabili exſtruxit. [g]) Atratus etiam per novem dies fuit, et in ejus laudes carmina fecit. [h]) Stetit quoque in Thracia urbs ab ejus nomine *Plotinopolis* dicta.

Numi vivo Trajano ſignati.

PLOTINA. AVG. IMP. TRAIANI. *Hujus caput.*
CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. VI. P. P. *Veſta ſedens.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Signati ſunt hi numi V. C. 865, vel parte priore anni 866; nam illo Trajanus proceſsit conſul VI., hoc labente cognomen *Optimi* collegit, quo praeſentes numi abſtinent.

Eadem adverſa.
CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. VI. P. P. *Ara ignita altior, prae qua ſigillum Pudicitiae baſi impoſitum, in imo:* ARA. PVDIC. AV. AR. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Vidimus ſupra, Plotinam a Plinio propter vitae ſanctitatem laudari, cum

a) Paneg. c. 83. b) LXVIII. § 5. c) Epit. in Fl. Iuliano. d) L. LXIX. § 1. e) Paneg. c. 84. f) pag. 230. 7. g) Spartian. h) Dio L. LXIX. 10.

qua adeo *ara pudicitiae* egregie jugatur. Vidimus tamen etiam, a Dione huic ejus virtuti labem adſpergi propter conſuetudinem cum Hadriano. Iam prima Romae aetate ſtetit in urbe ſacellum, et *ara pudicitiae* tam patriciae, quam *plebeiae*, a) *cujus adhuc meminit Iuvenalis*: b)

Maura Pudicitiae veterem cum praeterit aram.

Eadem adverſa.

FIDES. AVGVST. S. C. *Mulier ſtans d. ſpicas, ſ. caniſtrum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

PLOTINAE. AVG. TRAIANI. AVG. *Hujus caput.*

VENERI. GENETRICI. S. C. *Venus ſtans d. ſurſum elata, ſ. extenta.* AE. I. (Pembrock P. III. tab. 51.)

Numi mortuo Trajano ſignati.

PLOTINA. AVG. DIVI. *Caput Plotinae.*

TRAIANI. PARTHICI. *Veſta ſedens.* Quin. AV. (Muſ. Caeſ.)

* * *

PLOTINAE. AVG. *Hujus caput.*

IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. OPT. AVG. G. D. PART. *Protome Hadriani laureata.* AV.

Singularis hic numus, et cujus ſimilis hactenus conſpectus non eſt, ex eorum eſt numero, qui, ex auro omnes, ante annos non multos ad Caſtrum novum prope Centumcellas reperti ſunt. Vide Muſeum Pio-Clementinum. c) Inſigne iſtud cimelium teſtatur filii Hadriani in matrem Plotinam adfectum.

Diva Plotina.

Plotinam conſecratam teſtantur marmora apud Gruterum, d) in quibus [illegible] duntur *Aemilia*, et *Cantia ſacerd[illegible] divae Plotinae*, tum templum ejus honori apud Nemauſum erectum, e) denique numi ſequentes:

PLOTINA. AVG. IMP. TRAIANI. *Hujus caput.*

CONSECRATIO. *Aquila ſtans.* Quin. (Muſ. Caeſ.)

DIVAE. PLOTINAE. AVGVSTI. MATRI. *Hujus caput, prae quo aſtrum.*

DIVO. TRAIANO. AVGVSTI. PATRI. *Caput Trajani nudum, prae quo aſtrum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Epigraphe incerta. Caput Hadriani.

DIVIS. PARENTIBVS. *Capita adverſa (in aliis jugata) Trajani, et Plotinae aſtris inſignita.* AV. (Vaill. in Hadriano.)

Binos numos poſtremos illuſtrat marmor, quod poſt Maſſeium edidit Donatus: f) DIVO. NERVAE. TRAIANO. PARTHICO. ET. DIVAE. PLOTINAE etc. IMP. HADRIANVS. etc. PARENTIBVS. SVIS.

* * *

DIVI. NERVA. P. ET. PLOTINA. AVG. IMP. TRAIANI. *Capita adverſa, Nervae laureatum, et Plotinae.*

IMP. CAES. NER. TRAIAN: OPTIM. AVG. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. *Caput Trajani laureatum.* AV. (Vaill. Num. praeſt. in Trajano. Morelli Specim. p. 58. Liebe p. 441.)

---

a) Liv. L. X. c. 23. b) Sat. VI. 307. c) Tom. I. p. 96. d) pag. 322. 1. 2. e) Spartian. Dio L. LXIX. 10. f) ad Theſ. Murat. p. 138. 10.

Cum in numo praeſente Plotina diva dicatur, jure arguit Vaillantius, eum a Trajano, qui uxore ſuperſtite deceſſit, feriri potuiſſe. Signatus igitur eſt ab Hadriano, etſi hujus nomen reticeatur, in honorem majorum, qui ſibi per adoptionem acceſſere. Mirum tamen, atque omnino ſingulare quid numus hic offert, nimirum ſi is mortuo Trajano ſignatus eſt, omitti nomen DIVI, quod tamen additur ad caput Plotinae, quae pluribus poſt maritum annis mortua, et conſecrata demum eſt. Verum habeatur fides Vaillantio, et Morellio, qui eum ex muſeo regio edidere, et Liebeo autoptae, qui ſimilem ſuum ex muſeo Saxo-gothano adcuratius vulgavit.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Rari ſunt hujus claſsis numi, quos videre eſt apud Vaillantium, Pellerinium, et in compilatione Geſsneri. At ſingularis eſt numus a Pellerinio propoſitus, a) et ſignatus apud Mytilenen, in quo exhibentur capita Plotinae, et Matidiae, etſi in hoc miſere vapulet orthographia, cum harum nomina ſcripta legantur hoc modo: ΠΛΩΤΤ. et ΜΑΤΤ.

Coloniarum.

Harum numi prioribus ſunt multo rariores.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei, et argentei	RR.
Aenei I. formae	RRR.
Aenei II. et III. formae	O.
Commatis peregrini:	
Vrbium liberarum	RR.
Coloniarum	RRR.
Alexandrini	O.

MARCIANA.

Trajani ſoror, Matidiae, de qua mox infra, mater. Cui nupta fuerit, in ea ejus aetatis hiſtoriae caligine ignoramus. Plinius, quo loco Plotinae laudes perſequitur, etiam Marcianam celebrat, b) quas laudes niſi adulatio infecit, fuit ſingulari ſimplicitate, candore, moderatione, nulla adverſum potentem fratris uxorem aemulatione. Addit, ab ea Plotinae exemplo aliquamdiu re-

a) Rec. III. p. 229. b) Paneg. c. 84.

cuſatum *Auguſtae* cognomen, id tamen ſubinde admiſſum, etſi ignoretur annus, marmora et numi docent, ut ſupra in Plotina dictum. Annum quoque neſcimus, quo mortem obivit. Conſtat ex marmore Muratorii, [a]) eam vixiſſe adhuc in Trajani trib. poteſtate IX. quae coepit V. C. 858. Sed etiam conſtat, eam in ejus trib. poteſtate XVIII., quae inivit circa autumnum V. C. 867, in vivis amplius non fuiſſe Nam in epigrammate arcus Anconitani per hunc tribunatum poſito, quod vulgavit Gruterus, [b]) *divae* appellatione decoratur, quanquam ſint, qui ibi legant TR. POT. XVIIII., ut ſupra in Trajano ſub titulo *Imperator* monui. Ejus quoque honori Trajanus in Moeſia inferiore urbem ſtatuit, a nomine dictam *Marcianopolin*, Ponto Euxino adſitam, et diu non parum illuſtrem. Poſt mortem divinos honores abſtuliſſe, infra docebitur.

Numi:

MARCIANA. AVG. SOROR. IMP. TRAIANI. *Hujus Caput.*
CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. V. P. P. *infra:* MATIDIA. AVG. F. *Mulier ſedens inter duos infantes adſtantes.* AR. (Morelli Specim. p. 100.)

Eadem adverſa.
CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. VI. P. P. *infra:* MATIDIA. AVG. *Mulier ſedens inter duos infantes adſtantes.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Bis in prioris numi explicatione peccat inſignis Morellius, I. quod epigraphen averſae expleat hoc modo: MATIDIA. AVG*uſti* F*ilia.* Matidia *Auguſti* filia non fuit, ſed AVG*uſtae*, nempe Marcianae. Explendum igitur legendumque: AVG*uſtae* F*ilia.* II. quod adſtantes infantes Matidiae filias faciat, quae fuere Sabina, et Matidia junior. Infantium in his numis idem ſenſus eſt, qui in aliis Matidiae numis, in quibus ſiſtitur ſimilis mulier, ſed ſtans, et utraque manu puſionem geſtans, ſcripto juxta: PIETAS. AVGVST., quibus in numis Vaillantius quoque binas Matidiae filias videt. Teſte Spartiano Sabina Hadriano nupſit V. C. 853. Non modo numi bini, quos hic propoſui, multo ſerius ſunt ſignati, quia conſulatus V. et VI. iis inſcripti leguntur, ſed etiam laudatus numus Vaillantii; nam hoc anno, ut in Plotina, et nunc in Marciana vidimus, neque mater Marciana, multo minus filia Matidia *Auguſtae* adhuc titulum tulere. Sequeretur ergo, Sabinam jam pridem Hadriano nuptam adhuc in matris Matidiae ſinu geſtari, quod abſurdum jam notavit Khellius. [c]) Indicatur ergo his typis Marcianae *pietas* in genus humanum, quae Trajani exemplum imitata procuratis alimentis tenerae aetati providerit.

Diva Marciana.

Marcianam coelitum numero inſertam praeter numos ſequentes probant etiam marmora. Apud Gruterum exſtat lapis poſitus Cetraniae Severinae SACERDOTI. DIVAE. MARCIAN*ae.* Quo anno hos honores adepta ſit, in occulto eſt. Scimus ſolum, divam jam fuiſſe circa annum V. C. 867, quoniam in arcu

a) pag. 230. 7. b) pag. 247. 6. c) Subplem. p. 66.

...us Anconitani, qui Trajani trib. ...ſtatem XVIII. memorat, (niſi for... ...ndum XVIIII., ut in Trajano ſub ... imperatoris dictum) legitur: DIVAE. MARCIANAE. AVG. SORORI. AVG. a)

DIVA. AVGVSTA. MARCIANA. *Hujus caput.*

CONSECRATIO. *Aquila ſtans.* AV. item Quin. AV. AR. et AE. I. addito S. C. Sunt omnes in muſeo Caeſareo.

Eadem adverſa.

CONSECRATIO. *Thenſa a duobus equis vecta.* AR. (Vaill.)

Eadem adverſa.

EX. SENATVSCONSVLTO. *Thenſa a duobus elephantis cum ſeſſoribus vecta, ſupra quam figura velata.* AR. AE. I. (Vaill. Muſ. Chriſtinae.)

Eadem adverſa.

LIBERTAS. PVBLICA. *Mulier ſtans d. ... ſ. haſtam transverſam.* AR. (Pembrock P. III. tab. 24.)

Numi commatis peregrini.

Vnum Sardibus percuſſum ex theſauro regis Galliarum ſtitit Vaillantius. b) Philadelphiae Lydiae, et Aleae Arcadiae ſignatos protulit Arigonius. Ejusdem alium ſibi oblatum putavit Haymius ſignatum Marcianopoli Moeſiae inferioris, verum in eo non eſſe legendum ΜΑΡΚΙΑΝΑ, ſed ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛΙϹ, dixi in urbis hujus moneta.

Coloniarum numi deſiderantur.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei, et argentei	RR.
Aenei I. formae	RRR.
Aenei II. et III. formae	O.
Commatis peregrini:	
Liberarum urbium	RRR.
Coloniarum	O.
Alexandrini	O.

MATIDIA.

Marcianae Auguſtae Trajani ſororis filia. Patrem ignoramus, ut et maritum, ex quo Sabinam peperit, quae vivo adhuc Trajano cum Hadriano juncta fuit. Trajani patrui cineres una cum Plotina in urbem comitatam refert Spartianus. c) Reliquam ejus vitam aetas obliteravit. A Trajano *Auguſtae* titulum abſtuliſſe, teſtantur numi, ſed ignoratur ejus collati annus. Supra in primo Marcianae numo vidimus, eam in Trajani conſulatu V. nondum dici

a) Grut. pag. 247. 6. b) in Num. Graec. c) in Hadr. c. 5.

Auguſtam, ſed ſolum Auguſtae filiam. At in conſulatu VI. Auguſtae honore fuiſſe ornatam, alter Marcianae numus docet. In divarum numerum relatam infra videbimus.

Proles:

I. SABINA Hadriani Aug. uxor.

II. MATIDIA junior. Hujus meminere trina epigrammata, quae fere conſpirant. a) Horum unum ſic junioris hujus Matidiae genus perſequitur:

MATIDIAE
AVG. FIL. DIVAE
MARCIANAE. AVG.
NEPTI. DIVAE. SABINAE
AVG. SORORI
IMP. ANTONINI
AVG. PII. P. P. MATERTERAE
MINTVRNENSES
D. D.

Cum noſtra haec Matidia in hoc marmore dicatur quidem filia Auguſtae, ſed non ipſa Auguſta, et quidem adhuc tempore Antonini Pii, docemur, eam neque in provectiore aetate Auguſtae titulum tuliſſe. Obſervandum praeterea ad hoc Minturnenſium epigramma, multum laborare Tillemontium, qua ratione junior haec Matidia dici queat Antonini Pii matertera, ſeu matris ſoror, (*tante maternelle*) dum conſtat, hujus Auguſti matrem fuiſſe Arriam Fadillam; et miratur, ſi vere ejus matertera exſtitit, feminam tam illuſtrem omiſſam fuiſſe a Capitolino, qui tamen hujus Auguſti genus ac ſtirpem prolixe commemorat. Quare varias illatae hujus neceſsitudinis conjecturas proponit, neque tamen ſibi ſatisfacit. b) Etiam Reineſius ſubſidia ex genealogia quaerit, ſed incaſſum. c) At vero facile aenigma iſtud ſolvitur, ſi duplicem neceſsitudinis conditionem ſpectemus, aliam, quam efficit natura, aliam, quam adoptio. Secundum priorem modum non fuit Matidia Antonini matertera, ac propterea omiſſa fuit a Capitolino, qui naturalem tantum ſtirpem enarrare inſtituit; at fuit talis per adoptionis legem; nam ſecundum hanc Sabina facta eſt mater Antonini, et, quod conſequitur, Sabinae ſoror Matidia junior evaſit matertera Antonini, atque hoc titulo uſi Minturnenſes, qui marmor illud huic Matidiae honoris cauſa poſuere, commemorato primum naturali cum praecedentibus Auguſtis nexu, in hujus defectu adſcititium collaudant, ut eam per adulationem cum imperantis principis domo poſsint conjungere. Sane ſi Sabina potuit dici mater Antonini Pii, nempe per adoptionem, ut habetur in marmore Gruteriano, d) etiam Sabinae ſoror Matidia dici potuit *ejus Auguſti* matertera, per adoptionem item.

Iunior haec Matidia numis caret.

Numi:

MATIDIA. AVG. F. *in area:* CAES. AVG. GERMA. DAC. COS. V. P. P. *Mulier ſedens inter duos infantes adſtantes.*

MARCIANA. AVG. SOROR. IMP. TRAIANI. *Caput Marcianae.* AR. (Morelli Specim. p. 100.)

a) Gruter p. 252. 9. 10. et p. 1085. 3. b) Nota I. in Ant. Pium. c) Inſcr. Claſſ. III. n. 20. d) pag. 252. 7.

Alius ſimilis, ſed: MATIDIA. AVG. COS. VI. AR. (Muſ. Caeſ.)

Horum numorum explicationem pete ex primis Marcianae numis, et ex iis, quae ſupra de Matidia noſtra diximus.

MATIDIAE. AVG. *Hujus caput.*

PLOTINAE. AVG. *Caput Plotinae.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Erat Plotinae gravis ratio Matidiam obſervandi. Effecit illa artibus ſuis, ut Hadrianus, quem impenſius amabat, hujus filiae Sabinae nuberet, quo facto viam amaſio ſuo, qui adeo per Trajani proneptem Caeſareae domûi conjunctus fuit, ad adoptionem ſtravit. En praecipuam cauſam nexus, qui inter utramque feminam intercesſit, et quem praeſens numus confirmat. Vtramque etiam conjunctam infra in Mytilenes numo intuebimur.

MATIDIA. AVG. DIVAE. MARCIANAE. F. *Hujus caput.*

PIETAS. AVGVST. *Mulier ſtans inter duos infantes.* AV. AR. item AE. I. addito S. C. (Sunt omnes in muſeo Caeſareo.)

Eadem adverſa.

PIETAS. *in alio:* PIETAS. AVGVST. *Mulier ſtans utraque manu infantem geſtat.* AR. (Vaill. Khell Suppl.)

Horum numorum explicationem ex Marcianae numis arceſſe.

Eadem adverſa.

PIETAS. AVG. *Mulier ad tripodem ſacrificans.* AV. AR. (Vaill. Khell Supplem.)

Diva Matidia.

Matidiam fuiſſe conſecratam, ſoli fere numi docent, a quo, quatenus iri poteſt, indagandum. Vaillantius ex verbis Spartiani: [a]) Hadrianus *ſocrui ſuae honores praecipuos impendit ludis gladiatoriis, ceteriſque officiis*, arguit, eam ab Hadriano *divae* honores adeptam. Sin iſtud, credo, Spartianum, quod ſupremum, ac ſummum erat officium, nequaquam fuiſſe diſsimulaturum. At enim video in marmore Minturnenſium, quod ſupra recitavi, quodque Antonini Pii aetate Matidiae junioris honori poſitum fuit, non dici: MATIDIAE. DIVAE. AVG. FIL., ſed tantum: MATIDIAE. AVG. FIL. Quare ſi mortua jam tum, et conſecrata fuiſſet ſenior Matidia, tam parum omiſſus fuiſſet in hac titulus DIVAE, quam parum in eodem marmore omiſſus fuit juxta nomina Marcianae matris, et Sabinae filiae. Videtur ergo protracta in LXX. ſaltem annos aetate ſub Antonino mortua, et ab hoc inter divas relata. Verum quae hic diſputo, tum ſolum valebunt, cum quis Hadriani numum, quem mox ſecundo loco ſubjiciam, et qui conſecratam ab hoc Matidiam teſtificatur, inter adulterinos volet ablegare.

DIVA. AVGVSTA. MATIDIA. *Hujus caput.*

CONSECRATIO. *Aquila ſtans.* AV. (Muſ. Caeſ.)

En certisſimum ex aureo hoc numo Matidiae conſecratae teſtimonium. Sed ejus memoriam conſervavit etiam plumbum. Nam tubo hujus metalli Romae reperto Sponius inſcriptum legit: TEMPLO. MATIDIAE. [b])

* * *

a) In Hadr. b) Miſcell. p. 55.

IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. P. M. TR. P. COS. III. *Caput laureatum Hadriani.*

DIVAE. MATIDIAE. SOCRVI. S. C. *Templum, intra quod figura ſedens, hinc et illinc ſacellum, intra quod Victoria, ut videtur, baſi inſiſtens, et coronam offerens; utrinque porrigitur porticus.* AE. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Numum hunc mole ſua conſpicuum, nam praeterquam quod volumen numorum I. formae excedit, ſolito etiam eſt craſsior, et ex Romano Carthuſianorum muſeo Vindobonam translatum, genuinum judicavere antiquarii Romani, [a]) et Frölichius. [b]) Pars numi antica videtur fraudis ſuſpicione carere, opus averſae non ejusdem candoris eſt. Veniam dabit lector, ſi triſtior ſum in adprobandis numis, a quorum agnito valore pendet veritas hiſtorica. Hic numus ſi genuinus eſt, certi erimus, Hadriano imperante mortuam Matidiam, et conſecratam, de quo aliorſum dubitari poſſe, continuo diximus. Neſcio, quo obducto oculis glaucomate Caſaubonus ad citatum ſupra Spartiani locum Marcianam poſsit pro Matidia Hadriani ſocrum profiteri.

Numi commatis peregrini.

ΜΑΤΙΔΙΑ. ΜΥΤΙ. *Caput Matidiae.*
ΠΑΝΚΡΑΤΙΔΗC. *Aeſculapius ſtans.* AE. III.

Numum hunc edidit Vaillantius ex muſeo Foucault, et hoc Parmam translato reſtituit Pioveneus, ſed legit ΠΑΝΚΡΑΤΙΔΕC. *Similis citatur etiam in muſeo Theupoli.*

Alium apud eandem Mytilenen percuſſum, in quo Matidia cum Plotina jungitur, in hujus moneta memoravi.

Trallianum *Lydiae edidit Haymius.*

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei, et argentei	RR.
Aenei I. formae	RRR.
Aenei II. et III. formae	O.
Commatis peregrini:	
Vrbium liberarum	RRR.
Coloniarum	O.
Alexandrini	O.

a) Baldinus in Vaillant. edit. Rom. Tom. III. pag. 118.

b) Cimel. Vindob. P. II. p. V.

HADRIANVS.

P. Aelio Hadriano, ut eum vocat Dio, [a]) major patria fuit Hadria Piceni, unde majores ejus profecti Scipionum aetate apud Italicam Hiſpaniae conſederunt. [b]) Pater ejus fuit Aelius Hadrianus cognomento Afer, mater Domitia Paulina domo Gadibus, natusque eſt Romae IX. Kal. Febr. V. C. 829, [c]) ſecundum alios Italicae. [d]) Decennis patre orbatus in tutelam Trajano conſobrino ſuo ac municipi, ſubinde Auguſto, at tum praetori datus eſt. [e]) *Obitis primae aetatis muniis, translatus in Moeſiam*, ſubinde profectus ad Trajanum, ut novum adoptione Caeſarem ſalutaret, et exercitus gratulationem deferret, in Germania ſuperiore conſiſtere juſſus eſt. [f]) Trajano cum propter mores, tum formam charus primum, dein ducta ejus ex ſorore Marciana nepte Sabina arctius eidem conjunctus viam ad ſupremum faſtigium planiorem eſt nactus. V. C. 854 quaeſtor, atque exacto hoc munere ad bellum Dacicum Trajanum eſt profectus. V. C. 858 tribunus plebis, eodemque fere tempore alteram expeditionem Dacicam ſectatus, praepoſitusque legioni I. Minerviae praeclara edidit virtutis ſpecimina. [g]) Confecto hoc bello praetor ludos magnificos edidit [h]) Poſt haec legatus pro praetore in Pannoniam inferiorem miſſus compreſsis Sarmatis conſulatum ſibi emeruit, qui tamen ordinarius non fuit, ſed ſuffectus. [i]) Hunc conſulatum Panvinius anno V. C. 862 illigat. Magis deinde in familiaritatem Trajani admiſſus Plotinae praecipue ſtudio, deſtinatus eſt legatus ad imminens bellum Parthicum. V. C. 870 cum Trajanus propter adverſam valetudinem reditum ex Oriente pararet, Hadrianum in annum ſequentem Plotina agente conſulem deſignatum in Syria cum exercitu reliquit. [k]) Neque multo poſt Trajanus apud Selinuntem Ciliciae ad extrema deductus invitus quidem, verum uxore machinas omnes admovente Hadrianum adoptavit. [l]) Nec deſunt, qui celatam per aliquot dies Trajani mortem, et compoſitas interim a Plotina adoptionis tabulas, easque ad ſenatum miſſas adſererent. [m])

HADRIANVS CAESAR.

Numorum Hadriani agmen ducat numus mirae indolis:

IMP. CAES. NER. TRAIAN.
OPTIM. AVG. GERM. DAC.
Caput Trajani laureatum.
HADRIANO. TRAIANO. CAESARI.
Caput Hadriani laureatum. AV.

a) L. LXVIII. § 33. b) Spartian. Victor in Epit. c) Spartian. d) Eutropius, Iornandes, Hieronym. in Chron. Euſeb. e) Spartian. Dio. f) Spartian. g) ibid. h) ibid. i) Spart. Dio L. LXIX. k) Spart. Dio L. LXVIII. § 33 et L. LXIX. § 1. l) Eutrop. Spartian. m) Spartian. Dio L. LXIX. § 1. Victor in Caeſſ. Cedrenus.

Numum hunc ex muſeo de Cleves edidit, illuſtravitque Belleyus, iterato teſtatus, antiquitatis illum eſſe plane indubitatae. [a]) Praefari iſtud neceſſe fuit, quod plura cimelium iſtud continet, quae hiſtoriae, et chronologiae adverſantur. Vtrum velis, arguit Belleyus, ſeu vivo Trajano, ſeu mortuo ſignatum ſtatuas, inter malleum et incudem deprehenſus es medius. Sin mortuo, cur, inquit, abeſt titulus DIVI? (tametſi minus premat haec difficultas, quia Trajanus dici DIVVS non potuit, antequam ſenatus Romae conſecrationem mortuo decerneret.) et cur Hadrianus, qui mox intellecta Trajani morte Auguſtum ſeſe dixit, adhuc dicitur Caeſar? Sin vivo, qua ratione intra triduum feriri potuit hic numus, cum conſtet, Trajanum, poſteaquam Hadrianum principio Auguſti V. C. 870 in extremo ſuo morbo adoptavit, poſt triduum exceſsiſſe? Cur deinde abeſt titulus *Parthici*, quo Trajanum jam anno praecedente in omnibus ſuis numis uſum novimus? Denique cur peccatur in nominum ordine, quando Hadrianus adoptatus dicendus fuerat TRAIANVS HADRIANVS, non HADRIANVS TRAIANVS? Haec paradoxa impulere Belleyum, ut crederet, Plotinam, quam conſtat omnes adhibuiſſe machinas, ut ab aegroto marito Hadriani ſui adoptionem extorqueret, ſic ut teſte Dione crederetur etiam, totum hoc adoptionis negotium ab uxore inſcio Trajano fuiſſe peractum, Plotinam, inquam, vivo adhuc, ſed languente marito numos ſimiles furtive cuſos ſparſiſſe inſcripto Hadriani Caeſaris nomine, ut vere a Trajano adoptatus crederetur. En tibi Belleyi conjecturas veriſimiles quidem, tamen ad explicandam numi vere antiqui inſolentiam neceſſario arceſsitas. Et vero opus deproperatum, et non in otio confectum arguunt non modo nomina Hadriani male, ut dixi, ſibi ſuccedentia, ſed etiam pars adverſa male cum averſa ſociata. Etenim in parte adverſa numorum Trajani poſtremo ejus biennio ſignatorum tum tantum omittitur titulus PARTHICO, quando is in partem averſam fuit trajectus; ergo is in praeſentis numi antica omittendus non fuit. Ergo monetarius, dum opus urget, inconſulto matricem arripuit, alterius generis averſis deſtinatam. Poſſet hic numus juvare Dodwellum, qui inter adoptionem Hadriani, et mortem Trajani annum interponit, [b]) ſi qua poſſet eſſe fiducia in numo unico, et quem variae, juſtaeque cauſae fratribus diſsimilem arguunt.

V. C. 870 P. X. 117.
AVGVSTVS. TR. P. COS. DES. II. P. M. P. P. OPT. GERM. DAC. PARTH.
Quinctio Nigro, C. Vipſtanio Apronia-no cos.

Hadrianus V. idus Aug. Antiochiae literas adoptionis accipit, quem diem deinceps natalem adoptionis celebravit. III. idus Aug. exceſſus Trajani nunciatur, qui dies ſubinde natalis imperii ha-

a) B. L. Mem. Tom. XXIV. p. 89.

b) Append. ad diſſert. Cyprian. XXXX. ſeq.

hitus. [a]) Continuo legiones ex Armenia, Meſopotamia, et Aſſyria, quoniam difficulter teneri poterant, abducit, Euphrate imperii limite conſtituto. [b]) Antiochia digreditur ad inſpiciendas Trajani reliquias, quibus Romam miſſis Antiochiam repetit. [c]).

A. IMP. CAE. DI. TRAIAN. F. DI. NER. NEP. TRA. HADRIANO. AVG. *Caput laureatum*, *in AR.*
B. IMP. CAES. DIVI. TRAIAN. AVG. F. TRAIAN. HADRIAN. OPT. AVG. GER. *Caput laureatum*, *in AE. I.*
C. IMP. CAES. DIVI. TRAIAN. PARTH. F. DIVI. NER. NEP. TRAIANO. HADRIANO. AVG. *Caput laureatum*, *in AE. I.*
D. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. AVG. DIVI. TRA. PARTH. F. *Caput laureatum*, *in AV.*
E. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. AVG. DIVI. TRA. *Caput laureatum*, *in AR.*
F. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. OPT. AVG. GER. DAC. *Caput laureatum*, *in AR.*
G. IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AR.*
H. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum*, *in AE. I.*, *etiam radiatum in AE. II.*

Animadverſiones ad capitis cultum vide infra in prolegomenis ad numos conſulatus III.

*

Vt lit. A.

ADOPTIO. TRIBVNIC. POTESTAS. *Trajanus, et Hadrianus togati ſtantes jungunt dexteras.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Fictus hic eſt adoptionis typus Trajano paucis poſt hanc peractam diebus apud Selinuntem Ciliciae mortuo, et et Hadriano interea Antiochiae Syriae abſente. De hac adoptione paullo ſupra egimus. Idem typus infra in numis aeneis I. formae redibit.

Vt lit. B.

DAC. PARTHICO. P. M. TR. P. COS. P. P. S. C. *Trajanus*, *et Hadrianus togati ſtantes globum una tenent.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

* Hic numus, ut et ſequentes aliquot, Hadrianum jam anno praeſente *patrem patriae* appellant, quod repugnat oraculo hiſtoricorum. Sed de hoc vide plura ad calcem numorum Hadriani ſub titulo: *Pater patriae.*

Vt lit. D.

DIVI. NER*vae* NEP*oti* P. M. TR. P. COS. *infra:* FORT. RED. *Fortuna ſedens.* In aliis: ORIENS. *Caput Solis radiatum.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. E.

PARTH. F. DIVI. NER. NEP. P. M. TR. P. COS. *infra:* CONCORD. *vel:*

a) Spart. b) Spart. Eutrop. c) ibid.

IVSTITIA. *vel:* PAX. *vel:* PIETAS. *cum typis congruis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit F.

PARTHIC. DIVI. TRAIAN. AVG. F. P. M. TR. P. COS. P. P. *ſcripto infra*, *vel omiſſo vocabulo* ADOPTIO. *Trajanus, et Hadrianus togati ſtantes jungunt dexteras.* In aliis: PAX. *vel* PIETAS. *etc.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. G.

P. M. TR. P. COS. DES. II. *infra* PAX. PIETAS. *etc. cum ſuis typis.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. C, in aliis, ut lit. H.

PONT. MAX. TR. POT. COS. S. C. *in aliis:* COS. DES. II., *infra:* CONCORDIA, *vel:* FORT. RED. *cum ſuis typis.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

PONT. MAX. TR. POT. COS. *Binae figurae togatae ſedentes in ſubſtructione adſtante Liberalitate, ad ſingulas hinc et illinc adſcendit figura congiarium acceptura.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic, ut ex conſulatu ſimplice patet, eſt anni praeſentis. Praeterquam quod *militibus ob auſpicia imperii duplicem largitionem dedit*, populi etiam benevolentiam captavit, mox ab adito imperio *ternis per ſingulos aureis ſe abſente diviſis.* Vtriusque facti auctor eſt Spartianus. Ergo viri duo togati ſedentes par conſulum ſunt, qui vice Caeſaris abſentis imperato congiario praeſident.

V. C. 871 P. X. 118.

TR. P. I. II. COS. II. DES. III. P. M. OPT. GERM. DAC. PARTH.

Abeſt in anni hujus numis P. P., *de quo vide infra ſub titulo Patris patriae.*

Hadrianus Aug. II. Ti. Claud. Fuſco Salinatore cos.

Romam revertitur, et mox Trajanum conſecrat. Populo debitum fiſci remittit. Singula comprobantur numis.

A. IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AV. et AR.*

B. IMP. CAES. TRAIAN. HADRIANO. OPT. AVG. G. D. PART. *Caput laureatum, in AV.*

C. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. *Caput laureatum, in AE. I., etiam radiatum in AE. II.*

D. IMP. CAES. DIVI. TRA. PARTH. F. DIVI. NER. NEP. TRAIANO. HADRIANO. AVG. *Caput laureatum, in AE. II.*

E. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. P. M. TR. P. COS. II. *Caput laureatum, in AE I.*

F. IMP. CAES. HADRIAN. DIVI. NER. TRAIAN. OPT. FIL. *Caput laureatum, in AR.*

Vt lit. C.

ADVENTVS. AVG. PONT. MAX. TR. POT. COS. II. S. C. *Roma galeata armis inſidens f. haſtam dexteram jungit cum imperatore paludato adſtante.* AE. I. H.

Rebus omnibus in Syria ordinatis Hadrianum per Illyricum Romam profectum refert Spartianus, atque iſtud accidiſſe hoc anno, per inſcriptum COS. II. teſtatur numus praeſens.

Vt lit. F.

AVG. GER. DAC. PAR. P. M. TR. P. COS. ITERO. (*ſic*) S. P. Q. R. *Figura militaris ſtans d. haſtam, ſ. parazonium.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Hunc numum olim vulgavi, a) non modo quod in pluribus cauſis differt a cognitis hactenus Hadriani numis, ſed etiam propter ſingularem modum ſcripti ITERO pro ITERVM. Vide, quae ibi amplius diſputavi. Ceterum numus eſt elegantis operis, ut vulgo eſt omnis Hadriani moneta, et nullatenus ſuſpectus.

Vt lit. B.

DIVO. TRAIANO. PATRI. *Caput Trajani laureatum.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Fuit Hadriano in urbem reduci in primis curis, in coelitum numerum patrem de ſe optime meritum referre, ut teſtatur Spartianus. Qua iſtud ratione praeſtiterit, ſupra in divi Trajani numis diximus.

Vt lit. C.

LIBERALITAS. AVG. PONT. MAX. TR. POT. COS. II. S. C. *Duae figurae togatae in ſuggeſtu ſedentes, retro Liberalitas ſtans cum teſſera, et alia figura per gradus adſcendens.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed TR. P. II. AE. max. mod. (Vaill. Num. praeſt. T. III. p. 116.)

In numis anni ſuperioris congiarium primum vidimus, en alterum in praeſente. Verba ſunt Spartiani: b) Hadrianus *ad refellendam triſtiſſimam de ſe opinionem, quod occidi paſſus eſſet uno tempore quatuor conſulares, Romam venit . - - et ad comprimendam de ſe famam congiarium duplex praeſens populo dedit, ternis jam per ſingulos aureis ſe abſente diviſis.* Habemus ergo jam congiaria terna, unum anni praecedentis diſtributis viritim numis aureis ternis, alterum duplex hujus anni, quod tamen fortaſſe uno nomine fuit intellectum; nam liberalitas III. occurrit demum in conſulatu III. Fuiſſe tamen diſtributa diverſo tempore, uterque hoc loco laudatus numus docet, quorum prior ſimpliciter TR. POT., ſed alter TR. P. II. enunciat, niſi forte in priore diſsimulatus fuit numerus, quod fere conſtanter in Hadriani moneta factum. Vaillantius aeneum prodidit inſcriptum: LIBERALITAS. AVG. II. *Liberalitas ſtans.* Verum cum pro more anticam reticeat, atque ignoremus adeo, utrum numus ſignatus ſit in conſulatu II. vel III., inutilis ad cauſam noſtram omnino eſt. Dixi ad numum ſimilem anni prioris, utroque viro ſedente exhiberi par conſulum, per quos abſente Hadriano liberalitas peragebatur. At cum congiario alteri anni hujus teſte Spartiano adfuerit imperator ipſe, ejusque numi binos etiam viros in ſuggeſtu ſedentes proponant, dubium non videtur, etiam in his, quo civilius iſtud haberetur, exhiberi anni hujus conſules, nempe Hadrianum, alterumque ſeu ordinarium, ſeu ſuffectum. Vaillantius figuram adſidentem ait eſſe Sabinam. At enim adduci non poſſum, ut credam, aut tantum ſibi ſumpiſſe Sabinam, aut

a) Sylloge I. p. 101. b) Cap. 7.

tantum mulieri indultum fuiſſe ab Hadriano non magnopere uxorio.

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. II. *in aliis:* COS. DES. III. infra: AET. AVG. vel: ORIENS. vel: PAX. vel: SALVS etc. cum typis propriis. AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Hujus rationis eſt potior pars monetae aureae, et argenteae hujus anni.

Vt lit. E.

RELIQVA. VETERA. HS. NOVIES. MILL. ABOLITA. S. C. *Lictor ſtans ſyngraphas humi jacentes admota face comburit, ſ. faſces. In aliis: adſtant praeterea duae aliae figurae, in aliis tres.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Argumentum horum numorum ex illuſtrioribus unum eſt, quae ars noſtra complectitur, quod ut plenius intelligatur, lubet marmor eodem pertinens, et pluribus verbis inſcriptum, etſi turpiter interpolatum, ex Grutero proponere: a)

IMP. CAES. DIVI. TRAIANI. PAR THICI. F. D. NERVAE. NEP. TRA IANO. HADRIANO. AVG. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. II. QVOD VNVS. OMNIVM. PRINCIPVM. ET SOLVS. REMITTENDO. SESTERTI VM. NOVIES. MILLIES. CENTENA MILLIA. N. DEBITVM. FISCI. NON PRAESENTES. MODO. SED. ET. PO STEROS. SVOS. PRAESTITIT. HAC LIBERALITATE. SECVROS.

Haberem, quod adderem, marmor aliud Hiſpanienſe ex Donio a Muratorio transſcriptum, b) atque idem augumentum continens, ſed cui, quod inſolentia multa continet, fides exigua habenda videtur. Coaevis his monumentis addamus teſtimonia hiſtoricorum. Hos inter Spartianus memorat: c) *Ad colligendam autem gratiam nihil praetermittens infinitam pecuniam, quae fiſco debebatur, privatis debitoribus in urbe, atque Italia, in provinciis vero etiam ex reliquiis ingentes ſummas remiſit, ſyngraphis in foro divi Trajani, quo magis ſecuritas omnibus roboraretur, incenſis.* Et Dio: d) *Vt Romam venit, quidquid aut fiſco, aut publico Romanorum aerario debebatur, remiſit, ſexdecim annorum definiens tempus, ex quo, et usque ad quod tempus beneficium iſtud obſervandum eſſet.* Omitto Euſebium, Caſsiodorum, Chronicon paſchale, qui omnes hanc Hadriani inſignem liberalitatem depraedicant. Nomine autem *reliquorum veterum*, quae in numo memorantur, intelliguntur publica, et fiſcalia debita e reſiduis provincialium tributis, aut vectigalibus, ut notat Spanhemius, qui utriusque vocabuli verum ſenſum copioſis exemplis illuſtrat, quem praecipue adi. e) Ea laudatum marmor compendio vocat *debitum fiſci.* Summa in numo indicata efficit circiter ſexaginta milliones florenorum Auſtriacorum, aut triginta milliones ſcutorum Romanorum, quo aeſtimare liceat cum beneficii ipſius magnitudinem, tum capacem inauditae liberalitatis Hadriani animum. Factum iſtud anno praeſente, conſulatus II. numo inſcriptus, invicte comprobat, et cum marmor praeter hunc conſulatum inſuper memoret trib. poteſtatem II., quae

a) pag. 10. 6. b) pag. 451. 1. c) Cap. 7. d) L. LXIX. § 8. e) Tom. II. p. 553.

coepit circa dimidium Auguſti hujus anni, certi inſuper reddimur, eam liberalitatem inde usque ad proximas Kalendas Ianuarias exercitam, quibus conſulatum III. Hadrianus inivit. Ceterum qui alii imperatores ſuperioris, et inferioris aetatis ſimili beneficio claruerint, et quae alia ad hanc debiti remiſsionem pertinent, et quam difficultatem offerant verba Dionis ſexdecim annorum tempus definientis, ne in hoc meo inſtituto longior ſim, vide apud Spanhemium, [a]) et Tillemontium. [b])

Typus in his numis modum ipſum, quo abolitum eſt fiſci debitum, exprimit. Eodem exemplo jam olim Spartani *τα παρα των χρεωςων γραμματεια συνεισενεγκαντες ἐις ἀγοραν, ἁ κλαρια καλȣσι, και παντα συνθεντες ἐις ἑν, ἐνεπρησαν*, *congeſtas in forum debitorum ſyngraphas, quas claria appellant, omnes coacervatas concremaverunt.* [c]) Teſte Livio [d]) reperti, cum ager foderetur, libri Numae Pompilii *in comitio, igne a victimariis facto in conſpectu populi cremati ſunt.* Hactenus omnes, qui horum numorum meminere, adſeruerunt, in averſa exhiberi imperatorem ſtantem, et ſiniſtra ſceptrum tenentem. Verum in integerrimo numo ac nitidiſsimo muſei Caeſarei non ſceptrum in manu hominis comburentis, ſed faſces cum ſecuri, ſolita lictorum arma, video, qui adeo in his numis proponitur exſequendo Hadriani juſſu occupatus.

ANIMADVERSIO

in univerſam reliquam Hadriani monetam.

Labyrinthi inexplicabiles meatus ingredimur, reliquam, eamque numeroſam Hadriani monetam luſtraturi. Nam quod proximis Kalendis Ianuariis V.C. 872 conſulatum III. ingreſſus eum deinceps magiſtratum per omnem vitam non amplius ſuſcepit, eo quidem repudiato honore modeſtiam ſuam probavit, qui immodice repetitus in Domitiano arrogantiae ſignum fuit, at ſcientiae noſtrae, et temporum cognitioni parum conſuluit. Et ferendus eſſet hic defectus, ſi modo monetariis iteratae trib. poteſtatis numerum addere libuiſſet, quod plerumque in aliorum imperatorum numis factum. At enim ignotum fuit anteactae aetati, eam aliquando fore hiſtoriae ſortem, ut ab numis mutuari lucem cogeretur. Ergo cum Hadrianus perpetuo deinceps inſcribatur COS. III., abſit numerus trib. poteſtatis, ipſa vero numorum argumenta etſi non raro hiſtoriam, vix tamen unquam chronologiam juvent, conſilium aliud reliquum non eſt, niſi ut univerſa reliqua ſeries ordine alphabetico partium averſarum ſuccedat. Atque is modus multo mihi eſt viſus opportunior illo, quem Mediobarbus ſequendum putavit, qui et ipſe incertus, quibus annis ſingulos hujus principis numos inſereret, etſi iſtud raro alias ignoravit, cepit conſilium, omnes conſulatus III. numos ſe-

a) l. c. b) in nota 3 ad Hadr. p. m. 958. c) Plutarch. in Agide c. 13. d) L. XL. c. 29.

cundum eorum typos, et argumenta certis annis nullo ad chronologiam reſpectu illigandi, quod etſi improbare propter varias cauſas maxime poſſem, religione tamen moveor, pias ejus, quas ſubjecit, preces reveritus: *ſaxit deus, ut ab omnibus probetur*.

Eſt tamen in his tenebris exigua quaedam lux, quam *patris patriae* titulus ſuppeditat. Infra ad calcem numorum hujus Auguſti, quo loco de tempore ejus tituli recepti agam, probare contendam, non fuiſſe ab Hadriano adoptatum ante annum V. C. 881. Ex quo colligi poteſt, numos omnes, qui conſulatum III. memorant, et ejus elogii mentione abſtinent, aetate praecedere illos, qui illud addunt. Tamen in ſubjecta numorum deſcriptione ejus diſcriminis vitandae cauſa confuſionis rationem non habebo, idque hic ſolum praemonuiſſe ſatis eſto.

Ergo eorum, quae proxime differam, hunc ordinem conſtitui: I. texentur annales non interrupti ad usque ipſum Hadriani exceſſum. In his me Tillemontium, niſi cum aliquoties ex certis cauſis diſcedendum viſum, ſecutum profiteor, quin ad me pertinere exiſtimem, in examen vocare, ſintne facta Hadriani ſingula ſuis rite temporibus tributa, qua parte non hiſtoria minus, quam numorum ſcientia laborat. Praeſentis inſtituti non eſt, annalium Romanorum nodos extricare, verum omne illud ſolum promere, in quo ad eos extricandos numi aut conferunt, aut deficiunt. II. Proponentur pro more inſcriptiones partium adverſarum, III. praecedent numi, qui regionem, urbem, aliaque ad geographiam pertinentia memorant. IV. ſuccedent nullo alio diſcrimine numi reliqui omnes.

V. C. 872 P. X. 119.
TR. P. II. III. COS. III. P. M. IMP. II.
Deſinunt tituli: OPT. GERM. DAC. PARTH.
Hadriano Aug. III. Q. Iunio Ruſtico cos.

Sarmatas per legatos vincit.

V. C. 873 P. X. 120.
TR. P. III. IV. COS. III. P. M. IMP. II.
L. Catilio Severo, L. Aurelio Fulvo cos.

Hoc anno Hadrianum iter per orbis Romani provincias inchoaſſe conjiciunt eruditi. Primum Gallias, deinde Germaniam adit.

V. C. 874 P. X. 121.
TR. P. IV. V. COS. III. P. M. IMP. II.
L. Annio Vero II. Aurel. Augurino cos.

In Britanniam trajicit, ubi ad continendos barbaros ab uno mari ad aliud murum ducit. In Gallias redux Hiſpaniam petit.

V. C. 875 P. X. 122.
TR. P. V. VI. COS. III. P. M. IMP. II.
M. Acilio Aviola, C. Corn. Panſa cos.

Quorſum ſe ex Hiſpania verterit, incertum.

V. C. 876 P. X. 123.
TR. P. VI. VII. COS. III. P. M. IMP. II.
Q. Arrio Paetino, C. Ventidio Aproniano cos.

Athenis partem anni exegiſſe, veriſimile viſum eruditis.

V. C. 877 P. X. 124.
TR. P. VII. VIII. COS. III. P. M. IMP. II.
M. Acilio Glabrione, C. Bellicio Torquato cos.

In Aſiam creditur transiviſſe, et inviſiſſe ejus provincias.

V. C. 878. P. X. 125.
TR. P. VIII. IX. COS. III. P. M. IMP. II.
P. Corn. Scipione Aſiat. II. Q. Vettio Aquilino cos.

Perluſtratis Archipelagi inſulis Athenas revertitur.

V. C. 879 P. X. 126.
TR. P. IX. X. COS. III. P. M. IMP. II.
Annio Vero III. Eggio Ambibulo cos.

Siciliam putatur adiviſſe.

V. C. 880 P. X.
TR. P. X. XI. COS. III. P. M. IMP. II.
Titiano et Gallicano cos.

Incertum iter. Videtur ex inſula in urbem reverſus.

V. C. 881 P. X. 128.
TR. P. XI. XII. COS. III. P. M. IMP. II.
Incipit Pater Patriae.
L. Nonio Aſprenate Torquato II. M. Annio Libone cos.

Patris patriae titulum admittit, et Sabinam *Auguſtam* dicit. Haec prolixius probabuntur infra ſub hoc titulo.

V. C. 882 P. X. 129.
TR. P. XII. XIII. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Q. Iulio Balbo, P. Iuventio Celſo II. cos.

Fine hujus anni fuiſſe in Arabia, ex actis anni ſequentis colligitur.

V. C. 883 P. X. 130.
TR. P. XIII. XIV. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Q. Fabio Catullino, M. Flavio Apro cos.

Fuit hoc anno in Aegypto. (Vide infra numos inſcriptos ALEXANDRIA.) Illuc eum veniſſe ex Syria, colligo ex Dione, [a]) tum ex numis Gazae, quae propter ejus adventum hoc anno novam aeram conſtituit. (Vide infra numos cum epigraphe: IVDAEA.) In urbe templum Romae, et Veneris aedificatur. [b])

V. C. 884 P. X. 131.
TR. P. XIV. XV. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Ser. Octavio Laenate Pontiano, M. Antonio Rufino cos.

Ex Aegypto in Syriam redit. [c])

a) L. LXIX. § 11. b) Euſeb. Chronic. Caſsiodor. Phlegon. c) Dio l. c.

V. C. 885 P. X. 132.
TR. P. XV. XVI. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Sentio Augurino, Ario Severiano II. cos.

Hoc anno veriſimile, coepiſſe bellum Iudaicum a Barchoceba motum, cujus initium Tillemontius biennio differt. Nam coepit teſte Dione paullo poſtea, quam ex Oriente diſceſsit Hadrianus, et longe abeſſe viſus eſt. a)

V. C. 886 P. X. 133.
TR. P. XVI. XVII. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Antonio Hibero, Nummio Siſenna cos.

Anni hujus incerta omnia.

V. C. 887 P. X. 134.
TR. P. XVII. XVIII. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
C. Iulio Serviano III. C. Vibio Varo cos.

Eadem rerum incerta.

V. C. 888 P. X. 135.
TR. P. XVIII. XIX. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Pontiano et Atiliano cos.

Initiatur ſacris Eleuſiniis et Athenis templum Iovis Olympii pluribus ante ſaeculis coeptum ad faſtigium educit. (Vide de his infra in numo: RESTITVTORI. ACHAIAE.) Cognito virium defectu L. Aelium adoptat, quod factum alii in ſequentem annum rejiciunt. b) Hoc anno veriſimile eſt, bellum Iudaicum Iulii Severi virtute confectum.

V. C. 889 P. X. 136.
TR. P. XIX. XX. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
L. Ceionio Commodo Vero, Sex. Vetuleno Civica Pompejano cos.

Crebra ſanguinis per nares ejectione exhauſtis viribus, atque inde triſtior plures per cauſam affectati imperii ad mortem adigit.

V. C. 890 P. X. 137.
TR. P. XX. XXI. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
L. Aelio Vero Caeſ. II. L. Caelio Balbino Vibullo cos.

Incerta hujus anni.

V. C. 891 P. X. 138.
TR. P. XXI. COS. III. P. M. P. P. IMP. II.
Camerino et Nigro cos.

Mortuo Kalendis Ianuariis L. Aelio T. Antoninum adoptat die XXV. Februarii. Poſt longos; ac diros cruciatus moritur Bajis die X. Iulii exactis annis vitae LXII. et fere dimidio, imperii XX. ſupra menſes XI. Spartianus, et Eutropius Hadriano annos imperii XXI. menſes XI. largiuntur. Eorum ſententiae accedit Noriſius nixus praeterea numorum ac marmorum teſtimonio, ſed valde infirmo. c) Ergo cum annum ſpo-

a) L. LXIX. § 12. b) Tillemont nota 13 in Hadr. c) Vot. decenn. p. 122.

Vidum addit Hadriano, neceſſe erit, tantundem temporis adimere ſucceſſori Antonino, ac tum viderit, in quos ſe laqueos induerit. Recole, quae in parte I. hujus operis ad numos Alexandrinos Antonini Pii obſervavimus. [a]) Sed et Pagius hanc Noriſii opinionem late refutat. [b])

Fuit Hadrianus inter principes de imperio Romano optime meritos numerandus, etſi ingentia vitia non parum ejus verae laudi detrahant. Si biographum Spartianum, Dionemque audiamus, non alium magis principem perinde ſumma, atque inſima imperii procuraſſe legimus. Quam ille indefeſſus fuerit in obeundis totius imperii provinciis, atque omnibus, qua illae laborarent, per ſe ipſum inſpiciendis, quam ſeverus in milite diſciplinae exactor, quamque ille non ducis magis, quam commilitonis manus fungeretur, copioſius in ſequentium numorum explicatione differemus. Comis vero in omnes, et facilis ſaepe amicorum conviviis interfuit, aegros etiam tenuioris fortunae bis ac ter in ſe inviſit, ſolatiis fovit, omnia denique ad privati hominis modum fecit. Vt privatim, ſic et publice liberalis non modo debitum fiſci ingens, quod ad annum V. C. 871 vidimus, populo remiſit, et provincias damnum paſſas collato aere ſublevavit, ſed etiam erectis templis magnificentiſſimis, Athenis praecipue, quas impenſe dilexit, ac Cyzici, aquaeductibus, portubus, urbium tam ornamento, quam commodis conſuluit. Supereſt Romae ſtupendae molis ſepulcrum a ſe juxta Tiberim conditum, adcuratius reliquis deſcriptum a Procopio, et rudera Tiburtina, ejus magnificentiae aeternum monumentum, quo in loco, ut narrat Spartianus, [c]) ſibi villam mire aediſicavit, ita ut in ea et provinciarum, et locorum celeberrima nomina inſcriberet, velut Lyceum, Academiam, Prytaneum, Canopum, Poecilen, Tempe vocaret. Etſi inde ab adito imperio tuendae per terrarum orbem paci operam omnem impendit, qua de cauſa Armeniam, reliquasque trans Euphratem poſitas regiones, nimirum perpetuum bellorum fomitem ultro abjecit, non tamen militem ignavo otio diffluere paſſus eſt, ſed occupatum ſemper, et in armorum negotio adſiduum tenuit, quo factum, ut et exteris eſſet ſemper formidatus, et ut bellum ipſe nullum movit, ſic mota facile componeret. Inter ferias has imperii occupationes ſuperfuit tamen tempus, quod ſeu exercitio corporis, ſeu honeſtis artibus impenderet. Venatus pertinax ſtudium numi ipſi ſuppeditabunt. Graecis vero ſtudiis tanta inde a puero contentione fuit deditus, ut Graeculus ipſe a nonnullis diceretur. [d]) Neque arithmeticae modo, geometriae, picturae, et muſicae peritiam profeſſus eſt, ſed etiam artem fingendi ex aere, vel marmore, an vero proxime Polycletos, et Euphranoras, Victori, qui illud memoriae prodidit, non temere credimus. [e]) Pere-

a) Kol. IV. p. 73. b) Diſſert. hypat. P. I. c. 4. c) in Hadr. ſub ſin. d) Spartian. Victor in Epit. e) in Epitome.

grinationis ita fuit cupidus, ut omnia, quae legerat de locis orbis terrarum, praeſens vellet addiſcere. Tam praeclarae vitae maculam aſperſere voluptates, in quibus nimium eum fuiſſe perhibet Spartianus. Inconſultum ejus amorem, quo in puerum Antinoum furebat, in hujus numis perſtringemus. Pacis vero fuiſſe appetentiorem proditur, quam iſtud imperii majeſtatem decere videretur; nam pecuniam eum exteris erogaſſe, ne quid novi molirentur, non modo Dio tradit, a) ſed et apertius Victor, b) eum a regibus multis pace ope occultorum munerum impetrata jactaviſſe palam, plus ſe otio adeptum, quam armis ceteros. Verum multo funeſtior ejus fuit invidia, qua inſectatus eſt eos, qui in arte quapiam excelluere, ſic ut horum non paucos ad mortem etiam adigeret, quos inter fuere Euphrates celebris ejus aetatis philoſophus, et Apollodorus Damaſcenus, fori Trajani, et pontis in Danubio architectus, et viſum eſt nonnullis, pacis tantum, et ſecuritatis publicae obtentu ab eo Armeniam, aliasque provincias relictas, disjectumque famigeratum Danubii pontem, revera quod Trajani gloriae invideret. Vti laetum eum, liberalem, clementem, ita et ſeverum, tenacem, ſimulatorem, ac ſaevum, denique in omni vita varium vocat Spartianus. Saevitia, quam principio imperii caeſis aliquot viris praeſtantiſsimis prodidit, multo violentius poſtremis ejus vitae annis erupit, cum accedente ad morbi dolores triſtitia peſtilentius adhuc malum ſuſpicio animum ejus pervaderet, qua impulſus viros reip. clariſsimos, et conſulares, tanquam imperium adfectarent, occidi juſsit. Quantum ſibi ex his funeribus conciliaverit ſenatus odium, infra in ejus conſecrati numis perſequar. Animam egredi cunctantem his cohortatus verſiculis fertur: c)

Animula vagula, blandula,
Hoſpes, comesque corporis,
Quae nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut ſoles, dabis jocos.

Iſtud carmen, ſi feſtivus quidam lepor inter facetias fudit, poteſt ſane diſsimulari. Sin argumentum eſt judicii, quod de pulcra, juſtaque ſcribendi ratione tulit, videmus, ſibi in ipſa morte conſtare Hadrianum, qui vegetus valensque Antimachum Homero, Catonem Ciceroni, Ennium Virgilio potuit praeferre, d) et ſunt ii venia digni, qui eum Graeculum, et ſophiſtam per ludibrium appellaverunt. Sepultus eſt primum Puteolis in villa Ciceronis, ejus deinde cineres translati Romam in ſepulcro juxta Tiberim, quod ſibi ipſe vivus fecit, conditi ſunt. e)

Vxorem unicam habuit *Sabinam* ſterili matrimonio.

ANIMADVERSIO

ad partes anticas numorum Hadriani.

Ad has praemonendum I., Hadrianum in iis plerumque fingi capite nudo, quod minus frequens eſt in numis Auguſtorum cum proxime praecedentium, tum conſequentium. Sunt, qui iſtud

a) L. LXIX. § 9. b) in Epit. c) Spartian. c. 25. d) Spart. Dio. e) Spart.

[f]actum opinentur propterea, quoniam teſte Spartiano *frigora, et tempeſtates ita patienter tulit, ut nunquam caput tegeret.* Cum quo conſentit et Dio: [a]) *nullo calore, nullo frigore, ut capite operto eſſet, adduci potuiſſe, nam et inter nives Celticas, et calores Aegyptios nudo capite ambulavit.* Quae res ei male vertit; nam teſte iterum Spartiano *peragratis omnibus partibus capite nudo, et in ſummis plerumque imbribus atque frigoribus in morbum incidit lectualem.*

II. Novi etiam moris eſt caput barbatum, teſtantibus iſtud non ſolum numis, ſed diſerte etiam Dione: [b]) *Hadrianus enim,* ait, *primus imperatorum barbam promiſit.* Videmus quidem etiam tam Auguſti, quam Neronis genas in numis barbula veſtiri, ſed in his, ut diximus, cauſa fuit aut luctus, aut ponendae ſecundum veterem conſuetudinem barbae aetas nondum matura. Ejus in Hadriano moris cauſam ſtatuit Spartianus, *ut vulnera, quae in facie erant naturalia, tegeret.* At enim aliam huic ejus inſtituto cauſam ſubeſſe ſuſpicor, nimirum quod philoſophiae ſtudia pertinacius profeſſus erat, quam qui profeſsi ſunt, barbam alere conſuevere. Atque in hac etiam mente fuiſſe Iulianum Auguſtum, ſatis ex iis patet, quae in Caeſaribus ſuis Hadriano objectat: *poſt hunc* (Trajanum) *progreditur vir prolixa barba venerandus . . . Hunc cum ſaepius in coelum oculos attollentem, ac ſolicite occulta inquirentem conſpexiſſet Silenus, quid vobis, ait, videtur hic ſophiſta?* Sane conſtat, Hadrianum ſophiſtas, quos propter invidiam acerbius habuit, impenſe foviſſe, atque ipſum refert Spartianus apud Alexandriam in muſeo multas quaeſtiones profeſſoribus propoſuiſſe, et propoſitas diſſolviſſe., neque alia cauſa fuit tanti ejus in Athenas Atticas adfectus, niſi quod eam urbem philoſophiae ſtudia ab antiquo commendavere. His cum et proximi ejus ſucceſſores Auguſti enixe vacaverint, (nam eam aetatem proprie ſophiſtarum dicere poſſumus) barbam et ipſi alebant, niſi forte et hos velit Spartianus naturalia in facie vulnera barbae velo voluiſſe obtegere. Ea cultus ratio ex philoſophiae cultu nunc invecta apud poſteros principes in conſuetudinem abiit, ſic ut in longum tempus etiam imperatores ii, qui omnium minime philoſophi eſſent, barbam tamen promitterent.

III. Si quis volet monetam Hadriani attentius obſervare, facile intelliget, in numis conſulatus I. et II. comparere potius Hadriani protomen, quam caput, collum intelligo productius addita majore parte pectoris, et tergoris, tum et faciem in his nonnihil macilentam, et mentum acutius, ad haec additam ſimili προτομῃ inſcriptionem nondum captum per adoptionem TRAIANI nomen omittere, quod deinceps, ubi caput eſt tantum, et non amplius ea, quam dixi, protome, atque illud pinguius, conſtanter abeſt. Et haec quidem tam capitis, quam epigraphes periſtaſis obſervatur adhuc in nonnullis conſulatus III. numis. Ex quo manifeſtum, primis conſulatus III. annis retentum adhuc veterem et capitis, et inſcriptionis

a) L. LXIX. § 9. b) L. LXVIII. § 15.

modum, et quod ſuapte ſequitur, numos omnes hujus legis in haec conſulatus III. principia removendos. Secundum hanc regulam reliquis aetate priores ſunt omnes, qui anticam habent, ut ea mox literis A. B. E. G. deſcribetur. Cum majoris momenti indicia alia deſint, etiam leviora aſpernanda non ſunt.

IV. Etiam epigraphe dandi caſu concepta ex more monetae Trajanae viguit adhuc in Hadriani conſulatu I., ſeu anno V. C. 870. Tamen fine ejus anni in numis, in quibus Hadrianus dicitur COS. DES. II., caſus rectus redire jam coepit. Perpauci ſunt numi, qui in conſulatu II. dandi caſum retinuere, deinceps conſtanter valere juſſum.

A. IMP. CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. AVG. *Protome laureata, in AV. AR. AE. I. II. III.*

B. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. P. M. TR. P. COS. III. *Protome laureata in AE. I. radiata in AE. II.*

C. IMP. CAES. HADRIANVS. AVG. COS. III. *Caput laureatum. Haec epigraphe forte tantum exſtat in aureo, inſcripto:* AN. DCCCLXXIIII. etc. *quem dabimus infra ſuo loco.*

D. HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum, vel nudum, in AV. AR. AE. I. III. ſed in AE. II. etiam radiatum.*

E. IMP. CAESAR. TRAIANVS. HADRIANVS. AVG. *Protome laureata in AE. I. radiata in AE. II.*

F. HADRIANVS. AVGVST. *Caput laureatum, in AV. et AR. Epigraphe rara.*

G. IMP CAESAR. TRAIAN. HADRIANVS. P. M. TR. P. COS. III. *Protome laureata in AE. max. mod. radiata in AE. II.*

H. HADRIANVS. AVG. COS. III. P. P. *Caput jam laureatum, jam nudum, in AV. AR. AE. I. II.*

I. HADRIANVS. AVGVSTVS. P. P. *Caput jam laureatum, jam nudum, in AV. AR. laureatum in AE. I.*

K. HADRIANVS. AVG. COS. III. *Caput laureatum, in unico AE. I. apud Pellerinium.* (Mel. I. p. 205.)

NVMI GEOGRAPHICI.

Memorabiles ſunt Hadriani numi, qui *regiones*, *urbes*, *fluvios*, ad quos inviſit, tum et *adventum* in eas terras, et loca, easque beneficio ſuo *reſtitutas*, ac denique *exercitus* in iis excubantes oculis objiciunt. Singula haec ut ex numis praeclare edocemur, ſic et ab hiſtoricis egregie comprobantur. Teſte Dione tot ipſe urbes coram vidit, quot ante eum imperatorum nullus, omnibusque ſubvenit, dum aliis aquam, aliis portus, annonam, opera, pecunias, honores aliis alios largitus eſt. [a]) Quam fuerit in inſtituendis exercitibus

a) L. LXIX. § 5.

Adſiduus, infra ad numum: DISCIPLINAE AVG. plenius diſſeremus. Quam vero duriter tanta itinera fecerit, nulla cujusque incommodi habita ratione, jam diximus, et dicetur adhuc.

Monendum praeterea, numos hos plerosque non eſſe ſignatos eo ipſo anno, quo provincias ſingulas adivit, ſed ſaltem complures multo ſerius; nam in omnibus hujus claſsis numis dicitur *Pater Patriae*, quem titulum anno demum V. C. 881, ſeu imperii anno XI. adoptavit, cum tamen certo conſtet, eum jam ante iſtud tempus multas peragratum provincias. Indubitatum igitur, ſerius a monetae praefectis imperatos hos typos recenſendo ſingillatim illas terras, quas per vices obivit, quo ſeu imperatoris ſui praeclare facta poſteritati commendarent, ſeu ejus ambitioni, et laudis cupiditati ſervirent.

Quo anno adiverit regiones ſingulas, quarum in his numis ſit mentio, ſi quid probabile occurrerit, in ipſis commentariis docere non negligam. Multa in hac cauſa reperi incerta, et obſcura, quae ſatis illuſtrare virorum eruditorum adhibiti conatus nondum potuere. Omnium minime ſequendus Pagius, qui in Critica ſua ipſus ſibi pedicas lubens volensque adligavit, dum non temporum modo, ſed et rerum geſtarum ſeriem infauſtis ſuis quinquennalium epochis coercere adlaboravit.

* * *

Vt lit. H.

RESTITVTORI. ACHAIAE. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem ſublevat, in medio urna prominente palmae ramo.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Vaill.) AE. I. II. obvii.

Saepius Achaiam inviſit Hadrianus nimium delectatus Graecorum ingenio, quo Achaia, latius in Romanorum ſenſu accepta, inde ab remotiſsimo aevo illuſtris exſtitit. Quam in ejus urbes munificus fuerit, pluribus in locis commemorat Pauſanias, ornata balneis, et aquis ex Stymphalo derivatis Corintho, templis, porticibus, ſimulacris per alias urbes poſitis. a) At praecipuus Hadriani adfectus in Athenas, qua in urbe adhuc privatus archontem egit V. C. 865 teſte Phlegonte. b) Factus ſubinde imperator nihil erat honorum, quod urbi antiqua fama cognitae non impertiret. Inter opera ibi ſtatuta eſt gymnaſium, bibliotheca, templum Iunonis, et Iovis Panhellenii, ſed omnibus his praeſtat templum Iovis Olympii, c) de quo infra ſub titulo *Olympius*, quem Hadriano dedere Graeci, redibit mentio. Addidit praeterea magnam pecuniam, frumentum, ac denique totam inſulam Cephalleniam. d) Vnde merito hierophantis, quae Hadrianum Eleuſine initiavit, in elegante epigrammate, quod ante annos paucos ibidem reperit Worsleyus Anglus, et cum eruditis communicavit eruditus Show Dallus, e) de hoc imperatore dixit:

Ασπετον ὁς πασαις πλȣτον κατεχευε πολεσσιν,
Αδριανον, κλεινης δ' ἐξοχα Κεκροπιας.

a) L. II. p. 117. 118. et alibi. b) in Mirabil. c. 25. c) Pauſan. L. I. p. 42. 43. d) Dio L. LXIX. § 10. e) Charta papyr. p. 77.

Qui immenſas divitias in omnes diffudit civitates,
Hadrianum, praecipue in urbem *inclytae Cecropiae.*

Propter tanta urbis incrementa, ſic ut pars addita *novae Athenae* diceretur, arci inſcripti fuere hi verſus: [a])

Αι δ' ἐισ' Αϑηναι Θησεως ἡ πρωτον πολις,
Η δ' Αδριανȣ, κ' ȣ̓ δε Θησεως πολις.
Hae ſunt Athenae, Theſei vetus urbs,
At hae Hadriani, non vero Theſei urbs.

Appoſite in numi averſa mulieri genu flectenti adſtituitur urna prominente palmae ramo. Achaia ab ludis IV. omnibus Graeci nominis eo confluentibus, ſatis per ſe cognita, verum et Hadrianum is typus proxime contingit. Eum Athenis inſtituiſſe certamina, atque in iis pro agonotheta reſediſſe, teſtantur Spartianus, Euſebius, et Dio, et decurſionem equeſtrem in Nemeis, et Iſthmiis ludis intermiſſam Argivis reſtituiſſe auctor eſt Pauſanias. [b]) Ergo Achaia reſtitutis ad veterem ſplendorem ludis ſuis, quibus maxime inclyta fuit, jure ab Hadriano reſtituta dici potuit.

* * *

Vt lit. H.

AEGYPTOS. *Mulier humi ſedens d. ſiſtrum, ſ. caniſtro innixa, pro pedibus ibis.* AV. AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Hadrianum peragrata Iudaea, et Arabia veniſſe Peluſium, reſtauraſſe ibi Pompeji M. ſepulchrum, et Antinoum ſuum, qui in Nilum exciderat, amiſiſſe teſtantur Spartianus, et Dio. [c]) Haec ut certa ſunt, ſic diſputatum de tempore, quo Aegyptum intravit. Infra in numis inſcriptis: ALEXANDRIA, probabimus, hunc in Aegyptum adventum figendum eſſe ad annum V. C. 883.

Typus averſae elegans eſt, atque uni Aegypto proprius. Siſtrum inſtrumentum muſicum Iſidi perſaepe tributum, et in Aegypto vulgati uſus, ad quod appoſite Virgilius: [d])

Regina in mediis PATRIO vocat agmina SISTRO.

Sic et ibis nota avis Aegyptia, et caniſtrum Aegypti ubertatem ſignificant.

* * *

Vt lit. H.

AFRICA. *Mulier humi ſedens capite elephanti exuviis tecto d. leonem contingit, ſ. caniſtro innititur, pone ſpica.* In aliis: *Mulier eodem cultu ſedens d. ſcorpium, ſ. cornucopiae, pro pedibus caniſtrum, ex quo ſpicae promicant.* AV. AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Antica ignota.

AFRICA. COS. III. P. P. *Navis cum remigantibus adſidente ad gubernaculum Victoria.* AE. max. mod. (Vaill. in num. m. m.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. AFRICAE. *Imperator togatus ſtans ad aram, illinc genius Africae capite elephanti exuviis tecto d. pateram, ſ. ſpicas, pro pedibus victima.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Vaill.) AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. AFRICAE. *Imperator togatus mulierem elephanti exuviis tectam,*

a) Gruter pag. 1078. 1. b) L. VI. pag. 491. c) L. LXIX. § 11. d) Aen. L. VIII. v. 696.

ſpicas tenentem, et genu flectentem ſublevat, in utriusque medio ſpicae. AV. (Vaill.) AR. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Adiviſſe Africam diſerte teſtatur Spartianus, *ac multum beneficiorum ejus provinciis attribuiſſe.* Et infra: *quando in Africam venit, ad adventum ejus poſt quinquennium pluit, atque ideo ab Africanis dilectus eſt.* Caput proboſcide ornatum jam inde ab Agathoclis Siculi aetate, ut ejus numi demonſtrant, fuit Africae ſymbolum. Leo, et ſcorpius, perinde ac elephanti, animalia ſunt in hoc tractu perfrequentia, atque ideo Africae adſtituuntur, ut cuniculus Hiſpaniae. Praeterea Africam ſubjectam fuiſſe ſcorpio ſigno coeleſti, tradit Manilius. a) Caniſtrum et ſpicae regionis fertilitatem arguunt.

*

Vt lit. H.

ALEXANDRIA. *Iſis ſtans d. ſiſtrum, ſ. ſitulam.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ALEXANDRIA. S. C. *Mulier humi conſidens d. ſpicas, ſ. racemum cum botris, et ſimul caniſtro innititur, pro pedibus tres ſpicae.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ALEXANDRIAE. S. C. *Imperator, et figura muliebris ſacrificans.* AE. I. (Vaill.) In alio: *Hadrianus et Sabina jugati ſtantes manus porrigunt Serapidi et Iſidi jugatis, ara intermedia.* AE. I. (Vaill.)

Opportune hoc loco tempus definire conabimur, quo Hadrianus Aegyptum, et Alexandriam intravit, in quo figendo propter monumentorum defectum operam hactenus luſerunt chronologi. Scriptores veteres aut reticent tempus, aut in eo definiendo more ſuo diſſentiunt. Quae de ejus in Aegyptum profectione, diſsimulato tamen anno, tradiderunt Dio, et Spartianus, jam commemoravi ſupra in numo inſcripto: AEGYPTOS. Si Vopiſcum audias, fuit Hadrianus in Aegypto ſaltem anno V. C. 888. Nam recitat epiſtolam Hadriani, in qua is ſcribit Serviano: *denique ut primum inde* (Aegypto) *diſceſſi, et in filium meum Verum multa dixerunt, et de Antonino quae dixerunt, comperiſſe te credo.* b) Conſtat, Aelium Verum non fuiſſe adoptatum ab Hadriano ante annum V. C. 888, ergo neceſſe eſt, hoc vel ſequente anno fuiſſe Hadrianum in Aegypto, quod qua ratione cum hiſtoria certa conciliari poſsit, plane ignoro. Chronicon Alexandrinum Hadriani in Aegyptum iter in annum V. C. 875 confert, ut dicetur infra ad numos Antinoi. Pagius annum V. C. 872 maluit propter inſcriptum his, de quibus agimus, numis conſulatum III. c) quaſi vero Hadrianus hoc tantum anno fuiſſet COS. III., et non reliquis usque ad vitae finem omnibus. Litem invicte decidunt cum numi, tum eximia vetus inſcriptio. Audiamus primum numos.

Exſtant Hadriani numi Alexandrini varii modi:

L. IЄ. *Genius muliebris Alexandriae capite elephanti exuviis tecto, et veſte ſuccincta ſtans, ſ. demiſſa ſpicas tenens adprehenſam dextera aaſtantis imperatoris togati*

a) L. IV. v. 776. b) in Saturnino c. 8. c) Crit. Bar. ad ann. Chr. 119.

dexteram oſculatur.

L. IЄ. *Idem genius ſ. vexillum tenens dexteram, qua ſimul ſpicas tenet, cum adſtante imperatore jungit.*

L. IЄ. *Idem genius oleae ramum protendens occurrit imperatori quadrigis advecto.*

L. IЄ. *Imperator dextera elata; ſ. haſtam ſedet in ſella ſupra triremem, in qua ſimul conſpicitur gubernator.*

Vide ſimilis argumenti numos alios in muſeo Borgiano ſub L. IЄ.

Omnes hi typi tam adcurate ſecundum modos omnes Hadriani in urbem Alexandriam adventum exprimunt, ut eruditi plerique non dubitaverint, eum anno Alexandrinorum IЄ., quem omnes hi numi inſcriptum offerunt, adfigere. Coepit hic annus ſecundum Alexandrinorum computum in neomenia Thot, id eſt: die XXIX. Auguſti V. C. 883 exiturus eodem die anni ſequentis, quo adeo labente certum eſt, Hadrianum in Aegypto commoratum. Tillemontius ex iisdem numis Hadriani in Aegyptum adventum usque in annum V. C. 885 differt, verum praeclaro illi viro calculus annorum Alexandrinae monetae inſcriptorum non ſatis videtur fuiſſe perſpectus, quem hodie exploratum habemus. Vaillantii doctrinam, iſtud Hadriani iter in annum Alexandrinum IA. id eſt: XI. retrahentis refutavimus in moneta nomorum Aegypti. [a]) Haec numi.

At multo illuſtrius teſtimonium veteris epigrammatis, praeterquam quod cum numorum teſtimonio conſpirat, ipſum etiam anni tempus, quo in Aegypto adhaeſit Hadrianus, nos edocemus. Illud Pocokius ipſe cruri ſiniſtro celebratae in ſuperiore Aegypto Memnonis ſtatuae inſculptum excepit, vulgavitque, [b]) attamen parum fideliter, nam erroribus totum eſt obſitum, ſed quod ſic eruditi ſanitati reſtituendum putarunt, ut videre eſt apud Dorvillium: [c])

Εκλυον ἀυδησαντος ἐγω Ποϐλιος Βαλϐινος
Φωνας τας θειας Μεμνονος ἡ Φαμενωφ.
Ηλθον ὁμȣ δ' ἐρατᾳ ϐασιληΐδι τηδε Σαϐινᾳ,
Ωρας δε πρωτας ἁλιος ἐσχε δρομον.
Κοιρανω Αδριανω πεμπτῳ δεκατῳ ἐνιαυτῳ,
Αματα δ' ἐσχεν Αθυρ εἰκοσι και πισυρα.

Audivi loquentis ego Publius Balbinus
Voces divinas Memnonis, qui et Phamenoph. *)
Veni vero una cum amabili regina Sabina,
Horae vero primae ſol habuit curſum.
Domini Hadriani quinto decimo anno,
Dies vero habuit Athyr viginti, et quatuor.

*) Conſentit cum Aegyptia hac ejus ſtatuae appellatione etiam Pauſanias. (Attic. L. I. c. 42.)

Nolo hic moroſius inquirere, ſitne univerſum hoc epigramma recte reſtitutum, nec ne. Vocabula, quae argumento praeſenti ſerviunt, in Pocockii ectypo bona fortuna illaeſa ſunt, neque medica manu egent. Narrat, quisquis is fuit, P. Balbinus, ſe una cum Sabina Hadriani conjuge ad Memnonis ſtatuam

a) Vol. IV. pag. 100. b) Deſcript. of eaſt T. I. tab. 39. c) in Chariton[em] pag. 524.

Viſendam profectum, factumque iſtud imperantis Hadriani anno XV., ſive ſecundum numos L. IЄ. Ergo anno hoc Alexandrino Hadrianus, et Sabina praeſentes fuere in Aegypto, qui, ut diximus, coepit exeunte Auguſto V. C. 883, P. X. 130. Amplius et diem definit marmor, nempe quartum, et viceſimum menſis Athyr. Coepit hic menſis anni Aegyptii tertius in anno communi die XXVIII. Octobris anni Iuliani, ergo quartus et viceſimus Athyr currebat cum die XX. Novembris, quo apud Memnonem fuit Sabina. En ex illuſtri hoc monumento tempus proxime definitum, quo Hadrianus in Aegypto praeſens fuit, proxime etiam accedente divo Hieronymo, [a]) ex cujus mente Antinous, Hadriani in itinere Aegyptio comes, in Aegypto mortuus eſt V. C. 882, de quo vide, quae plura dicemus in moneta Antinoi.

Haec pridem ſcripſeram, cum ad manus meas pervenit opus praeclarum Georgii Zoëgae, quo is Aegyptios numos muſei Borgiani illuſtravit adjecta diſſertatione de tempore, quo Hadrianus in Aegypto fuit. Non negat vir praeſtans, Hadrianum anno imperii ſecundum Alexandrinos XV. fuiſſe in Aegypto, numis Alexandrinis cum anno IЄ., quos ſupra indicavi, nimis aperte iſtud docentibus. Verum, quod aliis etiam viris eruditis placuiſſe video, bis eum in Aegyptum profectum ſtatuit, primumque ejus iter anno imperii ſecundum Alexandrinos VI. adfigit, quo etiam tempore mortuum ibi Antinoum comprobare nititur. Fueritne hoc Hadriani in eam regionem iter ſimplex, an geminum, diſputare non lubet, verum mearum eſſe partium exiſtimo, evertere argumentum ejus validiſsimum, quo primum, ac maturius Hadriani iter niti ipſe teſtatur. Ad tres enim numos Antinoi commatis Alexandrini, omnes L. Θ. notatos, quos olim in catalogo muſei Caeſarei deſcripſeram, provocat, ex quo jure arguit, cum Antinous Hadriani comes teſtibus his numis mortuus jam fuerit in Aegypto anno imperii IX., numi alii Alexandrini Hadrianum anno XV. fuiſſe in Aegypto teſtentur, ſequi, bis eum ad hanc regionem inviſiſſe. Verum cum eosdem hos numos ſecundis curis in examen revocaſſem eo tempore, quo eadem argumenta de Hadriani itinere, et morte Antinoi tractare coepi, non obſcure vidi, legendum potius L. IΘ., ut adeo auctor clariſsimus ex his muſei noſtri numis nihil habeat ad cauſam ſuam ſubſidii, et gravate feram ipſe, mea negligentia viro mihi amiciſsimo in re gravioris momenti fuiſſe illuſum. Vide, quae de his Antinoi numis in hujus moneta copioſius diſſeram.

Si Hieronymo, [b]) et Caſsiodoro fides, Hadrianus Alexandriam a Romanis vaſtatam refecit, et teſte Vopiſco vetera privilegia reſtituit, et nova addidit. [c]) In eadem urbe cum profeſſoribus diſputaſſe in muſeo, tradit Spartianus. Typi numorum praeſentium principes Aegypti deos, aut fertilitatis cognitae argumenta exhibent, ac notandum praeterea, nunquam in nu-

a) in Chronico. b) l. c. c) in Saturnino c. 8.

mis Romanis genium Aegypti, vel Alexandriae elephanti pelle veſtiri, quod patet cum ex numis modo adductis, tum ex numis gentis Aemiliae. Verum ab Aegyptiis ipſis id perſaepe factum, probant numi Alexandrini, quos paullo ante diſputationis cauſa advocavi, aliique imperatorum praecedentium cum epigraphe ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΑ, tum numi ipſorum Aegypti regum.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ARABIAE. *Imperator, et mulier ſtantes ad aram dexteras conjungunt jacente humi victima.* AR. (Geſsner ex muſ. Pfau.) AE. I. (Vaill.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. ARABIAE. S. C. *Imperator togatus mulierem genu flectentem, et ſ. forte calamum tenentem ſublevat, pro pedibus camelus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Narrat Spartianus, Hadrianum *peragrata Arabia Peluſium veniſſe.* Secundum ea, quae continuo in *Alexandria* dixi, neceſſe eſt peragratam ab Hadriano Arabiam ineunte anno V. C. 883. De attributis Arabiae, quae poſterior numus offert, egi in moneta Trajani ad numum ARAB. ADQ. anni V. C. 858.

* * *

Vt lit. H.

ASIA. *Mulier dextro pede prorae navis inſiſtens d. acroſtolium, ſ. gubernaculum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. ASIAE. S. C. *Imperator togatus, et mulier ſacrificantes.* AE. I. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. ASIAE. S. C. *Imperator figuram muliebrem ſublevat capite radiato, ſ. ſceptrum gerentem.* AE. I. (Vaillant.) In alio: *Mulier flexo genu gubernaculum ſuper humero tenens ab adſtante imperatore togato ſublevatur.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Hadrianum in Aſia (proconſularem intellige, quam ſolum innuunt hi numi) fuiſſe verſatum, ſatis conſtat. Eum per hunc tractum *iter facientem condidiſſe templa ſui nominis,* narrat Spartianus. Quin urbes etiam memorantur, quae ita ab eo auctae fuere, ut non dubitarent, eum alterum conditorem appellare, et ab eo nomen mutuari. In harum numero fuere Cyzicus, Smyrna, Stratonicea Cariae, aliaeque complures. Quantam pecuniae vim erogaverit in unius Smyrnae ornamenta, videri poteſt apud Philoſtratum. a) Quae ejus fuerint in Cyzicum merita, erecto ibi in nomen ſuum templo magnificentiſsimo, et conſtitutis ludis, in hujus moneta dictum. Quae ſane cauſa princeps fuerit, cur eum Cyziceni tertium decimum deum appellaverint. b)

Typus numi primi Aſiae attributa maritima commodat, quod pleraeque ejus provinciae mari eſſent adſitae, neque aliter niſi mari, ſaltem Roma profectis, adiri poſſet. Implexior ratio capitis radiati, et ſceptri, quae offert numus tertius, ſi modo Vaillantius praeco vera vidit.

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. BITHYNIAE. S. C. *Ara ignita, hinc imperator togatus ſtans, illinc Bithynia capite turrito d. pateram,*

a) in vita Polemonis. b) Socrat. Hiſt. eccleſ. L. III. c. 23.

J. gubernaculum, pro pedibus victima. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. BITHYNIAE. S. C. *Imperator togatus mulierem genu flectentem ſublevat, quae dextro pede prorae navis inſiſtit, et ſiniſtra duas ſpicas, in aliis gubernaculum tenet.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Fuiſſe Hadrianum in Bithynia, ſcriptores diſerte quidem non prodidere, verum iſtud teſtantur numi praeſentes; atque etſi horum teſtimonio careremus, an temperare ſibi potuiſſet Hadrianus, quo minus regionem inviſeret, quae Antinoi ſui patria exſtitit? Quin etiam conſtat, eum *in Bithynia venatum*, et quo loco urſam occiderat, urbem de ſuo nomine Ἀδριανȣ θηρας, *Hadriani venationem*, aedificaſſe, ut referunt Spartianus, et Dio, etſi haec urbs ambiguis finibus Myſiae potius videatur tribuenda. Quam fuerit Hadrianus in Bithynos beneficus deprecante potiſsimum, ut videtur, Antinoo, teſtantur urbes ab ejus nomine appellatae *Hadriani*, *Hadrianopolis*, praeter jam memoratas *Hadrianotheras*, quin et Claudiopolis, ſive Bithynium Antinoi patria innumeris ab hoc imperatore beneficiis adfecta *Hadrianam* ſe in numis ad Gallieni usque aevum profitetur. Nicaeam quoque, Nicomediam, aliasque ejus regionis urbes ſub imperii ſui initium tremore terrae graviſsime adflictas liberalitate ſua juvit, [a]) et ſerius in iisdem urbibus inſignia templa, fora, aliaque aedificia ſtatuit, ut adeo jure *Reſtitutor Bithyniae* appellari ſit promeritus.

Bithyniae in numis caput eſt turritum, credo propter inſignium urbium copiam. Gubernaculum manu tenet propter ejus regionis navigandi opportunitatem, hinc in Propontidem, illinc in Euxinum vergentis.

* * *

Vt lit. H.

BRITANNIA. S. C. *Mulier ſedens dextero pede rupibus impoſito, ſiniſtra caput ſuſtentans, d. haſtam gerit, cubito in praegrandem clypeum innixo.* AE. I. II. (Vaill.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. BRITANNIAE. S.C. *Imperator, et provincia ſacrificantes.* AE. I. (Vaill.)

Vt lit. H.

EXERC. BRITANNICVS. S. C. *Imperator paludatus ſtans in ſuggeſtu adloquitur cohortes.* In aliis: *Imperator eques.* (Vaill.)

Teſte Spartiano *Britanniam petiit, in qua multa correxit, murumque per LXXX. millia paſſuum primus duxit, qui barbaros, Romanosque divideret.* Sequendo verba ejusdem auctoris haec Hadriani profectio figitur ad annum V. C. 874. Reliqua Britannica Hadriani aetate fere ignorantur, neque typi aliquid, cui immoremur, ſuppeditant.

* * *

Vt lit. H.

CAPPADOCIA. S. C. *Vir capite turrito, et habitu ſuccincto ſtans d. montem Argaeum, ſ. vexillum tenet.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. CAPPADOCICVS. S. C.

a) Euſeb. in Chronico.

Imperator eques adloquitur milites. AE. I. (Vaill.)

Hadrianus inſtituto per Aſiam proconſularem itinere Cappadociam intravit, et ab indigenis *ſervitia caſtris profutura ſuſcepit*, ut refert Spartianus. Addit, eum ex vicino Parthiae rebus, et conſervandae vicinorum regum amicitiae proſpexiſſe. De monte Argaeo, trito Cappadociae ſymbolo, actum in numis Caeſareae Cappadociae.

* * *

ADVENTVI. AVG. CILICIAE. S. C. *Imperator, et mulier ſacrificantes.* AE. I. (Vaill.)

Ciliciam Hadrianum adiviſſe, explicate hiſtorici non produnt, tamen id factum poſt iter Cappadocicum, colligitur ex Spartiano. Nam poſt illud narrat, *circumeuntem provincias procuratores, et praeſides pro factis ſupplicio adfeciſſe*, ac deinde intraſſe in Syriam, quod factum Tillemontius ad annum V. C. 877 refert.

*

Vt lit. H.

DACIA. S. C. *Mulier rupi inſidens d. ſignum militare, ſ. gladium incurvum.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERC. in aliis EXERCITVS. DACICVS. S. C. *Imperator in equo d. elata tres adſtantes milites adloquitur.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Hadrianum privatum bis fuiſſe in Dacia, nimirum per utrumque bellum Dacicum, ex Spartiano diſcimus. Vtrum illam Auguſtus adiverit, neque numi, neque ſcriptores meminere. Iſtud certum narrante Eutropio, non placuiſſe Hadriano Daciam imperio adjectam, et abjeciſſet eam ſtatim ab adito principatu, perinde atque Armeniam, niſi aliud ſuaſiſſent tot Romanorum coloniae ibi conſtitutae, quae abductis legionibus hoſtium incurſionibus totae patuiſſent. Nihil igitur ea parte immutavit, niſi quod celebrem Danubii pontem, Trajani opus, dejecit, ut in hujus moneta diximus. Quare marmor editum a Grutero, a) poſitumque Hadriano, *cujus virtute Dacia imperio addita felix eſt*, aut ſuppoſititium putandum, aut infamis adulationis reum.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. GALLIAE. S. C. *Imperator, et mulier ad aram ſacrificantes, humi jacet victima.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. GALLIAE. *Imperator togatus mulierem humi prolapſam ſublevat.* AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Primum Hadriani iter, ex quo peregrinari inſtituit, Gallicum fuit auctore Spartiano.

* * *

Vt lit. H.

GERMANIA. *Mulier ſtans d. haſtam, ſ. clypeum Germanicum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. GERMANICVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Ex Galliis tranſiviſſe in Germaniam, refert Spartianus, atque idem alibi narrat, ab eo Germanis regem impoſitum.

a) pag. 249. 4.

Vt lit. H.
HISPANIA. *Mulier ſedens juxta rupem d. ramum, pro pedibus cuniculus.* AV. AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.
EXERCITVS. HISPANICVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Vaill.) AE. II. (Muſ. Chriſtinae.)

Vt lit. H.
RESTITVTORI. HISPANIAE. *Imperator togatus mulierem ſublevat ſ. ramum tenentem, pro pedibus cuniculus; in aliis pro hoc ara intermedia.* AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Spectatis majoribus Hadriano patria fuit Hiſpania, et natale illis ſolum Italica municipium Baeticae; nam ipſe Romae primam lucem aſpexit. Puer aliquamdiu in hac ſua patria moratus eſt, dum in Germaniam, ac deinde Romam avocaretur, ut ſupra diximus. In ſupremo faſtigio ex Galliis Hiſpaniam petiit, et acto Tarracone omnium Hiſpanorum conventu ibi hiemavit, et ſumptu ſuo aedem divi Auguſti reſtituit. [a]) Etſi in propinquo eſſet, Italicam tamen ſuam non inviſit, quanquam multis eam honoribus, et ſplendidis muneribus ornaret. [b]) Certe quinquennalem honoris cauſa in ea egiſſe, Spartianus refert.

Cuniculus Hiſpaniae ſymbolum vulgo cognitum, de quo vide, quae olim plura diximus in Prolegomenis ad numos Hiſpaniae Vol. I. p. 8.

* * *

Vt lit. H.
ITALIA. *Mulier ſtans d. haſtam, ſ. cornucopiae.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.
ADVENTVI. AVG. ITALIAE. *Imperator, et Italia ſtantes ad aram ſacrificant.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Vaill.) AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.
RESTITVTORI. ITALIAE. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem, et ſ. cornucopiae tenentem ſublevat.* AV. (Vaill.) AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Hadrianum primum adveniſſe in Italiam anno V. C. 871, in ejus anni numis vidimus, atque hic adventus ſaepe fuit repetitus, quoties nimirum ab ſolitis peregrinationibus in urbem reverſus eſt. Sed et conſtat, multis ab eo beneficiis, et honoribus ornatam fuiſſe hanc terrarum dominam. Remiſſum fiſci debitum ſupra vidimus, quae indulgentia Italiam maxime ſublevavit, remiſſum praeterea Italiae aurum coronarium, pueris etiam, ac puellis, quibus Trajanus alimenta deſtinaverat, incrementum liberalitatis adjecit. [c]) In pluribus Italiae urbibus annuum, eumque honorarium magiſtratum geſſit. [d])

* * *

Vt lit. H.
IVDAEA. S. C. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem ſublevat, circa quam tres pueri palmas geſtantes.* AE. I. (Muſ. Farnes.) Alius, ſed ſine S. C., AE. max. mod., cum praegrandi circulo in muſeo Piſani. Similis cum ſimili circulo, ſed fuſus, eſt in muſeo Caeſareo.

Vt lit. H.
ADVENTVI. AVG. IVDAEAE. S. C. *Imperator, et genius Iudaeae ſacrificantes,*

a) Spartian. b) Dio L. LXIX. § 10. c) Spartian. d) ibid.

juxta quem pueſli palmas tenentes. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. IVDAICVS. S. C. *Imperator in ſuggeſtu ſtans milites adloquitur.* AE. I. (Patin ad Suet. p. 377.)

Adventum Hadriani noſtri in Iudaeam teſtatur Dio. [a]) Deſunt numi, qui Hadrianum *reſtitutorem Iudaeae* celebrarent, etſi typus numi primi revera reſtitutionem imitetur. Sed enim illo imperante indigna erat ea natio, quae auguſto beneficio recrearetur. Satis conſtat, quanto furore, qui fidem humanam ſuperet, adhuc Trajano rerum potito fanatica ea gens velut oeſtro percuſſa Cyrenaicam primum, quae ſceleris incunabulum fuit, deinde Alexandriam, ac Cyprum caedibus, incendiis, rapinis pervaſerit. Ad obſequium armis redacta quievit tantisper. Subinde, ſeu quod Hieroſolymas coloniam deduxit Hadrianus, ut ait Dio, [b]) ſeu quod genitalia praecidere vetarentur, ut Spartiano viſum, palam obſequium exuit, arſitque infando bello omnis Palaeſtina lecto duce Barchoceba. Belli initia, tametſi per populi commoti vilitatem levia videri poterant, non tamen aſpernanda Hadrianus arbitratus Iulium Severum, quo praeſtantiorem ducem ea aetas non habuit, ex Britannia evocat, belloque gerendo praeficit, qui tandem nonniſi aegre, ac multis acceptis incommodis, captis iterum, atque iterum everſis Hieroſolymis, exciſis caſtellis, interfectis omnibus, qui obſtitere, reliquis ſub haſta venditis, bello temerario finem impoſuit. Ejus adcuratam hiſtoriam conſcripſit Tillemontius. [c])

Quo anno Iudaeam inviſerit Hadrianus, controvertitur. Factum iſtud profitetur Pagius anno V. C. 872. P. X. 119, [d]) ergo ipſo anno, cujus Kalendis Ianuariis conſul III. proceſsit conlega Ruſtico. Sententiam ſuam binis teſtimoniis comprobat, uno Chronici Alexandrini, narrantis, iisdem conſulibus Hadrianum veniſſe Hieroſolymas, rebusque ibi ordinatis urbem de ſe dixiſſe *Aeliam.* Altero Epiphanii ex libro de Ponderib. et Menſur., cujus verba ſunt: *Hadrianus Antiochiam, ac Coelen Syriam, Phoenicen, et Palaeſtinam, quae Iudaea dicitur, anno, quam everſa fuerat, ſeptimo et quadrageſimo peragrans Hieroſolymam celeberrimam urbem ac nobiliſſimam contendit, quam Titus, Veſpaſiani filius ſecundo ſui imperii anno everterat.* Chronici Alexandrini edicto, quia ipſi conſules adduntur, certe intelligendus annus V. C. 872. Ad Epiphanium quod attinet, minus illi probe cum computo chronici convenit. Captae fuerunt a Tito Hieroſolymae V. C. 823 die II. Septembris, ergo annus ſeptimus ac quadrageſimus Chronici exivit eodem die anni V. C. 870. At enim hoc tempore vix imperium adhuc deguſtavit Hadrianus. Ait quidem Pagius, ut utrumque auctorem conciliet, et biennii defectum reſarciat, annum primum Epiphanii non ducendum ab anno V. C. 823, ſeu captarum Hieroſolymarum, ſed ab anno ſequente, quo triumphus Iudaicus actus eſt, ac praeterea, ut

a) L. LXIX. § 11. ad hunc annum. b) L. LXIX. § 12. c) T. II. P. II. p. 490. d) Crit. Baron.

Saepe ab antiquis ſit, excludi annum ultimum, quo Hadrianus Hieroſolymas venit. Violenter ſatis, ſed ad cauſam neceſſario. Credam praeſtare, hujus aetatis chronologis non magnam habere fidem, qui paſsim rationem temporum male deſcripſere. Satis eſto, tam maturum Hadriani in Iudaeam, ac vicinum tractum iter non modo infirmo niti fundamento, ſed etiam componi non poſſe cum inſtituto itinerum, quod ſibi in peragrandis imperii provinciis praefixit Hadrianus, et nos in annalibus digeſsimus. At vero Hadrianum anno demum V. C. 883 fuiſſe in Iudaea, et inde intraſſe Aegyptum, docent numi Gazae Iudaeae, et quae ſupra ad numum Hadriani inſcriptum: ADVENTVI. AVG. ALEXANDRIAE. diſſeruimus.

Vt lit. K.

RESTITVTORI. AVG. LIBYAE. S. C. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem ſublevat.* AE. I. (Pellerin Mel. I. p. 205.)

Mediobarbus eo loco, quo *reſtitutas* Hadriano provincias recitat, cum Libyam perventum eſt, ejus numum plane perſunctorie ſic deſcribit: RESTITVTORI. LYBIAE, nulla facta mentione ſeu typi, ſeu muſei, quo factum, ut monſtrati hujus numi nullam eſſe habendam rationem cenſerent antiquarii. In aliis catalogis omnibus, quotquot reperi, eum numum reticeri video. Serius illum ex muſeo ſuo vulgavit Pellerinius, verum is, ut ab auctore proponitur, nonnulla offert inſolentia. I. Epigraphe capitis: HADRIANVS. AVG. COS. III. in nullo hactenus Hadriani numo a me comperta eſt. Sed levius iſtud. Majoris momenti eſt, quod in eo obſervo II., nimirum epigraphen averſae: RESTITVTORI. AVG. LIBYAE. Quid huc irrepſit vocabulum AVG., quod in omnibus reſtitutarum provinciarum numis conſtanter abeſt, quanquam adſit conſtanter in numis inſcriptis: ADVENTVI. AVG.? Vtrum exſtet alicubi numus RESTITVTORI. AVG. AFRICAE, quem ibi vir eruditus citat, ignoro; atque etiam majorem in modum dubito; nam videtur hunc numum citare ſolum de memoria, et non conſultis libris, perinde atque mox infra confertim fallitur, cum adſerit, non exſtare numos inſcriptos: ADVENTVI. AVG. SICILIAE, deinde auctores veteres nusquam adfirmare, Hadrianum aliquando aut in Achaia, aut in Sicilia commoratum, cujus tamen profectionis copioſa veterum habemus teſtimonia, quae ſuis locis indicata reperies. Ad numum propoſitum ut redeam, utraque a me propoſita ratio perſuaderet facile, eum eſſe malae notae mercem, niſi eum genuinum tueretur auctor gravis, et magni in ſcientia noſtra nominis Pellerinius. Fuiſſe Libyae tum maxime opus reſtitutore Auguſto, nimio certum, quando imperante Trajano, et Hadriano a Iudaeis rebellibus ultra ducenta hominum millia caeſa conſtat, de qua miſerae regionis calamitate vide Dionem, et Oroſium. Hadrianum in vicina Ale-

xandriae Libya fuiſſe venatum, narrat Athenaeus. [e])

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. MACEDONIAE. S. C. *Ara ignita, hinc imperator togatus ſtans, inde genius Macedoniae pileatus ſuccincta veſte d. pateram, ſ. flagellum, pro pedibus victima.* AE. I. (Vaill.) AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. MACEDONIAE. S. C. *Imperator togatus figuram genu flectentem pileatam, et ſ. flagellum tenentem ſublevat.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Quo tempore in Macedoniam venerit, incompertum; veriſimile tum, quando altero imperii anno per Illyricum Romam ex Oriente venit. Pileum vulgati in hac regione moris vidimus in numis regum Macedoniae, tnm et in denariis C. Antonii, et gentis Planciae. Verum additi flagelli cauſam hactenus reperire non potui.

* * *

Vt lit. H.

MAVRETANIA. S. C. *Maurus ſtans d. haſtam, ſ. equum freno retinet.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. MAVRETANIAE. S. C. *Ara, hinc imperator ſtans, inde Mauretania d. pateram, ſ. vexillum, pro pedibus victima.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERCITVS. MAVRETANICVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. MAVRETANIAE. S. C. *Imperator ſublevans figuram procumbentem.* Sic numum deſcribit Vaillantius. AE. I.

Neque de tempore, quo Mauretaniam vidit Hadrianus, aliud praeter conjecturas habemus. De Mauris Spartianus: *Motus Maurorum compreſſit, et a ſenatu ſupplicationes emeruit.* Spectato ordine, quo iſtud narrat, id factum eſt ſub initium ejus peregrinationum. Cauſa motus per Luſium Quietum illata, virum in praeſtantiſsimis ejus aetatis numerandum. Patria Maurus in utroque bello Dacico cum ſuo Maurorum equitatu egregia edidit facinora. Veterem ſuam gloriam in bello Parthico ſic provexit, ut in meritorum praemium a Trajano praeturam primum, ac conſulatum auferret, ac denique provinciam Palaeſtinam, quo in munere Iudaeos rebelles ad obſequium reduxit. Haec compendio perſequitur Dio. [b]) Si fides Themiſtio, eum Trajanus, etſi extra imperii Romani fines natus eſſet, ſucceſſorem ſibi deſtinavit. [d]) Ab Hadriano ad regendos Mauros translatus, orto ab his tumultu, cujus ipſe, ut imperium in ſe transferret, auctor eſt creditus, imperatoris juſſu exarmatus, miſſo ad ſedandos Mauros Marcio Turbone, [d]) denique in itinere ſive ſenatus, ſive ipſius Hadriani juſſu occiſus eſt. [e])

Maurus equum ducens proprius gentis typus. Maurorum equitatus antiquae famae cum propter equorum excellentiam, tum gentis ipſius ſtudium. Quare et in priſcis Mauretaniae regum

a) L. XV. p. m. 677. b) L. LXVIII. § 32. c) Orat. XVI. d) Spart. c. 5.
e) Idem cap. 7.

numis ſignatos jam equos videmus. Quanto vero uſui hoc ipſo aevo equeſtris ea gens in variis Trajani bellis duce Luſio fuerit, pluribus locis teſtatur Dio, ejusque teſtimonium perennius exhibet columna Trajani, in qua equites Mauri finguntur effreni curſu in Dacos irruentes.

* * *

* *Vt lit. H.*

ADVENTVI. AVG. MOESIAE. S. C. *Ara, hinc imperator ſtans, illinc genius Moeſiae d. pateram, ſ. incertum quid.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

EXERC. MOESIACVS. S. C. *Imperator eques milites adloquitur.* AE. I. (Vaill.)

De Hadriani in Moeſiam itinere nihil prodidere veteres. Fuere, qui eum Pinci Moeſiae ſuperioris oppido celebraſſe ludos ex ejus ipſius numo adfirmarent, ſed quam nos ſententiam refutavimus ſupra in numis Trajani pag. 446.

* * *

Vt lit. H.

RESTITVTORI. NICOMEDIAE. *Imperator togatus mulierem genu flectentem, et ſ. gubernaculum inverſum tenentem ſuble-* [illegible] AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Huc pertinent, quae ſupra ad Bithyniam, cujus Nicomedia metropolis fuit, diſſerui, quo loco ea etiam beneficia commemoravi, quae privatim in Nicomediam Hadrianus contulit. Gubernaculum manu tenet perinde atque in Bithynia in numo ſupra laudato. Cauſa eſt, quod opportuno portu inſtructa naves non modo in commercii, ſed et b[illegible] ſervituras in tuto collocavit. Cum quo praeclare conſpirat numus ejusdem urbis Graecus cum capite Antonini Pii, in cujus averſa eſt figura ſtans gubernaculum item inverſum tenens, ſcripto juxta: ΣΤΟΛΟΣ, *claſſis*, de quo numo egi pluribus in moneta Nicomediae. Ex quo apparet, fuiſſe hanc urbem totius ejus tractus navarchida.

* * *

Vt lit. H., in aliis ut lit. I.

NILVS. *Nilus decumbens d. cornucopiae, ſ. arundinem, et ſimul Sphingi innixus, pro pedibus hippopotamus, infra crocodilus.* AV. AR. AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

NILVS. S. C. *Nilus procumbens d. cornucopiae, pro pedibus hippopotamus, infra crocodilus, plures puelli ſenem aut circumſiſtunt, aut per corpus repunt.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ. Vaill.)

Vt lit. H.

S. C. *Idem averſae typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Nilus Aegypti illuſtris fluvius, at Hadriano *ſemper acerbus, ſemper honoratus*, qui charum ſibi Antinoum ſeſe pro imperatoris capite devoventem merſerat, quod infra in ejus amaſii moneta copioſius perſequar. Habemus in elegantibus his numis Nilum cum omnibus ſuis attributis, arundine, Sphinge, crocodilo, hippopotamo, puellis, ſive cubitis, de quibus ſingulis late egimus in Prolegomenis ad numos Alexandrinos Vol. IV. p. 36., in quibus perfrequens eſt Nili eodem modo decumbentis imago.

*

Vt lit. H.

EXERC. NORICVS. S. C. *Imperator eques adloquitur cohortes.* AE. I. (Vaill. Muſ. reg. Chriſtinae.)

* * *

Adverſa ignota.

EXERCITVS. PARTHICVS. *Imperator ſtans in ſuggeſtu milites adloquitur.* AE. max. mod. (Vaill. in num. m. m.)

Hoc numo probatur, Hadrianum, etſi Parthica abjecit, aluiſſe tamen exercitum, qui Parthiae invigilaret, et quem dubium non eſt circa Euphratem excubaſſe. Fuiſſe hoc imperante bellum Parthorum in motu, ſed Hadriani colloquio repreſſum, narrat Spartianus.

* * *

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. PHRYGIAE. S. C. *Imperator ſacrificat cum genio provinciae pileo Phrygio tecto.* AE. I. (Vaill.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. PHRYGIAE. S. C. *Imperator togatus figuram genu flectentem pileo Phrygio tectam, et ſ. pedum tenentem ſublevat.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

De Phrygia, quod ad Hadrianum pertineret, nihil diſtincte veteres. Pileus, quo genius tegitur, proprium fuit Phrygum geſtamen, et illo tecti, ſimulque pedo armati, ſcilicet vitae paſtoritiae argumento, in veterum monumentis ſaepe finguntur illuſtres Phryges, Paris, Marſyas, Midas, aliique.

* * *

Vt lit. H.

EXERCITVS. RAETICVS. S. C. *Imperator in aliis ſtans, in aliis eques milites adloquitur.* AE. I. II. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

* * *

Vt lit. D.

SICILIA. S. C. *Caput adverſum juvenile paſſis crinibus ſine collo, infra quod monſtrum marinum.* AE. I. (Vaill. Muſ. Chriſtinae.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. SICILIAE. S. C. *Ara, juxta quam hinc ſtat imperator, illinc mulier capite ſpicis redimito, d. pateram, ſ. ſpicas.* AE. I. (Catal. d'Ennery.) AE. II. (Paruta in Sicil. tab. 174.)

Vt lit. H.

RESTITVTORI. SICILIAE. S. C. *Imperator togatus ſublevat mulierem genu flectentem ſ. ſpicas tenentem, et capite ſpicis redimito.* AE. I. II. (Paruta l. c. Vaill.)

Redux ex Achaia, quod factum Tillemontius cenſet V. C. 879, *in Siciliam navigavit, in qua Aetnam montem conſcendit, ut ſolis ortum videret, arcus ſpecie, ut dicitur, varium.* a) Numi II. et III. facilem ſuppeditant explicatum; nam ſpicae fertilitatem notant, nimirum cognitas inſulae facultates: Sed argumentum numi I. moleſtum eſt aenigma. Vaillantius caput illud adverſum eſſe Meduſae ſtatuit, Havercampus Solis, qui nempe hac facie ſaepe, ut ait, in Rhodiorum numis obſervatur; et cum compertum ſit, hos Syracuſas colonis frequentaſſe, eam cauſam typi hujus in Siciliam translati. b) Fuerintne monetarii Romani adeo arguti, aut adeo in arctum redacti, ut, cum Siciliam adumbrare vellent, ad levem hanc, et ignobilem de advocatis Rhodo colonis periſtaſin confugere neceſſe fuerit, ambigo, cum uſitati alii, ne-

a) Spartian. b) Muſ. Chriſtinae. pag. 60.

Atque unis ſolum Syracuſis, ſed toti inſulae communes typi, ut: Diana, triquetra etc. praeſto eſſent. Si caput illud revera Solis eſt, de quo tamen dubitare liceat, credam potius adludi ad ſolem ab Hadriano ex Aetna proſpectum, quod continuo ex Spartiano vidimus, quam ad Rhodios adventitios, praecipue cum et Aetnaei ejus montis accolae Solis caput in moneta ſua ſignaverint. Sed forte Meduſae potius caput refert, quod ſaepe in numis Siculis, et inſertum triquetrae comparet. Monſtrum marinum infra poſitum eſſe Scyllam, dubitari nequit, quam conſtat in freto Siculo grave imperium exercuiſſe, et quam forma non multum abſimili ſiſtunt numi Sex. Pompeji. Quanquam niſi numus hic Vaillantium praeconem haberet, virum longo uſu in palaeſtra noſtra exercitatum, luberet numi hujus γνησιοτητα in dubium vocare. Nam primum, cum provinciae omnes, quas hactenus vidimus, figuras integras ſuis diſtinctas attributis quocunque demum ſitu offerant, ſola Sicilia arceſsitum longe, aenigmaticum, et hac aetate obſoleti thematis typum obtrudit, cum tamen eadem Sicilia in ſucceſſoris Antonini numis perſonam mulieris, nempe ingenuis hac aetate provinciis uſitatam induat. Suſpecta etiam videtur in hoc numo capitis epigraphe; nam cum in omnibus aliis Hadriani numis ſimilis argumenti legatur inſcriptum: HADRIANVS. AVG. COS. III. P. P., in hoc uno praetenditur inſcriptum: HADRIANVS. AVGVSTVS. Sed praeſtat rem in medio relinquere.

Vt lit. H.

EXERCITVS. SYRIACVS. S. C. *Imperator ſtans; in aliis eques milites adloquitur.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

ADVENTVI. AVG. THRACIAE. S. C. *Imperator et genius provinciae ſacrificantes.* AE. I. (Vaill.)

Iter Hadriani in Thraciam incerti eſt temporis. In ea urbem de ſuo nomine Hadrianopolin dictam ad Hebrum condidit hodieque celebrem.

RELIQVI HADRIANI NVMI MEMORABILIORES.

Vt lit. C.

ANN. DCCCLXXIIII. NAT. VRB. P. CIR. CON. *Mulier humi ſedens d. rotam, ſ. tres obeliſcos, ſeu conos complexa.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

Eadem averſa addito S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ. alibi.)

Illuſtres hi numi ex iis, qui COS. III. inſcribunt, ſoli ſunt, quorum aetas tuto, ac proxime poſsit definiri; nam offerunt ipſum *annum* DCCCLXXIIII ab urbis ſcilicet conditu, atque una memorant *natalem urbis*, nimirum a Parilibus, quae XI. Kal. Majas in memoriam conditae hoc die urbis celebrata fuere. In hos numos poſtremus commentatus eſt Baro Bimardus ad Iobertum, a) qui laudatis primum aliorum ſententiis de vera epigraphes lectione, (nam de hac cumprimis agitur) iisque refutatis ſuam demum ſtabilire nititur. Non attinet, eas quoque hoc loco commemorare,

a) [illegible] II. pag. 178.

quae quoniam falſae lectioni innituntur, ſuapte corruunt. Vaillantius legit: *Anno 874 natalis urbis populo Circenſes conceſſit.* Sed advertit Bimardus, ludos Circenſes adeo fuiſſe Romae frequentes, ut veriſimile non videatur, voluiſſe monetarios facti ordinarii memoriam modo extraordinario in numis conſervari. Harduinus, cum quo, ut plerumque alias, ſentit Iobertus, ſic epigraphen explicat: ANN*o* DCCCLXXIIII. NAT*ali* VRB*is* P*lebeii* CIR*cenſes* CON*ſtituti.* Hunc modum aſpernatur Bimardus, quoniam nullo idoneo fundamento nititur, ac praecipue, quoniam Circenſes aeque plebeii, ac ſenatus, et equeſtris ordinis fuere. Refutatis ergo horum ſententiis ſuam prodit legendo: ANN*o* DCCCLXXIIII. NAT*ali* VRB*is* P*rimum* CIR*cenſes* CON*ſtituti.* Cenſet igitur, Hadriano imperante ad celebrandum natalem urbis nova, et hactenus inſueta fuiſſe conſtituta. Revera neminem auctorum veterum, ipſum neque Ovidium, cum natalem hunc in faſtis memorat, conſtitutorum hujus cauſa ſacrificiorum, aut ludorum meminiſſe. Conſtituiſſe igitur Hadrianum, cui indignum viſum eſt, diem univerſo populo Romano ſacerrimum nullis peculiaribus caerimoniis condecorari, ut ludi Circenſes ejus cauſa peragerentur. Hanc ſententiam non parum juvat Athenaeus, [a]) qui, cum narraſſet, quo tempore Romae cum dipnoſophiſtis ſuis convivabatur, repente exauditum tibiarum, et cymbalorum, et cantantium ſtrepitum, addit: *ἐτυχεν δε ȣσα ἑορτη, τα Παριλια μεν παλαι καλȣμενα, νυν δε Ρωμαια, τῃ της πολεως Τυχῃ ναȣ καθιδρυμενȣ ὑπο τȣ παντ' ἀριςȣ και μȣσικωτατȣ βασιλεως Αδριανȣ. Forte autem tum agebatur feſtum, quod Parilia olim vocabatur, nunc autem Romana, templo Fortunae urbis dedicato ab optimo, et literarum amantiſſimo imperatore Hadriano.* Quo teſtimonio docemur, ab Hadriano ſtatutum templum Fortunae urbis, ac tum feſtum Parilia haud dubie novis quibusdam ritibus, atque, ut numi hi docere videntur, ludis Circenſibus fuiſſe celebratum. Haec Bimardi ſententia ſi non plane certa, tamen praeferenda reliquis videtur. At enim lis durabit ſemper, donec de vera ſiglae P. ſignificatione, quae varie expleri poteſt, magis certi erimus. Eruditus Fogginius legendum cenſet *Publici*, nimirum, inquit, ut numus indicet, fuiſſe jam etiam antea eo die a gente Iulia privatis ſumptibus celebratos ludos Circenſes, quoniam narrante Dione [b]) pridie Parilium nuncius de victis a I. Caeſare in Hiſpania Pompeji liberis in urbem eſt perlatus. [c]) Sed ſtatuendus tandem conjecturis modus.

Inſignia, quae mulier humi ſedens manu complectitur, Circum ipſum, ludosque notant tanquam partes [illegible] nimirum rota currum, tres obeliſci, ſive coni Circum, quorum terni conjuncti utrinque ſpinam finiebant, et metae uſum praeſtabant, circa quam flectendus quadrigarum curſus. Narrat Ioannes Lydus, [d]) hos circorum obeliſcos, quos ille perperam pyramides vocat, fuiſſe ſacros Nemeſi, credo, ne ſeveram

a) L. VIII. p. m. 361. b) L. XLIII. § 42. c) Faſti Verrii p. 58. d) [illegible] in prooem.

...m ſibi adverſam experirentur, ...n arenam deſcenderunt.

Sunt hi numi ſoli, qui annum epochae ab urbe condita, toti imperio tantopere ſacrae, atque venerabilis inſcribunt, et qua non raro ſcriptores Latini in ſignandis annis uſi ſunt. Sed neque in marmoribus frequentior ejus uſus. Audrichius, qui ſimilia collegit,[a]) unicum tantum marmor reperit, qui ejus mentionem faciat. Eſt apud Fabrettum:[b]) EXCESSIT. ANNO. VRBIS. CONDITAE. DCCCXCVII. Ceterum an anni urbis conditae in utroque hoc monumento ſint in annis Varronis, an Capitolinis, aliisve, non liquet.

* * *

Variae inſcriptiones capitis.

COS. III. *addito in aliis* P. P. *variis typis in omni metallo, et forma.*

Nihil in Hadriani numis hac averſae inſcriptione vilius ſtantibus cum hac omnis generis typis, ſed qui obvii plerumque ſunt argumenti.

* * *

IMP. CAESAR. HADRIANVS. AVGV. COS. III. P. P. *Caput laureatum.*

DECVRSIO. *Bini viri in citatis equis d. ...am praecedente milite.* AE. m. m. (Muſ. Farnes. Vaill. in numis max. mod.)

Huc propter idem argumentum refe... ſequens:

Vt.lit. D.

S. C. *Idem averſae typus.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Eadem averſae epigraphe, et idem typus obvii ſunt in numis Neronis; quo loco animadverti, iis indicari Neronis in Circenſes ſtudium. Satis compertum, ab his Hadrianum noſtrum alienum non fuiſſe, utut moderatum,[c]) quod etiam tum patuit, quando decurſionem equeſtrem (δρομον ἱππιον) Nemeis, et Iſthmiis ludis intermiſſam Argivis reſtituit, ut narrat Pauſanias.[d])

Vt lit. H.

DISCIPLINA. AVG. *Imperator adducta manu veſte praecedens ſequentibus pluribus militibus cum ſignis militaribus.* AV. AE. I. (Muſ. Caeſ.) In aliis ſcribitur: DISCIPVLINA. AVG. (Vaill.)

Audiendus ad numi hujus intelligentiam Spartianus:[e]) *Militem*, ait, *quaſi bellum immineret, exercuit, tolerantiae documentis eum imbuens - - - cibis etiam caſtrenſibus in propatulo libenter utens, hoc eſt: caſeo, larido, et poſca exemplo Aemiliani, et Metelli, et auctoris ſui Trajani, multos praemiis, nonnullos honoribus donans, ut ferre poſſent ea, quae aſperius jubebat; ſiquidem ipſe poſt Caeſarem Octavium labentem DISCIPLINAM incuria ſuperiorum principum retinuit - - - exemplo etiam virtutis ſuae ceteros adhortatus, cum etiam vicena millia pedibus armatus ambularet, triclinia de caſtris, et porticus, et cryptas, et topia dirueret, veſtem humillimam frequenter acciperet, ſine auro balteum ſumeret - - - delicata omnia undique ſummoveret, arma poſtremo eorum, ſupellectilemque corrigeret etc.* His conſona refert etiam Dio,[f]) qui et addit, ita ab eo milites omnes exercitos, et inſtitutos, ut quae tum ab illo conſtituta

a) ... ...iq. p. 69. b) Inſcript. p. 88. c) Dio L. LXIX. § 10. d) L. VI. p. 491. e) Cap. 10. f) L. LXIX. § 9.

ſunt, ad ſua usque tempora vim legis in diſciplina militari obtinerent. Et Victor: [a]) *Officia pub'ica, et palatina, nec non militiae in eam formam ſtatuit, quae paucis per Conſtantinum immutatis hodie perſeverant.*

Antica incerta.

HERC. GADIT. *Hercules innixus clavae ſ. tria mala, hinc vir humi decumbens, illinc dimidia navis.* AV.

Hunc numum Triſtanus ſeſe ex Arſchotanis numis hauſiſſe profitetur, [b]) quorum tamen exigua vulgo fides eſt. Verum ejus meminit quoque Vaillantius, et bina ejus exemplaria ſe vidiſſe teſtatur Florezius. [c]) *Hercules Gaditanus* Tyro metropoli Gades translatus non modo in Hiſpania, ſed ipſa Roma inclytus fuit, ſic ut ex jure Romano ejus loci Hercules, quod plerisque aliis aliarum regionum diis negatum, bonorum heres ſupremis tabulis ſcribi potuerit. [d]) Proponitur vero in numo Hadriani, cum quod urbs Gaditana Italicae ejus patriae vicina facile cum hac Herculis cultum communicavit, eſſetque mater Hadriani Domitia Paulina Gadibus oriunda, ut principio diximus, tum quod Hadrianus provincias omnes obeundo, easque beneficiis quaquaverſum adficiendo Herculis quodammodo nomen, et honores ſibi emeruit. Navis rem Gaditanorum maritimam haud dubie arguit; at viri decumbentis imaginem, quam plerique alii fluvium dixere, eſſe incerti explicatus, facile mihi cum laudato Florezio convenit. Forte non temere conjecero, eſſe imaginem Oceani. Sane in numis Tyri metropolis Oc[illegible] viri eodem modo decumbentis ipſum propoſitum vidimus, ſcripto juxta, ne is aliorſum accipiatur, vocabulo ΩΚΕ-ΑΝΟϹ., notum vero, Gades ipſi Oceano fuiſſe adſitas. *Similis figura viri* humi decumbentis eſt etiam in numo Herculis Prodicii, quem dabimus infra ſub P. M. TR. P. COS. III. Ceterum vide, quae Triſtanus loco indicato ad hunc numum fuſe commentatur. Huc etiam revocari poſſunt numi aurei, et argentei inſcripti COS. III. vel: P. M. TR. P. COS. III., et quorum typus eſt: *Hercules nudus, et adverſus armis inſidens d. clavam, ſ. fulmen.*

Vt lit. A.

LIBERAL. AVG. III. P. M. TR. P. COS. III. *Typus congiarii obvius.* In aliis: *Duae figurae ſedentes, quae congiarium diſpenſant.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. B.

LIBERALITAS. AVG. III. S. C. *Typus congiarii obvius.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. D.

LIBERALITAS. AVG. IIII. COS. III. S. C. *Imperator togatus ſedens in ſuggeſtu, cui adſtat Liberalitas, quae ex cornucopiae opus in ſubjecti civis ſinum effundit.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Antica ignota.

LIBERALITAS. AVG. V. *Reliqua ignota.* Vide quae mox *dicentur.*

Vt lit. H.

LIBERALITAS. AVG. VI. *Liberalitas ſtans.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

LIBERALITAS. AVG. VII. *Liberalitas*

---

a) in Epit. b) Comment. hiſt. Tom. I. p. 378. c) Medall. de Eſpann. [illegible] 70. d) Vlpian. Fragm. XXV.

ſtans. AV. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

Eadem epigraphe addito S. C. *Typus, ut in Liberalitate IIII.* AE. I. (Muſ. Farnes.)

Liberalitatem I. et II. vidimus ad annos V. C. 870. 871.

Liberalitas III. Videtur hanc exercuiſſe in ipſo conſulatu III., quoniam figura alia adſidet, quam non dubitem eſſe conſulem conlegam.

Liberalitas IIII. De hac nihil eruo. Iſtud certum, quoniam Patris patriae titulus omittitur, eam contigiſſe ante annum V. C. 881.

Liberalitas V. De hac nimis obiter Vaillantius, ex cujus verbis colligi quidem poteſt, eam in numis, iisque rariſsimis exiſtere, ſed eos deſcribere negligit. [a])

Liberalitas VI. VII. Hae Patris patriae titulum jam addunt, ceterum in quos annos cadant, definiri nequit. Harum tamen poſtrema videtur eſſe ea, quam populo erogavit cauſa adoptionis Aelii ſumma IIS. ter millies. [b])

Vt lit. E.

LIBERTAS. RESTITVTA. PONT. MAX. TR. POT. COS. III. S. C. *Imperator togatus in ſuggeſtu ſedens ſtante infra muliere, quae puellum, quem ſiniſtra gerit, imperatori offert, alio ad latus dexterum adſtante.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Ad hujus averſae explicatum nihil opportunum e veteribus eruo. An eo pertinet, quod refert Spartianus: *Liberis proſcriptorum duodecimas bonorum conceſſit?* ac forte tum alia in eorum commodum conſtituit, quibus *Libertas reſtituta* dici potuit.

Vt lit. B.

LOCVPLETATORI. ORBIS. TERRARVM. S. C. *Imperator togatus ſedens in ſuggeſtu, adſtat Liberalitas, quae ex cornucopiae opes in ſinum duorum civium inſra ſtantium effundit.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Numus hic compendio magnificum Hadriani in omnis aetatis, ordinis, loci liberalitatem depraedicat, quare et typus in eo idem eſt cum illo, quem ſupra in nonnullis liberalitatis numis vidimus. Hadrianum egregie munificum ex hactenus dictis abunde intelleximus, ex quo magnificum *locupletatoris orbis terrarum* titulum ſibi peperit, quae hic repetere ſuperfluum foret. Vnicum Dionis locum, qui praeſentem numum juvat, commemorare libet. [c]) *Multa populis, ait, privatisque hominibus, multa etiam ſenatoribus, et equitibus largitus eſt; nec enim exſpectabat, quousque rogaretur, ſed agebat omnia, ut cujusque neceſſitas poſtulabat.* Vnde merito in marmore, quod ſupra in RESTITVTORI. ACHAIAE recitavi, de Hadriano adfirmare potuerit hierophantis Eleuſinia:

Ασπετον ὁς πασαις πλȣτον κατεχευε πολεσσιν,

Qui urbibus omnibus immenſas divitias profudit.

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. III. *variis typis* in AV. AR. AE. I. II. III.

Numi ſic inſcripti magnam hujus aetatis monetae partem efficiunt. Ex

---

a) ... praeſt. T. II. p. 66.

b) Spartian. in Aelio Caeſ.

c) L. LXIX. § 5.

his memorari meretur ſequens:

Vt lit. A.

P. M. TR. P. COS. III. *Templum diſtylum, intra quod Hercules nudus ſtans d. clavam, quem mulier altera adſtans a dexteris, altera a ſiniſtris ad ſe invitare videntur, infra figura ſenilis decumbens.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eximium hujus numi typum lubet Ciceronis ipſius verbis explicare. [a]) *Namque Herculem Prodicium dicunt, ut eſt apud Xenophontem, cum primum pubeſceret, quod tempus a natura ad deligendum, quam quisque viam vivendi ſit ingreſſurus, datum eſt, exiſſe in ſolitudinem, atque ibi ſedentem diu ſecum, multumque dubitaſſe, cum duas cerneret vias, unam Voluptatis, alteram Virtutis.* Vide de Prodicio hoc Hercule Xenophontem, [b]) Themiſtium, [c]) Quinctilianum, Maximum Tyrium, aliosque, quos recenſet Potterus ad Clementis Alexandrini Paedagog. L. II. c. 10. Atque hanc ſubinde fabulam eleganter Silius Italicus ſeniori Africano applicuit, [d]) ſerius monetarius noſter Hadrianum cum Hercule contendens. Nam ut hic averſo a voluptate animo auſterum vitae genus eſt amplexus, et excîſis ingenti labore monſtris pacem terrarum orbi reſtituit, ita et Hadrianus poſthabitis mollioris vitae illecebris maluit per inſignem laborum tolerantiam peragrare orbem Romanum, atque in ſingulis ejus provinciis caſtigata praeſidum avaritia, judicatis litibus, egenis ſublevatis beneficentiae ſuae veſtigia relinquere. Hadrianum per ipſos numorum typos ſaepe cum Hercule comparatum in hoc tractatu vidimus; an vero exſtent etiam numi, qualem ſe apud praeſidem Thuanum vidiſſe ait Caſaubonus, [e]) inſcriptum: ΑΥΤ. Κ. ΑΔΡΙΑΝΟϹ. ϹΕΒΑϹΤΟϹ. ΗΡΑΚΛΗϹ. ΡΩΜΑΙΟϹ, et in quo ipſe in ornamentis Herculeis ſpectatur, valde dubito. Veriſimile eſt, numum hunc eſſe Commodi, qui *Hercules Romanus* dictus ſaepe eſt in numis tam Romanis, quam Graecis, quanquam revera in muſeo Theupoli inter numos maximi moduli pag. 778 recitetur numus, in quo Hadriani caput leonis pelle coopertum dicitur, ſi modo genuinus is putandus eſt. Quid ſibi velit procumbens in imo vir ſenilis, mihi incompertum. Fluvium dicerem, ſi aut arundinem geſtaret, aut urnae pro more inniteretur; ſed neque tum ejus cauſam tenerem. Vide etiam, quo pacto Lucianus eandem Herculis Prodicii fabulam ſecum actam narrat. [f])

Vt lit. I.

PATIENTIA. AVGVSTI. COS. III. *Mulier ſedens d. pateram, ſ. haſtam.* AR. (Seguin Sel. num. p. 150.)

Suſpicatus primum eſt Vaillantius, in hoc Seguini numo vocabulum CLEMENTIA a falſario concinne in PATIENTIA transformatum, conjectura nequaquam temeraria, quia in numis utrovis modo inſcriptis idem eſt typus. [g]) At fatetur Morellius, ſubinde alterum ejus numi exemplar Vaillantio obtigiſſe, et ab hoc muſeo regio illatum, in quo

a) de Offic. L. I. c. 32. b) Memorab. Socrat. L. II. c) Orat. XXII. d) Punic. L. XV. v. 20. e) ad Spartiani Hadr. cap. 13. f) in Somnio. g) in notis ad Seguin. p. 414.

nunc bis habetur. [a]) Averſam commode explicat cognitum Hadriani inſtitutum, ſiquidem definiente Cicerone [b]) *patientia eſt honeſtatis, aut utilitatis cauſa rerum arduarum, ac difficilium voluntaria, ac diuturna perpeſſio.*

Vt lit. B.

PROVIDENTIA. DEORVM. S. C. *Imperator togatus ſtans d. extenta, ſ. volumen reſpicit aquilam ſuperne advolantem, et ſcipionem unguibus deſerentem.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Iudice Triſtano [c]) Hadrianus hoc typo ſuam in ſuperos pietatem teſtatur, nimirum qui non crederet, ſeſe aut fato, aut meritis ſuis, ſed deorum providentiae debere imperium, quod ipſi ſtatuentibus ſic diis traditur miſſo per aquilam Iovis miniſtram ſcipione, ſeu ſceptro imperii inſigni, in quam rem opportune citat Euſtathium, ex cujus ſententia *aquila index eſt providentiae, et amoris, quo Iuppiter in humanum genus fertur.*

Vt lit. A.

PVDIC. P. M. TR. P. COS. III. *Mulier velata ſtans dextera intra veſtem abdita.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Pudicitia rarus eſt typus in numis Auguſtorum, at frequens in numis Auguſtarum. Pudicitiam probavit Hadrianus, quando eos ab aula removit, *qui apud Sabinam uxorem familiarius egerant, quam reverentia domus aulicae poſtulabat*, impudicitiam, quando *adultorum amore* (quos inter primum locum tenuit Antinous) *ac nuptarum adulteriis* erat irretitus, quod utrumque refert Spartianus. Fuit ergo per intervalla pudicus, et impudicus. At enim numi coaevi virtutes tantum principum memorant, relicta hiſtoriae poſt eorum obitum exarandae vitiorum mentione. Sic numi quoque frequenter Hadriani clementiam crepant, ſed violentas mortes virorum illuſtrium eo vita functo collegit hiſtoria incorrupta.

Vt lit. B.

RESTITVTORI. ORBIS. TERRARVM. S. C. *Imperator togatus ſtans mulierem genu flectentem capite turrito, et ſ. globum tenentem ſublevat.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Supra in numis geographicis abunde vidimus, quantum provinciis ſingulis benefecerit Hadrianus, quibus omnibus in unum collectis dignus eſt habitus, qui uno nomine *reſtitutor orbis terrarum* diceretur.

Vt lit. H.

ROMVLO. CONDITORI. *Romulus paludatus gradiens d. haſtam, ſ. tropaeum ſuper humero.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Romulum urbis conditorem magno honore ab Hadriano fuiſſe habitum, vel inde patet, quod diem, quo is Romam condidit, amplioribus caerimoniis ſacrum eſſe voluit, ut conſpeximus ſupra ad numum primum hujus ſeriei. Fingitur in numo praeſente Romulus geſtans ſpolia opima, eaque oblaturus Iovi Feretrio, quae Acroni Ceninenſium regi in acie caeſo detraxit, ut vulgo notum.

---

a) Specim. pag. 191. b) de Invent. L. II. c. 54. c) Comment. hiſt. Tom. I. pag.

Vt lit. A.

SAEC. AVR. P. M. TR. P. COS. III. *Vir ſeminudus ſtans, et ſ. tenens globum, cui phoenix inſiſtit, d. circulum contingit, quo totus ambitur.* AV. (Muſ. Caeſ.) AR. (Vaill.)

Averſa hujus numi aureum imperante Hadriano ſaeculum depraedicat. Saecula ex metallis traxiſſe nomen, mythologorum inventum eſt. Quae beatiora fuere, iis ab auro, metallorum nobiliſsimo, indita appellatio. Tale ſub Auguſto exſtiturum, ſi fides Virgilio, multis ante eventum ſaeculis Aeneae pater Achiſes praedixit: [a])

Auguſtus Caeſar, divum genus, AVREA condet
SAECVLA.

Sed fuere etiam ſaecula, quae cum ferrea eſſent, ac lutea, aurea nihilominus ſunt dicta, quomodo decretum fuit a Commodo, ut aevum, quo principatum teneret, nominaretur ſaeculum aureum, idque in omnibus literis ſcriberetur. [b]) Vtrum ſenatus imperante Hadriano per adulationem ſimilem legem ſciverit, incertum. Avem globo inſiſtentem eſſe phoenicem, docemur ex numis inferioris aevi, in quibus non raro eadem volucris globo inſiſtens adſtituitur inſcriptioni: GLORIA. SAECVLI. vel: FELIX. TEMPORVM. REPARATIO. Phoenicem eſſe aeternitatis ſymbolum, diximus in numis divi Trajani. Sed etiam longius aevum notat, quoniam diu vivere eſt creditus. Circulus haud dubie indicat orbem ſaeculi in ſe revoluti, niſi forte zodiacus eſt; nam ſi non fallit ſimilis numi pictura Pembrockiana, [c]) in eo zodiaci ſigna videntur. Vide de hoc numo plura apud Triſtanum, [d]) et Liebeum. [e])

Antica incerta.

S. P. Q. R. AN. F. F. OPTIMO. PRINCIPI. *ſcriptum intra lauream.* AE. I. (Vaill. Muſ. Chriſtinae.)

Antica incerta.

S. P. Q. R. AN. F. F. HADRIANO. AVG. P. P. *intra lauream.* AE. I. (Vaill.)

Adclamatio haec eſt, qua S. P. Q. R. AN*num* N*ovum* F*auſtum* F*elicem* (nam ſic legendas literas ſolitarias continuo docebimus) Hadriano auguratur. At fuit principibus duplex ſingulis annis annus novus, unus, communis omnibus, nimirum Kalendis Ianuariis, quo die ſtrenae, id eſt: munuſcula ultro citroque mitti conſuevere, quae non raro plene inſcripta fuere his verbis: ANNVM. NOVVM. FAVSTVM. FELICEM, ut nos docet Fabrettus, [f]) ad quam inſcriptionis normam legendae etiam, ut mox dixi, numorum praeſentium literae. Etiam pro ſalute principis anni principio, nimirum III. non. Ianuar. vota fuiſſe concepta, diſputabimus in tractatu de numis Votorum. Alter annus novus principibus ſacer fuit dies, quo imperium auſpicati ſunt, dictus et dies natalis imperii, atque hoc ſenſu revera Seneca in Apocolocynthoſi diem III. id. Octobr., quo mortuus eſt Claudius, et imperare coepit Nero, vocat *annum novum, initium ſaeculi feliciſſimi.* Vter annus novus in his numis intelligatur, nam utroque recurrente

a) Aen. VI. b) Dio L. LXXII. § 15. c) Part. I. tab. 17. d) Comment. hiſt. T. I. p. 368. e) Goth. num. p. 443. f) Inſcript. p. 500. n. 36. 37.

concepta fuere pro principe vota, difficile eſt decidere, neque etiam decifam numos praeſentes plus illuſtraverit. His ita diſputatis audiendus etiam Havercampus numi hujus epigraphen ſic explens: S. P. Q. R. *Anno Natali* (*ſcilicet urbis*) *Fieri Fecit* OPTIMO. PRINCIPI. a) Nimirum huic polygrapho, cetera erudito ſane, idem evenit, quod evenire ſolet polyphagis, qui, quoniam multum ingerunt, male digerunt. Quis enimvero fuit annus urbis natalis? non ſane alius, niſi is ipſe, quo Romulus urbem fertur condidiſſe. Ergo ante novem fere jam ſaecula hi ſunt numi Hadriano a ſenatu dicati? Similis averſa eſt etiam in numo Antonini Pii, quem deſcriptum vide ad annum V. C. 892, item Alexandri Severi, quem vide in hujus Auguſti numis vagis.

Vt lit. H.

S. P. Q. R. EX. S. C. *Templum decem columnarum variis ſtatuis exornatum.* AE. m. m. (Buonarroti Oſſerv. iſt. p. 16.)

Vt lit. H.

S. P. Q. R. *in area* S. C. *Templum decem columnarum.* AE. I. (Muſ. Caeſ.)

Veriſimile cenſet Buonarrotus, hoc templum illud ipſum eſſe, quod imperante Hadriano aedificatum fuiſſe Romae, et Veneri, mox infra ad numum VRBS. ROMA. AETERNA dicemus. At enim templum in numis his propoſitum ſtructum fuiſſe EX. S. C., numus prior manifeſte eloquitur, at conſtat, templi Romae, et Veneris architectum fuiſſe ipſum Hadrianum. Omnino igitur incertum, cujus honori jubente ſenatu hae aedes ſurrexerint.

Vt lit. H.

TELLVS. STABIL. *Vir ſuccincta veſte ſtans d. forte ligonem, ſ. raſtrum.* AV. AR. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

TELLVS. STABIL. *Mulier humi ſedens d. globum praegrandem contingit, ſ. forte vitem.* AR. In aliis *ſimul caniſtro innititur addito* S. C. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput Hadriani ornatum pelle leonina.*

TELLVS. STABILITA. *Mulier humi conſidens dexteram globo imponit, circa quem puertuli, ſ. vitem.* AE. max. mod. (Theupoli.)

Et epigraphe, et typus allegorici ſunt. Nimirum Hadrianus dicitur *ſtabiliviſſe tellurem*, dum repreſsis ſeditionibus inteſtinis, et profligato a bellis externis metu, ad haec coercita praeſidum cupiditate pacem, libertatem, ac ſecuritatem, quibus agricultura, et civium facultates nituntur, fundavit. Si genuinus eſt numus poſtremus, in quo Hadriani caput leonis exuviis tegitur, ſed cujus mihi fides nonnihil videtur ſuſpecta, habemus imperatorem collatum cum Hercule, qui ſimilia agendo tellurem ſtabiliviſſe dici potuit. Ea explicatio magis mihi videtur idonea prae altera, quam obtulit Triſtanus, b) Hadrianum ſcilicet ſua in deos pietate promeritum, ut tellus principio ejus imperii perpetuis, et horrendis vexata terrae tremoribus, quibus illuſtres Aſiae urbes conciderunt, ſtabilis deinceps conſiſteret. Iſtud illi perſuaſit ancora, quam in figurae ſtantis manu videre ſibi viſus eſt. At enim quae ſint vere haec in-

---

a) Muſ. Chriſtin. pag. 65. b) Comment. hiſt. Tom. I. pag. 373.

ſtrumenta, quae utraque manu geſtat, tuto definiri nequit. Magis laborat explicatio Vaillantii, qui, quod figura ſtans d. tenet, antliam dicit, qua Hadrianus lacum Fucinum exſiccavit. Omnia in hoc judicio praepoſtera. Quaeritur primum, utrum lacus tantae capacitatis, et per aquarum molem ſaepe vicinis damnoſus adactis antliis potuerit egeri? Deinde cum Spartianus dicat: *Fucinum lacum emiſit*, ſatis apparet, Hadrianum eodem modo opus aggreſſum, quo olim Claudium, qui eundem lacum effoſſo monte, et ducto canali *emiſit*, ut ait Suetonius. a) Ope antliae aquas non emittimus, ſed haurimus, attollimus, ſugimus. Denique hanc ejus ſententiam evertunt numi poſteriores, qui globum exhibent, quo nemo dubitabit indicari tellurem, ſeu orbem terrarum, non vero exiguam terrae portionem egeſtu lacus agriculturae idoneam redditam. Simili inſcriptione, et typo numum cudit Commodus ad annum V. C. 940. An vero et hic lacum Fucinum emiſit? Animadvertendum etiam, cum in numo Domnae ad ſimilem typum, qualem exhibent numi poſteriores, nempe mulierem ſedentem juxta globum, quem puelli obeunt, ſcriptum legatur: FECVNDITAS, inſcriptione numorum praeſentium *telluris ſtabilitae* indicari poſſe *tellurem* procurata liberorum procreatione, principe matrimoniis favente, et alimentorum ope juventuti deſtinatorum *ſtabilitam*.

Vt lit. D.

VIRTVTI. AVGVSTI. *Imperator eques leonem haſta confodit.* AE. max. mod. (Muſ. Farnes.)

Hadrianum venatus fuiſſe ſtudioſiſſimum, in ejus vitae compendio diximus. Ea autem fuit per multum, ac diuturnum uſum dexteritate, ut aprum maximum uno ictu conficeret. In Myſia, ſive Bithynia, quo loco feliciter eſt venatus, et urſam occidit, oppidum Hadrianotheras, *Hadriani venationem*, condidit. Equus, cui in praeſente numo inſidet, forte eſt nobilis ille Boryſthenes, quo in venationibus uti ſolebat, cuique mortuo monumentum aedificavit, erexitque cippum ejus laudes epigrammate eloquentem. Quod vero propius ad numi praeſentis typum pertinet, eſt, quod leonem manu ſua ſtraviſſe feratur. Inter periculoſa haec ſtudia jugulum, et coxam fregit, ut nonnihil crure claudicaret. Haec Spartianus, et Dio. b) Narrat etiam Athenaeus, c) Hadrianum in Libya Alexandriae vicina venatum immanem leonem Maurum, cujus metu tota vicinia ſolum vertit, confeciſſe.

Vt lit. H.

VENERIS. FELICIS. *Venus ſedens d. Victoriolam, ſ. haſtam.* AV. AR. (Muſ. Caeſ.)

Vt lit. H.

VRBS. ROMA. AETERNA. *Roma ſedens in templo ſex columnarum d. globum, ſ. haſtam.* AE. max. mod. (Theupoli.)

Vtrumque numum conjungo. Hadrianum Veneri, et Romae aedificaſſe templum, cum ex aliis, tum Dione conſtat. d) Addit, eum ipſum fuiſſe hujus aedis architectum, occiſumque ejus

---

a) in Claud. c. 20. b) L. LXIX. § 10. c) L. XV. p. m. 677. d) L. LXIX. § 4.

juſſu Apollodorum, architectum ejus aetatis celeberrimum, cujus ſaepe in Trajano meminimus, quod quae Hadrianus in ejus ſtructura adverſum architectonicae leges peccaverat, liberius carpſerat. Teſte Spartiano hoc *templum Vrbis fuit ingenti molimine, ita ut operi etiam elephantes XXIV. adhiberet.* Supra ad primum hujus ſeriei numum vidimus teſtimonium Athenaei narrantis, conditum ab hoc fuiſſe Fortunae Vrbis templum, quo loco et commemoravi ſolennia, quibus natalem urbis condecoravit, teſtimonia luculenta ejus in urbem dominam adfectus. Euſebius, et Caſsiodorus aedificatum hoc templum ſtatuunt anno II. Olympiadis CCXXVII., qui reſpondet anno V. C. 883. Horum poſterior explicate: *Templum Romae, et Veneris factum eſt, quod nunc Vrbis appellatur.* Conſentit in tempore et Phlegon, qui addit: *Hadrianus Apollodorum architectum occidit, quod is templum Veneris, et Romae a ſe aedificatum reprobavit.* a) Vtriusque numinis hac in aede cultum in ſera adhuc tempora duraſſe, teſtis locuples eſt Prudentius ſic eum perſtringens: b)

Delubrum Romae (colitur nam ſanguine et ipſa
More deae, nomenque loci ceu numen habetur,
Atque urbis, Venerisque pari ſe culmine tollunt
Templa, ſimul geminis adolentur thura deabus.)

Idem templum videtur innuere Ioannes Lydus in opere περι μηνων, cum narrat: Εν ταυτῃ τῃ ἡμερᾳ Τραιανος τῃ παντων Τυχῃ καθιερωσε ναον, θεσπισας κατα τον ἱερον νομον μηδενα παρα τον θυσαντα γευεσθαι της θυσιας. *Eodem die* (ſc. Kalendis Ianuariis) *Trajanus omnium Fortunae dedicavit templum, decreto, ne quis juxta ſacrum morem oblatas carnes praeter ſacrificantem guſtaret.* Haud dubie is *Trajanus* ſcripſit pro *Hadrianus*, cujus generis ſphalma facile condonamus inferioris aevi ſcriptori.

Antica incerta.

VENERI. GENETRICI. *Venus ſtans d. Victoriolam tropaeophoram, ſ. haſtam, et clypeum.* AV. (Vaill.)

Veneris genetricis epigraphe nunc primum occurrit, obvia deinceps, ſed in numis Auguſtarum. Cauſam, cur ea apud Romanos tanto in honore eſſet, dedit Macrobius. c) Nimirum cur Aprilis Veneri ſacer eſſet, *hanc Romulo fuiſſe adſerunt rationem, ut primum quidem menſem a patre ſuo Marte, ſecundum ab Aeneae matre Venere nominaret, et hi potiſſimum anni principia ſervarent, a quibus eſſet Romani nominis origo, cum hodieque in ſacris Martem patrem, VENEREM GENITRICEM vocemus.*

Vt lit. H.

VICTORIA. AVG. *Mulier alata gradiens d. ſtolam a pectore diducit, ſ. ramum.* AR. (Muſ. Caeſ.)

De hac Victoria Nemeſi recole, quae dixi ad numos Claudii inſcriptos: PACI. AVGVSTAE. pag. 236.

Vt lit. H.

Sine epigraphe. Pons octo columnis, quibus totidem ſtatuae inſiſtunt, ornatus. AE. max. mod. (Num. max. mod. Lud. XIV. Vaill. in AE. I. et m. m.)

a) in Euſebio Scaligeri. b) Contra Symmach. L. I. v. 219. c) Saturn. L. I. c. 12.

Eſt hic pons Tiberi impoſitus, et ab Hadriano dictus Aelius teſte Dione. [a]) Ejus meminit etiam Spartianus: [b]) *fecit et ſui nominis pontem.* De numo hoc ſic Baldinus: [c]) *dummodo ſit indubitatae antiquitatis, a peritis enim pro ſuſpecto habetur.* Sane in Caeſareo quoque muſeo ejus exemplum adeſt, ſed haud dubie ſpurium.

Vt lit. H.

Sine epigraphe. Iſis cum flore loti in capite cani praegrandi currenti inſidet, d. ſiſtrum, ſ. haſtam. AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Idem typus exſtat in aeneo II. formae item anepigrapho Fauſtinae ſenioris apud Theupoli, et in numo Fl. Iuliani muſei Caeſarei inſcripto: VOTA. PVBLICA. Eum explicatum vide in numis: VOTA. PVBLICA, quos poſt ejusdem Iuliani numos recitabimus.

DIVVS HADRIANVS.

DIVVS. HADRIANVS. AVG. *Caput nudum.*

CONSECRATIO. *Aquila globo inſiſtens.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Senatus ob caeſos complures illuſtres ordinis ſui viros, de quibus egi ſupra in ſynopſi ejus vitae, tam inflammato erat in Hadrianum odio, *ut acta ejus fieri irrita vellet, nec appellatus eſſet divus, niſi Antoninus rogaſſet. Templum denique ei pro ſepulcro apud Puteolos conſtituit, et quinquennale certamen, et flamines, et ſodales, et multa alia, quae ad honorem quaſi numinis pertinent.* Haec Spartianus. [d]) Similia Dio, [e]) et Eutropius. Addit Victor, [f]) poſtquam ſubito prodivere, quorum imperatum quidem ab Hadriano exitium fuit, ſed quos ejus furori ſtudioſe ſubtraxit Antoninus, tum ſenatores ſuos quique complexi cenſuere, quod principio abnuerant. De certamine quinquennali apud Puteolos conſtituto conſule, quae in Antonino ſub titulo *Pius* notabo. L. Fabius Cilo dicitur SODAL*is* HADRIANAL*is* adhuc imperante Severo in binis marmoribus, quae poſt alios emendatius edidit inſignis Marinius. [g])

DIVO. HADRIANO. *Caput radiatum.*

CONSECRATIO. *Aquila ſtans expanſis alis.* In aliis: *Ara ignita.* AR. (Muſ. Caeſ.)

Sunt argenti impuri, multoque ſerius ſignati, de quo numorum genere agetur in tractatu de numis conſecrationis.

De numis aeneis maximi moduli.

Sub Hadriano cudi coepti numi, quos proprie *maximi moduli* appellamus, nimirum qui ſeu mole, ſeu volumine numos primae formae excedunt, et nota ſolita S. C. fere conſtanter abſtinent, neque adeo eidem uſui videntur serviviſſe, cui reliqua moneta aenea. Iſtud hic ὡς ἐν παρόδῳ monuiſſe ſuffecerit, nam de hoc argumento jam egimus olim in Prolegomenis generalibus Vol. I. cap. V. et X. Iuvat tamen hoc loco commemorare orationem a Winkelmanno parum conſulte prolatam. *Obſervan-*

a) L. LXIX. § 23. b) Cap. 19. c) in Vaill. edit. Rom. T. I. p. 68. d) in Hadr. ſub fin. e) L. LXX. § 1. f) in Caeſſ. g) Iſcriz. Alban. p. 50.

dum hoc loco, inquit, [a]) *numos imperatorum aeneos maximae formae nonniſi ſub Hadriano feriri coepiſſe. Quo conſtituto omnes illi, qui Vindobonae in muſeo Caeſareo ſervantur, adulterini putandi ſunt.* Fuere, qui haec eruditi ejus viri verba ſic caperent, tanquam omnes ejus theſauri numi aenei maximae formae eſſent condemnandi, quos inter video fuiſſe cl. abbatem Fea. [b]) Verum ſatis docet verborum contextus, Winkelmanno intellectos tantum fuiſſe numos ejus muſei illos, qui Hadriani imperium praecedunt. Sed et iſtud adferendo turpe admiſit peccatum. Si enim librum, qui eorum numorum tabulas aeneas continet, inſpexiſſet, vidiſſet continuo, numos ejus muſei pleroſque Hadriani imperio priores eſſe ex contorniatorum genere, ſervatumque et hic ineptum morem, imperatorum lacunas barbara hac infimi aevi merce explendi. Eodem pacto omnibus fere aliis, iisque praeſtantiſsimis muſeis eandem poterat ignominiae notam inurere. At vero jam ſatis cognita ſunt Winkelmanni inconcinne ſcripta, quoties numiſmatica tractat. Ceterum injuſtam hanc cenſuram abeſſe video in Winkelmanni editione ſecunda Vindobonenſi.

De numis aeneis III. formae.

De hujus generis moneta ad ſingulos fere imperatores praecedentes aliquid monuimus. Ejusmodi ſub Hadriano quoque habentur, etſi rariores, quorum nonnulli ſunt typo perelegante. Typi fere numinum attributa offerunt, ut: *lyram*, *fulmen*, *aquilam inter pavonem*, *et noctuam.* Inſignior unus muſei Caeſarei:

Vt lit. D.

COS. III. S. C. *Mulier capite turrito rupi inſidens d. ſpicas, ad pedes fluvius emergens.* AE. III.

Hic typus frequens eſt in numis urbium Ciliciae, et Syriae latius ſumptae, quo ſuum ad illuſtriorem quendam fluvium ſitum volebant indicare. At fere proprius fuit hic typus Antiochiae Syriae Oronti adſitae, cujus etiam genium hoc typo ſignificari non vane ſuſpicor. Merebatur autem Antiochia cum Hadriano connecti, quem in hac urbe imperium adiviſſe pridem docuimus, atque hanc unam cauſam fuiſſe exiſtimo, cur tot, ac tam magnificis aedificiis urbem exornaverit, ſi vera ſunt, quae perhibet Malala chronographus. [c]) Narrat quidem Spartianus, Hadrianum *Antiochenſes inter haec ita odio habuiſſe, ut Syriam a Phoenice ſeparare voluerit, ne tot civitatum metropolis Antiochia diceretur.* Verum haec contigiſſe ſerius, ipſa verba *inter haec* docent, nempe quo tempore perluſtrandis provinciis erat intentus, praeſentem vero numum ſatis mature fuiſſe ſignatum, docet omiſſum in eo Patris patriae elogium.

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum numi frequentes ſunt, quorum epigraphe Graeca eſt, etiam argentei drachmae pondere, quo-

a) Hiſt. art. pag. 410 edit. Dresd.

b) Storia delle arti Vol. II. pag. 389. nota A.

c) Lib. XI.

rum plurimos Hadriano imperante Amiſi Ponti percuſſos habemus. Sunt etiam nonnulli ſimiles ſignati Caeſareae Cappadociae, et in aliis urbibus ignotis, quos vide apud Vaillantium, et in Supplementis Khellii.

Exſtant etiam argentei maximae formae in urbibus Graecis cuſi, ex quibus inſigniores ſunt duo Tarſenſes, quorum unus in averſa habet: ΑΔΡΙΑΝΩΝ. ΤΑΡϹЄΩΝ typo *Aquilae harpae inſiſtentis*, quem olim ex muſeo Caeſareo edidi, et illuſtravi. [a]) Alter cum capite hinc Hadriani, illinc Sabinae, quem integrum dabimus infra in numis hujus Auguſtae.

At multo plures ſunt argentei maximae formae, quorum epigraphe Latine peragitur. Hos non ſolum ipſa moles arguit extra urbem percuſſos, ut jam alias ſaepe inde ab Auguſto monui, et hoc loco apertius profitetur Vaillantius ipſe, ſed etiam typi certis urbibus proprii. Sunt vero:

COS. III. *Duae Nemeſes ſtantes*. (Vaill.) Typus Smyrnae.

— — *Iuppiter togatus ſtans d. aquilam, ſ. haſtam*. (Vaill.) Typus Laodiceae Phrygiae.

— — *Iuppiter Labrandenſis ſtans d. aquilam, ſ. bipennem*. (Muſ. Caeſ.) Typus eſt regum Cariae, et Mylaſae Cariae, de quo vide numos hujus urbis.

— — *Minerva ſtans, etiam in nonnullis intra templum*. (Vaill.) Forte Amiſi, vel Sidetum.

— — *Apollo Actius ſtans*. Vaillantius hujus numi praeco cenſet, numum ſignatum Nicopoli Epiri, ſed vereor, ut exſtet numus argenteus cum imperatoris capite in urbe Graeciae Europaeae ſignatus.

COS. III. *Aeſculapius ſtans*. (Vaill.) Typus Pergamenus.

— — *Figura barbata ſtans d. tridentem, ſ. aquilam, pro pedibus Cerberus*. (Vaill.) Typus ſane inſolens, qui uno ſigno trium deorum fratrum attributa complectitur. Sed urbem, in qua hic numus ſignatus, non reperio.

— — *Faſciculus ſex ſpicarum*. (Vaill.) Typus tritus in numis hujus formae per omnes fere hactenus Auguſtos, etſi de patria non ſatis conſtet.

Praetereo typos alios ignobiliores, quos omnes vide apud Vaillantium.

Huc etiam pertineant argentei ſimilis formae, iique ſatis obvii, quorum ſimiles jam vidimus in moneta praecedentium imperatorum:

DIANA. EPHESIA. *Diana Epheſia ſtans*. (Muſ. Caeſ.)

COM. BIT. (*Commune Bithyniae*.) *Templum, cujus periſtylio inſcriptum*: ROMSPAVG. (Muſ. Caeſ.) De hoc numo, una cum aeneis m. m. inſcriptis: ΚΟΙΝΟΝ. ΒЄΙΘΥΝΙΑϹ. egi in numis Bithyniae.

Illuſtris praeterea eſt ſequens:

IMP. CAESAR. AVGVSTVS. *Caput Auguſti nudum*.

HADRIANVS. AVG. P. P. REN. *Figura togata ſtans d. duas ſpicas praefert*,

a) Sylloge I. pag. 47.

ſiniſtra togae involuta. AR. m. m.

Vide variorum, measque de ſingulari hoc numo conjecturas a me propoſitas in Prolegomenis ad numos Familiarum pag. 102.

Addendus denique:

ЄΥΚΛЄΙΔΗC. *Caput barbatum laureatum.* In antica eſt caput Hadriani. Numus haud dubie aeneus, et urbis incertae. [a]) Notus Euclides inſignis a diſciplinis mathematicis famae.

De nomine *Olympii*, quod plures Graeciae urbes Hadriano impertivere, vide proxime ſub *Titulis*.

Metalla.

Numos Hadriani, qui *metalla* memorant, in numis Trajani ſub eodem titulo recenſuimus.

MAGISTRATVS et HONORES.

Conſul.

Tertio conſules, cum ipſe ter fuiſſet, plurimos fecit. [b]) Modus, quem in ineundo hoc magiſtratu tenuit, ſupra in annalibus propoſitus eſt, neque chronologiam vexat.

Pater patriae.

De adoptato ab Hadriano patris patriae titulo haec prodidere hiſtoriae, et annalium conditores. Oroſius: [c]) *Idem quoque continuo pater patriae in ſenatu ultra morem majorum appellatur.* Spartianus: [d]) *Patris patriae nomen delatum ſibi ſtatim, et iterum poſtea diſtulit, quod hoc nomen Auguſtus ſero meruiſſet.* Chronicon Euſebii ad annum Hadriani XII. et V. C. 881 ſic ait: *Hadrianus imperator PATER PATRIAE appellatur, uxorque illius Auguſta.* At ejus interpres Hieronymus, tum et Faſti Siculi utramque appellationem ad annum V. C. 879 retrahunt.

Numi ſequentem rationem tenent:

Numi conſulatus I., id eſt: ſignati a menſe Auguſto anni V. C. 870 usque ad proximas Kalendas Ian. In horum aliis titulus P. P. additur, in aliis omittitur.

Numi conſulatus II. ſive ſignati V. C. 871. In his omnibus titulus P. P. abeſt, ſi forte demas unicum muſei Carpinei editum a Buonarrotio, ſed de quo agetur infra.

Numi conſulatus III., ſive ſignati a Kal. Ian. V. C. 872 usque ad exitum Hadriani. Rurſum in horum aliis hic titulus additur, in aliis omittitur. Obſervo tamen, in omnibus hujus conſulatus numis, in quibus occurrit Hadriani protome, et nomen TRAIANI reliquis adhuc ejus nominibus additum, et qui omnes ſecundum ea, quae in prolegomenis ad numos conſulatus III. monui, primis hujus conſulatus annis ſignati ſunt, titulum P. P. perpetuo abeſſe, et abeſſe etiam in numis, qui per epigraphen ſeſe ANN. DCCCLXXIIII. urbis conditae percuſſos ipſi profitentur. Nam non moror aeneum ſimilem a Mediobarbo ad hunc annum deſcriptum, in quo P. P. additur. Plus tribuo numis iis hujus argumenti, quos ſuo loco deſcripſi.

a) Spon Miſcell. pag. 140. b) Spartianus. c) L. VII. c. 13. d) Cap. 6.

Procedant et marmora.

In horum nullo, cujus auctoritate niti poſsit hiſtoria critica, Hadrianus dicitur P. P. ante trib. poteſtatem XII. Ejus cauſa videri poteſt inſigne marmor poſitum in TR. P. II., quod *reliqua vetera abolita* dicit. [a]) Columna milliaria poſita in eadem trib. poteſtate II. [b]) Aliud illuſtre TR. P. V., in quo leguntur termini pomoerii reſtituti. [c]) Aliud monumentum publicum TR. P. VI., in quo Hadrianus dicitur viam Sueſſanis municipibus ſua pecunia feciſſe. [d]) Elegans tabula marmorea cardinalis Carpinei cum TR. P. X. [e]) Tabula marmorea, in qua Hadrianus TR. P. XI. perhibetur templum deae Cuprae reſtituiſſe [f]) Praetereo complures lapides alios concordes; nam nonniſi monumentis publicis lubet ſententiam meam ſtabilire.

At vero monumenta demum, quae trib. poteſtatem XII. memorant, omnia, quod norim, Hadrianum *patrem patriae* appellare incipiunt, cujus cauſa citare liceat unam tabulam aeneam, ut ajunt, honeſtae miſsionis, [g]) et continuatur ſedulo hic titulus per reliquos tribunatus, cujus exempla proferre non attinet, quoniam hoc loco ſolum agitur, quo anno hic titulus addi coeperit. Non me fugit, per Gruteri, et Muratorii opus non paucas ſpargi inſcriptiones, in quibus Hadrianus jam ante hanc trib. poteſtatem XII. patris patriae honore adficitur. At vero qui has in examen vocare volet, deprehendet facile, earum nullam ejus eſſe auctoritatis, quae latam a me legem poſsit infringere, aut cum illuſtribus monumentis a me proxime laudatis componi; atque etiam ut iſtud demus, quis erit, qui ſpondere audeat, additas epigrammati notas chronologicas rite fuiſſe exceptas, ſic ut pro TR. P. VII. non potius legendum ſit TR. P. XII. et COS. III. pro COS. II.? Sed de ſimili vulgatorum marmorum perverſitate vide quae multo plura monebo in tractatu de tribunicia poteſtate. Nequaquam diſsimulo, opponi poſſe numum, qui propoſitae regulae dicam impingit, a Buonarrotio editum, [h]) qui talis eſſe fertur: HADRIANVS. AVGVSTVS. *Caput laureatum.* ✠ COS. II. P. P. *Cybele quadrigis leonum invecta.* Satis eſto animadvertere, nullum numum conſulatus II. hactenus cognitum offerre memoratam hanc capitis epigraphen, aut etiam caput, quale pictura exhibet, loco protomes, quam hoc anno fuiſſe in uſu, in prolegomenis ad numos conſulatus III. affatim probavi. Quare in praeſente numo aut legendum COS. III., aut is adulterinis accenſendus, quorum artifices ſubtiliora haec criteria perſpecta non habuere.

Sed argumentum ex validiſsimis unum, quod ex Alexandrinis Hadriani numis peto, huc diſtuli. Sunt in muſeo Caeſareo numi duo hujus claſsis, in quorum antica: *Caput et epigraphe Hadriani*, in averſa: ΠΑΤΗΡ. ΠΑΤΡΙΔΟC. *Duae dexterae junctae;* in horum uno additur: L. IB., in altero L. IΓ.

a) Grut. p. X. b) Grut. pag. 154. 6. c) l. c. pag. 198. 1. d) l. c. pag. 151. 3. e) l. c. pag. 249. 1. f) l. c. pag. 1016. 2. g) l. c. pag. 573. 2. h) Oſſerv. iſtor. tab. I. n. 1.

Secundum Alexandrinorum calculum Annus Hadriani IB. exit die XXIX. Auguſti V. C. 881, eodemque incipit annus IΓ., quod tempus illud ipſum eſt, quo patris patriae titulum ab Hadriano adſcitum dixi, et ſatis apparet, placuiſſe Alexandrinis, novum iſtud elogium, quo Hadrianus per modeſtiam tamdiu abſtinuerat, cum primum ejus ſuſcepti nuncius appulit, in moneta publica promulgare. Sane in nullo Hadriani numo Aegyptio, qui antea, vel poſt ſignatus eſt, ea patris patriae epigraphe legitur, ut certius intelligas, decus iſtud tum primum arceſsitum, et continuo ſubitae cauſa laetitiae in numis jactatum.

Obſervandum denique, nequaquam in numis pro monetarii arbitrio titulum P. P. vel additum fuiſſe, vel omiſſum, in qua ſententia fuiſſe Tillemontium video. a) Ex quo ſequeretur, in praeſente negotio numos appellari non poſſe. Quin conſtat potius, in omittendis reliquis omnibus titulis minus fuiſſe anxios ejus aevi monetarios, quam in titulo patris patriae, ex quo eum imperator adoptavit.

Quapropter teſtimonio marmorum, et numorum Alexandrinorum, qui receptum ab Hadriano patris patriae elogium in trib. poteſtate XII., aut ſaltem exeunte XI. evincunt, firmatur oraculum Euſebii, illud anno V. C. 881 adſumptum adſerentis, in quem annum revera uterque is Hadriani tribunatus incidit. Sed enim an continuo abjiciemus fidem numiſmatum obviorum, qui Hadrianum mox ab adito imperio *patrem patriae* appellant, et hiſtoricorum, qui eundem titulum in primis numerant, qui ei imperium auſpicanti delati ſunt? Tantum iſtud abeſt, ut utrique etiam ſe mutuo confirment. Nimirum ſecundum Spartianum, et Oroſium ſtatim audita Hadriani adoptione, et Trajani morte ei abſenti delatum fuit patris patriae nomen. Ergo hoc decreto illud continuo inſertum fuit monetae, quae in urbe Hadriani nomine ſignata eſt. Igitur primi Hadriani numi habentor, qui hunc titulum oſtentant. Teſte eodem Spartiano imperator eum ſibi delatum diſtulit. Quod cum ſenatui renunciatum eſſet, (nam Antiochiae tum Hadrianus aberat) intellecta principis voluntate vetuit deinceps hoc elogium monumentis publicis inſeri, donec illud princeps ultro admitti vellet. At vero datum jam fuit in provincias exemplum, atque in his etiam duraverit, cum jam in urbe abſtineretur. Quae ſane ſola cauſa putanda eſt, cur, quamvis demus etiam, marmora recte fuiſſe deſcripta, tamen ſerius etiam in marmoribus Dacicis, et Hiſpanienſibus titulum hunc illegitime additum legamus. Serius denique Auguſti exemplum ſecutus Hadrianus illum admiſit, et quidem, ut definivimus, V. C. 881, eoque perpetuo deinceps uſus eſt. En ſalvam numorum, marmorum, et hiſtoricorum concordiam, quorum apparens diſſenſus recentioribus crucem fixit, ac praecipue Tillemontio. b) Quam belle cum tempore ſuſcepti ab Hadriano P. P. tituli conſpiret tempus admiſſae a Sabina

a) Tom. II. Part. III. p. 955.

b) Nota I, in Hadr.

Auguſteae appellationis, infra in hujus vita exponemus.

Trajanus, *Optimus*, *Germanicus*, *Dacicus*, *Parthicus*.

In nomina haec Hadriano per adoptionem jus partum. Trajani nomen adhuc primis conſulatus III. annis in numis retentum, ut dixi in prolegomenis ad numos conſulatus III. Reliqua nomina primo Hadriani anno obvia, ſed jam coepere faſtidiri anno altero. Nam, ut tum dixi, in ſolis Trajani conſecrati numis leguntur, tandem in conſulatus III. moneta omnino reticentur.

Olympius.

Inſolitam hanc, et ſuperum regi propriam appellationem Graecorum adulatio cum Hadriano communem eſſe juſsit, ut docent copioſa marmora, praecipue Athenienſia, et numi. Complura marmora hunc titulum prodentia vide apud Muratorium. a) Numi, in quorum antica reliquis Hadriani titulis additur ΟΛΥΜΠΙΟϹ, ſunt Cyzici, (Muſ. Albani.) Epheſi, (Muſ. Piſani.) Laodiceae Phrygiae, (Theupoli.) Tarſi in inſigni tetradrachmo muſei Caeſarei, a me olim vulgato, b) et aliarum plurium. Conferendi ejus elogii auctores fuere Athenienſes, nequaquam novo ingenio, nam hoc titulo jam pridem Periclem ſuum ornavere Iovi propter eloquentiae vim comparatum. c) Sed in Hadriano cauſa fuit, quod is Iovis Olympii templum immenſae molis apud Athenienſes perfecit, et dedicavit, de quo videantur Spartianus, Dio, d) Pauſanias. e) Hujus cauſa et ludi *Hadriana Olympia* Graecis urbibus paſsim conſtituti, quorum meminere Philoſtratus, f) marmor Cyzicenum, g) aliaque, de quibus vide notam Olearii ad dictum Philoſtrati locum. Biagius ex muſeo Naniano vulgavit aram dedicatam ΑΔΡΙΑΝΩ. ΒΑΣΙΛΕΙ. ΟΛΥΜΠΙΩΙ. ΔΙΙ. ΔΩΔΩΝΑΙ. *Hadriano imperatori Olympio Iovi Dodonaeo.* h) Ne tamen nimium coeleſti hoc cognomine ſeſe efferat Hadrianus, meminerit, ab iisdem Athenienſibus teſte Dione Chryſoſtomo Olympium quoque vocatum fuiſſe hominem, incertum quem, ex ignobili quopiam Phoenices vico oriundum, i) nec longum tempus, et eodem nomine Graeci Commodum orbis peſtem cohoneſtabunt teſtibus Epheſiorum numis.

Imperator.

Iteratum ab Hadriano imperatoris titulum ex numis ignoramus. Plus lucis ſuppeditant marmora, a quibus docemur, Hadrianum toto imperii tempore ſemel tantum, neque amplius, hunc honorem auxiſſe. Ita in praegrandi baſi marmorea apud Gruterum leguntur hae notae: TR. P. XX. IMP. II. COS. III. P. P. k) In alio lapide apud eundem: TR. P. XXI. COS. III. IMP. II. P. P. l) Si fides inſcriptioni, quam Gruterus ex Panvinii commentariis hauſit, m) imperator II., atque poſtremum jam fuit in trib. poteſtate III., quae cadit in

a) Pag. 234. 235. b) Sylloge I. pag. 47. c) Plutarch. in Pericle. d) L. LXIX. § 16. e) L. I. pag. 42. f) in Polemone pag. 530. g) Caylus Rec. Tom. II. pag. 211. h) Monum. Graec. pag. 57. i) Orat. XXXI. pag. 346. k) pag. 249. 8. l) pag. 252. 2. m) pag. 248. 8.

annos V. C. 872. 873, et revera circa hoc tempus Sarmatas per legatos vicit. Fuerunt quidem deinceps etiam per imperium motus, ut Mauretanicus, et multo atrocior Iudaicus ab Hadriano feliciter repreſsi, non tamen ex his placuit imperatorium decus iterare, ſive quod nullam bello gloriam quaeſivit, ſive quod bellum Iudaicum vel ipſi victori adeo fuit cruentum, ut, cum ejus felicem exitum ſenatui perſcriberet, non uteretur ſolito literarum exordio: *ego, et exercitus valemus.* [a]) Veriorem cauſam exiſtimo, quoniam memorati motus non erant externorum Romani imperii hoſtium, ſed ſubjectorum populorum, quos ſatis habuit ad obſequium revocare nullo alio quaeſito honore bellico.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei et argentei	C.
Aenei max. mod.	RRR.
Aenei I. et II. formae	C.
Aenei III. formae	R.
Commatis peregrini:	
Argentei max. mod.	RR.
Argentei III. formae	R.
Aenei urbium liberarum	R.
Coloniarum	RR.
Alexandrini	C.

SABINA.

Sabina Trajani ex Marciana ſorore, et hujus filia Matidia proneptis. Patrem hiſtoria non prodidit. Vivo adhuc Trajano, ſed neque hoc magnopere volente, Hadriano per Plotinae huic faventis artes matrimonio conjuncta eſt. [b]) At enim invito Hymenaeo has initas fuiſſe nuptias, utriusque diſſenſus, etſi *concordiam Auguſtam* conſtanter crepent numi, et qui poſtremo Sabinae fatalis fuit, abunde comprobavit. Objecti primum uxori amores virorum, perinde quaſi turpior eſſet amor ſexus diſparis, quam paris, qua infamia praecipue laboravit Hadrianus. In ea animorum averſione pars utraque odium alere non deſtitit; nam Hadrianus uxorem, quod moroſa eſſet, et aſpera, ſe fuiſſe dimiſſurum ferebat, ſi privatus fuiſſet: [c]) illa palam jactare, quam im-

a) Dio L. LXIX. §. 14. b) Spartian. c) Spartian.

mane ingenium pertuliſſet, et elaboraviſſe, ne ex eo ad humani generis perniciem gravida fieret. [a]) Deſperato utriusque conſenſu ad extremum prope ſervilibus a marito injuriis adfecta, denique ad mortem voluntariam compulſa eſt, [b]) non ſine fabula propinati per occultum veneni. Ex verbis Spartiani iſtud referentis colligitur, factum iſtud circiter biennio ante mariti mortem; alii multo arctius tempus conſtituunt. [c]) Et vero ex numo Amiſenorum, quem infra producam, et altero Alexandrino cum anno KA., liquet, eam in autumno V. C. 889, nimirum altero ante Hadriani exceſſum anno adhuc fuiſſe ſuperſtitem.

Auguſtae titulo fuiſſe honoratam, numi palam teſtantur. Hieronymus in Chronico, et Chronicon paſchale eodem anno Hadrianum dictum *patrem patriae*, et Sabinam *Auguſtam* ſtatuunt, annumque adſignant V. C. 879. Vtrumque etiam conjungit Oroſius, ſed factum illud contendit mox imperii initio. [d]) Verum ſupra in Hadriano docui, (ſub titulo patris patriae) probabiliorem eſſe Euſebii ſententiam, titulum patris patriae in annum V. C. 881 differentis. Igitur in Sabina quoque differendus *Auguſtae* titulus, ſi modo verum eſt, quod ſane veriſimile eſt, eodem anno utrique novum hunc honorem acceſsiſſe. Etenim conſtat ex Plinio, [e]) Plotinam, et Marcianam tamdiu deprecatas Auguſtae appellationem, quamdiu Trajanus patris patriae nomen recuſaſſet, quarum exemplo recente forte et uſa Sabina hunc honorem non m[illegible]us appetiverit. Huic diſputationi lucem quoque adſundet numus Tarſenſis, quem infra dabimus, et conſulendus etiam numus I. commatis Romani. Numi Sabinae Alexandrini certae fidei annum primum dant IΓ, hoc priorem nondum vidimus, ut in horum tractatu diximus. Coepit is exeunte Auguſto V. C. 881, quo praeclare confirmatur initium Auguſtei hujus in Sabina tituli ſupra ad eundem annum fixum. Quare fruſtra Scaliger Euſebium in Sabina Auguſtae elogium differentem vellicat, adſerens, illud competere uxoribus, ſimul ac mariti a ſenatu Auguſti dicti ſunt.

In divarum numerum fuiſſe relatam, numi *divae Sabinae* docebunt.

Matrimonium fuiſſe ſterile, continuo diximus.

Si quid valet ſcriptorum noſtri aevi, et antiquariorum conſenſus, binas Auguſtas, quibus *Iuliae Sabinae* nomen fuit, agnoſcere cogemur, unam, quae fuit Titi Aug. filia, alteram, in qua nunc verſamur, Hadriani uxorem. Demonſtravimus in numis Iuliae Titi, huic Auguſtae nunquam fuiſſe *Sabinae* nomen, illudque unis Goltzii mendaciis deberi, quae deinde eruditorum omnium commentarios infecere. Idem nunc de Hadriani uxore judicium, cujus alterum nomen *Iuliae* ſola iterum Goltzii officina doliaria finxit. Certe illud monumenta veterum omnia, ſi modo fide digna ſunt, inficiantur. Vulgavit Pocockius epigramma, quod in Memnonis crure legitur hujus ſententiae: [f])

a) Victor in Epit. b) Victor l. c. c) Tillemont. p. 450. d) L. VII. c. 13.
e) Paneg. c. 84. f) Inſcript. ant. p. 82.

ΙΟΥΛΙΑ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ
Σ ΗΚΟΥΣΕΝ ΙΟΥΛΙΕΩΝΟΣ
Ο ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΣ
d deinde ſic Latine reddere non dubitavit: *Iulia Auguſta quando audivit Iulia nepos Adrianus imperator*, et deinde adſerere, iſthoc *Iuliae* nomine intelligendam Iuliam Sabinam. At nos magis rigidi, atque ſeveri non audimus teſtimonium usque adeo corruptum, ut ſanum ex illo ſenſum nequeas elicere. Enimvero inter ejusdem Memnonis inſcriptiones ſemel atque iterum Auguſtae noſtrae fit mentio, ſed quae tum ſemper Sabina tantum, nunquam Iulia vocatur. Sabinam ergo Iuliam agnoſcat is, cui Göltzius auctor fide dignus videbitur, qui in Theſauro ſuo numum Graecum protulit cum nominibus Iuliae Sabinae.

Partes anticae.

A. SABINA. AVGVSTA. *in omni metallo.*

B. SABINA. AVGVSTA. IMP. HADRIANI. AVG. *epigraphe rariſſima in AE. II. muſei Caeſarei. Cauſam dabimus in numo 1. ex ſequentibus.*

C. SABINA. AVGVSTA. HADRIANI. AVG. P. P. *in omni metallo, et forma.*

Capitis in Sabina duplex eſt cultus, alius inde a Iulia Titi filia in Auguſtorum numis conſpicuus, nimirum quem deſcribit coaevus Iuvenalis: [a])

Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Aedificat caput.

Alius humiliore frontis ornatu capillis diademate quodam revinctis, et in occipite in nodum collectis. Videtur ergo imperante Hadriano mundus muliebris magnas vices paſſus, novis conſtitutis a feminarum ſenaculo legibus, ſed quas paullo poſt evertet recentius Fauſtinae ingenium.

Partes averſae.

Vix memorabile quid offerunt Sabinae numi. Argumenta perpetua: CONCORDIA. AVG. — IVNONI. REGINAE. — PIETAS. — PVDICITIA. — VESTA. etc. Obſervari ſolum merentur pauci ſequentes:

Vt lit. B.

S. C. *Ceres ſedens d. ſpicas, ſ. facem.* AE. II. (Muſ. Caeſ.)

Hanc capitis epigraphen in nullo hactenus Sabinae numo videre mihi contigit, intelligo, omiſſum juxta Hadriani nomen *patris patriae* titulo. Ex qua periſtaſi augurari liceat, aliquanto ſaltem maturius Sabinam *Auguſtae*, quam Hadrianum *patris patriae* titulum abſtuliſſe, etſi utrumque eodem anno acceſſiſſe permittamus, ut ſupra dictum.

Mulierem partis averſae Cereris ritu ſedentem eſſe ipſam Sabinam, dubium non eſt, cum paullo poſt ejus ipſius caput ſpicis coronatum ſimus viſuri. Romanorum exemplum ſecuti Graeci eam in marmore dixere Σαβειναν βασιλισσαν Σεβαστην νεαν Δημητρα αυτοκρατορος Αδριανου γυναικα, *Sabinam reginam Auguſtam novam Cererem imperatoris Hadriani uxo-*

a) Sat. VI. 501.

rem. [a]) Cereris cultu fingitur etiam Sabina in inſigni gema beryllo muſei Caeſarei.

* * *

Vt lit. C.

S. C. *Mulae duae thenſam trahentes.* AE. I. (Vaill.)

De hoc thenſae typo recole, quae ſupra ad numum Iuliae Auguſti uxoris, inſcriptum: S. P. Q. R. IVLIAE. AVGVST. notavi.

* * *

Vt lit. A. Caput Sabinae ſpicis coronatum.

Sine epigraphe. Cybele leone ſuo vecta d. tympanum, ſ. haſtam. AE. max. mod. (Muſ. Caeſ.)

Videmus in rariſsimo hoc numo. Sabinam Cereris inſtar proponi, ut continuo ad numum primum adverti.

Diua Sabina.

Sabinam conſecratam teſtimonio ſuo, cui contradici nequit, ſtatuunt numi, a quo, jure poteſt ambigi. Communis inter recentiores ſententia obtinet, eam iſtud honoris ab ipſo marito nactam. At enim ſi verum eſt, quod nonnullis viſum, eam paucis ante hujus obitum menſibus mortuam, et quidem porrecta ab hoc potione venenata, adduci non poſſum, ut credam, aut Hadrianum ipſum in recente odio voluiſſe uxorem inviſam ad ſummum honoris apicem extollere, niſi ad amoliendam ejus ad mortem adactae ſuſpicionem feciſſe iſtud dicatur, aut ſenatum invito principe decernere apotheoſin fuiſſe auſurum. Credibile igitur, placuiſſe iſtud ſucceſſori Antonino, cujus Sa[illegible] jure adoptionis mater, cujusqu[illegible] natura materteram, ſupra in M[illegible] παρέργως indicavimus.

DIVA. AVG. SABINA. *Caput Sabinae velatum.*

CONSECRATIO. *Aquila ſtans.* AR. In aliis: *Sabina d. haſtam ab aquila ſurſum evecta.* AV. (Muſ. Caeſ.)

Eadem adverſa, ſed in nonnullis caput ſine velo.

PIETATI. AVG. *Ara.* AR. (Muſ. Caeſ. Vaill.)

Quod ſupra veriſimile dixeram, Sabinam ab Antonino conſecratam, numus hic confirmare videtur. Ex nonnullorum veterum ſententia hic *Pius* dictus eſt, quia precibus adegit ſenatum, ut Hadriano patri coeleſtes honores decerneret. Idem cum impetraſſe videatur matri, ſignatus numus praeſens typo arae, quam Sabinae dedicaverit addita epigraphe *pietatis Auguſtae.*

Numi commatis peregrini.

Vrbium liberarum.

Inſignes ſunt argentei drachmae pondere ſignati apud Amiſum Ponti, qui praeferunt annos aerae Amiſenae ΡΞϛ, ΡΞΖ. (Muſ. Caeſ.) ΡΞΗ. et ΡΞΘ. (Vaill. Num. praeſt.) Ex hoc poſteriore certum fit, Sabinam ſaltem in autumno anni V. C. 889, a quo tempore numus hic percuſſus eſt, adhuc fuiſſe in vivis, et forte adhuc in autumno 890, ſi aera Amiſi non, quod hactenus viſum eruditis, V. C. 721, ſed 722 coepit, et refellitur ſententia Baldini ex male intel-

a) Murat. Inſcript. p. 237. 1.

lecto Spartiani loco arguentis, Sabinam m mortuam ante adoptionem Aelii, tamen adoptatum jam conſtat V. C. 888, aut ſaltem nondum adulto anno 889.

* * *

Egregius etiam eſt ſequens, quem ex Pellerinio totum deſcribere operae pretium.

ΑΥΤ. ΚΑΙ. ΘЄ. ΤΡΑ. ΠΑΡ. ΥΙ. ΘЄ. ΝЄΡ. ΥΙ. ΤΡΑΙ. ΑΔΡΙΑΝΟΝ. *Caput Hadriani radiatum intra literas grandes* Π. Π.

CΑΒЄΙΝΑ. CЄΒΑCΤΗ. ΑΔΡΙ. ΤΑΡC. ΜΗΤΡΟΠΟΛЄΟC. *Caput Sabinae lunae impoſitum intra literas grandiores* ΑΥ. AR. max. mod. (Pellerin Mel. I. pag. 187.)

Proponitur in hoc numo Hadrianus cinctus corona radiata inſtar Solis, et Sabina inſtar Lunae, quae in Auguſtorum pari attributa praeter monetam Romanam inde a Severo non pauci offerunt numi extra urbem ſignati, et ſpeciatim numi coloniae incertae cum capitibus Neronis, et Octaviae. Sed haec aliunde ſatis cognita. Verum iſtud in hoc numo peculiare, quod in area partis anticae legatur Π. Π. id eſt: Πατέρα Πατρίδος, in area averſae ΑΥ. id eſt: ΑΥγȣςη, et quidem utrumque exaratum charactere grandiore, quod ſane non ſine certa ratione factum. Plane veriſimile eſt, numum hunc fuiſſe ſignatum V. C. 881, quo anno diximus, et Hadrianum *patris patriae*, et Sabinam *Auguſtae* titulos abſtuliſſe, quod novum additum decus dum utrique gratulantur Tarſenſes, illud peculiari quadam ratione, et in oſtentationem, quo in oculos citius incurreret, numiſmati argenteo maximae formae inſculpſere. Novi, Pellerinium literas ΑΥ. legere ΑΥτονομȣ, haud dubie propterea, quoniam, cum jam praecedat vocabulum CЄΒΑCΤΗ, ſequens ΑΥγȣςη ejusdem cum priore ſignificationis manifeſta eſſet tautologia. At vero primum ipſe fatetur Pellerinius, nunquam alias Tarſenſes ſolitos Αυτονομȣ titulum numis inſcribere; deinde propter hanc ipſam rationem, ut minus apparens eſſet tautologia, pro jam dicto CЄΒΑCΤΗ ſubſtituerunt ΑΥγȣςη. Minus offendiſſet Pellerinium apparens haec tautologia, ſi reflexiſſet animum ad numum ejusdem Sabinae ab Haymio editum, a) in quo legas: CΑΒЄΙΝΑ. CЄΒΑCΤΗ. ΑΥΓ.

Coloniarum.

Hactenus ei tantum a Corinthiis dedicatam monetam conſtat.

Alexandrini.

Horum nonnulli proditi. Inſignior is, qui annum ΚΑ. inſcriptum exhibet, b) unde arguitur, ut dictum, Sabinam adhuc exeunte Auguſto V. C. 889 in vivis fuiſſe.

a) Tom. II. tab. 33. n. 9. b) Theupoli.

PRETIVM.

Commatis Romani:	
Aurei	R.
Argentei	C.
Aenei max. mod.	RRRR.
Aenei I. II. formae	C.
Aenei III. IV. formae, niſi verius ſunt animae denariorum, et quinariorum	R.
Commatis peregrini:	
Argentei max. mod.	RRRR.
Argentei III. formae	RR.
Aenei urbium liberarum	R.
Coloniarum	RR.
Alexandrini	RRR.

L. AELIVS CAESAR.

Teſte Spartiano ante adoptionem dictus eſt *L. Aurelius Verus*, quanquam et habuiſſe paterna *Cejonii Commodi* nomina idem teſtetur. Pater fuit Cejonius Commodus, quem alii Verum, alii L. Aurelium, Annium alii prodiderunt, majoribus nobiliſsimis, ex Hetruria, vel Faventia oriundis. [a]) Transactae primae aetatis experimenta deſiderantur. Per literarum, et formae commendationem probatus Hadriano, cum hic morborum pertinacia vexatus ſucceſſore, atque adjutore egeret, ab hoc adoptatus in gentem Aeliam transivit, et deinceps neglectis aliis nominibus dici coepit *L. Aelius Caeſar*. De anno adoptionis magna, et multum agitata inter eruditos lis, quam vide apud Tillemontium. (Nota 13 ad Hadr.) Qui maturrime, annum V. C. 888 conſtituunt, quibus favet Spartianus binis locis, in Hadriano, et Aelio; alii ſequentem 889. Numi Romani nihil conferunt, qui tantum habentur cum ejus conſulatu II., quem is inivit V. C. 890. Iſtud certum ex marmore Gruteriano, [b]) Aelio ſaltem ante exeuntem annum 889 tribuniciam poteſtatem non fuiſſe delatam; nam in hoc dicitur Hadrianus TRIB. POT. XXI., et Aelius ſimpliciter TRIB. POTES. COS. II. Ingreſſus eſt Hadrianus tribunatum XXI. die circiter XI. Auguſti V. C. 890. Quare ſi Aelio tribunicia poteſtas maturius fuiſſet delata, is jam expleviſſet primam in Auguſto ejus anni, adderetur que in mar-

a) Spartian. b) pag. 252. 2.

more trib. poteſtas II., cujus numerum ipſi Hadriani numi fere conſtanter reti- queant, non reticent tamen marmora, et multo minus praeſens Gruterianum, quod Hadriani tribunatui numum ſuum addere non neglexit. Eſt in muſeo Borgiano Velitris numus Aelii rariſsimus Alexandrinus, in cujus averſa: L. Γ. ЄIPHNH. typo *Pacis ſtantis.* Quoniam Aelius diem obivit V. C. 891 ipſis Kalendis Ianuariis, annus hic Γ, ſive III. coepit exeunte Auguſto V. C. 890, annus B ſive II. exeunte Auguſto V. C. 889, quo item menſe finem habuit annus A, ſeu I., qui quo ejus anni Iuliani menſe coeperit, non conſtat. Videtur adeo ejus dignitatum diſtributio eſſe talis: V. C. 889 Kalendis Ian. proceſsit conſul I., ſed dictantibus faſtis nomine Cejonii Commodi, nulla adhuc *Caeſaris* mentione. Aliquo intra hunc annum tempore adoptatur ab Hadriano, et *Caeſar* addita tribunicia poteſtate dicitur, et deſignatur conſul iterum. Mox praetoris nomine ad regendam Pannoniam mittitur. Reliqua vide in annalibus.

Narrat Spartianus, Aelium peculiari quadam ratione, non, ut Trajanum a Nerva, fuiſſe adoptatum, ſed fere ut Conſtantium, et Galerium a Diocletiano. Qua oratione quid intellectum fuerit hiſtoricis, varie eſt diſputatum, ut dicemus in tractatu de *Caeſare.* Ejus adoptionis explicandae modum ſibi ex laudato numo Alexandrino oblatum cenſet cl. Zoëga, de quo egimus in Aelii Caeſaris numis Alexandrinis.

Aelius adoptatus mox praetor, ac regendae Pannoniae praefectus eſt; creatus etiam conſul primum in annum V. C. 889, et in annum ſequentem deſignatus conſul iterum. (Spartian. in Hadr. et Aelio.)

Hactenus Aelii numi deſiderantur.

V. C. 890 P. X. 137.
CAESAR. TR. POT. COS. II.

Kalendis Ian. conſul iterum procedit. Fine anni ex Pannonia Romam revertitur. a)

A. L. AELIVS. CAESAR. *Caput nudum, in AV. AR. AE. I. II.*
B. L. AELIVS. CAESAR. TR. P. COS. II. *Caput nudum, in AR.*

Partes numorum Aelii averſae obvios fere typos habent, quos ſuae explicant inſcriptiones, ut: CONCORDIA. — PIETAS. — SALVS, addita ſaepe trib. poteſtate, et conſulatu. Lubet ad has animadvertere, nunquam iis addi vocabulum AVG., v. c. CONCORDIA. AVG., ac jure quidem, quia Aelius noſter Auguſtus nunquam fuit. Quare cum viderem, in catalogo Mediobarbi exhiberi argenteum Aelii numum inſcriptum FELICITAS. AVG., noſſemque, ſimilem alium exſtare in muſeo comitis Vitzai, atque hunc quoque argenteum, illum cognita ill. poſſeſſoris humanitate petenti mihi miſſum adcurate inſpexi, eumque eſſe ex ſubaeratis unum facile deprehendi. Quapropter non aberravero, ſi alterum Mediobarbi eodem vitio laborare ſtatuam. Nimirum vetus falſarius averſam, quae Hadriani eſt,

a) Spartian.

in Aelii numum tranſtulit. En tibi novum iterum argumentum, quam parum nos auctoritate catalogorum, ac praecipue in deſcribendis argenteis ſtare poſſimus, in quibus latentis intus aeris ignominia raro, a Mediobarbo nunquam notatur, tanquam iſtud addere, vel omittere ad utilitatem, quam ex numis veteribus capimus, non pertineret.

Ex omnibus Aelii numis ſequens unicus eſt, qui totus deſcribendus videatur.

Vt lit. A.

PANNONIA. TR. POT. COS. II. S. C. *Pannonia mulieris ſpecie ſtans pileo patrio tecta, d. vexillum.* AE. I. II. (Muſ. Caeſ.)

Tam in Hadriano, quam Aelio commemorat Spartianus, Aelium mox poſt adoptionem Pannoniis ducem, ac rectorem fuiſſe impoſitum. Quamdiu in provincia manſerit, ex ambiguis Spartiani verbis non ſatis liquido colligitur. Anno exeunte eum Romae jam fuiſſe, certum eſt ex ejus ſubita morte, de qua mox. Pannoniam utramque videſis in moneta Decii, et Iuliani II. tyranni. Dixi, Pannoniam in his numis ſiſti pileo patrio tectam. Geſtare pileos proprium fuit populis a Ponto Euxino in occaſum poſitis, et de Getis quidem, Dacis, Pannoniis iſtud teſiantur ſcriptores, et monumenta. Daciae genium pileatum habemus in ejus ipſius numis, tum et numis Trajani Daciae captae teſtibus. Pileatos Dacos, et Getas vocat etiam Paulinus. a) De Pannoniis Vegetius: b) *Vsque ad praeſentem prope aetatem conſuetudo permanſit, ut omnes milites pileis, quos Pannonicos vocabant, ex pellibus uterentur.* Vide de hoc plura in nota Fabricii ad Dionis Dacos πιλοφόρους. c)

V. C. 891. P. X. 138.
CAESAR. TR. POT. II. COS. II.

Redux e provincia, et aeger accepta potione, qua ſe exiſtimabat juvari, mortuus eſt ipſis Kalendis Ianuariis. (Spartian.)

Fuere, qui ejus mortem referrent ad Kalendas Ian. anni praecedentis, verum exiſtunt duo marmora, quae contrarium invicte docent, unum, quod ſupra citavi, in quo Aelius jungitur cum Hadriano agente trib. poteſtatem XXI., quam is auſpicatus eſt circiter die XI. Auguſti anni prioris, ergo Aelius tum adhuc ſuperſtes fuit; alterum item apud Gruterum, d) poſitum L. AELIO. CAESARE. II. P. COELIO. BALBINO. COS. KAL. IVL. Proceſsit Aelius, ut vidimus, conſul II. anno proxime ſuperiore, ſeu 890, et marmor poſitum eſt Kalendis Iuliis, ergo non potuit diem obiviſſe Kalendis Ianuariis ejusdem anni, niſi forte dicere quis velit, eum, etſi mortuum, nominari tamen in marmore, quia conſul annum aperuit, eique nomen dedit. Verum vix credibile, diſsimulaturos iſtud fuiſſe hiſtoricos, ſi idem dies eum et conſulem, et funus vidiſſet. Obſtant et numi Aelii, qui copioſi ſuperſunt, et qui omnes conſulatum II. inſcriptum habent, quem is inchoavit eo ipſo die, quo ſecundum patronos adverſae ſententiae mortuus eſt. Ergo neceſſe erit, aut credere, om-

a) Carm. XXX. b) L. I. c. 20. c) L. LXVIII. § 9. d) pag. 1009. 6.

nes hos numos cuſos eſſe, antequam hunc conſulatum iniret, aut ſignatos eo jam vita functo. Vtrumque an veriſimile? Obſtat denique numus hujus Caeſaris Sinope percuſſus cum anno CLXXXII., ex cujus calculo conſit, Aelium adhuc vixiſſe exeunte anno ſuperiore.

Ceterum fuit Aelius, ut Spartiani verbis utar, comptus, decorus, pulchritudinis regiae, oris venerandi, in vita privata etſi minus probabilis, minus tamen reprehendendus, eloquens, et in republica non inutilis. In provincia rebus aut bene, aut feliciter geſtis non quidem ſummi, medii tamen ducis famam abſtulit. In voluptatibus, ac mollitie nimius, cujus ingenio venter multas novi generis cupedias, corpus effeminatum molles, ac delibutos unguentis lectos, et adcubationes debuit. Curſoribus Cupidinum exemplo alas adpoſuit, inditis Boreae, Noti, Aquilonis nominibus. At idem valetudinis improſperae fuit, quod poſt adoptionem maxime patuit, ſic ut ejus adoptati Hadrianum paullo poſt poeniteret, isque feratur dixiſſe, ſe in caducum parietem incubuiſſe, et perdidiſſe IIS. quater millies, quod populo, et militibus pro ejus adoptione dederat, et jam tum de Aelio dixere ſortes Virgilianae:

Oſtendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Eſſe ſinent.

Conſecratus poſt mortem non proditur, at ſtatuas per totum orbem coloſſeas, et templa in nonnullis urbibus ejus honori ab Hadriano imperata refert Spartianus, ſepultum autem in monumento Hadriani Capitolinus. [a])

Vxor. Hujus nomen a Spartiano reticetur, qui aliud non prodit, quam fuiſſe Aelium Nigrini generum, ejus ipſius, quem, quod Hadriano inſidiatus eſſet, Faventiae jubente ſenatu occiſum alio loco perhibet. [b]) Eodem auctore Aelius huic ſuae uxori conquerenti de extraneis ejus voluptatibus reſpondiſſe fertur: *patere me per alias exercere cupiditates meas; uxor enim dignitatis nomen eſt, non voluptatis.* Ejus reliqua una cum nomine interciderunt. Multo ingenioſior Occo ſuffragante etiam Mediobarbo, qui hanc Nigrini filiam, et Aelii uxorem fuiſſe vocatam Domitiam Lucillam confidenter quidem, at nullo teſte adſerit, eique non paucos numos Lucillae Veri ademptos nulla veri ſpecie largitur, de qua lite plura diſſerere non lubet, cum eam jam unanimis antiquariorum conſenſus ſecuerit.

Proles: *L. Verus* M. Aurelii in imperio conlega.

Fabia, cujus meminit Capitolinus in M. Aurelio, et L. Vero.

* * *

Numi hujus anni, qui Aelium paucas tantum horas ſuperſtitem vidit, non habentur.

Numi commatis peregrini.

Inſignis eſt numus argenteus drachmae pondere ſignatus Amiſi Ponti cum anno ΡΞΘ, quem vide in moneta hujus urbis, quo loco et iniquam lectionem Pagii perſtrinxi, in numo ſimili ſcriptum ΡΞЄ perperam adſerentis. [c]) Vide,

a) in Vero ſub fin. b) in Hadriano Cap. 7 et 23. c) Critic. Bar. ad ann. Chr. 157.

quae de hujus numi uſu plura diximus in numis Amiſi Ponti.

In numo maximi moduli, quem Spanhemius ex muſeo regis Galliarum citat, dicitur ΛΟΥΚΙΟϹ. ΑΙΛΙΟϹ. a)

Coloniae numus unicus editus a Vaillantio ex muſeo Chriſtinae, eſtque Corinthi.

Alexandria Aegypti plures offert inſcriptos: ΔΗΜ. ЄΞΟΥϹ. ΥΠΑΤ. B. De inſigni alio inſcripto L. Γ. egi altius. Reliqua vide in numis hujus claſsis.

PRETIVM.

Commatis Romani :

Aurei	RR.
Argentei	R.
Aenei max. mod.	RRRR.
Aenei I. et II. formae	vix R.
Aenei III. formae	O.

Commatis peregrini :

Vrbium liberarum AR. max. mod.	RRR.
AR. III. formae	RR.
Aenei	RR.
Coloniarum	RRRR.
Alexandrini	RR.

ANTINOVS.

Hujus numos, etſi ad imperatorum claſſem nullo pacto pertineant, Hadriani monetae ſubjicio, cum quod conjuncti melius, quam per ſingulas urbes, quorſum pertinent, diſperſi ejus illuſtrant hiſtoriam, tum quod nihil fere continent, niſi quod ad unum Antinoum, et qui eum extulit, Hadrianum pertineat.

Antinous natus Bithynii Bithyniae urbe adeo per formae illecebras gratioſus apud Hadrianum fuit, ut inde ab Iovis Ganymede non habeat antiquitas alium viri amaſium magis ore vulgi celebratum, et per infamiam cognitum. Inſaniam, qua in vivum furebat, intendit in mortuo. E vivis ereptum in Aegypto, ſatis conſtat, at mortis genus jam olim anceps, et variis rumoribus fuit vulgatum. Plerique navigio excuſſum, et merſum in Nilo ſcripſere. Alii, devotum fuiſſe Hadriano, ac pro eo, detrectantibus *aliis*, mortem voluntariam oppetiiſſe, quod *imperator*, cum fatum producere vellet, animam voluntariam opus eſſe noverat. Fuere etiam, qui ab ipſo Hadriano immolatum ſuſpi-

a) in Caeſſ. Iuliani pag. 11.

eabantur, quod perſuaſum fuit Dioni. Quidquid erit, e vivis ſublatum immoderate, ac muliebriter flevit, neque ſtatuas modo per totum imperium dedicavit, ſed urbem etiam in Aegypto ſtruxit ab ejus nomine dictam Antinoopolin. Etiam ſidus novum, aut quod tale eſſe videbatur, Antinoi nomine, quod hodieque uſurpant Vraniae filii, adfecit. Tum vero cognito Hadriani luctu patuit Graecorum ingenium ſemper alias in obſequia praeceps, at modo turpiter ſervile. Videres certantes urbes, ſeu cum Antinoum volente Hadriano conſecrarent, ſeu cum omnibus vicis ejus imagines proponerent, aras, templa, ſacerdotes, prophetas, certamina gymnica, oracula conſtituerent, ſummorum deorum inſignibus decorarent, illuſtri ſaepe inter hos loco adſignato, qualem videre eſt in celebri epigrammate Gruteriano, [a]) quod ΑΝΤΙΝΟΩΙ. CΥΝΘΡΟΝΩΙ. ΤΩΝ. ЄΝ. ΑΙΓΥΠΤΩΙ. ΘЄΩΝ. Μ. ΟΥΛΠΙΟC. ΑΠΟΛΛΩΝΙΟC. ΠΡΟΦΗΤΗC, *Antinoo adſeſſori deorum, quos Aegyptus colit, M. Vlpius Apollonius propheta* dedicavit, aut cum a Tertulliano *ſynodi deus*, ſeu in ipſa deorum concilia admiſſus dicitur. [b]) Plura ejus veſaniae argumenta in numorum explicatione proponentur. Perverſum hunc in Hadriano, ſubjectisque populis animorum habitum non mirabitur, cui non ignota ſunt, quae multo ante Alexander M., ejusque comperta voluntate nationes omnes in decernendis mortuo Hephaeſtioni honoribus conſtituerunt. Confer, quae de hac regis Macedonis impotentia memoriae prodidit Lucianus, [c]) et miraberis in utroque diſparis aetatis facto parem ſtuporem, et geminam impudentiam, niſi quod Pellaeus juvenis intendit furorem, cum capitale eſſet, nolle Hephaeſtionem deum credere, et hunc quoque παρεδρον και ἀλεξικακον ϑεον. Quod vero mirandum magis, hic Antinoi cultus nequaquam temporarius fuit; nam teſtatur Clemens Alexandrinus, [d]) ſua adhuc aetate ſacras Antinoi noctes duraſſe. Fuit tamen haec Graecorum amentia, qua divinos honores praeſtitere impuro Hadriani catamito, eo utilis, quod eccleſiae Chriſtianae patribus campum aperuit ſugillandi ſuperſtitionis ritus, ipſam impietatem, ac ſcelera conſecrantis. Lubet omiſsis aliis audire Aur. Pudentii Muſam ſic canentem: [e])

Quid loquar Antinoum coeleſti in ſede locatum?
Illum delicias nunc divi principis, illum
Purpureo in gremio ſpoliatum ſorte virili,
Hadrianique dei Ganymedem, non cyathos dis
Porgere, ſed medio recubantem cum Iove fulcro
Nectaris ambroſii ſacrum potare Lyaeum,
Cumque ſuo in templis vota exaudire marito.

Annum, quo ſupremum diem obivit, elicio V. C. 883, ut monebo infra in

a) pag. 86. 1. 43. edit. Oxon. b) Apologet. c. 13. c) de non tem. cred. calumn. d) Protrept. p. e) Contr. Symmach. L. I. v. 271.

ejus numis Alexandrinis. Sepultum fuiſſe Antinoopoli, teſtatur Epiphanius. Ea, quae diximus, capta ſunt ex Dione, Spartiano, [a]) Victore, [b]) Pauſania, [c]) Suida, [d]) tum paſsim ex patribus eccleſiae.

Numi:

Neque Roma, neque Romae metropolis exemplo coloniae monetam ſuam famigerati hujus ſcorti imagine inquinari paſſae ſunt. Solis igitur urbibus Graecis conſervatae Antinoi memoriae ſive beneficium, ſive dedecus debemus, quarum hic numos omiſsis aliis, qui ejus hiſtoriam non illuſtrant, alphabeti Graeci ordine ſubjicimus, Alexandrinis ad calcem reſervatis.

* * *

ANTINOOC. IAKXOC. *Caput hedera redimitum.*

ΕΓΕCΙΟC. ΑΝΕΘΗΚΕ. ΑΔΡΑΜΥΤΗΝΩΝ. *Ceres ſedens.* AE. I. (Haym. T. II.)

De vocabulo IAKXOC, quo nomine Graeci Bacchum quoque intellexere, plura olim differui, cum in numum ejusdem Antinoi Tarſenſem, in quo idem ΝΕΟC ΙΑΚΧΟC appellatur, quemque infra recitabo, commentarer. [e]) Videntur Graeci plurimum adfinitatis inter Bacchi, atque Antinoi decoram formam vidiſſe, nam illius plerumque aut attributa Antinoo addidere, ut certos nos faciunt cum numi, tum Pauſanias, qui, quas vidit, Antinoi ſeu tabulas pictas, ſeu ſigna, pleraque cultu adſimilari Baccho adſerit. [f]) Averſam Ceteris, aut verius Proſerpinae erudite Haymius ex Arriano explicat, cujus verba ſunt: [g]) *etiam Athenienſes* (quorum coloni fuere Adramyteni Myſiae, hujus numi auctores) *Bacchum Iovis, et Proſerpinae filium colunt, diverſum ab hoc Baccho, et Iacchus myſticus huic Baccho, non Thebano illi, accinitur.* Addo marmor Gruterianum dicatum FABIAE. ACONIAE - - - SACRATAE. APVD. ELEVSINAM. DEO. IACCHO. CERERI. ET. CORAE. [h]) Habuere ergo Adramyteni Bacchum ſuum ducta religione Athenis, aut his vicina Eleuſine, quem et numus, et marmor IACCHVM vocant, et in averſa ſociatur Proſerpina, quae hoc pacto perſonati hujus Antinoi mater exſtitit.

* * *

ANTINOOC. ΗΡΩC. ΑΓΑΘΟC. *Caput nudum.*

ΑΔΡΙΑΝΟΘΗΡΙΤΩΝ. *Bos ſtans, in cujus latere luna.* AE. II. (Spanheim Tom. II. p. 336. Vaill. Num. Graec.)

Eadem adverſa.

ΑΔΡΙΑΝΟΘΗΡΑ. *Caput Apri.* AE. m. m. (Theupoli.)

Numi ſunt Hadrianotherae Bithyniae. Aliud ab hac honoris vocabulum Antinoo inditum, nempe *boni herois*, quo nomine veteres dixerunt bonorum virorum ſolutas corpore animas, in quo comprobando prolixus eſt Spanhemius. [i]) Averſam numi prioris dixere Apin majorum gentium inter Aegyptios

a) in Hadriano. b) de Caeſſ. c) in Arcadic. p. 617. d) in Ἀδριανος et Παιδικά. e) Num. vet. p. 232. f) L. VIII. p. 617. g) de Expedit. Alex. p. 88. h) pag. 309. 2. i) l. c.

numen, inſerta lateri lunula efficit, qua de nota Api propria vide Plinium, [a]) et Ammianum. [b]) Iungitur is cum Antinoo, quoniam hic, ut ſupra vidimus, συνϑρονος erat Aegypti deorum.

Alterius numi averſa ad urbis hiſtoriam pertinet, ut in ejus moneta docuimus. Non omittendum hoc loco, in ejus numi deſcriptione ingentem lapſum ab auctore Catalogi Theupoli admiſſum, dum ejus epigraphen legit: ΑΔΡΙΑΝΟΥ. ΘΗΤΑ., idque interpretaretur: *Hadriani ſervus.*

* * *

ANTINOOC. ΗΡΩC. *Caput nudum.*
AMICO - - - *Vpupa intra lauream.* AE. II. (Seguin Sel. num. p. 152.)

Epigraphen averſae valde eſſe attritam profitetur Seguinus, ſic ut dubitare liceat, utrum epigraphe vere *Amiſum* Ponti urbem enunciet. Typo upupae Antinoi in Hadrianum ſuum pietatem indicari exiſtimat, quia, inquit, haec avis pro ſymbolo pietatis erga deos, et parentes habebatur. Ejus adſerti fontem non indicavit; reperio tamen apud Aelianum, [c]) hunc alitem adverſum parentes pium eſſe. Monendum, Vaillantium numum Antinoi cum ſimili averſae typo protuliſſe, ſed inſcriptum: CΜΥΡΝΑΙΩΝ. ΙЄΡΟΝΥΜΟC. ΑΝЄΘΗΚЄΝ. [d])

* * *

ANTINOOC. ΗΡΩC. *Caput Antinoi nudum.*
ΙΟΥΛ. CΑΤΟΡΝΙΝΟC. ΑΝΚΥΡΑΝΟΙC. *Deus Menſis ſtans d. ancoram, ſ. haſtam.* AE. I. (Vaill.)

Numus eſt Ancyrae Phrygiae, et typus averſae huic urbi domeſticus.

* * *

ΗΡΩC. ANTINOOC. *Caput nudum.*
ΤΟΙC. ΑΡΚΑCΙ. *Equus liber gradiens.* AE. m. m. (Muſ. Caeſ.)

BЄΤΟΥΡΙΟC. *Protome Antinoi capite nudo.*
Eadem averſa. AE. m. m. (Muſ. reg. Gall. Theupoli.)

Nusquam alibi copioſiores Antinoo honores habiti ſunt, quam apud Mantineam Arcadiae, nimirum praecipiente iſtud Hadriano. Ejus cauſa exſtitit, quod Bithynienſes Bithyniae, apud quos natus eſt Antinous, Mantinenſium coloni fuere. Igitur ſacram novo deo aedem eo in oppido exſtrui, ejusque ſimulacris, et quaeſitiſsimis marmoribus exornari juſsit, addito gymnaſio, et annuis initiis, et certamine quinquennali. Refert iſthaec Pauſanias αυτοπτης. [e]) Ad notionem epigraphes ΤΟΙC. ΑΡΚΑCΙ. ſubaudi: ανεϑηκε, *dedicavit*, et quidem magiſtratus BЄΤΟΥΡΙΟC, *Veturius*, ſive ſacer is fuit, ſive profanus, quem alter numus cetera ſimilis praeterea enunciat. De hac formula in Graecis numis obvia egimus alibi. [f]) Equum partis averſae ad certamina in Antinoi honorem a Mantinenſibus obita referendum tenui conjectura cenſemus.

* * *

a) L. VIII. § 71. b) L. XXII. c. 13. c) de Nat. anim. L. X. c. 16. d) Num. Graec. p. 30. e) L. VIII. p. 617. f) Vol. IV. p. 368.

H. ΠΑΤΡΙC. ΑΝΤΙΝΟΟΥ. *Caput Antinoi nudum.*
ΚΟΙΝΟΝ. ΒΕΙΘΥΝΙΑC. *Templum octo columnarum.* AE. m. m. et AE. III. (Vaill. Muſ. Caeſ.)

Patria Antinoi, a qua, ut teſtatur inſcriptio anticae, hi numi percuſsi ſunt, fuit Bithynia, aut arctiore ſenſu Bithynium Bithyniae oppidum, de quo proxime. Pars averſa non raro occurrit in numis Hadriani, et Sabinae, cujus explicationem pete ex numis communi Bithyniae nomine ſignatis. a)

* * *

ΗΡΩC. ΑΝΤΙΝΟΟC. *in aliis:*
H. ΠΑΤΡΙC. ΑΝΤΙΝΟΟΝ. ΘΕΟΝ. *Caput nudum.*
ΑΔΡΙΑΝΩΝ. ΒΙΘΥΝΙΕΩΝ. *Mercurius rejecto poſt tergum palliolo ſtans d. palmae, ſ. oleae ramum tenet, pone taurus.* AE. m. m. (Muſ. Caeſ. Vaill. Muſ. Piſani, Muſ. Farnes.)

Bithynium oppidum Bithyniae ut Antinoi, ſic horum numorum patria fuit, cui praeter varia in amaſii gratiam ab Hadriano collata benefacta permiſſum etiam, ut honorifico *Hadriani* nomine uti liceret. Partis averſae typus ut varie ab hujus numi praeconibus proponitur, ſic et varie explicatur. Non dubito, ſub Mercurii ſchemate latere ipſum Antinoum, cujus patria fuit Bithynium, et patria major, ut diximus, Arcadia, perinde atque Mercurius ipſe. Arcas fuit natus in Cyllene Arcadiae monte. Eſt in muſeo reginae Chriſtinae numus Commodi in hoc Bithynio ſignatus, in cujus averſa Vaillantius caput Antinoi vidit. Sed hoc ejus praeconium iam in numis hujus urbis refutavi.

* * *

ΟCΤΙΛΙΟC. ΜΑΡΚΕΛΛΟC. ΙΕΡΕΥC. ΤΟΥ. ΑΝΤΙΝΟΟΥ. *Caput nudum.*
ΑΝΕΘΗΚΕ. ΤΟΙC. ΑΧΑΙΟΙC. *Mercurius nudus ſ. caduceum, d. adſurgentem Pegaſum retinet.* AE. m. m. (Muſ. Farn. Theupoli.)
Eadem adverſa.
ΑΝΕΘΗΚΕ. ΤΟΙC. ΑΧΑΙΟΙC. *Mercurius nudus ſtans d. ſtrophium, ſ. caduceum, ante eum Priapus in cippo.* AE. m. m. (Vaill.)
Eadem adverſa.
ΑΝΕΘΗΚΕ. ΤΟΙC. ΑΧΑΙΟΙC. *Antinous eques cum haſta.* AE. II. (Vaill.)
Eadem adverſa.
ΑΝΕΘΗΚΕ. ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ. *Sol nudus in bigis d. flagellum.* AE. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Ex poſtremo hoc numo priorum, qui generatim Αχαιοις tantum memorant, locus natalis colligitur. Exhibent hi Hoſtilium Marcellum, qui ſe ipſum *ſacerdotem Antinoi* profitetur, et qui, compoſita utriusque partis inſcriptione, praeſentes numos Corinthiis, et in genere Achaeis dedicavit. Qua ratione Mercurius numi primi cum Pegaſo connectatur, difficulter poterit ex mythologia expediri, niſi forte placuit Corinthiis, Antinoum partim attributis Mercurii, quae ei addita ex ſequentibus etiam numis intelligemus, partim Bellerophontis Corinthii proponere. *Alterius* numi typus ſenſum fortaſſe continet turpiter ambiguum. Tertius Antinoum omni herois cultu incedentem ſiſtit. Quarti typus

a) Vol. II. p. 403.

ad Corinthios pertinet, ut horum numi commonſtrant.

* * *

ΑΝΤΙΝΟΟϹ. ΗΡΩΟϹ. *Caput nudum.*

ΔΕΛΦΩΝ. *Tripus.* AE. II. (Pellerin Suppl. III. p. 131.)

Eſt Delphorum Phocidis typo tripodis domeſtico cauſa oraculi.

* * *

ΕΥΚΑΡΠΕΩΝ. *Caput perjuvenile nudum, pone caduceus.*

ΕΠΙ. Γ. ΚΛ. ΦΛΑΚΚΟΥ. *Luna cum duobus aſtris, inferne caput bovis.* AE. III. (Haym, Pellerin.)

Caput anticae Haymius eſſe Mercurii adſerit, Pellerinius Antinoum ſub Mercurii ſpecie ab his Phrygiae Eucarpenſibus propoſitum. [a]) Iſtud certum, magiſtratum *C. Claudium Flaccum* legi etiam in numo Antonini Pii apud eandem Eucarpiam ſignato, quem edidit Arigonius, quae periſtaſis Antinoo non quidem prodeſt, ſed neque multum adverſatur, cum altius dixerimus, ejus cultum etiam mortuo patrono Hadriano pluribus in oppidis duraſſe. Si caput anticae vere eſt Antinoi, cauſam ſociatae in averſa lunae pete ex ſequente numo Hierapolis. Pellerinius etiam in alio ſimili capite, quod exhibetur in numo ſuo Docimei Phrygiae, Antinoi caput ſub Mercurii imagine agnoſcit.

* * *

ΑΝΤΙΝΟΟΝ. ΘΕΟΝ. *Protome Antinoi.*

ΙΕΡΑΠΟΛΙϹ. *Luna cum aſtro.* AE. III. (Vaill.)

Numum omnibus partibus ſimillimum, ſed Nicopolis Epiri nomine olim edidi ex muſeo comitis Vitzai, [b]) niſi fortaſsis uterque unus idemque numus eſt, et Vaillantius epigraphes parte per aevum adroſa ex ΙΕΡΑ. ΝΙΚΟΠΟΛΙϹ ſuum ΙΕΡΑΠΟΛΙϹ obtruſit, numumque adeo Hierapoli Phrygiae dedit. Typum lunae tum ex Tatiani adverſum gentiles oratione explicui, cujus verba in Latinum verſa ſic habent: *quomodo mortuus Antinous adoleſcens ſpecioſus in luna ſedem obtinuit? quis illum eo deduxit?* Fuere igitur nonnulli Graecorum theologorum, qui lunicolam fecere Antinoum. Quod ſi Antinous ſive Hierapolitis, ſive Nicopolitis creditus fuit Bacchus, qualis teſtimonio numorum creditus fuit Adramytenis, et Tarſenſibus, aliam poteſt luna habere ſignificationem; nam docente Vlpiano [c]) Διονυσε ἀδελφη ἡ σεληνη, ἐνιοι δε παιδα σεληνης τον Διονυσον. *Bacchi ſoror eſt Luna, ſunt tamen, qui Bacchum Lunae filium volunt.*

* * *

ΑΝΤΙΝΟΟϹ. ΗΡΩϹ. *Protome capite nudo.*

ΙΠΠΩΝ. ΚΑΛΧΑΔΟΝΙΟΙϹ. *Antinous grypho volante ſurſum vectus.* AE. m. m. (Seguin.)

Gryphus ales Apollini ſacer nunc Antinoo velut alteri Apollini ſervire a Chalcedoniis cogitur. Noti horum numi imperatorii, in quibus ſingitur Apollo, a cycno in altum elatus.

* * *

ΚΥΖΙΚ. ſeu *Cyzicenorum* unum, ſed cum reliqua inſcriptione vitiata vulgavit Vaillantius. (Num. Graec.)

* * *

a) Rec. II. p. 35. b) Num. vet. p. 102. c) ad orat. Demoſth. in Midiam.

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*

H. MHTPOΠOΛIC. NIKOMHΔEIA. *Aries cum aſtro.* AE. m. m. (Vaillant.)

In aliorum averſa: *Harpocrates*, vel *Taurus*, *etc.* AE. m. m. vel AE. III. (Vaillant, Buonarroti Oſſerv. iſtor.)

Iungitur aries cum Antinoo, velut novo Mercurio, cui, ut conſtat, animal illud proprium fuit, aſtrum vero Antinoi ſidus indicat, de quo in ejus vita egimus. Harpocrates Antinoi conlega in concilio deorum Aegypti, ut eodem loco diximus, atque vel eodem ſenſu taurus, qui frequenter numorum Aegypti poſticam partem occupat, Apin ſiſtit, vel victimam, quae ejus honori caeſa eſt.

* * *

ANTINOON. ΘEON. *Protome Antinoi.*

NEIKOΠO - - - *Luna bicornis cum aſtro.* AE. III. (Muſ. com. Vitzai, et a me editus in meis Num. vet. p. 102.)

Eadem adverſa.

NEIKOΠOΛEΩC. *Porta urbis.* AE. III. (Muſ. princ. de Waldeck.)

Sunt hi numi Nocopoleos Epiri. Ad explicandum lunae typum adhibe, quae ſupra ad ſimilem averſam in numo Hierapolis Phrygiae obſervavi.

* * *

HPΩC. ANTINOOC. *Caput nudum.*

EΠI. ΓOYANΔPOY. CAΛHNΩN. *Bacchus ſtans.* AE. (Seſtini Lettere T. IV. p. 127.)

Eſt Salae Phrygiae. Magiſtratus nomen aliter legendum videtur; forma enim parum Graeca eſt.

ANTINOOY. HPΩ - - *Caput nudum.*

CAPΔIANΩN. NEΩKOPΩN. *Apollo Actius ſtans.* AE. I. (Muſ. Farnes.)

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*

CAPΔIANΩN. *Vir barbatus nudus in aliis ſtans, in aliis ſedens d. fulmen, ſ. infantem geſtat.* AE. III. (Muſ. Caeſ. Patin, Vaillant.)

Apollinem Actium a Sardianis cultum teſtantur eorum numi, quibus inſcriptum AKTIA, nempe certamina. Vir alterius numi infantem ulnis complexus haud dubius eſt Iuppiter Bacchum ex Semele inter fulmina natum fovens, de quo vide dicta in moneta Sardium. Vidimus hactenus, et videbimus deinceps, Antinoum jam Apollini, jam Baccho fuiſſe aequiparatum. Ergo Sardiani Antinoum inſtar Apollinis Actii, et inſtar Bacchi ſui Pyrigenis propoſuere.

* * *

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*

ΠOΛEMΩN ANEΘHKE. CMYPNAIOIC. *Taurus.* In aliis: *Panthera femella d. pede thyrſum.* In aliis: *Prora navis.* (Muſ. reg. Gall. Muſ. Caeſ.) In aliis: *Aries, juxta quem caduceus.* (Muſ. Farnes. Muſ. Magni Ducis, et Piſani.) Sunt omnes AE. max. mod. In alio: *Alexander M. dormiens ſub arbore, adſtant duae Nemeſes.* AE. I (Vaillant.)

De tauro actum jam ſaepius. Panthera ad Antinoum velut Bacchum, ut aries ad eum tanquam Mercurium pertinent. Navis, niſi ad urbis hiſtoriam adludit, quam in Smyrnae moneta expoſuimus, aut ad ipſum *Polemonem* numo inſcriptum, cui teſte Philoſtrato con-

ceſſum fuit ſacram eam triremen conſcendere, [a]) referri poteſt ad Antinoum, cujus ſtatuam cum adjuncta navi luſoria Hadriani juſſu effictam, et apud Antinoopolin dedicatam refert Epiphanius. Typus Alexandri M. dormientis, et geminae Nemeſis Smyrnae domeſticus eſt, ut olim dictum. De Polemone horum numorum auctore multa diximus in numis Smyrnae Ioniae, et Laodiceae Phrygiae.

* * *

ANTINOOC.HPΩC. *Caput nudum.*

ΑΔΡΙΑΝΗC. ΤΑΡCΟΥ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩC. ΝΕΩΚΟΡΟΥ. *Ciſta myſtica Bacchi inter tres thyrſos, in imo:* ΝΕΩ. ΙΑΚΧΩ. AE. I. (Muſ. Caeſ.)

ANTINOOC. HPΩC. *Caput nudum.*

Eadem epigraphe. Tripus cum ramo humi jacente, in imo: ΝΕΩ. ΠΥΘΙΩ. AE. I. (Muſ. Caeſ. Buonarroti Oſſervaz. p. 36.)

In alio: ΚΥΔΝΟC. *Cydnus fl. decumbens.* AE. m. m. (Vaill.)

Antinoum appellatum *Iacchum*, jam ſupra in Adramytenorum numo vidimus. In praeſente eum Tarſenſes *novi Iacchi* nomine adſiciunt. Numum ipſum olim edidi, et explicavi in meis Numis veterib. p. 232. In altero numo vocatur *novus Pythius*, ſeu Apollo. Igitur Tarſenſes Antinoum propter formae illecebras cum illis diis comparavere, quos pulcherrimos opinio ferebat, Apollinem nempe, et Bacchum. Quare et apud Ovidium ſic Sappho de Phaone ſuo formoſo:

Sume fidem, et pharetram, fies manifeſtus Apollo,
Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

* * *

ANTINOOC. HPΩC. *vel:* ANTINOΩI. HPΩI. *Caput nudum.*

TIANOI. *Neptunus in navi vectus a duobus equis marinis.* AE. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Alius, ſed: *Antinous ſeminudus panthera vectus, ſ. thyrſum ſuper humero.* AE. m. m. (Muſ. Caeſ. et reg. Gall.)

Alius, ſed: *Antinous nudus ſedens ſuper baſi.* AE. I. (Vaillant. Muſ. Vitzai.)

Alius; ſed: *Bacchus nudus ſtans d. cantharum, ſ. thyrſum, pro pedibus panthera.* AE. III. (Muſ. Caeſ.)

Diligentes in obſervando Antinoo videmus Tianos Bithyniae, ac Bacchi formam ei potiſsimum convenire fuiſſe opinatos, ex numis ipſis videmus.

* * *

Antica incerta.

ΕΠΙ. ΑΙΛ. ΚΑΠΙΤΩΝΟC. ΑΡΧ. Α. ΤΟ. Β. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ. ΝΕΩΚΟΡΩΝ. *Antinous in templo quatuor columnarum.* AE. I. (Vaillant.) In alio: *Venus nuda, tamen pudica, ſtans in templo quatuor columnarum.* AE. II. (Ibid.)

Sunt hi numi Philadelphiae Lydiae.

* * *

ΠΑΝΙ. ΑΝΤΙΝΟΩ. *Protome Antinoi nuda capite hedera coronato, ſ. pedum.*

Epigraphe vitiata. Taurus ſtans. AE. m. m. (Muſ. Caeſ.)

Anticae epigraphe exſtat quoque in

a) in vita Polemonis § 1.

numo contorniato, quem paullo poſt dabimus. Veriſimile videtur, propoſitum hoc loco numum ſignatum fuiſſe in Arcadia, qua in regione, ut ſupra ad numum, inſcriptum ΤΟΙΣ. ΑΡΚΑΣΙ, monuimus, praecipuo Antinous honore eſt mactatus, et Pan ipſe, utpote inter Arcadas natus, princeps numen exſtitit. Quare et popularibus Panos ritu proponere Antinoum placuit. Eadem de cauſa nequaquam abſurdum, numum Bithynii cuſum opinari, quoniam id oppidum Arcadum fuit colonia, ac propterea in eo quoque celebratior Panos cultus.

* * *

ANTINOOC. *Caput nudum.*

Antinous eques ſiniſtra elata, intra equi pedes ΑΛ. AE. II.

Hoc modo numum hunc propoſuit Haymius, eumque propter adſtitutas literas ΑΛ. Alabandae Cariae donavit. [a]) Similem alterum ſerius vulgavit Liebeus, [b]) niſi quod in averſa ante Antinoum equitem viſitur pars aedificii, et intra equi pedes legitur ΡΕΣ / Τ. ΑΔ Vterque vir eruditus numum ſuum integerrimum profitetur. Hactenus ergo hic numus in eorum claſſem tribuatur, quorum vera patria ignoratur. Omnium minime probavero conjecturam Liebei, qui literas averſae legi poſſe ΡΕΣαινης Της ΑΔριανης, et ſignificare Rheſaenam Meſopotamiae ſuſpicatur.

* * *

Neu quid hoc loco monetae Antinoiae deſit, addemus pſeudonumos ſequentes:

ΑΝΤΙΝΟΟΥ. ΗΡΩΟC. *Caput Antinoi.*

VICTORIA. AVG. *Victoria ſtans d. coronam, ſ. palmam.* Contorniatus. (Vaillant in Numis Graecis p. 40.)

ΑΝΤΙΝΟΩ. ΠΑΝΙ. *Protome Antinoi capite nudo, ſ. pedum ſuper humero.*

VICTORIA. AVG. *Victoria gradiens.* Contorniatus perelegans. (Muſ. Princ. de Waldeck.)

Ignobilia haec monumenta, quorum natales inferiori imperii R. aevo debentur, iſtud tamen confirmant, quod principio in vita Antinoi dixeram, Caeſarei hujus Ganymedis memoriam diu adhuc in multorum animis perſeveraſſe.

Numi Antinoi Alexandrini.

Lubet ante omnia proponere hujus claſſis numos Antinoi, quo modo eos variis in catalogis editos reperi, ſed quorum deinde ſeu probitatem, ſeu veram lectionem in ſeverius judicium vocabo.

1.) ΑΥΤ. ΚΑΙC. ΤΡΑΙΑΝ. ΑΔΡΙΑΝΟC. CΕΒ. *Caput Hadriani.*

L. H. *Protome Antinoi, cujus capiti flos loti, aut calathus imminet, juxta palmae ramus.* AE. I. (Muſ. Piſani. Theupoli.) *Alius ſimillimus, ſed cum* L. IH. (Zoëga ex muſ. reg. Gall.)

2.) ΑΝΤΙΝΟΟΥ. ΗΡΩΟC. *Caput imminente flore loti.*

L. Θ. *Antinous eques d. caduceum.* AE. II. (Similes tres a me olim ex muſeo Caeſareo vulgati P. I. pag. 195. Patin Numi Impp. p. 166.)

a) Tom. II. tab. 33 n. 10. b) Goth. num. p. 311.

3.) ANTINOOΥ. ΗΡΩΟϹ. *Caput loto ornatum.*
L. ΤΡΙϹΚΑΙΔΕΚΑΤΟΥ. *Caput Iovis laureatum.* AE. I. (Zoëga Num. Aegypt. ex muſeo reg. Chriſtinae.)
4.) ANTINOOΥ. ΗΡΩΟϹ. *Caput loto ornatum.*
L. ΙΗ. ΙΘ. *Antinous eques d. caduceum.* AE. II. (Harduin Hiſt. Aug. Muſ. Caeſ.)
5.) AΥΤ. ΚΑΙϹ. ΤΡΑΙΑΝ. ΑΔΡΙΑΝΟϹ. ϹΕΒ. *Caput laureatum.*
L. ΕΝΝΕΑ. Κ. Δ. *Protome Antinoi, cujus capiti calathus imminet, juxta palmae ramus.* AE. I. (Haym. T. II. p. m. 275.)
6.) ANTINOOΥ. ΗΡΩΟϹ. *Caput loto ornatum.*
L. Κ. *Antinous eques d. caduceum.* AE. (Arigoni, Theupoli.)
7.) *Eadem adverſa.*
L. ΚΑ. *Antinous eques d. caduceum.* AE. I. III. (Muſ. Piſani, Farnes. Theupoli.)

Si in numo ex propoſitis primo revera habetur imago Antinoi, ut iſtud adferit Mazzolenus muſei Piſani editor, et cum eo auctor muſei Theupoli, ad haec ſi in aliis Alexandrinis Antinoi numis certus legitur annus Θ, ut mihi quondam viſum, cum catalogum muſei Caeſarei vulgarem, atque etiam Patino numum ſimilem edenti, [a] plurimum probabilitatis accedet teſtimonio Chronici Alexandrini, cujus verba ſunt Latine reddita: *Anno II. Olympiadis CCXXV. Aviola, et Panſa Cos. Hadrianus in Aegyptum profectus urbem Antinoi Thebaidis aedificat ex a. d. III. Kal. Novemb.* Hae notae efficiunt annum V. C. 875. P. X. 122. Mortuus igitur tum jam fuit Antinous, quoniam unanimi conſenſu Antinoopolis nonniſi mortuo Antinoo aedificata fuit. Atque hanc ſententiam penitus confirmabunt numi, de quibus ago, cum annis H. et Θ, qui ſecundum Aegyptiorum calculum incipiunt exeunte Auguſto V. C. 876 et 877, quique cum jam Antinoum ſpecie numinis proponant, eum jam antea deceſsiſſe invicte arguent.

At vero his argumentis obſtat I. auctoritas Hieronymi, [b] qui Antinoi mortem in annum V. C. 882 differt, ac praecipue monumentorum veterum, quibus facile probatur, Hadrianum anno demum V. C. 883 in Aegypto fuiſſe, quo tempore Antinoum Nilo fuiſſe merſum communis fama eſt. II. Argumentum a laudatis numis cum annis H. et Θ petitum minus eſt validum, quoniam dubitare licet, utrum exiſtant numi Antinoi inſcripti L. Θ. Sane numi ſimiles tres muſei Caeſarei, quos loco II. deſcripſi, et in quibus non ſatis integris, atque inductus a Patino, legere mihi dictum annum videbar, in examen rurſum vocati, potius L. ΙΘ. offerunt, atque eundem etiam annum forte offeret Patinianus. Numus ex propoſitis I. cum anno H. exiguum adfert momentum; nam primum abeſt inſcriptio Antinoi, et numus ipſe non hujus eſt, ſed Hadriani; deinde etſi demus, protomen averſae ſecundum omnia lineamenta referre Antinoum, eo tamen certi nondum ſumus, eſſe eam mortui, non vivi imaginem. Nam poterant facile Alexandrini, quibus cognitus utique fuit

a) l. c. b) in Chronico.

inſanus Hadriani in hunc puerum amor, prono Graecorum ingenio ad conſecrandos etiam vivos, cuipiam deorum ſuorum Antinoi perſonam largiri, ut paullo poſt iidem Alexandrini Antoninum Pium, et Fauſtinam vivos Serapidis et Iſidis ſpecie propoſuere. Denique quod cumprimis obſervandum, in hoc quoque numo nullus dubito legendum L. IH., non L. H., quod ut credam, facit ſimillimus alter ab adcuratiſsimo Zoëga ex muſeo regis Galliarum deſcriptus, et L. IH. inſcriptus, a) quem deinde ratione temporis continuo ſequitur citatus Haymianus cum anno XIX.

At moleſtiam adhuc faceſsit numus III. cum anno XIII. Etenim cum Antinous in illo jam dicatur *heros*, neceſſe eſt, in mortuis eum jam fuiſſe anno Alexandrinorum XIII., qui coepit exeunte Auguſto anni V. C. 881, quod ſane adverſatur ſententiae noſtrae, qua, ut ſupra in Hadriani numis pag. 489 probavimus, ſtatuitur, Hadrianum V. C. 883 demum fuiſſe in Aegypto, ac tum mortuum Antinoum. Interim, fateor, non parum vellicat, non modo, quod unicus is eſt cum hoc anno Antinoi numus, neque ex opulentiſsimis aliis muſeis ejus ſimilis cognitus, ſed multo magis etiam, quod numus hic ex omnibus unicus eſt, qui annum XIII. ſic plene L. ΤΡΙСΚΑΙΔЄΚΑΤΟΥ perſcribat contra omnia alia exempla, cum in aliis numis Hadriani, Antonini, Aurelii legatur L. ΤΡΙСΚΔЄ. vel: ΤΡΙСΚΑΙ. vel: ΤΡΙСΚΑΙΔ., neque aliter. Atqui ſimilia obſervata, ut in aliis cauſis levia videri poſſunt, ſic in numis, in quibus philologia critica nititur, animum jure advertunt. Conſtat, quam ſe induſtrie in effingendis Antinoi numis exercuerit falſariorum ars, et memini, in illuſtri Chriſtinae muſeo, in quo cimelium illud ſervatur, offendiſſe me numos non modo jure ſuſpectos, ſed etiam antiquos quidem, ſed quos recentior fraus depravavit, cujus exemplum olim propoſui in meis Numis veterib. p. 286, et in credito Antinoi numo, de quo egi in operis praeſentis volumine II. p. 408.

Ex his ſequitur, nullam nobis ex numis hactenus cognitis imponi neceſsitatem Antinoi mortem anticipandi, quod olim cenſuit Buonarrotius. b) Quin ex numis ipſis Antinoi, quorum certi cum anno Hadriani XVIII. incipiunt, ſatis manifeſte eruitur, tam mature ejus mortem non eſſe conſtituendam. Nam quis credat, ſi Antinoum cum Chronico Alexandrino mortuum anno V. C. 875 ſtatuamus, continuis primis annis, dum recens fuit Hadriani dolor, atque is mox conſecratus, et omnibus mactatus honoribus, nullam ab *Alexandrinis* ei dedicatam monetam, niſi velimus numos intra hoc tempus cuſos omnes fortuito deperditos adſerere, tandem ab anno V. C. 887 poſt annorum XII. intervallum, cum jam paullatim reſedit dolor, atque ejus obſervandi contentio, coeptos cudi numos cum ejus imagine, ac deinceps per reliquum Hadriani imperium continuatos? Accedit argumentum aliud, atque, etſi ἀρνητικον, nequaquam tamen, ut opinor, ignobile. Si juxta Chronici Alexandrini teſtimonium jam anno V. C. 875 in Aegypto fuit Ha-

a) Numi Aegypt. p. 146. n. 388.

b) Oſſerv. iſtor. p. 26.

drianus, et is tum urbem Antinoi aedificavit, quam nonniſi poſt ejus amaſiii mortem fuiſſe fundatam conſpirant omnes, quaeri jure poteſt, cur hactenus numus nomi Antinoitae, quem diſerte inter Aegypti nomos memorat Ptolemaeus, repertus nondum ſit, cum tamen in hac numorum claſſe plerorumque habeamus nomorum numos cum capite Hadriani addito L. IA. Annus hic Hadriani XI. Alexandrinus majore ſui parte fluxit cum anno V. C. 880, ergo quinquennio poſt, quam mortuus praetenditur Antinous, et condita Antinoi urbs, neque adeo juſtum defuit temporis ſpatium, quo ſtabilitis jam Antinupolis rebus haec quoque urbs et nomus in monetae hujus Hadrianeae ſocietatem potuiſſet vocari. Ergo haec ipſa omiſsio confirmare videtur, Antinoum anno XI. Alexandrinorum lucis adhuc habuiſſe uſuram. Quod ſi aliquando contingeret, ejus generis numum ex terrae latebris emergere, tum hercle, ut ſuapte manifeſtum eſt, tantum confirmabuntur verba Chronici Alexandrini, quantum evertetur ſententia mea, et cauſa conditae jam tum Antinupolis neceſſe erit confiteri, non modo ſtatuendam maturiorem aliquam Hadriani in Aegyptum profectionem, ſed et maturandam ipſius Antinoi mortem, contra ac nobis aliorum monumentorum ope viſum fuit. Magis igitur veriſimilis ſententia Hieronymi, quamvis et haec nimis maturam ejus mortem videatur dictare. Tillemontius in annum Hadriani XVI. V. C. 885 inclinat, nimirum quia huic anno Hadriani in Aegyptum profectionem adfixit. Vide de hoc argumento plura ſupra in numis Hadriani: ADVENTVI. AVG. ALEXANDRIAE.

PRETIVM.

Commatis Romani	O.
Commatis peregrini	
Coloniarum	O.
Vrbium liberarum	
Aurei et argentei	O.
Aenei max. formae	RRR.
— I. et II. formae	RR.
— III. formae	RR.
Alexandrini	RR.

FINIS VOLVMINIS VI.

00083068

Digitized with financial assistance from
Government of Maharashtra
on 30 January, 2020